

sci-conf.com.ua

**DYNAMICS OF THE
DEVELOPMENT OF
WORLD SCIENCE**

**Abstracts of II International
Scientific And Practical Conference
October 23-25, 2019**

**VANCOUVER
2019**

DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF WORLD SCIENCE

Abstracts of II International Scientific and Practical Conference

Vancouver, Canada

23-25 October 2019

Vancouver, Canada

2019

UDC 001.1

BBK 87

The 2nd International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” (October 23-25, 2019) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2019. 630 p.

ISBN 978-1-4879-3791-1

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2019. Pp. 21-27. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Editorial board

Ambrish Chandra, FIEEE, University of Quebec,
Canada

Zhizhang (David) Chen, FIEEE, Dalhausie University,
Canada

Hossam Gaber, University of Ontario Institute of
Technology, Canada

Xiaolin Wang, University of Tasmania, Australia

Jessica Zhou, Nanyang Technological University,
Singapore

S Jamshid Mousavi, University of Waterloo, Canada

Harish Kumar R. N., Deakin University, Australia

Lin Ma, The University of Sheffield, UK

Ryuji Matsuhashi, The University of Tokyo, Japan

Chong Wen Tong, University of Malaya, Malaysia

Farhad Shahnia, Murdoch University, Australia

Ramesh Singh, University of Malaya, Malaysia

Torben Mikkelsen, Technical University of Denmark,
Denmark

Miguel Edgar Morales Udaeta, GEPEA/EPUSP, Brazil

Rami Elemam, IAEA, Austria

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: vancouver@sci-conf.com.ua

homepage: sci-conf.com.ua

©2019 Scientific Publishing Center “Sci-conf” ®

©2019 Perfect Publishing ®

©2019 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

1.	АДАМЕНКО О. М., МОСЮК М. І., РАДЛОВСЬКА К. О., КОВБАНЮК М. І. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАФТИ І ГАЗУ (ІФТУНГ) ГЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ СТАРУНЯ(УКРАЇНА, ПРИКАРПАТТЯ)	10
2.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., АНТОНОВ М. Д. ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ.	17
3.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., ГІНДА А. Р. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ ТА ЇХ ВИДИ.	22
4.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., ГОРДЕЙЧИК К. О. ВЗАЄМОВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.	31
5.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., ДЕРЮГІН І. К. ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗНАК ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ (У ВУЗЬКОМУ РОЗУМІННІ) ВЗАЄМОВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.	35
6.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., ДИДА М. М. ПОНЯТТЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ: ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ.	41
7.	ЮЙЦЗІН Д. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ В КИТАЇ ТА УКРАЇНІ.	49
8.	ZAKHARCHUK O. I., EZHNED M. A. THE STATE OF HUMORAL IMMUNITY IN CHILDREN WITH TOXOCARIASIS.	53
9.	ИВАНОВ Е. М., ИВАНОВ А. Е., ОМЕЛЬЧЕНКО В. В., ГНАТЮК А. А. ЦИЛИНДРИЧЕСКИЕ ЗУБЧАТЫЕ ПЕРЕДАЧИ В СРЕДЕ АВТОМАТИЗИРОВАННОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ.	59
10.	КАЛАШНИК М. П., ГЕНКІН А. О. ПІАНІЗМ ЯК КАТЕГОРІЯ МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА.	65
11.	КЕРІМОВА Г.Ф., РИБАК В. А. СКРИНІНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ АНАБОЛІЧНОЇ АКТИВНОСТІ СУХИХ ЕКСТРАКТІВ ЛИСТЯ І КОРЕНЕВИЩ IRIS HUNGARICA.	70
12.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю. КОЛЕСНИК О. В. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЯК ОДНА З ФУНКЦІЙ ПРАВОТВОРЧОСТІ.	76
13.	КРАВЧУК Л. В. КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ИДЕОЛОГИЯ И ЕЁ АНТИГУМАННАЯ ПРИРОДА В ПРОЦЕССЕ ТРАНСФОРМАЦИЙ ТОРГОВЛИ ТЕРНОПОЛЬЩИНЫ СЕНТЯБРЬ 1939 – ИЮНЬ 1941 ГГ.	80
14.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., КРАВЕЦЬ Ю. Р. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ТРАКТУВАННЯ ДИФІНІЦІЇ «ВИБОРЧА СИСТЕМА»	92
15.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., КРІКАЛО О. Б. ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ БУЛІНГУ (ЦЬКУВАННЯ) УЧАСНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.	97

16.	MALOSHTAN L.N., DERKACH N.V., YATSENKO E.YU. SOME ASPECTS OF THE PHENOSINE PHARMACOLOGICAL ACTIVITY.	102
17.	ЛУК'НОВА Г. Ю., ОСТАПЧУК Б. В. ПОНЯТТЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ: РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.	106
18.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., ПИНДИК Т. С. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.	112
19.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., РУДНИЦЬКА Ю. С., АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.	117
20.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., САМОЙЛЕНКО К. О. ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ТА ПРАВОВОГО ПІДГРУНТЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ, США ТА РФ)	123
21.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., СІДОРЕНКО К. О. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ І ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ.	130
22.	ПЕЛЕШЕНКО О. В., БУГАЙОВА Н. М., НОСОВА І. І. МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇВЗАЕМОДІЇ.	137
23.	TARASENKO A. R., BORYSEVYCH E. D., POLOVA T. V. COST ESTIMATION METHODS OF INTANGIBLE ASSETS.	146
24.	ЛУК'ЯНОВА ГАЛИНА ЮРІЇВНА САЛАТА ЯРИНА ІГОРІВНА ЧИННІСТЬ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	153
25.	ШАНДРУК С. І. MODERNIZATION OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION IN UKRAINE.	159
26.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., ЮРКІВ Б. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ГОЛІВ РАЙОННИХ, ОБЛАСНИХ, РАЙОННИХ В МІСТІ РАД В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ.	163
27.	OLEXIY I., IEGOROVA O. DETERMINATION OF THE TECHNICAL CONDITION OF THE WINDING OF THE ROTOR OF THE INDUCTION MOTOR DURING ITS OPERATION.	170
28.	КІЛЄЄВА О. П., БУШУЄВА І. В. ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ПАЦІЄНТІВ, ХВОРИХ НА РОЗАЦЕА.	175
29.	ГОЛОВАНЬ В. В., АНДРІЙЧУК О. М. БАКТЕРІОФАГИ АНТАРКТИДИ.	179
30.	ЗАМАШКІНА О. Д. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ.	183
31.	ЛУК'ЯНОВА Г. Ю., БУРБИЛО Г. Б. АДМІНІСТРАТИВНА ПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ.	190
32.	ПАРШІНА О. А., ГУРЕНКО А. Ю., ПАРШІН Ю. І., САВЧЕНКО Ю. В. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЦТВА ТВЕРДОСПЛАВНОГО ІНСТРУМЕНТУ.	196

33.	ГУБА С. О., МАРЧЕНКО М. М. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА РОЗСІЛЬНИХ СИРІВ НЕТРАДИЦІЙНОЮ СИРОВИНОЮ.	202
34.	РОИК Т. А., ВИЦЮК Ю.Ю., ВЛАДИМИР Г. О. ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ НОВЫХ МАТЕРИАЛОВ ДЛЯ УЗЛОВ ТРЕНИЯ ПОЛИГРАФИЧЕСКОГО ОБОРУДОВАНИЯ.	213
35.	ГАРАСИМІВ О. І., ГАРАСИМІВ Б. Т., РЯШКО О. В. СТАДІЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ЗНАЧЕННЯ, ЗАВДАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ.	217
36.	БЕБИК В.М. ГЛОБАЛЬНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, КОМУНІКАЦІЇ.	229
37.	TITARENKO S. EMPATHY ROLE IN PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS IN PRESCHOOL EDUCATION.	237
38.	САБОТА В. ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА СУЧАСНІЙ ОСВІТИ.	248
39.	НЕЧЕПОРУК Я. С. АНГЛІЙСЬКА МОВА – МОВА АВІАЦІЇ.	253
40.	БОНДАРЕНКО В. В. ГРУЗІЯ – КРАЇНА ДАВНЬОЇ ІСТОРИЇ ТА АРХІТЕКТУРИ.	258
41.	TRETIAKOVA S.A. SPIKE STRUCTURE AND GRAIN WEIGHT IN IT, DEPENDING ON THE ELEMENTS OF TECHNOLOGY FOR GROWING WINTER WHEAT.	267
42.	KROPELNYTSKA S. O. INVESTIGATION OF KEY ASPECTS OF THE UNIVERSITY PROJECT ACTIVITY'S IMPACT ON THE REGIONAL DEVELOPMENT.	272
43.	БУРЕЦЬ Ю. М. КРЕАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК НОВОЕ ПРОЯВЛЕНИЕ КРЕАТИВНОСТИ.	275
44.	КАЛОШКИНА Е. Е., БУРЕЦЬ Е. О. РУЧНОЕ ТКАЧЕСТВО КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ДЕКОРАТИВНОГО ТВОРЧЕСТВА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.	281
45.	ЛИСЕНКО Г. М., ШОВКУН Т. О. EPIRACTIS PALUSTRIS (L.) CRANTZ НА ТЕРИТОРІЇ ІЧНЯНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ: СУЧАСНИЙ СТАН ПОПУЛЯЦІЇ, ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАХОДИ ОХОРОНИ.	291
46.	ІВАНОВА Л. І. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИГОЮ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.	299
47.	ШАБАТУРА Т. С., БУГАЕВСКАЯ Т. С., БЕРШАДСКАЯ Т. С. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОПТИМИЗАЦИИ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ.	308
48.	SUMETS A., OGIENKO S. NECESSITY AND POSSIBILITIES OF THE PROJECT-ORIENTED APPROACH IMPLEMENTATION TO MANAGEMENT OF THE ORGANIZATIONS.	314

49.	БОГДАНОВИЧ Л. Б., ИЗОФАТОВА Н. П. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК МЕТОД СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ХАРАКТЕРИСТИК ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.	321
50.	МАМИНА О. О., КАВАСНУ V. I. USE OF INTERACTIVE METHODS IN TEACHING COLLOID CHEMISTRY.	326
51.	ТИЩЕНКО С. В. СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ.	332
52.	ДОВЖИНЕЦЬ І. Г. ДО ВИТОКІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ: ВІДОМІ ВИКЛАДАЧІ-МУЗИКАНТИ СУМЩИНИ.	337
53.	НІКОЛА С. О., ДРОЗДИНА А. А. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.	342
54.	SHCHERBAN N. G., MYASOEDOV V. V., FROLOVA T. V., MELNICHENKO O. A., BEZRODNAYA A. I., EMELYANOVA D. I. METHODOLOGICAL BASES OF BUILDING THE COMPOSITION OF QUESTIONNAIRES FOR MEDICAL AND SOCIAL RESEARCH.	347
55.	ВАСИЛИШИН Я. В. ФЕРМИ – КОНСТРУКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АРХІТЕКТУРНОЇ ФОРМИ.	354
56.	СТЕЛЬМАХОВИЧ Г. Д. ГІДРОЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА СТАНУ ВОДИ БАСЕЙНУ РІКИ ВОРОНА ПОБЛИЗУ ІІ ВИТОКУ.	360
57.	ПРАСОЛ І. В., КРУКОВСЬКИЙ Г. І., ЄРОШЕНКО О. А. КОМПЛЕКС ДЛЯ ЕЛЕКТРОСТИМУЛЯЦІЇ М'ЯЗІВ НА ОСНОВІ МІОГРАФІЧНИХ ДАНИХ.	371
58.	DOVBUSH V. I. INNOVATION AS A DRIVING FORCE OF THE ENTERPRISE COMPETITIVENESS.	376
59.	ROY M.M. SOLOVYOV V.V. USENKO I.S. USENKO D.V. THE TECHNICAL MEANS AND ONE OF THE TECHNOLOGY VARIANT FOR TESTING THE GASONATED LAYERS IN THE TEST OPERATION MODE.	379
60.	НІКОЛА С. О., КОЛЕСНІКОВА О. Г. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ.	388
61.	КОПЧАК О. В., АЗАРОВ О. В., ЛУГОВСЬКА К. О., НОВІКОВ Р. А., ЧЕРНЯК С. Я. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ДОДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА.	397
62.	УДОВЕНКО І. О., МЕЛЬНИК М. В. СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ.	401
63.	УСАТЕНКО В. В., ВАЛЄЄВ Р. Г. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ КАЙДАНОК ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАСОБУ.	406
64.	ПАВЛОВИЧ-СЕНЕТА Я. П., НІКІТІНА Ю. Д. АДМІНІСТРАТИВНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.	413
65.	ПАВЛОВИЧ-СЕНЕТА Я. П. СОРВОДІ Н. Ф. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ.	418

66.	ОГЛЕЗНЕВА Ю.Г., МОГИЛА В.І., ОПОШНЯН С.І. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ МЕДИЦИНИ У ПОЛТАВСЬКОМУ КРАЇ.	425
67.	ВАРАВА І. П., ТУРЕНОК Е. О. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ МЕТИ ПОКАРАННЯ.	431
68.	ПОПОВА О.Л. ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ШКОЛІ І СТУПЕНЯ.	435
69.	НІКОЛА С. О., ШИРОКОВА А. О. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЛІДЕРСТВА СВІТОВОЇ РЕЗЕРВНОЇ ВАЛЮТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.	440
70.	МАЛЕНКО Я. В., ВОЛОЗНЄВ А. В. ЕКОЛОГО-ТАКСОНОМІЧНІ СПЕКТРИ ВИДІВ ПОЛІРЕГІОНАЛЬНОЇ ГРУПИ АРЕАЛІВ УГРУПОВАНЬ РОСЛИН ТЕХНОГЕННИХ ЕКОТОПІВ КРИВОРІЖЖЯ.	450
71.	РОМАНИШИНА О. Я. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В МАЛИХ ГРУПАХ ПРИ ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОГРАМУВАННЯ» У СТУДЕТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ІНФОРМАТИКА»	460
72.	СОНЬКО С. П. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА В АГРАРНЫХ НАУКАХ.	464
73.	ДЕЛЕГАН-КОКАЙКО С. В., ЛУКІТА Е. М. ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ГАЗОПРОВІДІВ ТА КОМПРЕСОРНИХ СТАНЦІЙ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ.	472
74.	KROPIVNYI V. M., BOSYI M. V., KUZUK O. V., KROPIVNA A. V. THE USE OF TITANIUM AS A DENODULARIZNG ELEMENT IN PREPARATION OF MAGNESIUM CAST IRON WITH VERMICULAR GRAPHITE.	479
75.	СОЛОНЕЧНА О. В., ВАЖЕНІНА О. Є., СОЛОНЕЧНИЙ П. М., ВАСЬКО Н. І., НАУМОВ О. Г., КОЗАЧЕНКО М. Р., ЗИМОГЛЯД О. В. ЗАЛЕЖНІСТЬ ВМІСТУ БІЛКА В ЗЕРНОВИХ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ВІД ГЕНОТИПУ ТА ГІДРОТЕРМІЧНИХ УМОВ.	486
76.	ВЕРИГА Ю. А., КОБА О. В. ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ГУДВІЛ: НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ.	495
77.	НАЛИВАЙКО А. Є., КОЛОДІЙ О. О. ЛІСОРОСЛИННІ УМОВИ І ПРИРОДООХОРОННА РОБОТА МЕЗИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ.	502
78.	ГОДЛЕВСЬКА Н. А., СТАРОВЄР А. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ВУЗІВ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ.	511
79.	САВИЧ А. В. ИНФОРМАЦИОННОЕ ПОЛЕ СОЦИУМА КАК ЧАСТЬ ЭВОЛЮЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА.	515

80.	КОПЧАК О. В., ЗАБРОДИНА Е. В., ДМИТРАШКО В. В., ПОНОМАРЬ Я. Р., КУЛИШ А. С. ВЫБОР КОМПОЗИТНОГО МАТЕРИАЛА ПРИ ЛЕЧЕНИИ ЗАБОЛЕВАНИЙ ТВЕРДЫХ ТКАНЕЙ ЗУБОВ (ОБЗОР)	524
81.	VASYLENKO Y. I., PULVAS Y. SOCIAL MEDIA MANIPULATION AND DISINFORMATION: POLITICAL INFLUENCE AND COMBATING.	530
82.	КОНОНЕНКО Н. М., МІРЗАЛІЄВ М. Т ДОСЛІДЖЕННЯ МЕМБРАНОПРОТЕКТОРНОЇ АКТИВНОСТІ СУХОГО ЕКСТРАКТУ КАПУСТИ ГОРОДНЬОЇ.	536
83.	ШОЛОХ М. В. НОРМУВАННЯ, МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ І ОЦІНКА ВТРАТ ПРИ ВИДОБУТКУ БАЛАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ЗАПАСІВ НАДР.	540
84.	МІЩИК Л. І. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД)	551
85.	КАТРИЧ О. ФІЛОСОФІЯ МУЗИКИ У ПОШУКУ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ: МІЖ ТРАНСМУЗИЧНИМ ДИСКУРСОМ ТА ТРАДИЦІЙНИМ МУЗИКОЗНАВСТВОМ.	559
86.	ГОРБАЛЬ Я. М. ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ МИКОЛИ КОЛЕССИ.	564
87.	ЧУБАК А. ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ЗРІЛОСТІ ФЕЛІКСА МЕНДЕЛЬСОНА.	568
88.	ЗАБОЛОЦЬКА Т.М., ПІДГУРСЬКА В.М., ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛ ХМАРНІСТІ НА АТМОСФЕРНИХ ФРОНТАХ РІЗНОГО ТИПУ В УКРАЇНІ.	577
89.	КЛІПКОВА О. І. КРЕАТИВНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ СКЛАДОВІ НОВОГО ВЕКТОРА В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.	584
90.	ЩЕРБАКОВА Н.В. ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУТА СЕМЬИ НА ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ УКРАИНЫ В ДУХЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ. ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ.	590
91.	ЧЕРКАШИН С. ФУНКЦІОНУВАННЯ УЗГОДЖЕНОГО ОЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ.	598
92.	ОДАРЧЕНКО В. І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ.	605
93.	ГОЛУБЬ Д. А. ТРАНСФОРМАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПОД ВЛИЯНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ: СУЩНОСТЬ, ФОРМЫ, ВЕКТОРЫ.	610
94.	DAVYDOVA T. NEUROMYELITIS OPTICS AND HERPES VIRUSES: VIRAL TRIGGERS FOR AUTO-ANTIBODIES AQUAPORIN-4?	622

УДК 551.4+477.86

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАФТИ І ГАЗУ
(ІФТУНГ) ГЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ СТАРУНЯ
(УКРАЇНА, ПРИКАРПАТТЯ)**

Адаменко Олег Максимович

д. г. – м. н., професор

Мосюк Микола Іванович

Радловська Катерина Олексіївна

к. т. н., доценти

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

(ІФТУНГ)

м. Івано-Франківськ, Україна

Ковбанюк Мар'яна Іванівна

к. філ. н., доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: Дослідження 2004-2019 рр. екологів ІФТУНГ геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Старуні» – палеонтологічного місцезнаходження забальзамованих нафтою і солями туш волохатих носорогів та мамонта має велике значення для світової наукової спільноти з археології четвертинної геології, туристичного бізнесу, прогнозування землетрусів, еволюції людини, історії древніх цивілізацій.

Ключові слова: мамонт, волохатий носоріг, тундрова флора, зледеніння, озокерит

Перші знахідки муміфікованих туш волохатого носорога, мамонта, решток коня, косулі та інших тварин плейстоценової так званої мамонтової фауни були

здійснені на глибині 12,6 м при проходці копальні (шахти) для видобутку озокериту біля с. Старуні Богородчанського району Івано-Франківської області у 1907 р. Вчені Кракова і Львова достатньо оцінили ці унікальні відкриття і опублікували ряд статей та монографію у 1914 р. [1].

У 1929р. експедиція Академії Вміння із м. Кракова при проходці копальні на глибині 17 м знайшла рештки ще 3х волохатих носорогів. Були зібрані також численні кістки малих хребетних (гризунів), решток мушлі, численних видів комах, жуків, паразитичних хробаків, блошиць, метеликів, павуків, слимаків, судинних рослин, мошок, насіння і гілок карликової берези, вільхи та інших представників тундрової флори. Польські вчені організували комплексні вивчення фауни і флори, частково їх результати були опубліковані у статтях, але друга світова війна призупинила цей процес.

Важливо відмітити, що Старунські знахідки інтенсифікували всебічне вивчення стратиграфії, палеонтології, палеогеографії, геохронології та інших аспектів четвертинного періоду – кuartету. Варто нагадати, що у 1932 р. Міжнародний геологічний конгрес заснував INQUA – Міжнародний Союз з вивчення четвертинного періоду. Але основні методичні засади цього вивчення закладено на матеріалах Старуні [2].

У період між першою і другою світовими війнами, а також у післявоєнні роки 1945-1969 на теренах Старуні і сусідніх площах розвідувались родовища озокериту (Старунське та Дзвінячське), який продовжував розроблятися, проводились інтенсивні пошуки нафти, але її родовища, у тому числі і у куполі Старунської складки, виявились занадто малими для експлуатації [3].

У березні 1977 р. після землетрусу у горах Вранча (Румунія) на озокеритовому родовищі виник перший і поки що єдиний у Карпатах грязьовий вулкан, який додав Старунському палеонтологічному місцезнаходженню нового «звучання». Професори Івано-Франківського інституту нафти і газу доктори геолого-мінералогічних наук Надія Хрисантівна Білоус та Веніамін Михайлович Клярівський вивчали прояви грязьового вулканізму на Старуні протягом 1977-1988рр. Вони «добились» реєстрації цієї ділянки площею 60 га як геологічної

пам'ятки державного значення під назвою «Чудо-Старуня», яка охороняється сільським головою Старуні [4].

У той же період до вивчення Старуні залучились геологи О. М. Адаменко, О. Р. Стельмах, Г. Д. Стельмахович, Н. М. Шевчук, В. В. Коленченко та інші співробітники кафедри загальної геології ІФНТУНГ. До них приєднались палеонтологи Природознавчого музею АН України (м. Львів) Д. М. Драгант та ін.

У 70-80 роки ХХ ст. археолог Інституту українознавства ім. І. Креп'якевича АН України Леонід Георгійович Мацкевий разом з археологами Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаніка Б. А. Василенком та І. Т. Кочкіним провели розкопки навколо Старуні. Було виявлено кілька десятків стоянок давньої людини епох пізнього палеоліту, мезоліту та неоліту. Це були стоянки наших предків – кроманьйонців, що вже у своєму розвитку досягли рівня *Homo sapiens* – людини розумної [5]. Варто згадати, що ще у 1914 р. професор М. Ломницький писав про круглий отвір у черепі волохатого носорога, а поруч був знайдений уламок дерев'яного списа з загостреним кінцем [1]. Тим самим, до Старуні як унікального феномену палеонтології і вулканізму додався ще й феномен археології [1].

У 1988-1989 рр. Івано-Франківський інститут нафти і газу вперше офіційно організував держбюджетні науково-дослідні роботи за рахунок фінансування Міністерства освіти і науки України на Старунському грязьовому вулкані під керівництвом О. М. Адаменка. Безпосередніми виконавцями теми були О. Р. Стельмах, Л. М. Михальська, І. Р. Михайлюк та інші працівники кафедри загальної геології (з 1989р. – теоретичних основ геології). Крім досліджень динаміки функціонування грязьового вулкану, була виконана детальна масштабу 1: 10 000 топографічна зйомка (кафедра інженерної геодезії, завідувач д.г.-м.н., професор Л. Я. Сайдаковський, безпосередній виконавець – к.т.н., доцент Р. Г. Пилип'юк), а також радіометрична зйомка (кафедра геофізики, завідувач – д.т.н., професор Б. Г. Тарасов, безпосередній виконавець – к.г.-м.н., доцент В. П. Степанюк). Максимальні показники радіації у 60

мкр/год. (у 4-5 вище ГДК) зафіксовані біля свердловини «Надія», де і нині горить газ [6].

Із корисних копалин Старунського місцезнаходження, крім озокериту та нафти, варто не забувати і про потужні поклади солей, які розроблялись на Прикарпатті ще з XII ст. і які зараз можуть бути джерелом лікування [3].

Наближення дати 100-літнього ювілею (2007р.) палеонтологічних знахідок у Старуні призвело до активізації міждисциплінарних досліджень цього геологічного пам'ятника. Вийшла з друку монографія краківського професора Штефана Александровича «Старуня», а Президент польського товариства «Геосфера» професор Краківської гірничо-металургійної академії ім. С. Стасіца Мацей Котарба запропонував професору Олегу Адаменку, який усі роки з 1974 і до нині продовжував вивчати Старуню як ендеодинамічний полігон, розпочати спільні дослідження усіх процесів на цьому полігоні. У 2004 р. були організовані дві українсько-польські експедиції – перша у травні, а друга у жовтні за рахунок бюджетного фінансування Міністерства освіти і науки Польщі.

Результати досліджень обох експедицій опубліковані у 2005 р. у книзі «Polish and Ukrainian geological studies (2004-2005) at Starunia – the area of Discoveries of Wolly Rhinoceroses» за редакцією проф. М. Котарби [7]. Висвітлено питання історії досліджень Старуні, охарактеризовані колекції палеонтологічних знахідок, археологічні дані, історія пошуків нафти та геологічної позиції місцезнаходження мамонтової фауни, роль солевих покладів міоцену у формуванні структури надр, геоморфологічна та неотектонічна ситуація, голоценові тераси р. Великий Луковець, осадові породи та дендрохронологія захоронення дерев, а також розпочатих тоді широких геофізичних та геохімічних досліджень і визначень абсолютного віку радіокарбоним методом. Тоді ж вперше була опублікована ідея О. М. Адаменка [8] про створення у Старуні Парку Льодовикового періоду.

У 2005 р. була проведена наукова конференція у Кракові, а у 2008 р. у Івано-Франківську. Вони були присвячені 100-річчю палеонтологічних знахідок з

екскурсіями до Старуні, з широким обговоренням наукових результатів експедицій 2004-2005 рр. та висвітленням у кількох збірниках матеріалів та засобах масової інформації.

Черговий етап міждисциплінарних досліджень Старуні відбувся у 2006-2009 рр., коли під керівництвом професорів М. Катарби та О. Адаменка вдалось організувати буріння кількох десятків свердловин зі 100 відсотковим виходом керну для детального вивчення четвертинних відкладів. Продовжувались також геолого-геоморфологічні, геохімічні, геофізичні дослідження, особливо важливими були ізотопи визначення вуглецю у вуглеводневих сполуках з метою встановлення природи вуглецю: «прийшов» він з глибин разом з нафтою чи утворився при розкладі четвертинних органічних решток мамонтової фауни та тундрової флори. Результати цих досліджень опубліковані у науковій збірці «Interdisciplinary studies (2006-2009) at Starunia (Carpathian region, Ukraine) – the area of discoveries of Wolly Rhinoceroses» (Annales Societatis Geologorum Poloniae, vol. 79, no. 3, Krakow, 2009: С. 217-480) [9]. Основні досягнення викладені у 17 статтях і стосуються геологічного середовища, геоморфології, літології, стратиграфії та палеогеографії верхньоплейстоценових та голоценових відкладів, їх палінологічної палеоботанічної характеристики, радіокарбонного датування, опису макрорешток рослин та фауни мушлів, хроностратиграфії та змін довкілля за період пізнього плейстоцену і голоцену, а також досліджень методами електрондування, гравірозвідки і мікрогравіки, геохімічних аналізів газів, ізотопів вуглецю, мікробіологічної характеристики четвертинних відкладів та бітумів.

Важливим результатом було виявлення найсприятливішої ділянки, де могли на глибині зберігатися ще не знайдені рештки велетенських ссавців і навіть кроманьйонців плейстоцену. Локалізовано місцезнаходження конкретних колонкових свердловин, пробурених у 2007-2008 рр., де товщина захоронених боліт плейстоцену досягає 2 м і де є достатня кількість консервантів (солі та бітуму). Тому пошуки волохатих носорогів та мамонтів повинні бути продовжені буровим та кар'єрним способом.

Усі численні міждисциплінарні висліди польських та українських вчених підтверджують унікальність Старуні у світовому масштабі, вимагають збереження і подальше дослідження палеонтологічних знахідок та діючого єдиного у Карпатах грязьового вулкану. Такі знахідки можна здійснити, лише організувавши Старунський геодинамічний полігон та Міжнародний еколого-туристичний центр «Парк Льодовикового періоду». Ця ідея підтримується і практично втілюється завдяки активній позиції ректорату ІФНТУНГ. Архітектурно-ландшафтний проект Парку створений вченими Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу і демонструється у Геологічному музеї університету. Маємо надію, що знайдуться інвестори, які допоможуть зберегти для майбутніх поколінь унікальний феномен Старуні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bayger J. A., Hoyer H., Kiernik E., Kulczyński W., Łomnicki M., Łomnicki J., Mierzejewski W., Niezabitowski W., Raciborski M., Szafer W. & Schille F., 1914. Wykopaliska Staruńskie. (In Polish). Muzeum im. Dzieduszyckich, Lwów, 15: 386 pp. (in Polish only)
2. Alexandrowicz S. W., 2004. Starunia and the Quaternary research in the tradition and initiatives of the Polish Academy of Arts and Sciences. *Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności*. Polish Academy of Arts and Sciences, Kraków, 3: 261 pp. (In Polish, English summary)
3. Adamenko O. M., Stelmach O. R., Zinchuk M. S. & Kotarba M. J., 2005a. History of petroleum exploration in the Starunia area, fore-Carpathian region, Ukraine. In: Kotarba M. J. (ed.), *Polish and Ukrainian geological studies (2004-2005) at Starunia – the area of discoveries of woolly rhinoceroses*. Polish Geological Institute and Society of Research on Environmental Changes “Geosphere”, Warszawa-Kraków: 53-60.
4. Белоус Н. Х., Кляровський В. М. Чудо-Старуня // Геологические памятники Украины. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 48-49.

5. Matskevych L. G., 2005. Archaeological sites in the Starunia area, fore-Carpathian region, Ukraine. In: Kotarba M. J. (ed.), Polish and Ukrainian geological studies (2004-2005) at Starunia – the area of discoveries of woolly rhinoceroses. Polish Geological Institute and Society of Research on Environmental Changes “Geosphere”, Warszawa-Kraków: 45-51.
6. Адаменко О. М., Карпаш О. М., Зорін Д. О., Котарба М. та ін. Старуня: Парк Льодовикового періоду: монографія. – Івано-Франківськ : Голіней О. М., – 2017. – 212 с. – 204 іл.
7. Kotarba M. J. (ed.), 2005. Polish and Ukrainian geological studies (2004-2005) at Starunia – the area of discoveries of woolly rhinoceroses. Polish Geological Institute and Society of Research on Environmental Changes “Geosphere”, Warszawa-Kraków: 218 pp.
8. Adamenko O. M., Krizhanivskiy E. I., Vekeryk V. I., Stelmach O. P., Mischenko L. V., Zorina N. O., Zorin D. O. & Ambrozyak M. V., 2005b. A concept of an international “Ice-Age Geopark” as an ecological–tourist center in Starunia former ozokerite mine, fore-Carpathian region, Ukraine. In: Kotarba M. J. (ed.), Polish and Ukrainian geological studies (2004-2005) at Starunia - the area of discoveries of woolly rhinoceroses. Polish Geological Institute and Society of Research on Environmental Changes “Geosphere”, Warszawa-Kraków: 205-209.
9. Kotarba, M. J. (ed.), 2009. Interdisciplinary studies (2006-2009) at Starunia (Carpathian region, Ukraine) – the area of discoveries of woolly rhinoceroses. *Annales Societatis Geologorum Poloniae*, 79 (3): 217-480.

ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Антонов Микита Дмитрович

Студент

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: у даній статті йдеться про поняття предмета адміністративного права, коло врегульованих суспільних відносин, сферу формування , його особливості та інше.

Ключові слова: адміністративне право, предмет, особливості, суспільні відносини, публічне управління.

Адміністративне право – це самостійна галузь публічного права України, яка являє собою сукупність юридичних норм, що регулюють суспільні відносини здебільшого у сфері публічного управління.

Адміністративне право слід визначити як сукупність (систему) правових норм, які регулюють суспільні відносини, що формуються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також в процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадського порядку [4, с.40]. Таке визначення пропонує професор В.Б. Авер'янов.

Предметом будь-якої галузі права є певне коло суспільних відносин, які регулюються відповідними правовими нормами.

З визначення адміністративного права ми розуміємо, що його **предметом** є сукупність управлінських відносин, які складаються здебільшого у сфері публічного (державного, самоврядного) управління.

Такі суспільні відносини пов'язані з:

- 1) діяльністю вищих органів державної влади (законодавчої, виконавчої, судової);
- 2) внутрішньо-організаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій тощо;
- 3) управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування та реалізацією ними окремих функцій державного управління, які полягають у:
 - проведенні організаційно-розпорядчих заходів – нарад, інструктажів, видання відповідних рішень і розпоряджень;
 - формуванні виконавчих органів та визначенні їх завдань та функцій;
 - контролі за відповідною діяльністю виконавчих органів;
 - залученні місцевого населення відповідної території до участі в управлінні окремими об'єктами ;
 - координації управлінських дій місцевого самоврядування [6, с. 20-21].
- 4) здійсненням недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади;
- 5) розглядом судами справ про адміністративні правопорушення [5, с. 23].

Варто звернути увагу на висновок авторського колективу академічного курсу за редакцією В. Б. Авер'янова, який відстоював ідею нового доктринального оцінювання предмета адміністративного права й у рамках академічного курсу з адміністративного права до його предмета відносить суспільні взаємозв'язки, що складаються під час:

- a) державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також у процесі реалізації делегованих повноважень;

- б) діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення реалізації та захисту прав громадян і юридичних осіб і виконання покладених на них обов'язків;
- в) надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування різноманітних адміністративних (управлінських) послуг;
- г) застосування заходів адміністративного примусу, зокрема адміністративної відповідальності;
- д) реалізації юрисдикції адміністративних судів;
- е) внутрішньо-організаційної діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій;
- є) проходження державної служби або служби в органах місцевого самоврядування [5, с. 22-23] .

Але ми вважаємо, що відносити адміністративну юрисдикцію до предмета адміністративного права недоцільно, тому що вона належить предмету адміністративного процесу.

Обов'язковим є визначення характерних особливостей предмету адміністративного права, до яких належать:

- особлива сфера формування суспільних відносин, що складають предмет адміністративного права;
- масштаб регульованих суспільних відносин (сфера правового регулювання адміністративного права дуже тісно пов'язана майже з усіма галузями права);
- однорідний характер відповідних суспільних відносин (в іншому випадку ці суспільні відносини регулюються декількома галузями права);
- якісна відмінність суспільних відносин, що входять до предмета адміністративного права;
- необхідність обов'язкового урахування концепції реформи адміністративного права України, в рамках якої значною мірою оновилося наукове уявлення предмета адміністративного права;

– відхід від виняткового «управлінського» характеру суспільних відносин, що складають предмет адміністративного права.

– управлінські відносини не є ключовою характеристикою предмета адміністративного права.

До такого висновку доходимо через аналіз багатоманітної діяльності органів виконавчої влади, які не можна вважати державно-управлінською (владно-організуючим впливом на суспільні відносини):

1) розгляд і вирішення індивідуальних справ щодо приватних (фізичних і юридичних) осіб, у тому числі прийняття індивідуальних зобов'язуючих рішень щодо цих осіб у процесі вирішення різних публічних господарських справ (наприклад, будівництво шляхів, енергетичних мереж, відведення земель для будь-яких загальнодержавних потреб тощо);

2) надання різноманітних адміністративних послуг у вигляді дозвільно-ліцензійних, реєстраційних та інших подібних дій. Прикладами можуть бути: державна реєстрація юридичної особи (у тому числі громадського формування), державна реєстрація фізичної особи – підприємця, оформлення та видача паспорта громадянина України, видача довідок, видача експлуатаційного дозволу,

надання державної допомоги у зв'язку з вагітністю, народженням дитини тощо [7];

3) захист порушених прав і свобод громадян (адміністративний розгляд скарг і судочинство в адміністративних судах) або іншими словами відповідальності публічної адміністрації [1, с. 40];

4) застосування до осіб заходів адміністративного примусу, який проявляється у такому вигляді:

а) заходи адміністративного запобігання: вимога припинити окремі дії; перевірка документів; огляд речей і особистий огляд; закриття ділянок державного кордону тощо; б) заходи припинення правопорушень: адміністративне затримання; особистий огляд і огляд речей; вилучення речей і

документів; в) адміністративні стягнення: попередження; штраф; громадські роботи; виправні роботи; адміністративний арешт тощо [1, с. 161-162].

У висновку зазначимо, що тема предмету адміністративного права та його особливостей досі залишається актуальною і потребує свого опрацювання, переосмислення, адаптації під сучасне становище правової системи та прогнозування напрямів розвитку. До відання предмету адміністративного права додається все ширше коло суспільних відносин у різних сферах діяльності людини і держави, тому і сфера дії цієї галузі приватного права постійно збільшується. Це у свою чергу потребує якісного аналізу чинного законодавства та його вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Авер'янов В.Б. / Підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). — К,: Видавництво «Юридична думка», 2004.- 584 с.
- 2) Битяк Ю.П. / Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. — Х. : Право, 2010. — 624 с.
- 3) Галуцько В. / Підручник: Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
- 4) Остапенко О.І. / Навчальний посібник: Адміністративне право України (загальна частина): / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко Львів:НУ «Львівська політехніка», 2019. 547 с.
- 5) Стеценко С. Г. / Наукова стаття: “Сучасний погляд на предмет адміністративного права” Публічне право № 1 (21) (2016) 26 с.
- 6) Електронне джерело: http://www.pap.in.ua/3_2014/6.pdf
- 7) Електронне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-2014-%D1%80>

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ ТА ЇХ ВИДИ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Гінда Анастасія Романівна

студентка
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: у статті розглядається поняття «адміністративне стягнення», його види та особливості, ознаки адміністративних стягнень, місце адміністративних стягнень у системі заходів державного примусу.

Ключові слова: примус, адміністративне стягнення, стягнення, санкція, адміністративна відповідальність, види адміністративних стягнень.

Адміністративні стягнення в юридичній літературі переважно на всіх етапах розвитку досліджується не самостійно, а тільки в процесі розгляду інституту адміністративної відповідальності. Загалом адміністративні стягнення можна розглядати як вид адміністративно-правових санкцій, які є формою реалізації державного примусу.

Проблематику адміністративних стягнень та заходи, які застосовуються до правопорушників є предметом вивчення багатьох вчених, серед яких варто назвати : Л.В. Коваль, З.Д. Гладун, В.К. Колпаков, С.С. Засуцько, Н.П. Бортник, В.Б. Авер'янова, Є.С. Герасименко, А.В. Коваль, Н.Р. Ніжник, А.Т. Комзюк, С.С. Алексеева, Т.О. Коломоець, О.І. Остапенко, О.Т. Зима, Д.М. Бахрах.

Стягнення – примусовий захід, який є мірою відповідальності, що застосовується, як правило, за вчинення правопорушення з метою покарання і виховання особи, яка його вчинила, а також з метою загального попередження правопорушника. [10, с.315]

Глава 3 Кодексу України про адміністративні правопорушення присвячена адміністративним стягненням. Відповідно до ст. 23 КУпАП адміністративне стягнення “є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами”. [7, с. 19]

Л.В. Коваль не тільки охарактеризував адміністративні стягнення, як необхідні правові наслідки порушення (невиконання) адміністративних заборон, але й уточнив, що ці наслідки полягають в осуді поведінки порушника і обмеженні його особистих благ, матеріальних і інших правових інтересів, у чому і проявляється оцінка вчиненого діяння. [6, с. 141]

З.С. Гладун визначає адміністративне стягнення як покарання, міру відповідальності, призначену за вчинення адміністративного проступку, а застосування будь-якого стягнення означає настання адміністративної відповідальності і тягне для винного несприятливі юридичні наслідки. [3, с. 144]

На нашу думку, така різноманітність понять адміністративного стягнення визначається тим, що вчені звертають увагу на різні ознаки цього правового явища.

Засулько С.С. виділяє ознаки адміністративного стягнення :

По-перше, всі вчені сходяться у тому, що адміністративне стягнення – це один із заходів державного примусу. По-друге, адміністративне стягнення – це один із заходів адміністративної відповідальності. По-третє, адміністративне стягнення – це захід відповідальності, встановлений чинним законодавством не тільки Кодексом України про адміністративні правопорушення, а й в іншими нормативно-правовими актами. По-четверте, адміністративне стягнення – це

коли суб'єктами адміністративної відповідальності виступають як фізичні особи, так і юридичні особи. По-п'яте, адміністративні стягнення накладаються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади і посадовими особами. По-шосте, адміністративне стягнення – це захід відповідальності, що полягає в осуді поведінки порушника і обмеженні його особистих благ, матеріальних і інших правових інтересів. [4, с. 49]

Ю.М. Козлов і Л.Л. Попова вважають, що адміністративні стягнення виділяються певними особливостями:

1. Адміністративні стягнення мають державно-примусовий характер. Безумовно, їм властивий і виховний характер, однак його сутність полягає в примусовому впливі з боку держави на правопорушників. Тобто в силу правових норм уповноважені органи здійснюють правоохоронні функції та контроль за дотриманням суб'єктами правовідносин законодавства, в силу їх правового та службового становища інші суб'єкти правовідносин їм функціонально підконтрольні, однак відсутнє підпорядкування в межах структури виконавчого органу.

2. Адміністративні стягнення поєднують в собі елементи карного, виховного та запобіжного характеру. Слід також зауважити, що правоохоронні можливості адміністративних стягнень поширюються не лише на норми адміністративного права, а й забезпечують охорону інших правових норм та правовідносин.

3. Особливість адміністративних стягнень досить часто вбачають в специфічному колі суб'єктів застосування. А саме, переважно позасудовий характер застосування. Порівняно з санкціями кримінального та дисциплінарного примусу, застосування адміністративного стягнення має в більшості своїй розгалужену систему уповноважених органів виконавчої влади. Однак, поряд з цим, законодавець виділив певні види адміністративних стягнень, які можуть бути застосовані виключно в судовому порядку. Наприклад, такими видами можуть бути: адміністративний арешт, конфіскація.

4. Має певні особливості і мета застосування адміністративного стягнення.

Якщо цивільно-правові санкції, передусім, спрямовані на відшкодування, компенсацію шкоди заподіяної неналежним виконанням зобов'язань або вчиненням інших дій (деліктів), то метою адміністративного стягнення є: а) покарання правопорушника за скоєний проступок; б) профілактичний вплив на широке коло осіб, як тих, що були піддані адміністративному стягненню, так й інших. [8, с.46]

Таким чином, при застосуванні адміністративних стягнень, які не можуть компенсувати моральні збитки держави, передусім, переслідується мета покарання. Тому адміністративне стягнення полягає в обмеженні, позбавленні суб'єктивних прав та благ особи, до якої вони застосовуються. Добровільне виконання правопорушником покладеного на нього стягнення не змінює його примусову сутність, так як при невиконанні покладеного обов'язку держава в особі уповноважених органів залишає за собою права на застосування інших примусових заходів для забезпечення належного виконання. [8, с.46].

У главі 3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачені конкретні види адміністративних стягнень: попередження (ст.26 КУпАП); штраф (ст.27 КУпАП); штрафні бали (ст. 27-1 КУпАП); оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст.28 КУпАП); конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст.29 КУпАП); позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст.30 КУпАП); громадські роботи (ст.30 КУпАП); виправні роботи (ст.31 КУпАП); суспільно корисні роботи (ст.31-1 КУпАП); адміністративний арешт (ст.32 КУпАП); арешт з утримання на гаупхваті (ст. 32-1).

Попередження як захід адміністративного стягнення виноситься в письмовій формі. У передбачених законом випадках попередження фіксується іншим установленим способом. [7, с.21]

Я вважаю, що це найм'якший вид адміністративного стягнення виховного характеру та застосовується за малозначні проступки.

Штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених цим Кодексом та іншими законами України. [7, с.21]

Це найпоширеніший вид адміністративного стягнення. Велике розповсюдження штрафів можна пояснити так: існує безліч органів, які можуть накладати таке стягнення, оперативність процедури (накладення і стягнення штрафу на місці вчинення правопорушення), велика кількість суб'єктів.

Штрафні бали є стягненням, що накладається на громадян за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, установлені цим Кодексом. Кожному громадянину, який має право керування транспортним засобом, щороку з початку року (з дня отримання права керування транспортним засобом) і до кінця року нараховується 150 балів. [7, с.21]

Оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в його примусовому вилученні за рішенням суду і наступній реалізації з передачею вирученої суми колишньому власникові з відрахуванням витрат по реалізації вилученого предмета. [7, с.22]

Конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в примусовій безоплатній передачі цього предмета у власність держави за рішенням суду. Конфісковано може бути лише предмет, який є у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України. [7, с.21]

Позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (право на управління транспортними засобами та право полювання). Призначається судом на строк від шести місяців до одного року. Позбавлення права управління транспортними засобами не може бути застосовано до осіб,

які користуються такими засобами у зв'язку з інвалідністю (за винятком, у стані алкогольного сп'яніння). [7, с.23]

Громадські роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Громадські роботи призначаються судом (суддею) на строк від двадцяти до шістдесяти годин і відбуваються не більш як чотири години на день. Громадські роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами першої або другої групи, вагітним жінкам, жінкам, старше 55 років та чоловікам, старше 60 років. [7, с.23-24]

Виправні роботи застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і з відрахуванням до двадцяти процентів її заробітку в доход держави. Виправні роботи призначаються судом (суддею). [7, с.24]

Суспільно корисні роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт, вид яких та перелік об'єктів, на яких порушники повинні виконувати ці роботи, визначає відповідний орган місцевого самоврядування. Суспільно корисні роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами I або II групи, вагітним жінкам, жінкам, старше 55 років та чоловікам, старше 60 років. [7, с.24]

Адміністративний арешт устанавлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб. Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до дванадцяти років, до осіб, які не досягли вісімнадцяти років, до інвалідів першої і другої груп. [7, с.24]

Арешт з утриманням на гауптвахті встановлюється і застосовується лише у виключних випадках за окремі види військових адміністративних правопорушень на строк до десяти діб. Арешт з утриманням на гауптвахті не може застосовуватися до військовослужбовців-жінок. [7, с.25]

За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх (віком від 16 до 18 років) можуть бути засновані такі заходи впливу: 1. Зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2. Попередження; 3. Догана або сувора догана; 4. Передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх заміняють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Також можна віднести до адміністративних стягнень видворення за межі України осіб без громадянства та іноземців у разі грубого порушення законодавства про правовий стан іноземців в Україні, митного, валютного законодавства, вчинення дій, які суперечать інтересам державної безпеки. У випадку ухилення від виконання рішення про видворення таку особу затримують і видворяють у примусовому порядку.

Я вважаю, що не можна не зупинитись на заходах впливу на юридичних осіб, які порушують адміністративно-правові норми. В юридичній науці не чітко висвітлено і не однозначно розглядається такий вплив, який застосовується до юридичних осіб.

О.Т. Зима, зазначає, що «основну причину для виділення стягнень, які застосовуються до юридичних осіб, слід шукати в тому, що вони не входять до існуючої, зафіксованої в законодавстві системи адміністративних стягнень, і потребують окремої, спеціальної систематизації. Відповідно й класифікація стягнень має бути проведена на дві групи – ті, які застосовуються до юридичних осіб, і ті, які застосовуються до фізичних осіб. З цієї точки зору адміністративний штраф, що накладається на посадову особу, і адміністративний штраф, що накладається на юридичну особу, відносяться до різних груп стягнень, хоча назви їх цілком тотожні». [5, с. 116]

Тому ця проблема повинна бути вирішена на законодавчому рівні, де буде визначене чітке поняття вини для адміністративних правопорушень, суб'єктами яких є юридичні особи.

Усі названі стягнення тісно пов'язані між собою й утворюють єдину систему. Їх насамперед об'єднує загальна мета: захист правопорядку,

виховання осіб, що вчинили адміністративні проступки, в дусі дотримання законів, а також попередження вчинення нових проступків як самими правопорушниками, так й іншими особами. Адміністративні стягнення накладаються компетентними органами і посадовими особами шляхом видання спеціальних індивідуальних актів управління, що мають примусовий характер.[1, с.49-50]

У працях І. Галаган здійснюється поділ заходів адміністративного стягнення за такими критеріями: спосіб і форми впливу на правопорушників; ступінь тягара правових наслідків вживання заходів; місце у системі адміністративних стягнень; процесуальний порядок застосування і виконання заходів. [2, с.83-84]

На мою думку, у залежності від напрямку стягнень, адміністративні стягнення можна класифікувати як морального, так і фізичного характеру.

А.Т. Комзюк зазначає : «Головна мета адміністративного стягнення – виховання порушника, тобто формування у нього звички законослухняної поведінки. Виховний вплив на порушника справляє як сам факт накладення на нього адміністративного стягнення, так і спеціальні виховні заходи, які застосовуються до нього під час виконання деяких стягнень» [9, с. 24].

Отже, можна дійти висновку, що адміністративно-правові санкції спрямовані на охорону та забезпечення належного дотримання правових норм. Перелік стягнень, які містяться у ст. 24 КУпАП, не є вичерпним. Частина 3 названої статті передбачає, що законодавчими актами можуть встановлюватися й інші види адміністративних стягнень, тому можна вважати, що адміністративне стягнення є лише однією з форм адміністративної відповідальності. Накладення адміністративного стягнення є завершальною формою серед інших заходів адміністративного примусу. Отож, адміністративне стягнення – це захід адміністративної відповідальності, встановлений чинним законодавством не тільки Кодексом України про адміністративні правопорушення, а й іншими нормативно-правовими актами,

яке укладається спеціально уповноваженими органами держави, яке полягає в осуді поведінки правопорушника і обмеження його особистих благ та інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородін І.Л., Бортник В.А. Адміністративна відповідальність: навч. посібник. Київ: ДП "Вид. дім "Персонал", 2011. 136 с.
2. Галаган І.А. Административная ответственность в СРСР: Процессуальное регулирование. Воронеж: изд-во Воронеж. Ін-та, 1976. 198 с.
3. Гладун З.С. Адміністративне право України: навч. посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2004. 528 с.
4. Засулько С.С. Сутність поняття "адміністративне стягнення" як адміністративно-правової категорії. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1. С. 48-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2015_1_13
5. Зима О.Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: дис. канд. юр. наук. Національна юридична академія ім. Я. Мудрого. Харків, 2001. 164 с.
6. Коваль Л.В. Адміністративне право. Курс лекцій: для студентів юридичних вузів та факультетів. К.: Вентурі, 1996. 208 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-Х /*Відомості Верховної ради УРСР*/, 1984. додаток до № 51. с. 1123.
8. Козлов Ю.М., Попова Л.Л. Адміністративне право. М.: Юрист, 1999. 717 с.
9. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія /За заг. ред. проф. О.М. Бандурки. Харків. Видавництво університету внутрішніх справ, 2002. 336 с.
10. Сучасна правова енциклопедія О. В. Зайчук [та ін.] ; відп. ред. О. В. Зайчук. К. : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

ВЗАЄМОВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Гордєйчик Каріна Олексіївна

студентка

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Відповідальність – це загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільства, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей, усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства, певної соціальної групи або конкретної особи. [4, С. 236].

Одним з принципів правової держави є взаємовідповідальність держави та особи. Держава несе відповідальність перед особою, а також зобов'язана захищати їхні права. Так і в свою чергу особа є відповідальною перед державою, адже відповідальність повинна бути взаємною. Наприклад, кожна фізична та юридична особа, яка проживає в державі платить податки, з метою фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій. Тобто, в свою чергу, держава зобов'язана забезпечувати громадян безкоштовною медициною, ремонтом доріг, утриманням пенсіонерів тощо.

На думку О. Ф. Скакуна, відносини особи і держави будуються на встановленні такого балансу, при якому:

- особа мала б можливість безперешкодно розвивати здібності, задовольняти права, свободи і законні інтереси;
- держава одержувала б визнання і підтримку своєї діяльності з боку особи, яка виконує свої обов'язки і несе відповідальність за їх невиконання.

Вся величезна кількість теорій і поглядів, що існували в історії політико-правової думки і стосуються співвідношення «держава — особа», можна звести до двох підходів:

1) індивідуалістичний, особистий, гуманістичний (природно-правовий підхід). Цей підхід випливає із розуміння особи до цілі, держави — як засобу для досягнення мети. Його зміст — права належать людині від природи. Вона має їх незалежно від держави. Ці права є невід'ємними. Завдання держави і суспільства полягає в тому, щоб додержуватися цих прав, не допускати їх порушення; створювати умови для їхньої реалізації. Конкретні зміст і обсяг прав змінюються і розширюються в міру розвитку суспільства, самі ж фундаментальні права залишаються незмінними;

2) державний, статичний (юридико-позитивістський). Цей підхід випливає із розуміння держави як мети, а особи — як засобу для досягнення мети. Його зміст — свої права людина одержує від суспільства і держави, природа цих прав патерналістична; держава — джерело і гарант прав людини завдяки закріпленню їх у законі; право і закон не мають істотних відмінностей; права особи змінюються залежно від державної доцільності і можливості.

З юридико-позитивістським підходом багато в чому схожа марксистська теорія, яка схильна підкоряти права людини державній доцільності. Відмінність між ними полягає у тому, що марксизм орієнтований на соціально-економічну, класову детермінацію права (право — зведена в закон воля пануючого класу), а не на його раціональну самоцінність. При марксистському підході ставлення питання про права особи стає зайвим внаслідок розуміння особи к виразника сукупності суспільних відносин.

Держава гарантує кожному інформацію про його права і свободи, бере на себе обов'язок забезпечити права своїх громадян і забезпечує їх реальне здійснення, представляє громадянину свободу виявити себе в усіх галузях соціально-політичного життя, за винятком сфер, прямо застережених у законі, гарантує захист судом прав і свобод людини і громадянина, діє виключно в рамках закону, має встановлені конституцією чіткі межі своїх повноважень.

Також вона не має права обмежувати права і свободи громадянина, крім випадків, прямо передбачених законом, не має права притягати до відповідальності громадян за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом, не має права двічі притягати громадянина до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Держава є відповідальна за неправомірні дії посадових осіб: перевищення влади, зловживання службовим становищем.

Правовий інститут відповідальності держави дозволяє створити додаткові стримування та противаги владі, зм'якшити її автократичні прояви, обмежити можливі зловживання за допомогою підкорення її закону. Створювані цим інститутом умови перетворюють владарювання на суспільне служіння, а не на привілей. Дотримання інституту відповідальності держави, її органів і посадових осіб перед людиною і громадянином є одним з основних показників правової спрямованості діяльності держави. Він виражає морально-юридичні засади у відносинах між державою як носієм влади і громадянином як учасником її здійснення.

Окрім того, держава зобов'язана відшкодувати за свій рахунок чи за рахунок органів місцевого самоврядування матеріальну і моральну шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Зокрема, відповідно до ст. 55 Конституції України: «Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [1]. Тобто суду надане повноваження переглянути рішення у разі їх оскарження. Тим самим створено механізм відповідальності держави перед людиною за свою діяльність.

А також саме держава гарантує право громадянина звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ або до відповідних

органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, та ін. [3, С. 142].

Суть взаємовідповідальності держави і особи полягає в тому, що держава самообмежується правом, закріплює свободу особи, але, водночас, особа погоджується на певні обмеження і зобов'язується підпорядковуватись законам, а держава несе відповідальність за дотримання прав особи, гарантує їй гідні умови життєдіяльності [4, С. 182].

Держава та особа є тісно взаємопов'язані. Держава є відповідальною перед людиною за свою діяльність. За допомогою права (передусім конституційного) держава не лише закріплює відповідний правовий статус людини і громадянина, але й забезпечує кожній особі рівні можливості в користуванні суб'єктивними правами і виконанні обов'язків. Головним обов'язком держави є забезпечення певних умов для здійснення прав та свобод особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України 1996.
2. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.В. Кравчук. – Вид. 3-є, переробл. й доповн. – Тернопіль: ТзОВ «Тернограф», 2013. – 608 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. — 4-те видання. / О. Ф. Скакун. — К : Алерта, 2016. — 528 с.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗНАК ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ (У ВУЗЬКОМУ РОЗУМІННІ) ВЗАЄМОВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Лук'янова Галина Юріївна

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного права та інформаційного права

Дерюгін Ігор Костянтинович

студент

ІППО НУ «Львівська політехніка»

м.Львів, Україна

В праві досі тривають дискусії щодо природи правового статусу особи, його єдиного розуміння поняття, адже у наукових дослідженнях його так не і не було сформовано. Проте саме ця характеристика впливає на наукове та практичне значення, з огляду на процеси, що відбуваються в Україні на постійній основі. На думку М. Ринажевського, правовий статус суб'єктів права складається з об'єктивних, фактично існуючих елементів, виявивши які можна пізнати комплексно. Усвідомивши все як цілісну систему, з'ясувати характер їх взаємодії із середовищем функціонування [2, с. 72].

Варто зазначити, що також існують різні підходи до питання про співвідношення правосуб'єктності та правового статусу, деякі вчені вважають правосуб'єктність передумовою правового статусу, інші включають її в правовий статус як певний структурний елемент, ще дехто з науковців називають правосуб'єктність більш об'ємною категорією, яка вбирає в себе правовий статус.

Основні ознаки правового статусу особи на думку Професора Скакуна О. Ф. будуть знаходити своє значення у даних характеристиках:

- Закріплюється соціальними нормами у довільному порядку, існує в усній формі;

- Заснований на загальнолюдських цінностях та принципах;
- Поширюється на все населення;
- Має внутрішній характер;
- Реалізується в силу авторитетності для кожного із суб'єктів, тобто і добровільно;
- Основними елементами змісту є права та обов'язки;
- Права та обов'язки мають єдиний зміст і невідокремлений характер;
- Права та обов'язки не пов'язані і реалізація права не залежить від виконання обов'язку іншим суб'єктом;
- Немає чітко визначеного механізму реалізації прав та обов'язків;
- Існує як загальний статус;
- Не залежить від громадянства;
- Гарантується суспільством, порушення прав та невиконання обов'язків тягне застосування заходів громадського впливу[5].

На мою думку, феномен правового статусу особистості визначається співвідношенням особистості та її прав, з допомогою яких держава має змогу окреслити для суб'єкта його обов'язки, виокремити повноту правового становища.

Право на існування у наукових працях також знаходить дана класифікація видів правового статусу особи:

- загальний – статус особи як громадянина держави закріплений у конституції і конституційних законах. Він є загальним, узагальненим і однаковим для всіх незалежно від національності, релігійних переконань, соціального стану; характеризується стабільністю і визначеністю; передбачає рівність прав і обов'язків громадян, рівність їх перед законом; є засадничим для всіх інших; є основою для набуття конкретних суб'єктивних прав, покладення обов'язків і несення відповідальності;
- спеціальний – статус особи як представника тієї чи іншої соціальної групи, відокремленої за певним юридично-значущим началом (родом діяльності, віком та ін.), який наділений відповідно до законів та інших

нормативних актів спеціальними, додатковими, правами і обов'язками, обумовлений особливостями становища особи і потребами її функціональної спеціальної активності (студент, пенсіонер, посадова особа та ін.), є загальним для певного кола осіб.

- індивідуальний – статус особи як індивідуума, який становить персоніфіковані права і обов'язки в їх конкретних, природних і набутих здібностях і особливостях (стать, вік, родинний стан, стан здоров'я, релігійні переконання тощо), змінюється відповідно до тих змін, що відбуваються в житті людини[5].

Одним з найбільш вдалих визначень правового статусу як багатогранної категорії було запропоноване А. Малько, який відзначав взаємини суб'єктів спільних відносин, особи й суспільства, громадянина та держави тому подібне [2, с. 72].

У юридичній літературі існує також багато думок щодо структури правового статусу. Так, А. М. Колодій та А. Ю. Олійник визначають такі його елементи:

1. статусні правові норми і правові відносини;
2. суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки;
3. громадянство;
4. правові принципи і юридичні гарантії; законні інтереси;
5. правосуб'єктність;
6. юридична відповідальність[3, 33].

Безпосередньо ст. 1 Закону України «Про громадянство України» визначає громадянство України як певний правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках[6].

Згадуючи громадянство України, потрібно наголосити, що найважливіше значення для кожного громадянина в життєдіяльності суспільства і держави мають основні права, свободи і обов'язки громадян, які знаходять свій поділ у наступних групах прав:

1. Громадянські права. До них відносяться такі права: на життя (ст. 27); свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла (ст. 29, 30);

таємниця листування, телефонних розмов (ст. 31); на свободу пересування і вільного вибору місця проживання (ст. 33); на свободу думки і слова (ст. 34); на інформацію та її розповсюдження, на особисте і сімейне життя та захист його від свавільного втручання (ст. 32); на правову допомогу (ст. 59); на повагу до своєї гідності (ст. 28) та ін.

2. Політичні права і свободи. До них належать такі права громадян: брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними (ст. 38); на об'єднання в політичні партії та громадські організації (ст. 36); збиратися на мирні збори, походи і демонстрації (ст. 39); на звернення (ст. 40); на участь у професійних спілках (ст. 36).

3. Економічні права. Вони містять у собі права: на приватну власність і можливість користуватися природними та іншими об'єктами суспільної власності (ст. 41); на підприємницьку діяльність (ст. 42); на страйк (ст. 44); на працю та своєчасне одержання винагороди за працю (ст. 43); на відпочинок (ст. 45) тощо.

4. Соціальні права. Це права: на охорону здоров'я (ст. 49); на безпечне для життя і здоров'я дозвілля (ст. 50); на соціальний захист (ст. 46); на житло (ст. 47); на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48); на вільній згоді громадян на шлюб, а також захист материнства, батьківства і дитинства (ст. 51).

5. Культурні права. До них належать права: доступу громадян України до духовних цінностей; на освіту (ст. 53); на свободу творчої діяльності; на захист інтелектуальної власності; на результати інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 54). [1]

На мою думку, подібна класифікація ознак структури правового статусу є доволі вичерпної, хоча з процесами, котрі відбуваються в Україні, можливі зміни загально правових поглядів науковців на це питання, та доповнення, зміну певних структурних елементів, тощо.

Певні вчені у свої працях наполягають або ж навіть стверджують, що правовий статус особистості слід розглядати як юридичний засіб забезпечення потреб та інтересів людини через механізм правового регулювання, в якому важливу роль

відіграють гарантії прав і свобод людини. Одним з прибічників цієї тези є пан Шрамко Ю. Т. [4].

Здебільшого виділяють такі загальні ознаки правового статусу як :

- Має універсальний характер, поширюється на всіх суб'єктів;
- Відображає індивідуальні особливості людини та її реальне ставлення у системі суспільних відносин;
- Права та свободи, що складають основу правового статусу, не можуть реалізуватись без обов'язків та відповідальності;
- Забезпечує системність прав, свобод та обов'язків;
- Залежить від соціального ладу, в умовах якого він складається і функціонує;
- Виступає як юридична міра соціальної свободи суб'єкта права;
- Має визначену структуру, базисом якої становлять суб'єктивні права, законні інтереси, обов'язки;
- Встановлює межі, за які не повинні виходити діяльність і поведінка людини в суспільстві[5].

Подібне визначення правового статусу як багатоаспектну категорію визначає пан В. Корельський, що, на мою думку, загально, доцільно та лаконічно, з точки зору юриспруденції, поєднує у собі загально визначенні ознаки правового статусу[2, с. 72].

Доцільним буде зазначити таку класифікацію видів правових статусів особи у залежності від суб'єкта у працях пана Скакуна О. Ф.:

- статус громадян, іноземців, осіб без громадянства, осіб з подвійним громадянством, біженців, українських громадян, що перебувають за кордоном;
- статус службових і посадових осіб (депутата, міністра, судді, прокурора, голови обласної державної адміністрації та ін.);
- статус осіб, що працюють в екстремальних умовах (на оборонних об'єктах, секретних виробництвах) та інше [5].

Отже, аналізуючи дані ознаки, науково-теоретичні та практичні погляди науковців по даному питанню, можна дійти висновку, що правовий статус особи- це взаємопов'язана система юридично закріплених однорідних норм, завдань та функцій, прав та обов'язків, які засвідчують факт та гарантують здійснення та визначення правового становища у взаємодії з іншими суб'єктами права, державою та суспільством у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 22 трав. 2019 р.: (офіц. Текст). К.: ПАЛИВОДА А. В., 2019 72 с.
2. Горбач М.І. Науковий вісник Ужгородського національного університету 2016 серія ПРАВО. Випуск 41. Том 3 70-75 с.
3. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення 2014 Наше Право №5 32-37 с.
4. Шрамко Ю. Т. Юридичний журнал «Право України» 2014 №6 208-215 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник Харків: Консум 2001 р.
URL:
https://pidruchniki.com/1625040843033/pravo/pravoviy_status_lyudini_yogo_oznaki_struktura
6. Закон України « Про громадянство України » від 18 січня 2001. //ВВР України. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

ПОНЯТТЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ: ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Лук'янова Галина Юріївна

к.ю.н, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Дида Михайло Михайлович

студент

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська Політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: Дискримінація на сучасному етапі розвитку суспільства є однією з найголовніших його проблем. Поняття дискримінація є досить розгалуженим, його відростки спотерігаються в усіх суспільних відносинах, і не тільки воно може навіть спостерігатися в нормативно правових системах, тому їх завжди потрібно вдосконалювати і змінювати. Це поняття на сьогоднішній день є досить розкритим і розгалуженим, дискримінація має свої види, форми і особливості.

Саме досліджуючи ці аспекти можна створити засоби боротьби з цим негативним суспільним явищем.

Ключові слова: дискримінація, право, розвиток, захист, види, функції, держава, суспільні відносини, свобода, еволюція, норми, закони, Конституція, правова система, дослідження, міжнародна спільно та рівність.

Забезпечення прав і свобод людини давно стало основним завданням світової спільноти. Держава, що перебуває на шляху до демократії, а тим паче та, яка вважає себе демократичною, має гарантувати права і свободи та сприяти їхній реалізації. З другої половини ХХ ст. особлива увага міжнародної спільноти зконцентрована в бік захисту різних меншин і маргінальних груп, які без належного державного піклування відчують певні обмеження у здійсненні

їхніх прав порівняно з іншими соціальними групами, що умовно можуть бути віднесені до так званої панівної частини суспільства.

Тому дедалі більшої ваги і в міжнародному праві, і в національних правових системах набуває заборона дискримінації, яка відображає не лише дії, що розглядаються в суспільстві як недопустимі у ставленні до певних суб'єктів (поводженні з ними), але й передбачає конкретні обов'язки держави, спрямовані на забезпечення юридичної рівності. Саме тому стан практичного втілення заборони дискримінації у країнах Західного світу стрімко перетворюється на своєрідну візитівку, показник розвиненості правопорядку та відповідних суспільств. В Україні певні гарантії дотримання принципу рівності та заборони дискримінації втілено, зокрема, у приписах Конституції України, Законів «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Проте динамізм суспільних відносин зумовлює необхідність подальшого розвитку і нормативно-правової бази у сфері протидії дискримінації, і вироблення належного наукового підґрунтя розуміння самого явища дискримінації та її заборони. Означене явище еволюціонує, виникають його нові форми та прояви, наприклад, дискримінація більшості меншістю.

Тому перед вітчизняною загальнотеоретичною юридичною наукою постає і завдання з виявлення особливостей реалізації заборони дискримінації, а також засобів протидії їй. Деяким аспектам теми присвячені роботи таких вчених, як С. Алексєєв, М. П. Рабінович, С. Рабінович, В.Мін, С. Шевчук (питання доказування та судового захисту від дискримінації).

Однак більшість зарубіжних науковців розглядають особливості дискримінації властиві лише їхньому середовищу, що незавжди є характерним для нашої держави. Крім того, загально-теоретичні властивості принципу заборони дискримінації ще не були предметом наукового інтересу вітчизняних науковців. Вказане зумовлює актуальність цього дослідження.

Обґрунтовано, що дослідження загально-теоретичних особливостей дискримінації зумовлює необхідність вибору найбільш адекватних предмету дослідження підходів, методів і прийомів наукового пізнання. Вивчення явища дискримінації, її заборони і тісно пов'язаних із цих принципів має відбуватись, передусім, із застосуванням філософських методів (діалектичного, метафізичного), загальнонаукових (системного, історичного, сходження від конкретного до абстрактного і навпаки тощо), а також спеціальних методів (порівняльно-правового, догматичного, тлумачення юридичних норм та ін.)[1,с.53].

Відповідно до вибраних методів у роботі використано такі прийоми дослідження, як аналіз та синтез, абстрагування, дедукція й індукція, класифікація, аналогія, порівняння, а також спростування. Виявлено такі особливості сучасних інтерпретацій принципу юридичної рівності: плюралізм розуміння змісту принципу юридичної рівності, його структури, а також термінологічних позначень; космополітичний характер принципу юридичної рівності та його декларування на рівні не лише міжнародних, але й національних правових систем; виокремлення принципу юридичної рівності як складової частини загального принципу рівності; виділення реальної і формальної правової рівності; наявність правової диференційованої рівності, що заснована на відмінностях суб'єктів і забезпечується правовими засобами; соціальний характер принципу юридичної рівності, який виражається в тому, що у випадку нерівних умов запроваджуються юридичні засоби зрівнювання правових статусів, так би мовити, слабших чи залежних суб'єктів (наслідком такого зрівнювання стала поява так званої позитивної дискримінації). Одним з аспектів принципу юридичної рівності та способів його забезпечення є заборона дискримінації. В результаті дослідження впливає, що поняття «принцип юридичної рівності» є ширшим, ніж «принцип заборони дискримінації»[3,с.57-58].

Саме поняття «дискімінація» за весь час свого існування зазнавало різни зміни і розвивало у різних аспектах. У широкому розумінні – це негативне ставлення

до певної особи або групи осіб через ті чи інші властиві їм характеристики. У вузькому розумінні – це ставлення до певного суб'єкта (фізичної, юридичної особи або групи осіб), що виражається в конкретних діях, які засновані на необґрунтованому різному ставленні за певними ознаками до суб'єктів, які перебувають в однаковій ситуації, чи в необґрунтованому однаковому ставленні за певними ознаками до суб'єктів, які перебувають у різній ситуації.[5,с.562-563]

Доведено, що поняття «диференціація» є ширшим, ніж поняття «дискримінація», тому що будь-яка відмінність, розрізнення не обов'язково є дискримінацією, проте завжди є диференціацією. За результатами дослідження захищених від дискримінації ознак встановлено такі їхні особливості: залежність від досягнутого рівня розвитку суспільства; динамічність; об'єктивна зумовленість у конкретному історичному контексті; значущість не тільки для більшості населення, але й для його меншості. Доведено, що ознака може вважатися захищеною від дискримінації за двох умов: а) вона взагалі не може бути змінена особою або ж відсутні розумні підстави вимагати від особи змінити певну ознаку; б) немає безпосереднього розумного зв'язку між наявністю в особи певної ознаки і перешкодою в доступі до охоронюваного законом блага (обмеженням права)[4,с.567-568]. Виходячи з ідеї соціального конструктивізму, за якою захищеним ознакам властива загальна та спеціальна відносність, встановлено, що перша полягає в тому, що такі ознаки захищені не абсолютно, самі по собі і незалежно від історичного контексту. Їхня «захищеність» зумовлена історично та соціально.

Тож будь-яка ознака, як-от раса, колір шкіри чи стать, за одного контексту може бути захищена, а за іншого – ні. Спеціальна ж відносність захищених ознак означає, що певна ознака, будучи захищена в конкретно-історичних умовах, може не бути захищена в окремих суспільних відносинах, якщо розрізнення має правомірну мету та досягається пропорційними засобами. Захищені від дискримінації ознаки запропоновано поділяти на основні (раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, вік, обмежені

можливості, етнічне та соціальне походження, громадянство, сімейний і майновий стан, місце проживання, мовні ознаки) й інші (батьківство, членство в організації, військове звання тощо). Основні захищені ознаки відрізняються від інших тим, що: а) перелік перших – вичерпний, а других – ні; б) за основними ознаками частіше здійснюється дискримінація в суспільних практиках, ніж за іншими, у зв'язку з чим останні не конкретизовано в законодавстві; в) щоб виправдати відмінність у ставленні за іншою захищеною ознакою, зазвичай не потрібно наводити «дуже вагомих підстав» (very weighty reasons), як у випадку з основними ознаками[4,с.56]; г) інші ознаки, так би мовити, менш універсальні порівняно з основними, бо можуть зумовлювати (і на практиці зумовлюють), для прикладу, утиски права на повагу до особистого і сімейного життя, а інколи і права власності, однак на відміну від основних захищених ознак не зумовлюють утисків політичних, соціальних або культурних прав. Виявлено, що вадою вітчизняного антидискримінаційного законодавства є, зокрема, те, що всі закріплені в ньому захищені ознаки є ознаками лише фізичних осіб. Оскільки ознаки, за якими можна дискримінувати юридичних осіб, не відображено в законодавстві, в Україні майже немає юридичних механізмів для захисту юридичних осіб від дискримінації. З огляду на це запропоновано доповнити захищені ознаки у статті 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні» ще й тими, які стосуються саме юридичних осіб (організаційно-правова форма; сфера діяльності; місце реєстрації; обсяг статутного капіталу; частка у статутному капіталі; обсяг прибутку; кількість найманих працівників тощо).

Зазвичай види дискримінації класифікують: за галуззю права (дискримінація в конституційному, адміністративному, цивільному праві тощо); за підставою (раса, стать, сексуальна орієнтація чи будь-яка інша ознака); за способом впливу (негативна та позитивна). Позитивна дискримінація за часом може бути тимчасовою і постійною. Негативна дискримінація поділяється на пряму і непряму, а також на офіційну і неофіційну[6,с.36] .

Обґрунтовано, що позитивна дискримінація («позитивні дії») є засобом соціального вирівнювання, так би мовити, в історично деформованих сферах суспільних відносин[7,с.44].

На підставі аналізу практики зарубіжних національних і міжнародних судових інстанцій встановлено такі стандарти застосування позитивної дискримінації: будь-яке розрізнення або перевага має бути обґрунтовано переконливим урядовим інтересом і досягатися пропорційними засобами; ці засоби підлягають ретельній перевірці та повинні бути перевірені жорсткішим, ніж розумність, стандартом; перш ніж вдаватися до позитивної дискримінації, потрібно отримати переконливі аргументи, що відповідне коригування ставлення є виправданим; існування самої по собі соціальної дискримінації не є достатньою підставою, щоби вдаватися до позитивної дискримінації; задля усунення наслідків попередньої негативної дискримінації держава може реалізувати план расового чи будь-якого іншого вирівнювання, при якому на постраждалу сторону покладається частина тягаря, за умови, що її частка у цьому тягарі відносно легка та поділена в суспільстві загалом.

Негативна дискримінація має місце при необґрунтованому (зокрема, свавільному, упередженому) ставленні до особи на підставі конкретних її ознак, що призводить до порушення певних прав і свобод цієї особи [2,с.44]. Виявлено, що в основі поділу негативної дискримінації на пряму й опосередковану лежать концепти абстрактної рівності (передбачає, що певне правило має застосовуватися однаково до всіх осіб, яких воно стосується, як у випадку принципу рівності перед законом) та рівності конкретної (передбачає, що коли норма застосовується до різних осіб, потрібно враховувати ситуації кожної з них). Доведено, що досягнення абстрактної і конкретної рівності потребує різних юридичних засобів: абстрактної заборони і конкретних норм відповідно.

Формула прямої дискримінації є комбінацією таких складових: а) несприятливе поводження з конкретною особою; б) зразок для порівняння (наявність в аналогічній ситуації осіб, поводження з якими є іншим); в) підстава

несприятливого поводження у вигляді певної ознаки особи, що слугує для розрізнення ставлення без розумного обґрунтування. Формула непрямой дискримінації є конфігурацією дещо інших складників: а) нейтральне правило, критерій або практика; б) їх розрізнявальний вплив на групу осіб, які мають захищену ознаку; в) зразок для порівняння.

Виявлено, що в основі поділу негативної дискримінації на пряму й непрямую лежать концепти абстрактної рівності (передбачає, що певне правило має застосовуватися однаково до всіх осіб, яких воно стосується, як у випадку принципу рівності перед законом) та рівності конкретної (передбачає, що коли норма застосовується до різних осіб, потрібно враховувати ситуації кожної з них). Доведено, що досягнення абстрактної і конкретної рівності потребує різних юридичних засобів: абстрактної заборони і конкретних норм відповідно.

Формула прямої дискримінації є комбінацією таких складових:

- а) несприятливе поводження з конкретною особою;
- б) зразок для порівняння (наявність в аналогічній ситуації осіб, поводження з якими є іншим);
- в) підстава несприятливого поводження у вигляді певної ознаки особи, що слугує для розрізнення ставлення без розумного обґрунтування.

Формула непрямой дискримінації є конфігурацією дещо інших складників:

- а) нейтральне правило, критерій або практика;
- б) їх розрізнявальний вплив на групу осіб, які мають захищену ознаку;
- в) зразок для порівняння.

Отже дискримінація є дуже обширним поняттям, яке є постійним супутником нашого суспільства .що еволюціонує разом з нами.Тому в нашому законодавстві повинно бути чимало приділено уваги цьому соціальному явищу з метою забезпечення прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна теорія права: Підручник . За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2015. 53 с.
2. Монреальська декларація: Право людини на безпеку (6-та Всесвітня конференція по запобіганню і управлінню пошкодженнями, Монреаль, Канада, 15 травня 2002 р). URL: [<https://vkksu.gov.ua>] (дата звернення: 21.04.2019). 44с с.
3. Мін М.В. Теорія держави і права. Розвиток продуктивних сил і міжнародний захист захист. 2018. № 30. С. 57-58.
4. Паризька хартія для нової Європи: міжнар. док. від 21.11.1990 /. База даних «Законодавство України» ВР України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_058] (дата звернення: 04.04.2019). 56 с.
5. Політологічний енциклопедичний словник/ Упорядник В. П. Горбатенко; За редакцією Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. К.: Генза, 2004. 562-563с
6. Правознавство словник ОБСЄ термінів: навчальний посібник за ред. В. Г. Гончаренка. К.: Юрисконсульт, 2007. 36 с.
7. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 44 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ В КИТАЇ ТА УКРАЇНІ

Дін Юйцзін

аспірант кафедри освітнього менеджменту

та публічного управління

Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К.Д. Ушинського

м. Одеса, Одеська область, Україна

Анотація: У статті розглянуто підвищення кваліфікації як найважливішої передумови ефективної роботи самого керівника та очолюваного ним колективу для професійно-педагогічної підготовки менеджерів в системі освіти на аналізі прикладу і програми курсу менеджерів Китайських навчальних закладів.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, менеджер освіти, управління навчальним закладом, професійна перепідготовка менеджерів, програма курсу. Майбутніх менеджерів освіти необхідно готувати у відповідних закладах вищої освіти.

Підготовці високопрофесійних менеджерів освіти сприяє система підвищення кваліфікації такої категорії управлінців.

Підвищення кваліфікації спрямоване на удосконалення та поглиблення знань, умінь і навичок працівника в конкретному виді діяльності.

Підвищення кваліфікації (професійне вдосконалення) – це розширення знань, умінь, навичок і способів спілкування з метою приведення їх у відповідність до сучасних вимог науки і практики, а також для стимулювання професійного зростання і підвищення професійної майстерності [1, с. 76].

У сучасних ринкових умовах потрібно, щоб будь-який керівник не лише мав глибокі і різнобічні знання, а й вирізнявся оперативністю і діловитістю, володів

почуттям нового, постійно виявляв ініціативу. Це є найважливішою передумовою ефективної роботи самого керівника та очолюваного ним колективу.

Навчання в школі управління забезпечує необхідні знання і підготовку при вступі на керівну посаду і формує кар'єру керівника. Значну допомогу при цьому надає проведення різних курсів, семінарів, тренінгів, презентацій, дискусій та ін. За результатами професійної перепідготовки керівники і фахівці можуть отримати диплом або сертифікат встановленого зразка, який засвідчує їх право (кваліфікацію) вести професійну діяльність у певній сфері [2, с . 25].

Наприклад, у Південноукраїнському національному педагогічному університеті ім. К.Д. Ушинського функціонує інститут післядипломної освіти та сертифікації, він допомагає учням або молодому науковцю підвищити свою кваліфікацію та отримати диплом за спеціальністю. Він забезпечує формування запасу і ресурсу якісних кадрів. І на факультеті післядипломної освіти і роботи з іноземними громадянами організована підготовка фахівців у сфері управління (менеджерів освіти) за фахом «Управління навчальним закладом». Кафедра «Освітній менеджмент і громадське управління» організовує і веде заняття з предметів «Теорія та менеджмент організацій», «Управління трудовими ресурсами та змістом робіт», «Психологія управління», «Управління освітньою діяльністю», «Основи педагогічних вимірювань та моніторинг якості освіти», «Управління закладом освіти», «Управління впровадженням інновацій в закладах освіти», «Аудит і оцінювання управлінської діяльності», що допомагає студентам формувати стабільні поняття, правила менеджменту і пізнання педагогіки. Вони демонструють майбутньому фахівцеві, як стати менеджером освіти.

У Китаї також є спеціальність «Управління навчальним закладом», але підготовка в цьому напрямку відрізняється від української. У Китаї – це спеціальність для людини, яка вже отримала диплом професійної освіти; підготовка здійснюється в заочній формі. До сих пір в Китаї тільки два виші мають право проводити іспити і видавати диплом за цією спеціальністю. Але

таке навчання відкривається для всіх випускників професійної освіти і організуються індивідуальні групи або курси в будь-якому освітньому закладі. Це перепідготовка для менеджерів освіти в Китаї.

У Китайському закладі вищої освіти є свій спеціальний журнал, курс і семінар для менеджерів освіти, особливо менеджерів вищої освіти. Журнал менеджера освіти загострює увагу на відображенні нових теорій, ідей, міркувань і досвіді в процесі реформи навчально-виховної діяльності, намагається шукати нові аспекти та особливості сучасної освіти і нової реформи навчальних програм. Цей журнал постачає менеджера найсвіжішими новинами у сфері освіти. Він видається для педагогів свого університету або інших вишів. Він збирає відгуки, ідеї, знання і досвід педагогів, щоб менеджер добре знав рівні кожного педагога та оцінював їх за об'єктивним критерієм. З іншого боку, він стимулює педагога свідомо підвищувати кваліфікацію і самоконтролювати свою роботу, щоб узагальнити свої спостереження і досвід в процесі навчальної діяльності. Результатом є створений конкурентний клімат в освітньому закладі. Китайський заклад вищої освіти господарювання домовляється і веде курс або семінар для менеджера освіти свого університету.

Звичайні програми курсу наведені нижче:

- (1) Основна навчальна програма: політологія, менеджмент, економіка, педагогіка вищої освіти тощо.
- (2) Філософія освіти: управління освітою, філософія і місія сучасного університету, інтерпретація «довгострокової реформи освіти і плану розвитку», філософське мислення вищої освіти, інтернаціоналізація вищої освіти, концепція зміни і розвитку вищої освіти.
- (3) Менеджмент вишу: культура вишу і вирощування талантів, зростаючого регулювання і таланту, стратегії, гармонійного розвитку наукової орієнтації характеристик вишу, університету стратегічного планування, будівництва університетської дисципліни; порівняльне дослідження кооперативного режиму; сучасні освітні технології та розвиток університетських викладачів; поточна ситуація і контрзаходи; психологічні проблеми студентів; антикризове

управління вишу і зв'язки з громадськістю; партійне будівництво в університетах.

(4) Політичні, економічні та соціальні теми: побудова соціалістичної системи як основної цінності; Китайські макроекономічні проблеми; китайські гарячі соціальні питання; низьковуглецева економіка та сталий розвиток міст.

(5) Управління та лідерство: Системні науки та сучасний менеджмент; основні якості лідера сучасного університету; лідерство, мудрість і життєві цілі лідера; адміністративний етикет, зв'язок управління та ефективного виконання, фізичного і психічного здоров'я та управління стресом.

(6) Теми традиційних культур і гуманітарних наук: китайська культура і управління, поезія, музика і досягнення гуманітарних наук.

(7) Участь в обговоренні: Академічна криза моралі і академічна влада; адміністративна влада університетського духу і контрзаходів філософії освіти в університеті; проблеми психічного здоров'я студентів і контрзаходи гарячих питань.

(8) Сценарій моделювання: кризове управління, прес-конференції, інтерв'ю.

Висновки. Здійснивши порівняльний аналіз підготовки (перепідготовки) менеджерів освіти в Україні та Китаї можна засвідчити, що в обох країнах така підготовка має загальний вектор спрямування, що сприяє формуванню високопрофесійного менеджера освітнього закладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Симонова А.А. Самоменеджмент как технология управления и саморазвития менеджера и персонала. Екатеринбург, 2007. – 76 с.
2. Кузнецов Э. А. Менеджмент-образование в Украине : системный подход: [моногр.] / Э. А. Кузнецов, И. М. Ненно. – Одесса : Наука и техника, 2005. – С. 5-28.

**THE STATE OF HUMORAL IMMUNITY IN CHILDREN WITH
TOXOCARIASIS**

Zakharchuk Oleksandr Ivanovych

Doctor of medical sciences; Professor

Ezhned Maria Akhmedivna

Assistant Professor

Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical
University", Chernivtsi, Ukraine

Abstract: In children with toxocariasis there is an imbalance of immunological parameters, quantitative and functional changes of lymphocytes, disturbance of normal ratios of cellular subpopulations, disimmunoglobulinemia, which is the evidence of different degree and focus of disorders of immunological reactivity and organism resistance. Imbalance and discoordination of the immunological parameters interaction can lead to various defects of immunity, which leads to a variety of clinical and immunological manifestations in toxocariasis.

Key words: toxocariasis, humoral immunity, immunoglobulins, antibodies, children.

Toxocariasis is a parasitic life (tissue helminthiasis) that causes the migration of dogs roundworms larvae (*Toxocara canis*) in various organs and tissues, is characterized by a prolonged recurrent course and multiple organ damage of allergic nature. According to foreign literature, the morbidity of toxocariasis has increased for the last 50 years by 300% [1, p. 6; 2, p. 59; 3, p. 336-339].

The most likely causes of widespread human larval toxocariasis are the progressive increasing of dogs number, both in cities and in rural areas; high extensive and intensive indices of dogs toxocariasis; massive pollution of the environment, especially the soil, by the propagative stages of the pathogen, which contributes to the people infection, especially children [4, p. 141-145; 5, p. 5-11].

According to the literature it is established that the development of organ pathology in helminthiasis is multifactorial and is determined both by the quality of the adaptive mechanisms of the pathogen in the host organism and the imperfection of the host's protective responses to the pathogen [6, p. 123-128; 7, p. 112; 8, p. 370-383].

Based on the fact that the degree of pathological changes in the host depends on the nature of the formation of the immune response to invasion, a study of the state of cellular and humoral immunity was conducted in 40 children with toxocariasis aged from 1 to 14 years and in 25 practically healthy children of the appropriate age.

Analyzing the changes in the studied indicators of immunity in the serum of the examined children, we have not found statistical significance of the deviations between the indicators obtained in different age groups, which allowed them to be evaluated regardless of age.

More independent parameters that allow to evaluate the functional activity of the B-cell immunity are indicators of the content of immunoglobulins of different classes - Ig A, Ig G, Ig M - in the serum of the examined children.

A study of humoral immunity has shown that the content of immunoglobulins (Ig) of the main three classes (A, M, G) in patients with toxocariasis was no different from the average indicators of the control group (Table 1).

However, the number of total immunoglobulins and the percentage of each were significantly different from controls. This indicates that in patients with toxocariasis there is a redistribution of the percentage of the basic serum immunoglobulins, which is one of the signs of immunosuppression.

This is confirmed by the results of determining the ratio of IgG / IgA, as well as low, in comparison with the control, coefficient of humoral immunity (CHI).

Table 1**Indicators of humoral immunity in children from 1 to 14 years old with toxocariasis**

Indicator	Results of research (M±m)	
	Patients with toxocariasis (n=40)	Control (n = 25)
Ig A, mg/ml	2,09 ± 0,24	1,55 ± 0,15
Ig M, mg/ml	2,75 ± 1,15	1,56 ± 0,27
Ig G, mg/ml	13,85 ± 0,86	17,78 ± 0,45
Total Ig E kg/L	378,00±17,50	76,28±6,15
Specific Ig E-antibodies, the degree of reaction	3,80±0,20	0,04±0,09
IgG/IgA, conventional unit (CU)	6,63±1,45	11,47±4,50
CHI, CU	10,52±4,11	17,67±3,20
Total immunoglobulins, mg/ml	18,69±0,52	20,89±1,44
Ig A, %	11,18±0,27	7,41±0,15
Ig M, %	14,71±0,43	7,42±0,30
Ig G, %	74,11±3,19	85,11±0,42
CICs, CU	65,86 ± 20,99	69,03 ± 6,03

To comprehensively evaluate the state of humoral immunity in patients with toxocariasis, considering the frequency of their allergic reactions, conducts studies of circulating immune complexes (CICs) concentrations, representing the combination of antibodies classes Ig M and Ig G with the antigen and complement. The formation of the CIC is a body physiological response, normally they are destroyed by phagocytes. Immune complexes become pathogenic in various defects of phagocytosis. In the examined patients with toxocariasis, the CIC indicators were

within normal fluctuations. However, in the analysis of each indicator it was found that only half of the patients had a CIC content within the normal range, and in 37.8% of cases it exceeded the norm (Fig. 1).

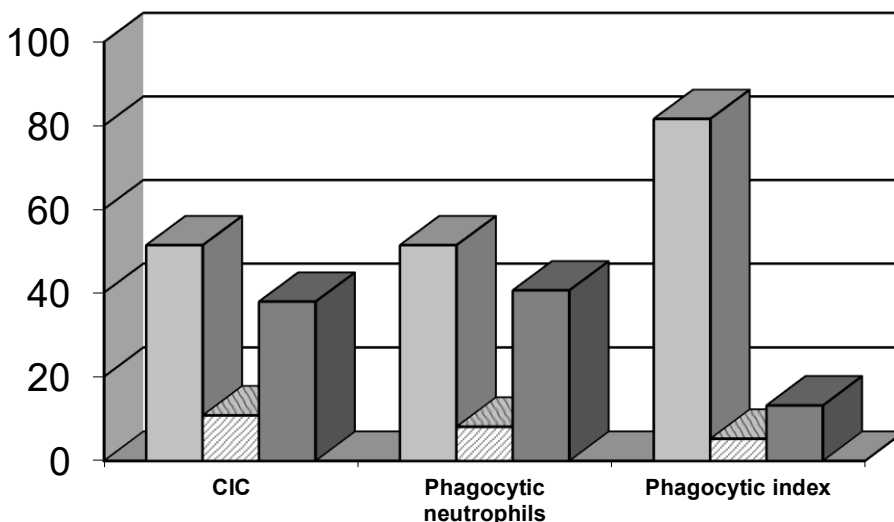

Fig. 1. The Frequency of change (%) of nonspecific resistance in children from 1 to 14 years old with toxocariasis

within normal limits
 reduced
 increased

According to the literature it is established that the basis of the immune response in toxocariasis is the increased production of Ig E-antibodies that stimulate the participation of eosinophils in the formation of anti-parasitic immunity [5, p. 5-11]. As can be seen from table 1, the content of Ig E-antibodies and specific Ig E-antibodies in the blood of children with toxocariasis was significantly increased ($p < 0.05$).

The analysis of the frequency of changes in the immunity indicators made it possible to determine that the vast majority of patients have changes in immunological status. However, the peculiarities of changes in the immunological status are due to the fact that some indicators of immunity mostly exceed the control, others are mainly reduced, and some largely remained within the normal range.

Thus, in children with toxocariasis, there is a progression of development of imbalance of humoral immunity indicators, quantitative and functional changes of lymphocytes are revealed, there are disturbances of normal ratios of cell subpopulations, disimmunoglobulinemia, which is a direct indication of the disorder and the severity of the disorder.

This is consistent with the established view of the immune depression development in most parasites [8, p. 370-383]. The emergence of an imbalance and discoordination of the immunological parameters interaction can lead to various immunity defects, in particular its humoral link, which probably causes the diversity of clinical and immunological manifestations in toxocariasis.

Considering the obtained data from the point of view of their diagnostic value, it should be noted that studies of immunological parameters in the dynamics (specific and total Ig E-antibodies, the coefficient of humoral immunity (CHI), eosinophilia, CIC) can be used as additional criterion, not so much at diagnosis to evaluate the severity of the general condition and natural resistance of the body, as well as to justify immunomodulatory therapy.

REFERENCES

1. Toxocariasis – The Center for Food Security and Public Health. Last Updated: October, 2016. - P. 1-14 // <http://www.cfsph.iastate.edu/Factsheets/pdfs/toxocariasis.pdf>
2. Toxocariasis: a silent threat with a progressive public health impact /Jia Chen, Quan Liu, Guo-Hua Liu [et al.] // *Infect. Dis. Poverty.*- 2018. - №7. – P. 59.
3. Visceral larva migrans associated with earthworm ingestion: clinical evolution in an adolescent patient / A. Cianferoni, L. Schneider, P.M. Santz [et al.] // *Pediatrics.*- 2006.- V.177, №2.- P. 336-339.
4. Zakharchuk O.I. Epidemiolohichna nebezpeka parazytarnoho zabrudnennia toksokaramy na Bukovyni / O.I. Zakharchuk // *Klin. ta eksperym. patol.* – 2010. – T.IX, №2(32).– P. 141-145.
5. Konanyihina S.Yu. Kliniko-immunologicheskie aspekty diagnostiki toksokaroza

- u detey / S.Yu. Konanyihina // Infektsionnyie bolezni. – 2005. – T. 3, №3. – P. 5-11.
6. Zakharchuk O.I. Kliniko-laboratorni proiavy toksokarozu u ditei /O.I. Zakharchuk // Ukrainskyi zhurnal klinichnoi ta laboratornoi medytsyny. – 2013. – T.8, №2. – S. 123-128.
7. Zakharchuk Sofiia. Clinical and laboratory manifestation of toxocariasis in children / Sofiia Zakharchuk, Oleksandr Zakharchuk // 2nd International Medical Students' Congress (february 4th – february 7th, 2016)/ - Sarajevo, Bosnia and Herzegovina. – 2016. – P. 112.
8. Otranto Domenico. Zoonotic nematodes of wild carnivores / Domenico Otranto, Peter Deplazes // Int. J. Parasitol. Parasites Wildl. – 2019. - Aug; 9. – P. 370–383.

УДК 62-342

ЦИЛИНДРИЧЕСКИЕ ЗУБЧАТЫЕ ПЕРЕДАЧИ В СРЕДЕ АВТОМАТИЗИРОВАННОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ

Иванов Евгений Мартынович

к.т.н., доцент

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет «ХАДИ»

г. Харьков, Украина

Иванов Александр Евгеньевич

к.м.н., доцент

Харьковская медицинская академия последипломного образования

г. Харьков, Украина

Омельченко Василий Васильевич

Гнатюк Анастасия Анатольевна

Студенты

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет «ХАДИ»

г. Харьков, Украина

Аннотация: используя 3D-модели элементов цилиндрической зубчатой передачи в параметрических оболочках при построении 3D-модели цилиндрической зубчатой передачи в пакете Autodesk Inventor, эскизную геометрию, выраженную через основные геометрические параметры элементов, был разработан алгоритм подачи геометрической информации для совершенствования выполнения рабочих чертежей цилиндрических зубчатых передач в соответствии с требованиями ЕСКД.

Ключевые слова: эскизная геометрия, основные геометрические параметры, параметрическая цилиндрическая оболочка, параметрическая цилиндрическая зубчатая передача, алгоритм, Autodesk Inventor.

Современная компьютерная графика имеет ряд различных применений, одно из которых есть создание виртуальных трехмерных моделей и их рабочих чертежей.

Это требует развития интерактивного графического моделирования трехмерных объектов различного функционального назначения и обусловило разработку аппаратно-независимых программных пакетов параметрического 3D-моделирования деталей, поверхностей, сборочных единиц и оформления чертежей для машиностроителей. Наиболее популярна среда автоматизированного проектирования - пакет Autodesk Inventor [2], продукция компании Autodesk.

В работе рассмотрен вопрос выполнения рабочих чертежей 3D-моделей цилиндрических зубчатых передач (рис. 1) с учетом основных геометрических параметров их элементов в соответствии с требованиями ЕСКД [1, 5] в пакете Autodesk Inventor.

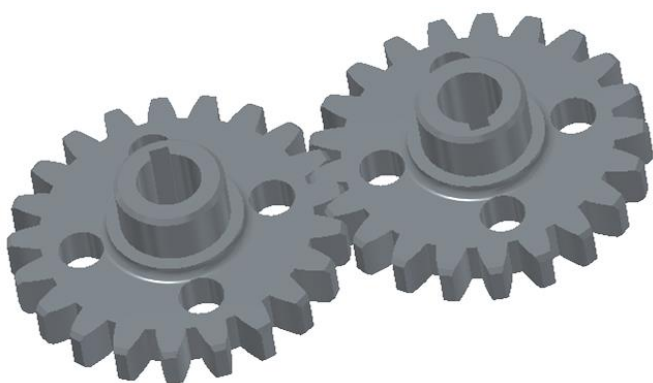
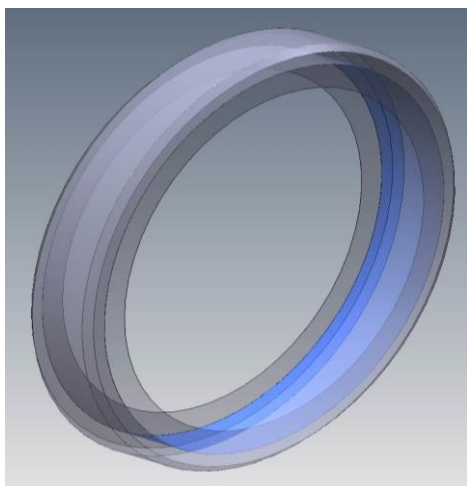
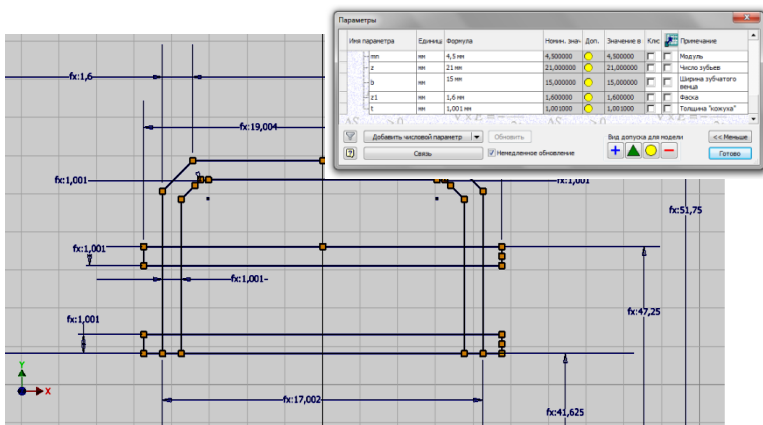

Рис. 1. 3D-модель цилиндрической зубчатой передачи

Предложен параметрический подход к построению 3D-модели цилиндрической зубчатой передачи в пакете Autodesk Inventor с применением параметрических 3D-моделей «цилиндрическое зубчатое колесо», «цилиндрическая зубчатая шестерня» и «параметрическая цилиндрическая оболочка» [3]. Эскизная геометрия «параметрической цилиндрической оболочки» представлена как функция основных геометрических параметров элементов цилиндрической зубчатой передачи (рис. 2. а). Предусмотрена параметризация эскиза.

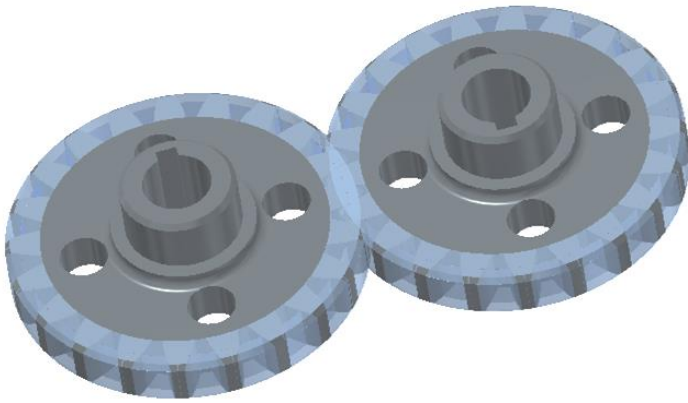
а

б

Рис. 2. Параметрична цилиндрическая оболочка:

а - эскизный профиль; б - 3D-модель

При создании 3D-модели «параметрическая цилиндрическая оболочка» (рис. 2, б) под конкретный элемент цилиндрической зубчатой передачи (рис. 3), достаточно экспортировать основные геометрические параметры 3D-модели элемента используя инструменты хранения и обмена информации пакета Autodesk Inventor.

**Рис. 3. 3D-модель сборочной единицы
«цилиндрическая зубчатая передача в оболочках»**

Для усовершенствования построения чертежей цилиндрической зубчатой передачи в пакете Autodesk Inventor в соответствии с требованиями ЕСКД, используем:

- сборочную единицу «цилиндрическая зубчатая передача в оболочках» (рис. 3) разработанную с использованием 3D-модели «параметрическая цилиндрическая оболочка» (см. рис. 2, б);
- разработанный алгоритм представления геометрической информации элементов передачи. Алгоритм предусматривает последовательную работу с видами на чертежах, а именно: выполнение разрезов по эскизам; корректировка линий контуров и изменение свойств областей.

Окончательно фрагмент чертежа цилиндрической зубчатой передачи со свойствами областей в соответствии с требованиями ЕСКД представлен на рисунке 4.

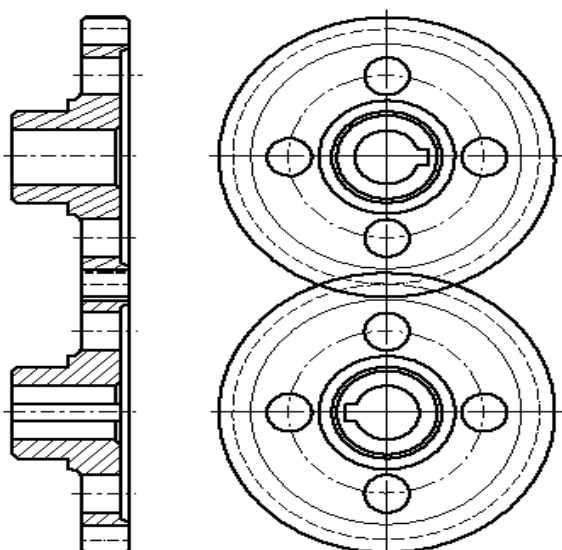

Рис. 4. Фрагмент чертежа цилиндрической зубчатой передачи

Используя усовершенствованное представление 3D-моделей цилиндрических зубчатых передач, был разработан алгоритм выполнения рабочих чертежей в соответствии с требованиями ЕСКД.

Предложенная в работе параметризация цилиндрических зубчатых передач в виде «цилиндрических зубчатых передач в оболочках», учитывающая геометрические параметры элементов, облегчает построение чертежей в пакете Autodesk Inventor в соответствии с требованиями ЕСКД.

Предложенная трехмерная модель «цилиндрической зубчатой передачи в оболочках» и способ выполнения чертежей в пакете Autodesk Inventor внедрены в учебный процесс и могут быть применены в машиностроении для оптимизации разработки конструкторской документации на стадии проектирования.

По результатам работы получено свидетельство о регистрации авторского права на произведение научно-практического характера [4].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анурьев В.И. Справочник конструктора-машиностроителя. В 3-х т. – М.: Машиностроение, 2006.
2. Гузненков В.Н. Autodesk Inventor в курсе инженерной графики. Учебное пособие для вузов / В.Н. Гузненков, С.Г. Демидов. – М.: Горячая линия – Телеком, 2009. – 146 с.

3. Іванов Є.М. Подання складових елементів передач у середовищі автоматизованого проектування. Свідоцтво АП №68329 від 25.10.2016 р.
4. Іванов Є.М. Удосконалення побудови креслеників циліндричних зубчастих передач при автоматизованому проектуванні. Свідоцтво АП №84123 від 04.01.2019.
5. Єдина система конструкторської документації. Основні положення. Довідник: – Укр. та рос. мовами /За заг. ред. В.Л. Іванова. – Львів: НТЦ “Леонорм-стандарт”, 2001. - 272с. – (Серія “Нормативна база підприємства”).

ПІАНІЗМ ЯК КАТЕГОРІЯ МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА

Калашник Марія Павлівна

доктор мистецтвознавства, професор

завідувач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна

Генкін Антон Олександрович

кандидат мистецтвознавства

викладач кафедри «Фортепіано»

Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки

м. Дніпро, Україна

Анотація: На основі аналізу літератури з питань фортепіанного виконавства, власних коментарів до них та міркувань з цього приводу у статті сформульовано дефініцію піанізму. Піанізм як феномен розглянуто у вигляді багатоелементної системи, що в крупному масштабі складається з двох рівнів. Нижчий рівень є базисним, оскільки на ньому піанізм у значенні «гра на фортепіано» відокремлюється від інших видів інструменталізму. Піанізм є самодостатнім музичним явищем, що має власну естетичну цінність. На вищому рівні названої системи піанізм розкривається як інтерпретація композиторського твору, споріднюючись, таким чином, з музично-виконавською практикою як такою. Виступаючи іменною частиною поняття «фортепіанне виконавство», піанізм водночас націлений на його спеціалізацію, розкривається у своєму власному ціннісному значенні та апелює до індивідуальної і епохальної самосвідомості.

Ключові слова. Піанізм, фортепіанне виконавство, інтерпретація, виконавська художня творчість, музикант-виконавець.

У сучасному мистецтвознавстві відомості про різні складові й аспекти категорії «піанізм» не систематизовані й теоретично не узагальнені, подані у вигляді розосереджених даних, що стосуються окремих питань фортепіанного виконавства — аплікатури (В. Месснер [1]), динаміки (В. Стогній [2]), педалізації (Р. Брейтгаупт [3], Н. Голубовська [4]) фортепіанної техніки (Г. Агарьова [5], А. Бірмак [6]), фактури (К. Мартинсен [7]); або «розчиняються» в роздумах про фортепіанне виконавство як таке (О. Гольденвейзер [8], Й. Гофман [9]). Лише в низці досліджень мова йде власне про піанізм Так, Д. Дятлов [10] акцентує думку про піанізм як чинник інтерпретації музичного тексту; А. Ігламова [11] — як засіб саморефлексії; Ян Веньянь [12] розглядає його в аспекті когнитивності та ін. Отже, піанізм як цілісний феномен досі не отримав свого науково-теоретичного осмислення. Водночас наявність значного емпіричного матеріалу з проблем піанізму, пошуки окремих узагальнень у низці розвідок логічно зумовлюють необхідність його теоретичного осмислення як системно-цілісного феномена. Також треба розмежовувати поняття виконавство, піанізм та інтерпретація та розвести поняття виконавської художньої творчості, культури, діяльності.

У статті здійснено спробу осмислити й узагальнити розосереджені в численних працях із проблем фортепіанного виконавства аспекти поняття «піанізм», в результаті чого запропоновано його наукову дефініцію.

Піанізм – це багатоелементна система, що включає адаптивно-приспосувальні фізичні рухи піаніста, спрямовані на фахове освоєння інструмента, специфічні піаністичні засоби виконавської виразності, тактильно-слухові зв'язки, відображена у специфіці спілкування піаніста з інструментом, особливостях інтерпретацій, його емоційно-інтелектуальній діяльності, у якій виявляється музичний, художній, культурний, загалом духовний досвід музиканта-виконавця.

Відповідно до неї, піанізм як феномен розглянуто у вигляді багатоелементної системи, що в крупному масштабі складається з двох рівнів. Нижчий рівень є базисним, оскільки на ньому піанізм у значенні «гра на фортепіано»

відокремлюється від інших видів інструменталізму. Тут організується ігровий апарат, створюється комплекс типових рухових фігур, розробляється тезаурус піаністичної «мови», зрештою, народжується і розвивається специфічна виконавська культурна традиція. З такої точки зору піанізм є самодостатнім музичним явищем, що має власну естетичну цінність. Базисний рівень піанізму безпосередньо пов'язаний із колом явищ, утворюваних виконавською технікою. На перший погляд, «піанізм» і «техніка» можуть здатися тотожними, оскільки вони припускають запитання «як грати на фортепіано». У дійсності саме поняття «техніка» багатокомпонентне і входить до структури піанізму в якості підсистеми. Так, Йозеф Гат розкриває зміст цього явища, починаючи з двох безпосередніх «учасників» ігрового процесу: механіко-звукових можливостей фортепіано та фізіології людської руки. Потім учений розглядає пристосувальні дії того, хто грає, комплекс доцільних рухів, їх застосування під час виконання різноманітних штрихів і технічних формул та ін. Одне слово, техніка для нього є сукупність механіки, моторики, кінетики, тобто система ігрових дій, піаністична «кухня», яку чеський науковець вважає свого роду «підсобним матеріалом» для створення художнього образу [13]. На вищому рівні названої системи піанізм розкривається як інтерпретація композиторського твору, споріднюючись, таким чином, з музично-виконавською практикою як такою. Отже, виступаючи іменною частиною поняття «фортепіанне виконавство», піанізм водночас націлений на його спеціалізацію, розкривається у своєму власному ціннісному значенні та апелює до індивідуальної і епохальної самосвідомості. Техніка становить складну підсистему піанізму, що живить інші шари його структурної вертикалі, у том числі сфери аплікатури, штрихів, педалізації, туше. Насправді, комфортність самовідчуття піаніста в будь-яких фактурних ситуаціях та умовах надшвидких темпів багато в чому залежить від вірно вибраної аплікатури; точність у виконанні штрихів – від доцільності рухів у їх поєднанні зі звуко-зоровими уявленнями та пластикою жесту; мистецтво педалізації – з пальцевою «дикцією», вправністю у виконанні широких стрибків; якість туше – від контакту рук із клавіатурою, тактильними

відчуттями та ін. Таким чином, усі названі компоненти «віддзеркалюють» один одного, взаємозалежні, що й організує їх у структурно-функціональну єдність, яка утворює нижній шар дворівневої структури піанізму. Її верхній шар, що безпосередньо стикається з інтерпретаційною сферою фортепіанно-виконавського мистецтва, включає те, що Д. Дятлов називає «інструментами інтерпретації», а саме інтонування, метроритм, агогіку, образ звука як носій емоційно-семантичного змісту, адекватного композиторському, артикуляцію – як організацію розбірливого мовлення [10, с. 7]. Оскільки інтонування та агогіка так чи інакше пов'язані з фразуванням, то й вона, безсумнівно, входить у поле інтерпретаційних завдань.

При всіх взаємозв'язках верхнього та нижнього рівнів піанізму, специфікуючою його частиною все ж слугує базисний, оскільки саме він забезпечує зв'язок музиканта з інструментом і визначає ступінь володіння ним, «клас» гри та професіоналізм граючого, а значною мірою – і його виконавську культуру. У цьому відношенні піанізм слугує гарантом збереження фортепіанного виконавства у всіх трьох його іпостасях, що стоїть на сторожі тих художньо-естетичних цінностей, які виникли у лоні особливої традиції – гри на фортепіано. Між двома названими рівнями зазначеної системи існують двосторонні зв'язки. Відсутність володіння базисними елементами спричинює неможливість вирішення інтерпретаційних завдань, а особливості вищого рівня накладають відбиток індивідуальної та конкретно-історичної неповторності на втілення засобів виконавської виразності нижчого рівня. Отже, піанізм виступає феноменом, який спеціалізує фортепіанне виконавство в контексті інших складових цього різновиду музичного мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Месснер В. Аппликатура в фортепианных сонатах Бетховена. М. : Совет. Россия, 1962. 152 с.
2. Стогній В. Динамічне нюансування як засіб художньої виразності // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18

: Мистецтво та освіта сьогодення. С. 325–337.

3. Брейтгаупт Р. Педализация / пер. с нем. Л. А. Баренбойма. Одесса : Одесполиграф, 1927. 43 с.
4. Голубовская Н. И. Искусство педализации. 2-е изд. Л. : Музыка. Ленингр. отд-ние, 1974. 96 с.
5. Агарева Г. М. Работа над фортепианной техникой [Электронный ресурс]. URL: <http://eorhelp.ru/files/%20над%20фортепианной%20техникой.doc>.
6. Бирмак А. В. О художественной технике пианиста: опыт психофизиологического анализа и методы работы. М. : Музыка, 1973. 143 с.
7. Мартинсен К. А. Индивидуальная фортепианная техника на основе звукотворческой воли : пер. с нем. / ред., примеч. и вступ. ст. Г. М. Когана. М. : Музыка, 1966. 220 с.
8. Гольденвейзер А. Об исполнительстве // Вопросы фортепианного исполнительства : очерки, статьи, воспоминания. М. : Музыка, 1965. Вып. 1. С. 35–71.
9. Гофман И. Фортепианная игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре / пер. с англ. Г. А. Павлова ; ред. Г. М. Когана. М. : Гос. муз. изд-во, 1961. 224 с.
10. Дятлов Д. А. Исполнительская интерпретация фортепианной музыки: теория и практика : дис. ...д-ра искусствоведения : спец. 17.00.02 «Муз. искусство». Ростов н/Д, 2015. 495 с.
11. Игламова А. А. Фортепианное исполнительство как феномен культуры : дис. ... канд. филос. наук : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры». Казань, 2006. 238 с.
12. Ян Веньянь. Категорія піанізму у контексті виконавської типології фортепіанної творчості : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 / Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2017. 19 с.
13. Гат Й. Техника фортепьянной игры / пер. с венг. Эржебет Фоно. М. : Музгиз ; Будапешт : Корвина, 1957. 232 с. : ил., нот. ил.

УДК 582.572.7.581.45.581.43.577.122.615.243

СКРИНІНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ АНАБОЛІЧНОЇ АКТИВНОСТІ СУХИХ ЕКСТРАКТІВ ЛИСТЯ І КОРЕНЕВИЩ IRIS HUNGARICA

Керімова Гюнель Фаяддинівна

Аспірантка

Рибак Вікторія Анатоліївна

д. біол. н., доцент

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: Анаболічна активність сухого екстракту листя і кореневищ ірису угорського, калію оротату і екстракту кореневищ левзеї сафлоровидної вивчена на щурах з нормальним гомеостазом. Проведено порівняльне оцінювання впливу дослідних засобів і референс-препаратів протягом чотирьох тижнів за наступними показниками: приростом маси тіла тварин; відносною масою внутрішніх органів – серця, литкового м'яза, сім'яників; вмістом загального білка у сироватці крові, литковому та серцевому м'язах, впродовж експерименту.

Результати досліджень показали наявність помірної анаболічної активності у сухого екстракту кореневищ ірису угорського в дозі 150 мг/кг. Сухий екстракт кореневищ ірису угорського не викликав надфізіологічного прискорення набору маси тіла та гіпертрофії серцевого м'яза. Таким чином, через свою м'яку, проте доволі таргетну дію, сухий екстракт кореневищ ірису угорського може бути рекомендований до застосування в комбінованій медикаментозній терапії м'язових дистрофій середнього та легкого ступеню тяжкості, а також у якості адаптогену та підтримуючого засобу при латентних або уповільнених дистрофічних станах.

Ключові слова: анаболічна активність, калію оротат, екстракт, левзея сафлоровидна, ірис угорський

Однією з найбільш частих причин загальних порушень білкового обміну є кількісна або якісна білкова недостатність первинного (екзогенного) походження. Дефекти, пов'язані з цим, зумовлені обмеженим надходженням екзогенних білків при повному або частковому голодуванні, низькій біологічній цінності харчових білків, дефіцитом незамінних амінокислот (валін, ізолейцин, лейцин, лізин, метіонін, тиронін, триптофан, фенілаланін, гістидин, аргінін).

Порушення білкового обміну при деяких захворюваннях можуть розвиватися внаслідок розладу перетравлення і всмоктування білкових продуктів (гастроентерити, виразковий коліт), підвищеного розпаду білка в тканинах (стрес, інфекційні хвороби), посиленої втрати ендогенних білків (крововтрати, нефроз, травми), порушення синтезу білків (гепатити).

Наслідком указаних порушень часто є вторинна (або ендогенна) білкова недостатність із характерним негативним азотистим балансом [1].

Зважаючи на вищевикладене, привертає увагу комплекс біологічно активних речовин, який міститься в листі та кореневищі ірису угорського (*Iris hungarica*), щодо вивчення анаболічної дії, враховуючи, що в Україні практично відсутні рослинні препарати з анаболічною дією [2].

Метою дослідження було вивчення впливу сухих екстрактів листя і кореневищ ірису угорського на показники білкового обміну.

Об'єктами фармакологічного дослідження були сухі екстракти з листя та кореневищ *Iris hungarica* в дозі 150 мг/кг, створені під керівництвом професора кафедри фармакогнозії Національного фармацевтичного університету Ковальова В. М.

Експериментальні дослідження були проведені на 25 білих аутбредних щурах самцях, масою 230-240 г, розподілених на п'ять дослідних груп по 5 у кожній. Перша група (негативний контроль) – тварини, які не отримували лікування протягом експерименту (плацебо – вода очищена), друга – тварини, які отримували сухий екстракт листя ірису угорського в дозі 150 мг/кг, третя – сухий екстракт кореневищ ірису угорського в дозі 150 мг/кг, четверта – таблетки калію оротату в дозі 100 мг/кг (ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ»),

п'ята – екстракт кореневищ левзеї сафлоровидної (ПП «Союз Афган»/Україна) в дозі 150 мг/кг.

Препаратами порівняння, які є аналогами за фармакологічною дією були обрані: таблетки калію оротату (ЗАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ», м. Київ, Україна), який відноситься до групи нестероїдних анаболічних засобів, а також екстракт кореневищ левзеї сафлоровидної (Союз Афган, Україна).

Вибір рослинного препарату порівняння – екстракту кореневищ левзеї сафлоровидної обумовлений здатністю підсилювати процеси синтезу білку в організмі, який входить до складу лікарського препарату «Екдистен» – природні сполуки стероїдної структури.

Тестові та референтні анаболічні засоби вводили внутрішньошлунково один раз на добу протягом 4 тижнів натщесерце.

Анаболічну активність досліджуваних засобів і препаратів порівняння оцінювали за: приростом маси тіла тварин; відносною масою внутрішніх органів – серця, литкового м'яза, сім'яників; вмістом загального білка у сироватці крові, литковому та серцевому м'язах (Miller G. L., 1959), впродовж експерименту.

Зважування тварин проводили на натщесерце, застосовуючи лабораторні електронні ваги AD 300 (Axis, Польща). Після евтаназії тварин в CO₂-боксі відбирали сироватку крові, вилучали та зважували внутрішні органи, чутливі до анаболічних засобів (серце, литковий м'яз, сім'яники) та отримували з них гомогенат для подальших біохімічних досліджень [3, 4].

Кількісний вміст білку в сироватці крові визначали біуретовим методом за допомогою стандартного набору реактивів «Загальний білок (Біуретовий з калібратором)» НР010.01 (ТОВ НВП «Філісіт-Діагностика», Україна) згідно інструкції до застосування.

Кількісний вміст білку в гомогенаті тканин визначали за методом Лоурі в модифікації Хартрі. Концентрацію визначали фотометрично проти бланку при 650 нм на фотоелектроколориметрі КФК-3 [5].

Експериментальні дослідження проводились згідно вимог комісії з біоетики та «Загальними етичними принципами експериментів на тваринах» (Київ, 2001), що узгоджується з положеннями «Європейської конвенції про захист хребетних тварин, які використовуються для експериментальних та інших наукових цілей» (Страсбург, 1986) [6].

Тварини утримувались у віварії Центральної науково-дослідної лабораторії Національного фармацевтичного університету, яка сертифікована ДП «ДЕЦ МОЗ України» як база для досліджень з експериментальної фармакології згідно зі стандартами санітарних норм та на необхідному харчовому раціоні [7].

Статистичний аналіз результатів проводили із застосування параметричних методів аналізу (ANOVA, t-критерій Ст'юдента) за допомогою стандартного пакету програми STATISTICA 6.0.

Дослідження продемонстрували, що в умовах фізіологічного стану, курсове введення сухого екстракту листя і кореневищ ірису угорського в дозі 150 мг/кг не спричиняло значних змін в динаміці зростання маси тіла щурів і не відрізнялося від негативного контролю ($p > 0,05$).

Разом з цим, відсутність впливу на середню масу тіла тварин виявляли також і референс препарати – калію оротат у дозі 100 мг/кг і екстракт кореневищ левзеї сафлоровидної дозі 150 мг/кг.

Сухий екстракт листя та кореневищ ірису угорського в дозі 150 мг/кг, калію оротат в дозі 100 мг/кг і екстракт кореневищ левзеї сафлоровидної в дозі 150 мг/кг вірогідно не впливали на показники масових коефіцієнтів м'язових органів та гонад ($p > 0,05$ проти негативного контролю).

Однак, при біохімічному дослідженні вмісту загального білку в вилучених м'язових органах та сироватці крові, сухий екстракт з кореневища ірису угорського в дозі 150 мг/кг був здатний статистично збільшувати вміст загально білку в литковому м'язі щурів на 15 % у порівнянні з негативним контролем ($p \leq 0,05$). Вміст загально білку в литковому м'язі тварин, які отримували сухий екстракт кореневищ ірису угорського був також вірогідно

більшим за аналогічний показник у тварин, які отримували сухий екстракт листя ірису угорського ($p \leq 0,05$).

За рівнем ефекту на білковий метаболізм в скелетних м'язах сухий екстракт з кореневищ ірису угорського відповідав референтному рослинному препарату – екстракту кореневищ левзеї сафлоровидної, під дією якого вміст білку в литковому м'язі вірогідно збільшився на 20 % у порівнянні з негативним контролем.

Крім того, та на тлі застосування сухого екстракту з кореневища ірису угорського, вміст білку в сироватці крові був вірогідно вищий ніж в групах, які отримували референтні препарати – калію оротат в дозі 100 мг/кг і екстракт кореневищ левзеї сафлоровидної в дозі 150 мг/кг ($p \leq 0,05$), що може вказувати на тенденцію до збільшення печінкової продукції протеїнів, хоча статистичних відмінностей від групи негативного контролю не виявлено. Інших статистично значущих відмінностей між експериментальними групами в цьому фрагменті дослідження не встановлено.

Результати скринінгових досліджень показали, що сухий екстракт кореневищ ірису угорського виявив більш виразну анаболічну активність, ніж сухий екстракт листя ірису угорського в дозі 150 мг/кг. Анаболічна активність сухого екстракту кореневищ ірису угорського була тропною до скелетних м'язів, що надає перевагу рослинним засобам перед очищеними стероїдними гормонами, які активують анаболічні процеси в різних органах та системах, що не завжди є необхідним у деяких клінічних випадках.

Сухий екстракт кореневищ ірису угорського не викликав надфізіологічного прискорення набору маси тіла та гіпертрофії серцевого м'яза, що також є розповсюдженими супутніми ефектами стероїдних гормонів.

Таким чином, через свою м'яку, проте доволі таргетну дію, сухий екстракт кореневищ ірису угорського може бути рекомендований до застосування в комбінованій медикаментозній терапії м'язових дистрофій середнього та легкого ступеню тяжкості, а також у якості адаптогену та підтримуючого засобу при латентних або уповільнених дистрофічних станах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаман О. В. Патолофізіологія : в 2 т. Т. 1. Загальна патологія : підручник для студ. вищ. мед. навч. заклад. / О. В. Атаман. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 592 с.
2. A comparison of two colorimetric assays, based upon Lowry and Bradford techniques, to estimate total protein in soil extracts / M. A. Redmile-Gordon et al. *Soil Biology & Biochemistry*. 2013. № 67 (100). P. 166–173.
3. Експериментальне вивчення нових анаболічних засобів. Методичні рекомендації / [Л. В. Яковлева та ін.]. Київ, 2007, 32 с.
4. Руководство по проведению доклинических исследований лекарственных веществ. Ч. 1 / под ред. А. Н. Миронова и др.; М.: Гриф и К, 2012. 944 с.
5. Скринінг накопичення біологічно активних речовин в ірисі угорському впродовж вегетаційного періоду / А. В. Кречун, О. О. Михайленко, В. М. Ковальов, Т. Г. Орлова // *Актуальні питання фармацевтичної та медичної науки та практики*. – 2019. – №. 2. – С. 135 – 140. DOI: 10.14739/2409-2932.2019.2.
6. Доклінічні дослідження лікарських засобів : методичні рекомендації / за ред. О. В. Стефанова. – К.: Авіцена, 2001. – С. 528.
7. Guide for the care and use of laboratory animals. Washington : The National Academies Pressю. – 2011. – 246 с.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЯК ОДНА З ФУНКЦІЙ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Колесник Олена Віталіївна

студентка

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Законодавство складається із великої кількості актів, прийнятих державними органами в різні історичні періоди. Час від часу виникає необхідність приведення його в чітку систему, ліквідації протиріч шляхом внесення змін і доповнень, здійснення систематизації. Проте систематизація не завжди передбачає перегляд законодавства[1, ст.369].

Сьогодні у зв'язку з перебудовою всієї системи суспільних відносин законодавство повинно бути оновлене, вміщувати його систематизацію, в процесі якої ліквідуються недоліки, впорядковується і стабілізується вся правова система країни[1, ст.371].

Систематизація - це діяльність по впорядкуванню і вдосконаленню нормативного матеріалу шляхом його зовнішньої і внутрішньої обробки з метою підтримки системності законодавства і забезпечення суб'єктів права необхідною нормативно-правовою інформацією [3, ст.150].

Сучасна юриспруденція знає і використовує в основному три види (способи) систематизації - інкорпорацію, консолідацію і кодифікацію [3, ст.150].

Інкорпорація — спосіб систематизації законодавства, який полягає у зовнішньому впорядкуванні (розташуванні в тому чи іншому порядку) вже наявних нормативних актів без зміни змісту норм права, які містяться в них[4, ст.14].

Результатом інкорпорації є збірники, де нормативні акти розташовуються в хронологічному або алфавітному порядку, за предметною ознакою, з урахуванням юридичної чинності об'єднання актів тощо [4, ст.14].

Інкорпорація може бути: — офіційною — здійснюється від імені компетентних державних органів (наприклад, «Відомості Верховної Ради України»); — неофіційною — здійснюється видавництвами, науковими і навчальними закладами, практичними органами, окремими спеціалістами.

— хронологічна — здійснюється в певній послідовності за ознакою часу видання нормативних актів;

— предметна — нормативні акти об'єднуються на підставі однорідності суспільних відносин, що становлять відокремлений предмет правового регулювання [1, ст.372]

Позаяк в першому випадку збірники, що видаються, є офіційною формою опублікування і на них можна посилалися при розгляді юридичних питань, в другому вони мають лише довідково-інформаційний характер [4, гл.14].

Консолідація — спосіб (форма) систематизації, який полягає в об'єднанні кількох нормативно-правових актів, що діють в одній і тій самій сфері суспільних відносин, в єдиний нормативно-правовий акт, як правило, без зміни змісту. Інакше: консолідація виражається в підготовці і прийнятті укрупнених актів на основі об'єднання норм розрізаних актів, виданих з одного питання. Вона використовується там, де відсутня можливість кодифікації ; є уніфікацією нормативних актів; усуває їх численність; позбавляє їх надмірної роздробленості; сприяє об'єднанню загальних положень поточної правотворчості в родинні групи; є проміжною ланкою між поточною правотворчістю і кодифікацією [4,гл. 14.].

Кодифікація — це вид систематизації законодавства, який передбачає змістовну переробку (усунення розбіжностей і протиріч, скасування застарілих норм) нормативно-правових актів, що мають спільний предмет і метод правового регулювання та створення нового систематизованого нормативноправового акту.. Вона узагальнює, доповнює та впорядковує лише

чинне законодавство, об'єднуючи його у певній галузі права. Результатом кодифікації є прийняття нового зведеного нормативноправового акту стабільного змісту, який регулює значну частину суспільних відносин у сфері дії певної галузі права [2, ст. 145].

Характерні риси кодифікації:

— кодифікація охоплює як зовнішню, так і внутрішню переробку нормативного матеріалу. Відбувається таке об'єднання нормативних актів, яке дає змогу підготувати до прийняття новий єдиний документ;

— зміст нового нормативного акта може бути істотно перероблений відповідно до вимог державноправового регулювання. Вносяться додатки, скасовуються застарілі норми, змінюються деякі положення, вимоги, правові принципи тощо;

— кодифікаційна робота здійснюється виключно державними органами згідно з їх компетенцією і має офіційний характер;

— мета кодифікації — оновлення законодавства, усунення суперечностей, прогалин, приведення до вимог сучасності [1,ст.371].

Кодекс — кодифікаційний акт, що забезпечує докладне правове регулювання певної сфери суспільних відносин і має структурний розподіл на частини, розділи, підрозділи, статті, які певною мірою відображають зміст тієї чи іншої галузі законодавства [1,ст.372].

Статути, регламенти і положення — кодифікаційні акти, в яких визначається статус певного виду державних органів і організацій. До них не належать положення про індивідуально визначені органи, що не мають загального характеру [1, ст.372].

В юридичній літературі за обсягом розрізняють наступні види кодифікації:

1) загальна — це створення зведених кодифікаційних актів з основних галузей законодавства (Конституція);

2) галузева — це систематизація нормативно-правових актів у межах певної галузі законодавства (Цивільний, Сімейний, Кримінальний кодекси тощо);

3) спеціальна — це систематизація нормативно-правових актів у межах одного чи декількох інститутів (Податковий, Лісовий, Митний кодекси тощо) [2, ст.146].

Таким чином, кодифікаційний акт є впорядкованою системою пов'язаних між собою нормативних приписів, що регулюють на основі єдиних принципів права певну сферу відносно однорідних, достатньо стабільних суспільних відносин. Кодифікаційні акти сприяють стабільності законодавства, є основою законодавчої діяльності [2, ст. 146].

В теперішній час українське законодавство не завжди встигає за динамікою розвитку суспільних відносин, інколи вступає у протиріччя з раніше прийнятими правовими актами. Внаслідок цього законодавство має акти і норми, які формально не діють, у ньому часто зустрічаються прогалини, не зв'язані один з одним положення; деякі законодавчі акти повторюються; інколи неточно формулюються терміни та ін. Такі ж недоліки зустрічаються і в законодавчих актах, прийнятих за останні роки у зв'язку з потребами прискореного правового регулювання на запити суспільства [1, ст.370].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кельман М.С., О.Г. Мурашин Загальна теорія держави і права : підручник. К.: Кондор, 2006. 477 с.
2. Кириченко В.М., Куракін О.М. Теорія держави і права: модульний курс.: навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2010 . 264с
3. Коталейчук С.П. Теорія держави і права: навчальний посібник для підготовки державних істиків (для студ. вищ. навч. закладів) . К . : КНТ,2009. 320 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. К.:Алерта; КНТ; ЦУЛ ,2010. 520 с.

УДК 141.82: 339-044.922 (477.84 "1939/1941")

**КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ИДЕОЛОГИЯ И ЕЁ АНТИГУМАННАЯ
ПРИРОДА В ПРОЦЕССЕ ТРАНСФОРМАЦИЙ ТОРГОВЛИ
ТЕРНОПОЛЬЩИНЫ СЕНТЯБРЬ 1939 – ИЮНЬ 1941 ГГ.**

Кравчук Л.В.

кандидат исторических наук

доцент кафедры педагогики высшей школы и общественных дисциплин

Тернопольского национального медицинского университета им. И. Я.

Горбачевского (Тернополь, Украина)

Kravchuk L. V.

Ph.D, Associate Professor of the Department of Pedagogy of the Higher School and
Social Sciences of the I.Ya.

Horbachevsky Ternopil National Medical University (Ternopil, Ukraine)

В статье раскрыто антигуманную природу коммунистической системы, мотивы применения насилия как права новой власти против населения с другим мировоззрением, неэффективность советских командно-административных методов управления сферой торговли. Проанализирована деятельность советской власти которая с сентября 1939 года начала внедрять социалистические методами управления отраслю, утверждая сталинские реформы на оккупированной территории области, что в итоге принесло обнищание, упадок, возмущение и обострение противоречий между населением и советским режимом.

Ключевые слова. Коммунизм, национализация, советская власть, крестьянин, социалистическая торговля, частная собственность, промышленность, планирование, учет ,.

Комунизм- означает общность (тех или иных материальных ценностей), собственности.

Отсюда, как система, коммунизм является учением о поглощении частного интереса и превращение его в интерес коллективный.

Коммунистическая идеология не признает частную собственность, а предлагает равноправие, то есть равноправное участие в собственности ближнего, без раздумий, желает твой ближний этого или нет.

Коммунистическая теория имеет в своей основе на первый взгляд всего общества устраивает равноправное пользование всем, что составляет необходимость, удобства и удовольствия в человеческой жизни и по возможности улучшить положение всех людей, и дать возможность равномерному развитию всех другим лицам. Отнимая собственность в одних и передавая ее другим, коммунизм противоречит чувству справедливости и нарушая и уничтожая права других, одновременно опирается на собственное право. Убедительно о политике коммунистической системы говорят события 1939-41 гг., в Западной Украине накануне советско-германского столкновения

. Система торгового обслуживания населения интересовала новую власть по-особенному. Прежде всего, это был источник «быстрых» денег, необходимых для финансирования других секторов производственной и непроизводственной сфер. Во-вторых, торговля выступала выгодным каналом реализации продукции которая поступала с востока страны. В-третьих, на торговых объектах, которые остались после польского режима, сосредоточился богатый слой населения, наиболее деструктивно настроенный против политики советской власти – это категория бывших владельцев. В-четвертых, торговые точки стали настоящими «болезненными точками» в системе обеспечения жителей края необходимыми средствами существования: в случае обеспечения потребностей потребителей эти точки осуществляли негативное влияние на настроения населения и на его отношение к новой власти; только при качественных сдвигах в торговом обслуживании тружеников города и деревни власть могла рассчитывать на позитивные изменения в восприятии ее политики и конкретных действий советских структур производственного и непроизводственного характера. Поэтому с первых месяцев прихода в

Западную Украину партийные и государственные органы принимают меры по превращению торговой сети в инструмент политико-экономического влияния на все категории населения.

Политика советской власти в сфере торговли носила специфический характер. В течение первых двух месяцев (сентябрь - октябрь 1939) власти разрешили бывшим купцам распродавать свой имеющийся товар, но по старым ценам. Разрешенную к продаже продукцию покупали, как правило, представители новой власти, не допуская к этому местных жителей.

К концу 1939 была проведена национализация торговли. Бывшую Народную торговлю превратили в продторг, который со временем объединили с другими «торгами» в Промторг, где провели соответствующую инвентаризацию. Торговля в магазинах Промторг шла медленно и неэффективно, потому что товар приходил на оптовые базы, сначала продавали на «черном рынке», по советской терминологии, «из-под полы».

Советская система торговли была призвана формировать дефицит товаров даже при их наличии. Дефицит как вечный спутник советской торговли создавал идеальные условия для обогащения привилегированных слоев населения (партийно-государственной номенклатуры различного типа и уровней, представителей правоохранительных структур, руководителей учреждений непромышленной сферы и производственного сектора экономики, чиновников различных категорий). На Западной Украине, где испокон веков почитали частную собственность, кражи имущества у хозяина-собственника был тяжелым грехом и позором. Общественная собственность, уничтожив владельца и хозяина, вместе с ним устранила моральную ответственность за позорный материальный поступок [1, 287 - 289]. Украинское общество, в первую очередь украинские кооператоры западных земель, не ожидали, что большевики, присоединив эти земли, вместе с общественной собственностью так быстро и бездумно уничтожат украинскую кооперацию, которая строилась трудом и значительными потерями всего народа на протяжении 20 лет. Первым этапом разрушительной работы новой власти по украинской кооперации стало

слияние всех кооперативных объединений, существовавших на территории Западной Украины после буржуазной Польши, в единую советскую кооперацию. Было ликвидировано Ревизионный союз украинских кооператоров, Маслосоюз, Центросоюз с соответствующими структурами и ряд других кооперативов. Организация областных потребительских союзов началась с 20 декабря 1939. Формировалась кооперативная структура, которая была полностью подчинена московскому Центросоюзу. Управление советской кооперации полностью соответствовало большевистской партийно-бюрократической системе. Избиралось лишь правление сельских и районных потребительских обществ. Однако и эти выборы проходили под компартийным руководством: голосовали только за тот список кандидатов, который был утвержден партийным бюро или партийным комитетом. Правление облпотребсоюза предназначалось вышестоящими органами; председатель правления, как правило, должен был быть членом партии. Кооперация фактически стала партийно-государственной [1, 267 - 269].

Кооперативная торговля и заготовка, как и вся советская экономика, характеризовались плановостью. Все должно осуществляться планомерно, а для этого нужен множественный бюрократический аппарат, в который входили чиновники для составления плана, для организации его выполнения, для контроля за выполнением, для подведения текущих и конечных итогов.

Механизм планирования работал по авторитарной схеме: Москва планировала для Киева, Киев - для области, область - для районов, район - для ССТ (сельпо), а эта заключительная звено - для каждой отдельной торговой и заготовительной точки. Поэтому такие планы не имели объективного обоснования, не учитывали реальных потребностей местного населения, а были ориентированы на цифры, «спущенные сверху». В результате планирования склады торговых организаций были перегружены «неходовым» товаром, а необходимой часто используемой продукцией (добротной одежды, обуви, предметов быта и т.д.) не хватало. Как правило, выполнение торговых планов «спасали» массовым завозом алкогольных напитков, которые всегда пользовались спросом, а их

чрезмерное потребления не противоречило канонам социалистической культуры, потому что не подрывало принципов коммунистической идеологии и устоев советской власти. Даже высшие органы власти в СССР - Совнарком и ЦК ВКП (б) - признают наличие конкретных проблем в деятельности органов потребительской кооперации. В их совместном постановлении «О работе потребительской кооперации» звучит серьезная критика в адрес Центросоюза и подчиненных ему местных органов потребительской кооперации в том, что они «пренебрегают деревней, не знают его потребностей в товарах. Во многих кооперативных магазинах не хватает в продаже соли, сахара, мыла, спичек, папирос, махорки и других товаров широкого потребления. Центросоюз совсем забросил торговлю деревом, лесными материалами, гвоздями, краской, кирпичом и другим товарами, нужными для строительства и ремонта крестьянских домов ». Хотя в торговой сети потребительской кооперации товарные запасы в то время выросли на 1 млрд. руб., значительная часть этих товаров не пользовалась спросом (25%), а часть (7%) была испорчена [1, 269 - 271]. Искривленной, даже преступной, была система управления советской потребительской кооперации, ибо формировала почву для различных коррупционных злоупотреблений. Ее высшие органы предназначались партийными верхами или с согласия партийного руководства. Прибыв на Западную Украину и увидев европейский или близкий к европейскому богатый образ жизни обеспеченного слоя местного населения (специалистов, служащих, представителей интеллигенции, предпринимателей, бизнесменов, успешных аграриев и даже квалифицированных мастеров-ремесленников), они стремились к такому же жизненному комфорту, а это требовало соответствующей материальной основы, а следовательно, и значительных финансовых затрат, на которые официальной заработной платы не хватало. Исследователи предвоенного периода истории УССР постоянно утверждали об успехах в сфере кооперативного строительства: «Большое внимание уделялось развертыванию государственной и кооперативной торговли. Коммунистическая партия и правительство Советской Украины

предоставили трудящимся Тернополя материальную помощь продовольствием и промышленными товарами. Наркомторг УССР в декабре 1939 года открыл в Тернополе оптовую торговую базу. Принимались меры для полного обеспечения потребностей населения в муке, мясе, крупах. В начале января 1940 года в городе уже было 37 государственных и кооперативных магазинов, хлебопекарни, кафе, столовые и рестораны. В государственной и кооперативной торговли работало около 800 человек »[2; 86]. На самом деле реальное положение вещей было противоположным: советизация торговли продемонстрировала классический пример социалистического хозяйствования, а точнее, коммунистической бесхозяйственности.

Основные проблемы начались после сентября 1939 года. Очень быстро крестьяне начали испытывать недостаток товаров широкого потребления, прежде всего мыла, спичек, сахара, соли, керосина. Частные магазины, всегда оперативно решали проблему дефицита какого-либо товара. Ситуация осложнялась и тем, что советские чиновники попросту грабили из магазинов бывшей торговой сети дефицитный товар и вывозили на восток страны. Советская перестройка польской торговой системы имела одну важную особенность: в селе были оставлены кооперативы, в которых прежнее руководство заменили на новое, лояльное к советской власти. Сельские кооперативные лавки торговали тем, что им поставляли уездные кооперативы. Ассортимент товаров был бедным, и товар поступал в мизерных количествах. Впервые западно крестьяне увидели под магазинами длинные очереди людей. Товар, который удавалось приобрести после длительного пребывания в очереди, был низкого качества: спички в примитивных коробках, грубая грязная соль, мутный низкопробный керосин, неприятного запаха и цвета мыло. Однако даже явные упущения в организации товарного обеспечения населения советская власть пыталась использовать как агитационно-пропагандистское средство воздействия на сознание и поведение людей. Новый и в значительном количестве товар завозили в сельский магазин в период предвыборной кампании, при агитации по привлечению сельских работников в

колхозы или накануне выдающихся политических событий или юбилеев. Торговлю использовали и в целях антирелигиозной пропаганды. В частности, устраивали распродажу дефицитных товаров во время религиозных праздников, особенно во время церковных богослужений, чтобы отвлечь людей от соблюдения религиозных обрядов. Последнее, как правило, эффекта не давало [1, 355 - 357].

Понятно, что главной задачей создаваемой новой властью системы обслуживания, прежде всего торговой сети, было обеспечение населения края продуктами питания. Ведущими структурами в решение этой проблемы выступали заготовительные организации, объекты пищевой промышленности, торговая сеть, а среди продуктов, начали играть стратегическую роль во всей советской системе обслуживания, был хлеб и предметы первой необходимости. Формированием заготовительных структур в аграрном секторе хозяйства западноукраинских земель новая власть начинает заниматься с конца 1939 - начале 1940 гг., в чём встречает значительные организационные, кадровые и материально-технические трудности. На заседании президиума Тернопольского облисполкома 5 февраля 1940 изучалось важно для системы обеспечения населения края сельскохозяйственными продуктами вопрос «О ходе организации областной конторы Укрторгплодоовольств и состоянии заготовок картофеля по области». Организация облконторы и межрайонных контор системы Укрторгплодоовольств проходила неудовлетворительно: из 13 запланированных контор организовано только 10, но и те почти не начали деятельности по заготовлению овощей, в результате чего из предусмотренных планом 2 тыс.т картофеля заготовлено только 318 т, что составило менее 16% плана . Областная и межрайонные конторы упомянутой заготовительной структуры соответствующими кадрами не обеспечены.

Президиум облисполкома поручил председателям райисполкомов и районным уполномоченным Наркомата заготовления УССР систематически контролировать и оказывать практическую помощь заготовительным организациям в выполнении плана заготовления картофеля и других

плодоовощей. Областным уполномоченному Наркомата заготовления предложено пересмотреть заготовительные цены, с тем чтобы они соответствовали всеукраинским, а также определить отдельные районы для заготовки картофеля спиртоводочной промышленности. Решался вопрос организации приемных и перевалочных заготовительных пунктов. Облплана обязали выделить необходимое количество материалов для обустройства этих пунктов, а облконторы Укрторгплодоовоч - определить их дислокации на железнодорожных станциях и в сельской местности. К этому делу привлекли Управление Львовской железной дороги, которое должно выделить участки при путях железнодорожных станций для строительства перевалочных пунктов Укрторгплодоовоч [3, 5]. Таким образом, областная власть принимает конкретные меры к созданию организационной и материально-технической инфраструктуры по обеспечению населения продовольственными товарами местного производства, в первую очередь распространяется на продукцию растениеводства и животноводства, как ведущих отраслей сельского хозяйства области.

Вся система заготовок сельскохозяйственной продукции находилась под строгим контролем партийных органов, а в заготовительной работе на селе привлекались не только работники заготовительных организаций, но и органы НКВД, милиция и присланные из «центра» уполномоченные различных профилей. Статистика заготовок свидетельствует об административно-принудительный и даже репрессивный характер работы заготовителей на селе. Это прослеживается даже в отчетном докладе ИТернопильської областной партийной конференции. Там приводятся такие данные: за I квартал 1940-г. из плана 60 тыс. т. зерна заготовлено 41,1 тыс. т, что составляет 68,4%, но отдельные районы выполнения плана заготовок зерна практически провалили. Белобожницкой район выполнил свою задачу только на 15%, Копичинецкой - на 19%, Скалатский - на 20% и ряд других районов, показатели которых всего на несколько процентов выше.

Согласно постановлению СНК УССР и ЦК КП (б) У от 5 апреля 1940г. «Об обязательных поставках зерна, картофеля, мяса и шерсти» для колхозов, колхозников и единоличных хозяйств »установлены обязательные поставки зерна, картофеля , шерсти и мяса государству. По Тернопольской области в 1940 г. подлежали начислению обязательных поставок 294 тыс. крестьянских хозяйств, которые должны были поставить зерна на склады Заготзерно в объеме 85 тыс.т. во исполнение упомянутого постановления СНК СССР и ЦК ВКП (б) райкомы партии приступили к проведению соответствующих сборов крестьян на которых звучали разные выступления.

Однако партийные органы не могли скрыть массовых фактов недовольство крестьян системой заготовлений. В том же докладе областной партконференции находим: «Рядом с положительным реагированием крестьян по вопросам обязательных поставок имеют место факты негативного и враждебного реагирования. Так, например, в с.Каменка Подволочисского района во время проведения собрания крестьян был сделан крик следующего содержания: «Зернопоставка очень велика , если урожай будет хороший, тогда еще ничего. А если не принесет, то вы с нас шкуру сдерете ». Фамилия того, кто кричал, не установлена. А в с.Мельница Мельницкого района на собрании витсупив крестьянин Мацук со следующим заявлением: «А нельзя так, чтобы советская власть освободила от поставок всех бедняков?» [4; 46 - 47].

Особого внимания среди заготовительных организаций заслуживали конторы Заготзерно. На заседании президиума Тернопольского облисполкома 5 января 1940г. одним из первых стоял вопрос «О выполнении постановления ЦК КП (б) У и СНК УССР от 27 ноября 1939 о создании сети заготпункт Заготзерно». Состояние с образованием контор Заготзерно в области было критическим: на территории Тернопольщины не было открыто ни одного пункта Заготзерно. Аппарат областной конторы Заготзерно оставался недоукомплектованным, особенно не хватало квалифицированных работников. Системе Заготзерно руководство Львовской железной дороги не передало ни состава с расположенных на территории или около железнодорожных станций. Принято

решение в срочном порядке открыть заготпункт от Облзаготзерно при железнодорожных станциях Тернополь, Збараж, Чертков, Скалат, Зборов, Копычинцы, Кременец, Бережаны, Борщёв, Бучач, Залещики, Подгайцы и Тереховля. Уездные исполкомы обязаны предоставить конторе Облзаготзерно помощь в обеспечении помещениями контор и реализационных баз Заготзерно, а также передать конторе Облзаготзерно весь конфискованный зерноочистительный и весовой инвентарь и складские помещения, находящиеся на расстоянии менее 5 км от железнодорожной станции. Если в этой зоне склады заняты другими организациями, предоставить последним кратчайшие сроки для увольнения, после чего немедленно приступить к ремонту и подготовке технической базы для приема зерна. В Тернополе и вышеупомянутых уездных центрах планировалось подготовить складские помещения (склепы) вместимостью не менее 4 тыс. т каждое, а также элеватор на 10 тыс. т. Зерна в Тернополе [5; 12 - 13].

Напряжение в вопросах заготовки хлеба не снижалась и осенью 1940г., бюро обкома партии 3 сентября 1940г. в постановлении «О ходе хлебопоставок» называет 13 районов (треть районов области!), что выполнили план заготовок в среднем лишь на 23 - 25%. Отдельные руководители этих районов получили партийные взыскания, другие избежали этого, пообещав выполнить задание зернопоставок в течение двух недель. Но они были предупреждены, если «ими не будут приняты соответствующие меры по обеспечению полного выполнения до 15 сентября 1940г. плана хлебопоставок, натуроплаты и возврата кредитов, они будут привлечены к строгой партийной и государственной ответственности» [6; 194].

Итак, из выше приведенных фактов мы видим как происходило нарушение свободы человека и его права, который вправе сам распоряжаться своей собственностью: отдать ее общине, частному лицу, или пользоваться ею самому, не разделяя ее ни с кем. Нажитый им имущество, конечно, свободно он передает по наследству сыну, родственнику и т.д., а то получив чужую

собственность путем доброй чьей-то воли, поэтому имеет право пользоваться ею как угодно, так как в силу подарка, она с чужой собственности стала его.

Но коммунизм не дает права человеку распоряжаться продуктами своего дела, так как хочется, а заставляет отдавать в распоряжение другим. Таким образом коммунизм провозглашает право во имя свободы, отнимает у человека одно из самых существенных и неотъемлемых его прав - это его волю. Подтверждением нашей позиции является толкование природы коммунизма в энциклопедических словарях до октябрьского переворота. Комунизм-экономическое и социальное учение, требует общности собственности и социального равенства между лицами. [7; с.1729].

Коммунизм - социальное учение, которое пытается уравнить всех членов общества в собственности, путем уничтожения индивидуальной собственности и на замену ее предлагается общая собственность, ликвидируя частную собственность, другие (коммунисты) рекомендуют уничтожить семью и обязательность совместных квартир и обедов. . [8; с. 1028].

Коммунизм - это плод человеческого ума который отрицал частную собственность. А стремление к частной собственности врожденные необходимость всего органического мира.

Стремление к собственности, в общем понимании, в растительном мире выражаются во всасывании из земли необходимых питательных веществ, в жизни животного это стремление обладать пищей, человек с детства, начиная от игрушки стремится иметь что-то свое. Собственность - врожденная необходимость всего живого, а требования коммунизма-является не естественными, а соответственно не реальные в практической жизни.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Западная Украина под большевиками. IX.1939 - VI.1941. Сборник статей. Под ред. Милены Рудницкой. - Нью-Йорк, 1958. - 494 с.
2. История городов и сел УССР: В 26 тт. –т. 19., Тернопольская область / Гл. ред. кол. Нечай С.П. - М .: Институт истории АН УССР, 1973. - 640 с.

3. Государственный архив Тернопольской области (далее - ГАТО), ф. Р-1833, оп. 6, д. 7. Постановление президиума Тернопольского облисполкома от 5 февраля 1940 «О ходе организации облконторы« Укрторгплодоовоч »и состоянии заготовок картофеля в области», л. 5.
4. ГАТО, ф. П.-1, оп. 1, д. 3. Стенограмма первой областной партийной конференции 23 - 25 апреля 1940, л. 1 - 159.
5. ГАТО, ф. Р-1833, оп. 6, д. 4. Постановление президиума Тернопольского облисполкома от 5 января 1940 «О выполнении постановления ЦК РКП (б) и СНК СССР от 27 ноября 1939 о создании сети« Заготзерно », л. 12 - 13.
6. ГАТО, ф. П.-1, оп. 1, д. 13. Постановление бюро Тернопольского обкома КП (б) У от 3 сентября 1940 «О ходе хлебопоставок», л. 194 - 195.
7. Филиппов. М.М .Енциклопедический словарь в трех томах. том II. СПб .1901г. 2688 с.
8. Павленков Ф. Енциклопедический словарь. С. Петербург. 1913г. 3104 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ТРАКТУВАННЯ ДИФІНІЦІ «ВИБОРЧА СИСТЕМА»

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Кравець Юрій Романович

Студент

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: у нашому дослідженні розкриваються поняття визначення «виборча система». Розглядаються позиції вчених а також поняття виборчої системи в різних нормативно правових актах.

Ключові слова: виборча система, вибори

Виборча система - це система суспільних відносин, пов'язаних з порядком організації і проведення виборів з метою формування представницьких органів публічної влади. Виборча система є багатогранним правовим явищем із багатьма складовими, оскільки вибори, як зазначав німецький державознавець Г. Майер, це наймасовіший процес, який знає право. Завдяки інституту виборчої системи громадяни реалізують свої політичні права, оскільки мають реальну можливість обирати до органів державної влади та органів місцевого самоврядування своїх представників з метою здійснення державної влади в інтересах українського народу [1].

Як відомо, виборча система України в якості інституту виборчого права розуміється у двох значеннях. По-перше, виборча система являє собою всю сукупність принципів, методів, норм, що регулюють проведення виборів в державі. На наш погляд, така позиція дає занадто широке уявлення про виборчу систему. Хоча на практиці таке трактування не тільки допускається, але і

застосовується. Так, в 2013 р відзначається 20-річчя виборчої системи в Російській Федерації та її суб'єктів. В даному випадку поняття "виборча система" трактується докладно [2].

Характер виборчої системи безпосередньо зумовлює основні характеристики представницької системи. Вибори — не тільки важлива форма безпосередньої участі населення у здійсненні державної влади, не тільки акт обрання представників народу до органів державної влади. Це також засіб його виховання і самоорганізації. Нарешті, це практична реалізація виборчого права громадян, ефективний засіб перебудови сучасного суспільства. Історичний досвід переконливо свідчить про те, що серйозні зміни суспільного життя в цілому і в окремих його сферах (а найперше — а політичній) неодмінно стосувались виборчої системи, а в деяких випадках її радикальні зміни висувались на перший план [3].

В наш час, визнання народу єдиним джерелом влади є загальноприйнятим принципом кожної демократичної держави. Однак, ще від початку зародження ідеї демократії постало питання реалізації такої влади. На даний момент, найрозповсюдженішим способом вирішення цієї проблеми є застосування інститутів представницької демократії – виборів та референдуму.

Поняття виборів досить тісно переплітається з поняттям виборчої системи. В науці відсутній єдиний підхід до визначення категорії виборча система. Це породжує неправильне розуміння згаданих термінів, що, в свою чергу, ускладнює подальше їх дослідження. Безпосередньо чи опосередковано цю проблему досліджували так вчені, як Ю. Б. Ключковський, О. М. Мостіпан, А. Лійпгарт, І. І. Бодрова, М. В. Афанасьєва, О. В. Марцеляк, В. П. Гончарук, А. Руппель, М. Ставнійчук.

Найбільш поширеною градацією категорії «виборча система» є вживання її у широкому та вузькому розумінні. У першому випадку, виборчу систему визначають як сукупність суспільних відносин, які виникають у зв'язку і в процесі формування владних структур держави і виявлення волі виборців з приводу докорінних питань громадського життя, що ґрунтується на певних

правових і демократичних принципах (А. Руппель). М. Ставнійчук під виборчою системою, в широкому сенсі, розуміє систему суспільних відносин, що охоплюють порядок організації і проведення виборів представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Широке розуміння категорії «виборча система» закладено й в основу «Юридичної енциклопедії», де вона визначається як порядок організації і проведення виборів до представницьких органів державної влади, місцевого самоврядування і здійснення громадянами своїх виборчих прав.

Окрема класифікація широкого підходу до розуміння виборчої системи була проведена М. Афанасьєвою. Вона поділила існуючі погляди в залежності від того, які елементи виокремлюються авторами в якості складових частин, у наступні групи:

1. виборча система як сукупність принципів;
2. виборча система як сукупність правових норм;
3. виборча система як сукупність суспільних відносин;
4. виборча система як сукупність всіх видів виборів;
5. виборча система як сукупність суб'єктів, що приймають участь у виборах та правовідносинах, що між ними виникають.

Не відкидаючи теоретичного значення такого розподілу, варто підкреслити, що ми, практично, ведемо мову про одне й те ж саме явище. Адже правові норми регулюють суспільні відносини, які виникають між окремими суб'єктами, що діють на основі певних принципів. Тому, у випадку, якщо норми виборчого права регулюють виборчі відносини між суб'єктами виборчого процесу, що діють на основі відповідних принципів, ми говоримо про одне й те ж саме явище – інститут виборів. Існує й значна кількість інших визначень виборчої системи в широкому розумінні. Спільним для яких є те, що вони інтегрують в собі процес виборів зі всіма його стадіями (від початку виборчої кампанії та фінансування виборів до підрахунку голосів та встановлення результатів виборів). Я не вважаю доцільним широке тлумачення виборчої системи з наступних міркувань [5]. Термін «виборча система» в

законодавчій практиці вперше був використаний Конституцією СРСР 1936 р., в якій так називалася глава XI, присвячена виборам в Радянському Союзі [4]. До цього часу в радянських нормативних актах, в тому числі і правових актах УРСР, застосовувався термін «виборче право».

Широке тлумачення категорії «виборча система» ототожнює її з поняттям «вибори» та «виборче право» (не суб'єктивне, а в якості конституційно-правового інституту). Тому варто погодитись з Ю. Б. Ключковським, який підкреслює, що таке ототожнення є неконструктивним, посилаючись на давній філософський принцип «бритви Окама» (недоцільно запровадження зайвих термінів, які позначають уже позначені поняття). На противагу цій позиції висловлюють іншу, відповідно до якої виборчу систему варто розглядати у вузькому розумінні. Однак й тут наявна полеміка, яка стосується як самого поняття, так і питання складових виборчої системи. Так, А. О. Мишин до складових виборчої системи відносить сукупність установлених законом правил, принципів, критеріїв, за допомогою яких встановлюються результати голосування. В. Шаповал під виборчою системою розуміє спосіб визначення результатів виборів. О. Постніков визначає розглядувану категорію як спосіб розподілу мандатів між народними обранцями. Внаслідок цього, А. В. Зинов'єв та І. С. Поляшова взагалі висловлюють пропозицію замінити термін «виборча система», у вузькому значенні, на – «спосіб визначення результатів голосування». Перш ніж дискутувати на тему визначення категорії «виборча система», на мою думку, варто спершу виділити її складові. Такий підхід підтримує й В. П. Гончарук, наголошуючи: «Доцільним є аналіз виборчої системи саме як системи, тобто комплексу взаємодії та функціонування різних елементів». У вказаних визначеннях, єдиною складовою виборчої системи виділяється порядок (спосіб) визначення результатів голосування (встановлення результатів виборів, визначення переможців, встановлення волевиявлення електорату тощо). Однак, окремі вчені відходять від традиційного розуміння виборчої системи в широкому та вузькому розуміннях, та надають їй визначення через власні складові [5].

Отже на мою думку виборча система – це система суспільних відносин між громадянином і державою, яка упорядковує порядок реалізації виборчого права через проведення виборів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.https://pidruchniki.com/1212012446889/pravo/viborcha_sistema_osoblivist_viborc_hoyi_sistemi_ukrayini
- 2.https://stud.com.ua/71481/pravo/ponyattya_vidi_viborchih_sistem
- 3.<https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16236/>
- 4.Конституція СРСР 1936 року

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ БУЛІНГУ (ЦЬКУВАННЯ) УЧАСНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Лук'янова Галина Юріївна

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного
та інформаційного права

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Крікало Олена Богданівна

Студентка групи ПВ-22

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: в даній роботі розглянута проблема булінгу (цькування) учасника освітнього процесу в Україні, визначено основні причини, запропоновано організацію протидії та попередження цькуванню.

Ключові слова : булінг, дитяча злочинність, адміністративне правопорушення, штраф, закон.

XXI століття – час інноваційних технологій, нововведень практично у всіх сферах суспільного життя, вільний доступ до інформації, більшість послуг ми можемо здійснювати онлайн, але чи покращує нам життя ера сучасності? Але технології нові, а нерівність стара. На мою думку, проблему булінгу ми можемо вважати одну із глобальних адже той хто знущається з малих років виростає справжнім тираном який може у майбутньому стати чийось керівником чи то президентом, тому варто надати значення цькуванню і вирішувати цю проблему поки вона не почала розвиватись більше і більше. Невід'ємним наслідком поширення булінгу серед учнівського середовища є перехід до агресивних дій, які носять злочинний характер, що викликає небажані негативні тенденції у функціонуванні молодіжного середовища та суспільства загалом.

Тому, в першу чергу, треба проводити профілактичні заходи, а не чекати наслідків.

Зовнішність, вимова, поведінка, успіхи в навчанні, статки родини - все це може стати причинами цькування дитини. Тривалі агресивні дії щодо іншого в світі називають булінгом. Україна - в першій десятці країн Європи за його поширеністю з-поміж 11-15-річних школярів. Вона залишила далеко позаду не лише найбільш соціально благополучні Данію чи Норвегію, але й, приміром, Угорщину та Грецію. Такі дані наводить ВООЗ. Торік 67% українських дітей або були жертвами, або кривдниками, або свідками булінгу, за даними ЮНІСЕФ. Чверть із них безпосередньо зазнали цькувань. 48% цих дітей нікому не розповіли про пережите [1].

18 грудня Верховна Рада України ухвалила Закон про протидію булінгу (цькуванню), яким вводиться адміністративна відповідальність за цькування в закладах освіти. Ухвалити законопроект депутатам вдалося лише з другої спроби – під час першого голосування в сесійній залі не виявилось достатньої кількості депутатів. Законом визначено, що **булінг** (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2].

Часто батьки думають : чим відоміша школа тим дитині буде краще. Частково не погоджуюсь адже в таких закладах може бути підвищений рівень конкуренції, а також тривоги й напруги.

«Я вважаю, що найперше з булінгом треба боротися через його попередження, але ті, хто здійснюють цькування, мають розуміти, що за цим слідує покарання», – розповіла экс- міністерка освіти і науки Лілія Гриневич[3].

Кожен громадянин України знає як у нас процвітає корупція, залякування чи впливовість батьків «золотої молоді». Діти здійснюють адміністративне

правопорушення у вигляді булінгу впевнені, що батьки за лічені секунди вирішать проблему, тим самим підлітки звільняються від відповідальності і не усвідомлюють наслідків вчиненого.

Кодексом України про адміністративні правопорушення визначено покарання за цькування, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від 14 до 16, – накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють. Після набуття чинності закону (19 грудня 2018 року) за булінг у школі чи іншому закладі освіти будуть штрафувати – від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (850-3400 грн). Законом також передбачені громадські роботи від 20 до 40 годин. Керівнику закладу, який не повідомив про випадки булінгу, загрожуватиме штраф від 850 до 1700 грн або виправні роботи до одного місяця з відрахуванням до 20% заробітку [2].

Відповідно до статистики постраждалих від булінгу, скарг батьків, вчителів, законодавець давно ще почав звертати увагу на потребі запровадження державного контролю за малолітніми цькувальниками. Завдяки соціальним мережам ми можемо ознайомитись із булінгом у всіх його жахливих проявах.

Одним із найгучніших прикладів булінгу в Україні стало побиття дівчатками-підлітками чотирнадцятирічної школярки Поліни Малоштан у Чернігові в серпні 2017 року. Приводом для бійки правоохоронці назвали викрадення мобільного телефону. Інші підлітки, які стояли поруч, ніяк не втручалися в конфлікт, а навпаки – під'юджували школярок і знімали все на відео. Жертву врятувало тільки те, що пенсіонерка побачила побиття і викликала поліцію. Процес побиття дівчини показаний у відеоматеріалах, розміщених у соц-мережах очевидцями бійки, й згодом розтиражованих численними інтернет-ресурсами. Унаслідок нападу Поліна потрапила до лікарні. У дівчини тоді діагностували струс мозку, травму очей, а ще вона обрізала волосся, оскільки його підпалили запальничкою. Через рік дівчина зустрілася з журналістами ТСН та розповіла про теперішній стан свого здоров'я.

«Почалися великі проблеми з очима: спочатку упав зір, а тепер стало все вискакувати там – капіляри і грижа», – пояснила дівчина. За рік розслідування суд не покарав жодного винного в побитті [4].

Такі випадки ми спостерігаємо все частіше. Хоча у законодавстві можна знайти і випадки коли кривдник таки був покараний.

Нетішинський міський суд ухвалив перше в Хмельницькій області рішення щодо притягнення до адміністративної відповідальності особи за вчинення булінгу. Про це йдеться у повідомленні Головного управління Національної поліції в Хмельницькій області.

«Булером виявився старшокласник однієї із місцевих шкіл, а потерпілим — його вчитель», — йдеться у повідомленні.

У поліції зазначили, що цькування вчителя проявлялося у систематичних образах та психологічному тиску з боку учня. Підлітка визнали винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 173-4 (Булінг (цькування) учасника освітнього процесу) Кодексу України про адміністративні правопорушення. Суд зобов'язав матір неповнолітнього сплатити штраф у розмірі 850 грн. Працівники поліції закликають громадян не замовчувати подібні випадки [5].

Підбиваючи підсумки, варто сказати, що насильство в своєму розвитку проходить такі стадії: дитячий булінг, радикалізація, насильницький екстремізм, тероризм. Я думаю, що суспільство повинне усвідомлювати наслідки булінгу адже цькування може відбутись у бік наших родичів. Тому варто проводити певні бесіди, наводити приклади, показувати інформаційні відео і навчити дітей, що спочатку йде маленька образа, далі побиття, а пізніше колонія для неповнолітніх, що є не найкращим засобом виправлення особи, в деякій мірі засіб деградації. Потрібно створювати умови для розвитку дітей, спонукати до відвідування різних гуртків секцій і зробити так щоб неповнолітні не стикались із адміністративно відповідальністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україномовне відділення Британської Телерадіомовної Корпорації, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44425003>, [Дата звернення 25.09.2019].
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>, [Дата звернення 25.09.2019].
3. Міністерство освіти і науки, URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-zakon-napraslenij-na-protidiyu-bulingu-peredbachaye-chitki-algoritmi-dij-u-vipadku-skuvan-liliya-grinevich>, [Дата звернення 28.09.2019].
4. Телевізійна служба новин, URL: <https://tsn.ua/> [Дата звернення 30.09.2019].
5. ГУНП у Хмельницькій області URL: <https://hm.npu.gov.ua/> [Дата звернення 01.10.2019].

UDC 615.32:615.2

SOME ASPECTS OF THE PHENOSINE PHARMACOLOGICAL ACTIVITY

Maloshtan L.N.

Ph.D., professor

Derkach N.V.

Ph.D., Associate Professor

Yatsenko E.Yu.

Ph.D., Associate Professor

National University of Pharmacy

Kharkov, Ukraine

Annotation. The effect of Phenosine on the transferrin level and some aspects of the mechanism of its protective action were studied on the model of acute experimental ulcerative colitis in rats. As a result of the study, it was found that in conditions of acute experimental ulcerative colitis Phenosin significantly decreased the total iron binding capacity of serum (TIBCS) by 1,25 times and the unsaturated iron binding capacity (UIBC) by 1,89 times, increased the level of iron in the blood by 1,25 times, which respectively increased transferrin saturation in relation to the control pathology group. In this case, the percentage of transferrin in the blood serum approached to the level of the intact control group – 54% and 60%, respectively.

Keywords: anemia, transferrin, Phenosine, colitis.

Anemia is a common complication of inflammatory bowel disease (IBD). The prevalence of anemia in IBD varies from 7 to 74%, depending on the study population. Common causes of anemia are intestinal bleeding, decreased iron absorption in the duodenum, impaired mobilization of iron from the depot [1, P. 9-14]. According to modern concepts, iron deficiency anemia that occurs against ulcerative colitis is characterized by a change in hemostasis of iron in the blood serum, a violation of the structure and life expectancy of red blood cells [2, P. 60-65].

The main indicator of anemia in the acute phase of ulcerative colitis inflammation is transport transferrin proteins, which are able to bind iron [3, P. 30-35].

The aim of the study was to study the effect of Phenosine on the level of transferrin against acute experimental ulcerative colitis in rats and to establish a possible mechanism for the protective action of the studied drug. The amount of iron, total and unsaturated iron-binding ability of blood serum, and transferrin saturation were determined. Blood for the study was taken from the tail vein of rats on the 10th day of the experiment. The iron content was determined by spectrophotometric method. The determination method is based on the fact that iron ions are released from iron-binding peptides of blood serum and are restored under the action of guanidine and idroxilin. The sodium salt of 3- (2-pyridyl) -5,6-bis (4-sulfodiny) -1,2,4-triazine (ferrosine) forms a violet complex with iron ions Fe^{2+} . The optical density of the test solution is proportional to the concentration of iron in the sample, which was calculated by the formula. The method for determining the total iron binding capacity of serum (TIBCS) is that transferrin in the physiological state binds to 1/3 of its volume. To saturate transferrin, serum was treated with a large amount of iron. Unbound iron was disposed of with magnesium carbonate (Mg_2CO_3). Serum iron levels were determined using the Filisit Diagnostics test kit. The difference between the amount of iron (C_{Fe}) and TIBCS was the unsaturated iron binding capacity (UIBC). Transferrin saturation (HT) was expressed as a percentage: $HT (\%) = C_{Fe} * 100 / TIBCS$.

The results of the study showed that in the group of animals of the control pathology there was a significant increase in TIBCS, which indicates the hemolysis of red blood cells and the inflammatory process in the intestine. An increase in TIBCS and UIBC was reflected in relation to transferrin in blood serum with a decrease of 1,5 times. Phenosin significantly reduced the values of TIBCS by 1,25 times and UIBC by 1,89 times and increased the level of iron in the blood by 1,25 times, which accordingly increased the transferrin saturation in relation to the control pathology group. In this case, the percentage of transferrin in the blood serum was close to the indicators of the intact control group – 54% and 60%, respectively. Under the influence of Altan

and Vis-nol, there was only a tendency to a decrease in the TIBCS and UIBC and an increase in the level of iron in the blood serum, however, statistically significant changes in relation to the control pathology group were not detected (Table 1).

Table 1

The effect of Phenosine on the level of transferrin and the determination of iron-binding processes in the blood serum

Experience conditions	TIBCS mc/mol/l	UIBC mc/mol/l	Fe in blood mc/mol/l	Saturation of transferrin , %
Intact control	92,1±1,26	37,5±3,6	55,2±2,2	60%
Control pathology	120,8±4,5*	71,4±3,3*	42,4±3,2*	35%
Phenosine, 50 mg/kg	96,3±7,1**	37,6±4,7**	52,7±2,4**	54%
Altan, 1 mg/kg	106,3±7,6	56,5±6,4*	49,8±2,8*	47%
Vis-nol, 7 mg/kg	108,8±6,3*	57,3±7,5*	50,6±3,4	46,5%

Note:

* – deviation is significant in relation to intact control;

** – deviation is significant in relation to the control pathology.

Thus, Phenosin at a dose of 50 mg / kg increases the saturation of transferrin in the blood due to a decrease in iron-binding ability, thereby exhibiting an antiulcer effect due to the complex of active plant biologically active substances and bismuth subcitrate.

BIBLIOGRAPHY

1. Abdurahmanov D.T. Zhelezodefitsitnaya anemiya pri zabolevaniyah zheludochno-kishechnogo trakta / D.T. Abdurahmanov // «Farmateka» Aktualnyie obzoryi. – 2012. – №13. – P. 9-14.

2. Andreichev N.A. Zhelezodefitsitnyie sostoyaniya i zhelezodefitsitnaya anemiya / N.A. Andreichev, L.V.Baleeva // Vestnik sovremennoy klinicheskoy meditsiny. – 2009. – Vol. 2. – Is. 3. – P. 60-65.
3. Klinicheskoe znachenie markerov metabolizma zheleza: ferritin, transferrin, hepsidin / I.P. Danilov, L.A., Zh.M. Kozin, Z.I. Kravchuk. // Zdravoohranenie (Minsk). – 2011. – № 9. – P. 30-35.

ПОНЯТТЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ: РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Лук'нова Галина Юриївна

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного права та інформаційного права

Остапчук Богдан Володимирович

студент

ІППО НУ «Львівська політехніка»

м.Львів, Україна

З 2014 року Україна взяла курс на децентралізацію влади, яка відображена у розпорядженні Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні”. Метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [1].

Апарат публічного управління повинен будуватися на засадах розумного співвідношення концентрації влади і її децентралізації, оскільки порушення даного балансу в будь-який бік призводить до негативних наслідків. Переважання централізації породжує безініціативність нижчих ланок системи органів виконавчої влади, а надмірна децентралізація веде до порушення єдності системи у формуванні та здійсненні державної політики, єдиних вимог, нормативів і оцінок, а отже, створює передумови для дезорганізації та некерованості управлінської системи [2 с.24].

Для створення ефективної системи влади в Україні, необхідно вирішити питання щодо надмірної централізації повноважень та фінансових ресурсів

органів виконавчої влади, конфліктів повноважень та відповідальності між місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування, низькою якістю публічних послуг органів влади на місцях.

За Н. Пігуль, демократичні зміни, що відбуваються в Україні, тісно пов'язані з необхідністю реформування системи органів публічної влади та розвитку інститутів громадянського суспільства. Досвід розвитку зарубіжних країн свідчить про те, що оптимізація територіальної організації влади, зміцнення місцевого самоврядування, формування самодостатніх територіальних громад неможливі без проведення децентралізації влади, яка є основою забезпечення високого рівня життя населення, надання якісних послуг на локальному рівні [3].

На сьогодні держава взяла на себе забезпечення прийняття всіх необхідних законів для передачі ресурсів та повноважень на місця. Держава здійснює підтримку процесу об'єднання громад, яке відбувається на підставі Закону України “Про добровільне об'єднання громад”. Перший крок – бюджетна децентралізація – виявився успішним. [4].

Завдяки новій бюджетній політиці місцеві громади отримали додаткові фінансові ресурси для розвитку інфраструктури – доріг, освітлення, водопостачання, водовідведення, утилізації побутових відходів тощо. Це свідчить про ефективність і незворотність децентралізації в Україні. Другий крок – децентралізація управління. Вона повинна проводитися на принципах доцільності, справедливості, відповідальності [5].

Існують різні підходи до визначення поняття “децентралізація”, серед яких виділимо такі: самостійність у підходах до управління [6]; передання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади [7].

В теорії та практиці державного будівництва розрізняють, як правило, дві форми децентралізації. Перша являє собою демократичну децентралізацію, коли йдеться про делегування частини повноважень органами центральної виконавчої влади відповідним територіальним громадам на місцях. Ця форма існує у Великій Британії, Канаді, Австралії тощо, її прийнято називати

англосаксонським типом місцевого самоврядування. Характеризуючи другу форму, то вона полягає в адміністративній децентралізації, тобто створення на місцях спеціальних урядових органів (місцевих державних адміністрацій, префектур тощо), які становлять виконавчу вертикаль. Цей тип існує в поєднанні з класичним у Франції, Італії та ін. Таке поєднання форм місцевого самоврядування отримало назву французького або континентального типу [8, с. 326].

На нашу думку важливим є навести позицію, що “у загальному вигляді суть децентралізації полягає в тому, що функції та повноваження по здійсненню єдиної державної влади, яка первісно належить народові, розподіляється між відповідними органами державної влади, з одного боку, та органами державної влади і органами місцевого самоврядування, з іншого. У першому випадку йдеться про розподіл функцій і повноважень по здійсненню єдиної державної влади насамперед між вищими органами держави, що відображається у принципі поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову.

Такий спосіб децентралізації державної влади, відображаючи принципи взаємовідносин парламенту, глави держави та уряду, охоплюється, як відомо, поняттям форми державного правління” [9].

У Короткому словнику політологічних термінів децентралізація – це управлінська політична система, покликана здійснювати владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціонального значення, а також утілення в життя специфічних регіонально-локальних програм [10].

За І. Грицяком, децентралізація державного управління – це діяльність незалежного місцевого самоврядування унаслідок передачі їм повноважень держави, це процес розширення та зміцнення прав та повноважень

адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій за одночасного звуження прав і повноважень відповідного центру [11].

На думку Ю. Тихомирова, децентралізація, управління – це процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру [12].

На нашу думку, децентралізація влади – це передача владних повноважень нижчим адміністративно-територіальним органам місцевого самоврядування від держави, та наділення їх необхідними правами, обов'язками та ресурсами.

Отримані в результаті децентралізації повноваження та ресурси надали органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку своїх територій, створення різного виду сучасної інфраструктури.

Місцева влада стала зацікавленою в розвитку інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, адже податки які сплатили громадяни підуть на підвищення якості життя жителів цієї території. Різноманітні адміністративні послуги для ведення бізнесу можна буде отримувати на місцях, громади стануть привабливі як для українських так і для іноземних інвесторів.

Переваги реформи вже зараз відчули багато громад: в їх містах, селах і селищах почали ремонтуватися дороги, медичні та освітні заклади – все те, на що десятиліттями не вистачало коштів .

Реформа дала поштовх до повноцінного розвитку громад, можливість поліпшити життя у кожному населеному пункті та у країні в цілому і дозволяє громадянам – кожному з нас - самостійно господарювати там, де вони живуть. [13].

Отже, станом на кінець 2019 року реформа децентралізації розпочата в 2014 році триває, на нашу думку досягненнями та недоліками реформи є:

По-перше, створення великої кількості ОТГ, хоча в цьому році буде охоплено лише третину всієї території країни. Тому можна припустити якщо влада не почне вживати відповідних заходів то до місцевих виборів-2020 не вся

територія України буде покрита ОТГ. Це свідчить про те що реформа відстає від запланованого графіку.

По-друге, з одного боку підвищення спроможності та самодостатності громад. Але з іншого для багатьох ОТГ – тих, які не мають на своїй території великого та середнього бізнесу – воно може бути реалізовано тільки через об'єднання вже створених ОТГ між собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] // Документ 333-2014-р, чинний, поточна редакція — Прийняття від 01.04.2014 – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
2. Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С., Гулак Л.С., Отчак Н.Я., Остапенко Л.О.Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко Львів:НУ «Львівська політехніка», 2019. 24 с.
3. Пігуль Н. Г. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 684—688.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] // Документ 157-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2019, підстава - 2621-VIII. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
5. Сус Л. Проведення децентралізаційних реформ: уроки для України // Фінансові інструменти регіонального розвитку : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (28 жовтня 2016 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2016. С. 20—23.
6. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у таблицях і схемах / Г. С. Одінцева, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.] ; за заг. ред. проф. Г. С. Одінцової. Х. : ХарPI УАДУ, 2002. С. 112.
7. Державне управління та державна служба : словн.-довід. / уклад. О. Ю. Оболенський. К. : КНЕУ, 2005. С. 111.

8. Єсипчук Н. Взаємодія місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування як умова ефективного функціонування механізму державного управління / Н. Єсипчук // Вісник НАДУ. – 2004. – №4. – С. 326.
9. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцевого самоврядування: поняття, суть та форми (види) // Право України. 2005. № 1. С. 21.
10. Короткий словник політологічних термінів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-1781.html>.
11. Грицяк І. А. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація. К. : Вид-во УАДУ, 1997. С. 55.
12. Тихомиров Ю. А. Публичное право : учебник. М. : Изд-во БЕК, 1995. — С. 82.
13. Децентралізація [Електронний ресурс] // Офіс реформ Кабінету Міністрів України – Режим доступу до ресурсу: <https://rdo.in.ua/direction/decentralizaciya>.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н, доцент адміністративного та інформаційного права
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»
м.Львів, Україна

Пиндик Тетяна Сергіївна

студентка
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»
м.Львів, Україна

Анотація: розглядається проблема та роль інформаційного права в сучасному інформаційному суспільстві. Реформування системи державного управління та ефективного залучення громадян до користування правом в сучасному світі.

Ключові слова: інформаційна система, інформаційне забезпечення, державні організації.

Безумовно, що стан системи інформаційного забезпечення є одним з вирішальних факторів розвитку всіх процесів в Україні. Це стосується всіх напрямків життєдіяльності особи, суспільства і держави. Велике значення якісне інформаційне забезпечення має для політичних, економічних, соціальних, культурних, освітніх і інших процесів, які мають місце в будь-якому суспільстві, в будь-якій державі. Коли при розгляді подібних проблем говорять про якість інформаційного забезпечення, то, насамперед, мають на увазі своєчасність, вірогідність і повноту інформації. [1, с.280]

У першу чергу це стосується доведення до всіх шарів населення в доступній, зрозумілій формі мети і завдань приватизації, висвітлення ходу приватизації

конкретних об'єктів, а також результатів контролю дотримання при цьому законодавства. Не можемо ми похвалитися успіхами й у наявності повного і достовірного обліку в державі об'єктів приватизації різного призначення. Але сьогодні ці гроші одержує не держава і не органи місцевого самоврядування. Інвестиції. За широке залучення інвестицій в економіку країни ведеться постійна напружена боротьба. Ціль зрозуміла – це одна з реальних можливостей вирішення проблеми структурної перебудови галузей економіки, їхнього переоснащення на ресурсозберігаючі і неенергоємні технології, перехід на наукомісткі, інноваційні технології. Але залучення інвестицій, поряд з іншими причинами, гальмується ще і тому, що потенційні інвестори не мають достовірної і повної інформації про інвестиційний клімат у державі, а також дані про можливі об'єкти інвестування. Більш того, у засобах масової інформації створюється імідж України, як держави, куди дуже ризиковано вкладати гроші. [1,с.283]

Починаючи з цілеспрямованої адресної роз'яснювальної роботи в засобах масової інформації, у спеціалізованих виданнях про необхідність їхнього залучення, роз'яснення переваг і можливих вад цього процесу по відношенню як до всієї держави, так до окремого громадянина, і закінчуючи залученням сучасних інформаційних комп'ютерних технологій для оперативних прорахунків конкретних інвестиційних проектів.

Було б доцільно створити «єдину» державну інформаційну систему, що містить оперативні дані про перелік можливих об'єктів інвестування і потенційних інвесторів з достовірними характеристиками, про правові й економічні аспекти цих процесів, а також забезпечити можливість широкого доступу до цієї інформації. Підтримка національного виробника. Не стосуючись різноманітних аспектів політики підтримки національного виробника, проаналізуємо її інформаційну складову. Проблемою для переважної більшості виробників, особливо з числа невеликих, є виконання класичних завдань маркетингу – пошуку і завоювання ринку. І не тому, що наші підприємці не уміють це робити. На жаль, вони не мають можливості

скористатися послугами розвиненої інформаційної системи, яка дозволяла б достатньо оперативнї і з високою мірою достовірності одержувати інформацію про тенденції попиту в країні на ту або іншу групу товарів, про їх виробників, про вартість і характеристики окремих товарів, умови постачання тощо. Тому багато проектів у нас здійснюються усліпу.

Тому, здавалося б, суспільству і державі немає справи до ризиків підприємців, які можуть мати місце в процесі освоєння нових ринків. Тому необхідно докласти певні зусилля, щоб така інформаційна система з'явилася в країні і почала ефективно працювати. При відповідному інформаційному забезпеченні вітчизняного виробника відносно наявних в Україні виробництв, номенклатурі продукції, ринках споживання, тенденціях їх розвитку тощо з'являється можливість уникнути зайвого імпорту, і тим самим можливість залишити грошові кошти усередині держави і, як мінімум, зберегти робочі місця, а в кращому разі і примножити їх. [3]

Не викликає ніяких сумнівів той факт, що без наявності повної і достовірної інформації не може йти і мові про ефективність процесів управління, особливо державного. Система державного управління є складною, взаємозв'язаною, ієрархічною системою.

Спільність положень, які з'явилися у різний час, як виявляється, зовсім не випадкова. Процеси соціального управління, як і будь-якого іншого управління, це, перш за все процеси збору, накопичення, обробки і передачі інформації. Тому

останніми роками велика увага приділяється і в теоретичному, в практичному плані інформаційним аспектам управління. Аналіз процесу реформування систем державного управління, який відбувається на протязі останніх років, свідчить якраз про те, що намітилася тенденція побудови обґрунтованої ієрархії управління відповідно до названого положення. У сфері впливу одного міністерства або відомства, як правило, концентрується величезна кількість установ і підприємств. Інформаційні потоки від переважної більшості з них замикаються безпосередньо на міністерство. У таких умовах ефективно

розпорядитися різноманітною інформацією стає надзвичайно важко. Вирішення цієї проблеми лежить в площині рекомендацій положень теорії соціального управління і теорії інформаційного менеджменту, тобто введення додаткових проміжних ієрархічних ланок для поліпшення якості інформаційних процесів, а значить і процесів управління.[4]

Побудова системи державного управління надзвичайно складна проблема, вирішення якої повинне базуватися на раціональному поєднанні розділення і об'єднання, декомпозиції і комплексування функцій держави в конкретних органах виконавчої влади. Тільки функціональний аналіз може дозволити зробити правильний висновок про раціональність і ефективність структури органів виконавчої влади. У класичній теорії управління є таке поняття сталість. Одним з чинників сталості системи державного управління є стале соціальне положення кожного окремо взятого чиновника. Але практика свідчить про те, що у будь-який час він може бути або реорганізованим, або скороченим. Звичайно, це далеко не єдиний чинник, що впливає на сталість, але чинник достатньо важливий, якщо ми хочемо залучити у сферу державного управління молодих, енергійних, талановитих фахівців. Тому, після осмислення і проведення реальної адміністративної реформи, було б доцільно на декілька років, як, до речі, і в податковій сфері, ввести мораторій на зміни. Адже ефективна, стала система державного управління це необхідна умова зміцнення державності. [2]

Засоби масової інформації, у сучасних умовах, коли скорочується мережа бібліотек, погіршується їх комплектація і дорожчає друкована продукція, різко знизилася можливість середньостатистичного громадянина в інформаційному забезпеченні. Це найзгубнішим чином позначається на культурно-освітньому рівні населення, особливо, підрастаючого покоління. Освітній і культурний рівень населення в нашій країні дуже високий. Прямим свідомством цього є найвища концентрація в Україні, зі всіх колишніх країн Союзу, високотехнологічних виробництв, науково – дослідних інститутів і вищих учбових закладів. Але сьогоднішній аналіз багатьох засобів масової інформації

показує, що їх діяльність явно не відповідає культурному і освітньому рівню наших громадян. [3]

Вітчизняними засобами масової інформації не задовольняються інформаційні потреби наших співвітчизників. Необхідно створити такі умови, які сприяли б появі високохудожніх, правдивих, гуманістичних публікацій і передач. І ці умови можуть бути створені, перш за все, за рахунок розробки відповідних нормативно-правових актів, за рахунок здійснення відповідної політики державними органами і громадськими організаціями. Тільки таким шляхом можна вирішувати і мовну проблему. Лише поява великої кількості теле–радіо передач, книг, статей українською мовою, які б несли великий пізнавальний, етичний заряд, мали велику інформаційну цінність, дозволило без примушення повернути в рідне мовне середовище багатьох українців. Але і правові умови також повинні бути ненасильницькими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов О.А.«Інформаційне право України»: стан, проблеми, перспективи К. : Видавничий дім «СофтПрес», 2005. – 316 с.
2. Колодюк А.В. Національні стратегії інформаційного суспільства: необхідність, переваги та світова практика запровадження. Інформаційне суспільство. Шлях України. Бібліотека інформаційного суспільства. К.: «Відродження» та ПРООН, 2004. – С. 24-31.
3. Проект «Національна стратегія розвитку інформаційного суспільства України» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
4. Колодюк А.В. Національні стратегії інформаційного суспільства: необхідність, переваги та світова практика запровадження. Інформаційне суспільство. Шлях України. Бібліотека інформаційного суспільства. К.: «Відродження» та ПРООН, 2004. – С. 60.

АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Рудницька Юлія Степанівна

студентка

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: у даній статті йдеться про поняття органів виконавчої влади, систему органів виконавчої влади, принципи їх діяльності та ознаки виконавчої влади.

Ключові слова: орган виконавчої влади, система органів виконавчої влади, предмет, особливості.

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України. Суть принципу поділу влади полягає у недопущенні узурпації влади. [4, с. 4] .

Виконавча влада — це одна з трьох гілок державної влади, яка відповідно до конституційного принципу поділу державної влади покликана розробляти і втілювати державну політику щодо забезпечення виконання законів, управління сферами суспільного життя, насамперед державним сектором економіки. У відносинах із законодавчою і судовою владою вона користується певною самостійністю [9, с. 53] .

Більш розгорнуте визначення, у порівнянні із вищенаведеним, формулює Д. М. Овсянко: "Орган виконавчої влади - це така організація, яка є частиною

державного апарату, має компетенцію, структуру, територіальний масштаб діяльності, утворюється в порядку, встановленому законом або іншим нормативно-правовим актом, користується певним методом при здійсненні своєї діяльності, наділена правом виступати від імені держави і покликана в порядку виконавчої і розпорядчої діяльності здійснювати постійне керівництво господарським, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом" [5].

Загалом, подібним вищевказаному визначенню органу виконавчої влади є визначення, запропоноване Ю. М. Стариловим: "Орган виконавчої влади - це державна організація, яка є частиною системи органів державної влади, встановлена самою державою для виконання і забезпечення виконання законів та інших нормативно-правових актів, здійснення функцій державного управління у всіх сферах життя держави й суспільства за допомогою застосування спеціальних форм і методів здійснення управлінських дій, якій притаманна відповідна структура, компетенція, державно-владні повноваження і штат державних службовців" [1].

Ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 01.01.2019 визначає систему центральних органів виконавчої влади:

1. Систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України (далі - міністерства) та інші центральні органи виконавчої влади.

Система центральних органів виконавчої влади є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України.

2. Міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики.

Повноваження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади поширюються на всю територію держави [8].

Відповідно, системний підхід до організації виконавчої влади дає можливість зробити висновок про багаторівневість системи органів виконавчої влади. І.О. Полянський вказує, що система органів виконавчої влади передбачає певний

зв'язок їх по вертикалі й означає посилення централізації у взаємовідносинах органів виконавчої влади. Таким чином, з одного боку, органи виконавчої влади характеризуються оперативною самостійністю, а з іншого – єдністю та системністю, що обумовлює певну ієрархію рівнів та сполучення принципів централізації й децентралізації [6].

На основі аналізу відповідних норм Конституції України можна стверджувати, що вищий структурно-організаційний рівень системи державних органів виконавчої влади України характеризується дуалізмом структурної побудови виконавчої влади. Це означає, що в основу побудови управлінської вертикалі України покладається модель «складного центру», відповідно до якої Кабінет Міністрів України структурно входить до системи органів виконавчої влади саме як окрема ланка цієї системи, про що прямо зазначає частина 1 статті 113 Конституції України. У свою чергу Президент України також залучається до системи органів виконавчої влади, проте лише функціонально – через певний обсяг своїх повноважень у сфері виконавчої влади, про що зазначають норми статей 106 та 118 Конституції України. Ось чому при визначенні структурних ланок організаційно-правових рівнів системи органів виконавчої влади України часто зазначають, що вищий організаційно-правовий рівень системи складає Кабінет Міністрів України у функціональній взаємодії з Президентом України [3].

Прямим індикатором взаємовідносин між державою та громадянином є принципи організації та діяльності органів виконавчої влади, що закріплені в конституції та інших законах держави

Так, Конституція України закріплює такі принципи організації та діяльності виконавчої влади: верховенство права, законність, демократизм, гласність, політична неупередженість, поєднання централізації та децентралізації, можливість оскарження незаконних рішень, дій та бездіяльності органів виконавчої влади [4].

Закон «Про Кабінет Міністрів України» встановлює, що його діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, поділу державної

влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості та прозорості [7].

Ст. 2 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 01.01.2019 визначає такі принципи діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади:

1. Діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності.

2. Міністерства діють за принципом єдиноначальності. Інші центральні органи виконавчої влади діють за принципом єдиноначальності, якщо інше не передбачено законом.

3. Підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, не можуть здійснювати владні повноваження, крім випадків, визначених законом [8].

Принципи організації та діяльності органів виконавчої влади є тими вихідними і керівними положеннями, які визначають, яку саме роль відіграватиме виконавча влада в житті держави: виконавчо - розпорядчу, що покликана жорстко управляти всіма сферами життя суспільства, чи публічно-сервісну, що розглядатиме людину, її права, свободи та інтереси як основну соціальну цінність і тим самим визначатиме служіння людині основним пріоритетом своєї діяльності.

Як уже зазначалося, органи державної виконавчої влади становлять найбільш численну групу державних органів. Взаємодіючи з іншими державними структурами, органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян, вони перебувають у складній ієрархічній підпорядкованості та взаємозв'язку. Для кращого вивчення особливостей організації їхньої діяльності, а також для виявлення закономірностей у взаємозв'язках окремих органів визначають ознаки виконавчої влади.

Професор Ю. П. Битяк вказує на такі ознаки виконавчої влади:

— є відносно самостійною гілкою єдиної державної влади в Україні – атрибутом державно-владного механізму, побудованого на засадах поділу влади;

— є самостійною лише у зв'язку з практичною реалізацією Конституції, законів України;

— вона має державно-правову природу, наділена владними повноваженнями, що виявляється в її можливостях впливати на поведінку і діяльність людей, їх об'єднань;

— здійснюється на засадах поділу влади на гілки не на всіх рівнях, а лише на вищому, оскільки на місцевому рівні відсутні законодавчі органи: на рівні району в місті є судові органи, водночас відсутні органи виконавчої влади (державного характеру), крім Києва та Севастополя, немає їх і на рівні села, селища, міста (управління на цьому рівні здійснюється органами місцевого самоврядування);

— виконавча влада не може ототожнюватися з виконавчою діяльністю, оскільки така діяльність є формою реалізації виконавчої влади, видом державної діяльності відповідної компетенції та функціональної спрямованості;

— виконавча влада здійснюється системою спеціально створених суб'єктів – органів виконавчої влади різних рівнів, які наділені виконавчою компетенцією, що не властиве органам законодавчої та судової влади 2, с. 243].

Серед органів державної влади важливе місце посідають органи виконавчої влади, що здійснюють функції державного управління економічним, соціально-культурним і адміністративно-політичним будівництвом. Від результатів діяльності цих органів понад усе залежить соціально-економічний і політичний стан країни. Саме ці органи виступають основним суб'єктом адміністративного права.

Систему органів виконавчої влади варто визначити як сукупність органів державної влади з визначеним статусом органу виконавчої влади, що утворюють підсистему державної влади, яка має визначену структурну

побудову, включає рівні (побудову за ієрархічною вертикаллю), ланки (однорівневі утворення однорідних органів); види і форми органів виконавчої влади, наділених компетенцією у сфері державного управління.

Принципами, на яких ґрунтується організація та діяльність органів виконавчої влади, на сучасному етапі мають стати: верховенство права; забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина; законності; відкритості та прозорості; гласності; відповідальності; можливості оскарження незаконних рішень, дій та бездіяльності органів виконавчої влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Административное право : учебник / Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков – 4-е изд., пересмотр и доп. - М. Норма, 2009. - 927 с.
2. Адміністративне право України / за ред. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2000. – 520 с.
3. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підруч. / В.К. Колпаков. - 2-ге вид., допов. - К ЮрінкомІнтер, 2000. - 752 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Овсянко Д.М. Административное право [текст] : учеб. пособие для юр. факультетов / Д.М. Овсянко. - М. Юрист, 2001 – 448 с.
6. Полянский И.А. Административное право: [учебник] / И.А. Полянский. - М. Ескмо, 2009. - 928 с.
7. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №13. – Ст. 222.
8. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. - № 38. - Ст. 385.
9. Указ Президента України про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні — Редакція від 28.05.2006

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ТА ПРАВОВОГО ПІДГРУНТЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ, США ТА РФ)

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Самойленко Катерина Олегівна

Студентка

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: Охарактеризовано міжнародний досвід діяльності основних адміністративних моделей судових систем світу. Досліджені головні аспекти організації адміністративної юстиції та судів в різних державах. Розглянули судові системи таких держав, як Франція, Сполучені Штати Америки та Російська Федерація. Визначено позитивний та негативний досвід зарубіжних країн в сфері діяльності судових систем і можливості його запозичення та при необхідності уникнення помилок в Україні.

Ключові слова: зарубіжний досвід, правове регулювання, адміністративні суди, забезпечення адміністративного судочинства

На сучасному етапі розвитку Україна зазнає змін у сфері суспільних відносин як усередині держави, так і на міжнародному рівні. Так, як наша держава здійснює програму інтеграції до Європейського союзу, то особливої уваги надано вихідним положенням європейських стандартів у сфері юстиції, які є основоположними нормами права громадян України на справедливе судочинство, виступають гарантією виконання їхніх прав і свобод у взаєминах з органами місцевого самоврядування та державної влади. Таким чином,

необхідно обдумати та перейняти загальні норми, принципи та передовий досвід судової системи Європейського союзу. Виділити певні позитивні підходи, які слід запровадити в роботі Українських адміністративних судів.

Необхідно наголосити на тому, що майже жодна з країн Європи не мала легкого процесу створення адміністративних судів. Тому Європейський суд справедливо акцентує на те, що сам факт створення та існування адміністративних судів необхідно визнавати, як одне з провідних здобутків держави, котра дотримується верховенства права. [5. 169с.]

На нашу думку, для початку влучно буде виокремити певні риси функціонування судів інших держав, перш ніж переходити до самого аналізу міжнародного досвіду, адже конституційні традиції та правові системи різноманітних держав мають різні моделі адміністративної юстиції. Зарубіжна практика у сфері адміністративної юстиції передбачає наявність різних підходів до її побудови.

На сучасному етапі вчені виокремлюють дві основні моделі судових систем: англо-саксонську та романо-германську. Що стосується першої системи, то вона характеризується загальними категоріями справ та спеціалізованими судами, які вирішують окремі категорії справ. Подібна система судів має ієрархічну багаторівневу структуру. В країнах які належать до цієї моделі судової системи, досить широко використовують судовий прецедент. Прикладом можуть слугувати США, Сполучене королівство Великобританії, Мексика. [6. 110.]

Особливої уваги заслуговує романо-германська модель, адже саме таку модель судової системи має й Україна. Вона характеризується існуванням поряд із системою судів загальної юрисдикції наявністю спеціалізованих судів, які ведуться відповідними органами. Для цієї моделі не є характерним використання судового прецеденту. Має інстанційну побудову.

Також, слід виділити, що в європейських країнах переважно є два варіанти організації судового вирішення адміністративних спорів. У більшості випадках розвинених країн використовується континентально-європейська система

права. Саме ця система передбачає адміністративні суди, як окрему гілку влади. Це стосується Німеччини, Франції, Польщі, Туреччини, Італії, Іспанії, Швейцарії і Нідерландах. Характерною умовою такої моделі є досвідченість і професіоналізм суддів, які керуються їх чіткою спеціалізацією. На нашу думку, існування обґрунтованого процесу розгляду судами адміністративних справ є важливою особливістю цієї моделі, яку необхідно втілювати в Україні. [6. 111.]

При детальному дослідженні судових систем зарубіжних країн, ми вважаємо за необхідне конкретніше розглянути такі держави, як Сполучені Штати Америки, Федеративна республіка Німеччина, Франції, Російська федерація.

Розпочнемо з особливостей судової системи Франції. Вона складається з трьох рівних судів: суд першої інстанції, апеляційний суд та касаційний суд. [4. 55 с.]

Виокремлюють трибунали малої інстанції та трибунали великої інстанції, що знаходяться серед судів першої інстанції. На них покладається вирішення та розгляд основної маси справ, в основному кримінальних та цивільних. До трибуналів малої інстанції виділяють: трибунали спрощеного цивільного процесу, поліцейські трибунали, суд у справах опіки. [1. 318 с.]

Що стосується трибунала великої інстанції, то він уповноважений розглядати всі справи, крім тих, які законодавством віднесені до компетенції інших судів. Апеляційні суди виступають другою інстанцією в системі судів Франції. На сучасному етапі їх 25. Вони переглядають рішення, що є прийняті на території їх юрисдикції першої інстанції. Касаційний суд стоїть на чолі всієї судової системи Франції. В цьому суді діє 5 палат з цивільних справ і одна – з кримінальних.

Окрім перерахованих судів, важливої уваги заслуговує Висока палата правосуддя (розглядає лише справи які стосуються притягнення до юридичної відповідальності), Трибунал із конфліктів (вирішує конфлікти щодо розмежування загальної та адміністративної юстиції) та Палата правосуддя Республіки (покликана розглядати справи щодо притягнення членів уряду до кримінальної відповідальності). [7. 88 с.]

Велику зацікавленість в нас викликає досвід Франції в контексті організації інспекцій для випробування роботи адміністративних судів. Процес функціональної оцінки їх діяльності виконується інспекторами на тих ділянках, де на поточний момент виконується робота судів. Ця діяльність мала би великий потенціал в сфері реалізації організації адміністративних судів в Україні.

Дуже корисним і цікавим для нас є досвід Франції та Швеції щодо організації роботи з складення класифікаторів категорій адміністративних справ та ведення судової статистики. Цей процес дає можливість значно скоротити кількість інформації, що збирається

Українська судова система є досить подібною до Французької. Основною відмінністю є те, що у Франції так, як в Україні, не виділяють господарські суди. Така система є вдалим рішенням, оскільки господарські та цивільні правовідносини є досить спорідненими. Ми переконані, що буде доцільно в Україні об'єднати господарські суди із загальними судами спираючись на досвід Франції. [З. 22 с.]

Але з іншого боку плюсом в нашій державі є те, що в порівнянні з Францією, в нас немає такої кількості спеціалізованих судів, які розподілені між існуючими державами.

У деяких державах особливості судової системи впливають зі специфіки територіального устрою. Особливо це стосується таких держав, як Сполучені Штати Америки та Російська Федерація.

Так, судова система США складається з системи судів штатів та федеральної системи судів. Судочинство федеральної судової системи розповсюджується на суперечки щодо виконання норм Конституції та законів США, виконання митних правовідносин, договорів, патентування, банкрутства, міжнародної торгівлі. До системи Федеральної судової складової входять: Верховний Суд, окружні суди, апеляційні суди. Існують також суди первинної юрисдикції до яких входить магістратські поліцейські мирові суди, муніципальні суди. Їх судочинство визнається відповідними законами штатів. Що стосується

Верховного суду штату, то він переглядає рішення прийняті іншими судами відповідного штату. [1. 62 с.].

Для судової системи США, характерним є те, що присутня більша кількість цензів щодо особи, яка претендує стати головою суду. Наприклад головою апеляційного чи окружного суду є найстарший за віком суддя даного суду сума стажу та віку роботи якого дорівнює не менше 80. Та на жаль, ми вважаємо, що саме така вимога є не зовсім коректною, адже вік не завжди є фактом професійності і вміння втілювати адміністративну функцію.

Слід зазначити, що в багатьох країнах світу накопичено значний досвід у питаннях побудови систем формування корпусу суддів. Насамперед інтерес становить практика таких країн, як Франція, Австрія, Німеччина, Польща, Англія та США, де найвиразніше проявляються цілісні механізми формування суддівського корпусу та окремі його елементи [2. 25 с.]. Наприклад, в Італії для того щоб здійснювати суддівські функції, задіяно жорстокі вимоги послідовного підвищення в посаді адміністративних судів. Ще одним чудовим прикладом, який можна запозичити є випускники французької адміністративної школи, які розпочинають свою кар'єру з посади аудитора і лише поступово можуть головуєчих посад адміністративних трибуналів або доповідачів у Державній Раді.

Що стосується Російської Федерації, то її також необхідно детальніше розглянути так, як наш історичний досвід обумовив значну схожість судових систем. У Російській Федерації діють федеральні суди: Конституційний Суд Російської Федерації; Верховний Суд Російської Федерації, верховні суди республік, крайові та обласні суди, суди міст федерального значення, суди автономних областей та округів, районні суди, військові суди; суди суб'єктів Російської Федерації: конституційні (статутні) суди, мирові судді. [1. 324 с.]. Так, як і в Україні, судова система даної держави побудована на принципах інстанційності, територіальності та спеціалізації.

Основною ланкою судової системи Російської Федерації є мирові суди та районні. Саме в цих судах ґрунтується обов'язок виконувати правосуддя у адміністративних, цивільних та кримінальних справах.

Судами другої інстанції є апеляційні суди, які також можуть розглядати найскладніші справи, як суди першої інстанції. До них належать: верховні суди республік, обласні, крайові, міст федерального значення автономних округів та областей.

Вищим органом судової влади у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд Російської Федерації. Він може розглядати справи як суд першої, касаційної чи апеляційної інстанції, а також здійснювати нагляд за дотриманням законів іншими судами. [1. 242 с.]

Основною відмінністю судових систем України та Російської Федерації полягає в поділі судів за спеціалізацією. Так, в Україні функціонують загальні, господарські та адміністративні суди, а в Росії – загальні, арбітражні та військові.

Розглянувши конкретніше судові системи інших держав, можна зрозуміти, що кожна з них має свої особливості, які зумовлені адміністративно-територіальним поділом, історичним досвідом, кількістю справ певної категорії тощо. В процесі реформування судочинства в Україні необхідно врахувати позитивні та в деяких випадках негативний досвід зарубіжних держав, що стосується спеціалізації судів.

Отже, на сьогоднішній день Україна стоїть на шляху приведення національного законодавства у сфері організації та здійснення судочинства у відповідність до міжнародних стандартів. Проаналізувавши досвід зарубіжних країн свідчить, що суди повинні і можуть дати потужний імпульс не тільки для розвитку науки адміністративного права, а й практичного застосування задля вдосконалення діяльності адміністративних судів України.

Важливо також наголосити на недопущенні чисто механічного використання іноземних моделей адміністративного судочинства. У питанні про запозичення позитивних моментів стосовно практики реалізації адміністративного права в

інших країнах слід дотримуватися зваженості, а також враховувати реалії української національної правової системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Молдован В. В. Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН.: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. -364 с.
2. Власов І. С. Як виконується призначення на судову посаду в різних країнах світу. Юстиція № 15. 2010. 25–29 с.
3. Старилів Ю. Н. Адміністративна юстиція. Теорія, історія, перспективи. М.: НОРМА, 2011. 304 с.
4. Обрусна С.Ю. Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України. Вісник Вищої ради юстиції. № 4. 2010р. 52-73 с.
5. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні: монографія. Київ. 2007. 627 с.
6. Мирончук І. В. Міжнародний досвід організації адміністративного судочинства. Право і суспільство. 2007. № 2. 105–112 с.
7. Коліушко, Р. О. Адміністративна юстиція: Європейський досвід і пропозиції для України. Київ. 2003. 536 с.

УДК 330

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ І ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Інститут права, психології та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Сідоренко Катерина Олексіївна

студентка

Інститут права, психології та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: у статті розглядається поняття «правовий режим» та «адміністративно-правовий режим», ознаки та види адміністративно-правового режиму.

Ключові слова: правовий режим, адміністративно-правовий режим, адміністративне право, види адміністративно-правових режимів.

Механізм адміністративно- правового регулювання в державі змінюється, і це стає поштовхом для розвитку нових, більш якісних, правових регуляторів. Соціальні зміни, що відбуваються в українському суспільстві протягом останніх років, суттєво позначаються на розвитку права, змінюють характер правового регулювання суспільних відносин, зумовлюють оновлення законодавства.

У зв'язку з цим надзвичайно важливими є заходи держави для забезпечення нормального функціонування державних та громадських інститутів, захисту прав та свобод людини, суспільства від гострих соціальних конфліктів,

зміцнення законності та правопорядку. Тому в державі, у встановлених законодавством випадках, вводить адміністративно-правові режими, тобто певного правила, яке регулює окремі сфери відносин для забезпечення захисту фізичних та юридичних осіб, а також захисту інтересів держави. Своєрідність адміністративно-правового режиму виявляється в особливому порядку виникнення й формування змісту прав і обов'язків учасників адміністративно-правових відносин та їх здійснення, наявності специфічних санкцій, особливих засобах їх реалізації, а також у дії єдиних принципів, загальних положень, які поширюються на дану сукупність правових норм.

Науковцями-дослідниками даної теми є: С.С. Алексєєв, Д.М. Бахрах, Л.Р. Біла-Тіунова, С.В. Ківалов, І. С. Розанов,- В.Б. Рушайло, Є.Ф. Шамсунова, В. К. Бабаєв, В.М. Баранов, Б.Я. Бляхман, В.М. Корельський, Д.Д. Коссе, О.В. Малько та ін. вчені.

Н. І. Матузов, А. В. Малько правовий режим розглядають як функціональну характеристику права, звертаючи увагу на те, що це не стільки результат, скільки система умов і методик здійснення правового регулювання, певний «розпорядок» дії права, необхідний для оптимального досягнення відповідної мети (завдань) ща об'єктів.

В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева, проаналізувавши низку поглядів щодо поняття «правовий режим» і розкривши його зміст, зробили висновок про те, що правовий режим у структурно-функціональному сенсі – це: а) закріплена у законодавстві цільова сукупність прав, обов'язків та відповідальності; б) система заходів, яка використовується для досягнення поставлених цілей режимної спрямованості; в) система правових заходів, яка полягає у специфіці методів (прийомів) регулювання його механізму [4 ;с.17].

На мою думку така різноманітність наукової літератури свідчить про різні підходи до класифікації адміністративно-правових режимів.

Слід зауважити, що саме термін «режим» запозичено з латинської мови (лат. «regimen» –управління). І це поняття має різні значення, а саме:

- Державний лад, спосіб правління.
- Точно встановлений розпорядок життя, праці, відпочинку і т. ін.
- Система заходів, правил, запроваджуваних для досягнення певної мети.
- Система заходів, правил, запроваджуваних для досягнення певної мети.

Загалом, а що таке «правовий режим»? Правовий режим має свою форму, яка містить єдність правових елементів, і які взаємодіють між собою.

На думку Д.Д. Коссе, *«правовий режим – це змістовна характеристика конкретних нормативних засобів, які повинні організувати визначену частину життєдіяльності людини. Правовий режим може передбачати специфічний механізм правового регулювання, його особливий порядок, який направлений на конкретні види суб'єктів та/або об'єктів права, пов'язаний не стільки з конкретними ситуаціями, скільки з більш широкими соціальними процесами, в рамках яких ці суб'єкти та об'єкти взаємодіють»* [7 ; с.25].

Поняття «правовий режим» зустрічається в багатьох нормативно-правових актах. Наприклад, а в Конституції України [5] вживаються такі поняття як «правовий режим власності», «правовий режим державного кордону», «правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації». Таким чином, ця категорія є досить широкою, вона має свої особливості в залежності від сфери регулюючого впливу, для якої режим призначений.

Зокрема, слід зазначити, що адміністративно-правовий режим відрізняється від інших режимів предметом регулювання, тобто державним управлінням. Також адміністративно-правовий режим можна розглядати як режим «національного» права публічної влади.

Адміністративно-правовий режим — це є встановлена у законодавчому порядку сукупність правил діяльності, дій або поведінки осіб, а також порядок реалізації ними своїх прав у певних ситуаціях забезпечення і підтримання

громадської безпеки спеціально створеними для цієї мети державними органами і громадськими об'єднаннями [6; с. 28].

Правові режими класифікують:

1. За масштабом волі громадян і організацій у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав розрізняють:

- *пільгові*
- *обмежуючі режими* [3 ;с.249].

Перші надають громадянам і організаціям додаткові права і свободи або пільги при здійсненні ними певних прав чи свобод, наприклад, пільги для учасників бойових дій.

Другі, навпаки, запроваджують особливі права використання громадянами і організаціями своїх прав і свобод або встановлюють заборону на здійснення ними певних прав і свобод, наприклад, ліцензування окремих видів підприємницької діяльності.

2. За глибиною змін у конституційному статусі громадян і організацій розрізняють:

- Звичайні (не змінюють конституційного статусу громадян і організацій)
- Надзвичайні режими (істотно обмежують права і свободи громадян, вводять особливий порядок здійснення окремих видів конституційних прав і свобод)

3. За часом дії розрізняють:

- *постійні* (паспортний режим)
- *короткочасні*
- *ситуаційні* (надзвичайний стан) режими.

4. За територією дії розрізняють:

- *режими, що діють на всій території України*
- *в окремих її регіонах чи місцях* (режим прикордонної зони).

5. За окремими об'єктами розрізняють режими:

- *Заповідників*

- *вогнепальної зброї*
 - *отрути та ін.*
- б. За видами діяльності розрізняють режими:
- *оперативно-розшукової діяльності*
 - *окремих видів підприємницької діяльності та ін.* [3 ;с.249]

Я вважаю, що ця класифікація найбільш повно розкриває адміністративно-правові режими в теорії адміністративного права.

Можна виділити характерні ознаки адміністративно-правового режиму:

- встановлюється для забезпечення державної безпеки у будь-якій сфері державної діяльності;
- перед встановленням адміністративно-правового режиму, як правило, приймається індивідуальний правозастосовний акт;
- режимні норми, як правило, передбачають певні обмеження;
- є характерною обов’язкова мета введення цього режиму, згідно з якою усі дії спрямовані на її досягнення;
- за дотриманням режимних правил обов’язково повинні наглядати компетентні особи, органи або організації;
- імперативний характер відносин;
- за порушення режимних правил, до порушників застосовуються заходи примусу [1; с.39].

Елементи адміністративно-правових режимів:

- мета встановлення відповідного адміністративно-правового режиму;
- імперативний метод правового регулювання;
- встановлена у законодавчому порядку сукупність правил поведінки громадян, юридичних осіб, державних органів та їх посадових осіб і реалізації ними своїх прав у певних ситуаціях (режимні правила);
- спеціальні державні органи, на які покладено завдання здійснення мети адміністративно-правового режиму та надане право здійснювати контроль за додержанням режимних правил;

- відповідальність за порушення «режимних» норм;
- особливі адміністративно-правові засоби встановлення і форми виникнення прав та обов'язків, способів юридичного впливу, захисту прав тощо (акти, скарги, контроль і нагляд, адміністративний примус, адміністративна відповідальність та ін.);
- визначення просторово-часових меж дії адміністративно-правового режиму [4 ;с. 101].

Проаналізувавши вищезазначене, можемо проаналізувати, що адміністративно-правовий режим є важливою категорією права. І *адміністративно-правовий режим* – це заснований на нормах адміністративного права особливий порядок функціонування його суб'єктів, спрямований на подолання негативних явищ у відповідній сфері публічного управління.

Правовий режим не може бути заснований тільки на загальних засадах регулювання. Також незважаючи на те, що загальнотеоретична категорія по відношенню до інших юридичних категорій є відносно новою, то вона має надзвичайно важливий вплив на подальший розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адабаш О.В. Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правових режимів.: Європейські перспективи № 12, 2013 — с. 36-40.
Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evpe_2013_12_8.pdf
2. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». Теорія держави і права, 2016 — с. 196-201. Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2016/12/37.pdf>
3. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посіб. – 3-тє вид. – К. Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 696 с.
4. Коломoeць Т.О. Адміністративне право України: Підручник:– Київ: „Істина”, 2008. – 457 с.

5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Настюк В. Я., Белєвцева В. В. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія — Х. : Право, 2009. — 128 с.
7. Харченко Н. П. Види правових режимів: плюралізм наукових підходів. / Прикарпатський юридичний вісник.: Випуск 1(22), 2018 с.25-28. Режим доступу: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2018/8.pdf
8. Мінка Т. П. Особливості класифікації адміністративно-правових режимів, 2012-3. — с. 453-458. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2012_1_99.pdf

УДК 159.9

**МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЯК ОСНОВНА
СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇВЗАЄМОДІЇ**

Пелешенко Олена Вікторівна

старший викладач кафедри
психології та соціології СНУ ім. В.Даля

Бугайова Натія Миколаївна

кандидат психологічних наук, доценткафедри
психології та соціології СНУ ім. В.Даля

Носова Інна Іванівна

здобувач вищої освіти
зі спеціальності «Психологія» СНУ ім. В.Даля
м. Северодонецьк, Україна

Анотація: проаналізовано наукову літературу з проблеми вивчення механізмів психологічного впливу у вітчизняній та зарубіжній психології. Визначено поняття “психологічний вплив”. Надано характеристику видам психологічних впливівна особистість в процесі взаємодії.

Ключові слова:засоби впливу , комунікатор, модель психологічного впливу, механізми психологічного впливу, особистість, структура, суб'єкт.

У зв'язку зі стрімкими змінами в суспільно-політичному житті України та процесом виникнення нових форм впливу, а також нових суб'єктів впливу актуальним завданням на сьогодні є розвиток наукового знання стосовно проблеми соціально-психологічних механізмів впливу. В науковій літературі сутність психологічного впливу зводять до взаємного обміну інформацією і взаємодії. При цьому в змістовому аспекті психологічний вплив може бути педагогічним, управлінським, ідеологічним тощо. Він здійснюється на різних рівнях психіки: на усвідомленому і неусвідомленому. В ролі суб'єкта

психологічного впливу виступає індивід, який може виконувати ролі організатора, виконавця (комунікатора) й дослідника свого процесу впливу. Суб'єкт взаємодії вивчає об'єкт і ситуацію, в якій здійснюється вплив. Він також обирає стратегію, тактику й засоби впливу, враховує сигнали про успішність-неуспішність впливу, що надходять від об'єкта. Об'єкт взаємодії, будучи активним елементом системи впливу, перероблює інформацію, яка йому пропонується, може не погоджуватися із суб'єктом, а також здійснювати контрвплив на комунікатора.

Модель впливу В. П. Шейнова є алгоритмом здійснення більшості видів психологічного впливу. Він запропонував чотирикомпонентну модель психологічного впливу (див. рис. 1.1)[9].

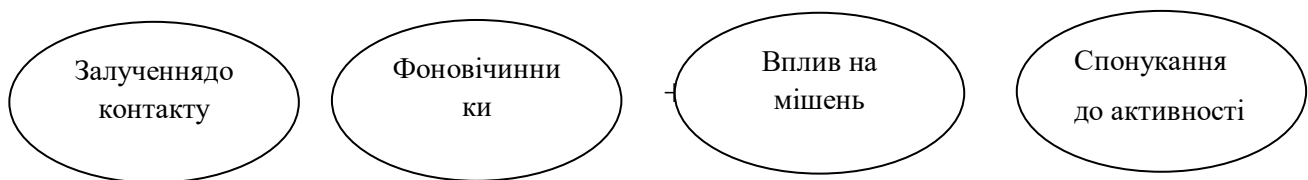

Рис.1.1. Модель психологічного впливу

Спілкування – найбільш поширений засіб встановлювати відносини з іншими людьми, впливати один на одного, приймати співрозмовника і протистояти йому. Процес спілкування є досить складним явищем. Спілкування включає в себе індивідуальні і суспільні, об'єктивні і суб'єктивні складові. Основа спілкування – мова. Вона виступає потужним інструментом впливу [2]. Важливу роль відіграє те, які слова кожна особистість використовує для вираження своїх думок, наскільки складні фрази вибудовує, як їх вимовляє і наскільки точно бажає донести зміст до співрозмовника. Щоб поліпшити свої комунікативні здібності та можливості, навчитися керувати міжособистісним спілкуванням, треба навчитися бачити ті елементи, з яких воно складається, розуміти його закономірності [3].

Складність і багатоплановість інформаційного обміну визначаються психічними особливостями особистості. При цьому слід зазначити існування досить зрозумілих законів передачі інформації. Дотримання цих законів може істотно підвищити ефективність комунікації.

Одна з найбільш поширених помилок при спілкуванні це ставлення до нього як до одностороннього процесу. Дуже часто співрозмовники «забувають» про те, що в спілкуванні дуже важлива взаємодія. Іншими словами, вплив ніколи не може бути одностороннім. Важливим питанням виступає здатність бачити те, що відбувається в процесі спілкування. У кожній конкретній взаємодії можливо упустити деякі деталі або, навпаки, розглядати те, чого там немає. Чим точніше сприйняття партнера ситуації спілкування, чим точніше реакція, тим більш розумні оцінки дій можна зробити.

Важливим питанням в процесі міжособистісного спілкування виступає проблема психологічного впливу. Практика спілкування виокремлює прямий і опосередкований впливи. Прямий вплив характеризується тим, що суб'єкт відкрито пред'являє об'єктові впливу свої претензії і вимоги, а непрямий – містить вплив безпосередньо спрямований не на об'єкт, а на середовище, яке його оточує. Також розрізняють навмисний і ненавмисний впливи, де перший визначається наявністю мети, а другий – причини. У цілому процес міжособистісного психологічного впливу формує стратегію, тактику, засоби, форми, аргументації і критерії ефективності самого впливу [1].

У психології під міжособистісним впливом розуміється процес і результат зміни одним індивідом поведінки іншої особистості, її установок, намірів, уявлень, оцінок та ін. Розрізняють спрямований і неспрямований вплив. У першому випадку суб'єкт ставить перед собою завдання досягти певного результату від об'єкта впливу, що проявляється зазвичай у переконанні й навіюванні, а в другому – подібне завдання не ставиться, однак ефект впливу виникає, проявляючись передусім у дії зараження та наслідування.

Функціонально-рольовий вплив належить до такого виду впливу, характер, спрямованість та інтенсивність якого визначаються не особистісними

властивостями партнерів, а рольовими позиціями учасників взаємодії. Ідеться про те, що люди у процесі спілкування орієнтуються передусім на відповідність своїх та чужих дій і вчинків певним нормам і правилам, регламентованим рольовою розстановкою сил. Яскраво вираженою формою такого виду впливу є авторитет влади, якщо він не підкріплений справжнім особистісним авторитетом носія цієї влади.

У соціальній психології відоме поняття «індивідуально-специфічний вплив», що характеризує таку форму персоналізації, яка здійснюється завдяки трансляції індивідом іншим людям своїх особистісних рис у вигляді не засвоєних ще ними взірців особистісної активності. Тобто особистість стає об'єктом наслідування, коли навмисно чи ненавмисно пропонує іншим взірці власної активності. За таких умов вона немов би продовжує себе в інших людях.

Комунікативний вплив характеризує такі параметри, як внутрішня комунікативна установка того, хто повідомляє інформацію стосовно себе й реципієнта, вербальні і невербальні особливості самого повідомлення, характеристики комунікативного простору спілкування, складові соціально-психологічного середовища. Так, за умов авторитарної чи діалогічної комунікації зміст психологічної установки автора повідомлення різниться й визначає стиль його комунікативного впливу: у випадку авторитарного впливу - це установка «зверху вниз», а у випадку діалогічного – «на рівних». Перша позиція передбачає стан підкорення реципієнта, сприймання його комунікатором як пасивного об'єкта впливу, вплив на реципієнта без зміни автора повідомлення, захист від зворотного зв'язку, намагання зробити вплив одностороннім, хоча взаємовплив неминучий, однак комунікатор його не відслідковує, а це може призвести до непередбачуваних наслідків для автора повідомлення. За умов другої позиції – рівноправної установки – слухач сприймається як активний учасник комунікативного процесу, котрий має право на власну думку в обговоренні проблеми. Тобто, якщо в першому випадку реципієнт є пасивним сприймачем інформації, то у другому – він змушений

вдаватися до активного внутрішнього пошуку власної позиції з обговорюваної проблеми, аналізу доказів комунікатора, отстоювання і формування своєї думки, власних аргументів. Комунікатор у ситуації діалогічної комунікації сприймає реальний факт, що вплив завжди є взаємним, тобто він внутрішньо відкритий до неминучих змін.

Порівняння названих двох комунікативних процесів впливу зовсім не означає, що діалогічна комунікація за всієї своєї гуманістичної спрямованості і привабливості, є найбільш досконалою формою впливу. Практика спілкування показує, що обидва процеси мають свої можливості і обмеження. Так, авторитарний вплив, наділений швидким і сильним, але нетривалим ефектом, може бути найсприятливішим за екстремальних умов, у ситуаціях, які передбачають зовнішнє підкорення думці комунікатора. Монологічна комунікація також ефективніша для передавання готових знань, трансляції повідомлень аксіоматичного змісту, таких як норми, правила, загальні вимоги, певні рекомендації тощо. Мистецтво володіти монологом передбачає продуманість усіх деталей подавання інформації – від тексту, самоподачі, ситуації, до дрібниць та імпровізації. За таких умов комунікатор постійно перебуває в пастці між щирістю й відвертістю свого повідомлення та мистецтвом його подання, тобто він балансує між діалогом і маніпуляцією. Ефективність монологічного впливу полягає в умінні чітко визначити мету повідомлення й побудувати характеристики тексту, власну поведінку. Отож монолог – це мистецтво подання свого наміру, на противагу діалогові, який характеризується мистецтвом саморозкриття. Діалогічний вплив, ефект якого триваліший і психологічно глибший, рідше використовується в умовах оперативних, тактичних завдань. Оскільки діалогічний вплив потребує часу, то в силу цих обставин він частіше застосовується у виховній діяльності, у практиці формування громадської думки тощо. Загалом діалогічна форма впливу дає змогу передавати складніший смисловий зміст, особистісні позиції учасників комунікативного процесу. Вона ефективна за умови, коли виникає цілісна ситуація взаємодії. Сила впливу закладена в принципах побудови

діалогу: відкритість партнерів зі спілкування, готовність до діалогу, гнучкість, демонстрація своєї компетентності, готовність до розкриття своїх почуттів, уміння переконливо викладати власні думки, здатність прийняти вплив один одного та ін.

Підсумовуючи розгляд проблеми міжособистісного впливу, варто наголосити на тому, що в кожній особистості є право впливати на інших, водночас у кожного індивіда є таке ж саме право не піддаватися на чужий вплив, відвертати й відхиляти його. Впливаючи на інших, кожна людина виражає їм свої почуття, емоції, власні потреби, обстоює їх і, отже, свідомо чи несвідомо обстоює значущість власного існування. Зрештою, всіляка правота індивіда відносна, суб'єктивна, люди можуть розходитися в потребах, поглядах на те, що є корисним для них та інших. З одного боку, будь-який вплив вважають несправедливим, адже намаганням впливати, виходячи із власних потреб, людина замахується на те, що вище неї, – на чужі потреби, інші пріоритети людських справ і вчинків.

Науковці, в сфері дослідження механізмів психологічного впливу, виділяють 14 видів психологічного впливу: переконання, прохання, навіювання, примус, агресія, психологічне зараження, чутки, самопросування, спонукування до наслідування, формування прихильного ставлення, ігнорування, нейролінгвістичне програмування, маніпуляція, приховане керування. Найбільша кількість прикладів ілюструє найефективніший вид психологічного впливу (приховане управління) й найнебезпечніший (маніпулювання).

Психологічний вплив – результат діяльності суб'єкта (ініціатора) впливу, що приводить до зміни будь-яких особливостей особистості об'єкта, його свідомості, підсвідомості і поведінки.

Психологічний вплив – процес і результат зміни індивідом поведінки іншої людини, її установок, намірів, уявлень, оцінок і т. п. в ході взаємодії з ним [5].

В процесі психологічного впливу беруть участь дві сторони. Ініціатором впливу називають ту з них, яка спочатку прагне впливати на іншу сторону – адресата.

Ініціатор і адресат можуть бути представлені як окремими людьми, так і групами (малими і великими).

Вплив буває відкритим і прихованим. У першому випадку цілі ініціатора відомі адресату, у другому – ховаються від нього. До відкритого впливу належать: переконання, навіювання, прохання, примус, самопросування, ігнорування, напад, чутки. До прихованого можна віднести зараження, уподібнення, приховане управління, маніпулювання. Вплив за допомогою НЛП і в процесі формування прихильності може бути і відкритим, і прихованим. Оцінка впливу залежить від того, якими будуть наслідки для адресата [4].

Види цивілізованого впливу за теорією Сидоренко Є.В.): аргументація, самопросування, маніпуляція, навіювання, зараження, спонукання імпульсу до наслідування, формування прихильності, прохання, ігнорування, примус, напад, деструктивна критика [3].

Психологічний вплив (міжособистісний психологічний вплив) – це прерогатива цивілізованих людських стосунків. Є.Сидоренко зазначає, що психологічний вплив на стан, думки, почуття і дії іншої людини з допомогою виключно психологічних засобів, із наданням їй права і часу відповідати на цей вплив. На її думку, психологічно конструктивний вплив повинен відповідати трьом критеріям: а) він не руйнує особистості людей, які в ньому приймають участь, та їх стосунків; б) він психологічно коректний (грамотний, безпомилковий); в) він задовольняє потреби двох боків [3].

Вітчизняна дослідниця Л. Орбан-Лембрик, яка вивчала переконання як спосіб впливу, зазначає, що такий метод усуває фільтри на шляху інформації до свідомості та почуттів об'єкта психологічного впливу. Учена поділяє переконання на пряме й непряме: «Передумовою прямого способу є зацікавленість реципієнта в інформації, зосередженість його уваги на логічних, правдивих, очевидних аргументах. За непрямого способу переконання реципієнт стає підвладним випадковим чинникам, наприклад привабливості комунікатора. Більш аналітичний, стійкий і менш поверховий прямий спосіб переконання. Ефективнішим є його вплив на установки і поведінку індивіда.

Сила і глибина його залежать від переконуючої комунікації – сукупності заходів, спрямованих на підвищення ефективності мовного впливу. На її основі здійснюють прикладні дослідження особливостей комунікативного впливу, розробляють експериментальну риторику, аналізують основні та допоміжні елементи переконання, складові переконуючого комунікативного впливу» [5].

Таким чином, будь-яка соціальна дія починається з виникнення в індивіда потреби, яка надає йому певної спрямованості: це можуть бути, фізичні потреби (в їжі, сні та ін.), потреби в безпеці, спілкуванні, досягненні певного статусу, самоствердженні та ін. Вплив може розглядатися як окремий акт, а може як ланцюг актів, що включає цілий ряд операцій, дій, учинків, більш чи менш пов'язаних між собою якимось змістом, поєднаних одним простором і часом. При соціальній взаємодії поведінка однієї людини нерідко сприяє змінам у діях і почуттях іншої людини, тобто справляє на неї певний вплив. Професійні психологи вважають, що індивідуальний вплив — це процес і результат зміни однією людиною поведінки іншої людини (її установок, уявлень, думок, оцінок тощо) під час взаємодії з нею. Дослідники виділяють поняття механізмів психологічного впливу як основну складову соціальної взаємодії. Впливаючи на інших, кожна людина виражає свої почуття, емоції, власні потреби і свідомо, чи несвідомо, відстоює значущість власного існування. Тому можливо зробити висновки, що кожний соціально-психологічний механізм впливу набуває структурно-функціональної визначеності і відносної самостійності, а сукупність цих механізмів може розглядатися як системне, синтетичне утворення, якщо в основу їх буде покладена структурно-функціональна психологічна модель особистості як суб'єкта діяльності, а сама взаємодія суб'єкта і об'єкта впливу буде конституційована у суб'єкт-суб'єктному форматі. Основною метою соціально-психологічних механізмів впливу є зміна образів, уявлень, спогадів, думок, почуттів, ставлень, вольових дій, спонтанних реакцій іншого суб'єкта, тому дослідження цієї теми потребує особливої уваги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти / Р. М. Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М. : Прогресс, 1987. – С. 88–125.
2. Василенко Д. В. Психологическое воздействие как объект научного изучения / Д. В. Василенко // Сборник научных трудов Северо-Кавказского государственного технического университета. – Серия «Гуманитарные науки». – № 2 (14). – 2005. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.ncstu.ru>.
3. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія / Орбан-Лембрик Л. П. - К. : Либідь, 2004. - Кн. 1. – 576 с.
4. Панкратов В. Н. Манипуляции в общении и их нейтрализация / Панкратов В. Н. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2001. - 208 с.
5. Сидоренко Е. В. Личностное влияние и противостояние чуждому влиянию / Е. В. Сидоренко // Психологические проблемы самореализации личности. – СПб. : СПбГУ, 1997. – С. 123–142.

UDC 657.421.3.003.121

COST ESTIMATION METHODS OF INTANGIBLE ASSETS

Tarasenko Alina Romanovna

undergraduate

Borysevych Evgeny Dmitrievich

student

Polova Tetiana Vladimirovna

PhD in Economics, Associate Professor

Kharkiv Trade and Economics Institute of Kyiv National Trade

and Economics University

Kharkiv, Ukraine

Annotation: Methods of intangible assets valuation are considered. The calculation of the cost of specific accounting objects is given. Authors emphasize the need for research and solving the problems of intangible assets valuation for accounting and analysis.

Keywords: intangible assets, valuation, approaches, methods, intellectual property.

The transition of Ukrainian economy to a new level of market relations has provided new requirements to business entities to improve knowledge in the field of cost management and the formation of financial results. In this process, an important role is played by business valuation. It is not to underestimate its role, to attribute it only to the accounting system, because the assessment affects the financial process. An understatement of enterprise property value leads to the impossibility of extended reproduction and underestimating of property potential. No overstatement of evaluation can lead to an increase of production cost, unreasonable price growth. Consequently, adequate assessment of all types of property is one of the methods of influencing business development. An important part of the property complex of enterprises is the aggregate of intangible assets. Due to its uniqueness, the possibility

of a significant impact on the results of production, in many cases, they have greater leverage than fixed assets. With the introduction of intangible assets to commercial turnover there was a problem of assessing their value when taking registration, business plans, analysis, auditing and other cases. Today, the normative base for assessing these resources has not yet been developed, despite the fact that there are certain methods for assessing industrial property objects for enterprises that develop intangible assets. The issue of evaluation does not find sufficient scientific coverage in literature. Meanwhile, the accumulated international experience in assessing the value of intangible assets can be used in domestic practice.

The basis of the value formation of intangible assets can be assigned different signs: development costs; current market value of the asset; future cash flows. In this regard, the literature allocates costly, market (comparative) and income approaches to the estimation of intangible assets. Costly approach determines the value of intangible assets as a set of costs for reproduction of objects that are estimated at current market prices, minus depreciation. In this approach the following methods of estimation are used: method of creation cost; the method of winning the cost.

The method of creation cost determines the cost of intangible assets based on the work related to the creation of intangibles: research-and-production work, manufacturing of experimental models and samples, creation of new and improvement of already existing technologies, creation of new types of raw materials and materials with subsequent design of patents for invention.

The method of winning the cost, according to individual authors, should be attributed to the profitable approach of asset valuation, because it determines the change in future monetary proceeds from their use [1].

The market approach is based on the study of terms of sale of similar intangible assets in the commodity and intellectual markets. This approach offers the use of two asset valuation methods: a sales method and the method of coefficients. The sales method is oriented on purchase price of similar intangible assets that have been implemented for some time. The method of industry coefficients is based on the use of recommended ratios between the price and a variety of economic indicators [2].

The evaluation process requires the use of appropriate coefficients that could take into account the qualitative differences of objects from their counterparts. In this case, a comparative analysis of property rights transmitted by specific of intellectual property objects is carried out. Meanwhile, the total sales of intangible assets at the Ukrainian market are insignificant. Therefore, it is impossible to use statistical analysis when applying these methods. The method of expert assessments is applied in practice.

Income approach involves evaluating economic benefits that are expected as a result of intangible assets in the economic turnover, using the following methods: the method of winning the cost; the profits advantage method; license exemption method [3].

These methods are most effective as they assess the intangible asset by the amount of profit generated by them during the use. It can be several times higher than the amount of costs to create assets.

When using the winning method the cost of intangible assets is defined as amount of profit from its use. It is the difference in the cost of the product produced before and after the commissioning of the intangible asset being evaluated. It should be noted that the use of this method is possible only in those cases when it comes to two close by their technical and economic parameters, the types of products, or two processes of production of one product. The obtained results must be adjusted using the discount coefficient.

The value of the intangible assets is calculated by the formula:

$$Pr = Pr_2 - Pr_1, \quad (1)$$

Pr₁ and Pr₂ – the profit from the sale of products in accordance with the use of the technology that is evaluated and without it. The calculation is carried out by the formula:

$$Pri = \sum_{i=1}^T \frac{Pri}{(1+a)} = \sum_{i=1}^T (Si - Cji) \times \frac{Pi}{(1+a)^i}, \quad (2)$$

S_i – the sale price of the goods in the i -th year;

C_i – the cost of J -th product in the i -th year;

P_i – the planned volume of the goods in the i -th year.

The method of advantage in the profits is to assess the amount of additional income that may be obtained from the use of intangible assets in comparison with those enterprises that do not possess them. The use of this method gives an objective assessment of the cost only if it is possible to accurately determine the amount of this additional income. The cost of the intangible assets is defined as the difference between the sale of a new product and the goods produced without the use of intangible assets, with the following bringing to billing year:

$$W = \sum_{i=1}^T \frac{(P_{new_i} \times V_{new_i} - P_{por_i} \times V_{por_i})}{(1+a)^i}, \quad (3)$$

P_{new_i} – the price of the new product in the i -th year;

V_{new_i} – the production of a new product in the i -th year;

P_{por_i} – the sales price of the product compared in the i -th year;

a – the discount rate;

T – the estimated period.

The application of this method is not possible in cases where the assessed object cannot be used to generate profit after the evaluation date [3].

The method of exemption from the license fee shall be the dismissal of the owner of the intangible assets from the need to pay the license remuneration that it would have to pay if this asset belonged to another person. This method is used to assess the objects of intellectual property transferred under leasing contracts.

The payment of the license fee often looks like a percentage of the price of sales of products under license or as a fixed fee with a unit of products. This fee is charged during the term of the license is driven by the settlement year using the discount coefficient. Less costs for legal protection, as well as the issuance of the license agreement, it is the value of the intangible assets.

One embodiment of the method of exemption from the license fee is the method of «royalty rates». Given the fact that the determination of the royalty rates by settlement methods can cause difficulties, in world practice it is preferred to use standard royalty rates. The value of the assessed object is calculated by the formula:

$$B = \sum_{i=1}^T \frac{(P_i V_i R_i)}{(1+a)^i}, \quad (4)$$

B – the calculation value of the intangible assets;

P_i – the estimated value of the price of production in the i -th year;

V_i – the estimated amount of production in the i -th year;

R_i – the estimated royalty rate in the i -th year (a permanent royalty rate is possible).

It should be noted that this formula assumes a few options for making calculations.

Consider the example of valuation options for intangible assets.

Suppose, the object of evaluation is the technology of production of food industry, which already has analogues in the market, but advantageously differs higher quality composition. The period of use of technology is six years. It should be noted that the first year will be the installation of the process equipment, so the production of the product is expected from the second year. The maximum volume of production is caused by the planned volume of demand for products and the market, which belongs to the enterprise, and is 10000 units.

It should be noted that the calculation of the value of the intangible assets using the method of exemption from the license will be conducted under the condition of the fixed royalty rate and the variable price. In our opinion, this option is the most characteristic of modern market conditions. When using the methods of winning the cost and benefits in profits assume that a more economical product manufacturing technology is a prerequisite for additional income. Companies-competitors can implement the product-analogue at the price of 120 UAH. per unit throughout the valuation period.

Initial conditions for further calculations are given in table 1-2.

When performing the calculations, we will apply a discount coefficient of 15 %. In our opinion, this is the rate typical for the money market of Ukraine during the last years.

Table 1

Production volume, sale price and royalty rate over the years

Year	Production volume	Sale price	Royalty rate, %
1	-	150,0	5,0
2	2000	150,0	5,0
3	5500	150,0	5,0
4	9000	135,0	5,0
5	10000	130,0	5,0
6	8000	125,0	5,0

Table 2

Calculation of the costs of manufacturing one product

Item of expenditure	Without the use of technology	Using technology
Raw materials	43,3	33,6
Depreciation	25,1	19,76
Fuel and energy	9,06	4,39
Repair	7,04	5,43
Wage	15,05	6,48
Administrative expenses	1,07	0,93
Cost	100,62	70,59

In the process of calculating the cost of intangible assets for six years using the method of winning the cost received the following data:

- the production of goods without the use of technology can make profits to the enterprise in the amount of 660555,17 UAH;
- -profit, which can be obtained, the production of the product under the conditions of the new technology is 1222260,14 UAH;

– the amount of additional income, which is expected as a result of a decrease in the cost of product production is 561704,97 UAH.

This amount will be the value of the intangible asset. Calculation of intangible assets cost by profits advantage method has been determined by the amount of additional profit from product sales in the amount of 298056,26 UAH, which is assumed for the asset.

The calculation of the cost of the intangible assets by the method of exemption from the license fee was carried out on one of three possible options-permanent royalty and variable price of the product sale. In our opinion, this option is the most adequate for the reflection of modern economic situation in the market of high-tech products.

The amount of the license fee for the settlement period amounted to 187500 UAH.

The cost of the intangible asset is 127131,59 UAH.

Having examined the basic methods of valuation of intangible assets and examples of their practical application, it is determined that each of them can be used under specific conditions. Different cost of intangible assets is formed. The question of which should be applied in accounting and analytical practice, is one of the problematic to date. The solution of this problem requires deep scientific research with the involvement of accountants, analysts, experts, as well as businessmen.

REFERENCES

1. Shields G. Business Valuation / G. Shields. – California : CreateSpace Independent Publishing Platform, 2018. – 104 p.
2. Palepu K. Business Analysis and Valuation / K. Palepu, P. Healy, E. Peek . – 3 edition. – Boston : Cengage Learning, 2019. – 674 p.
3. Russell L. Parr. Intellectual Property : Valuation, Exploitation, and Infringement Damages / Russell L. Parr. – 5 edition. – New Jersey : Wiley, 2019. – 157 p.

ЧИННІСТЬ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Салата Ярина Ігорівна

студент

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: у даному дослідженні ми розглянули чинність нормативно-правових актів їх визначені межі та набрання ними чинності.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, темпоральна дія, календариний період.

Нормативно-правові акти мають визначені, тимчасові, територіальні обмеження (кордони) свого існування і дії, а також розповсюджуються на визначене коло осіб (суб'єктів права). У практиці існує проблема межі дії нормативних актів. Вона включає в себе чотири питання: На які суспільні відносини даний акт розповсюджується; З якого моменту і по який нормативний акт має юридичну силу; На яку територію він розповсюджує свій регулюючий вплив; Які його адресати. Нормативні акти регулюють різні за своїм характером відносини. Важливим чинником для суспільних правових відносин у суспільстві є передбачуваність і стабільність які забезпечують гарантії реалізації і захисту прав, свобод та інтересів людини. Нормативно-правовий акт є основним джерелом права національної правової системи яке характеризується трьома ключовими параметрами своєї дії: просторовим, часовим та за колом осіб. А саме часова характеристика, яка є притаманною вітчизняному законодавству надає можливість змінюватись і зумовлює актуальність питань, пов'язаних із визначенням моменту набуття чинності

нормативно-правовими актами. Таке розуміння є передумовою якісного, ефективного здійснення як нормотворчої, так і правозастосовної діяльності.

Отже, зроблені висновки потребують подальшої конкретизації стосовно законодавчої практики України. Вона неодноразово розкривалася в роботах С. Алексєєва [1], М. Андрєєвої [2], Д. Бахраха [3], Р. Ф. Яхіна [4] та ін.

Темпоральну (часову) дію нормативно правових актів потрібно розглядати в двох аспектах [2, с.3; 3, с.12; 4, с.15–16]- Перший передбачає питання протягом якого календарного періоду діє акт. Другий – це питання про те, на які юридичні факти, правові відносини, з точки зору їх розташування у часі по відношенню до моменту набрання чинності актом, останній поширює свою дію. Ці два аспекти є різноплановими, при цьому дія календарна (формальна) і фактична (матеріальна) не завжди збігаються між собою в часі. Згідно з цим межі часової дії визначається по-різному залежно від кожного з аспектів дії актів. Календарно нормативно-правовий акт є чинним з певної конкретної дати, проте він може, поширюватися ще й на певні відносини, які існували до цієї дати, оскільки відлік його дії буде розпочинатися з минулих фактів та відносин. Початковою точкою темпоральної календарної дії нормативно-правового акта є момент набрання (набуття) ним чинності, за яким пвикористовується такий термін, як «уведення в дію». Цей термін має поняття, з якого починається відлік специфічного юридичного існування акта як «належного» » [5, с.20–22].Із цього моменту акт набуває юридичної сили, звідси розпочинається його нормативно-регулятивний вплив на суспільні відносини, який забезпечує державою формальній можливості використання або необхідності виконання (дотримання) закріплених в ньому норм [6, с.48]. Законодавством України визначено різні форм нормативно-правових актів і порядку набуття чинності. Виходячи з цього розрізняють законодавчо встановлені способи визначення моменту введення в дію актів. Ці правила спираються на встановлені ч.ч.2, 3 ст.57 Конституції України загальні засади набрання чинності нормативно-правовими актами: «Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у

порядку, встановленому законом; закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними». Маємо на увазі, що з вище наведених конституційних норми визнають умови набуття чинності тільки тих нормативно-правових актів, які стосуються прав і обов'язків громадян, і які не поширюють це правило на інших суб'єктів права.

Крім основних засад дії в часі нормативно-правових актів, Конституція України у ч.5 ст.94 визначає порядок набуття чинності законами України: «Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування». Окрім того Конституція у ст.160 визначила, що сама вона набуває чинності з дня її прийняття. Як указав Конституційний Суд України в своєму рішенні № 4-зп від 03.10.1997 р., Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу. Порядок набуття чинності підзаконних нормативних актів Верховної Ради України від недавнього часу визначається Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» № 1861-VI від 10.02.2010 р., ст.138 встановлює, що постанови Верховної Ради набирають чинності з дня їх прийняття, якщо інше не передбачено самою постановою; а постанови, які містять положення нормативного характеру, набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо ними не передбачено інше. Момент набуття чинності актами уряду визначено Законом України № 279-VI від 16.05.2008 року «Про Кабінет Міністрів України». Згідно з ч.1 ст.55 цього Закону, постанови Кабінету Міністрів, окрім постанов, що містять інформацію з обмеженим доступом, набирають чинності з дня їх офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими постановами, але не раніше дня їх опублікування. У частині, не врегульованій вищезазначеними актами, порядок набуття чинності нормативних актів вищих органів державної влади визначається Указом Президента України № 503/97 від 10.06.1997 р. «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання

ними чинності». Зокрема, відповідно до цього документа нормативно-правові акти Президента України набирають чинності через десять днів з дня їх офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня їх опублікування в офіційному друкованому виданні (ст.4); акти Верховної Ради України (за винятком законів), Президента України, які не підлягають опублікуванню, набирають чинності з моменту одержання їх державними органами або органами місцевого самоврядування, якщо органом, що їх видав, не встановлено інший строк набрання ними чинності (ст.7).

Міністерство визначає дві умови чинності акта, який залежить від реєстрації. По-перше, це стосується лише нормативно-правових актів, тобто юридичних актів, які мають у складі норму права (принаймні одну), завдяки чому вони розраховані на неодноразове застосування, незалежно від строку їх дії, характеру інформації, яка міститься в них (зокрема, таємності тощо). Акт має видається уповноваженим на це суб'єктом у межах своєї нормотворчої компетенції та у визначеній законодавством формі. По-друге, акт має закріплювати будь-які права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, так званим *acquis communautaire* (правовим доробком Європейської спільноти). Відсутність реєстрації акта, який відповідає цим вимогам, означає його не чинність, тобто необов'язковість. Вимоги, що ґрунтуються на не чинному акті, є незаконними. Звідси випливає що ті акти, які не відповідають зазначеним умовам, реєстрації не мають і їх чинність вже не буде залежати від внесення до державного реєстру. Особливої уваги потребує законодавчо закріплений порядок, згідно до якого суб'єкти нормотворчості мають можливість вводити в дію нормативні акти з моменту їх опублікування. В літературі вказується що , набрання чинності нормативним актом у день його оприлюднення позбавляє реального підґрунтя презумпцію знання нормативних актів тими, кому вони адресовані. Такий акт починає діяти з 0 годин доби, а офіційне видання з опублікованим актом фактично зможе надійти населенню в

кращому випадку лише через чверть доби. Для цього потрібний тривалий час, щоб адресати приписів цього акта змогли осягнути їх зміст. Можливість оперативного видання певного акта у держави має бути. Звісно часто зацікавлені суб'єкти за допомогою електронних масмедіа відстежують зміни до законодавства ще до їх прийняття, тому введення в дію щойно оприлюднених актів не є для них несподіванкою. Згідно з загальним правилом про набрання актами чинності з моменту їх оприлюднення викликає заперечення. Воно порушує такі основоположні правові принципи, як розумність та правова визначеність (стабільність), оскільки вимагає від суб'єктів права підкорятися правилам, які невизначені для них, або являють собою раптове неочікуване нововведення, якого вони не враховували при плануванні своєї діяльності. [7, с.38–40; 7, с.111].

Нормативно-правовий акт має визначені тимчасові, територіальні обмеження, а також розповсюджуються на певно коло осіб. Дію нормативно-правових актів характеризують принаймні три показники:

1. Момент набрання актом чинності.
2. Напрямок темпоральної дії нормативно-правового акта.
3. Момент припинення дії нормативно-правового акта.

Чинність закону (нормативного акту) у часі починається з моменту набрання законом чинності. Набрання законом чинності означає, що з цього моменту всі організації, посадові особи і громадяни повинні керуватися ним, виконувати і дотримуватись його. Другою найважливішою характеристикою дії закону в часі є напрям темпоральної дії, що визначається як дія закону стосовно фактів, які виникли вже після набуття ним чинності (нових фактів), а також тих, які виникли ще до цього (старих фактів) і тривають після набуття актом чинності.

За напрямом темпоральної дії дія нормативно-правових актів є: – пряма, тобто акт поширюється:

- 1) на всі факти, які виникли після набрання ним чинності, та 2) на факти, які виникли до набрання ним чинності і продовжують існувати (регулює тільки з

моменту набрання ним чинності); – переживаюча дія, яка має місце у випадку, коли нормативно-правовий акт поширює свою дію тільки на нові факти, а на факти, які виникли раніше і продовжують існувати, діє попередній нормативно-правовий акт. Третій параметр, яким визначається дія нормативного акта в часі,— момент припинення його дії. Припинення чинності закону означає і остаточну втрату ним юридичної сили.

Останній момент, що підлягає з'ясуванню при розгляді питання про дію закону в часі,— це зупинення (призупинення) дії нормативного акта. Під ним звичайно розуміють тимчасове, неостаточне переривання його темпоральної дії, яке обумовлюється певними обставинами і здійснюється в порядку, передбаченому законодавством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев С. С. Проблемы теории права / С. С. Алексеев : курс лекций: в 2-х томах. – Свердловск, 1973. – Т. 2. – 399 с.
2. Андреева М. Л. Действие налогового законодательства во времени : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. Л. Андреева. – М., 2004.– 25 с.
3. Бахрах Д. Н. Действие норм права во времени: Теория, законодательство, судебная практика / Д. Н. Бахрах. – М. : Норма, 2004. – 224 с.
4. Яхин Ф. Ф. Действие административноправовых актов : автореф. дис... на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ф. Ф. Яхин. – М., 2004. – 24 с.
5. Конституція України : наук.-практ. коментар / ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк та ін. – Х. : Право, 2003. – 808 с.
6. Закон України «Про виконавче провадження» : від 21.04.1999 р., № 606-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19.
7. Погребняк С. П. Вимоги до нормативно-правових актів, що впливають з принципу правової визначеності / С. П. Погребняк // Вісник Академії правових наук. – 2002. – № 3 (42). – С. 42–53.

УДК 37.091.12.011.3

**MODERNIZATION OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION
IN UKRAINE**

Шандрук Світлана Іванівна

д.п.н., професор

Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені Володимира Винниченка

м.Кропивницький, Україна

Анотація: Динамічні процеси соціально-економічного життя, зміни у системі обов'язкової середньої освіти визначають суперечливі тенденції у сфері професійної підготовки вчителів в Україні. Виконання завдань професійної підготовки вчителів залежить від стану педагогічної освіти, що вимагає об'єктивного аналізу накопиченого міжнародного та вітчизняного досвіду.

Ключові слова: вища професійна освіта, професіоналізм, професійна компетентність, підготовка вчителів.

Dynamic processes of social and economic life, changes in the system of compulsory secondary education revealed contradictory tendencies in the sphere of professional preparation of teachers in Ukraine: deep professionalization of secondary school teachers' practice becomes more important; integration of knowledge from different spheres is noticed; importance of integrated skills and abilities for realization of professional pedagogical practice increases. These tendencies determine new demands for teachers because the task of preparation of secondary school graduates for world market integration, formation of comprehensive world idea, and adoption of cognitive and communicative methods of activity, ability to receive information from different sources is delegated to them. Tendencies and challenges in professional activity of teachers can be qualified as global, national and regional. Inevitable transformation of consciousness as the result of globalization changes

content and form of education. School plays an extraordinarily important role in this process [1].

International educators contributed into theory and practice of teacher professional preparation in such aspects as: education reform (H. Beare, B. Caldwell, and others); professional education (C. Day, J. Sachs, and others); quality of professional preparation (M. Eraut, J. Leino, and others); skills, abilities and knowledge of teachers (A. Ismat, G. Shacklock, and others); professional development of teachers (C. Day, A. Ismat, G. Shacklock, and others). Realization of tasks of professional preparation of teachers depends on the condition of pedagogical education that demands objective analysis of the accumulated international and national experience of pre-service and post-graduate preparation of teachers as the major source of modern professional pedagogic preparation strategy determination.

A clear definition of the classic view of the term “professionalism” is the first step towards understanding the value of professionalism for modern education and practice. Ideology of professionalism is based on functionalist models of John Goody, Robert Merton, Talcott Parsons. The problem of social control of expert evaluation can be successfully solved by the concept of professionalism. Experts are needed to provide services to clients who are not well informed to adequately assess them [3]. Professional qualifications must be created in order to motivate employees to acquire pre-service education and training and constantly improve skills of workers during their professional life. Basic principle of teacher training is continuous improvement of teachers’ professional qualifications and competences. Every teacher’s professional activity competence is important for general educational process [2, p. 3-32]. So we can conclude that competence is a motivating factor responsible for personality achievements.

Understanding the role of professionalism in the work of a teacher is impossible outside of professional sector and without demonstration of real life experience of teachers [5, p.177-189]. This argument is based on certification and licensing and denies arguments regarding teacher’s professionalism not based on social experience which is the very essence of teacher profession.

A. Ismat [4] states that there are four criteria that form traditional view of the notion “profession”: remuneration, social status, autonomous or authoritative power and performance of responsibilities. These characteristics include professional autonomy; well-defined, highly developed, specialized and theoretical knowledge base; control of education, certification and licensing of teachers-beginners; self-governing body with particular respect for professional ethics; an obligation to serve society. According to the scientist's conviction, teaching is not a technical (rational) or skillful task performance since the context of teaching is closer to the texture of upbringing in particular the performance of parenting. The nature of teaching the context in which it exists and the process by which the type of activity traditionally turns into a profession makes it impractical and undesirable to use traditional models of professionalization of teaching. It should be noted that professionalization is the best way to improve working conditions of teachers and schoolteaching itself. Analysis of the works of famous scholars confirms the need for concentration of teachers around universities as this enables the increase of academic level of teacher education and intensification of interaction between education and research. Reform should be directed to a system of education in which basic education is corresponding formal qualifications that are relatively universal and can easily be completed by further education. The perspective is to coordinate all teacher training programs. At the same time professional preparation of a teacher should also cover other branches of science [6, p.26-30].

New approaches need considerable strategic and procedural reforms in the sphere of higher professional education in Ukraine. These reforms will need collaboration of leaders of higher education, governors and public school administrators in overcoming of political barriers and support of new idea of professional preparation of teachers. Thus teachers must understand significance of their position in the society and their responsibilities to the community. Professional activity of teachers contributes to the development of the school system in accordance with the principles of democracy.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шандрук С. Тенденції професійної підготовки вчителів у США : [монографія] / Світлана Шандрук. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2012. – 496 с.
2. Day, C. Professionalism, Performativity and Empowerment: Discourses in the Politics, Policies and Purposes of Continuing Practice Development / C. Day, J. Sachs // International Handbook of Continuing Professional Development, 2004. – P. 3-32.
3. Eraut, M. Development Professional Knowledge and Competence / M. Eraut. – London: Falmer Press, 1994. – 262 p.
4. Ismat, A. Professionalizing Teaching: Is There a Role for Professional Development Schools? [Електронний ресурс] / A. Ismat. – ERIC Clearinghouse on Teacher Education Washington DC, 1992. – Режим доступу: <http://www.ericdigests.org/1992-3/teaching.htm>.
5. Shacklock, G. Teacher conduct of life / G. Shacklock // Asia-Pacific Journal of teacher education, 1998. – Vol. 26(3). – P. 177–189.
6. Shandruk, S. Professional Preparation of Teachers in the USA and in Ukraine: Comparative Analysis / Shandruk, S. // Наукові записки / Ред.кол. В.Ф.Черкасов, В.В.Радул, Н.С.Савченко та ін. – Випуск 149. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім.В.Винниченка, 2016. – С.34-39.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ГОЛІВ РАЙОННИХ, ОБЛАСНИХ, РАЙОННИХ В МІСТІ РАД В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Лук'янова Галина Юріївна

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права

Юрків Богдан Юрійович

студент

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: у нашому дослідженні розглядаються повноваження голів районних, обласних, районних в місті рад як один з елементів організації публічної влади на місцевому рівні, а саме органів місцевого самоврядування. Розкривається проблема співіснування на місцевому рівні органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що стало однією з причин запровадження реформи децентралізації влади в Україні. Розглянуто основний зміст та проблематика реформи децентралізації.

Ключові слова: децентралізація, повноваження, органи місцевого самоврядування, органи виконавчої влади

Питання повноважень голів обласних, районних, районних в місті рад є досить актуальним на сьогодні, оскільки вже запущений процес децентралізації, який має на меті передачу повноважень від органів державної влади органам місцевого самоврядування. Існуюча в Україні зараз територіальна організація влади реалізовується двома органами: призначеними обласними, районними державними адміністраціями і обраними населенням обласними, районними радами. А як щодо функцій і повноважень цих органів та їх голів? Діяльність місцевих державних адміністрацій регламентується

Законом України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999р, а робота місцевих рад регулюється Законом України «Про місцеве самоврядування» від 21.0.1997р.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою і очолюють виконавчий апарат ради. [1]

Повноваження голів районних, обласних, районних в місті рад визначає ст.55 Закону України «Про місцеве самоврядування».

Голова районної, обласної, районної у місті ради для здійснення організаційної функції наділений такими повноваженнями:

- 1) скликає сесії ради, повідомляє інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради, веде засідання ради;
- 2) забезпечує підготовку сесій ради і питань, що вносяться на її розгляд, доведення рішень ради до виконавців, організує контроль за їх виконанням;
- 3) представляє раді кандидатури для обрання на посаду відповідно заступника голови районної, районної у місті ради чи першого заступника, заступника голови обласної ради; вносить на затвердження ради пропозиції щодо структури органів ради, її виконавчого апарату, витрат на їх утримання;
- 4) вносить раді пропозиції щодо утворення і обрання постійних комісій ради;
- 5) координує діяльність постійних комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;
- 6) організує подання депутатам допомоги у здійсненні ними своїх повноважень;
- 7) організує відповідно до законодавства проведення референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;
- 8) організує роботу президії (колегії) ради (у разі її створення). [2]

З цих перелічених повноважень голови районної, обласної, районної в місті ради впливає, що такий очільник виконує в основному організаційну функцію із забезпечення діяльності відповідної місцевої ради. Окрім того, голови місцевих рад наділені ще деякими менш декларативними повноваженнями.

Відповідно до тієї ж ст. 55 Закону України «Про місцеве самоврядування» голова районної, обласної, районної в місті ради:

9) призначає і звільняє керівників та інших працівників структурних підрозділів виконавчого апарату ради;

10) здійснює керівництво виконавчим апаратом ради;

11) є розпорядником коштів, передбачених на утримання ради та її виконавчого апарату;

12) підписує рішення ради, протоколи сесій ради;

13) забезпечує роботу по розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації; веде особистий прийом громадян;

15) представляє раду у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, трудовими колективами, адміністрацією підприємств, установ, організацій і громадянами, а також у зовнішніх відносинах відповідно до законодавства;

16) за рішенням ради звертається до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

Голова районної, обласної, районної у місті ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.[2]

З перелічених повноважень випливає, що голова відповідної ради здійснює загальне керівництво радою, представляє свою раду у відносинах з іншими суб'єктами державних відносин, і у межах своєї компетенції видає такі нормативно-правові акти як розпорядження.

На відміну від порядку обрання голів сільських, селищних та міських рад, які, як уже зазначалося, обираються безпосередньо населенням територіальної громади, голови районної, обласної, районної у місті ради обираються відповідною радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради (чотири роки) шляхом таємного голосування.

Тобто голова ради обирається спершу як депутат відповідної ради, а згодом — як її голова. Тому його повноваження настають тільки після обрання на першій сесії відповідної ради.

Голова ради виконує свої обов'язки до обрання голови ради нового скликання або до дострокового припинення повноважень, які передбачені в Законі «Про місцеве самоврядування в Україні».

Голова районної та голова обласної ради, як і голови сільських, селищних і міських рад, відповідно до ч. 4 ст. 141 Конституції України, одночасно очолюють виконавчий апарат відповідних рад. Статус голів цих рад, згідно з ч. 3 ст. 141 Конституції України, визначається законом.

Свої особливості має статус голови та заступника районної у місті Києві ради. Голова районної у місті Києві ради регулярно інформує районну раду на пленарних засіданнях про рішення державних органів, які стосуються діяльності органів місцевого самоврядування у місті Києві, а також про видані ним розпорядження.

Районна, обласна рада може також утворювати президію (колегію) ради. Президія (колегія) ради є дорадчим органом ради, який попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, які передбачається внести на розгляд ради. Президія (колегія) ради може приймати рішення, які мають дорадчий характер. До складу президії (колегії) ради входять голова ради, його заступник, голови постійних комісій ради, уповноважені представники депутатських груп і фракцій. Президія (колегія) ради діє на основі Положення про неї, яке затверджується радою. Цей орган утворюється з метою вивчення та узгодження пропозицій і рекомендацій, які надійшли до Президії від депутатських груп і фракцій.[3, с.214-218]

Існуюча модель територіальної організації влади в Україні реалізується через систему «економічного та політичного двовладдя»: діють призначені з центру державні адміністрації і обрані населенням місцеві органи влади, чим фактично штучно створено соціально шкідливу ситуацію «владну конкуренцію-протистояння», коли обидві структури змагаються за наявні ресурси та

контроль над ними. Тому лише існування єдиних місцевих властей, що діють повселюдно, які наділені реальними функціями, під реальним контролем держави та з належним фінансовим забезпеченням, зможе забезпечити ефективне місцеве управління.

Протиріччя «двовладдя» підсилює відсутність чіткого розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та декларативний характер повноважень обласних(районних) рад, які формально надають видимість легітимності діяльності обласних(районних) місцевих державних адміністрацій, фактично не впливаючи на вирішення питань соціально-економічного розвитку територій.[4, с.3-4]

Тобто, по суті, складається така ситуація, що місцеві державні адміністрації беруть на себе функції виконавчих органів місцевого самоврядування. При цьому слід пам'ятати, що Конституція України не передбачає більше об'єднання в одній особі посад голови районної, обласної ради та голови, відповідно, районної, обласної державної адміністрації.

Закономірною і логічною є необхідність реформування місцевого управління на районному та обласному рівнях. Зокрема, ми підтримуємо пропозиції про надання регіонам (областям) більш широких повноважень і про відновлення на цьому рівні виконавчих органів районних, обласних рад. При цьому потрібно змінити преференції місцевих державних адміністрацій від виконавчо-розпорядчих до контрольно-наглядових функцій. Слід зазначити, що у тих країнах, де місцеве самоврядування управляє територіями, а місцеві органи державної виконавчої влади лише здійснюють контрольно-наглядові та деякі інші спеціальні функції (Італія, Франція), проблеми розмежування функцій і повноважень між цими органами майже не існує.[5, с.5-6]

Щоб виправити вищеописану ситуацію з розмежуванням повноважень між місцевими органами публічної влади у 2014 році запроваджено Реформу децентралізації в Україні - комплекс змін до існуючого законодавства, основною метою якого є передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування.

Для реалізації положень Концепції та завдань Плану заходів, необхідно було в першу чергу внести відповідні зміни до Конституції України, а також сформувавши пакет нового законодавства. Зміни до Конституції перш за все мали вирішити питання утворення виконавчих органів обласних та районних рад, реорганізації місцевих державних адміністрацій в органи контрольно-наглядового типу, дати чітке визначення адміністративно-територіальної одиниці – громади.[6]

Пріоритетним напрямком є ліквідація місцевих державних адміністрацій, натомість функцію державного контролю за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування будуть виконувати префекти.

Крім того, створюються виконавчі органи районних і обласних рад. Зараз вони відсутні зовсім. Їм буде належати реальна влада в регіонах. Це посилює місцеве самоврядування, робить систему влади в регіонах справді демократичною – управляти регіонами будуть суб'єкти, обрані в ході місцевих виборів. При цьому функції та повноваження районних та обласних рад скоротяться. Точніше, вони позбудуться невласливих їм функцій і повноважень, які будуть передані на рівень громади. Основними сферами відповідальності району будуть: утримання об'єктів спільної власності територіальних громад району, транспортна інфраструктура районного значення, забезпечення надання вторинної медичної допомоги, виховання та навчання дітей у школах-інтернатах загального профілю. Основними сферами відповідальності області будуть суто питання регіонального рівня: спеціалізована освіта і медицина, регіональна транспортна інфраструктура, розвиток культури, спорту та туризму, розвиток регіону. [7]

Підводячи підсумки, можна зазначити, що повноваження голів районних, обласних, районних в місті рад зараз закріплені в одному нормативному документі – Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 1997 р. Проте варто зауважити, що з втіленням реформи децентралізації в Україні, є широка перспектива зміни цих повноважень у найближчому майбутньому на законодавчому рівні, що в свою чергу мало б врегулювати ситуацію з

розмежуванням повноважень голів органів місцевого самоврядування та очільників органів виконавчої влади на місцевому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996, №30-Ст.140-141. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv>
[дата звернення: 25.09.2019]
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР// Відомості Верховної Ради України, 1997, № 24, ст.170.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/conv>
[дата звернення: 25.09.2019]
3. Муніципальне право України: Підручник/ Кол. М90 авт.; За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 592 с.
4. Ворона П.В. Особливості місцевого самоврядування України в контексті розбудови громадянського суспільства/Публічне адміністрування: теорія та практика// Електронний збірник наукових праць №1 (7) / 2012.- 11 с. Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12vpvrgs.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12vpvrgs.pdf)
5. Бедрій Р.Б. До проблеми розмежування функцій і повноважень між місцевими органами публічної влади в Україні/ Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.-2001.-№4.-7с. Режим доступу: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyku/nvsy/04_2011/11brbvvu.pdf
6. Національний проект «Децентралізація» (офіційний сайт)/.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/about>
7. Суть реформи органів місцевого самоврядування (децентралізації) /Міжнародний центр перспективних досліджень/. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf

УДК 621.313.333

DETERMINATION OF THE TECHNICAL CONDITION OF THE WINDING OF THE ROTOR OF THE INDUCTION MOTOR DURING ITS OPERATION

Olexiy Iegorov

Assistant Professor, PhD

O.M. Beketov National University of

Urban Economy in Kharkiv

Kharkiv, Ukraine

Olga Iegorova

Assistant Professor, PhD

Kharkiv Petro Vasylenko National

Technical University of Agriculture

Kharkiv, Ukraine

Abstract. Due to the occurrence of defects in the rods of the short-circuited windings of the rotors of induction motors operating in electric drives of mechanisms, there is a need for constant monitoring of the status of these windings. The article suggests a method for assessing the state of a squirrel-cage rotor of an induction motor based on a spectral analysis of stator currents.

Key words: induction motor, winding, rod, spectral analysis.

Introduction. When the rods of the rotor windings break, the acceleration time and additional losses of the electric motors increase, the efficiency and power factor decrease, the current consumption and slip increase.

The most harmful effect on the operation of electric motors is caused by vibration resulting from the breakage of the rods of a short-circuited winding. As a result, vibration leads to the failure of electric motors.

Studies of the influence of breakage of the rods on the characteristics and vibration of induction motors have shown that for electric motors of single series, breakage of no more than one rod is allowed.

To identify rotor winding malfunctions of induction motors, methods of spectral analysis of signals are widely used, which can be used as signals of internal and external magnetic fields, stator winding current [1–5].

The proposed method for monitoring the rods of short-circuited rotor windings in a motor operating in nominal mode is based on the use of spectral analysis of the stator phase current.

Research results. The digitized data is transmitted to a personal computer, where the received data is processed: the engine speed and the number of rods of its rotor are determined, then a special spectral analysis of the current signal is performed.

The physical principle underlying this diagnostic method is that any disturbances in the operation of the electrical or mechanical parts of the electric motor lead to changes in the magnetic flux in the gap of the electric machine and, therefore, to weak modulation of the current consumed by the electric motor.

Thus, the presence in the current spectrum of the motor of characteristic (and not coincident) frequencies of a certain magnitude indicates the presence of damage to the electrical and mechanical parts of the electric motor.

Determination of the technical condition of the short-circuited windings of the rotors of electric motors of a single series, in connection with the relatively easy access to electric motors, does not cause difficulties. For special electric motors, for example, in submersible pumps, the determination of the technical condition of short-circuited windings by traditional methods is a rather time-consuming operation. So, for control, the electric motors of submersible electric pumps had to be lifted from the well to the surface.

The article presents the results of computational experiments that were carried out for an a induction submersible pump motor with a power of 300 kW and a voltage of 660 V. The spectral results of currents in the stator phase are studied with breaks in one or several short-circuited rotor winding rods.

The calculation experiments were performed by the field simulation of the engine using the finite element method using the Ansys Maxwell program.

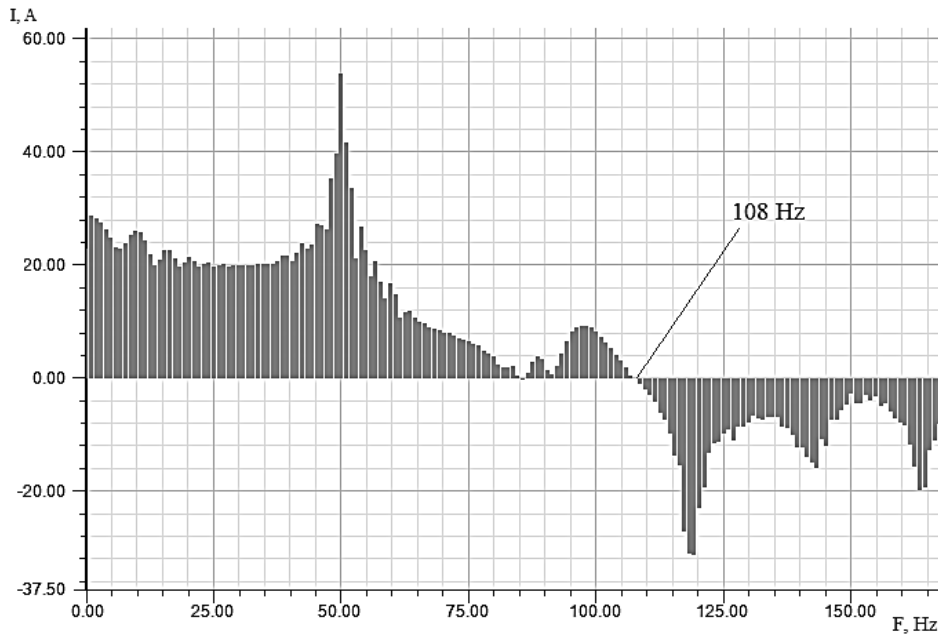

Fig. 1 Spectrogram of the stator phase current with the rotor without damage

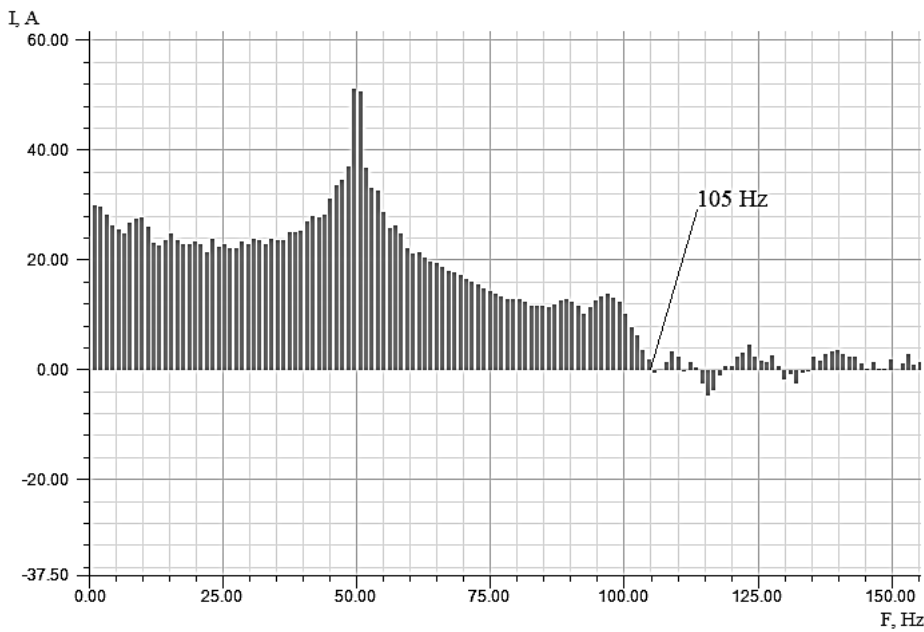

Fig. 2 Spectrogram of the stator phase current with a rotor with one dangling rod

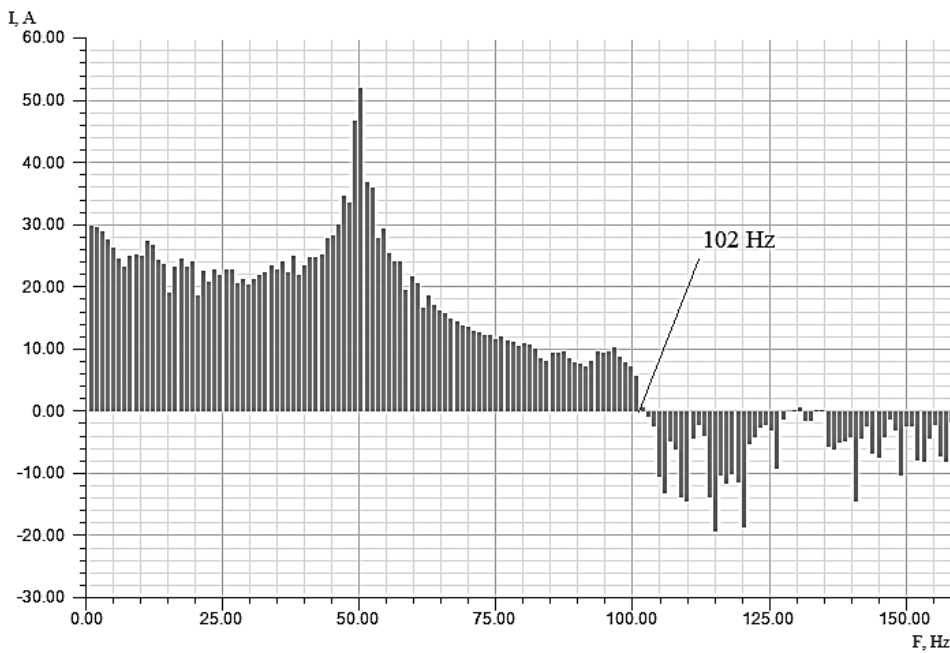

Fig. 3 Spectrogram of the stator phase current with a rotor with two dangling rods

For induction motors with damaged rods, due to the periodic change in the magnetic resistance of the phases during rotation of the rotor, there is a modulation of the currents consumed from the electrical network. The modulation value of the currents depends on the number of damaged rods and on their relative position, and the modulation frequency is determined only by the slip value.

It is clearly seen in Fig. 1, 2, 3, that the frequency of transition from positive currents at different frequency values to negative values with rotor damage is reduced (from 108 Hz to 105 Hz, 102 Hz). Moreover, the more damaged rods in the rotor, the lower the value of this frequency.

It is also obvious that with the appearance of torn rods, the amplitude of the current decreases at the base supply frequency (in the considered motor it is 50 Hz). In an intact rotor at a frequency of 50 Hz, the current amplitude is 54 A, with a break of one or two rods, the amplitude decreases to 52 A. On the spectrograms it is seen that in the case of an intact rotor, one value of the maximum current amplitude is observed at a base frequency of 50 Hz. And when a breakage of the rotor rods occurs, two maximum current values appear at frequencies close to 49 and 51 Hz.

Findings. Identification of damaged rotors of induction motors is an important task, the solution of which allows to optimize power consumption and equipment operation. It is especially important that the determination of these malfunctions is carried out indiscriminately of the electric machine. The proposed method allows to control the integrity of the short-circuited rotor winding during operation of an induction motor of a submersible pump. Spectrograms of the current of one phase of the stator can give an estimate of the state of the rotor winding.

REFERENCES

1. Егорова О. Ю., Егоров А. Б. К вопросу определения текущего остаточного ресурса изоляции электрических машин // *Технические науки-от теории к практике*. – 2013. – №. 28. – С. 126-132.
2. Guedidi S., Zouzou S.E., Laala W., Sahraoui M., Yahia K. Induction motors broken rotor bars detection using MCSA and neural network: experimental research. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, June 2013, vol. 4, issue 2, pp. 173–181.
3. Yegorov A., Yegorova O. Analysis of transient processes in an asynchronous motor as part of a complex load // *International Scientific and Practical Conference World science*. – ROST, 2017. – Т. 1. – №. 10. – С. 12-14.
4. Thakur A., Wadhwani S., Wadhwani A.K. Motor Current Signature Analysis as a Tool for Induction Machine Fault Diagnosis *International Journal of Computer Science and Information Technology Research*, 2015, vol. 3, issue 3, pp. 309–313.
5. Kar C., Mohanty A. R. Monitoring gear vibrations through motor current signature analysis and wavelet transform // *Mechanical systems and signal processing*. – 2006. – Т. 20. – №. 1. – С. 158-187.

УДК 616.53-005.287 (075.8)

**ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ СТАНУ ЗДОРОВ'Я
ПАЦІЄНТІВ, ХВОРИХ НА РОЗАЦЕА**

Кілеєва Ольга Павлівна

здобувач кафедри клінічної фармації
фармакотерапії та управління і економіки фармації

Бушуєва Інна Володимирівна

д. фарм. н., професор
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

Анотація: Фармакоеконімічний аналіз ставить своїм завданням порівняння вкладених затрат на лікувальні (профілактичні) заходи та конкретних результатів їх проведення, тому безпосередні результати лікування на основі інтегрального показника якості життя (ЯК) є досить значимими чинниками. Сучасні стандарти визначають якість життя (ЯЖ) як мультифакторну характеристику основних сфер діяльності людини: фізичної, психічної, соціальної, тому його всебічна оцінка дозволяє диференційовано визначити вплив хвороби і методу лікування на стан хворого з урахуванням як пов'язаних, так і не пов'язаних із захворюванням факторів, а також визначити частку кожного складника у змінах ЯЖ.

Ключові слова: розацеа, якість життя, лікування, терапія, дерматологічний опитувальник.

Оцінка ЯЖ важлива не лише для визначення стану пацієнту на даний момент. Показники якості життя, як і симптоми захворювання, змінюються з часом залежно від стану хворого, що дозволяє здійснити моніторинг проведеного лікування і, у разі необхідності, провести корекцію терапії залежно від отриманих результатів.

Покращення прогнозу у випадку лікування розацеа є основною метою терапії. Тому оптимальним вважається лікування, яке максимально покращує ЯЖ пацієнта. Так, багато методів лікування, в тому числі хворих на розацеа, несуттєво впливають на прогноз (зокрема тривалість життя), однак можуть істотно покращити його якість, полегшуючи симптоми захворювання, зменшуючи частоту ускладнень, госпіталізацій тощо.

Методики дослідження. Концептуальні моделі якості життя [Л.Б. Васькова, Н.З. Мусина *Методы и методики фармакоэкономических исследований*. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2007. – 112 с.], робота з опитувальниками: загальні (SF-36, SIP, EQ5D); ДІЯЖ (дерматологічний індекс якості життя); ВАШ (візуальна аналогова шкала); КШДГ (клінічна градуїрована шкала депресії Гамільтона); КШТГ (клінічна градуїрована шкала тривоги Гамільтона); ШЛ (шкала Лайкерта). Діагноз встановлювався за критеріями класифікації національного товариства розацеа США [Wilkin J., Dahl M., Detmar M., Drake L., Feinstein A., Odom R., Powell F. *Standard classification of rosacea: Report of the National Rosacea Society Expert Committee on the Classification and Staging of Rosacea* // *J. Am. Acad. Dermatol.* – 2002. – Vol. 46, No 4. – P. 584-587]. Усі хворі (n=117) дали інформовану згоду на участь у дослідженні.

Одержані результати. В оцінці стану здоров'я пацієнтів, хворих на розацеа за якістю лікування все більш широке значення набуває використання багатокомпонентних показників ЯЖ. Тому після узагальнення отриманої з вищевказаних опитувальників інформації була проведена розробка найбільш точного та зручного інструменту для використання в оцінці ДІЯЖ пацієнтів на розацеа. При розробці анкети-опитувальника для пацієнтів з діагнозом розацеа було враховано такі критерії: змістовність, отримання відновлювальних даних; валідність; реактивність; простота та зручність застосування; використання найпростіших запитань з однозначними відповідями; відтворюваність результатів у різних суспільних середовищах; адаптованість до соціально-економічних, освітніх, релігійних, культурних суспільств України, традицій.

Так, було проведено опитування 117 пацієнтів з діагнозом розацеа за допомогою розробленої анкети для оцінки ДІЯЖ, котра складається з 45 запитань, які згруповані у 7 розділах та надані в таблиці 1.

Відмінність розробленої анкети від існуючих полягає в урахуванні як дерматоспецифічних показників, так і фізичної та соціальної активності хворого.

Таблиця 1.

№ розділу	Назва розділу	Кількість запитань	Максимальна кількість балів
1.	Самооцінка загального стану здоров'я.	2	10
2.	Самооцінка загального стану шкіри обличчя.	3	10
3.	Оцінка працездатності	3	10
4.	Оцінка соціальної активності	6	30
5.	Оцінка щоденної активності	16	80
6.	Оцінка враженості симптомів шкіри обличчя.	12	60
7.	Оцінка комплаєнтності.	3	15

Крім того, до анкети включені питання, що відображають комплаєнтність лікування, яка є важливим критерієм не лише ефективності, але й економічності терапії. Анкетування хворих на розацеа показало зниження ДІЯЖ пацієнтів з усіма стадіями захворювання, що свідчить про його негативний вплив не лише на фізичний, але й на психоемоційний стан хворих. Хворі, в яких діагностовано розацеа (за класифікацією, встановленою експертами Національного товариства розацеа в 2002 р., а саме: еритематозно-телеангіектатичний, папулопустульозний, фіматозний та офтальмологічний варіанти), також оцінювали загальний стан здоров'я та шкіри обличчя як добрий. Втім, прояви симптомів розацеа в даній групі більш виражені – 7 з 12.

Скарги на періодичні невеликі труднощі в щоденній активності стосувались 50 % запропонованих видів такої діяльності. Пацієнти, що страждали на усі форми розацеа, не відзначали необхідності в додатковій допомозі сторонніх осіб у повсякденному житті. При ерітематозно-телеангіектатичному та папулопустульозному варіантах самооцінка загального стану здоров'я та шкіри обличчя пацієнтів знижується до 2 балів – «погано». Також хворі відзначали зниження усіх видів соціальної та щоденної активності і скаржилися на часті прояви усіх симптомів розацеа. При оцінці комплаєнтності було відзначено скарги, пов'язані з режимом або важкістю самостійного застосування лікарських засобів [1-4].

Висновок. Проведене «пілотне опитування» дозволяє зробити висновок про придатність розробленого опитувальника для визначення ДЯЖ пацієнтів з розацеа, що дозволить розробити більш диференційований та індивідуалізований підхід до лікування кожного хворого з даним захворюванням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кілеєва О. П. Застосування лікарських косметичних засобів у комплексному лікуванні розацеа / О. П. Кілеєва, І. В. Бушуєва // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. – 2018. – Т. 11, № 1(26). – С. 91–96.
2. Розацеа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poradum.com/zdorovya/likuvannya-gemoroyu/rozacea-shkiri-na-oblichchi-shho-ce-take-prichini-simptomi-likuvannya.html>
3. Хвороба шкіри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.secretofhealth.kiev.ua/index.php/khvoroby/>
4. Розацеа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krasota-kmv.ru/problem/rozacea/dietarozacea.html>

БАКТЕРІОФАГИ АНТАРКТИДИ

Головань Вікторія Валеріївна

аспірант

Андрійчук Олена Миколаївна

к.б.н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ННЦ «Інститут біології та медицини»

м. Київ, Україна

Анотація: Сотні років після відкриття вважалося, що Антарктида, ймовірно, найбільш спустошене та відносно стерильне місце на планеті Земля, через його дефіцит життєвої форми. Однак, на сьогоднішній день, постійні багатодисциплінарні дослідження показали, що континент далеко не спустошений [1, с.669; 2, с.1]. Антарктичний континент вважається найхолоднішим і найсухішим місцем на Землі, з простими екосистемами, які майже позбавлені вищих рослин. Відомо, що ґрунти в Антарктиді мають широкий спектр мікроорганізмів, проте їх екологія і, зокрема, роль вірусів погано вивчена [3, с. 801; 4, с. 806]. Мета роботи полягала у виявленні бактеріофагів в зразках моху та ґрунту, відібраних на архіпелазі Аргентинських островів та встановлення різноманітності морфотипів бактеріофагів в наземних біотопах Антарктики.

Ключові слова: Антарктида, віруси бактерій (бактеріофаги), вірусоподібні частки, морфологія, морфотипи, таксони, електронна мікроскопія.

Виділення фагів із екосистем, що функціонують в умовах низьких температур, представляє значний науковий інтерес, хоча й має певні методичні складнощі, однак у роботі вдалося проаналізувати та провести виділення бактеріофагів із зразків моху, відібраних під час сезонних робіт на архіпелазі Аргентинських

островів в місці розміщення Української Антарктичної станції “Академік Вернадський”. 5 г матеріалу стерильно відбирали та вносили в 50 мл 0,1 М трис-НСІ буфера. Далі фільтрат центрифугували 32 тис. об/хв, 90000g 2 години. Осад з кожної пробірки ресуспендували в 0,5 мл 0,1 М трис-НСІ буфера (рН 7,0). Бактеріальні посіви зразків проводили на МПБ та МПА (1,5% та 0,7%). Фаги виявляли шляхом прямого висіву. Титри визначали в бляшкоутворюючих одиницях в мл (БУО/мл) методом двошарового агару по Грація. Концентровані препарати фагів аналізували за допомогою ЕМ.

Проведені дослідження спрямовані на визначення різноманіття та характеристику біологічних властивостей бактеріофагів біотопів Антарктиди. Визначено літичну активність ізольованих фагів. Встановлена їх моновалентність. За результатами ЕМ фаги були віднесені до таксономічних груп за особливостями їх будови: до родини *Podoviridae*, C1 морфотипу, порядку *Caudovirales*; до родини *Siphoviridae*, B1-B2 морфотипів, порядку *Caudovirales*; до родини *Myoviridae*, A1 морфотипу, порядку *Caudovirales* (рис. 1). Виявлено різноманітність фагів, чутливих до різних бактеріальних культур, які різняться за морфологічними та біохімічними характеристиками.

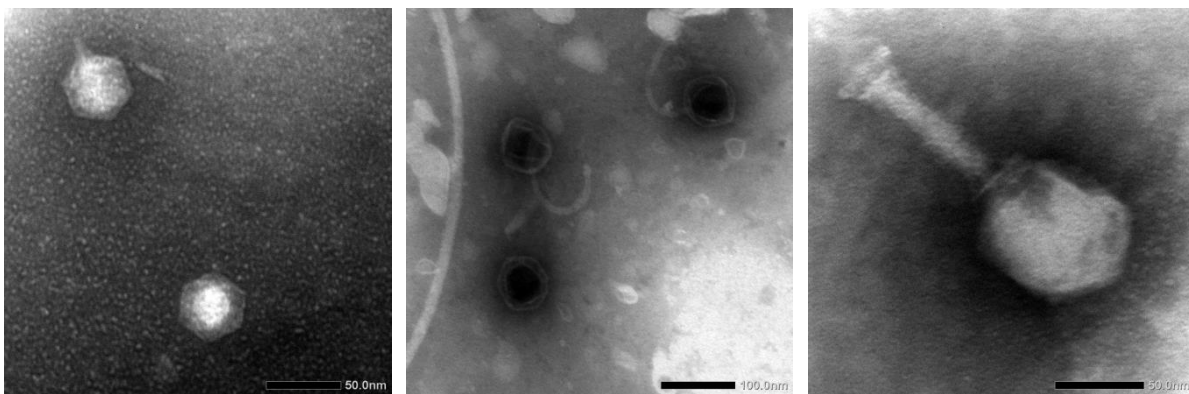

Рис. 1. Морфологія вірусоподібних часток

В цілому, отримані результати свідчать про таксономічну різноманітність бактеріофагів у наземних біотопах Антарктиди. За попередньою оцінкою, не дивлячись на географічну віддаленість та екстремальні кліматичні умови,

більшість бактеріофагів відноситься до класичних таксонів, широко розповсюджених на різних регіонах Землі з помірним кліматом.

У процесі роботи виявлено фаг, який не здатний викликати повноцінну інфекцію, а ефективність його біологічної активності у 100 разів нижча, в порівнянні з іншими ізолятами. Спостереження показують, що інфікування клітин бактерій даними фагом носить абортивний характер, тобто характеризується надлишковим накопиченням капсидних фагових структур в порівнянні з нативними віріонами. Електронно-мікроскопічні дослідження дозволили виявити капсидних структури (рис. 2). Модальне значення їх становить 90 нм.

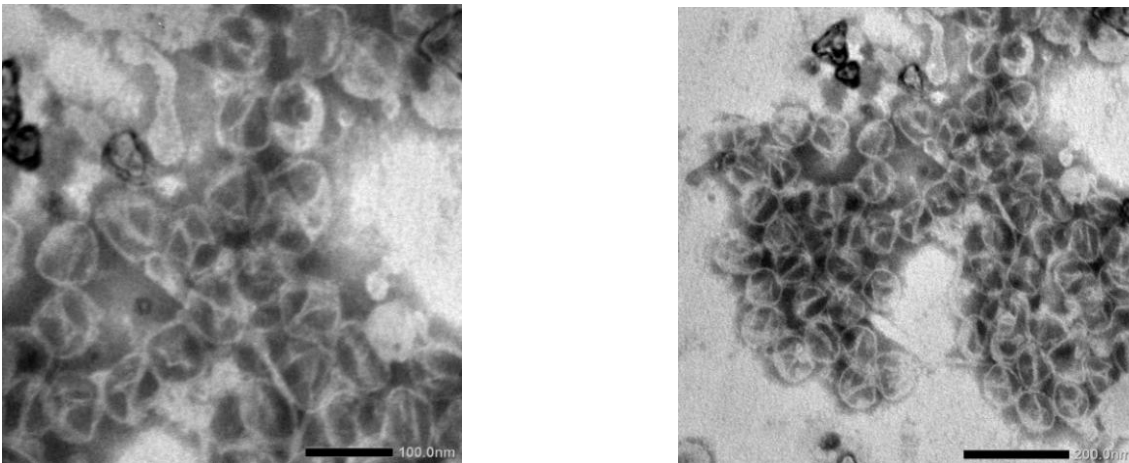

Рис. 2. Морфологія вірусоподібних часток

Таким чином, дані дослідження дадуть можливість продовжити глибинний аналіз визначення складу вірусних популяцій в умовах Антарктиди, встановлення джерел вірусних інфекцій, оцінки розповсюдження та визначення їх ролі в екологічному аспекті та ролі у життєдіяльності бактеріальних асоціацій в унікальних умовах. Планується розширити дослідження, виділивши з антарктичних зразків бактерії та підібравши до фагів чутливих хазяїв для вивчення характеру взаємодії у системі «вірус-хазяїн».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Handelsman J. Metagenomics: Application of Genomics to Uncultured Microorganisms // *Microbiology and Molecular Biology Reviews*. – Dec 2004. – Vol. 68. – P. 669- 685
2. Bowman J. S. Identification of Microbial Dark Matter in Antarctic Environments // *Frontiers in microbiology*, – 2018. – doi:10.3389/fmicb.2018.03165.
3. Suttle C.A. Marine viruses – major players in the global ecosystem / C.A. Suttle // *Nature Rev. Microbiology*. – 2007. – 5, N. 10. – P. 801–812.
4. Koskella B. Understanding bacteriophage specificity in natural microbial communities / B. Koskella, S. Meaden // *Viruses*. – 2013. – 5, N. 3. – P. 806–823.

УДК 378.091.212:364-787.3

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

Замашкіна Ольга Дмитрівна

к.пед.н., доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Україна

Анотація: У статті представлені результати теоретичного дослідження проблеми соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у закладах вищої освіти, визначені труднощі та деякі особливості її проходження, умови успішної реалізації та необхідність психологічної підтримки.

Ключові слова: адаптація, соціальна адаптація, соціально-психологічна адаптація, особистість, студенти-першокурсники.

Дослідження соціально-психологічних особливостей адаптації студентів-першокурсників до навчання у закладах вищої освіти України представляє не аби який науковий інтерес як у теоретичному, так і прикладному аспектах.

Проблеми адаптації людини до змінених умов життєдіяльності розглянуті у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Т. Алексєєва, І. Бойко, Н. Войтович, С. Гапонова, Л. Долинська, В. Казміренко, Г. Каменєва, І. Кон, Л.Литвинової, Н. Лукашевич, І. Милославова, Н. Пов'якель, Т. Рєзник, В. Сєдін, О. Сєліверстова, В.Скрипник, Т. Шибутані та багатьох інших. Дослідники Л. Вяткін, Л. Космогорова, Т. Леонтєва, Ж. Філіпова та ін. у власних наукових пошуках узагальнюють практичний досвід викладачів з проблеми адаптації до змінених умов життєдіяльності. Існує й велика база накопичених зарубіжних досліджень з даної проблематики (Фрейд, Роджерс, Франк, Сельє, Хартман та ін.).

Для розуміння сутності та змістового вирішення зазначеної проблеми, вважаємо доречним представити деякі міркування щодо тлумачення понять «адаптація», «соціальна адаптація», «соціально-психологічна адаптація».

Загальновідомо, що термін «адаптація», згідно словника-довідника (від лат. – *adaptatio* - пристосування) означає «процес пристосування індивіда до умов соціального середовища; розглядається як процес зустрічної дії особистості і середовища на основі узгодженості вимог і соціальних очікувань. Цей процес розкривається через усвідомлення і прийняття норм соціального середовища і активність особистості у їх засвоєнні та творчому відображенні у своїй діяльності, поведінці, в узгодженості самооцінок і домагань, претензій і можливостей з реаліями певного середовища»; психічна адаптація – «явище, як характеризує пристосування психіки людини до змінених умов життєдіяльності, до іншої людини чи соціальної групи» [1, с.11-12].

Термін «соціальна адаптація» визначений наступним чином: «вид адаптації, що передбачає процес і результат взаємного активного пристосування людини і соціального середовища або її адаптація до змінених умов життєдіяльності шляхом засвоєння і прийняття цілей, цінностей, норм і стилів поведінки; інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних і змінених соціальних умов, прийняття норм і цінностей» [1, с. 420]. А.А. Нальчаджян, узагальнюючи ці визначення, зауважує, що «сутність соціальної і психологічної адаптації – це успішне засвоєння особистістю нових умов діяльності і вступ, «вписування» у систему нових офіційних, неформальних відношень, знаходження і заняття в новому мікро-середовищі певного статусу, твердження в емоційно комфортній, перспективно підбадьорюючій позиції» [2, с.24].

Отже, необхідно зазначити, що у науково-педагогічній літературі адаптація за своєю суттю визнана багатомірним та багатогранним явищем. За думкою М. Удальцової і Л. Авчерченко, адаптацію слід розглядати як процес перебудування організму людини (фізіологічна адаптація) або її особистості (психологічна адаптація) відповідно до змін оточуючої середи. Але, якщо мова

йде про налагодження міжособистісних відношень, тоді мають на увазі соціально-психологічну адаптацію [3].

Розглядаючи питання адаптації не можна оминати й розгляду такого терміну як «особистість». Поняття «особистість» у певній мірі визначає її відношення до людей та вміння налагоджувати взаємовідносини з ними, які представляють свідомий психологічний зв'язок із різноманітними аспектами реальності, що можуть виникати і формуватися в процесі індивідуальної діяльності і виражатися у різноманітних діях.

На думку деяких вчених (Б. Ананьєв, В. Лагерев) саме студентський вік є періодом розвитку основних соціогенних можливостей людини, так як отримання вищої освіти сприяє всесторонньому розвитку її особистості: «студентська адаптація у вузах – це інтенсивне, динамічне і складне життя, процес, в якому людина набуває навички, необхідні для задоволення вимог, що ставить процес навчання у вищих навчальних закладах» [4]. В основі адаптації особистості як динамічного явища лежать проріччя між вимогами, що пред'являють умови нової середовища та оточення, і готовності особистості до них на основі попереднього досвіду.

Активне суспільне життя потребує від сучасного студента-першокурсника більшої мобільності та проявлення гнучкості у процесі інтеграції та адаптації до нових умов існування та життєдіяльності. Ефективність адаптації у подальшому буде сприяти успіху не тільки у визначенні його у групі серед однокурсників, але й у їх спільній навчальній та дозвіллевій діяльності, міжособистісному спілкуванні і взаємодії з іншими студентами та викладачами, а в майбутньому – у професійній орієнтації і самореалізації, готовності обрати кар'єру, вміння ідентифікувати і досягнути поставленої мети.

Зазначимо, що дослідження Н.Мирончук переконливо доводить, що адаптацію до нових умов навчання у вищому закладі освіти проходять усі першокурсники, однак перебіг цього процесу неоднаковий, так як не всі фактори впливу на особистість студента сприяють успішній його адаптації: «39 % студентів другого курсу стверджують, що процес адаптації для них пройшов легко,

натомість 61% респондентів наголошують на складності процесу звикання до нових умов, й частина з них ще й досі не адаптувалися повністю. Серед проблем, які спричиняють труднощі адаптації, визначаються наступні: дидактичні – пов'язані з навчанням (режим навчання, кількість завдань, незручний розклад) – 56,3 %; соціально-побутові (проживання в одній кімнаті з новими людьми, спільне майно, їжа, розподіл обов'язків, незручності проживання, несприятливі умови для підготовки до занять) – 66,7 %; психологічні (відвикання від дому, проживання в новому місті, ставлення викладачів, самостійність, розподіл коштів) – 45,3 %; комунікативні (спілкування з одногрупниками, з педагогами) – 26,7 %. » [5].

У процесі адаптації студенти-першокурсники використовуючи набір вже набутих знань і навичок як базу, приводять їх у відповідність до нових цілей, що мають реалізуватися у змінених умовах ЗВО. Подальший успіх першокурсника у значній мірі буде залежати від того, наскільки він зможе пристосуватися до змінених внутрішніх та зовнішніх умов життєдіяльності. Період навчання у ЗВО є найбільш важливим для становлення людини на предмет її особистісного зростання, становлення як особистості.

Під час проходження етапу адаптації студент зазнає істотних змін у психологічних якостях своєї особистості, входячи у нову середу спілкування. У традиційних і сучасних дослідженнях соціально-психологічних адаптацій прийнято розрізняти два основних критерія адаптивності: зовнішній (адаптивність, відповідність вимог оточуючої середи) і внутрішній (загальне психологічне благополуччя, комфорт, суб'єктивне задоволення своїм положенням, соціальне благополуччя, буття). Крім того, дослідники Т. Алексєєва, Н. Войтович, Н. Пов'якель, О. Селіверстова та ін. виділяють, зокрема, соціально-психологічний, педагогічний та навчально-професійний аспекти адаптації студентів до навчання у ЗВО.

Проблему соціально-психологічної адаптації студента можна розглядати як соціальну регуляцію поведінки в цілому, своєрідним неперервним процесом реакції на постійні динамічні зміни, що відбуваються у його житті, які

потребують не тільки пристосування до них, але й розвитку і збагачення особистості. Як зауважує Т.Браун, «цей період характеризується одночасним протіканням таких процесів як професійне самовизначення і розвиток професійно значимих якостей та особистісне самовизначення, що включає формування системи ціннісних орієнтацій, а також адаптація до умов навчання і соціальної середовища, яка також включає засвоєння прийнятих соціальних норм і цінностей» [6]. Тому можна підкреслити, що сутність соціальної адаптації першокурсника у навчальному оточенні - знаходження оптимального співвідношення між особистістю і соціальним оточенням, що надає університетський рівень освіти як частина соціокультурного простору. Цей простір, інакше, за Т.Брауном, «вузівський мікросоціум (особове середовище)» включає студентські групи (первинні колективи), референтні групи (комунікативна середовища), тьюторів, викладачів, адміністрацію, а також матеріально-технічну базу (предметна середовища).

Отже, особливостями адаптації студентів до університетської середовища є засвоєння соціальних норм, які обумовлені вимогами і змістом діяльності у ЗВО; соціального досвіду і системи цінностей; адаптація особистості в університетському середовищі впливає на поліпшення морально-психологічного клімату в навчальній групі, підвищуючи його стабільність й згуртованість. Основні соціально-психологічні особливості студента, тобто морально-психологічний потенціал його особистості включає такі якості як самоутвердження, цілеспрямованість, взаємопідтримка, співчуття, співпереживання, висока продуктивність навчальної діяльності, активність, розвиток творчих можливостей та ін. При довготривалому включенні особистості в університетську середовищу, адаптація виступає як необхідна умова включення особистості в колектив.

За твердження Т. Брауна, «соціально-психологічна адаптація полягає у взаємному пристосуванні особистостей у групі шляхом засвоєння ролей, норм, способів, форм взаємодії у певних умовах. Людина спочатку «входить» у групу, орієнтується у ній (як об'єкт), розділяючи переконання і уявлення її членів, а

потім впливає на них, змінюючи їх погляди (як суб'єкт)» [6]. Основним показником успішної соціально-психічної адаптації студента є досягнення можливості виконання основних задач навчальної діяльності.

Таким чином, соціально-психологічна адаптація відображає зміну соціальної ролі першокурсника, кола і змісту його спілкування, корекцію потреб і системи цінностей, необхідність гнучкої регуляції своєї поведінки, виникнення потреби у самоствердженні у первинному колективі навчальної групи, засвоєння норм і традицій, що склалися у ЗВО, і, в подальшому, відповідних характеру обраної професії.

Усе вищесказане переконливо доводить, що для успішної соціально-психологічної адаптації студенту-першокурснику необхідна підтримка з розвитку якостей його особистості та індивідуальності, бути актуалізатором, який навчився довіряти собі, вміти опиратися в складних ситуаціях на власну думку; самооцінюванню, самокритичності, впевненості у собі, вимогливості до себе, самоактуалізації. Усі ці характеристики вкладаються у відносно стійку, до певної міри, усвідомлену систему психологічної інформації про самого себе, на основі якої у майбутньому він зможе побудувати власну схему взаємодії з іншими людьми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціальна педагогіка: словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф. Алексеєнко. - Вінниця: Планер. - 2009.- 542 с.
2. Нальчаджян А.А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии. Москва: Эксмо, 2010., 368 с.
3. Tarasova S., Dukhina T., Limonova O., Kolesnikova T., Makhova I. Socio-Psychological Adaptation of FirstYear University Students // Especial Vol. 38 (N° 56). - Year 2017. - Page 35-40. URL: <https://www.revistaespacios.com/a17v38n56/a17v38n56p35.pdf>
4. Лагерев В.В. Адаптация студентов к условиям обучения в техническом вузе и особенности организации учебно-воспитательного процесса с

первокурсниками. М., 1991. 48 с. (Содержание, формы и методы обучения в высшей школе: Обзор. информЛШИВО; Вып. 3).

5. Мирончук Н. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/12323/1/1.pdf>

6. Браун Т. Адаптация студентов к условиям обучения в ВУЗе как фактор активного взаимодействия личности с образовательной средой. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.dissercat.com/content/adaptatsiya-studentov-k-obucheniyu-v-vuze-v-usloviyakh-optimizatsii-obrazovatelnoi-sredy>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Лук'янова Галина Юріївна

Науковий керівник

Бурбило Галина Богданівна

Студент гр. ПВ-21

Національний університет «Львівська Політехніка»

Львів, Україна

Анотація: дана стаття присвячена дослідженню особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх осіб як спеціальних суб'єктів адміністративної відповідальності. Зокрема, аналізується система заходів адміністративного впливу, які можуть бути застосовані до названої групи правопорушників.

Ключові слова: адміністративний проступок, адміністративні стягнення, заходи впливу, адміністративна відповідальність неповнолітніх.

Адміністративна відповідальність – накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що зумовлюють для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру. Адміністративна відповідальність є одним з видів юридичної відповідальності, що має всі ознаки останньої.

Серед суб'єктів адміністративних правопорушень вирізняються так звані спеціальні суб'єкти, тобто ті, які мають певні особливості щодо вчинення окремих адміністративних правопорушень або не несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До них належать неповнолітні, іноземні громадяни, військовослужбовці та працівники міліції, посадові особи, народні депутати, батьки або особи, що їх замінюють, та ін. [1]

Основним нормативно-правовим актом, який передбачає адміністративну відповідальність неповнолітніх є Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року.

Неповнолітні - це особи, які не досягли 18 років, тобто віку, з досягненням якого закон пов'язує настання повної дієздатності. Неповнолітні, які не досягли встановленого в законі віку (14 років згідно з Кримінальним кодексом України та 16 років згідно з КпАП України), є малолітніми і юридичній відповідальності, у тому числі адміністративній, не підлягають, оскільки визнаються нездатними усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними. До того ж адміністративна відповідальність неповнолітнього може настати тільки тоді, коли 16 років йому виповнилось саме до моменту вчинення протиправного діяння, а не до вирішення питання про притягнення його до адміністративної відповідальності. [2]

Згідно з ст. 13 КпАП України до осіб віком 16-18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються відповідні заходи впливу. Адміністративна відповідальність неповнолітнього може настати тільки тоді, коли 16 років йому виповнилось саме до моменту вчинення протиправного діяння, а не до вирішення питання про притягнення його до адміністративної відповідальності. [4]

Згідно КпАП до таких правопорушень належать:

- незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів чи психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44);
- дрібне викрадення чужого майна (ст. 51);
- порушення правил дорожнього руху (ст. 121—127, ч. 1, 2, 3; ст. 130);
- пошкодження автомобільних доріг, вулиць, дорожніх споруд, залізничних переїздів і технічних засобів регулювання дорожнього руху, створення перешкод для руху та невжиття необхідних заходів щодо їх усунення (ст. 139);
- порушення правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами (ч.2ст.156);
- дрібне хуліганство (ст. 173);

- стрільба з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї в населених пунктах і не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку (ст. 174);
- злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185);
- порушення правил дозвільної системи щодо вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів (ст. 190-195). [4]

Адміністративні заходи, що застосовують до підлітків мають профілактичний характер і спрямовані на досягнення морально-виховної мети.

До неповнолітніх віком 16-18 років, які скоїли адміністративні проступки, можуть бути застосовані заходи, передбачені Ст. 24-1 КУпАП, а саме:

- зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим;
- попередження;
- догана або сувора догана;
- передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Одним з найменш суворих заходів є зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим. Цей захід орган адміністративної юрисдикції застосовує тоді, коли він дійшов висновку, що неповнолітній визнав неправомірність своєї поведінки, суспільну шкоду скоєного діяння і покаявся в ньому. Публічність вибачення при цьому полягає у здійсненні його не тет-а-тет (тобто неповнолітній і потерпілий), а у присутності інших осіб.

Попередження — захід виховного впливу, що полягає в усному оголошенні органом адміністративної юрисдикції офіційного від імені держави осудження неповнолітнього правопорушника і його поведінки, яка виявилась у скоєнні адміністративного проступку. [6]

Догана або сувора догана є заходами, які застосовуються до неповнолітніх правопорушників у разі систематичного невиконання ними встановлених

правил поведінки і скоєння правопорушень, що свідчать про формування антисуспільної установки. Догана або сувора догана є Жорсткішими заходами, ніж попередження неповнолітнього.

Передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, що їх замінюють, складається з накладення на вказаних осіб органом адміністративної юрисдикції зобов'язання з посилення виховного впливу на неповнолітнього правопорушника: здійснення культурно-виховних заходів; роз'яснювальної роботи; систематичного контролю поведінки неповнолітнього та ін. Під особами, що замінюють батьків, розуміються усиновителі, опікуни і піклувальники.

Передача неповнолітнього правопорушника під нагляд педагогічному або трудовому колективу означає накладення органом адміністративної юрисдикції на відповідний колектив з його (колективу) згоди зобов'язання здійснювати на неповнолітнього виховний вплив і контролювати його поведінку.

Передача неповнолітнього правопорушника під нагляд окремим громадянам складається з покладення на них обов'язків з виховання піднаглядного і контролю за його поведінкою. Цей захід накладається тільки за згодою громадян, яким передається неповнолітній і які добре зарекомендували себе на педагогічній роботі або в іншій сфері суспільно корисної діяльності. [7]

Скоєння адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність (ст. 34 КпАП України). Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень; враховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення.

Зараз в Україні провідне місце займають саме загальнолюдські цінності, адже наша країна стала на шлях побудови правової та соціальної держави і створення демократичного суспільства. І одною з важливих умов для цього є забезпечення

прав і свобод людини, а особливо дитини, правове визначення статусу неповнолітніх, в тому числі як суб'єктів адміністративно-правової відповідальності.

Та є певні особливості притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності. Ці особливості повинні бути відображені в законах. Важливим є формування нової державно-правової політики та приведення законодавства у відповідність із сучасними умовами та міжнародними нормами щодо захисту неповнолітніх. [3]

Головною причиною правопорушень з боку неповнолітніх є саме нерозуміння, що вони повинні дотримуватись встановлених правил поведінки, законів, за порушення яких будуть нести відповідальність.

Отже, під адміністративною відповідальністю неповнолітніх слід розуміти негативну реакцію держави в особі уповноважених нею органів чи посадових осіб на протиправну поведінку віком від 16 до 18 років через застосування до них стягнень і заходів впливу, передбачених чинним законодавством.

На сьогоднішній день проблема правопорушень неповнолітніх є і залишається однією з гострих проблем українського суспільства. Над цієї проблемою варто працювати і удосконалювати законодавство. Та головне, проводити профілактичні роботи і не давати неповнолітнім забувати, що вони також є суб'єктами адміністративної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Під адміністративною відповідальністю неповнолітніх слід розуміти негативну реакцію держави в особі уповноважених нею органів чи посадових осіб на протиправну поведінку віком від 16 до 18 років через застосування до них стягнень і заходів впливу, передбачених чинним законодавством.

На сьогоднішній день проблема правопорушень неповнолітніх є і залишається однією з гострих проблем українського суспільства. Над цієї проблемою варто працювати і удосконалювати законодавство. Та головне, проводити профілактичні роботи і не давати неповнолітнім забувати, що вони також є суб'єктами адміністративної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєв А. С. Административное право Украины (общая часть): учеб. пособ. / А. С. Васильєв. – Харьков: Одиссей, 2001. – 224 с.
2. Веремієнко, С. В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення / С. В. Веремієнко, Л. В. Шестак // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. – 2018. – № 1 (4). – С. 47-51
3. Ковальчук Ю. І. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх / Ю. І. Ковальчук // Право України. – 2003. – № 6. – С. 111–114.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1984. – Додаток до №51. – Ст. 1122.
5. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Продаєвич В. О. Заходи адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх: поняття та місце в системі заходів адміністративного примусу / В. О. Продаєвич // Університет. наук. записки. – 2006. – № 2. – С. 195–199.
7. Тарануха В. П. Заходи впливу на неповнолітніх в адміністративно-деліктному процесі й особливості процедури їх накладання / В. П. Тарануха // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Випуск 559. Правознавство. – С. 89–92.

УДК 621.791.12: 621.7.044

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЦТВА
ТВЕРДОСПЛАВНОГО ІНСТРУМЕНТУ**

Паршина Олена Анатоліївна

д.е.н., професор

Гуренко Анна Юріївна

аспірант

Паршин Юрій Іванович

д.е.н., професор

Савченко Юрій Володимирович

к.т.н., доцент

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Анотація. Проведена еколого-економічна оцінка виробництва твердосплавного інструменту, технологія заснована на використанні високих градієнтів тисків і швидкостей навантаження з метою створення виробництва ультра дисперсних порошків високої хімічної активності і сплавів для подальшого використання.

Ключові слова: вольфрам, кобальт, інструмент, твердий сплав, гетерогенна середа, дефект утворення.

Дефіцит вольфраму і кобальту як стратегічних матеріалів порушив питання про використання інструментального брухту з цих матеріалів для повторного виготовлення металорізального та породоруйнівного інструменту.

Уся твердосплавна продукція виготовляється або за межами України, або з сировини, що завозиться. Власних сировинних джерел основних компонентів твердих сплавів – вольфраму і кобальту – держава не має, у той же час відбувається процес накопичення вторинних сировинних ресурсів у вигляді відходів різального інструменту в механічній обробці, технологічного

оснащення заводів штучних алмазів і алмазного інструменту, заводів метизу і кабельних заводів, оснащення і деталей робочих механізмів металургійних виробництв, електротехнічних деталей типу магніт, електроконтактів, нагрівачів, джерела світла тощо.

Ця ситуація загострюється тією обставиною, що Україна не має в розпорядженні виробництва, здатного регенерувати відходи промисловості в який-небудь продукт або напівпродукт вище переліченої номенклатури виробів, з яких відходи надходять на переробку

Технологія заснована на використанні енергії вибуху для отримання дрібнодисперсного порошку, принципово нової, високоефективної технології, яка не має світових аналогів [1, 2].

Найбільший джерело вторинного вольфраму - твердосплавне виробництво, на частку якого припадає понад половини споживаного вольфраму.

При проведенні вибухових робіт використовуються аміачно-селітрені вибухові речовини (ВР), що складаються з тротилу і аміачної селітри. Їх зберігання здійснюється в спеціальних приміщеннях. Склад ВВ обладнаний металевими сейфами у вибухонебезпечному виконанні згідно з Єдиними правилами безпеки при вибухових роботах (ЄПБ).

Твердосплавний порошок призначений для виготовлення інструменту, що використовується в металургії і машинобудуванні. В Україні є виробничі потужності з переробки брухту та виготовлення з отриманих твердосплавних порошоків інструменту гарантованої якості.

В умовах України відходи твердих сплавів можуть майже на 50% заповнити потребу в сировині для виробництва твердих сплавів. У зв'язку зі значно збільшеною потребою використання вторинного вольфрамового сировини створення ефективної технології його переробки набуває виняткову важливість. Існуючі способи переробки відходів твердих сплавів включають в себе десятки технологічних операцій. Незважаючи на постійне вдосконалення технології та обладнання, кожна операція супроводжується неминучими витратами сировини, матеріалів і порівняно великими втратами і викидами продуктів і

реагентів. Частина їх потрапляє в навколишнє середовище. Тому при виборі технології переробки відходів необхідно враховувати їх походження, ступінь чистоти і однорідності.

Відомі методи переробки вольфрамівміщувального сплаву з метою повторного використання ґрунтуються на хіміко-термічних і металургійних способах регенерації, що містять процеси плавлення, окислення, насичення карбідами і тривалу (не менше 48 годин) термічну обробку: піро- і гідрометалургійний, хімічний (хлорний, цинковий), термохімічний і із застосуванням енергії вибуху бризантних вибухових речовин. Аналіз цих способів відобразив можливість вигорання легкоплавких компонентів, низьку продуктивність, екологічно шкідливий характер виробництва з винятково високими енерговитратами. Перші два способи складні, багатостадійні і трудомісткі, припускають наявність обладнання, стійкого в агресивних середовищах, а також великої витрати електроенергії. Кінцевими продуктами при цих способах є складні з'єднання вольфраму, що вимагають додаткової переробки. Існуючі процеси регенерації чинять негативний вплив на навколишнє середовище і вимагають значних енерговитрат

З огляду на це розробка принципово нових альтернативних рішень, що усувають зазначені малоефективні способи регенерації дефіцитної сировини, є важливою і актуальною. До таких прогресивних напрямів слід віднести використання високо-модульних джерел енергії, що створюють умови дії високих градієнтів тисків і швидкостей навантаження для отримання дефектної структури оброблюваного матеріалу з метою тонкодисперсного його подрібнення.

У порівнянні з цими способами технологія заснована на регенерації надтвердих матеріалів і сплавів в ударних хвилях вибухових речовин забезпечує в 20 разів меншу тривалість процесу розмелювання порошку, обробленого вибухом. Це сприяє зниженню енергоспоживання процесу подрібнення тільки по одному агрегату на 7,8 МВт, з продуктивністю агрегату до 500 т в рік при відпрацюванні вольфрамівмісні та інших порошоків.

Розроблена технологія заснована на використанні принципово нової, високоефективної технології не має світових аналогів [3, 4, 5]. Рекомендована технологія використовує регенерацію (відновлення) надтвердих матеріалів і сплавів в ударних хвилях вибухових речовин, що створюють умови отримання структури металів (матеріалів) для подальшого дрібнодисперсного подрібнення в порошок і їх спікання в металокерамічний твердосплавний інструмент.

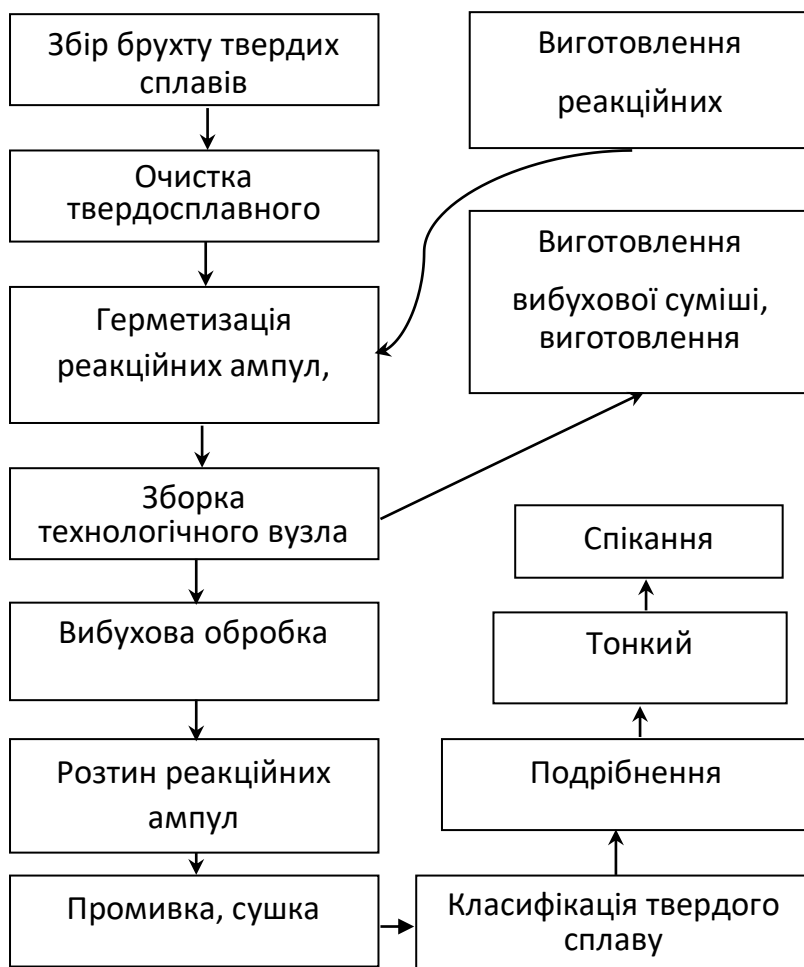

Рисунок 1 – Технологічна схема ударно-хвильової регенерації твердого сплаву

Відповідно, нова технологія об'єднує технологічні потоки утилізації брухту металів і сплавів, виготовлення реакційних ампул, приготування вибухової суміші, регенерацію і спікання, послідовна реалізація яких забезпечує отримання продукції. Це наочно ілюструє рис.1, на якому наведена технологічна схема, кардинально відрізняється від відомих на практиці технологій регенерації брухту надтвердих

матеріалів і сплавів.

Технологічний процес первинного дроблення брухту надтвердих матеріалів здійснюється у вибуховій камері на безпечній відстані, тому безпосереднього шкідливого впливу на організм людини не робить. Під час проведення підривних робіт виділяються отруйні речовини у вигляді газоподібних оксидів вуглецю та азоту.

Суміш тротилу з аміачною селітрою токсичне діє на організм людини.

Під час вибуху 1 кг вибухової речовини виділяється близько 1 м^3 отруйних газів, які розчиняються в обсязі повітря, що знаходиться у вибуховій камері.

Найбільш небезпечним і шкідливим для здоров'я людини є окис вуглецю CO.

При підриві 1 г / моль ВР може виділитися близько 2-3 г / моль CO (~ 56г) на момент завершення хімічного перетворення, потім відбувається розширення та охолодження продуктів вибуху, що змінюють склад, а кінцевий склад продуктів вибуху встановлюється експериментально. Є ряд причин, від яких залежить кінцевий склад продуктів вибуху, а саме - тип вибухової камери, повнота хімічного перетворення і гранулометричний склад самих компонентів ВР.

Отруйні гази видаляються з вибухової камери провітрюванням протягом 15 хвилин після здійснення вибуху, що сприяє зменшенню їх змісту до значень, рівних або менше ГДК та шкідливого впливу на організм людини не надають.

Територія небезпечної зони повинна бути обнесена огорожею висотою 1,5 метра і позначена наочним посібником у вигляді плакатів з техніки безпеки.

Надходження свіжого повітря в камеру проводиться постійно, чим забезпечується фактичне їх зміст

— оксиди азоту	4,5-5 мг/м ³	(ПДВр.з. - 5 мг/м ³)
— оксиди вуглецю	19-20 мг/м ³	(ПДВ р.з. - 20 мг/м ³)
— сірчистий ангідрид	1,5 мг/м ³	(ПДВ р.з. - 10 мг/м ³)
— сірковуглець	1,0 мг/м ³	(ПДВ р.з. - 1,0мг/м ³)

При проведенні реконструкції вибухової камери планується установка пилеуловлювальної нейтралізаційної витяжки, що зменшить фактичні показники вмісту шкідливих газів в навколишнє середовище.

Подрібнення і сушка ВР, змішування компонентів ВР не передбачає виділення шкідливих речовин. Таким чином, запропонована технологія переробки брухту надтвердих матеріалів передбачає заходи безпеки при роботі з ВР.

Висновок. Проведена еколого-економічна оцінка виробництва твердосплавного інструменту. Запропоновано екологічно чиста технологія переробки надтвердих і металокерамічних матеріалів заснована на використанні високих градієнтів

тисків і швидкостей навантаження з метою створення виробництва ультрадисперсних порошків високої хімічної активності і сплавів для подальшого використання. Показана принципова можливість використання ударно-хвильової обробки, як фактора, що стимулює процеси руйнування порошкових виробів будь-якої конфігурації, з метою отримання високоякісного порошку для подальшої формування, спікання і виробництва інструменту різного призначення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Iu. Savchenko, A. Gurenko, O. Naumenko. Cutting-edge industrial technology of mining tool manufacturing - Mining of Mineral Deposits. - Volume 10 (2016), Issue 4, pp. 105-110. <https://doi.org/10.15407/mining10.04.105>
2. Савченко Ю.В. Экономический анализ технологий регенерации металлокерамического инструмента / Ю.В. Савченко, А.Ю. Гуренко // Материалы международной конференции «Развитие информационно-ресурсного обеспечения образования и науки в горно-металлургической отрасли и на транспорте 2014» 27-28 сентября 2014 / НГУ – Д., 2014. – С. 349 – 354.
3. Патент №15322, МКИ В22F 3/08, 3/12; С22В 34/36 (Україна), Дідик Р.П., Савченко Ю.В. и др. Спосіб регенерації вольфрамівмісних твердих сплавів. - Бюл. №6.-2000.
4. Савченко Ю. В. Экономический анализ технологий регенерации металлокерамического инструмента / Ю.В. Савченко, А.Ю.Гуренко // Материалы международной конференции «Развитие информационно-ресурсного обеспечения образования и науки в горно-металлургической отрасли и на транспорте 2014» 27-28 сентября 2014 / НГУ – Д., 2014. – С. 349 – 354.
5. Савченко Ю. В. Экономическая оценка технологии регенерации сверхтвердых материалов с использованием энергии взрыва/ Ю.В. Савченко, А.Ю. Гуренко // Материалы международной конференции «Современные инновационные технологии подготовки инженерных кадров для горной промышленности и транспорта 2016» 26-27 мая 2016/ НГУ – Д., 2016.– С. 215–219.

УДК 66

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА РОЗСІЛЬНИХ СИРІВ НЕТРАДИЦІЙНОЮ СИРОВИНОЮ

Губа Світлана Олександрівна

ст. викладач

Марченко Марина Михайлівна

студент

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

Анотація: У роботі наведено розроблену авторами технологію виробництва розсільних сирів з додаванням порошку кореня хрину. Встановлено стадію внесення порошку кореня хрину при виробництві розсільного сиру. Доведено відповідність розробленого продукту за показниками якості та безпеки, ДСТУ «Сири розсільні. Загальні технічні умови». Визначено граничні терміни зберігання нового продукту.

Ключові слова: сир розсільний, рослинна сировина, порошок кореня хрину, удосконалена технологія, подовження терміну зберігання.

Розсільні сири займають значне місце у сироробній галузі України. Оскільки цей продукт не потребує визрівання, він є досить рентабельний для виробництва. Постійно зростаючий попит на даний вид продукту ініціює розширення асортименту та збільшення обсягів виробництва. Тож удосконалення технології виробництва розсільних сирів є завданням актуальним. Є декілька напрямків удосконалення технології розсільних сирів. У сироробній промисловості України спостерігаються тенденції, які з точки зору гігієни харчування позитивно впливають на формування асортименту сирів: зростання обсягів виробництва продукції з низьким вмістом жиру або з

модифікованою жирною фазою, що уможлиблює підвищення частки ненасичених жирних кислот; зручне для споживачів пакування продукції.

Сучасні технології широко використовують при виробництві розсільних сирів. Їх збагачують мікроорганізмами та живими культурами (пробіотики), які дуже корисні для організму людини. Впроваджуються технології виробництва розсільних сирів, які збагачені різними компонентами (пребіотиками, харчовими волокнами, заміниками цукру) для профілактики різних захворювань. Розробляються нові види сирів із зменшеною жирністю і високим вмістом білку, з добавкою нових інгредієнтів. Освоюється виробництво нових молочних продуктів з домішками рослинних компонентів (в тому числі клітковини) для підвищення лікарсько-профілактичних якостей. [1]

В Україні достатньо гостро стоїть проблема пряно-ароматичних харчових добавок і приправ із вітчизняної рослинної сировини. Пряно-ароматична рослинна сировина використовується в різноманітних сферах харчової промисловості, в тому числі, для надання продуктам гостроти, приємного аромату і специфічного смаку. [2]

Вітчизняними та закордонними науковцями доведено можливість використання природних компонентів з різної рослинної сировини, лікарських рослин таких, як гвоздика, кориця, звіробій, ромашка, календула, череда, хрін та інші. Екстракти перерахованих рослин можливо застосовувати у вигляді ефірних масел, відварів та настоянок, а деякі з них навіть у натуральному вигляді. Тому удосконалення технології виробництва рослинних сирів з використанням рослинних компонентів з метою розширення асортименту та подовження їх зберігання є темою актуальною [3].

Метою роботи було проведення досліджень щодо удосконалення технології виробництва розсільного сиру з використанням нетрадиційної сировини для покращення функціональних властивостей сиру та подовження терміну зберігання.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- встановлення стадії внесення порошку кореня хрину;
- вивчення складу нового продукту;
- вивчення органолептичних показників;
- встановлення фізико-хімічних показників (масова частка вологи, масова частка солі, перекисне та кислотне число).

Для подовження термінів зберігання харчової продукції загалом, та молочної зокрема, до рецептур додають консерванти. Консерванти дозволені до використання в харчових продуктах бувають хімічної природи та натуральні. В умовах популяризації вживання екологічно чистих продуктів харчування, сучасні підприємства все частіше замінюють синтетичні харчові добавки на натуральні.

Термін придатності молочних продуктів залежить від активності розвитку в них мікроорганізмів. Для гальмування розвитку мікроорганізмів та процесів, що пов'язані з їх розвитком у продукті широко використовують різні типи упаковки, покриттів, консерванти, антибіотики, що можуть негативно вплинути на здоров'я людини.

Відомо, що хрін – один із цінних продуктів з універсальною лікувально-профілактичною дією, що пов'язано з його хімічним складом, специфіка якого визначається значним вмістом ферментів та вітамінів. Традиційно з хрону одержують екстракти, сік, порошок, подрібнений хрін, фермент пероксидазу [4].

У свіжій рослині міститься білкова речовина лізоцим, що порушує клітинні оболонки бактерій і надає кореню антимікробних властивостей. Корисно включати хрін у дієтичне харчування при авітамінозах, гепатитах, порушенні травлення. Хрін сприяє кровообігу, розширенню судин нирок, селезінки, поліпшує апетит і процеси травлення, виявляє антимікробні дії при запальних процесах слизових оболонок.

Пекучий смак хрону обумовлений ефірним маслом – алліл-ефіромізоціанової кислоти, який виникає при розкладанні глікозиду синігрину. З натертого хрону

виділяється гірчичне масло, аллілізотіоціанат, що володіє вираженою антимікробною дією.

Також, варто відмітити, що вміст вітаміну С у коренях хрину перевершує більшість овочевих культур [5]. Вміст аскорбінової кислоти для кореня хрину коливається у межах від 65 до 200 мг на 100 г сирової маси. Додавання хрину до їжі стимулює утворення вітаміну В₁ у кишечнику [6,7].

Корені і листя хрину багаті мінеральними солями. У свіжих коренях хрину міститься велика кількість натрію, калію, кальцію, фосфору, магнію, міді, залізо у коренях хрину знаходиться в неорганічній формі. Корені хрину особливо цінні тим, що містять більшу кількість сірки. У хрині знайдені аспаргін, глютамін, аргінін і другі речовини, які містять азот (азотисті речовини складають 2,5...2,7 % на сиру речовину) [5, 8].

Необхідність проведених у статті досліджень обумовлена потребою розширення асортименту сирів з лікувально-профілактичними властивостями і для підвищення ефективності виробництва розсільних сирів.

Саме тому виробництво молочних продуктів з використання нетрадиційної сировини є одним з пріоритетних напрямків молочної промисловості.

Експериментальна частина роботи була проведена у лабораторії Сумського національного аграрного університету кафедри Технології молока і м'яса.

Основним матеріалом для досліджень був сир розсільний з додаванням порошку кореня хрину. Було досліджені органолептичні та фізико-хімічні показники продукту. Контролем служив сир розсільний «Бринза».

Дегустаційною комісією була проведена дегустація сиру Бринза (аналог) і сиру розсільного з хрином з метою порівняння розробленого зразка з аналогом за органолептичними показниками. Було проведено порівняльну органолептичну оцінку за розробленою 10-бальною шкалою.

Визначено масову частку вологи згідно ДСТУ ISO 1444:2005. Для визначення використовували експрес метод, заснований на висушуванні зразка при температурі 150 °С на протязі години.

Визначено масову частку солі відповідно до ГОСТ 3627-81. Суть методу полягає в тому, що NaCl_2 реагує з AgNO_3 екстракту, отриманого з продукту. За кількістю азотнокислого срібла встановлюється вміст солі в продукті.

Визначено кислотне число, тобто кількість міліграм їдкою KOH або NaOH , необхідного для нейтралізації вільних жирних кислот, що містяться в 1г жиру. Метод заснований на нейтралізації ефірно-спиртного розчину жиру NaOH або KOH .

Визначено перекисне число, для визначення свіжості продукту під час зберігання.

Сир розсільний був виготовлений за традиційною технологією виробництва розсільних сирів. Але під час обробки згустку, а саме після відкачування сироватки, ми вносили наш компонент відповідно до рецептури на 1 т готового продукту (табл. 1).

Таблиця 1

Рецептура розсільного сиру з порошком кореня хрину

Інгредієнти	Експериментальний зразок 1	Експериментальний зразок 2
Молоко, м.ч.ж 3,0 %, кг	8200	8200
Закваска, кг	3,28	3,28
Кальцій хлористий, кг	1,23	1,23
Сичужний фермент, кг	0,205	0,205
Порошок хрину, кг	-	27.8

Хімічний склад порошку кореня хрину наведений у табл. 2.

Таблиця 2

Хімічний склад порошку кореня хрину

Назва показника	Показник
Масова частка вологи, %	70...77
Масова частка білку, %	2,7...4,5
Масова частка золи, %	1,4...1,8

Масова частка жиру, %	0,35
Масова частка клітковини, %	2,5...5,6
Масова частка цукрів, %	6...13

На основі даних табл.2 можна зробити висновок, що порошок кореня хрину багатий на білок і клітковину.

Вітамінний і мінеральний склад зображено у табл. 3, 4 відповідно.

Таблиця 3

Вітамінний склад порошку кореня хрину

Назва показника	Показник	Адекватний добовий рівень споживання, г
Тіамін (В ₁), мг	0,08	0,17
Рибофлавін (В ₂), мг	0,12	0,2
Ніацин (В ₃), мг	0,4	2,0
Пантотенова кислота (В ₅), мг	0,1	0,5
Вітамін В ₆ , мг	0,7	0,2
β-каротин, мг	0,01	40,0
Фолацин (В ₉), мкг	57,0	0,5
Аскорбінова кислота (С), мг	45,0	0,17

Таблиця 4

Мінеральний склад порошку кореня хрину

Назва показника, мг	Показник	Адекватний добовий рівень споживання, г
Натрій Na	140	4,0
Калій К	579	2,5
Кальцій Са	119	1,25
Магній Mg	36	4,0
Фосфор Р	130	0,8
Залізо Fe	2,0	0,01-0,015

Із даних табл. 3,4 видно, що порошок кореня хрину багатий на такі елементи, як вітамін В₆, вітамін В₉, вітамін С, а також на калій, фосфор та залізо.

Корінь хрину містить велику кількість вітаміну В₉. При використанні цього компоненту ми можемо наш продукт віднести до продуктів функціонального призначення. Фолієва кислота необхідна для створення і підтримки в здоровому стані нових клітин, тому її наявність особливо важлива в періоди швидкого розвитку організму — на стадії раннього внутрішньоутробного розвитку і в ранньому дитинстві. Процес реплікації ДНК вимагає участі фолієвої кислоти, і порушення цього процесу збільшує небезпеку розвитку ракових пухлин. У першу чергу, від нестачі фолієвої кислоти страждає кістковий мозок, в якому відбувається активний поділ клітин. Клітини-попередники червоних кров'яних тілець (еритроцитів), що утворюються в кістковому мозку, при дефіциті фолієвої кислоти збільшуються в розмірі, утворюючи так звані мегалобласти і приводять до мегалобластної анемії.

У процесі розробки нового продукту було прийнято рішення вносити порошок хрину у кількості 0,5 % відповідно до сировини. Перед внесенням компонент необхідно активувати, тобто запарити у дистильованій воді необхідну кількість порошку.

Розсільний сир з додаванням рослинного компоненту, такого як хрін матиме консистенцію відповідно до ДСТУ 7065:2009 (табл. 5).

Таблиця 5

Органолептичні показники розсільного сиру з хрином

Назва показника	Характеристика
Зовнішній вигляд	Поверхня суцільна, щільна
Смак і запах	Кисломолочний з приємно-гострим присмаком хрину
Консистенція	Однорідна, тісто пластичне, ніжне
Колір тіста	Від білого до слабко-жовтого
Рисунок	Вічки неправильної форми або відсутні

Як бачимо з табл. 5, новостворений продукт має приємний кисломолочний запах з приємно-гострим присмаком хрину. Тісто ніжне, пластичне, з кольором

від білого до слабо-жовтого.

За фізико-хімічними показниками сир розсільний з хріном має такі показники, які наведені в табл. 6.

Таблиця 6

Фізико-хімічні показники сиру розсільного з хріном

Назва показника	Показник
Масова частка жиру в сухій речовині, %	16,9
Масова частка вологи, %	54
Масова частка кухонної солі, %	4,9

З даних табл. 6, можна зробити висновок, що сир розсільний з хріном відповідає всім нормам відповідно до ДСТУ 7065:2009.

Дегустаційною комісією на кафедрі технології молока і м'яса СНАУ була проведена дегустація сиру Бринза (аналог) і сиру Бринза з хріном з метою порівняння розробленого зразка з аналогом за органолептичними показниками. До складу дегустаційної комісії входили викладачі кафедри та студентів. Загальна кількість дегустаторів – 10 чоловік.

Було проведено порівняльну органолептичну оцінку за розробленою 10-бальною шкалою, результати дослідження наведені на рис. 1.

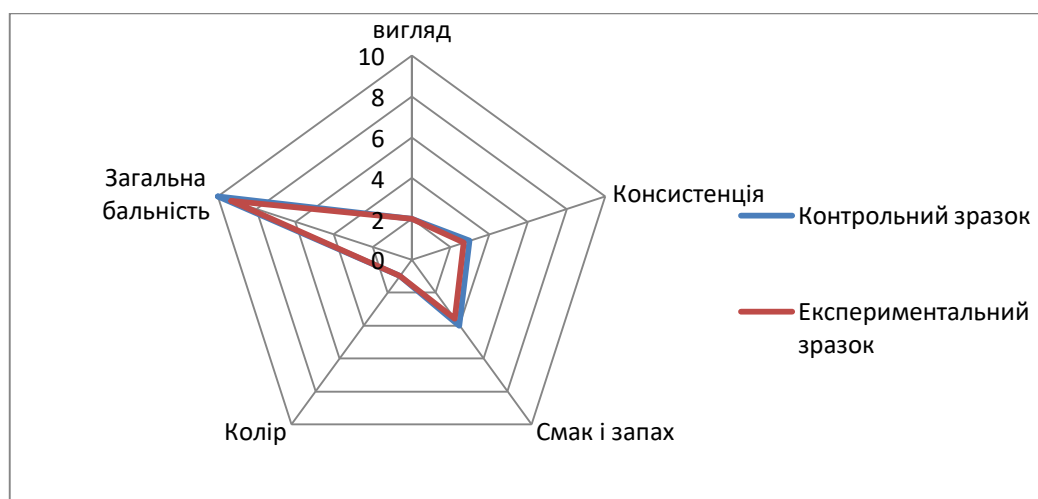

Рис. 1. Порівняльна органолептична оцінка сиру Бринза (аналог) і сиру Бринза з хріном

На формування запаху розсільного сиру суттєво впливають мікробіологічний і хімічний склад молока, технологія, видовий склад мікроорганізмів закваски, кількість і якість сичугового ферменту, температура, тривалість дозрівання. Смак сиру зумовлюють органічні леткі й нелеткі кислоти, спирти, ефіри, поліпептиди, амінокислоти та інші речовини. Білок і жир, які становлять основу сиру, також впливають на його смак.

Проаналізувавши дані з рисунка 1, ми можемо зробити висновок, що майже за всіма показниками сир розсільний з додаванням кореня хрину не поступається сиру Бринза, який було обрано як контрольний зразок. Зовнішній вигляд відмінний, має товарний вигляд – 2 бали. Консистенція в міру щільна, однорідна за масою – 2.7 балів. Смак і запах має характерний даному виду продукту смак і запах з гостро-приємний присмаком хрину – 3.6 балів. Колір характерний для даного виду продукту з включеннями внесеного компонента – 1 бал. Детальніші результати можна побачити у табл. 7.

Таблиця 7

Результати дегустації розсільного сиру та аналогу

№ п/ п	Найменування продукту	Оцінка пакування та зовнішнього вигляду (0-2)	Органолептична оцінка якості			
			Консистен ція (0-3)	Смак і запах (0-4)	Колір (0-1)	Загальна бальність
1	Аналог	2	3	4	1	10
2	Сир розсільний з хрином	2	2,7	3,6	1	9,3

Згідно даних табл. 7, можна зробити висновки, що розроблений продукт майже не відрізняється за органолептичними показниками від аналога.

За допомогою визначення перекисного та кислотного числа, ми мали змогу визначити термін зберігання продукту. Порівнюючи розсільний сир з хрином з бринзою, ми отримали результати наших досліджень, які зображенні у табл. 8.

Результати перекисного та кислотного числа

Назва показника	Аналог	Сир розсільний з хріном
Перекисне число:		
1-й день	0.01	0.01
5-ий день	0.02	0.15
10-ий день	0.05	0.35
15-ий день	0.1	0.35
Кислотне число:		
1-й день	0.4	0.3
5-ий день	0.6	0.5
10-ий день	0.8	0.7
15-ий день	1.2	1.0

Проаналізувавши дані спостережень, ми можемо стверджувати, що при зберіганні розсільного сиру у полімерній плівці без вакууму, ми подовжуємо термін зберігання на 5 днів. Так як бринзу зберігають у холодильнику з вологістю повітря не більше ніж 85% при температурі від 0 °С до 6 °С, то термін придатності бринзи: в розсолі – не більше 75 діб; у полімерних плівках (без вакууму) – не більше ніж 10 діб; у полімерних плівках під вакуумом – не більше 60 діб.

У лабораторних умовах сир розсільний з хріном зберігався у полімерній плівці без вакууму 15 діб.

Отже, перевагою одержаного розсільного сиру є його лікувально-профілактичні властивості, збільшення терміну зберігання. Надалі планується дослідити терміни зберігання продукту у вакуумній плівці.

У результаті проведених досліджень:

1. Експериментально встановлено етап внесення порошку кореня хріну, а саме у запареному вигляді після відкачування сироватки.
2. Встановлено, що за органолептичними показниками новий продукт є найбільш близьким до сиру розсільного «Бринза».

3. За фізико-хімічними показниками сир розсільний з хріном відповідає діючому стандарту на сир розсільний «Бринза» ДСТУ 7065:2009. Сир розсільний «Бринза».

4. Визначено, що додавання порошку кореня хріну може подовжити термін зберігання нового продукту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://lektsii.com/1-113545.html>
2. Толстихина С. Ф., Резвцов О. А., Чименова З. Г. Применение пряностей, их смесей и эфирных масел в консервной промышленности. – М.: ЦНИИТЭИП, 1979. – 49 с.
3. Толкунова Н.Н., Криштафович В.И., Жебелева И.А. Бактерицидная эффективность консервирующих добавок на основе жирного шалфейного масла и композиций эфирных масел пряноароматических растений // Хранение и переработка сельхозсырья. 2002. № 3.
4. Павлюк Р.Ю., Прудникова Т.И. Новая нетрадиционная технология переработки хрена //Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічна обґрунтованість у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі: Зб.наук.пр. – Ч.1, Харків: ХДАТОХ, 1998. – С. 26 - 28.
5. Котов В. П. Хрен. – Л: Колос,1978. – С. 28-41.
6. Кудинов М. А., Кухарёва Л. В., Пашина Г. В., Иванова Е. В. Пряно-ароматические растения. – Минск: Ураджай, 1986. – 160 с.
7. Остроухова Л. Т., Митусов А. Д. и др. Изучение антисептического действия препаратов из хрена на модель стафилококковой септимеции // Труды Ташкентского фармацевтического института. – Ташкент, 1970. – С. 45-47.
8. Покровский А. А. О биологической и пищевой ценности пищевых продуктов // Вопросы питания. – 1975. - № 3. С. 25-40.

УДК 621.923.6

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ НОВЫХ МАТЕРИАЛОВ ДЛЯ УЗЛОВ ТРЕНИЯ ПОЛИГРАФИЧЕСКОГО ОБОРУДОВАНИЯ

Татьяна Анатольевна Роик

д.т.н., профессор

Юлия Юрьевна Вицюк

к.т.н., доцент

Владимир Григорьевич Олийник

к.т.н., доцент

Национальный технический университет Украины

«КПИ им. Игоря Сикорского»,

Киев, Украина

Аннотация Статья посвящена разработке технологических режимов получения новых антифрикционных композиционных материалов на основе промышленных шлифовальных отходов стали 2Х6В8М2К7 с добавками твердой смазки CaF_2 для работы при скоростях вращения до 750 об./мин. и повышенных нагрузках до 8,0 МПа, а также расширению технологических возможностей использования более широкой гаммы ценного вторичного сырья для синтеза качественных конструкционных материалов для полиграфической отрасли.

Ключевые слова: антифрикционный материал, шлифовальные отходы, твердая смазка, технология изготовления, структура, свойства, детали трения.

Современное полиграфическое материаловедение требует от ученых твердо придерживаться совокупного сочетания технологических и технических аспектов с экономической составляющей [1-3].

Для изготовления деталей оборудования издательско-полиграфической отрасли используют большую номенклатуру литых и порошковых антифрикционных

материалов на основе железа, меди и др. Однако, основными их недостатками являются большие показатели износа и трения.

Рациональным подходом к решению данного вопроса является использование шлифовальных отходов черных и цветных металлов и сплавов машиностроительной отрасли Украины. Отходы образуются в результате технологических операций шлифовки штампов, подшипников, режущего инструмента и не применяются в дальнейшем производстве [2].

Целью данной работы является исследование влияния технологических параметров изготовления на структурообразование и свойства композиционных антифрикционных материалов на основе промышленных шлифовальных отходов стали, предназначенных для работы в узлах трения полиграфических машин.

Предмет исследования - новые антифрикционные композиционные материалы на основе штамповой стали 2Х6В8М2К7 с примесями твердой смазки CaF_2 следующего состава, масс. %: 2Х6В8М2К7+ (4,0–8,0) CaF_2 .

Для очистки отходов сталей от абразива и смазочно-охлаждающей жидкости применяли разработанную авторами [3] технологию регенерации, которая среди других операций включала магнитную сепарацию шлифовальных отходов.

Главными требованиями, предъявляемыми к технологии изготовления полиграфических материалов для узлов трения, является последовательность выполнения технологического процесса, его доступность, использование дешевого исходного сырья и отсутствие вспомогательных материалов и оборудования. Перечисленные требования были учтены при разработке полного технологического цикла изготовления новых материалов на основе отходов стали.

Поскольку количество твердой смазки, добавляемого в шихту, составляло более 2,5-3,0 мас. %, согласно рекомендациям [1-4] применяли «мокрое» смешивание. Также устраняли сегрегацию и пыление более легкого по

плотности компонента шихты, а именно CaF_2 , с помощью увлажнителя - 1-2% бензина или этилового спирта.

Следующими операциями были прессование брикетов при 700-800 МПа и спекание их в среде высушенного водорода (точка росы = - 40 °С) при температурах 1100 - 1150 °С [5].

В результате разработанных технологических операций было получено сложную гетерогенную структуру антифрикционного композиционного материала 2Х6В8М2К7 + (4,0–8,0)% CaF_2 , состоящую из металлической матрицы - зернистого сорбитоподобного перлита, в которой равномерно расположены включения твердой смазки CaF_2 .

Полученная структура обеспечивает рациональную комбинацию физико-механических и антифрикционных характеристик, что подтверждается результатами экспериментальных исследований.

Триботехнические испытания проводили в паре с контртелом из стали Р18 (52-54 НРС_с) при нагрузках 3,0-7,0 МПа, скорости вращения 750 об/мин, что соответствует реальным условиям работы ряда узлов трения полиграфического оборудования [6].

Таблица 1. Антифрикционные характеристики материала на основе отходов стали 2Х6В8М2К7

№ п/п	Состав, мас. %	Коэф. трения при 7 МПа	Износ при 7 МПа, мкм/км	Допуст. нагрузка, МПа	Допуст. скорость, об./мин.
1.	2Х6В8М2К7 + 5 CaF_2	0.14-0.16	27	8.5	800
2.	ЖГр3М15 [1, 3]	0.29-0.32*	470*	3.0	200

* - коэффициент трения и износ при нагрузке 5 МПа

Анализ результатов (табл. 1) исследований показал, что новый материал по сравнению с применяемым в настоящее время в аналогичных условиях [1, 3], имеет более высокие показатели механических и антифрикционных свойств, а также способен работать при более тяжелых режимах. Установлено, что в

процессе трения на контактирующих поверхностях образуются антизадирные пленки [2, 7], которые и обеспечивают высокие антифрикционные свойства. Таким образом, обосновано влияние впервые разработанной технологии изготовления новых материалов на основе шлифовальных отходов с примесями твердой смазки CaF₂ на формирование структуры и триботехнических свойств. Следующим этапом исследований будет определение элементного и фазового состава пленок трения новых материалов, ответственных за уровень функциональных свойств деталей трения полиграфического оборудования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. A. Kostornov. Tribotechnical material science: Monograph. — Lugansk, Ukraine: Noulyge, 2012. — 701 p. DOI <https://doi.org/10.1007/s11106-007-0078-5>. (*in Russian*).
2. T. Roik et al. Composite bearing materials for increased operating conditions. — Kyiv, Ukraine: Politekhnik, 2007. — 404 s. (*in Ukrainian*).
3. Kyrychok P.O., Roik T.A., Havrysh A.P., Shevchuk A.V., Vitsiuk Yu.Iu. Newest composite materials for friction parts of printing machines: Monograph.— K.: NTUU KPI, 2015.—428 s. (*in Ukrainian*).
4. Kurzawa A., Bocian M., Jamroziak K., Pyka D., Analysis of ceramic-metallic composites of ballistic resistance on shots by 5.56 mm ammunition. [in:] Engineering Mechanics 2017: 23rd international conference: book of full texts, May 15-18, 2017, Svatka, Czech Republic /ed. Vladimír Fuis. Brno: Brno University of Technology, cop. 2017, p. 574-577. (*in English*).
5. Roik T., Vitsiuk Iu. Properties of new composite antifriction parts for printing equipment's friction units// Technology and printing technique.— №2 (56).—2017.— С. 16–23. DOI: [https://doi.org/10.20535/2077-7264.2\(56\).2017.84485](https://doi.org/10.20535/2077-7264.2(56).2017.84485) (*in English*).
6. Powder Metal Technologies and Applications: The Materials International Society, ASM Handbook, Volume 7, New York, USA, 1998, 1146 p. (*in English*).
7. James A. Engineering Materials Technology: Structures, Processing, Properties and Selection / James A. Jacobs, Thomas Kilduff. - Pearson/Prentice Hall. - 2005. — 886 p. (*in English*).

УДК 343.17

**СТАДІЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ЗНАЧЕННЯ, ЗАВДАННЯ
ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ.**

Гарасимів Олена Іванівна

к.ю.н., доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Гарасимів Богдан Тарасович

здобувач вищої освіти 4 курс

Інститут права, психології та інноваційної освіти

НУ «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Ряшко Олена Василівна

к.ю.н., доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Анотація. Значення підготовчого судового провадження полягає в забезпеченні необхідних умов для правильної організації та успішного проведення судового розгляду тих кримінальних проваджень, що потребують доведення перед судом обставин кримінального правопорушення та винуватості особи у його вчиненні. На цьому етапі кримінального провадження може вирішуватися питання про винуватість особи у випадках затвердження судом угоди та звільнення особи від кримінальної відповідальності; проявом змагальності є відсутність можливості повернення справи на додаткове розслідування; повернення обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору тільки під час наявності невідповідності приписам ст. 291 КПК; дія заходів забезпечення кримінального провадження продовжується автоматично (ч. 3 ст. 315 КПК), а їх зміна чи

скасування може бути лише за ініціативою сторін; матеріали кримінального провадження, крім передбачених ст. 219 КПК, до початку судового розгляду суду не надаються; крім загального порядку судового розгляду, КПК України передбачив також спрощений його порядок щодо кримінальних проступків та ускладнений – провадження в суді присяжних. В цьому, уявляється, знаходить прояв диференціація кримінальної процесуальної форми в підготовчому провадженні.

Ключові слова: підготовче провадження, обвинувальний акт, докази, суддя, кримінальний процесуальний закон.

За загальним правило після закінчення досудового розслідування слідчий складає обвинувальний акт, який затверджується прокурором. Обвинувальний акт разом з додатками, зазначеними в ч. 4 ст. 292 КПК, надсилається до суду.

Так, до обвинувального акта має бути додано:

- 1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
- 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;
- 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;
- 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

В аналогічному порядку з дотриманням вимог ст. 291 КПК надсилаються до суду клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292, ч. 1 ст. 497, ч. 5 ст. 499, ч. ч. 1, 3 ст. 511 КПК). За приписами ч. 4 ст. 291 КПК, надання до суду інших документів до початку судового розгляду забороняється. Ця вимога має імперативний характер.

Однак кримінальний процесуальний закон передбачає можливість направлення до суду до підготовчого судового засідання окремих документів, які є необхідними для розгляду на цій стадії судового провадження.

Підготовче судове засідання відбувається згідно з правилами, передбаченими КПК для судового розгляду. За загальним правилом судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених кримінальним процесуальним законом. Крім того, за приписами ч. 3 ст. 36 КПК України участь прокурора в суді є обов'язковою, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Особливістю розгляду щодо угоди в підготовчому судовому засіданні є те, що таке провадження проводиться за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження, відсутність яких не є перешкодою для розгляду (ч. 2 ст. 474 КПК України). У зв'язку з цим слід підкреслити, що у випадках, коли в підготовчому засіданні розглядається угода про примирення, обов'язковою має бути участь її сторін, а саме – потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) [1, Сиза]

Відповідно до ч. 1 ст. 317 КПК України документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності і є матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою). Як зазначалося вище, матеріали досудового розслідування до початку підготовчого судового провадження до суду не надаються

На цій стадії судового провадження збирання додаткових доказів, а саме витребування певних речей чи документів, отримання тимчасового доступу до речей і документів, залучення експерта для проведення експертизи можливе лише шляхом заявлення суду відповідних клопотань, які вирішуються в порядку та на умовах, визначених ст. ст. 332, 333 КПК. Аналогічною є ситуація

під час повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. На це звертається увага в інформаційному листі ВССУ «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». Так, в п. 3 ч. 2 даного інформаційного листа вказується, що докази, отримані під час проведення процесуальних дій, не визначених в ухвалі про повернення зазначених матеріалів кримінального провадження, згідно з ч. 8 ст. 223 КПК є недопустимими [2].

У стадії підготовчого провадження також здійснюється реалізація кримінальних процесуальних норм і її призначення можна визначити як прийняття законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. Цілком прийнятною є позиція науковців про те, що досягнення мети кримінального процесу та здійснення призначення кримінального судочинства можливе через виконання завдань, які конкретизуються в кримінальному процесуальному законі.

Ці завдання є загальними положеннями, які поширюють свою дію на всі стадії кримінального провадження, взаємопов'язані із засадами кримінального провадження, обумовлюють повноваження суду та учасників кримінального провадження і визначають функціональну спрямованість кримінальної процесуальної діяльності. Складно погодитись із думкою, що до завдань слід відносити тільки ті положення, що мають виконуватися учасниками провадження [3, с. 102].

Завдання стадії підготовчого провадження повинні бути конкретизовані у зв'язку з повноваженнями суду, які ним виконуються у цій стадії згідно з нормами КПК. Процесуальна діяльність у стадії підготовчого провадження здійснюється судом з додержанням засад кримінального провадження, зокрема верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, презумпції невинуватості, доступу до правосуддя, забезпечення права на захист та на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, а також гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними

засобами. Перш за все, у стадії підготовчого провадження суд зобов'язаний перевірити відповідність обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, які надійшли від прокурора, вимогам КПК.

Вимоги до обвинувального акта визначені у ст. 291 КПК, а до клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру також і у ст. 292 КПК, тому недодержання цих положень закону буде становити невідповідність вимогам КПК, що є підставою для повернення судом зазначених документів прокурору (п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК). Через неконкретизоване формулювання закону питання про те, чи є ті чи інші порушення підставою для повернення згаданих документів прокурору, дискусійне і не завжди однозначно вирішується у судовій практиці. З приводу визначення кола таких підстав були висловлені слушні думки науковцями, які заслуговують на окрему увагу [4, с. 135].

Згідно з ухвалою суду про повернення обвинувального акта чи клопотання прокурор зобов'язаний виправити допущені недоліки протягом визначеного судом розумного строку. Ухвала негайно направляється прокурору для усунення зазначених у ній порушень вимог КПК щодо обвинувального акта (клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру). При цьому прокурор, слідчий не повинні проводити слідчі (розшукові) дії і збирати докази у даному кримінальному провадженні, а лише виправити зазначені в ухвалі суду недоліки і повторно направити обвинувальний акт (клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру) до суду або ж закрити кримінальне провадження.

Завдання суду пов'язані також із передбаченою КПК можливістю розгляду у стадії підготовчого провадження скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які не розглядаються під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 303 КПК), а також рішень прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим та рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора при

застосуванні заходів безпеки (ч. 3 ст. 303 КПК). Також під час підготовчого провадження в суді можуть бути подані заперечення проти ухвал слідчого судді, оскарження яких не передбачено частиною першою статті 309 КПК під час досудового розслідування (ч. 3 ст. 309 КПК).

Разом з тим, слід зазначити, що розгляд таких скарг і заперечень не регламентований статтями глави 27 КПК, що ускладнює захист прав і законних інтересів учасників кримінального провадження у цій частині. Тому ця прогалина повинна бути усунена шляхом встановлення законом порядку розгляду скарг на зазначені рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які не розглядаються під час досудового розслідування, та заперечень проти ухвал слідчого судді у стадії підготовчого провадження. У підготовчому провадженні не здійснюється дослідження доказів і вирішення обвинувачення по суті. Разом з тим, кримінальний процесуальний закон передбачає можливість ухвалення у даній стадії обвинувального вироку на підставі угоди сторін (п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК). Вирішення питання про затвердження угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим і угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості, здійснюється судом під час підготовчого судового засідання з додержанням спеціальних вимог, передбачених КПК для цього особливого порядку кримінального провадження.

Діяльність суду при цьому спрямована на з'ясування добровільності позицій підозрюваного (обвинуваченого) та потерпілого щодо укладення угоди та роз'яснення їм правових наслідків її затвердження. Якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання. У протилежному випадку суд постановляє ухвалу про відмову в затвердженні угоди та повертає кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування або продовжує судове провадження. Закінчення кримінального провадження у даній стадії можливе й у разі постановлення судом ухвали про закриття кримінального провадження за визначеними законом підставами, зокрема і у

випадках наявності підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК).

У разі встановлення судом необґрунтованості клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд своєю ухвалою відмовляє у його задоволенні та повертає клопотання прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку або продовжує судове провадження в загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду (ч. 4 ст. 288 КПК). Таким чином, у стадії підготовчого провадження суд з'ясовує наявність підстав для завершення кримінального провадження і за відсутності спору між сторонами, потерпілим або за наявності формальних підстав для закриття кримінального провадження приймає відповідне рішення.

У стадії підготовчого провадження суд з'ясовує відсутність порушень вимог кримінального процесуального закону, що перешкоджають призначенню судового розгляду. Зокрема у випадку встановлення невідсудності кримінального провадження (п. 4 ч. 3 ст. 314 КПК) чи інших підстав для його передачі на розгляд іншого суду (ч. 1 ст. 34 КПК) суд у підготовчому судовому засіданні вирішує питання про направлення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у порядку, передбаченому ст. 34 КПК.

У разі відповідності обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру вимогам кримінального процесуального закону, за відсутності підстав для прийняття інших рішень, суд проводить підготовку до судового розгляду, вирішує необхідні питання, створюючи умови для повного, всебічного і об'єктивного розгляду обставин у судовому розгляді та дослідження доказів, а також ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. Особлива роль при проведенні такої підготовки належить розгляду клопотань учасників судового провадження про здійснення судового виклику певних осіб

до суду для допиту та витребування певних речей чи документів. Адже відхилення судом клопотань учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій на підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких могло мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, згідно з вимогами п. 1 ч. 1 ст. 410 КПК, визнається неповнотою судового розгляду та є підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції.

Виконання судом зазначених завдань у стадії підготовчого провадження дає можливість уникнути безпідставного призначення судового розгляду й спрямоване на забезпечення повного, всебічного і об'єктивного з'ясування обставин та перевірки їх доказами, а також ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

Сторона захисту, як і сторона обвинувачення, отримала можливість збирати докази під час досудового розслідування (ст. 93 КПК України), внаслідок чого дедалі більшого значення набуває право сторін та інших учасників кримінального провадження подавати суду докази (речі й документи). З огляду на наявність у структурі судового провадження в суді першої інстанції двох відокремлених частин, які мають різні завдання, актуальними постають питання, пов'язані з можливістю подання суду доказів у першій із цих частин – підготовчому провадженні.

Досудове розслідування передуює судовому провадженню у першій інстанції і покликане забезпечити його успішне проведення. Тому можна стверджувати, що збирання сторонами кримінального провадження доказів на стадії досудового розслідування здійснюється з метою їх подання в судове провадження для дослідження і обґрунтування своєї правової позиції. Саме суд остаточно має визначити належність, допустимість та достовірність кожного доказу. З огляду на це дискусійним питанням, що потребує чіткого вирішення, є часові рамки подання доказів у судовому провадженні. ність цього питання зумовлена тим, що судове провадження, як зазначалося, складається в суді

першої інстанції з двох послідовних складових частин – підготовчого провадження і власне судового розгляду. [5, С. 112]

Лише у підготовчому судовому провадженні при вирішенні судом питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду, як прокурор, так і сторона захисту можуть заявити клопотання про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту, а також витребування певних речей чи документів (ч. 2 ст. 315 КПК України). Тому, на нашу думку, є підстави стверджувати, що новий КПК України все ж створив рівні можливості для подання сторонами кримінального провадження суду своїх доказів.

Хоча для кожної із сторін – це різний обсяг доказових матеріалів, що зумовлено неоднаковими правовими засобами збирання фактичних даних на стадії досудового розслідування. До речі, судова практика також розцінює порушення норми, передбаченої ч. 4 ст. 291 КПК України, як обмеження рівноправності сторін та змагальності судового провадження.

Поряд з тим КПК України містить іншу норму – документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності і є матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою) (ч. 1 ст. 317 КПК України). З буквального тлумачення змісту цієї норми вбачається можливість подання (надання) документів та інших матеріалів під час судового провадження, складовою частиною якого є і підготовче провадження. Більше того, ч. 2 ст. 317 КПК України передбачає можливість ників судового провадження ознайомитися з матеріалами кримінального провадження уже на стадії підготовчого провадження після призначення справи до судового розгляду, а також обов'язок головуєчого забезпечити можливість такого ознайомлення, якщо учасники судового провадження заявлять про це

клопотання. На практиці ж реалізація цього права учасників судового провадження є доволі проблематичною.

Воно може бути прийняте виключно за результатами аналізу змісту самого обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру у тому випадку, якщо вони не відповідають вимогам КПК України. Ухвалення інших рішень потребує тією чи іншою мірою дослідження матеріалів досудового розслідування. Так, рішення про відмову в затвердженні угоди може бути ухвалене судом, якщо відсутні фактичні підстави для визнання винуватості особи. А як суд може визначити, чи є фактичні підстави для визнання обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, якщо принаймні не ознайомиться з матеріалами досудового розслідування?[5, С. 115]

Якщо ж судом не встановлені обставини для прийняття зазначених вище рішень, він призначає судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. При цьому суд вирішує питання, пов'язані з підготовкою до судового розгляду, а саме: визначення дати та місця проведення судового розгляду; з'ясування, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд; з'ясування питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; розгляд клопотань учасників судового провадження (про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту та витребування певних речей чи документів); вчинення інших дій, необхідних для підготовки до судового розгляду (ч. 2 ст. 315 КПК України).

Вирішення цих питань також потребує дослідження фактичних даних, які містяться як у матеріалах досудового розслідування, так і в речах і документах, зібраних стороною захисту та іншими учасниками кримінального провадження. Особливо слід наголосити на тому, що учасники судового провадження під час підготовчого судового засідання мають право заявити клопотання про обрання, зміну чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі й запобіжного заходу, обраного щодо обвинуваченого.

При розгляді таких клопотань суд повинен керуватися загальними правилами, передбаченими розділом 2 КПК України, у тому числі й щодо необхідності доведення підстав для застосування заходів забезпечення кримінального провадження, викладених у клопотанні. Кожне судове рішення, у тому числі й те, що прийняте на стадії підготовчого судового провадження, повинно відповідати вимогам законності, обґрунтованості й вмотивованості. При цьому обґрунтованим може вважатися тільки те рішення, яке ухвалене судом на підставі всебічно, повно й об'єктивно з'ясованих обставин, що підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом за своїм внутрішнім переконанням (ч. 1 ст. 94, ч. 3 ст. 370 КПК України).

Системне тлумачення наведених законодавчих положень дозволяє дійти висновку про те, що, коли цей строк спливає на момент підготовчого судового провадження, прокурор повинен у підготовчому судовому засіданні обґрунтувати свою позицію щодо необхідності продовження строку тримання обвинуваченого під вартою, якщо не відпали підстави, визначені п. 1 ч. 3 ст. 199 КПК України, або подати суду відповідне клопотання про зміну запобіжного заходу, обґрунтувавши належним чином свої доводи (ст. 200 КПК України). Розглянуті в межах даної наукової статті проблемні питання застосування КПК України в підготовчому провадженні свідчать про необхідність подальшого удосконалення нормативного регулювання кримінальної процесуальної діяльності в цій стадії, що сприятиме єдності судової практики та підвищенню рівня правової захищеності учасників судового провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Н.П. Сиза. Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2(10). С. 1-13

2. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 22
3. Журба А.І. Завдання кримінального провадження: структура і взаємозв'язок з іншими системоутворюючими факторами кримінального судочинства [Електронний ресурс] / А.І. Журба // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 2. – С. 101-103. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/2_2014/29.pdf.
4. Дячук С. Стадія підготовчого провадження та її особливості / С. Дячук // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4 (5). – С. 131-138.
5. Крушинський С. Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції 2 (11) 2015 // Слово Національної школи суддів України (кримінальне процесуальне право). С. 110-118
6. Луцик В.В. Підготовче провадження за новим КПК України / В.В. Луцик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Випуск 20. – Частина 1. – Том 4. – С. 144-146
7. Єні О. В. Підготовче провадження як елемент судового провадження в суді першої інстанції / О. В. Єні, Л. Г. Матієк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 286–289.

УДК 316.324.8

**ГЛОБАЛЬНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО:
ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, КОМУНІКАЦІЇ**

БЕБИК В.М.

доктор політичних наук, професор
проректор Університету “Україна”

голова Всеукраїнської асоціації політичних наук

Анотація. Розглядаються базові поняття, структура та соціальні комунікації глобального інформаційного суспільства.

Ключові слова: глобальне інформаційне суспільство, структура інформаційного суспільства, соціальні комунікації в інформаційному суспільстві.

Досліджуючи проблеми становлення глобального інформаційного суспільства, насамперед потрібно категоріально-методологічно визначитися з поняттям інформаційного суспільства, його структурою та системою соціальної комунікації. Інформаційне суспільство: базові дефініції

На нашу думку, під інформаційним суспільством потрібно розуміти сучасне суспільство з високим рівнем розвитку інформаційної культури (створення, переробки та використання інформації), яке характеризується:

- здатністю якісно продукувати всю необхідну для життєдіяльності суспільства інформацію;
- наявністю розвиненої інформаційної інфраструктури суспільства;
- високим рівнем доступності всіх членів суспільства необхідної інформації;
- великою часткою працездатного населення, що працює в інформаційному секторі економіки.

Інформаційне суспільство характеризується визнанням інформації одним з

найважливіших суспільних ресурсів, а інформаційний сектор економіки (виробництво, зберігання, обробка, передача і споживання інформації) є одним з найважливіших видів суспільної діяльності, який створює інформаційно-комунікаційну базу для формування глобального інформаційного суспільства та розвитку науково-технічного, соціально-економічного й освітньо-культурного прогресу.

Бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зрештою, привів до підписання урядами “великої сімки” – найпотужніших держав світу (G-7) загальних принципів і цілей побудови глобального інформаційного суспільства, відображених в Окінавській хартії (Японія, 2000 р.) [1, 3, 26].

Світове наукове середовище відреагувало на це активною дискусією щодо ідеологічних аспектів становлення інформаційного суспільства як такого, і не тільки в контексті формування “глобального села”, а й через призму формування глобального уряду та нав’язуваних країнами “золотого мільярда” своїх ідеологем та цінностей країнам світової периферії.

В інформаційній та культурній сферах, на думку Г. Шиллера, це проявляється в реалізації концепцій медіа-імперіалізму та культурного імперіалізму. З цієї точки зору інформаційно-комунікаційна діяльність, керована інтересами транснаціональних корпорацій (ТНК), призводить до негативних системних явищ в інформаційно-культурній сфері у світовому масштабі.

Сучасний стан розвитку інформаційно-комунікаційних технологій призвів до того, що нині для користування Інтернетом зовсім не обов’язково мати комп’ютер, оскільки можна отримувати інформацію із “світової павутини” через мобільний телефоний зв’язок та систему кабельного чи супутникового телебачення з використанням відносно недорогих телевізійних приставок.

Проте, на думку деяких вчених-антиглобалістів, реальними наслідками розвитку інформаційного суспільства на базі новітніх ІКТ є не стільки створення глобального світу, скільки фіксування елітарного характеру нинішньої глобалізації. У цьому випадку йдеться про те, що Інтернет не тільки стає технологічною основою нового інформаційного суспільства, а й

перетворюється на певний бар'єр (мовний, освітній, майновий, технологічний) для вступу до нього країн, що розвиваються [1, 3].

Глобальна суспільна сфера, що загалом складається, з одного боку, із суспільно-політичної, соціально-економічної та духовно-інтелектуальної сфер глобального суспільства, а з іншого боку, із сукупності національних суспільних сфер, з метою забезпечення своєї цілісності і керованості потребує здійснення відповідних заходів із самоорганізації та самоуправління глобального суспільного життя.

У цьому зв'язку політична, економічна та духовна системи глобального суспільства, яке активно формується на базі структур та мереж глобального інформаційного суспільства, повинні динамічно реагувати на зміни внутрішньої й зовнішньої ситуації.

Відповідно до цього, у своєму функціонуванні вони постійно залежать від інформації про розвиток, що надходить із зовні, а також від власних структур.

Соціальна комунікація

В цьому зв'язку особливої ваги набуває відповідна (глобальна чи національна) система соціальної комунікації, в каналах якої здійснюється передача належної інформації.

У свою чергу, потребує уточнення й термін “соціальна комунікація”, під якою ми пропонуємо розглядати процес передавання, переробки та прийняття соціальної інформації, здійснюваний суб'єктами та об'єктами (глобальної чи національної) суспільної сфери.

Зрозуміло, що даний процес соціальної комунікації відбувається під час багатостороннього та різнорівневого обміну соціальною інформацією (якщо там є людина – процес набуває соціальності) між політичною, економічною та духовною сферами глобального суспільства та їх національними відповідниками.

Соціальна, і зокрема політична, комунікації життєво необхідні суспільній та політичній системам. А соціальний та політичний аналіз (і подальший прогноз) має враховувати проблеми інформації та соціальної й політичної комунікації в

поєднанні з іншими проблемами, як це робиться в межах функціональної концепції дослідження суспільної сфери.

В рамках цієї концепції, наприклад, Г. Алмонд і Дж. Коулмен розглядали комунікацію з огляду на її гомогенність, мобільність, обсяги і спрямованість [1, 31].

Соціальна комунікація, як і будь-який вид іншої комунікації, може здійснюватися на рівні індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому, що визначає типологію соціальної комунікації за рівнем охоплення процесами соціальної комунікації.

Найвпливовішим видом соціальної комунікації, безумовно, є масова комунікація.

На нашу думку, масова комунікація (або інформаційно-комунікаційна діяльність) є діяльністю соціального суб'єкта з виробництва й поширення соціальної інформації, націленої на формування суспільної свідомості суб'єктів та об'єктів суспільної сфери і відповідне спрямування їх (політичної, економічної, духовної) діяльності.

Ця діяльність здійснюється за допомогою специфічних суспільних інститутів – засобів масової комунікації.

Інформаційна влада може реалізовуватися через спеціалізовані засоби передавання інформації, які забезпечують єдність волі, цілісність і цілеспрямованість дій великої кількості людей і називаються мас-медіа, або ЗМК.

ЗМК є спеціалізованими установами для відкритого, публічного передавання будь-якої інформації будь-яким особам за допомогою спеціального технічного інструментарію.

До ЗМК належать друкована, аудіовізуальна, електронна преса, масові довідники, кіно-, відео-, аудіоносії інформації, супутникові, кабельні, комп'ютерні мережі – усе, що може нагромаджувати й передавати важливу для суспільного життя інформацію.

Оскільки йдеться про владний потенціал мас-медіа, неможливо обійтися без такого ключового поняття, як свобода преси.

З появою перших газет виникла проблема свободи преси, яка стає предметом полеміки, а згодом і загострюється у XVIII ст. у роки Французької буржуазної революції.

У ці часи була сформульована демократична буржуазна концепція свободи преси,

яка ґрунтувалася на трьох основних тезах:

- відокремлення новин від коментарів;
- відкритість урядової інформації;
- відсутність цензури [4].

Свободу преси в сучасних умовах, напевно, варто розглядати як свободу діяльності ЗМК, оскільки поняття преси у XX ст. радикально змінилося.

Отже, свобода ЗМК є життєво необхідною умовою не лише для волевиявлення людьми своїх думок і прагнень. Без її реалізації, як стверджує Дж. Кін, годі й говорити про побудову громадянського суспільства, гарантування конституційності демократичного ладу [10].

У світі існують дві основні доктрини свободи ЗМК: західноєвропейська (на базі французької Декларації прав людини і громадянина) і північноамериканська (на базі американського “Білля про права”).

Звичайно, ці доктрини дуже осучаснилися, пройшовши, як свідчать такі дослідники, як Е. Деніс, Дж. Мерил [8], В. Корнхаузер [11], шлях від ліберального максималізму до соціальної відповідальності.

Щоправда, існує ще доктрина “свободи преси” – авторитарна, коли мас-медіа можуть говорити про те, що дозволяє влада (комунізм, націонал-соціалізм, радикал-конфесіоналізм).

Проте це вже, на думку Ф. Хайека, мало поєднується зі словом “свобода” взагалі [28].

Мас-медіа є невід’ємною складовою механізму функціонування демократії, її ціннісних і нормативних засад. Саме ЗМК можуть допомогти індивіду вийти за

межі його безпосереднього життєвого досвіду і включитися в політичну діяльність.

Для того щоб гарантувати можливість вільного отримання інформації, потрібно обмежити вплив влади та бізнесу на ЗМК, забезпечивши водночас контроль над їх діяльністю з боку суспільства [8, 11, 13].

Це можна зробити лише на основі розуміння соціальних функцій ЗМК:

- інформування громадян про найважливіші для них і влади події;
- освіти (доповнює діяльність спеціальних навчальних закладів – шкіл, технікумів, університетів, академій);
- критики й контролю, реалізація яких спирається на громадську думку та закон;
- артикуляції та інтеграції, що сприяє об'єднанню та згуртуванню суспільних інтересів, є умовою для формування впливової опозиції;
- мобілізації, що спонукає людей до певних політичних дій (або свідомої бездіяльності);
- інновації, що виявляється в ініціюванні політичних змін шляхом постановки важливих проблем перед владою й громадськістю;
- формування громадської думки з ключових питань суспільного життя;
- оперативну, що полягає в обслуговуванні ЗМК політики певних партій, громадських рухів, соціальних груп [17].

Як зазначалося, основними етапами інформаційного процесу є отримання, добір, тлумачення, коментування і розповсюдження інформації.

Одним із найважливіших засобів політичного впливу ЗМК є продукування та добір інформації, які здійснюються відповідно до політичних симпатій власників і керівників ЗМК та ринкових критеріїв формування інформаційної політики мас-медіа.

Мас-медіа можуть бути не тільки важливим засобом інформування населення. Досвід показує, що ЗМК активно використовуються правлячою політичною,

економічною та духовною елітою суспільства (глобального та національного) для соціального та політичного маніпулювання.

А задля цього не тільки відповідним чином підбираються й підтасовуються факти, замовчується інформація, поширюється брехня, а й застосовуються прийоми напів- правди, фрагментації в потрібному контексті інформації, навішуються ярлики [15; 17; 22; 24].

Окремо зазначимо, що мас-медіа можуть бути приватними, державними та суспільно- правовими. А структура ЗМК у цьому контексті в кожній країні може бути різною.

Головне полягає в тому, щоб усі вони мали рівні права, а інформаційний простір не був надмірно монополізований. Лише тоді ми зможемо говорити про інформаційну владу як відносно рівноправну четверту владу поряд із законодавчою, виконавчою та судовою владою, що існують у даному суспільстві.

Висновки.

Насамкінець зауважимо, що формування глобального інформаційного суспільства створює об'єктивні умови для розбудови глобальної держави та глобального громадянського суспільства, які дедалі більше впливають на розвиток держав-націй, національних моделей громадянського суспільства та національних моделей соціальної комунікації.

І ці модерні інформаційно-комунікаційні реалії вимагають посилення ролі протидії держав-націй і національних моделей громадянського суспільства авторитарним тенденціям глобальної держави і глобального уряду та здійснення реального захисту національної соціокультурної системи, зокрема, національної системи соціальних комунікацій.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1 Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві:

психологія, технології, техніка паблік рілейшнз / В. Бебик. – К. : МАУП, 2005 – 440 с.

- 2 Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна / В. Бебик. – К. : Каравела, 2009 – 496 с.
- 3 Бебик В. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / В. Бебик,
С. Шергін, Л. Дегтерьова. – К. : Університет “Україна”, 2006 – 208 с.
- 4 Буржуазные теории журналистики: критический анализ ; под ред. Засурского Я.И.
– М. : Мысль, 1980 – 253 с.
- 5 Ваттимо Дж. Прозрачное общество / Дж. Ваттимо. – М. : Логос, 2002 – 128 с.
- 6 Висоцький О. Комунікація як компонента легітимаційної політики // Політичний менеджмент. – 2008 – № 1 – С. 24-34.
- 7 Власенко Н.А., Зорько С.В., Сиротич М.Р. Україна на шляху до інформаційного суспільства: проблеми та здобутки. Інформаційно-аналітичний огляд Національного інституту стратегічних досліджень. – К. : НІСД, 1995 – № 5
- 8 Дэннис Э., Мэррилл Дж. Беседы о масс-медиа / Э. Дэннис, Дж. Мэррилл ; [пер. с англ.].
– М. : Вагриус, 1997 – 384 с.
- 9 Жилияев І.Б. Інформаційно-комунікаційні технології як державний пріоритет // Проблеми науки . – 2003 – № 8 – С. 3

**EMPATHY ROLE IN PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE
TEACHERS IN PRESCHOOL EDUCATION**

Titarenko Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences

Associate Professor

Olexander Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical University

Hlukhiv, Ukraine

The article substantiates the urgency of the empathy problem development in future preschool educators. The analysis of psychological and pedagogical researches on the problem of empathy development in teachers is carried out. Based on the analysis of scientific intelligence, approaches to defining the concept of «empathy» are presented. The main types and forms of personality empathy are characterized. The functions of empathy that are realized in the process of interpersonal relationships and communication are identified. The role of empathy in the professional activity of future preschool educators is revealed.

Keywords: empathy, types, forms, functions, mechanisms, future educators, pre-school education institution.

The most important moral quality of the teacher is empathy, which is expressed in the readiness for attentive perception of the experience of another, compassion, empathy, help, caring attitude to the pet as an individual and caring for it. Insight into another person's state, empathy and compassion for her, understanding of her inner world is a prerequisite for the formation of a tolerant, humanistic, and active personality.

It should be noted that empathy is considered as an important factor in personal development in professional activity. It is regarded as an effective means of opening and developing interpersonal relationships, moral relationships, cultivated aesthetic norms. Empathy promotes humane relationships, an altruistic style of behavior. Empathic sympathy, empathy is the motive for mediating assistance.

Empathy is a means of limiting a person's aggression. And finally, empathy is a necessary component of a person's emotional maturity, a factor of interpersonal understanding.

Interaction with people, especially children, requires a developed and special system of feelings. That is why it is very important for educators such quality as empathy that is the key to successful teacher interaction with their pupils. Empathy is an important factor in the development of personality in its activities, a means of establishing humane interpersonal relationships, forming an altruistic style of behavior. Therefore, of the professional activity effectiveness of a preschool educator largely depends on the level of formation and development of his empathic abilities.

The educational process in the pre-school education institution takes place in constant interaction between the tutor and the pupil. Success in such cooperation requires tact, tolerance towards children, increased attention to their individual characteristics, support and approval of the smallest success, display of empathy and ability to put themselves in the place of the child, understand the purpose and motives of its activity, kindness, reflection (self-examination, evaluation) their own activities and its prerequisites, analysis of their thoughts and experiences), analysis of their actions, ability to quickly make adjustments in the educational process, etc. Knowledge of the mechanisms of development of the teacher's empathy, its types, forms and functions will allow to control the moral development of the personality, to help it in the harmonization of interpersonal relations, to humanize social relations, to fill common human ideals with real meaning. On this basis, the importance and lack of elaboration of these aspects of the empathy problem caused the overall focus of our work on the studying of future caregivers' empathic development process.

Particular interest in the problem of empathy appeared in foreign studies in the 50-70's of the twentieth century. As a result of the humanistic psychology spread (A. Maslow, G. Olport, E. From, etc.). Among the key human needs, scientists have highlighted the need for protection, understanding of one's inner world by another person, compassion. Representatives of the humanistic direction in foreign psychology and pedagogy (J. Wilson, R. Daimond, A. Harris, etc.) bring emotional

and moral aspects to the forefront in teaching; the purpose of education they see in the dominance of humane people (R. Burns, C. Peterson, K. Rogers), individuals who are capable of loving, deeply sympathetic, incapable to aggression (A. Combs, V. Mac-Daugl, P. Fress), sensitive to the problem of others, sympathetic (A. Maslow, C. Truax, M. Sheler). This requires the creation of such interpersonal relationships between the teacher and the student - the future teacher, who is called upon to develop kindness, tolerance, responsiveness, empathy. The prominent national educators G. Vashchenko, O. Dukhnovych, A. Makarenko, V. Sukhomlinsky, K. Ushynsky, and psychologists D. Elkonin, G. Kostyuk, P. Halperin, O. Zaporozhets, S. focused on this in their scientific explorations.

The research of empathy is devoted to a number of scientific works, which reveal different approaches to the interpretation of the category itself, and to its structure, mechanisms of formation, factors of personality development empathy, etc. In particular, in the works of S. Borysenko, T. Havrylova, L. Dzhrnazyan, R. Karamuratov, M. Mukanov, and others. The qualitative features of the phenomenon nature of empathy and its manifestations in interpersonal relationships are revealed. Relations between the components of empathy with different mental processes and psychological personality traits were investigated by A. Bodalyov, L. Strelkova, I. Yusupov and others.

The phenomenon of empathy remains the subject of intense debate between philosophers, ethics, educators, psychologists, physicians, artists, ethnologists. The urgency of the problem of studying empathy is confirmed by the data of researches of modern educators and psychologists - I. Bekh, T. Vasilyshyna, L. Zhuravlyova, V. Kyrychok, I. Kohan, O. Kulchytska, M. Obozova, O. Parkhomenko, R. Pavelkiv, T. Ponimanska, O. Fenina, M. Khazanova, O. Chebykin and others.

The considerable amount of scientific research devoted to the study of empathy attests to the utmost importance of this quality for the successful professional activity of the individual and its realization a society. Due to the fact that the successful activity of a preschool teacher is possible only if he or she has developed the skills to understand the inner world of the child, his or her difficulties and personal problems,

to respond to his / her experiences, to understand the peculiarities of the emotional-sensual sphere of the teacher's empathy.

In the pedagogical literature it is noted that even many teachers with extensive pedagogical experience work empathy is not developed sufficiently. Caregivers with undeveloped empathy often tolerate pedagogical inactivity, resort to unjustified punishment or moralizing. They are not able to take the place of the child, navigate the world of meaningful experiences for her, accept her assessments as their own, and therefore do not understand the psychology of the child. Based on the development of their empathic experiences, it is important for the teacher to learn to accept the child as he or she is, with his / her thoughts and desires, his / her emotions and behavioral reactions, with his / her feelings. Wikipedia states that the word «empathy» is derived from the Roman «ratho», which means a deep, strong, sensitive feeling (feeling) close to suffering, the prefix «em» means directed (directed) inside. The substantive content of this phenomenon can be revealed by referring to the concepts of «sympathy», «sympathy», «empathy», which were developed in the framework of philosophy, ethics, aesthetics, psychology (V. Warringer, V. Dilthey, T. Lipps, T. Ribot, A. Smith, G. Spencer, E. Titchener, G. Scheller).

Analysis of psychological and pedagogical studies of foreign and domestic scientists allows us to claim that empathy as a multicomponent, the term is viewed in different ways, namely:

- passive compassion, a form of complicity in the emotional state of the partner (A. Wallon, T. Havrylova, T. Lipps, G. Salliven, P. Fres, M. Sheler, A. Shopenhauer);
- the ability of people to perceive one another and anticipate their actions (R. Raymond);
- the ability to convey to others the ability to understand, to perceive the depth of his emotional pain (N. Rogers);
- the complex ability to consistently express an empathic understanding of another in the language or action (Yu. Hippenreyter, T. Koryahina, O. Kozlova);

- rational-emotional-intuitive form of reflection, which is the most successful means of «entering» into the psycho-energetic space of another person (V. Boyko);
- the ability to accept the role of another and adapt the alternative perspective of the partner (J. Mid);
- the imaginary transfer of oneself into the thoughts, feelings and actions of another and the structuring of the world in its model (R. Daimond);
- complex personal education, which ensures the effectiveness of the teacher's actions at the expense of the student's positive perception, understanding his emotions and managing them, predicting the behavior of the pupil (L. Malyt'ska);
- specific neoplasm in the structure of the teacher's professional and pedagogical properties, a system-forming factor that determines the effectiveness of pedagogical communication (T. Vasylyshyna);
- social and psychological property of the individual, which includes adequate verbal and non-verbal response to the experience of another (V. Labynska);
- the teacher's ability to respond emotionally to children's feelings and experiences, to share interests, to take the place of pupils through emotional identification in the form of empathy (N. Huziy).

An analysis of the definitions of the term «empathy», in psychological and pedagogical dictionaries and proposed by the representatives of the above approaches, shows that there is a variety of interpretations on this concept, and therefore a considerable number of aspects in its study. So, basically, scientists treat empathy as a person's ability, personality trait.

The importance in an education of empatia, compassionate personality of a caregiver, well-known educators and psychologists paid great attention. Ukrainian scientist-teacher Sukhomlynsky in his works paid significant attention to the emotional sphere, the culture of the teacher's feelings. So, in his opinion, caring about the welfare of other men – one of the main. The ability to «feel the soul» of another person, the ability to understand his state of mind – are fundamental personality characteristics. In outlined the ideal of the teacher first and defining feature of humanism, morality. V. Sukhomlynsky advised the teachers create the ability to feel the other person and

himself. Without mutual understanding, care, support it is impossible the establishment of positive relationships between the teacher and pupils. On the conviction V. Sukhomlynsky, one of the important tasks of teachers is «to learn by heart everything that lives, that thinks, why the child is happy and upset» [10].

The problems of empathy, kindness, humanity are explored in the works of Sh. Amonashvili. It should be noted that his whole pedagogical system is imbued with humanism, love and respect for the pupils. Sh. Alexandrovych interprets empathy as «the warmth of the heart», as «the gift of feeling to another person». In the scientific works «Psychological bases of cooperation», «Personally-humane basis of pedagogical process» the author emphasizes that empathy as a personal trait of teachers is a prerequisite for the formation of the ability to «feel another person» in children [1].

According to I. Serheyev, it is unacceptable for expressing empathy as a pedagogically significant phenomenon and quality of personality: to avoid contacts, to consider inappropriate display of interest to other people, to calmly relate to the experiences and problems of other personalities; if the teacher, expressing empathy for the child, projects his own qualities: flaws, habits, his own emotional experience, attitudes, myths - empathy gives a distorted picture of the inner world of the child [9, p. 39].

Noteworthy are the studies that investigate the mechanisms of empathy. Psychologists who study empathy generally emphasize such basic mechanisms as infection and identification. Thus, T. Havrilova and Yu. Mendzherytska outline several mechanisms of empathy. As they emerge in ontogeny, researchers construct them in the following sequence: emotional inheritance and infection, identification, understanding of the emotions of others, and reflection. Emotional imitation and infection are the basis for contact with others, are prerequisites for emotional exchange, for the formation of behavioral actions and for the perception and ability to display the expressive features of the behavior of others. It is through identification that an emotional connection arises between the subjects of perception, which helps to accept the values, norms, experiences of others as their own [2; 7].

P. Massen and J. Konjer believe that the mechanism of empathy is imitation. Identification is understood as a «more subtle» process of perception of general patterns of thought and behavior, characterized by a strong emotional connection with others [6, p. 200]. Similar views are held by N. Newcomb. He also interprets imitation as an elementary copying of a certain behavior type, and by identification implies a mechanism by which a person perceives certain traits of others, as well as in the whole personality [8].

A number of scientists attribute decentralization to the mechanisms of empathy (T. Havrylova, T. Pashukova, O. Tsvetkova). Decentral is understood as the mental action by which a person is able to take on the position of another, from which his system of relations is revealed. For the empathic individual, decentralization is a mechanism for overcoming self-centeredness, which is to change the point of view and position of the subject [2]. It is worth noting that today the problem of research into the mechanisms of the emergence of empathy remains relevant.

In view of the experience of the empathy object, empathic experiences may be adequate and inadequate: some people may rejoice in others' grief, others may sympathize. Taking the basis of the features of expression, empathy in psychology is divided into the following types: emotional empathy - an affective type reaction based on the mechanisms of projection and inheritance of another person's motor and affective reactions; willingness to respond to feelings and emotional unrest; cognitive empathy - a kind of empathy based on thought processes: the ability to intensively analyze information about the interlocutor, the willingness to understand and accept his position, as well as the ability to predict his psychological reactions in specific situations; behavioral empathy - a response of the volitional type, which is expressed in the motivation for altruistic behavior in favor of another person, aimed at improving his emotional state; aesthetic empathy is a sensual understanding of an artistic object that is a source of aesthetic pleasure [3].

In modern psychology, it is emphasized that empathy can be directed at both himself and another person. Therefore, the main forms of empathy are empathy - the individual's experience of the same emotional states, feelings that another feels, and

compassion - the emotional perception of the other's troubles regardless of their own state and actions. Exploring this aspect, T. Havrylova found that empathy, as a more direct concentrated form of empathy, is manifested more frequently, and compassion, as a more complex, mediated by moral knowledge, is less common. More sympathy is expressed than empathy [2].

Foreign researchers of empathy have identified two of its most important functions: empathy is a determinant of behavior, it is associated with altruism (M. Daugall, E. Libhart, T. Lipps, F. Olport, T. Ribot); empathy is a specific emotional form of knowledge that is the object of a person (W. Mak, S. Marcus, K. Rogers). The analysis of the scientific literature has allowed us to distinguish the basic functions of empathy: synchronization of relationships between people who communicate and interact, and therefore - to improve the psychological atmosphere and create a state of trust; cognitive function related to the feeling of an emotional state and the «emotional» understanding of another person; psychotherapeutic effect that helps to reduce emotional stress.

Empathy is an integrative quality of personality. It has a relationship with its individual-typological features (sensitivity of the nervous system, the development of its signal system, emotional lability, neurotic depression, reactive aggressiveness, femininity-masculinity, rigidity-sensitivity, social self-worth, social self-esteem, self-determination) and motivation (needs, values, focus). Empathy is a means of socialization and adaptation of the subject to the environment, as well as a necessary condition for the harmonious development of the individual. Empathic attitude towards children, parents and colleagues is a determining factor in the constructive development of a growing personality [3].

The functional role of empathy in pedagogical activity was investigated by O. Kairis. Pedagogical empathy is defined by it as the teacher's ability to realize empathic pedagogical action. Empathic pedagogical action is the specific activity of the caregiver, which manifests itself in the form of empathic contact with children and is a structure, each component of which contains an empathic component. Such contact allows children to become more fully involved as communication partners and,

therefore, promotes their individual development. By achieving tangible, personally meaningful results in fulfilling tasks that are positively (empathetically) assessed by the caregiver, the child is having fun. The consequence and result of this process is a shift in the motive to the goal: the child is already eager for action, trying to be empathetic and independent [4].

Empathy in O. Kovalenko's research is analyzed as a factor of attraction (attraction, attraction). By increasing the level of teacher's empathy, it is possible to contribute to the attraction in the relationship with their children, which helps to optimize the work of the teacher [5].

Thus, we see that, regardless of the theoretical approaches of individual scientists to determine the structure of professionally important qualities of the teacher, the ability to penetrate into the child's internal state, place himself in his place, analyze and anticipate his possible reactions to various pedagogical influences is significant. The essential prerequisite for cooperation between the teacher and children is the art of capturing all the complex and, often, very subtle nuances of her psyche, the ability to see the world through her eyes.

Therefore, empathy is a multicomponent term and its essence is interpreted from the standpoints, philosophy, ethics, aesthetics, sociology, psychology, pedagogy. An analysis of the scientific literature has shown that empathy is a professionally important pre-school caregiver quality that helps to infiltrate, into child's soul, empathize with it, and support. It is a leading factor in the successful activity of the teacher. Analysis of psychological and pedagogical research on the problem of empathy, suggests that there is a variety of interpretations in this concept, and therefore, a significant number of aspects of its study. Basically, scientists treat empathy as a person's ability, personality trait. The basic types (emotional, cognitive, behavioral, aesthetic) and forms of empathy (empathy, compassion) of a person are characterized. On the basis of the scientific literature analysis, the functions of empathy that are realized in the process of interpersonal relationships and in communication are determined: synchronization of relations between people who communicate and interact; cognitive function that is related to a person's sense of

emotional state and «emotional» understanding; psychotherapeutic effect that helps to reduce emotional stress. The mechanisms of empathy formation: infection and identification are characterized. The pedagogical conditions which provide formation of empathy of the future caregiver are scientifically substantiated: creation of favorable psychological and emotional microclimate in the classes; organization of communication between the teacher and students, constant involvement of students in the communication process; dialogue of educational process and modeling of educational and professional situations; development of positive attitude towards oneself and other people, development of pedagogical optimism; widespread use of working methods that enable students to better understand the nature of humanistic relationships, gain experience in solving pedagogical problems based on the principles of humanism.

LIST OF REFERENCES

1. Amonashvili S.A. Personality-human basis of the pedagogical process: a monograph. - Minsk: University, 1990. - 560 p.
2. Havrylova T.P. Social decentration and its role in the development of empathy. Theoretical and Applied Problems of Knowing People by Each Other. – Krasnodar: Publishing House of the Kuban Univ, 1979. P. 10–11.
3. Zhuravlyova L.P. Psychology of empathy. – Zhytomyr: ZhDU Publishing House. I. Franko, 2007. - 328 p.
4. Kairis E.D. Peculiarities of formation of pedagogical empathy in future teachers Psychological and pedagogical bases of humanization of educational process in school and high school. Coll. Sciences. Rivne: Lista 2001. - P. 195–198.
5. Kovalenko O.G. Development of empathy and attraction of future teacher in terms of professional communication: author. Summery. Candidate of psych. Sciences: 19.00.07. - K., 2004. - 21 p.
6. Massen P., Conger J., Kohan J., and H'yuston A., Child Development. - M.: Progress, 1987. - 272 p.

7. Mendzherytska Yu. A. Features of empathy of subjects of difficult and difficult communication in situations of difficult interaction: diss. Cand. psych. Sciences. - Rostov-on-Don, 1998. - 289 p.
8. Newcomb N. Development of the child's personality. - St. Petersburg: Peter, 2002. - 639 p.
9. Sergeev I. S. Basics of pedagogical activity: textbook. - St. Petersburg: Peter, 2004. - 316 p.
10. Sukhomlynsky V. A. Selected Works: In 5 vols. - Vol. 2 - K.: Soviet School, 1976. - 670 p.

ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА СУЧАСНІЙ ОСВІТИ

Сабота В.

к.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

У статті проаналізовано виклики інформаційного суспільства сучасній освіті. Розглянуто технологічні, інформаційні, глобалізаційні, соціально-економічні, суспільно-політичні, соціокультурні та моральні виклики інформаційного суспільства сучасній освіті. Акцентовано увагу як на позитивних реакціях системи освіти на вказані виклики, так і на загрозах, що вони несуть сучасній освіті.

Ключеві слова: інформаційне суспільство, виклики інформаційного суспільства, інформаційні технології, загрози інформаційного суспільства.

На межі ХХ–ХХІ століть людство вступило в перехідний період від індустріального до інформаційного суспільства, яке часто називають постіндустріальним. Американський соціолог Д.Белл уперше скористався терміном „постіндустріальне суспільство” у своїй доповіді на семінарі в Зальцбурзі (1959 р.), заявивши про суспільство, в якому основною виробничою силою стане наука, а його потенціал буде вимірюватися наявними масштабами інформації і знань [6, с. 22].

У 80–90-х роках минулого століття багато країн світу почали розробляти державну політику, кінцевою метою якої має стати побудова інформаційного суспільства. У 1995 р. „Великою Сімкою” у Брюсселі була проведена нарада, присвячена проблемам інформаційного суспільства. На ній була висунута ідея „глобальної інформаційної інфраструктури”, у створенні якої країни „Великої Сімки” повинні відіграти вирішальну роль [23, с. 2].

Інформаційне суспільство – це суспільство глобальної комунікації і вступ до нього передбачає набуття ним цілком певних ознак: створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя; збільшення ролі інформації і знань; створення глобального інформаційного середовища, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до національних і світових інформаційних ресурсів; збільшення питомої ваги інформаційних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті країни; подолання інформаційної нерівності, задоволення людських потреб в інформаційних продуктах та послугах.

На сьогодні існують певні системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства, тобто перелік показників, що характеризують розвиток інформаційного суспільства в різних розрізах: інформаційному, економічному, соціальному.

Серед них, насамперед, це “Основний набір ІКТ-індикаторів”, прийнятий на Всесвітньому саметі з питань інформаційного суспільства в Тунісі, система індикаторів SIBIS (Statistical Indicators Benchmarking the Information Society) - ”Статистичні індикатори для моніторингу інформаційного суспільства”, що відображають цілі проекту Електронна Європа”, індикатор стану інформаційного суспільства або індекс інформаційного суспільства (Information Society Index – ISI), який був розроблений видавництвом World Times та компанією IDC та індекс мережної готовності, який складається із багатьох чинників, зокрема враховує скільки інформаційних технологій країна виробляє і споживає [14]. За рейтингом 2010 року індексу мережної готовності Україна займала 90-е місце (із 138), опустившись на 8 позицій порівняно з минулим роком. Країна втратила 15 позицій.

Причинами такого падіння в рейтингу фахівці називають непривабливе ринкове середовище і складність нормативно-правової бази для інформаційних технологій. Але на сьогодні ситуація змінюється, вважає Д. Табачник, оскільки згідно національного дослідження аудиторії українського Інтернету, проведеного компанією InMind в Україні на початок 2011 року, нараховується 8

млн. постійних користувачів мережі Інтернет, тобто Україна посідає 2 місце серед країн Центральної і Східної Європи після Росії та Польщі [20,с. 5].

Нагальними питаннями для України на сьогодні є введення в дію трьох систематизуючих нормативних документів Інформаційного кодексу.

Стратегії розбудови інформаційного суспільства, в якому б визначалося основні параметри нового типу суспільства, пріоритети розвитку, конкретні цілі та механізми їх забезпечення та створення Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства, яка б дозволила забезпечити моніторинг та оцінку ситуацій розвитку інформаційних технологій в Україні [9, с. 12–14].

Можна виділити такі пріоритетні напрями модернізації системи освіти

- 1.в умовах інформаційного суспільства: забезпечення державних гарантій доступності та відкритості освіти;
2. досягнення сучасної якості освіти, яка відповідає потребам країни та світовим стандартам,
- 3.введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, системи накопичення, реалізація принципів Болонської декларації;
- 4.формування ефективних нормативно-правових та організаційно-економічних механізмів використання інформаційних технологій, зокрема дистанційних, в освіті;
5. реорганізація системи управління освітою, впровадження інформаційних систем управління в освітню сферу;
6. підвищення інформаційної культури та професійного рівня працівників, посилення їх державної підтримки.

Серед викликів інформаційного суспільства сучасній освіті можна вирізнити: технологічні, інформаційні, глобалізаційні, соціально-економічні, політичні, морально-етичні та соціокультурні

На сьогодні інформаційні технології є також одним з найважливіших факторів впливу на формування інформаційного суспільства. Вони складають ядро інноваційних концепцій викладання в освіті, а їхнє впровадження кардинально змінює зміст різних видів діяльності у навчальних закладах.

Інформаційні технології використовуються для підвищення ефективності освітнього процесу, а саме для: відбору змісту навчання, адекватного поставленим цілям; введення відібраного змісту в навчальний процес; контролю навченості на різних етапах навчання; варіативності організаційних методів та форм навчання; впровадження дистанційних, мережних, кайс- та Медіатехнологій у процес самостійної позааудиторної роботи студентів; створення комп'ютерно-орієнтованих навчально-методичних матеріалів, впровадження комп'ютерно-орієнтованих методів навчання та змішаних моделей у навчання тощо.

До комп'ютерно-орієнтованих методів навчання, які викладачі можуть впроваджувати у навчальний процес, можна віднести мультимедійні лекції, телекомунікаційні проекти, методи автоматизованого контролю навчальних досягнень студентів, відео-семінари, відео-конференції, Інтернет-форуми, вебінари, off-line/on-line практично-лабораторні заняття та консультації тощо.

Інформаційні технології допомагають у сучасних умовах успішно реалізувати засоби викладання дисциплін з використанням електронних варіантів підручників, посібників та довідників, електронних підручників та енциклопедій навчального призначення, комп'ютерних довідників, хрестоматій, електронних словників, програм штучного інтелекту, експертних систем, тестових, тренувальних, моделюючих та прикладних програм, навчальних ігор, інтегрованих систем навчання, програм керування процесом навчання, програм підтримки поточної діяльності викладача, баз даних і знань з віддаленим доступом, електронних бібліотек з віддаленим доступом тощо.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аналіз тенденцій світового досвіду побудови інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecsor.com.ua/files/indicator_r1.pdf
2. Галинская И.Л. Этико-правовое пространство информационно-компьютерных технологий / И.Л. Галинская [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auditorium.ru>.

3. Дедюлина М.А. Моральные дилеммы в компьютерной этике / М.А.Дедюлина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.globalistika.ru](http://www.globalistika.ru).
4. Джура Олександр Глобалізаційні виклики життєвостворчій функції освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11813.html>
5. Діти і Інтернет. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://telestar.at.ua/publ/diti_i_internet/1-1-0-2

АНГЛІЙСЬКА МОВА – МОВА АВІАЦІЇ

Нечепорук Яна Сергіївна

к.пед.н., докторант

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

м.Кропивницький, Україна

Анотація: У статті проаналізовано історичний процес формування Міжнародної організації цивільної авіації (ІСАО), її історико-теоретичних аспектів, функцій та компетенцій. У статті особлива увага спрямована на історію впровадження англійської мови як стандартизованої мови для авіації. Це забезпечило фундаментальне історичне підґрунтя, надало низку необхідних аргументів для стандартизації та втілення вимог щодо володіння мовою (Language Proficiency Requirements LPRs) в межах компетенцій Міжнародної організації цивільної авіації (International Civil Aviation Organization ICAO). У статті звернута увага на перелік дій ІСАО щодо підтримки країн-членів у впровадженні зазначених стандартів авіаційної англійської мови та спробу оцінити результати та наслідки, ґрунтуючись на повноваженнях, наданих Організації.

Ключові слова: Міжнародна організація цивільної авіації, авіаційна англійська мова, Чиказька конвенція, стандартизація.

Велика кількість наукових робіт доводить той факт, що існує кілька причин того, що англійська мова стала *lingua franca* для авіаційної галузі, включаючи деякі історичні зміни у світовій авіації та деякі специфічні особливості самої мови.

Незважаючи на попередні спроби використовувати повітряний простір як простір для подорожей, політ, що відбувся у 1903 році назавжди змінив історію

світової авіації. Брати Уїлбур і Орвілл Райт (англ. Wilbur Wright (1867-1912) і англ. Orville Wright (1871-1948)) - два американця, за якими в більшості країн світу визнається пріоритет конструювання і побудови першого в світі літака, здатного до польоту, а також вчинення першого керованого польоту людини на апараті важчому за повітря з двигуном [1].

Брати Райт були не лише першими, хто побудував і здійснив політ на експериментальному літаку, але й вони були першими, хто міг управляти таким польотом в повітрі, що зробило можливим подальший розвиток літакобудування в світі. Нажаль літак «Флаєр-1» впав відразу після зльоту, при цьому незначно постраждав. Після ремонту брати Райт нарешті піднялися в повітря 17 грудня 1903 року, зробивши два польоти, кожен від рівня землі при зустрічному вітрі швидкістю 43 км / ч. Перший політ зробив Орвілл, він пролетів 36,5 метра за 12 секунд [1].

Згодом Друга світова війна була потужним каталізатором для стрімкого розвитку літакобудування. Протягом цього періоду була створена широка мережа пасажирських та вантажних перевезень, однак на шляху розвитку створених засобів у напрямку нових цивільних цілей стояло багато перепон як політичних так і технічних.

Після низки досліджень, що були ініційовані Сполученими Штатами Америки, а також різноманітних консультацій, проведених з головними союзниками, уряд США направив 55 країнам запрошення взяти участь у Міжнародній конференції з цивільної авіації, яка відбулась в Чикаго у 1944 році. Представників з СРСР на Чиказькій конференції не було, так як в ній брали участь держави, з якими Радянський Союз був у стані війни. Згодом СРСР вступає до ІКАО, але це стається аж 14 листопада 1970 року. На той час Радянський Союз, маючи серйозні досягнення в авіаційній галузі, переконав правління ІКАО визнати російську мову як однією з офіційних чотирьох мов цієї організації [3].

На дипломатичній конференції в Монреалі у вересні 1977 року був прийнятий протокол про автентичність тексту Конвенції, що буда написана чотирма

мовами. Таким чином, офіційними мовами ІКАО є: російська, англійська, французька та іспанська. Арабська та китайська мови вважаються робочими мовами ІКАО. Вони використовуються в обмеженій кількості в роботі Ради ІКАО та його постійних органах, на сесіях Асамблеї та великих спеціалізованих конференціях та нарадах [3].

Делегати Конференції зібрались разом в дуже похмурий період історії людства; вони їхали в Чикаго, наражаючи своє життя на велику небезпеку. Багато з представників були з окупованих німцями країн. Загалом з 55 запрошених країн в Чиказькій конференції взяло участь 54 і до моменту її завершення – 7 грудня 1944 року, 52 з них підписали нову Конвенцію про міжнародну цивільну авіацію, яка і була втілена в життя [4].

Загалом «Чиказька конвенція» це історична угода, що заклала основу стандартів і процедур мирної глобальної аеронавігації. Конвенція мала на меті розвиток міжнародної цивільної авіації «безпечним та впорядкованим чином» аби міжнародні повітряні сполучення могли будуватись «на основі рівності можливостей і здійснюватися раціонально та економічно.» Варто зазначити, що оригінальний текст Чиказької конвенції готувався та приймався лише англійською мовою, що було незвично для міжнародних документів такого значення.

Наведені вище обставини можна вважати першими історичними аргументами щодо використання англійської мови як мови авіації. Протягом наступних десятиліть практика застосування англійської мови була застосована лише для держав-учасників, що рекомендувала співробітникам аеропорту, членам екіпажу, особливо пілотам та диспетчерам повітряного руху (АТС) використовувати англійську для спілкування.

Крім того, Чиказька конвенція формально втілила надію на створення спеціалізованої Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) з метою встановлення та підтримки інтенсивного міжнародного співробітництва, якого вимагала нова глобальна мережа повітряних перевезень [4].

Основна задача ІСАО як в минулому так і в теперішній час – допомагати країнам у досягненні максимально можливій мірі однаковості правил, стандартів, процедур і організації в галузі цивільної авіації. Передбачаючи затримки з ратифікацією конвенції, Чиказька конференція завбачливо підписала Тимчасову угоду, що передбачала створення Тимчасової ІСАО (РІСАО) заради виконання функцій тимчасового консультативного і координаційного органу.

РІСАО складалась з Тимчасової ради та Тимчасової асамблеї; з червня 1945 року Тимчасова рада, до складу якої входило 21 країна, стала постійно збиратись у Монреалі, Канада. Перша Тимчасова Асамблея РІСАО, попередниця сучасних Асамблей, що проводяться кожні три роки, теж відбулась у Монреалі в червні 1946 року. 4 квітня 1947 року після отримання достатньої кількості повідомлень про ратифікацію Чиказької конвенції тимчасовий характер РІСАО втратив своє значення і вона офіційно стала називатись ІСАО. Перша офіційна Асамблея ІСАО була проведена в Монреалі в травні того ж року.

В епоху стрімкого розвитку сучасного повітряного транспорту зросла і кількість Додатків до Конвенції, що в результаті свого розвитку наразі нараховують більш ніж 12 тисяч міжнародних Стандартів і положень Рекомендованої практики (SARPS), всі з яких прийняті 193 (на даний момент) країнами-членами ІСАО на основі консенсусу [4].

В травні 1948 року вступила в силу угода між ООН та ІСАО, в якій ІСАО визнавалась спеціалізованою установою ООН.

Наступним етапом становлення англійської мови, як офіційної мови авіації став 1951 рік. Тоді Чиказькою конвенцією було рекомендовано аби англійська мова стала *de facto* міжнародною мовою авіаційного зв'язку. Адже в той час США та Великобританія - країни англійськомовної більшості - виготовляли та експлуатували більшість світових літальних апаратів [2].

Дебати та суперечки щодо придатності англійської мови для повітряного спілкування можуть бути справедливо продовжені через особливості та

специфіку мови (наприклад, багатозначність фразеологічних виразів, необхідність чіткого та точного перекладу авіаційної фразеології і т.п.). Тим не менш, всесвітнє визнання англійської мови для польотів стало фактом [2]. Зрештою, під егідою ІКАО англійська мова стала стандартизованою мовою, яку слід використовувати «в небі» як один із необхідних інструментів для забезпечення безпеки польотів.

В процесі впровадження стандартизованої англійської авіаційної фразеології виникають проблеми, що призводять до спроб ІКАО вирішити їх та надати державам-членам ефективні інструменти, що підтримують впровадження встановлених стандартів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Wright brothers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Wright_brothers
2. Walter Seiler English as a lingua franca in aviation / Journal: English Today / Volume 25 / Issue 2 / June 2009 Published online by Cambridge University Press: 26 May 2009, pp. 43-48
3. ICAO Strategic Objectives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icao.int/about-icao/Pages/Strategic-Objectives>.
4. Офіційний сайт International Civil Aviation Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icao.int/Pages/default.aspx>.

ГРУЗІЯ – КРАЇНА ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА АРХІТЕКТУРИ

Бондаренко Вікторія Вячеславівна

доцент, професор, декан факультету «Дизайн середовища»

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

м. Харків, Україна

Анотація: в роботі представлений аналіз головних пам'ятників архітектури Грузії, які побудовані в різних регіонах країни та в різні історичні періоди. Проаналізовані планувальні, об'ємно-просторові, конструктивні та композиційні характеристики архітектурних об'єктів. Особливу увагу приділено розгляду питань, які пов'язані з декоруванням фасадів архітектурних пам'яток. Зроблено аналіз впливу народних традицій різних видів декоративно-прикладного мистецтва на вирішення цих питань.

Ключеві слова: пам'ятник зодчества, архітектурний об'єкт, багатовікова культура, купол, капітель, пілястра, художні традиції, декоративно-прикладне мистецтво.

Грузія розміщується в південній частині Європи за Головним Кавказьким хребтом.

Незважаючи на невелику територію (69700 кв. км) Грузія щедро наділена природою. Її підземні поклади дають людині руду та вугілля, мармур та мідь, нафту та марганець, цілющі мінеральні води. Стрімкі та повноводні річки мають великий запас гідроенергетичних ресурсів. До цих багатств слід додати чарівний, неабиякий різновид ландшафтів.

Гірські відроги ділять країну на райони, які відрізняються не лише специфічним для кожного з них ландшафтом та мікрокліматом, але також архітектурою народного житла, одягом, фольклором, традиціями господарського устрою, побуту та декоративного мистецтва.

Грузія поринає в імлу тисячоліть. За давньогрецькими міфами Грузія є країною «золотого руна», чарівниці Медеї та бунтівного Прометея. В античний період вона була крайньою східною ланкою середземноморського культурного осередку.

Як магніт притягувала її земля орди завойовників. Проте ворожі навали розбивалися об стійкість та мужність грузинського народу, який зміг на протязі тисячоліть зберегти свою давню культуру, мову та писемність, національну самобутність та давню архітектуру.

Розкидані по всій території Грузії давні фортеці та замки, бойові та сторожові вежі, пам'ятники культової архітектури, прикрашені різьбленим орнаментом по каменю, фресками та мозаїкою змушують нас з великим благоговінням відноситись до майстерності зодчих та митців минулого. Ці пам'ятники – німі свідки історії народу, його героїчної боротьби за збереження національної незалежності та культури.

Природа наділила Грузію неповторною красою. Квітучі долини, покриті лісами круті гірські схили, ширяючі в хмарах льодові кавказькі вершини, зелені на морських берегах пальми і кипариси надають їй особливий колорит. Пейзажі Грузії наповнені контрастами: пальми, евкаліпти, мангові ліса Колхиди і снігові піки суворих гір, одягнені густим сосновим і буковим лісом відроги Великого і Малого Кавказу і покриті бороданем і полином степи Йорського плоскогір'я, фруктові сади Картлі та всесвітньовідомі виноградники Кахетії; плантації цитрусових, чаю та інших субтропічних екзотів Абхазії, Аджарії, Гурії, Імереті, Менгрелії та альпійські пасовища високогірних куточків грузинської землі – Сванетії, Тушетії, Хевсуретії.

Грузія – країна найдавнішої культури. Походження грузинського народу, виникнення держав на території Грузії відноситься до глибокої давнини. Археологічні дослідження останніх десятиріч підтверджують висловлювання істориків про генетичні зв'язки між грузинськими та найдавнішими культурними племенами, які населяли Малу Азію, південні райони Кавказу та Месопотамії, тобто хетами, халдами та шумерами.

На протязі століть, аж до XIX ст., Грузія багато разів піддавалася іноземним навалам, які супроводжувалися неймовірним розоренням і спустошенням країни, винищенням населення, знищенням цілих міст та поселень. Але ціною великих жертв грузинський народ зміг відстояти свою незалежність та зберегти свій національний образ, свою мову, своє мистецтво.

Наприкінці I тисячоліття до н.е. та на початку нашої ери на території Грузії вже існувало два державних утворення: Іверія в східній її частині та Колхіда – у західній [1, с. 108-115].

За даними грецьких авторів, Іверія та Колхіда володіли розвинутим господарством (землеробство, скотарство, ремесла, торгівля), упорядкованими містами, ринками, торгівельними шляхами.

Іверія та Колхіда були рабовласницькими державами.

IX – XI століття – епоха запеклої боротьби за вигнання іноземних загарбників, за створення єдиної цілісної держави. Ця боротьба була блискуче завершена при Давиді-Будівельнику (1089 – 1125). Він був великим політичним діячем стародавньої Грузії, чудовим воєначальником, людиною глибокої і багатосторонньої культури. Давид об'єднав всі частини держави в єдину, могутню, централізовану державу. Час від Давида Будівельника до кончини цариці Тамари (початок XIII ст.) було вершиною могутності середньовічної Грузії та епохою розвитку грузинської культури того часу [2, с. 7-9].

З XIII ст. політична могутність Грузії почала падати, країна зазнала розорення з боку монголів. Вся подальша історія Грузії, аж до XIX ст., є історією безперервної героїчної боротьби за збереження своєї свободи і незалежності.

У 1783 році був укладений договір про дружбу між царем Картлі і Кахетії Іраклієм II з Росією. А в 1801 році Східна Грузія, а потім і західні грузинські князівства були приєднані до Росії. Приєднання до Росії врятувало Грузію від фізичного знищення.

У багатовіковій культурі Грузії одне з провідних місць займає архітектура. Монументальність та життєрадісність, цільність та чіткість композиційної побудови, логічність кам'яних конструкцій, строгість пропорційних

співвідношень окремих мас, декор, який з любов'ю прикрашає площини стін, і, нарешті, гармонійний зв'язок з навколишньою природою, характеризує давню архітектуру Грузії.

Давня монументальна архітектура Грузії - кам'яна. Традиції обробки каменю, які склалися раніше, використовувалися і в середні віки. Церкви, палаци, фортеці зводилися з каменю на вапняному розчині. Гладко обтесані квадрати створюють чіткий ритм горизонтальних рядів як зовні, так і всередині споруди. Іноді в загальну компоновку включався колір – каміння іншої породи та забарвлення.

Архітектурі різних епох властиві не тільки художні, але також і яскраво виражені конструктивні особливості. Характерними конструктивними елементами давніх монументальних споруд були склепіння - обов'язковий компонент перекриття, - арки, стовпи, складені із каменю. Купола покояться на гранованому барабані [3, с. 174-202].

Розглядаючи архітектурні пам'ятники давньої Грузії, перш за все треба проаналізувати "дохристиянський" пам'ятник грузинського зодчества – печерне місто Уплісцихе в Горійському районі, приблизно в 50 км від Тбілісі. Місто знаходиться на лівому березі Кури та складається з безлічі печерних приміщень, штучно видовбаних в скелі, які відносяться до різних епох. Частина цих печер не мають яких-небудь прикрас, а деякі приміщення багато розроблені. До числа останніх відноситься центральний ансамбль комплексу з великим відкритим спереду залом, циліндричне склепіння якого прикрашене восьмигранними і квадратними кесонами пізньоантичного типу. До того ж раннього періоду слід віднести великий та малий зали з пласким, але також кесонованим перекриттям. У великому залі привертають увагу широкі арки прорізів і своєрідний «купол», видовбаний в перекритті, який дає верхнє освітлення однієї частини залу. У малому залі стіни розчленовані пілястрами, між капітелями яких під самою стелею тягнеться суцільний профільований пояс. Як кесони, так і пілястри висічені в самій скелі.

У створенні таким величних скельних міст ми бачимо живий зв'язок з

найдавнішими будівельними традиціями передньоазіатських народів. Архітектурна обробка приміщень Уплісцихе, яка має чимало своєрідних форм, в той же час свідчить про тісне поєднання з римсько-еліністичним культурним світом. Уплісцихе на протязі багатьох століть, аж до вигнання турків-сельджуків з Тбілісі в XII ст., був великим національним центром.

Печерне місце Уплісцихе відноситься до дофеодальних часів. В цьому місті-фортеці простежуються зони торговельно-ремісничого, громадського, житлового та військово-господарчого призначення.

Він становив свого часу природну фортецю, яка в середині I тисячоліття до н.е. була перетворена в місто-фортецю. Місто мало висічений в скелі вхід, тунель, який спускався до Кури і вузькі вулиці. Уздовж вулиць розміщені і прості, грубо оброблені печери в один або два поверхи, і ретельно оброблені декоровані зали. Найбільший інтерес представляє група печер з декоративними стелями, що імітують дерев'яні перекриття на круглих парних колодах або прямокутних брусах.

Всі ці споруди, так само як і двоповерхові будівлі з відкритою лоджією (коредо), датуються VI - V ст. до н.е.

Виявлено, що римські художні традиції відображаються і в деяких залах печерного міста Уплісцихе. Ці простори декоровані кесонами.

На початку IV ст. в Грузії рабовласницький лад змінився феодальним. Всі монументальні будинки в Грузії вже в ті далекі часи зводилися з каменю на вапняному розчині. В окремих грузинських провінціях, наприклад, в Кахетії зазвичай будували з кругляка, але кути будівлі, одвірок дверей, вікна та арки складали з правильних квадратів ніздрюватого туфу.

Найдавніші вцілілі церковні споруди на території Грузії відносяться до останньої чверті IV ст. Маленькі церкви IV відокремлені один від одного низкою устоїв.

В кінці V ст. з подальшим закріпленням церкви та із зростанням політичної сили Грузії маленькі капели вже не задовольняли, стали необхідні великі храми, які могли б вмістити всю масу тих, хто молиться.

Більша частина з них представляють собою базиліки.

На межі VI - VII століть грузинська архітектура вступила в період художньої зрілості і створила ряд кращих витворів.

Першим з чудових пам'яток є славнозвісний храм Джварі (церква великого хреста), розміщений на горі навпроти столиці Мцхета, там, де зливаються Арагві і Кура. Цей храм побудований на тому місці, де за переказами, з часів просвітительки Грузії Ніни, на початку прийняття християнства стояв великий дерев'яний хрест, якому поклонялися не тільки грузини, але і вірмени.

Храм побудований на кручі, на самому краю скелі, яку він продовжує і завершує. Його видно з усіх боків з далекої відстані. Він бере активну участь в навколишньому ландшафті, надаючи йому мажорного звучання. Джварі, досконалий пам'ятник архітектури, відіграє провідну роль у розвитку центрально-купольних наступних композицій.

В VII ст. в різних куточках Грузії копіювали, або відтворювали його варіації. В храмах Шуамта (Кахеті), Атені (Картлі) вносять деякі зміни, що позначається на художньому образі споруд.

Дзвелі Шуамта має дві церкви: нижня та верхня Шуамта. Будувалися вони в V - VI ст. Ці храми більш спрощеного типу.

В живописній місцевості Атен Горійського району стоїть Атенський Сіон, побудований в VII ст. зодчим вірменом Тодосом. За зовнішнім виглядом атенській храм трохи масивніше, ніж Джварі, тому що барабан купола тут ширше. Фасади декоровані численними фігурними рельєфами. Інтер'єр храму, крім вдалих пропорцій і гармонійності, цікавий дивовижним розписом (більш пізнього періоду, можливо XI ст.), що розчищений наприкінці 70-х років минулого століття.

Архітектура Грузії раннього середньовіччя має деякі схожі риси з архітектурою інших країн християнського миру – Візантією, Сирією, Вірменією і в той же час зберігає яскраву своєрідність. Архітектуру Грузії і Вірменії на різних щаблях характеризує загальна лінія розвитку, але з чітко несхожими національними рисами. Грузія добилася небувалої політичної могутності, розквіту економіки і

культури в епоху царювання Давида-Будівельника і його наступників Георгія III і цариці Тамари (XII та XIII ст.).

Самими значними пам'ятниками першої половини XI століття, в яких уже повністю проявляються всі особливості епохи, є храм Баграта в Кутаїсі, Мцхетський собор Светі-Цховелі та Алвердський кафедрал в Кахеті.

Ці три колосальні споруди розміщені в різних провінціях Грузії, мають між собою багато спільного, але в той же час кожна з них зберігає свою яскраву індивідуальність. Грандіозний храм Баграта в Кутаїсі, який дійшов до нас в зруйнованому вигляді, і в руїнах залишає незабутнє враження своєю масштабністю, гармонійністю пропорційної побудови і відношеннями архітектурних форм. Він був побудований першим царем об'єднаної Грузії Багратом III в 1003 році. Храм представляє собою складний триконх. Бокові апсиди без додаткових приміщень. Майстерно виконані окремі архітектурні елементи і деталі. Подовжені спарені вікна бічних апсид підкреслюють легкість, загальне прагнення вгору всієї архітектурної побудови. Декоративне убранство храму надає йому особливу виразність і емоційність.

В оформленні стін сильно проявився смак до декоративної вишуканості. Храм багато декорований різьбленням, в якому легко простежити два хронологічних шару: основні частини споруди відносно декору являють собою ранній щабель розвитку; прикраси ж портиків - масивні капітелі, покриті пишними рослинними і геометричними візерунками із зображеннями різних тварин, бази колон, орнаменти склепінь - стоять на цілком зрілій еволюції стилю.

В 1691 році під час навали турків храм був підірваний і в наш час, позбавлений купола і склепінь, він представляє лише грандіозну, надзвичайно живописну руїну.

З VI ст. в зодчестві Грузії головне значення набуває центрально-купольна композиція.

Мцхетський собор Светі-Цховелі («животворящий стовп»), побудований в 1010-1029 роках талановитим грузинським зодчим Арсуکیدзе саме на тому місці, де в IV ст. була зведена перша в Грузії християнська церква.

Светі-Цховелі має чотирикутну форму. У нього тільки одна, східна, напівкругла апсида. Великий внутрішній простір храму освітлено з 16 вікон в барабані купола. Створюється враження грандіозності і урочистості.

Светі-Цховелі багато декорований різьбленням. Майстер в деяких випадках вдається до поліхромії, включаючи в кладку стін камені різного кольору.

В північній частині Мцхета підноситься купольний храм Самтавро - одна з провідних архітектурних доміант забудови стародавньої столиці.

Назва "Самтавро" зберегло перекази глибокої старовини. Воно позначає "місце правителя" (по-грузинськи "Мтавра").

В Самтавро, як і в інших грузинських храмах зрілого середньовіччя, весь акцент перенесений на обробку та декоративне оздоблення фасадів, на розділку зовнішнього вигляду мас споруди.

Південний і західний фасади вражають багатством орнаментального оздоблення, динамічністю побудови, живописністю їх характеру; східний фасад більш спокійний.

Кульмінацією в оформленні є віконне оформлення південного і північного фасадів. Тут автор намагався передати ефект руху ліній, підкреслити враження живописності завдяки поглибленню різьблення, що народжує м'які світлотіні.

Алавердський кафедрал за своїми архітектурними формами і стилем відноситься до першої половини XI ст. Храм побудований, як і всі храми Кахетії, з кругляка, але облицьований тесаними плитами водяного туфу. Зовнішні форми храму архітектонічні і стрункі. Це найвищий храм Грузії.

Одним із значних центрів середньовічної грузинської культури є Гелаті (недалеко від Кутаїсі) - монастирський комплекс, який почали будувати в 1106 році. Він був заснований Давидом-Будівельником. Монастир розташований в рідкісній за красою місцевості і включає три храми: головний храм на честь Богородиці, на схід від нього - церква св. Георгія і на захід - церква св. Миколи. Тут також знаходяться руїни знаменитої Академії - великого центру наукової і філософської думки Грузії того часу. У славетній Гелатській академії проходила діяльність чудового грузинського філософа Іоане Петреці. Тут також

існувала вища школа. Давид приймав участь у розбудові храму. Його поховано біля входу в монастирську огорожу.

У головному храмі стіни зберегли розпис з портретним зображенням. В кінці вівтарної апсиди розміщується мозаїка XII ст. Тут велике мозаїчне зображення Богоматері з архангелами.

Недалеко від Телаві збереглася Академія Ікалто. Тут навчалися 150 чоловік. Серед них був Шота Руставелі. В академії вивчали виноградарство, кераміку, метал та інші дисципліни.

... Вивчення історії та давньої архітектури Грузії проходило завдяки участі в спеціальних експедиціях груп архітекторів до цієї дивної країни. Саме це дало змогу побачити та порівняти між собою пам'ятники архітектури, побудовані в різні періоди історії цього народу, в різних частинах країни та відчутти, що:

1. Історія розвитку архітектури Грузії тісно пов'язана з історичною долею грузинського народу.
2. Різноманітність природних та кліматичних умов території Грузії, а також народні традиції різних національних груп населення визначили суттєву багатоманітність пам'ятників грузинської архітектури.
3. Характерні особливості давніх міст Грузії мають свої національні риси, які тісно пов'язані з історією життя самого народу.
4. В архітектурному рішенні пам'ятників Грузії простежується велика різноманітність, яка визначена різними географічними умовами окремих районів республіки, а також національними особливостями культури та прикладного мистецтва цих регіонів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закария. Памятники восточной Грузии. – М.: Изд-во «Искусство», 1983.
2. Беридзе В.В Архитектура Грузии IV – XIX в. – М.: Изд-во «Искусство», 2016. – 96 с.
3. Северов Н.П., Чубинашвили Г.Н. Памятники грузинской архитектуры. – М.: Изд-во «Искусство», 2012.

633.11

**SPIKE STRUCTURE AND GRAIN WEIGHT IN IT, DEPENDING ON THE
ELEMENTS OF TECHNOLOGY FOR GROWING WINTER WHEAT**

TRETIAKOVA S.A.

Candidate of Agricultural Sciences, Senior Lecturer

Department of Plant Production

Uman National University of Horticulture

Uman city, Ukraine

Abstract: In the scientific work has established correlation of winter wheat yield with a set of indicators that determine the biological productivity of plants.

Keywords: sowing period, seeding rate, correlation pleiad, winter wheat, cultivar.

The biological productivity of wheat grain, as in other crops, is determined by the number of productive stems per unit area and the average mass of grain in the ear [1, 3]. In turn, the grain mass in the ear is in a certain way related to the length of the ear, which is related to the number of spikelets and grains in the ear and the mass of 1000 seeds, which during the years of our research differed in selected varieties [2]. (Table 1).

So, for the period of sowing in the third decade of September (the first sowing season in the experiment), the spike length for the Favoritka variety was 8.8–9.9 cm, for the Podolyanka variety –9.1-10.2 cm. For the second and third sowing terms, this indicator decreased in cultivars, respectively - by 13.2-31.6 and 20.4-34.6% and 11.2-28.5 and 16.3-25.5%. An increase in the sowing rate of wheat seeds from 3.0 to 6.0 million pcs. / Ha led to a decrease in this indicator in all variants of the experiment.

Regarding the spike density index, it can be noted that the studied varieties had a middle-density spike, on the indicators of which the sowing period and seeding rate did not have a significant effect, that is, in the same way on the level of formation of winter wheat grain yield, which is confirmed by the results of the correlation analysis.

However, other indicators for cultivars, sowing dates, seeding rates – significantly differed.

Table 1

The structure and productivity of a spike of winter wheat, depending on the sowing period and sowing rate, 2006-2009.

Cultivar (factor A)	Sowing period (factor B)	Seeding rate, million pcs/ha (factor C)	Ear productivity indicator				
			Ear length, cm	Indicator of an ear density, pcs /cm	quantity		Mass of grain in one ear, g
					Spikelets in an ear, pcs	Grains in a wheat, pcs	
Kryzhynka	I (III decade of September)	3	9,9	18,2	19	30	1,17
		4 (controle)	9,8	18,4	18	30	1,17
		5	9,6	17,7	18	27	1,11
		6	8,8	18,2	17	26	1,01
	II (I decade of October)	3	8,2	18,3	19	31	1,25
		4	8,0	17,5	19	29	1,15
		5	7,7	18,2	17	26	1,09
		6	7,3	17,8	17	26	1,07
	III (II decade of October)	3	7,8	17,9	17	25	1,19
		4	7,7	18,2	17	24	1,14
		5	7,5	17,3	15	23	1,14
		6	6,4	18,8	15	20	1,13
Podolyanka	I (III decade of September)	3	10,2	18,6	19	27	1,09
		4 (controle)	10,0	19,0	19	26	1,02
		5	9,8	18,4	17	25	1,00
		6	9,1	17,6	17	25	0,96
	II (I decade of	3	8,7	18,4	19	27	1,12
		4	8,4	17,9	19	26	1,05

	October)	5	8,3	18,1	17	26	1,04
		6	7,0	20,0	17	25	0,98
	III (II decade of October)	3	8,5	17,6	17	26	1,16
		4	8,2	18,3	15	25	1,09
		5	8,2	18,3	15	24	1,08
		6	6,7	17,9	13	22	1,07
<i>HIP₀₅</i>			0,42	0,90	0,85	1,29	0,05

So, in the Kryzhynka cultivar, at the first time, as the seeding rate increased, the spike length decreased from 9.9 to 8.8 cm. Accordingly, the number of spikelets in the spike decreased from 19 to 17; grains - from 30 to 26, the mass of grains in the ear from 1.17 to 1.01 g.

In the Podolyanka cultivar, the ear is 0.1-0.3 cm longer in comparison with the Kryzhynka cultivar, the number of grains, with the exception of 6.0 million/ha increased by 1-2 pcs., however, the number of grains in the ear decreased by 2-4 pcs.; at the level of the trend the mass of grain in the ear decreased. In the second and third terms indicators decreased significantly with the exception of the mass of grain in the ear. This indicator, due to the lower density of sowing, even increased slightly. For example, at a seeding rate of 3.0 million pcs/ha the grain weight in the spike of the Favoritka variety at the first sowing rate was 1.17 g, the second 1.25 g, the third 1.19 g.

In Podolyanka in this option - respectively - 1.09; 1.16; 1.12 g. Compared with data from literature, these indicators of grain mass in the ear cannot be considered high, they are rather average, and on some options even low. But the literature data mainly concern the cultivars of the 60s-70s, when a good yield was 30-35, while now it is 50-60 c/ha, since the density of the stalk of tall stems was 300-350 stems, respectively, now 450 -550 and more.

Based on preliminary data from a study of indicators of the formation of wheat productivity, in particular with regard to winter hardness, survival, autumn and spring

tillering coefficients, plant height, plant and stems density, correlation relationships of these indicators were processed, their effect on productivity by using the method of correlation pleiades. Because of the obtained data, the following correlation pleiad was constructed (Fig.1).

In the center of the pleiad the mark-indicator “productivity” (Y) stood out, which at a strong level is associated with a number of economically valuable traits. Thus, a strong correlation of direct action between plant height and plant stem density was found ($r = 0.88$ and $r = 0.87$), with plant density and field germination a direct correlation of average strength was found ($r = 0.46$ and $r = 0.59$).

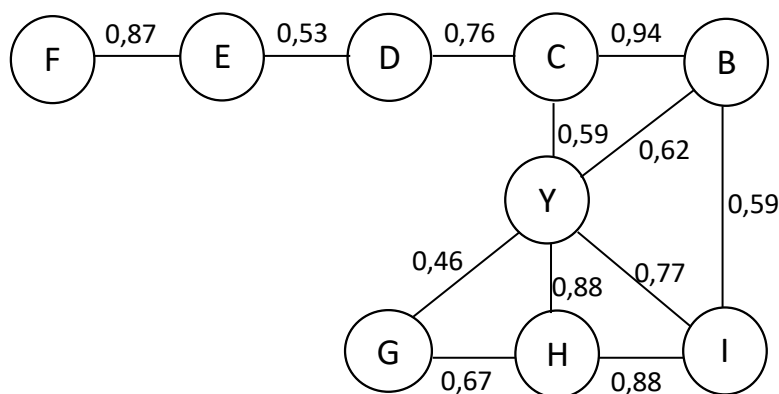

Fig. 1. Correlation pleiad of the relationship between winter wheat grain yield (Y) and a number of economically valuable traits depending on the sowing period and seeding rate, the average for 2016-2019.

Legend:

B-field germination, %; C-winter hardiness, %; D-overall survival, %;

E-autumn tillering; F-spring tillering; G-density of plants, pcs / m²; H-height of plants, cm; I-density of productive stalk, pcs / m²;

In turn, the eliminated indicators have among themselves direct strong connections. It should also be noted that such important traits as overall survival and tillering (D and E and F) were separated from other economically valuable traits, however, a strong correlation relationship was established between them and field germination ($r = 0.87$), which, through field germination affects the productivity of winter wheat.

REFERENCES

1. Zinchenko A. I. Plant growing laboratory manual / A. I. Zinchenko, A. V. Koroteyev, S. M. Kalenska, G. I. Demidas, V. Y. Bilonozhko and others. - Vinnytsa.: New Book, 2008. - 536 p.
2. Likhochvor V.V., Grain production / V. Likhochvor, V.F. Petrichenko, P.V. Ivashchuk.-Lviv. 2008. - 624 p.
3. Ulich A. L. Influence of sowing dates and varieties on the growth and development and productivity of winter wheat / G. P. Maksymchuk, A. A. Tsuk, S. A. Vialyi // Scientific Herald of the NAU. - Kyiv, 2002. - No. 58. - P. 81-86.

UDC 336

**INVESTIGATION OF KEY ASPECTS OF THE UNIVERSITY PROJECT
ACTIVITY'S IMPACT ON THE REGIONAL DEVELOPMENT**

Kropelnytska Svitlana Orestivna

Ph.D (Economics), Doctoral Candidate, Associate Professor

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Annotation. The main indicators of the impact of the university project activity on regional economic development are described in the article. The most important are economic and budgetary efficiency, other economic benefits, the social impact of projects, etc.

Keywords: project activity, university, grant, regional development

With the start of European integration reforms, universities have become more modern, competitive and international-level educational and research centers. Their activities have an impact not only on the formation of human potential, but also on the development of the region of their territorial location. At the same time, they actively combine the provision of basic educational services with the latest technologies and project activities.

In the context of university project activity, indicators of its economic, budgetary, social and other impacts on the direct beneficiaries of the projects, target groups and other stakeholders which could potentially benefit from their implementation and realization are important.

The main indicators of the effectiveness and impact of the university project activity are: increased level of innovation and competitiveness of the region; increased amount of attracted grants, budgets and other development funds for universities and stakeholders in the region; systematic implementation of the development strategies;

acceleration of the technology transfer rates; development of innovative cooperation of the public sector of science, universities with the real sector of economy.

In our opinion, all indicators can be combined into the groups shown in Table 1.

Table 1

Indicators of effectiveness and impact of university project work on its and regional development

Indicator	The essential and structural characteristics
Economic and / or budgetary efficiency	<p>improving the investment attractiveness and competitiveness indices of the region</p> <p>increasing the amount of attracted grants, budgets and other development funds for the higher education institutions and for the stakeholders of the region (target groups of projects);</p> <p>systematic implementation of projects that will ensure the implementation of institutional development strategies;</p> <p>acceleration of technology transfer rates;</p> <p>development of scientific and innovation cooperation of the public sector of science, higher education institutions with the real sector of the economy.</p>
Other economic benefits	<p>enhancing the institutional capacity of the region and improving information and education provision in accordance with the level of European and world standards;</p> <p>implementation of innovative technologies, improvement of methods and practices that will result from projects;</p> <p>providing an impetus for the sectoral development of the regional economy;</p>

	formation and implementation of mechanisms of socio-economic self-sufficiency of local territorial communities (united territorial communities) and the region as a whole through the use of a project approach.
Social influence	<p>improving the quality and accessibility of advisory and educational services, research opportunities, bringing them closer to European and world standards;</p> <p>improving the level of competence, improving practical skills in various areas of socio-economic development for a wide range of stakeholders;</p> <p>increasing the chances of successful participation in EU grant competitions, budget support or other development resources;</p> <p>ensuring the proper level and accessibility for the target groups of logistical and software development.</p>

The development of the university project activity also influences the activation of the innovative activity of economic entities. And this in its turn helps to increase the competitiveness of the economy the public and local levels.

УДК 740

КРЕАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК НОВОЕ ПРОЯВЛЕНИЕ КРЕАТИВНОСТИ

Бурец Юлия Михайловна

магистр, и.п.н.

Педагог-психолог

ГУО «СШ №19 им.Я.Купалы г.Минска»

г.Минск, Беларусь

Аннотация: В статье рассматривается исследование креативности и компетентности. Автор обращает внимание на разнообразие исторических подходов к креативности и компетентности. Указано на две современные теоретические традиции понимания креативности, в их рамках на три основных подхода к исследованию данной проблемы. В итоге, автор обосновывает свою точку зрения и предлагает объединить оба понятия в одно «креативная компетентность».

Ключевые слова: креативность; интеллект; компетентность; инновации, креативная компетентность, теория инвестирования, теория менеджмента, мотивация.

На современном этапе развития общества особую актуальность приобретают проблемы реформирования системы образования, внедрение инновационных технологий в учебно-воспитательный процесс образовательных учреждений. Одним из аспектов является подготовка педагога, который не только руководствуется повышенной качественной деятельностью, но и сам является компетентным и креативным специалистом в системе образования [1, с. 251].

Несмотря на возрастающий интерес к исследованию креативности, в научной литературе отсутствует общепринятое определение названного понятия. Под креативностью принято понимать «способность индивида к нестандартному,

творческому мышлению» [3, с. 386], «творческие возможности (способности) человека, которые могут проявляться в мышлении, общении, отдельных видах деятельности» [6, с.224] и даже «уровень творческой одарённости, составляющей относительно устойчивую характеристику личности» [8, с. 259]. В целом приведенные выше дефиниции отражают две традиции теоретизирования: философскую (общенаучную) традицию интерпретации творчества и концепцию креативности как дивергентного мышления Дж. Гилфорда.

В современной психологической науке существуют три основных подхода к исследованию проблемы креативности:

1. Как таковой креативности не существует. Интеллектуальная одаренность выступает в качестве необходимого, но недостаточного условия творческой активности. Главную роль в детерминации творческого поведения играет мотивация, ценности, личностные черты. К числу основных черт творческой личности относят когнитивную одаренность, чувствительность к проблемам, независимость суждений в неопределенных и сложных ситуациях (А. Маслоу, А. Таненбаум, О.Б. Богоявленская).

2. Творческая способность рассматривается как самостоятельный фактор, относительно независимый от интеллекта. Так, в «теории интеллектуального порога» П. Торренса постулируются следующие положения: если интеллект (IQ) ниже 115-120 баллов, то он и креативность образуют единый фактор. При IQ выше 120 творческая способность становится независимой величиной. Другими словами, можно утверждать, что нет креативов с низким интеллектом, но есть интеллектуалы с низким уровнем развития индивидуальной креативности (Дж. Гилфорд, К. Тейлор, Я.А. Пономарев).

3. Высокий уровень развития интеллекта априорно предполагает высокий уровень развития творческих способностей. В то же время, творческого процесса как специфической формы психической активности не существует (Д. Векслер, Г.Ю. Айзенк, Л. Термен) [5, с. 116].

На наш взгляд, особого внимания заслуживает теория инвестирования Р. Стернберга. Она не является основной, являясь в то же время очень современной. Р. Стернберг и Д. Лаверт считают креативным такого человека, который стремится и способен «покупать идеи по низкой цене, а продавать по высокой». По Р. Стернбергу, творческие проявления детерминируются шестью основными факторами. Автор предполагает, что креативность – это способность идти на разумный риск, готовность преодолевать препятствия, внутренняя мотивация, толерантность к неопределённости, готовность противостоять мнению окружающих. Он говорит о том, что проявление креативности невозможно, если отсутствует адекватная творческая среда. В сущности, данная теория сводится к тому, что отдельные компоненты, отвечающие за творческий процесс, взаимодействуют между собой и дополняют друг друга. И совокупный эффект от их взаимодействия несводим к влиянию какого-либо одного из них в отдельности. Мотивация может компенсировать отсутствие творческой среды, а интеллект, взаимодействуя с мотивацией, значительно повышает уровень креативности. Следует отметить, что в данной теории интеллектуальная способность является системообразующим фактором конструкта креативность [2, с. 187].

В 1990-е годы интенсивные изменения и инновации, осуществлявшиеся преимущественно с помощью команд, дали возможность говорить не только об индивидуальной креативности, но и о групповой (командной) креативности. Именно она стала наиболее актуальной проблемой разработки современных теорий менеджмента, а также в исследованиях по социальной и педагогической психологии. Стало очевидным, что креативность невозможна вне социального взаимодействия, то есть она является не только индивидуально-психологической, но и социально-психологической характеристикой творческой личности.

В этот момент зарождается направление, которое связано с поиском способов повышения креативности команд. За счет повышения разнообразия их состава, функциональной принадлежности участников, их различий в сфере

образования и профессиональном опыте, а также за счет введения таких форм групповой разработки решений и организации труда, которые стимулируют количество и разнообразие выдвигаемых идей.

Как показывают наблюдения разных авторов, креативность и инновационность тесно связаны со способностью творческого человека добывать необходимую информацию посредством личных контактов с другими людьми, а также лоббировать разработанные коллегами идеи, опираясь на свои связи в организации.

На данном этапе развития образовательной сферы в условиях обострившейся конкуренции за использование новых технологий, а также в связи необходимостью постоянно преодолевать сопротивление изменениям в организациях под креативностью стали подразумевать не только способность к генерированию новых идей, но и добиваться их поддержки, совершенствовать их в ходе обсуждения с другими людьми, доводить их до реализации. Таким образом, понятие креативности стало сближаться с понятием инновации, создания новых товаров, услуг и образовательных технологий, обеспечением их поддержки и внедрением в деятельность организаций и учебных заведений.

Наибольшую известность в рамках данного направления получила теория «инновационных команд» Д. Анконы и Х. Бресмана. С их точки зрения, инновационная команда (или X-команда) – это группа, ориентированная на предпринимательское поведение и адаптивность, эффективно управляющая внутренними и внешними отношениями, обеспечивающая внедрение разработанных ею идей, а также способная гибко менять свою структуру и состав в зависимости от стадии работы над проектом. С одной стороны, инновационность команд и организаций тесно связано со способностью выходить за свои границы, заимствовать опыт, идеи и знания у других команд. С другой стороны, генерирование идей в компании должно подчиняться единому ритму: синхронизация инновационной деятельности отдельных команд с общеорганизационными циклами повышает координированность их

усилий и дает возможность топ-менеджменту регулярно проводить оценку и отбор перспективных решений [4, с. 312].

Дж. Равен указывает на то, что компетентностное поведение зависит от готовности и способности содействовать климату поддержки и поощрения тех, кто пытается вводить новшества или ищет способы более эффективной работы. Кроме того, необходимо адекватное понимание того, как функционируют организация и общество, где человек живёт и работает, и адекватное восприятие собственной роли и роли других людей в организации и в обществе в целом, а так же адекватное представление о ряде понятий, связанных с управлением организациями. Включая такие понятия, как риск, эффективность, лидерство, ответственность, подотчётность, коммуникация, равенство, участие, благосостояние и демократия.

Для того, чтобы генерировать ту или другую идею, привносить её в компанию, среду образования и она привела к успеху, человек должен совершить не только новые действия, но и проконтролировать результаты этих действий (усвоенные знания дают свои плоды через некоторое время, когда являются осознаваемыми), а затем, сделав выводы, более тщательно изучить проблему, с которой он пытается справиться, и оценить эффективность применённой стратегии. Всё это человек станет делать тогда, если цель, ради которой он проявляет инициативу, очень важна для него. На практике оказывается, что значимая цель иногда состоит в овладении определенным конкретным знанием. А иногда она заключается в достижении какого-то высоко значимого для индивида типа поведения. Примерами последнего является изобретение лучших способов выполнения каких-либо дел и организация эффективной совместной деятельности [7, с. 180].

Подводя итог вышесказанному, я пришла к выводу, что в научной литературе нет термина, который характеризовал бы импровизацию, смелость и компетенцию одним термином. С моей точки зрения, таким понятием может быть «креативная компетентность». С одной стороны, опираясь на подход Дж. Гилфорда, рассматриваем креативность как способность, которую, как и

любую другую можно развивать. С другой стороны, иметь способность еще не значит реализовать ее на практике. Для этого необходима среда с инновационными технологиями и личность специалиста, имеющего желание развивать креативную компетентность как способность и готовность к творческой профессиональной деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Дронова, Т.А. Формирование интегрально-креативного стиля мышления будущих педагогов в образовательной среде вуза / Т.А. Дронова. – М.: МОДЭК, 2008. – 368 с.
2. Дружинин, В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2008. – 368 с.
3. Еникеев, М.И. Общая и социальная психология / М.И. Еникеев. – М.: Энциклопедия, 2002. – С. 560.
4. Журавлев, А.Л. Совместное творчество: состояние и перспективы исследований / А.Л. Журавлев, Т.А. Нестик // Психология интеллекта и творчества. – М.: ИП РАН, 2010. – С. 309 – 320.
5. Лобанов, А.П. Психология интеллекта и когнитивных стилей: учеб. пособие / А.П. Лобанов. – Минск: Агенство Владимира Гревцова. – 2008. – 296 с.
6. Мещеряков, Б.Г. Большой психологический словарь. / Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко. – М.: Олма - Пресс, 2002. – 630 с.
7. Равен, Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Д. Равен. – М.: Когито-центр, 2002. – 394 с.
8. Степанов, С.С. Популярная психологическая энциклопедия / С.С. Степанов. – М.: Эксмо, 2005. – 672 с.

УДК 5527

РУЧНОЕ ТКАЧЕСТВО КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ДЕКОРАТИВНОГО ТВОРЧЕСТВА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Калошкина Елена Евгеньевна

старший преподаватель

Бурец Елизавета Олеговна

студентка

Белорусский государственный педагогический университет

имени Максима Танка

г. Минск, Беларусь

Аннотация: в статье рассматриваются теоретические основания развития детского творчества, описывается авторская система педагогической работы по развитию декоративного творчества детей старшего дошкольного возраста посредством ручного ткачества.

Ключевые слова: творчество; декоративное творчество; ручное ткачество; дети старшего дошкольного возраста.

В качестве одной из задач образовательного поля дошкольной педагогики выдвигается эстетическое воспитание, предполагающее формирование у детей способности воспринимать, чувствовать, понимать прекрасное в жизни и искусстве, а также развитие потребности участвовать в создании прекрасного.

Анализируя психолого-педагогическую литературу по проблеме эстетического воспитания и развития ребенка дошкольного возраста нами было выявлено:

1. Важным фактором эстетического воспитания развивающейся личности ребенка является искусство, разные его виды, в том числе и декоративно-прикладное (Горунович Л.Б., Комарова Т.С., Силивон В.А., Флерина Е.А. и др.). В Учебной программе дошкольного образования Республики Беларусь содержание работы по эстетическому развитию детей дошкольного возраста

реализуется в образовательной области «Искусство» и предусматривает воспитание основ художественной культуры, развитие детского творчества средствами изобразительного искусства. Одним из средств является декоративно-прикладное искусство. Декоративно-прикладная деятельность детей дошкольного возраста осуществляется в основном на занятиях по рисованию, лепке, аппликации и связана с ознакомлением с народным декоративным искусством [1, с. 321].

2. Восприятие детьми произведений искусства и продуктивная деятельность (рисование, лепка, аппликация) имеют колоссальное влияние на всестороннее развитие детей дошкольного возраста, так как содействуют развитию познавательных, речевых, двигательных, творческих процессов (Горбатова Е.В., Езикеева В.А., Зубарева Н.М., Казакова Т.Г., Чумичева Р.М. и др.).

3. Ручное ткачество как фактор формирования эстетического воспитания не было использовано, хотя в нем заложены большие художественные достоинства. Более того, никто из авторов не исследовал возможности развития творчества у детей старшего дошкольного возраста посредством ручного ткачества.

В ряде исследований творчество рассматривается как: «созидание нового, под которым могут подразумеваться как преобразования в сознании и поведении человека, так и порождаемые им продукты» [2, с. 5]; «экзистенциальные проблемы бытия человека в мире, его открытость новым возможностям» [3, с. 218]; «способность генерировать что-то такое, что никогда раньше не было известно, не встречалось и не наблюдалось» [4, с. 39].

Художественное творчество определяется как «создание новых эстетических ценностей, вещей и художественных образов, которые радуют своей красотой и порождают эстетические и духовные переживания». [5, с. 5]. Декоративная деятельность рассматривается как процесс создания и украшения бытовых предметов [6, с. 5]. В результате анализа литературы по проблеме декоративного творчества можно сформулировать следующее определение: декоративное творчество - процесс создания новых предметов, имеющих

эстетическую ценность и обладающих художественной образностью, основу которой составляет взаимосвязь формы предмета и его декор (лат. «украшение»).

Детское творчество рассматривается как «процесс, представляющий собой выявление механизмов порождения и развития созидательных возможностей ребенка в ходе решения им тех или иных задач» [7, с. 37]; «процесс создания субъективно-нового для ребенка продукта, в который он вложил свои знания, эмоциональное отношение к изображаемому, применив усвоенные им на занятиях под руководством взрослого или найденные самостоятельно изобразительно-выразительные средства». [8, с. 15].

Изучение психолого-педагогической литературы по вопросам детского творчества позволило нам также определить оптимальные условия возникновения творческих проявлений у детей дошкольного возраста: развитое образное восприятие и накопленные образные представления ребенка, интерес к деятельности, усвоенные им технические приёмы и способы действия, средства художественной выразительности искусства. Данные условия могут выступать в качестве основных компонентов, раскрывающих структуру декоративного творчества у детей дошкольного возраста.

На данном этапе в поликультурном образовательном пространстве одной из основных стратегий педагогической деятельности, направленной на воспитание личности нового типа сознания и самосознания, является культуротворческая стратегия, включающая в себя изучение, освоение и использование в образовательном процессе культурных ценностей, как мировых, так и своего народа, для творческого развития подрастающего поколения. Воспитательный потенциал национальной культуры, народного искусства в разных аспектах рассматривают многие исследователи: взаимосвязь образования и национальной культуры (Белинский В.П., Ушинский К.Д., Шацкий С.Т. и др.); роль искусства в формировании личности, ее ценностных ориентаций (Григорьева Г.Г., Чумичева Р.М., Шпикалова Т.Я. и др.); использование

культурных ценностей в образовательном процессе (Алиева С.Т, Горуневич Л.Б., Завьялова С.М., Силивон В.А., Овсянникова Н.П. и др.).

Культуротворческая стратегия этнокультурного образования предполагает разработки разных видов развивающих технологий художественного творчества.

В связи с актуальностью данного вопроса и основываясь на теоретические положения Горуневич Л.Б., Казаковой Т.Г., Комаровой Т.С., Силивон В.А. нами была разработана система педагогической работы по развитию декоративного творчества у детей старшего дошкольного возраста посредством ручного ткачества.

Ткачество, в частности ручное, относится к числу наиболее творческих, многовариантных видов современного искусства, доступных детям уже в дошкольном возрасте.

Возможности ручного ткачества в развитии личности ребёнка дошкольного возраста доказаны многолетней практикой работы в учреждениях дошкольного образования и детских развивающих центрах Республики Беларусь. Опыт работы показал, что успех овладения элементарными приемами и техниками ткачества и повышение уровня декоративного творчества детей обусловлены системным характером обучения при условиях доступности и постепенности в усложнении предлагаемых задач.

Наши исследования доказывают, что развивать декоративное творчество детей старшего дошкольного возраста в процессе ручного ткачества возможно лишь при наличии развивающей целостной программы обучения и создания позитивных педагогических условий, отвечающих возрастным и психофизическим особенностям детей.

Процесс обучения целесообразно осуществлять в несколько этапов:

На первом, информационно-ознакомительном этапе, дети знакомятся с ткачеством как одним из древнейших видов деятельности человека и особенностями традиционного ткачества белорусов. Целью данного этапа является формирование у ребенка знаний об истории, видах, материалах,

оборудовании и приспособлениях ручного ткачества. Содержание данного этапа реализуется на 8 занятиях (4 часа).

Эмпирическое исследование показало, что ознакомление детей старшего дошкольного возраста с ручным ткачеством через восприятие художественных образцов позволило расширить их представления об окружающей действительности, обогатить эстетический опыт, развить зрительно-образные ассоциации, эмоциональную восприимчивость, развить и углубить интерес к национальному декоративно-прикладному искусству и, в частности, к его разновидности – ручному ткачеству.

Второй, развивающе-подготовительный этап, включает 10 занятий (5 часов), нацеленных на подготовку детей к пониманию значения главных средств художественной выразительности ручного ткачества: свойств материалов для ткачества (толщина, эластичность, фактурность, цвет пряжи), композиции рисунка тканого полотна.

Анализ эмпирических данных подтвердил активизацию прошлого опыта детей и накопление ими нового. В процессе работы с цветной пряжей дети закрепили понятия основных, контрастных и родственных цветов. Углубили знания о типах цветовой гаммы и колорита, средствах композиции – симметрии, асимметрии, ритме, равновесии, целостности. Усвоили качественные характеристики необходимых материалов для ткачества.

На третьем, непосредственно обучающем этапе, дети старшего дошкольного возраста знакомятся со специальными операциями ткачества и способами оформления тканых полотен (подбор и изготовление декора). Содержание работы данного этапа распределено на 26 занятий (13 часов).

Ручное ткачество как продуктивная деятельность включает в себе огромный потенциал для формирования ручной умелости у детей дошкольного возраста, развитие которой осуществляется в процессе выполнения таких действий как: наматывание нити утка на челнок, перебирание ниток основы, закладывание в зев нити утка, подбивание тканого полотна и т.д. Об уровне развития детской

ручной умелости в ткачестве педагогический работник может судить по таким показателям, как самостоятельность, быстрота, ловкость, качество труда.

Наблюдая процесс овладения элементарными приемами и операциями ткачества, мы пришли к выводу, что в качестве простейших техник доступных для овладения детьми старшего дошкольного возраста являются «полотняное переплетение», реже «разрезной ковровый узел», такие как «египетская петля» и «сумаховая косичка» являются техниками повышенной сложности для ребенка старшего дошкольного возраста.

Необходимо отметить, что процесс ткачества это не только техническая составляющая, предполагающая формирование специальных двигательных умений и навыков, но и творческая, предусматривающая развитие художественно-творческих способностей.

Творческая составляющая ручного ткачества заключена в декоративной композиции изделия. Ткачество представляет собой процесс изготовления тканого полотна из пряжи. В процессе художественной обработки (декорирования его вышитыми или вытканными узорами, росписью и т.д.) тканое полотно превращается в текстильное изделие – рушник, пояс, коврик, гобелен и т.д. [10, с. 21].

В ткачестве декоративная композиция имеет свои закономерности. Варианты ее могут быть разнообразны в зависимости от задач, а художественные возможности расширены за счет использования разнообразных материалов и техник. В детском ручном ткачестве декоративная композиция тканого изделия (коврика, салфетки, рушника, панно и т.д.) создавалась следующими способами: 1. подбор пряжи по контрастности цвета; 2. ритм цветных полос в тканом полотне; 3. подбор и изготовление декоративных элементов с последующим украшением ими тканого полотна.

Дети осваивали способы изготовления декора из пряжи, бумаги, ткани и других подручных материалов. Упражнялись в украшении ими тканых полотен. Разнообразные свойства используемых материалов в сочетании с особенностями техники ткачества позволили создать с детьми красивые,

выразительные вещи, которые являются прекрасным украшением интерьера учреждения дошкольного образования.

На основании наблюдений за работой детей, нами был сделан вывод, что к окончанию занятий данного этапа у них сформировался стойкий интерес к ткачеству, они с удовольствием выполняли практические задания, проявляя творческую активность, экспериментировали с цветом пряжи, материалами и декором. Обогащая свои знания и приобретая новые умения в области декоративной деятельности, воображение детей стало более целенаправленным. Дети предварительно обдумывали образ будущего изделия, планировали свою деятельность, что позволило им успешно справляться с выполнением поставленных задач. Вид изделий эстетически и художественно улучшился.

На четвёртом этапе, этапе самостоятельной работы, предполагается организация педагогическим работником 12 занятий творческой направленности (6 часов), цель которых – закрепление знаний о ручном ткачестве, его изобразительно-выразительных средствах, материалах для ткачества; закрепление умений и навыков в способах, приемах и техниках ткачества, оформления тканых изделий.

Формируя самостоятельность детей в ручном ткачестве, решали следующие задачи: сформировать интерес у детей к изготовлению изделий своими руками; создать эффективные условия для изготовления самостоятельных работ. К эффективным условиям формирования самостоятельности у детей старшего дошкольного возраста в процессе ткачества мы относим: подготовку специального оборудования и материалов для ткачества; разработку комплекса занятий по ручному ткачеству; использование различного вида игр для закрепления у детей навыков и умений процесса ткачества и творческого развития.

Соблюдение данных условий, позволило нам повысить уровень самостоятельности, творчества, инициативы и других личностных качеств у детей.

Таким образом, изучив результаты работы каждого этапа, нами сформулированы условия успешного обучения детей старшего дошкольного возраста ручному ткачеству: правильная организация труда, качество необходимых материалов, проведение специальных занятий.

Для эффективной работы необходима специальная мастерская – помещение, оборудованное одноместными столами для индивидуальной работы детей, небольшими ткацкими станочками (рамочками), несколькими шкафчиками для хранения инструментов и материалов. Необходимыми материалами и инструментами для ткачества являются: хлопчатобумажные или льняные нитки, пряжа для вязания, распределительная деревянная круглая палочка (могут заменить деревянная рейка, линейка или карандаш); челнок, ножницы с закругленными концами, длиной около 12-20 см.

Продолжительность занятий для детей от 5 до 7 лет, от 30 до 35 минут один или два раза в неделю. Часы по темам распределяли в зависимости от подготовленности детей, так как каждая группа требует различного количества времени на усвоении той или иной темы. Количество детей в группе 8-10 человек, потому что большую часть практических занятий занимает индивидуальный подход в обучении.

Цель занятий – подарить детям радость творчества, познакомить с народным искусством – ткачеством. Привить интерес к ткачеству. Основными задачами на занятии выступают: развитие эстетического и художественного вкуса, индивидуальности, пространственного и колористического мышления; творческого воображения и творческих способностей.

Каждое занятие выстраивалось в зависимости от темы и конкретных задач, однако, во всех занятиях можно выделить 4 части: предварительная работа (беседа, демонстрация работ); объяснение задания, выбор техники ткачества и способа декорирования; практическая часть, рекомендации, предложения; анализ выполненных работ.

Ткачество достаточно кропотливый вид деятельности, поэтому организовывали занятие так, чтобы дети не переутомлялись и не теряли интерес в процессе

работы. Чередовали работу на ткацком станке-рамочке с другими видами изобразительной деятельности (аппликацией и рисованием).

Таким образом, полученные результаты исследования, позволили нам сформулировать следующие выводы:

1. Ручное ткачество универсальное средство воздействия на личность ребенка старшего дошкольного возраста, так как в нем заложены широчайшие возможности для развития его умственных способностей, формирования эмоционально-познавательной сферы, трудовых навыков, художественной культуры и национального самосознания.

2. Овладение специальными операциональными действиями ткачества, пальцы руки ребёнка приобретают свободу движения, развивается мелкая моторика. Выполнение точно скоординированных движений пальцев рук является необходимым условием при подготовке к последующему письму в школе. Поэтому, ручное ткачество можно рассматривать как важное направление пропедевтической работы.

3. Овладение средствами художественной выразительности ручного ткачества, у детей старшего дошкольного возраста совершенствуются представления о цвете и композиции декоративного рисунка. А поскольку цвет, колорит, композиция являются важными средствами выразительности в детском творчестве, мы можем утверждать, что ручное ткачество является одним из увлекательных и эффективных средств, способствующих формированию художественного вкуса и развитию творческих способностей ребенка дошкольного возраста.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Учебная программа дошкольного образования Республики Беларусь Учебная программа дошкольного образования / М-во образования Респ. Беларусь. – Минск : НИО; Аверсэв, 2013. – 416 с.
2. Николаева, Е. И. Психология детского творчества : учеб. пособие. - Санкт-Петербург : Речь, - 2006. - 219 с.

3. Леонтьев, Д. А. Пути развития творчества: личность как определяющий фактор // Воображение и творчество в образовании и профессиональной деятельности. Материалы чтений памяти Л. С. Выготского: Четвертая Международная конференция. М.: РГГУ, 2004. С. 214–223.
4. Дзикаки, А. Творчество в науке. – Издательство Едиториал УРСС. – 2001. – 240 с.
5. Гарифуллин, Р.Р. Психология художественного творчества: учебное пособие. – М.: Издательство “Институт общегуманитарных исследований”, 2004. – 275 с.
6. Гарунович, Л. Б.. Дэкаратыўная дзейнасць дашкольнага ўзросту: метадычны дапаможнік. - Мінск, 1991. – 104 с.
7. Урмурзина, Б.Г. Природа и структура творческого потенциала ребенка-дошкольника: дис... канд. психол. наук : 19.00.07 : Москва, – 2002. – с. 181.
8. Казакова, Т. Г. Теория и методика развития детского изобразительного творчества: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Дошк. педагогика и психология», «Педагогика и методика дошк. образования». – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, - 2006. – 255 с.
9. Горбатова, Е.В. Художественное развитие детей дошкольного возраста: пособие для педагогов учреждений дошкольного образования. – Минск: Адукацыя і выхаванне. - 2012. – с.
10. Калошкина, Е. Е. Использование возможностей ручного ткачества в образовательной работе с детьми дошкольного возраста // Пралеска: научно-методический журнал. - Минск, - 2019. -№ 1. - С. 21-23.

УДК 581.524.323

**EPIPACTIS PALUSTRIS (L.) CRANTZ НА ТЕРИТОРІЇ ІЧНЯНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ: СУЧАСНИЙ СТАН
ПОПУЛЯЦІЇ, ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАХОДИ ОХОРОНИ**

Лисенко Геннадій Миколайович

к.б.н., доцент

Шовкун Тетяна Олександрівна

Магістрант

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

м. Ніжин, Україна

Анотація: Досліджено та проаналізовано сучасний стан популяції *Epipactis palustris* (L.) Crantz, поширеної та території Ічнянського національного природного парку (Україна). Встановлено, що інсулярна популяція коручки болотної в останні роки зазнала негативних змін та характеризується депресивною структурою. Це пояснюється низкою чинників, серед яких найголовнішим є зміна гідрологічного режиму території, що викликана тривалою посухою останніх років. Разом з цим, відбувається стрімке зоростання колишнього низинного болота деревно-чагарниковими видами, передусім *Betula pendula* Roth, що значно змінює умови освітленості фітоценозів.

Ключові слова: популяція *Epipactis palustris* (L.) Crantz, ценотичне значення, екологічна характеристика оселищ, заходи охорони, Ічнянський національний природний парк, Україна.

З метою збереження, відтворення і раціонального використання типових та унікальних лісостепових природних комплексів Лівобережної України на території Ічнянського району Чернігівської області було створено Ічнянський

національний природний парк (далі Ічнянський НПП), загальною площею 9665,8 га [Літопис природи].

Згідно з фізико-географічним районуванням України [=====] територія парку знаходиться у межах Ніжинсько-Бахмацького району Північно-Дніпровської терасової низовинної області Лівобережно-Дніпровської лісостепової фізико-географічної провінції Лісостепової зони. Клімат помірно континентальний. Середньорічна температура становить + 5,6°C, пересічна температура січня: – 7°C, липня – + 19°C. Територія характеризується помірною зволоженістю. Середньорічна кількість опадів становить 566 мм на рік, з яких 70% випадає у теплий період року. Відповідно до гідрологічного районування, територія Ічнянського НПП знаходиться у межах Сульсько-Ворсклянської підобласті достатньої водності Лівобережної Дніпровської області. По території парку протікає річка Удай та його ліва притока – Іченька, які належать до басейну Дніпра. Саме у долині р. Іченьки знаходиться Лучківське болото на території якої зростає досліджуваний вид – *Eriopactis palustris* (L.) Crantz.

Слід зазначити, що вперше коручку болотну на території Ічнянського НПП було зафіксовано у 2013 р. науковими співробітниками Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України І.А. Коротченко, Н.М. Шиян та Л.В. Зав'яловою. Тоді ж для проведення моніторингових популяційних досліджень *E. palustris* на Лучківському болоті, було закладено два профілі у напрямку з півночі на південь, де проведено підрахунок вегетативних (v) та генеративних (g) особин (Таблиця 1).

Таблиця 1**Кількість вегетативних та генеративних особин на облікових ділянках у 2013 та 2018 рр.**

№ облікової ділянки	2 013		2018	
	Вегетативні (v)	Генеративні (g)	Вегетативні (v)	Генеративні (g)
Профіль № 1				
1	17	15	12	7
2	13	11	9	10
3	13	10	6	12
4	3	2	0	1
5	21	17	13	11
6	10	11	5	8
7	33	16	18	11
8	5	6	3	2
9	5	4	4	5
10	4	3	2	3
11	10	5	6	2
12	5	6	3	4
13	9	7	6	8
14	6	5	3	1
15	11	4	7	3
16	6	4	3	3
Профіль № 2				
1	0	1	2	2
2	1	5	0	3
3	3	8	2	5
4	2	2	0	0
5	4	8	3	6

6	5	0	2	2
7	3	2	1	3

Локалітет *E. palustris* знаходиться у межах болота, розміщеного на південно-західній околиці с. Лучківка (звідки і назва – Лучківське болото). Географічні координати – N 50° 47'27,1" - E 32° 15'34,3" - N° 50 47'31,3" E° 32 15'35,8" (Профіль № 1) та N° 50 47'31,5" E° 32 15'34,3" - N° 50 47'29,0" E° 32 15'33,3" (Профіль № 2). Вздовж кожного з профілів були закладені облікові ділянки (далі – о.д.) – 16 о.д. на Профілі № 1 та 7 о.д. на Профілі № 2).

Метою моніторингових популяційних досліджень *E. palustris* було встановлення особливостей вікової структури, що зводилось до підрахунку вегетативних (v) та генеративних (g) особин. Разом з тим, на основі здійснених геоботанічних описів були розраховані величини ряду екологічних чинників, як кліматичних (узагальнений терморезим клімату (Tm), його континентальність (Kn), гумідність (Om) та морозність (Cr)), так і едафічних (вологість ґрунту (Hd), змінність зволоження ґрунту (fHd), його кислотний (Rc) та загальний сольовий режим (Sl), а також вміст азоту (Nt) та карбонатів у ґрунтах (Ca)), екотопів, що репрезентують місцезростання *E. palustris*.

У червні-липні 2018 р. було здійснене повторне обстеження ценопопуляції досліджуваного виду. Були відмічені суттєві зміни стану локальної популяції коручки болотної. Передусім слід відмітити суттєве зменшення кількості як генеративних, так і вегетативних особин *E. palustris*.

Так, станом на 2013 р. на Профілі № 1 середня кількість вегетативних особин становила 10,69 ос./о.д. при коливанні від 3 до 33 особин. Середня кількість генеративних екземплярів складала 7,75 ос./о.д. при варіюванні від 2 до 17 особин. Разом з тим, загальне проективне покриття трав'янистого ярусу було досить високим і коливалось від 65-70% до 85-90%. У 2018 р. відбулись суттєві зміни, а саме: середня кількість вегетативних особин становила 6,25 ос./о.д. при коливанні від 0 до 18 особин. Середня кількість генеративних екземплярів

складала 5,68 ос./о.д. при варіюванні від 1 до 12 особин. Загальне проективне покриття трав'янистого ярусу коливалось від 75-80% до 85-95%.

На Профілі № 2 середня кількість вегетативних особин у 2013 р. становила 2,57 ос./о.д. при коливанні від 0 до 5 особин, тоді як у 2018 р. скоротилась до 1,43 ос./о.д. при коливанні від 0 до 3 особин. Середня кількість генеративних екземплярів у 2013 р. складала 3,71 ос./о.д. при варіюванні від 0 до 8 особин. У 2018 р. середня кількість генеративних екземплярів складала 3,00 ос./о.д. при варіюванні від 0 до 6 особин. Загальне проективне покриття трав'янистого ярусу було ще вищим і коливалось від 80 % до 90-95 %.

Найбільшою кількістю особин *E. palustris* у 2103 р. характеризувалась ділянка № 7 (Профіль № 1') (вегетативних – 33, генеративних – 16), що займає майже центральну частину болотного масиву. Підрахунок кількості екземплярів у 2018 р. показав суттєве зменшення їх кількості, а саме: вегетативних – 18, генеративних – 11. При цьому підвищується відсоток загального проективного покриття (до 90-95 %) за рахунок розростання видів-домінантів – *Carex echinata* Murray та *C. pallescens* L. Продовжується збільшення площ під домінантами чагарникового ярусу, особливо *Frangula alnus* Mill. Відмічене раніше заростання *Betula pendula* Roth, продовжується швидкими темпами. Станом на 2018 р. висота деяких екземплярів сягає 7–8 м та вище, при чому зімкненість крон збільшилась до 0,4 – 0,6. Щільність стояння стовбурів коливається від 1,7 до 5,4 екз./м². Між ними накопичується значний (до 30-40 см) шар мертвих рослинних залишків, що створюють механічну перешкоду для зростання видів трав'янистого ярусу, у тому числі і *E. palustris*.

Закономірно зменшилась кількість особин коручки болотної і на інших ділянках. При чому, чим вологішою була ділянка у 2013 р. тим більшою кількістю екземплярів вона характеризувалась. За суттєвого падіння рівня вологості ґрунту у 2018 р. кількість екземплярів зменшилась у більшій ступені на сухіших ділянках, ніж на мезофітніших. На деяких о.д. Профілю № 2, де і у 2013 р. було зафіксовано лише поодинокі екземпляри *E. palustris*, представники даного виду взагалі зникли зі складу геоботанічного опису. Причому слід

відмітити, що спостерігається закономірне зменшення кількості вегетативних екземплярів, адже останні до певного моменту онтогенезу тісно зв'язані з «материнською» рослиною, яка за умови дефіциту вологи елімінує периферійні екземпляри, що не вступили у фазу цвітіння, тим самим забезпечуючи збереження статевого розмноження. Це підтверджують і теоретичні міркування – вегетативне розмноження переважає у більшості видів за оптимальних, або принаймні комфортних умов навколишнього середовища, тоді як за дії будь-якого стрес-фактору починає переважати статеве розмноження.

Дослідженнями 2013 р. були встановлені характеристики едафотопів. Особливої уваги заслуговують дані щодо вологості ґрунту (Таблиця 2).

Таблиця 2

Екологічна характеристика оселищ *Epipactis palustris* (L.) Crantz у 2013 та 2018 рр.

Статистичні показники	Екологічні фактори									
	едафічні						кліматичні			
	Rc	Sl	Nt	Hd	fHd	Ca	Tm	Kn	Om	Cr
2013 р.										
X	6,85	6,11	4,88	15,24	3,79	4,27	7,98	8,75	8,01	7,27
σ	0,15	0,18	0,21	0,25	0,23	0,10	0,11	0,11	0,13	0,15
min	6,37	5,79	4,11	14,32	2,59	4,10	7,75	8,50	7,93	6,92
max	7,18	6,22	4,91	15,49	4,04	4,76	8,08	9,05	8,28	7,61
2018 р.										
X	6,35	6,01	5,04	14,99	3,25	4,11	7,82	8,71	7,99	7,23
σ	0,13	0,19	0,20	0,28	0,19	0,15	0,16	0,10	0,15	0,12
min	6,42	5,78	4,32	14,04	2,49	4,03	7,65	8,53	7,88	6,94
max	7,21	6,19	5,38	15,12	4,14	4,57	8,00	9,01	8,17	7,58

Так, за результатами фітоіндикаційних розрахунків було встановлено, що ґрунті відміни досліджуваної ділянки належать до підзолистих, лучних

глеєвих ґрунтів; за вологістю ґрунту вони належать до гігрофітних лісо-лучних ґрунтів з практично сталим капілярним зволоженням кореневмісного шару, а за змінністю зволоження ґрунту – до гідроконтрастофобних вологих лісо-лучних ґрунтів з рівномірним стійким зволоженням кореневмісного шару ґрунтовими і, частково, поверхневими водами. Натомість, у 2018 р. нами було зафіксовано зміщення загального дрейфу факторів вологості та змінності вологості ґрунтів у бік зростання їх мезофітності (часткової аридності) та втрати здатності до стійкого зволоження кореневмісного шару ґрунтовими і, частково, поверхневими водами.

Таким чином, основні зміни локальної популяції *E. palustris* були викликані, на нашу думку, такими чинниками:

1. Зменшенням кількості атмосферних опадів у період 2014-2018 рр., що призвело до суттєвих змін гідрологічного режиму значних територій. На разі слід зауважити, що значно зменшилась на лише водність р. Іченьки, у заплаві якої знаходиться досліджуване болото, та як наслідок, насичення вологою торф'янистої товщі. За останні роки фіксується зникнення значних за площею штучно створених ставків, або є суттєве обміління вцілілих. Це не може не позначитись на вологості екоотопів, де зростає *E. palustris*.

2. Не менш важливим фактором, що впливає на зменшення кількості екземплярів коручки болотної є заростання деревно-чагарниковою рослинністю типових для даного виду оселищ – відкритих місцезростань з домінуванням трав'янистих видів. Стрімка експансія *Betula pendula*, *Frangula alnus* та видів роду *Salix* L. спричинена зменшенням обводненості оточуючих болото територій, з одного боку, та відсутністю конкуренції з боку інших, передусім деревних видів.

3. Вплив рекреації, а тим більше знищення особин у результаті збирання букетів, у даному конкретному випадку є мінімальним, адже Лучківське болото знаходиться у важкодоступному місці, далеко від будь-яких доріг, туристичних або екскурсійних маршрутів.

З метою збереження досліджуваної локальної популяції *Epipactis palustris* (L.) Crantz, крім пасивних методів охорони (моніторинг стану у часі), на нашу думку, слід застосовувати і активні методи – фрагментарне вилучення представників деревного ярусу, з тим, щоб зберегти відкриті «не заліснені» місцезростання які є природними оселищами досліджуваного виду, занесеного до Червоної книги України, для збереження яких і створені об'єкти природно-заповідного фонду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Літопис природи Ічнянського НПП. Т. 12. 2018. 150 с.
2. Физико-географическое районирование Украинской ССР / под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича. - К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968. – 683 с.
3. Андриенко Т.Л. Ичнянский национальный парк // Перспективная сеть заповедных объектов Украины / Под общ. ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонко. – Киев: Наук. думка, 1987. – 292 с
4. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Фітоіндикація екологічних факторів. – К.: Наук. думка, 1994. – 280 с.
5. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИГОЮ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Іванова Лідія Іванівна

к. п. н., доцент

Державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

Анотація. У статті проаналізовано особливості читацької роботи школярів в умовах організації освітнього простору Нової української школи, зміни у підходах учителів до навчання учнів на підготовчому етапі роботи з дитячою книгою. Розглянуто вміння та навички (компетенції), які складають читацьку діяльність, у процесі якої формується читацька самостійність учнів першого класу.

Ключові слова: підготовчий етап, робота з дитячою книгою, читацька компетентність, читацька самостійність, інтерес до дитячої книги, метод читання-розгляду.

Постановка проблеми. Література була і залишається найсильнішим чинником формування особистості школяра. Залучення молодшого школяра до художньої літератури як до мистецтва, розвиток учнів засобами художнього слова — одна з найважливіших і складних проблем сучасної школи. Книги відкривають перед дитиною навколишній світ, розширюють горизонти повсякденного життя, знайомлять з цікавими людьми, зрештою є незмінним джерелом морального виховання.

У початковій школі формується не просто учень, який вміє читати, писати, а мовна особистість, з достатніми комунікативними можливостями, мотивацією до самостійного читання. Зазначена якість увінчує зусилля вдумливих учителів, батьків, бібліотекарів, які мотивують дітей до спілкування з найкращими

дитячими книгами. Однак в інформаційно насиченому суспільстві розвивати інтерес до читання у дітей складно через можливість задоволення їхніх природних пізнавальних інтересів не стільки через книгу, як через перегляд телевізійних програм, комп'ютерні ігри, неформальне спілкування тощо. Відтак, проблема формування читацької самостійності залишається на сьогодні однією з актуальних.

У сучасній методиці спостерігаються значні зміни у роботі з дитячою книгою в рамках Нової української школи. Відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти одним із пріоритетних її завдань є забезпечення умов для всебічного розвитку дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь у відповідності до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей[1]. Тому в процесі формування інтересу до читання важливо враховувати читацькі вміння, набуті дітьми в дошкільному віці, і здійснювати диференційований підхід у навчанні першокласників, які прийшли до школи з різним рівнем підготовки.

Аналіз дослідження. Проблема розвитку читацьких умінь і навичок самостійної роботи з книгою, формування читацьких інтересів завжди хвилювала та привертала до себе увагу вчених, методистів, педагогів. Серед них Богданець-Білоscanенко Н. М., Джежелей О. В., Іванова Л. І., Кудіна Г. М., Левін В. О., Науменко В. О., Наумчук М. М., Новлянська З. М., Савченко О. Я., Светловська Н. М., Ткачук Г. П. засвідчують, що активне і раннє залучення дітей до візуальної масової культури, віртуального простору, комп'ютерних ігор зумовили становлення нового типу читача, для якого притаманні переважно прагматичне ставлення до читання («знайти», «здобути» інформацію), слабо виражена читацька мотивація; відчутні тенденції до фрагментарного, поверхового сприймання змісту текстів різних видів, невміння багатьох учнів повноцінно працювати з традиційними дитячими друкованими виданнями (художньою, науково-пізнавальною, довідковою літературою, періодикою)[2]. У більшості дітей не сформована потреба в повторному читанні (перечитуванні) тексту з метою його глибшого засвоєння. Все це

утруднює читання в традиційному смислі, роботу з друкованим словом, які потребують більшої уваги, зосередження і напруги [2].

В умовах істотного зниження інтересу учнів до читання важливого значення у змісті інтегрованого курсу «Я досліджую світ. Мова і читання» набуває робота з дитячою книжкою, яку рекомендується проводити щотижня. Відповідно до чинного Стандарту початкової загальної освіти ключовими результатами такої роботи є розвиток у дітей інтересу, любові до читання, умінь сприймати, перетворювати, оцінювати текстову інформацію у процесі усної взаємодії, умінь з допомогою дорослих обирати дитячі книжки, пояснювати свій вибір, розвиток прогностичних умінь орієнтовно визначати за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці тощо [1].

Метою написання статті є логічно обґрунтувати ідеї Нової української школи, розглянути істотні зміни у роботі з дитячою книгою в новому освітньому просторі, відповідно до компетенцій, які складають складну читацьку діяльність, у процесі якої формується читацька самостійність першокласників.

Виклад основного матеріалу. Самостійне читання розглядається як добровільне, індивідуальне читання учнів без безпосередньої допомоги вчителя чи бібліотекара, батьків, друзів, звернення до знань кола доступних книг, з тим, щоб, по-перше, здійснити свідомий вибір книги, а по-друге, прочитати вибрану книгу згідно з усіма правилами, засвоєними у класі та зробити відповідні висновки [2].

Організація самостійного читання учнів є необхідною складовою загального процесу виховання дітей засобами художньої літератури. Як інтегрована якість особистості, читацька самостійність характеризується наявністю у школяра мотивів, що спонукають його звертатись до книг; сумою знань, умінь і навичок, які дають змогу учневі реалізувати ці мотиви із найменшою затратою сил і часу відповідно до індивідуальних, соціально значущих інтересів та потреб. У самостійному читанні виявляються смаки читача, спрямованість, зацікавленість особистості, її внутрішній світ.

Цілеспрямоване формування самостійної читацької діяльності молодших школярів знаходить своє продовження на спеціально організованих уроках і в позаурочний час. Сутність такої роботи визначено у навчальній програмі з літературного читання змістовою лінією «Робота з дитячою книжкою, робота з інформацією». Для реалізації програмового змісту розроблено навчальні посібники «Читаю сам» (1-ий, 2-ий класи), рекомендовані для використання у масовій шкільній практиці.

Система формування дитини-читача молодшого шкільного віку складається з трьох етапів, які відрізняються один від одного кількома параметрами: структурою занять і уроків, навчальним матеріалом, способом застосування основного методу навчання — читання-розгляду. Це зумовлено тим, що від етапу до етапу вдосконалюється читацька підготовка молодших школярів, у різних аспектах зростає рівень техніки читання, відпрацьовуються вміння аналізу тексту художнього твору. Нарешті, читач молодшого шкільного віку опановує книгу як інструмент читання, у нього формуються мотиви звернення до книги, удосконалюються читацькі компетенції. Відповідно до зростання читацької підготовки молодших школярів ускладнюється навчальний матеріал, трансформується також і метод читання-розгляду[1].

Згідно з оновленою типовою навчальною програмою початкової школи важливим завданням читання в 1-ому класі є пробудження у школярів інтересу до дитячої книжки, формування початкових умінь самостійно з нею працювати. У добукварний і букварний періоди навчання, коли учні ще недостатньо опанували грамоту, вони з допомогою вчителя вчать сприймати текст на слух (аудіювання). Поступово педагог залучає школярів до самостійного прочитування знайомих складів, слів на обкладинці книжки, в кінці букварного та в післябукварний період – до самостійного читання [3].

Читацькі вміння та навички (компетенції) складають складну читацьку діяльність, у процесі якої формується читацька самостійність.

Перша група читацьких компетенцій пов'язана з технікою читання, показує рівень сформованості у читача таких якостей навички читання, як

правильність, швидкість, усвідомленість, виразність, які відпрацьовуються на уроках читання в початковій школі.

Друга група читацьких компетенцій {умінь і навичок) пов'язана з освоєнням тексту літературного твору — умінням відтворювати у своїй уяві картини, створені автором; осягати художні образи; співпереживати героям; розуміти причини подій, зображених у тексті тощо. Це складні текстові вміння, які формуються на уроках літературного читання, у роботі з текстами художніх творів, зібраних у літературних хрестоматіях - підручниках з літературного читання. Формування техніки читання і текстових читацьких умінь відбувається під керівництвом, спостереженням, контролем учителя.

Якщо в учнів сформовані читацькі компетенції зазначених вище груп, це зовсім не означає, що у них сформована читацька самостійність як особистісна якість, що співвідноситься з формуванням універсальних навчальних дій школярів. Становлення читацької самостійності як особистісної якості прямо пов'язане і найлегше формується у школярів при взаємодії з реальними об'єктами сучасного освітнього середовища роботи дитячими книгами [4].

Підготовчий етап формування читацької самостійності молодших школярів охоплює період навчання першокласників грамоти. Основна мета етапу — представити дітям цього віку світ доступних дитячих книг, навчити орієнтуватися в книзі, навчити спілкуватися з нею, хоча б на рівні постановки до книги питань типу: «Книжка, я тебе знаю чи ні?». З цією метою організовується навчальна діяльність першокласників, яка складається із систематичних занять з дитячою книгою: один раз на тиждень, в певний день і годину (як правило, це частина уроку читання в період навчання грамоти) діти слухають невеликі казки, оповідання, вірші, які вибирає і читає для них учитель. З допомогою вчителя діти привчаються вслухатися в прочитане, запам'ятовувати зміст, уявляти, виокремлювати деталі й образи. Перед читанням діти знайомляться з книгою, починають з обкладинки розглядати її за всіма правилами читання-розгляду. Під керівництвом учителя діти звертають увагу на ілюстрації та написи, знаходять назву книги, що складається з

прізвища автора і заголовки, вчаться правильно називати книгу; вдумуються в заголовки, зіставляючи його з тим, що зображено на ілюстраціях; будують припущення про можливий зміст книги [2].

Визначальними чинниками розвитку в першокласників позитивних мотивів до читання на уроках роботи з дитячою книжкою є цікаві форми їх організації і проведення, а також добір відповідного змісту навчального матеріалу, який забезпечить його новизну, розвиток читацьких інтересів. У структурі занять виокремлюються етапи безпосередньої практичної роботи з дитячою книжкою: її розгляд до сприймання тексту з метою прогнозування орієнтовного змісту і після його первинного сприймання, коли проводиться колективне обговорення прочитаного (прослуханого), обмін враженнями з опорою на ілюстрації, текстовий матеріал, а також візуалізація сприйнятого (ілюстрування, театралізація і т. ін.). Дуже важливо на кожному занятті щоразу працювати з невеликою за обсягом новою ілюстрованою книжкою, у якій дитині буде легко орієнтуватися, а сам процес ознайомлення з нею викличе позитивні емоції, зацікавлення, радість спілкування. Метод читання-розгляду є провідним методом навчання у цей період і найповніше відповідає змісту навчального матеріалу, віковим можливостям учнів. Метод читання-розгляду — це шлях до змісту книги через усвідомлення і зіставлення його зовнішніх прикмет ще до читання. З практичної точки зору — це система послідовних розумових і практичних дій читача, спрямованих на виокремлення зовнішніх показників книги, для того щоб зробити висновок про тематику, характер, кількість і специфіку творів у книзі. Після загальної оцінки за допомогою переглядового читання і розгляду читач попередньо оцінює книгу, міркує про її можливий зміст, підтверджує або спростовує свої передбачення. Метод читання-розгляду, адаптований до вікових можливостей і рівня читацького розвитку молодших школярів, привчає дитину поетапно діяти з книгою: на спеціальних заняттях і уроках з дитячою книгою, спочатку під керівництвом вчителя, а на завершальних етапах формування основ читацької самостійності учні користуються ним самостійно в позаурочний час. Метод

читання-розгляду не залишається незмінним на всіх етапах формування читацької самостійності. На кожному етапі навчання змінюються його завдання, ускладнюється навчальний матеріал, дедалі більш підготовленими стають молодші школярі як читачі, тому метод читання-розгляду закономірно трансформується.

Учні 1-ого класу мають різні стартові можливості розвитку навички читання і читацького досвіду. Залежно від цього класовод гнучко моделює методи і прийоми роботи, які, з одного боку, враховують тип дитячої книжки (книжка-вір, книжка – збірка: авторська чи різних авторів), жанрові особливості тексту (казка, вірш, оповідання), з іншого – рівень індивідуальних читацьких можливостей дітей класу. Діти, які ще не читають, більшою мірою на таких заняттях є слухачами, вчать повноцінного розуміння художніх текстів, сприйнятих на слух. Для учнів, які читають, педагог застосовує різні прийоми роботи із залучення їх до самостійного читання доступних текстів або їх фрагментів [5].

У процесі реалізації змістової лінії «Читаємо» в першокласників передбачено формування таких основних очікуваних результатів: читати вголос доступні тексти переважно цілими словами (окремі слова ускладненої структури – складами); виявляти розуміння їх фактичного змісту; правильно інтонувати речення, різні за метою висловлювання та інтонацією; висловлювати власне ставлення до прочитаного; читати за ролями діалоги з казок, оповідань, віршів; мати уявлення про найважливіші джерела інформації: дитячі книжки, журнали, енциклопедії, телебачення, бібліотека, Інтернет; виявляти інтерес, позитивне ставлення до книжки; пояснювати свої читацькі вподобання [3].

Для позакласних занять з читання, як, втім, і з інших предметів, не існує якої-небудь програми. Залежно від особливостей класу, можливостей школи, навіть своїх особистих нахилів учитель вирішує який зміст та форма роботи з книгою в позаурочний час. Однак при будь-якому виборі теми читання необхідно враховувати її зв'язок з матеріалом уроку і орієнтуватися на навчальну

програму. Зв'язок класних і позакласних занять є необхідною вимогою при організації останніх.

Значна увага, природно, надається розвитку зв'язного усного та писемного мовлення. Перекази, твори різних жанрів, заучування напам'ять на таких заняттях є провідними видами роботи.

З метою підтримування інтересу першокласників до читання варто використовувати різноманітні стимули читання, якомога частіше пропонувати читати тексти різних жанрів, на різних носіях (на папері, дошці, мультимедіа) і з різних джерел, залучати учнів до участі у дидактичних іграх, моделюванні знайомих дітям життєвих ситуацій, які потребують застосування навички читання.

Значною мірою ставлення до книжки, до читання дитина переймає у своїх батьків. Отже, особистий приклад батьків, роль книги в колі сім'ї відіграють у роботі учителя важливу роль. Ефективними формами співробітництва з батьками є індивідуальні консультації, анкетування, семінари-практикуми, фото презентації, спільні читацькі заходи тощо.

Висновок. Система формування дитини-читача молодшого шкільного віку в умовах істотного зниження інтересу до читання набуває важливого значення у змісті інтегрованого курсу «Я досліджую світ. Мова і читання» в умовах освітнього простору Нової української школи. Відповідно до чинного Стандарту початкової загальної освіти ключовими результатами роботи з дитячою книгою є розвиток у дітей інтересу, любові до читання, умінь сприймати, перетворювати, оцінювати текстову інформацію у процесі усної взаємодії, умінь розглядати дитячі книги, орієнтовно визначати за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книзі, обґрунтовувати прогнозований зміст книги. Робота з дитячою книгою в сучасному освітньому середовищі є одним із оптимальних шляхів розв'язання проблеми формування читацької самостійності учнів початкових класів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>. – 108 с.
2. Іванова Л. І. Формування читацької самостійності молодших школярів у системі позакласного читання // Л. І. Іванова. – Рівне: Видавничий центр РДГУ, 2008.
3. Наказ МОН України від 21.03.2018 № 268 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2-х класів закладів загальної середньої освіти» Режим доступу: www.mon.gov.ua
4. Наказ МОН України від 23.03.2018 № 283 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» Режим доступу: www.mon.gov.ua
5. Мартиненко В.О. Робота з дитячою книжкою у структурі читацької діяльності учнів 1–2 класів / В.О. Мартиненко // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред.. – О.М.Топузов]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – С. 519-527.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОПТИМИЗАЦИИ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Шабатура Татьяна Сергеевна

к.э.н., доцент

Бугаевская Татьяна Сергеевна

Бершадская Татьяна Сергеевна

Студенты

Одесский государственный аграрный университет

г. Одесса, Украина

Аннотация: В статье раскрыта сущность бизнес-процессов, приведены основные принципы их оптимизации, проанализированы классификационные категории бизнес-процессов (основные, обеспечивающие, управленческие, развития), приведены пути совершенствования бизнес-процессов предприятий, а также выделены преимущества оптимизации бизнес-процессов предприятий.

Ключевые слова: бизнес-процесс, предприятие, процессный подход, процессное управление, производительность, эффективность, деятельность.

Динамичные социально-экономические изменения во внешнем окружении и потребность в формировании и реализации новых бизнес-моделей требуют оптимизационных решений в управлении бизнес-процессами предприятий различной отраслевой направленности. Предприятия агропродовольственной системы функционируют в жестких конкурентных условиях, при которых обеспечение прибыльного бизнеса в долгосрочном периоде является комплексной и сложной задачей. Соответственно современные тенденции развития обуславливают необходимость использования эффективных инструментальных средств совершенствования управления бизнес-процессами в агропромышленных предприятиях.

Теоретической базой исследования служат научные исследования и практические разработки зарубежных и отечественных ученых, таких как: Н.Я. Бойчук, В.В. Орел [1], В.В. Демиденко [2], В.Е. Командровська, А.Ю. Морозенко [3], А.В. Корзаченко [4], К.С. Михеенко [5], П.Р. Пуцентейло, А.А. Гуменюк [6], наработки которых преимущественно ориентируемы на решение проблем процессного управления, анализа, оптимизации бизнес-процессов. Производственно-экономический потенциал Украины с точки зрения инновационного развития и обеспечения продовольственной безопасности следует рассматривать в качестве конкурентного преимущества в связи с необходимостью максимально эффективного использования ограниченных ресурсов. Мы считаем, что, в связи с этим актуально более эффективно использовать и совершенствовать инструментарий процессного управления на отечественных предприятиях, особенно агробизнеса, в целях оптимизации процессов продовольственного обеспечения.

Согласно процессным подходом вся работа предприятия должна быть организована на основе взаимодействующих бизнес-процессов. Организация считается сильной, функционально стабильной, когда она хорошо проработанную и апробированную систему бизнес-процессов, обеспечивает производство, качество, конкурентоспособность, а также реализует потенциал предприятия.

Бизнес-процесс состоит из набора операций, порядок выполнения которых в рамках бизнес-процесса четко определен технологии или инструкциями, поэтому такие понятия как маршруты и правила, определяющие бизнес-логику процесса, являются необходимыми его характеристиками.

Под бизнес-процессами следует понимать систему непрерывных, взаимосвязанных, соответствующим образом упорядоченных и управляемых действий (процедур, операций, выполняемых функций), который, в свою очередь, является частью механизма формирования добавленной стоимости (потребительской ценности) через изменения организационных резервов, сконцентрированных на достижении одной комплексной цели, направленных

на обеспечение производительности и эффективности организации в целом и обеспечении донесения добавленной стоимости (потребительской ценности) до целевого рынка через бизнес-модель предприятия [2].

Бизнес-процесс – это совокупность разных видов деятельности, в рамках которой на входе используется несколько или один ресурс, а в результате этой деятельности на выходе создается продукт, который имеет ценность для потребителя, который является итогом деятельности, определенной технологии или инструкциями.

Оптимизация бизнес-процессов является одним из аспектов организационного развития, при котором ряд действий принимается владельцем процесса для выявления, анализа и улучшения существующих бизнес-процессов на предприятии в соответствии с поставленными целями и задачами, таких как увеличение потенциала предприятия, а вместе с тем и увеличение прибыли и снижения затрат [6].

Среди основных принципов оптимизации бизнес-процессов не обходимо выделить такие:

- 1) соответствие улучшения бизнес-процессов стратегическим целям предприятия;
- 2) ориентация на внутренних и внешних потребителей;
- 3) наличие критериев оптимизации бизнес-процессов;
- 4) наличие владельцев бизнес-процессов, ответственных за их оптимизацию [1].

Бизнес-процессы имеют определенные черты и особенности. Они действуют как внутри подразделений предприятия и между ними, так и между различными организациями. Бизнес-процесс имеет внешних и внутренних пользователей. Основными стадиями организации деятельности предприятия есть классификация бизнес-процессов. Их разделяют на четыре категории:

Первая категория – это основные бизнес - процессы, направлены на производство продукции. Они обеспечивают получение дохода.

Вторая категория – это обеспечивающие бизнес-процессы. Они обеспечивают все процессы, происходящие на предприятии, ресурсами и услугами.

Третья категория – это управленческие бизнес-процессы. Они охватывают функции управления бизнес-системы.

Четвертая категория – это бизнес-процессы развития. Они есть бизнес-процессами инноваций.

Совершенствование бизнес-процессов предприятий может происходить различными путями: через постоянное улучшение процессов (эволюционный путь) и периодические радикальные изменения (революционный путь).

Первый путь используется при условии, что предприятию не нужны резкие изменения [5].

Второй путь используется, когда необходимы преобразования в связи с существенными изменениями в деятельности, например, с проведением комплексной автоматизации, выходом на рынок новой продукции и тому подобное. Такой подход позволяет избежать применения новых технологий в старых процессах. Техника революционной оптимизации бизнес-процессов получила название реинжиниринга.

Особенно актуальна оптимизация для совершенствования бизнес-процессов в крупных предприятиях, имеющих множество сложных процессов, поскольку позволяет учесть влияние ресурсов и рынка. Но наилучший эффект происходит в случае комбинации реинжиниринга бизнес-процессов, как первого этапа построения процессной организации, и оптимизации процессов на втором этапе построения процессной организации.

Подытоживая вышеизложенное, выделим следующие преимущества оптимизации бизнес-процессов предприятий:

1. сокращение расходов, продолжительности и количества ошибок в каждом из проанализированных процессов;
2. формирование у работников предприятия и руководителей четкого понимания того, как, когда, кто и что необходимо сделать для достижения поставленных целей;
3. интегрирование стратегии компании и ключевыми показателями ее эффективности;

4. возможность подготовки к успешному, продуманному и эффективному внедрению информационных технологий;
5. возможность подготовки к эффективному и обоснованному организационному редизайну;
6. рост управляемости предприятия;
7. улучшение взаимодействия между сотрудниками и подразделениями предприятия;
8. рост инвестиционной привлекательности предприятия. В процессе оптимизации бизнес-процессов могут быть выявлены и устранены такие факторы: дублирование функций, узкие места, чрезмерная стоимость операций, низкое качество выполнения операций, несогласованность действий участников и т. д. [4].

Оптимизация бизнес-процессов предприятий служит эффективным инструментом обеспечения эффективности деятельности предприятий в современных условиях, способствует увеличению прибыли и росту производительности, снижению затрат, улучшению качества продуктов или услуги, с целью их соответствия потребностям клиентов и потребителей. В результате проведенного исследования были выявлены основные принципы и критерии оптимизации. Для максимизации качества бизнес-процессов на предприятиях Украины надо использовать такие методы оптимизации, которые позволят найти баланс между удовольствием потребителей и конкурирующими силами рынка с одной стороны, и показателями эффективности бизнес-процессов с другой. Проведенный анализ и группировка основных методов совершенствования облегчит их выбор для практического применения на предприятиях и приведет к успешности проекта.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бойчук Н.Я. Оптимизация управления бизнес-процессами на предприятиях Украины / Н.Я. Бойчук, В.В. Орел // Сборник научных трудов Национального технического университета Украины «КПИ». - 2016. - Выпуск 17. - С. 173-180.
2. Демиденко В.В. Управление бизнес-процессами как составляющая

процессного подхода к управлению предприятием / В.В. Демиденко // Эффективная экономика. - 2015. - № 11. - Режим доступа: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

3. Командровська В.Е. Бизнес-процессы предприятия: сущность и методы совершенствования / В.Е. Командровська, А.Ю. Морозенко. - Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_30/Moroz.pdf

4. Корзаченко А.В. Оптимизация бизнес-процессов украинских предприятий: проблемы и перспективы / А.В. Козаченко // Вестник Херсонского государственного университета, 2013. - Вып. 3. - С. 64-69.

5. Михеенко К.С. Управление бизнес-процессами предприятия на основе сбалансированной системы показателей / К.С. Михеенко // Инновационная экономика. - 2013. - № 6. - С. 74-76. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_20

6. Пуцентейло П.Р., Гуменюк А.А. Основные аспекты формирования эффективной системы экономической безопасности предприятия / П.Р. Пуцентейло, А.А. Гуменюк // Экономический дискурс. 2017. № 2. С. 37-47.

7. Shabatura T.S., Kravchuk A.A., Hnatieva T. M. Model of economic development enterprise in the context of European integration. Науковий вісник Полісся. 2017. № 3 (11). Ч. 2. С. 89–94. URL : http://journals.urau.ua/nvp_chntu/issue/view/6943

UDC 005.7:005.8

**NECESSITY AND POSSIBILITIES OF THE PROJECT-ORIENTED
APPROACH IMPLEMENTATION TO MANAGEMENT OF THE
ORGANIZATIONS**

Sumets Alexander

Doctor of Economic Sciences, Professor
National University of Pharmacy

Ogienko Svitlana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
The Kharkiv Institute of the Private Joint Stock Company "Higher education
institution "The Interregional Academy of Personnel Management"

Spivakova Nadia

Senior lecturer
The Kharkiv Institute of the Private Joint Stock Company "Higher education
institution "The Interregional Academy of Personnel Management"
Kharkiv, Ukraine

Abstract. The article provides the definition of project-oriented management of the organization. The necessity to apply the project-oriented approach to the management of modern organizations is described, its focus is defined. The actual possibilities of the above-stated approach and its advantages in the management of the organization over the classical project management are characterized.

Key words: organization, project-oriented management, opportunities, development, project, program, efficiency, effectiveness.

Problem statement. Over the last century the development of management as a science and art of administration is characterized by a high level of dynamism and has led to the emergence of fundamentally new forms of management organizations, among which one of the most relevant is the project. Having emerged as a special

management organization form, project management has gradually given rise to organizations that are directly focused on the projects implementation in the respective areas of work. One of the most popular examples of such areas is software development. Accordingly, such organizations need to have and implement their own management concept for the successful functioning and further development. At present, such a concept is based on the application of project-oriented approach to the management of the organization. This is something different than project management. Specialists in the field of project management recognize this concept as a very effective tool for managing enterprises, firms and companies.

The main purpose of the article is to describe the possibilities of project-oriented approach to the management of modern organizations.

Analysis of recent researches and publications. The great number of foreign and Ukrainian scientists publications is devoted to the research of the project-oriented approach to the management of organizations [1]. Particular attention should be paid to the publications of Antipenko E. and Voronov O. [1], Berezin V. [4], Pavlov S. [8], Novakovsky I. [9], Shvindina A. [12]. In these works, the authors quite professionally gave a rationale for the importance and necessity of implementing a project-oriented approach to the management of organizations and characterized the factors that had led to the feasibility of the latter. However, scientists do not pay enough attention to the study of the opportunities that the application of the project-oriented approach in particular to the system of General management provides to organizations.

In our opinion, this issue is very important, as it gives the heads of enterprises, firms and companies an appropriate basis for strengthening their competitive position in the selected market segment.

Summarizing the analysis of the above publications of foreign and Ukrainian authors, it can be concluded that there is a need for further research of project-oriented approach opportunities to the management of organizations. This is necessary in order to motivate Ukrainian enterprises to move to a project-oriented approach and introduce it into the management process.

Presentation of the main part. Project-oriented management is primarily a managerial approach, in which individual orders and tasks, solved within the framework of the organization or enterprise, are considered as separate projects, to which the principles and methods of project management are applied. This approach does not involve the management of the organization per se, but its portfolio of projects. Due to this condition, all the activities of the organization are divided into programs aimed at achieving its specific goals, and within the framework of the programs, individual projects are carried out.

The key factor shaping the need to implement a project-oriented approach to the management of organizations is the changing and unstable external environment and the challenges and threats emanating from it. First of all, it is necessary to point the competition out. It is strengthening and becoming more and more intense. Its salient points can be called the following:

- products are launched to the market in a relatively short period of time;
- each product is produced for a specific customer and in a short period of time;
- it is necessary to carry out a large number of complicated projects at the same time;
- competitors have better technical capabilities.

Under these circumstances, it is important for specialists of the practical sector to know what opportunities will provide the implementation of project-oriented management to the organization. For this purpose, from the position of methodological approach for practical application of project-oriented management it is necessary to specify possibilities of the last.

A. Professional project management based on a project-oriented approach is designed to provide:

- 1) conformity between projects and the development strategy of the organization;
- 2) effective investment and innovation management;
- 3) project completion within the established deadlines, budget and quality;
- 4) risk reduction in project development and implementation;
- 5) effective distribution of responsibilities and duties among project participants;
- 6) project monitor and transparency for participants and parties involved;

7) significant savings in time (up to 30 %) and resources (up to 20 %).

B. Implementation of project-oriented management in the organization provides an opportunity to improve the quality of project management by:

- exchange of experience and staff training;
- improvement of management methods and tools used.

C. Project-oriented management increases the flexibility and dynamism of the company, and decentralized responsibility of functional heads purposefully prepares the company for organizational changes. Simultaneously, other management concepts may be used (for example, target-program).

D. Project-oriented management is also used in case of managing a number of organizations that perform plenty of projects which are united by a common program. In general, program is a set of projects and various activities that are united by a common goal and conditions of their implementation (allocated resources, time for its implementation, technology, organization, etc.). The program, as well as a project, is an object of management.

However, unlike a single project, the program requires special methods of multi-project management, which ensure the achievement of the overall goal of the program, provided that specified restrictions and conditions of its implementation are held. Multiproject management provides the ability to coordinate the entire set of projects performed as a part of the company's program or other organizations through the processes of project analysis and selection, planning, execution, control and completion.

E. Changing the management system of the organization to project-oriented opens up wide range of opportunities for its development, namely:

- 1) provides an opportunity to flexibly and quickly change the structure of the organization: to enter new markets with new products, to withdraw inefficient units (structures) from the organization;
- 2) allows to increase the profitability of projects by reducing the cost of their implementation and management, and thus increase the efficiency of the business as a whole;

- 3) ensures the implementation of only profitable (expedient) projects for the organization;
- 4) significantly increases the effectiveness of units which are not directly involved in the project activities;
- 5) allows to maximize the portfolio of projects optimization and focus it on the goals and strategies of the organization;
- 6) reduces risks and uncertainty in the implementation of new projects for the organization;
- 7) ensures more efficient and productive work of the organization through the development of better behavioral principles in the management system and project performers;
- 8) provides the ability to execute more projects for the same time by optimizing resource allocation;
- 9) increases the competitiveness of the enterprise as a whole.

Conclusion. The introduction of the approach to management of project-oriented organization is aimed at the wide implementation of projects as means of sustainable development with due regard for the need for adjustment to the dynamic external environment. At the same time, a necessary condition is to introduce a certain typical way of organizing project management, one that is widely known to employees and that facilitates and accelerates the process of creating and effective functioning of the project unit (project office). Only under these conditions, project-oriented management of the organization will become a very effective tool for the formation of an appropriate competitive position in the market and ensure a high level of efficiency and effectiveness of management.

REFERENCES

1. Антипенко Є. Ю., Воронцова О. С. Проектно-орієнтована організаційна структура управління ланцюгами поставок як метод підвищення конкурентоспроможності підприємства // Науковий вісник ЧДІЕУ. № 2 (18). 2013. С. 109–113.
2. Батенко Л. П., Загородніх О. А., Ліщанська В. С. Управління проектами: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2004. 231 с.
3. Бардин Г. О. Проектний аналіз: підручник. 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2006. 415 с.
4. Березин В. Современные тенденции применения проектного менеджмента в управлении организациями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.botexpert.com.ua/ProfConsult/Prof_Consult_766.html.
5. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента. Киев: МП «ИТЕМ», 2001. 448 с.
6. Брейнкraft: Проектно-ориентированное управление предприятием [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.braincraft.ru/challenges/project_management/Project_Oriented%20Enterprise%20Management.
7. Верба В. А., Загородніх О. А. Проектний аналіз: підручник. Київ: КНЕУ, 2000. 322 с.
8. Павлова С. І. Проектно-орієнтовані організації як розвиток методів управління підприємством // Вісник ЖДТУ. 2016. № 4 (78). С. 170–177.
9. Новаківський І. І. Проектно-орієнтована організаційна система управління як ціль еволюції проектного менеджменту // Проблеми економіки та управління: вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Львів: НУ «Львівська політехніка», 2009. С. 163–174.
10. Сумець О. М., Сиромятников П. С. Проектно-орієнтоване управління організацією: узагальнені критерії вибору проектів // Наук. журнал «Технічний сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів», 2019. № 15. С. 229-235.

11. Сумец А. М., Сыромятников П. С. Базовые преимущества проектно-ориентированного управления предприятием // Модернизация хозяйственного механизма сквозь призму экономических, правовых, социальных и инженерных подходов : сб. материалов XIV Междунар. науч.-практ. конф., 21 марта 2019 г. / Белорус. нац. техн. ун-т. Минск. 2019. С. 264–265.
12. Швиндина А. А. Особенности управления проектно-ориентированной организацией // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ. нац. ун-ту ім. С. Даля. 2011. № 3 (39). С. 10–17.

УДК 373.2

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК МЕТОД
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ХАРАКТЕРИСТИК ДИАЛОГИЧЕСКОЙ
РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

Богданович Любовь Борисовна

Старший преподаватель

Изофатова Настасья Павловна

Студентка

Белорусский государственный педагогический университет

имени Максима Танка

г. Минск, Беларусь

Аннотация: В статье рассматриваются цели, задачи, особенности и пути формирования диалогической речи детей старшего дошкольного возраста посредством игровых технологий.

Ключевые слова: речь; диалогическая речь; игровые технологии.

В настоящее время речь по-прежнему остается важнейшим средством коммуникации, формирующим личность и ее поведение. В процессе социализации личности особенно важно, насколько человек легко и быстро вступает в общение и выстраивает различные формы коммуникации. Все это напрямую подчиняется уровню сформированности его диалогической речи.

Успешное овладение связной диалогической речью зависит прежде всего от речевой среды, социального окружения, индивидуальных особенностей и познавательной активности ребенка. Именно эти факторы необходимо учитывать в процессе целенаправленного речевого развития детей дошкольного возраста и именно они определяют специфику, особенности, цели и задачи диалогической речи.

С.Н.Цейтлин выделяет следующие особенности диалогической речи детей старшего дошкольного возраста[5, с.99-100]:

- диалогическая речь детей старшего дошкольного возраста начинает приобретать внеситуативный характер, становится универсальным средством общения;
- возрастает выразительность реплик в диалогической речи;
- дети способны понимать реплики партнеров, выстраивать собственные высказывания, использовать элементы культуры речевого общения;
- речь становится особой деятельностью, которая протекает в виде развернутых диалогов и осознанных монологов;
- одним из основных методов развития связной речи детей (диалогической и монологической) являются игровые, в частности использование игровых технологий.

А.Г.Арушанова, основываясь на особенностях диалогической речи детей старшего дошкольного возраста, выделила ряд речевых диалогических умений которыми должны овладеть дети в этом возрасте[1, с.54]:

- умение активно вступать в контакт с собеседником, быстро реагировать на реплики, пользуясь различными их видами(вопрос, сообщение, дополнение, просьба, предложение и т.д.);
- умение беседовать на различные темы, поддерживать разговор на предложенную тему, не отвлекаться от нее, переспрашивать, доказывать свою точку зрения, выражать свое отношение к предмету разговора;
- умение говорить спокойно, с умеренной громкостью, доброжелательным тоном; владение разнообразными формулами речевого этикета, употребления их без напоминания (во время разговора не опускать голову, смотреть в лицо собеседнику, не говорить с полным ртом; не вмешиваться в разговор взрослых);
- умение использовать мимику и жесты;

- умение общаться в паре, группе из 3-5 человек, в коллективе.

Все эти умения наиболее эффективно развиваются в процессе применения игровых технологий, так как одной из основных функций игровых технологий является коммуникативная. Коммуникативная деятельность и коммуникативное взаимодействие педагогов и воспитанников в процессе использования игровых технологий являются эффективным средством отработки базовых речевых навыков, в частности диалогов, приводящих участников коммуникации к общей цели. Игровые технологии состоят из нескольких основных этапов:

1. Планирование обучающей задачи в рамках одной из образовательных областей учреждения дошкольного образования;
2. Создание игровых комплексов, включающих разные виды игр, направленных на решение обучающей задачи;
3. Игровое и коммуникативное взаимодействие воспитателей и детей дошкольного возраста в рамках игрового комплекса направленное на решение обучающей задачи.

Исходя из коммуникативной функции игровых технологий мы делаем вывод, что они являются одним из эффективных методов формирования диалогической речи у детей старшего дошкольного возраста.

В связи с решением обучающей задачи формирования у детей связной диалогической речи нами разработаны игровые комплексы, в которые включены игры разного типа с диалогической направленностью. Например, игровой комплекс направленный на восприятие и понимание реплик собеседника в процессе коммуникации. Сюда входят следующие игры: сюжетно-ролевые, игры-драматизации и игры инсценировки, дидактические и словесные игры, подвижные игры. Основная направленность этих игр - большое количество разыгрываемых диалогов в разных ситуациях.

Сюжетно-ролевые игры способствуют формированию диалогических умений. Игра «Магазин», «Больница», «Дом». Для активизации детских диалогов в представленных сюжетно-ролевых играх была подобрана современная

атрибутика, костюмы, позволяющая сделать игровую деятельность детей более творческой: игрушечные телефоны, радио, телевизор, касса, компьютер и др.

В играх-инсценировках и играх-драматизациях «Доктор Айболит», «Телефон» по К.И. Чуковскому, «Кошкин дом», «Сказка о глупом мышонке» по С.Я. Маршаку ребенок принимает на себя роль сказочного (литературного) персонажа, принимает его позицию и тем самым преодолевает свойственный возрасту эгоцентризм. Дети координируют игровые действия с партнерами и упражняются в диалогах заимствованных из литературных произведений. Инсценировка текста происходит через речь, выразительность движений и использования атрибутов. Словесные и дидактические игры закрепляют услышанное, усвоенные детьми речевые навыки, развивают быстроту реакции. В методике развития речи детей дошкольного возраста разработано множество дидактических игр для формирования и развития диалогической речи дошкольников. А.К. Бондаренко и О.С.Ушакова выделяют такие игры как: «Факты», «На ком прекратиться беседа», «Согласен- не согласен», «Да и Нет» [4, с.112-114].

Подвижные игры типа «Краски», «Коршун», «Гуси-гуси» способствуют приучению детей к очередности реплик и внимательному выслушиванию реплик своих партнеров. Реплики воспитанников сочетаются с различными действиями, движениями, соответствующими игровому образу.

В процессе взаимодействия педагога с детьми при реализации данного игрового комплекса ведущей задачей является формирование диалогических умений детей старшего дошкольного возраста: педагог дополняет содержание реплик диалога, корректирует выразительность реплик в соответствии с движениями, обращает внимание на развернутость детских реплик.

В старшем дошкольном возрасте дети уже способны договариваться, придумывать правила игры, разрешать конфликтные ситуации и т.д. Кроме того, как отмечают многие авторы (Е.И.Тихеева, Д.Б.Эльконин, А.Г.Арушанова и др.), в процессе игровой деятельности, совершенствуется выразительность оформления диалогической речи, использование в ней всего комплекса средств

интонационной выразительности (мелодики, интенсивности, темпа, ритма, логического словесного ударения и т.д).

А.Г. Арушанова выделяет основные педагогические условия формирования диалогического общения детей, а именно: развивающая педагогическая среда, пространство общения, взаимодействие со сверстником и педагогом, понимание реплик партнеров по общению, эмоциональный уровень коммуникации, доброжелательную атмосферу[1, с.52-53].

Помимо этого, исследователь большое значение придает применению игровых форм и технологий в обучении диалогической речи и совершенствованию ее качественных характеристик, считая их наиболее эффективными и соответствующими природе ребенка. Именно игровые технологии позволяют наиболее широко, объемно и эффективно формировать разные аспекты диалогической речи детей старшего дошкольного возраста.

Таким образом диалогическая речь оказывает большое влияние на формирование детской коммуникации, расширение коммуникативного поля, общения между взрослыми и сверстниками и дальнейшего обучения в школе. Чем выше уровень сформированности диалогической речи, тем успешнее ребенок социализируется в коллективе сверстников и легче вступает в общение со взрослыми.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1.Арушанова А. Г. Организация диалогического общения дошкольников со сверстниками // Дошкольное воспитание. 2010. №5. С. 51-54.
- 2.Казаковская В.В. Коммуникативные навыки ребенка в диалоге. - СПб. Издательство «Мозаика – синтез», 2003. 144 с
- 3.Колодяжная Т. П. Речевое развитие ребенка в детском саду: новые подходы. Методические рекомендации для руководителей и воспитателей ДОУ. - Ростов - н/Д: ТЦ «Учитель», 2012. 32 с.
- 4.Тихеева Е.И. Развитие речи детей: Пособие для воспитателей детских садов. М.: Просвещение, 2012. 280с.

USE OF INTERACTIVE METHODS IN TEACHING COLLOID
CHEMISTRY

Mamina Olena Oleksandrivna

doctor of pharmaceutical sciences
professor, professor of department
of physical and colloid chemistry

Kabachny Volodimir Ivanovich

doctor of pharmaceutical sciences
professor, head of the department
of physical and colloid chemistry

National Pharmaceutical University

Kharkov, Ukraine

Annotation. Interactive methods - brainstorming and discussions - help to enhance the role of the teacher in the learning process, which regulates the educational process and deals with its general organization, defines the general direction (prepares the necessary tasks in advance and formulates questions or topics for discussion in groups), controls the time and order of implementation of the assigned work plan, gives consultations, clarifies difficult terms, assists in case of serious difficulties.

The discussion orientates students not only to memory but also to thinking. During the discussion, they learn to think scientifically, which ensures the conscious assimilation of educational material.

Key words: interactive methods, discussion, brainstorming, colloid chemistry.

Interactive teaching methods can be divided into game and non-game [1]. Among non-game interactive teaching methods are widely used methods of brainstorming and discussion. Discussion method is the basic one in the system of interactive teaching methods and is included in each of them as a necessary

component. Discussion can also act as an independent method of interactive learning, represented by many modifications that differ in the ways in which the discussion process is organized. Discussion is a collective consideration of a particular problem, a question or comparison of different positions, information, ideas, opinions and suggestions. Brainstorming is one of the most popular methods of stimulating creative activity. The method allows teachers and students to find solutions to complex problems by applying specific discussion rules. It is widely used in many organizations to find unconventional solutions to a variety of problems [1,2]. The main features of the use of interactive methods - brainstorming and discussion in training are:

Formulation and comprehension of the problem. The teacher offers some vision of a particular problem. Then during the discussion (no more than 5 minutes) students offer their understanding of the problem situation. As a result, the "rules of the game" are defined and the conclusions to be drawn at the end of the class are discussed.

Finding arguments to solve problems. During this phase, the student group is divided into subgroups (2-3 people). Next, teams should provide suggestions on the reasoning of the problem solving within 7-10 minutes.

Selection of the most reasoned options of decisions. One representative is delegated from each subgroup to defend their idea, which has to make a report about the results of work of the subgroup in 1-2 minutes. According to the speeches, the most successful reports are selected, with which students continue to work on.

Summation of results. The teacher summarizes the results of the completed work. He can point out ways to solve a problem that came out of the student's attention, may suggest a plan of concrete action, and recommend that students conduct a self-examination of the class and their work [2,3].

The scheme of brainstorming and discussion in the study of the topic "Colloid Chemistry. Dispersion Systems" consists of the following stages [1,2]:

1. The teacher offers some vision of a particular problem

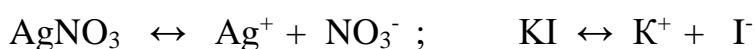
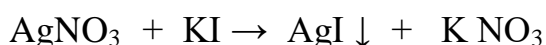
The theory of the structure of a double electric Stern layer allowed to explain the structure of particles of the dispersed phase of colloidal systems. The lyophobic sol consists of micelles and intermicellar fluid. The structure and properties of micelles are of great importance for technological processes of drug production, cosmetology, biochemical processes of drug behavior in the human body.

Write the micelle hydrosol formulas obtained by the double exchange reaction of AgNO₃ and KI, the stabilizers AgNO₃ or KI. Identify the ions that form the potentialdetermination, adsorption, and diffusion layers for the micelles of each sol.

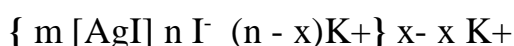
Write the fragments of the micelles formulas that match their composition. What charges do micelles have? Determine when adding which electrolytes: K₃PO₄, CaCl₂, Na₂SO₄, Al(NO₃)₃, K₄[Fe(CN)₆] the minimum coagulation threshold of the above sols will be observed. Motivate the answer.

2. The teacher explains the peculiarities of solving the problem

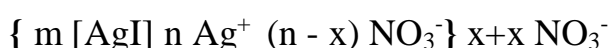
In order to construct a micelle, it is necessary to write reactions of interaction of active substances, reactions of dissociation of starting materials. According to the Panett-Faience rule, the formation of potential determinant, adsorption and diffuse layers of micelles is formed.

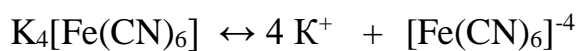
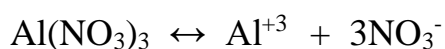
When using the KI stabilizer, the recommended micelle structure is:

When using a stabilizer - AgNO₃, the recommended micelle structure is:

To determine the minimum coagulation threshold of these sols writing dissociation reactions is necessary. According to the Schulze-Hardy rule: the coagulant ion is charged opposite to the charge of the granules of colloidal particles; the coagulating ability of an ion is stronger the higher its charge.

As a result of the dissociation of salts, ions with the highest positive and negative charges were formed: Al^{+3} and $[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{-4}$, for which a minimum coagulation threshold for the above sols will be observed. For ions with less charge, coagulation will be observed, but with much larger volumes of salt solutions.

Demonstration of multimedia lectures or fragments of them was used to optimize the learning process during the assignment, which increased the motivation of learning, created certain conditions for further educational search and creative activity of students.

In this case, students perceived the new information both visually and through hearing. The lesson noted some influence on the emotional sphere of students' perception and memorization of the material of the lesson.

3. The group of students is divided into small groups of 2-3 people and receives assignments for the construction of micelles based on chemical reactions between substances:

4. After selecting the most reasoned options for decisions regarding the construction of micelles, students from each group were given a report on the work, indicating the possibilities of coagulation of the formed micelles.

5. Group discussion allowed students to consider the task, express and argue your point of view on the issue under study, and listen to others. The groups reported a high level of information exchange and fewer differences. Almost all students participated in the discussion, even the weakest ones, who have learned to express and defend their opinions. The teacher suggested a number of

questions that helped sharpen the students' attention in order to continue discussing the task in the right direction.

Thus, the discussion focused students not only on memory but also on thinking. During the discussion, students learned how to think scientifically, which ensured a conscious assimilation of educational material. Students rapidly and emotionally discussed their work, expressed their opinions and gave examples based on their knowledge and experience.

Working in small groups of 2-3 people gave students the opportunity to practice collaboration and interpersonal skills. This allowed students to discuss the tasks in more detail, to consider them from several sides.

At the class, students presented their material differently: one student reported and the other supplemented, or both performed in turn. After each group's performance, each student had the opportunity to ask questions on assignments. At the end of the class, a summary was summarized and the best groups and students were noted.

Conclusions

1. Interactive methods - brainstorming and discussions - help to enhance the role of the teacher in the learning process, which regulates the educational process and deals with its general organization, defines the general direction (prepares the necessary tasks in advance and formulates questions or topics for discussion in groups), controls the time and order of implementation of the assigned work plan, gives consultations, clarifies difficult terms, assists in case of serious difficulties.

2. The discussion orientates students not only to memory but also to thinking. During the discussion, they learn to think scientifically, which ensures the conscious assimilation of educational material

REFERENCES

1. Реутова, Е. А. Применение активных и интерактивных методов обучения в образовательном процессе вуза (методические рекомендации для преподавателей Новосибирского ГАУ) / Е. А. Реутова. — Новосибирск : Изд-во НГАУ. 2012. — С. 3—7.

2. Плаксина, И. В. Интерактивные технологии в обучении и воспитании: метод. пособие / И. В. Плаксина. - Владим. гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2014. – 163 с.

3. Особенности применения интерактивных методов в преподавании дисциплин естественнонаучного цикла / Л.А. Берендяева [и др.] // Электронный научно-методический журнал Омского ГАУ. – 2015. - № 2 (2) URL [http:// e-journal.omgau.ru/index.php/2015-god/2/19-statya-2015-2/141-00030](http://e-journal.omgau.ru/index.php/2015-god/2/19-statya-2015-2/141-00030).

УДК 913.1/.913.8

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тищенко Світлана Володимирівна

к. е. н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет

м. Житомир, Україна

Анотація: здійснено аналіз сучасного стану розвитку та функціонування сфери туризму Житомирської області України, показано важливу роль туристичної діяльності, розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем, що безперечно відбивається і на економіці, туризм впливає на збереження і розвиток культурного потенціалу, веде до гармонізації відносин між всіма секторами економіки.

Ключові слова: туризм, музей, природні ресурси, соціально-економічні ресурси, демографічні ресурси, туризм, Житомирська область.

Сучасний туризм являє собою унікальне соціально-економічне явище: він одночасно виступає як сектор економіки, як вид економічної діяльності, як ринок і як громадський рух. Туристична діяльність це суспільно-господарська система, яка орієнтується на використання ресурсів, а саме: природних, культурно-історичних та соціально-економічних. Досвід інших країн так і нашої країни показує що туризм є особливим видом діяльності, що вимагає якісне ставлення до ресурсного забезпечення процесу обслуговування споживачів, тому що формування відповідного туристичного продукту потребує великої різноманітності ресурсів у порівнянні з іншими видами діяльності. Туризм це безперервна, динамічна, поліфункціональна з тенденцією постійного урізноманітнення функцій, етапного відповідно до змін

соціально-економічного розвитку та поступу НТП, полілінійного процесу з чітко визначеними хронологічним і хорологічним векторами розвитку [1].

Туризм є складовою частиною соціально-економічної системи, яка включає в себе чотири основних підсистеми: економічну, соціальну; екологічну; демографічну. У даній системі туризм відіграє найважливішу роль комплексу зв'язує ці підсистеми. Туризм включає в себе ряд найважливіших функцій, властивих соціально-економічній сфері, до яких відносяться: доведення матеріальних і нематеріальних благ до споживача; обслуговування процесу споживання; створення умов для зміни видів діяльності і відпочинку; формування загальноосвітнього та культурнотехнічного рівня населення. Сфера туризму як соціально-економічне явище дозволяє поєднувати в собі ринкові аспекти розвитку галузі та соціально орієнтовані завдання суспільного розвитку. Тому в сучасних соціально-економічних умовах туризм перетворився в найважливіший сектор світового господарства.

Туризм це каталізатор регіональної економіки, спроможний залучити до процесу розвитку не тільки комплекс рекреаційних ресурсів, але й найбільш ефективно використовувати виробничий та соціально-культурний потенціал тієї чи іншої території за умов збереження екологічної різноманітності [2].

Житомирська область це аграрно-індустральний потенціал України з відповідною спеціалізацією господарського комплексу, визначеною структурою зайнятості населення та утвореною системою розселення. На сучасному етапі розвитку станом на 1.01.2019 р. до складу області входить 23 райони, 12 міст, у тому числі 5 – обласного значення (Житомир, Бердичів, Коростень, Малин, Новоград-Волинський), 43 селища міського типу та 1613 сільських населених пунктів. Адміністративно - територіальний устрій області характеризується досить невеликими, за чисельністю населення, сільськими районами і великими за територією та числом сіл у складі сільської ради.

Туристичний потенціал достатньо великий і багатогранний. До найвідоміших туристичних місць області відносяться:

- Поліський природний заповідник (Овруцький та Олевський райони);
- Заказник "Камінне село" (с. Рудня Замисловицька, Олевський район);
- "Острів кохання" (с. Ст. Солотвин, Бердичівський район);
- Культурно-мистецький центр «Поліська хата» (с. Городське, Коростишівський район);
- Монастир-фортеця католицького ордену Босих Кармелітів (м. Бердичів);
- Палац Ганських (с. Верхівня, Ружинський район);
- Замок Радомисль (м. Радомишль);
- Скеледром Дениші (с. Дениші, Житомирський район);
- Музей космонавтики (м. Житомир)- Древлянський парк (м. Коростень).

За останніх п'ять років збільшилася чисельність відвідувачів музеїв з 172,3 тис. осіб у 2014 р. до 360,5 тис. осіб у 2018 р. (рис. 1). Загальна чисельність музеїв в області у 2018 році склала 34 установи комунальної та приватної форм власності. З них 1 підпорядкований Міністерству фінансів України: ДУ «Музей коштовного та декоративного каміння» в смт Хорошів, 4 обласного підпорядкування: «Житомирський обласний краєзнавчий музей»; «Житомирський обласний літературний музей»; Музей космонавтики ім. С.П. Корольова; Кмитівський музей образотворчого мистецтва ім. Й.Д. Буханчука; 3 муніципальні: Музей історії в м. Бердичеві; Музей родини Косачів у м. Новограді-Волинському; Історико-краєзнавчий музей у м. Новограді-Волинському; 2 приватних: 68

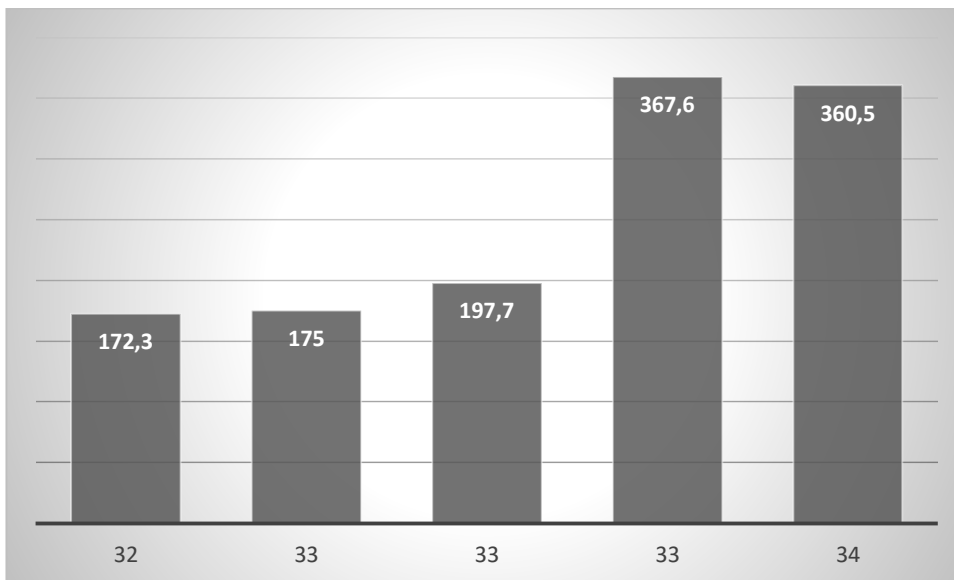

Рис. 1. Кількість відвідувачів музеїв Житомирської області протягом 2014-2018 рр..(тис. осіб)

джерело: опрацьовано автором матеріали []

Музей українських домашніх ікон та старожитностей у «Замку Радомисль» Ольги Богомолець; Народний музей «Ремісничий двір» у м. Житомирі; 24 музеї, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.

Економіка сучасного постіндустріального суспільства має ряд рис що сприяє розвитку туризму. Це в першу чергу покращення якості в економіці, а саме підвищення ролі послуг як засобу задоволення суспільних потреб, зростанню ролі обслуговуючих галузей; інформатизація суспільства, широке використання новітніх технологій, що забезпечить технологічні можливості оперування і володіння величезними обсягами інформації, створення туристичних інформаційних центрів. Доступ до наукових і культурних надбань людства, без застосування інноваційних технологій неможливий, це відображається на побудові ефективної економіки, глобалізації економічного та соціального життя. Нові технічні та інформаційні можливості бізнесу і життєдіяльності перейшли кордони держав, викликали формування міжнародної економіки.

Зміна мотивації до праці - матеріальні стимули заміщуються моральними: зростає потреба в самовдосконаленні та всебічному розвитку, багатство і соціальний статус асоціюються з володінням необхідною інформацією і знаннями, відкритістю суспільства, інтенсифікацією способу життя.

Таким чином, в області є достатній туристичний потенціал, що постійно розвивається і поповнюється. Розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем, що безперечно відбивається і на економіці. Туризм впливає на збереження і розвиток культурного потенціалу, веде до гармонізації відносин між різними секторами економіки, народами, країнами змушує уряди, громадські організації та комерційні структури брати активну участь в справі збереження і оздоровлення навколишнього середовища та нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Любіцева О. О. Геопросторова організація туристичного процесу: автореф. дис. ... д.геогр.н.: спец. 11.00.02 "Економічна та соціальна географія". Київ, 2003. 29 с.
2. Сисоєва С. І. Механізми управління туристичним бізнесом в Україні // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харків: Видво ХарПІ НАДУ "Магістр", 2014. № 2. С. 75–80.
3. Офіційний сайт. Державна служба статистики України Головне управління статистики у Житомирській області. URL: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 78.071.4

ДО ВИТОКІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ: ВІДОМІ ВИКЛАДАЧІ-МУЗИКАНТИ СУМЩИНИ

Довжинець Інна Георгіївна

канд. мист., доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

м. Суми, Україна

Анотація: Стаття присвячена викладачам-музикантам, які стояли у витоків становлення музичної освіти на Сумщині. Розглянуто творчу діяльність хорового диригента Миколи Дейнеховського, піаністів Леоніда Кагадєєва та Мінни Танфелевої. Визначено їх роль у вихованні високопрофесійних музичних кадрів.

Ключові слова: Сумщина, музична освіта, музпрофшкола, викладач, учень, Становлення музичної освіти у невеликому слобожанському містечку Суми, що розташоване на північному сході України, до теперішнього часу не стало об'єктом окремого наукового дослідження. Проте, досягнення сумської школи є досить вагомими. Серед випускників закладів музичної освіти міста відомі виконавці, викладачі, теоретики музичного мистецтва: професор Московської консерваторії Теодор Мюллер, солістка Київської філармонії Владеліна Ялкупт, Заслужений артист України Дмитро Козинець, Заслужений працівник культури Росії Василь В'язовський, композитор Микола Полоз та інші. Більшість з них свої перші кроки у світ мистецтва пов'язують з навчанням в музичній школі, яка у 1919 році була відкрита в Сумах і, на той час, була єдиним закладом музичної освіти в місті. Саме її викладачі – професіонали своєї справи, – прищепили любов до музики, стали для своїх вихованців взірцем справжнього Вчителя. З перебігом часу, деякі імена відомих в свій час музикантів забулися, оскільки сторічний термін змінив не одне покоління. Однак, ювілейний рік є нагодою згадати тих, хто стояв у витоків музичного мистецтва Сумщини.

Одним з засновників Сумської музпрофшколи (таку назву на мав заклад у 1919–1930-х роках) був відомий в місті музикант, вихованець харківської піаністичної школи (кл. І. Слатіна) Леонід Павлович Кагадєєв (1861–1944). Саме він очолив новостворений заклад і доклав чимало зусиль для розвитку професійної музичної освіти. Крім керівництва навчальним закладом, викладання в ньому, музикант проводив відкриті концерти-лекції, залучаючи молодь і неосвічену частину населення до музичного мистецтва. На запрошення музиканта в повітовому містечку гастролювали зірки світового мистецтва: Сергій Рахманінов, Олександр Зілоті, Леонід Собінов, Антон Аренський, Софі Ментер, Анатолій Брандуков, Леопольд Ауер та багато інших. Завдяки дружнім стосункам з провідними нотними видавцями П. Юргенсоном та М. Беляєвим, Л. Кагадєєв мав краще в місті нотне зібрання, яким, з дозволу власника, користувалися всі учні школи.

Серед провідних викладачів школи був Микола Петрович Дейнеховський (1879–1942). Відомий на Сумщині диригент-хоровик усе своє життя присвятив улюбленій справі. До роботи в школі керував хором і викладав спів у чоловічій гімназії та реальному училищі, був регентом Миколаївської церкви, хор якої славився не тільки церковними службами, а й світськими концертами, численними благодійними заходами. З 1922 року М. Дейнеховський викладав клас хорового співу в сумській музпрофшколі. Обдарований музикант, ерудована людина, відданий хоровому мистецтву диригент, він вмів захопити своєю справою, запалити до неї любов в серцях інших. Великий знавець народної творчості, Микола Петрович обирав до репертуару хору багато українських і російських народних пісень, а також твори класиків українського музичного мистецтва: М. В. Лисенка, М. Д. Леонівича, К. Г. Стеценка, Я. С. Степового тощо. Популярність хору була настільки значною, що його із задоволенням відвідували талановиті, з природно-поставленими голосами самодіяльні співаки з заводів та інших установ міста, які паралельно (на вечірньому відділенні) набували музичну освіту в музпрофшколі. За спогадами донька музиканта – Валентини

Миколаївни: «Хор виступав у всіх концертах... Про його високу майстерність можна судити по тому факту, що він виконував повністю Реквієм Моцарта» [3, с. 1].

За участі хору, і безпосередньо його керівника, у 1924–1927 роках в Сумах відбулися постановки опер: «Русалка» О. Даргомижського, «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. Вони йшли декілька разів у різних виконавських складах, зокрема, перші постановки проходили під рояль, партію якого виконували Л. П. Кагадєєв і учень школи Микола Миролюбов.

Випускницею сумської музпрофшколи (кл. М. Зорохович), а в подальшому одним з провідних її викладачів стала Мінна Львівна Танфелева (1909–1972). Талановитий педагог, високопрофесійний фахівець, вона створила власну фортепіанну школу, відому на Сумщині та за її межами. За спогадами доньки, їх дім «завжди був філією музичної школи» [5]. Зокрема, у 1944 році, після звільнення Сум від німецьких військ, коли школа свого приміщення не мала, викладачам дозволяли проводити заняття вдома. «Мама й тато вирізнялися гостинністю, у нас майже кожен день були гості: товариші по службі, однокласники, мамині учні та їх батьки. Всім, хто приходив в наш будинок, мама обов'язково приділяла увагу і завжди чимось пригощала» [5]. Випускник класу М. Танфелевої, сьогодні Заслужений артист Росії Василь Вязовський пригадує: «Пам'ятаю її уроки у вихідні дні, коли я приходив займатися до неї додому. Запах і смак спечених пиріжків... Мені вона запам'талась, перш за все, добротою, вмінням добиватися в грі своїх учнів свободи вираження і почуттів не нав'язуючи своєї інтерпретації.. Пам'ятаються її маленькі, але дуже чіпкі пальчики... небагатослівний показ на інструменті» [2, с. 1].

Врівноважена і стримана, Мінна Львівна завжди підтримувала своїх вихованців, терпляче працювала над подоланням піаністичних труднощів і вірила в успіх кожного з них. Для своїх учнів вона була взірцем високого професіоналізму, еталоном музиканта-викладача. Характеризуючи педагогічні якості М. Танфелевої, випускниця її класу, музикознавець Валентина Дубравіна

відзначає, що найменші успіхи учнів нею помічалися. Вона давала достатній технічний розвиток, але головне, вона давала основи інтерпретації музичних творів. «Мінна Львівна підкреслювала, – згадує музикант, – що для виконання важливе не механічне подолання технічних проблем, а те, щоб вся звукова палітра музичного твору відбивалася в свідомості учня раніше, ніж його руки торкнуться клавiш інструмента. Таке гармонічне виховання музиканта було характерною рисою методики викладання М. Танфелевой. В її класі я отримала те, що називається школою, тобто ремесло музиканта у найвищому сенсі цього слова» [4, с. 1].

Окрім занять зі своїми учнями, Мінна Львівна знаходила час для консультацій маленьких музикантів з районів, багато років очолювала фортепіанний відділ музичної школи, щедро ділилася своїм досвідом з молодими викладачами.

Вшановуючи пам'ять видатного на Сумщині музиканта-педагога, дитяча музична школа № 4 у 2001 році започаткувала Відкритий конкурс юних піаністів, названий ім'ям М. Л. Танфелевої. Музичне змагання проводиться раз на два роки і є визначною мистецькою подією. Зокрема, місцева преса зазначала, що конкурсі «беруть участь кращі піаністи початкових спеціалізованих навчальних закладів, студій музичного виховання, навчально-виховних комплексів Сумської та інших областей України». Традиційно він є «чудовою можливістю зануритися в прекрасний світ музичного професійного мистецтва» [1].

Отже, у витоків музичної освіти Сумщини стягли високо кваліфікаційні фахівці, справжні ентузіасти своєї справи, люди закохані в мистецтво. Вони виховали десятки відомих в сучасному музичному світі, зокрема, на Сумщині майстрів: піаністів, диригентів, співаків, які плідно працюють на ниві музичного мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В Сумах прошел конкурс юных пианистов // Ваш Шанс. Общественно-деловой еженедельник – 2017. – № 51. С. 12.
2. Вязовский В. Н. Письмо-воспоминание. – 01. 12. 2009. – 1 с.

3. Дейнеховська В. М. Інтерв'ю. – 1977. – 2 с.
4. Дубравина В. Г. Воспоминания о Минне Львовне Танфелевой. – 28. 11. 2009. – 2 с.
5. Спогади доньки Елли про матір, Мінну Львівну Танфелеву [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dms4.blogspot.com/2011/12/blog-post_2611.html.

**ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ**

Нікола Світлана Олегівна

к.е.н., доцент

Дроздина Анастасія Андріївна

студентка

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Анотація: дана стаття присвячена фінансовій стабільності підприємств. Проаналізовано теоретичну базу поняття «фінансова стабільність» вітчизняних вчених. Досліджено чинники впливу та їх складові на фінансову стабільність підприємства. Виявлено основні методи оцінки та типи фінансового стану підприємств. Розглянуто проблеми фінансової стійкості та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: фінансова стійкість, фактори впливу на фінансову стійкість, типи фінансового стану, методи оцінки фінансової стабільності, шляхи впровадження фінансової стабільності.

На сьогоднішній день українська економіка знаходиться у процесі реформування внаслідок політичних та економічних криз. Зазнають впливу і умови господарювання, що вимагають від суб'єктів економіки швидкої реакції на макроекономічні зміни. Такі обставини передбачають імплементацію дієвих механізмів управління підприємством, посилення уваги на фінансовий менеджмент підприємства задля забезпечення фінансової стабільності підприємства.

В економічній літературі існує безліч визначень дефініції «фінансова стійкість», тому проаналізувавши їх ми можемо надати своє. Фінансова

стійкість - стан підприємства, у якому активи забезпечені стабільними джерелами формування з власних коштів, гарантується платоспроможність, ефективне управління ресурсною базою, присутня фінансова та матеріальна незалежність у короткостроковому та довгостроковому періодах, налагоджений безупинний процес виробництва та оновлення асортименту продукції [1, с. 146-147; 2, с. 68; 3, с. 3].

Підприємства цілком здатні до розвитку власними зусиллями, але безумовно зазнають впливу зовнішніх факторів і внутрішніх обставин(Рис.1) [4; 5]:

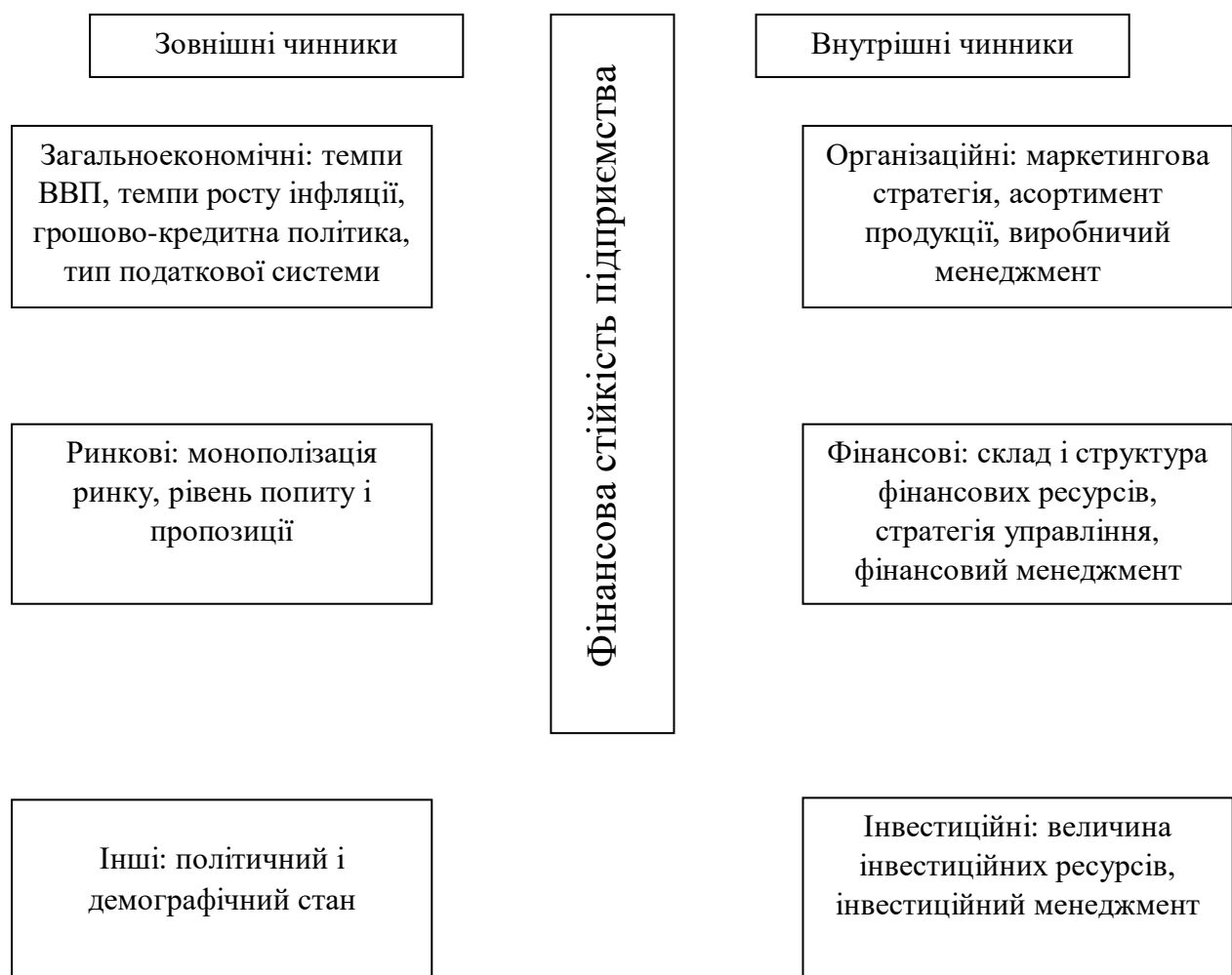

Рис.1. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Отже, до складу зовнішніх чинників входять такі фактори і їх складові:

загальнооекономічні - темпи ВВП, темпи росту інфляції, грошово-кредитна політика, тип податкової системи; ринкові – монополізація ринку, рівень попиту і пропозиції; інші – політичний і демографічний стан країни. До складу внутрішніх чинників входять такі фактори і їх складові: організаційні – маркетингова стратегія, асортимент продукції, виробничий менеджмент; фінансові – склад і структура фінансових ресурсів, стратегія управління, фінансовий менеджмент; інвестиційні – величина інвестиційних ресурсів, інвестиційний менеджмент.

Кожному підприємству важливо вміти орієнтуватися у сучасній системі ринкових відносин, адекватно оцінювати реальний стан виробничого потенціалу та наявність конкурентів. Це є причиною проведення систематичної оцінки фінансового стану підприємства. Для фінансового аналізу підприємства існує 3 основних методи оцінки його фінансової стабільності:

- оцінка за допомогою абсолютних і відносних показників;
- метод бальної оцінки для інтегральної оцінки;
- рейтингова оцінка.

Використання методу оцінки фінансової стабільності підприємства за допомогою абсолютних і відносних показників вимагає надлишок або нестачу джерел коштів для формування запасів і витрат, тобто різницю між сумою джерел коштів і сумою запасів та витрат. Метод бальної оцінки базується на визначенні фактичних значень певного набору відносних показників та наявності шкали оцінювання в балах інтервальних значень даних показників [6, с. 623]. Рейтингова оцінка ґрунтується на співставленні різного роду рейтингів. На основі цих методів оцінки фінансової стабільності виділяють 4 типи стійкості стану підприємств [7, с. 76-80]:

- абсолютно стійкий стан;
- нормально стійкий стан;
- нестійкий стан;
- кризовий стан.

Проблематичність фінансової стійкості належить до найбільш суттєвих економічних проблем. Проаналізувавши ситуацію в Україні, ми можемо зробити висновок, що під час теперішньої фази економічного циклу та кризи простежується відставання темпів реалізації продукції від темпів її виробництва, зменшується обсяг інвестицій і доходи суб'єктів економіки. Ці фактори знижують ліквідність підприємств, їхню платоспроможність, а в глобальному масштабі – роблять слабшою фінансову стійкість підприємства [8]. Аби підтримувати підприємство у стабільному стані, необхідно вжити наступних заходів:

1. Пошук оптимальної пропорції власного і позикового капіталу.
2. Підвищувати рентабельність продажів.
3. Скорочення об'єму використання інвестиційних ресурсів як мінімум у поточному періоді.
4. Оптимізація обсягів товарно-матеріальних запасів, обсягів і структури дебіторської заборгованості.
5. Зменшення тривалості виробничого, операційного та фінансового циклів.
6. Перехід до іншої фінансової стратегії підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема фінансової стабільності для українських підприємств є актуальною та потребує впровадження механізмів підвищення платоспроможності, рентабельності та ліквідності, або уникнути банкрутства. Для забезпечення нормального фінансового стану потрібно проводити фінансовий контроль раз на 1 календарний рік, адекватно формувати і використовувати фінансові ресурси відповідно до ситуації на ринку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Люта О.В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення . *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*. 2012. № 2. 265 с.
2. Білик М.Д. Фінансовий аналіз. *Навчальний посібник КНЕУ*. 2005. 588 с.

3. Мамонтова Н.А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості). *Наукові праці НАН*. 2006. 16 с.
4. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/chynnyky-vplyvu-na-finansovu-stijkist-pidpryjemstva/>
5. Фінансова стійкість підприємства, її показники та методика їх розрахунку. URL: <http://fingal.com.ua/content/view/643/54/1/4/>
6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. *Видавництво «Астон»*. 2007. №3. 943с.
7. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия. *Издательство "Дис"*. 2015. 224 с.
8. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств URL: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/Cskljar.htm>.

UDC 613.2 – 613.29

**METHODOLOGICAL BASES OF BUILDING THE COMPOSITION OF
QUESTIONNAIRES FOR MEDICAL AND SOCIAL RESEARCH**

Shcherban Nikolai Gavrilovich

Doctor of Medical Sciences, Professor, Chief Research Fellow

Myasoedov Valery Vasilyevich

Doctor of Medical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work

Frolova Tatiana Vladimirovna

Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Pediatrics №1

Melnichenko Oleksandr Anatolyevich

Professor, Professor of the Department of Public Health

Bezrodnaya Anastasia Igorevna

Junior Research Fellow of Central Scientific Laboratory

Kharkiv National Medical University, Ministry of Health of Ukraine

Kharkiv, Ukraine

Emelyanova Darya Igorevna

Ph.D., Senior Lecturer

National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”

Kharkiv, Ukraine

Summary: The following provisions have been used as a methodological basis for forming questions of standardized questionnaires: specifics of the questionnaire by appointment: for the adult population (profession; place of work; area of residence, etc.); for schoolgirls and female students (use of cosmetics, etc.); for parents of a child under 6 years (use of detergents when bathing the child, etc.); for parents of a sick child (possible contacts with surfactants when collecting retrograde medical history, etc.); information on the main harmful substances for the organism working in the industrial production resulting from the destruction of the surfactants; existing methodological requirements for standardized questionnaires: first of all, taking into

account the purpose of the survey and the specifics of the contingent of respondents, and then taking into account the requirements by blocks of research: construction of the questionnaire; general information; health information collection and analysis of information received.

Key words: methodological bases, questionnaires, medical research, social research.

In order to determine as much as possible the role of surfactants in the emergence of environmental pathology in the population, it was decided to prepare questionnaires for the following population categories [1-5]:

1. For an adult working in the area of production related to the effects of surfactants or: a) living in the area of influence of an industrial enterprise associated with the production or circulation of surfactants; b) resides in apartments, in the decoration of which materials are used on the basis of surfactants (separation of surfactants is possible as a result of the destruction of materials of decoration of the apartment in 5-7 years after decoration), etc.
2. For schoolgirls and girls students who make extensive use of surfactant-based cosmetics.
3. For parents of children under 6 years. It is known that detergents (shampoos, etc.) are widely used for bathing this category of children from the moment of birth.
4. For parents of sick children. Calculation-assumption that, perhaps, in the process of retrograde anamnestic study of clinicians with parents of sick children will determine the etiopathogenic value of surfactants in a particular pathology.

In formulating the questionnaires, the scientists have made use of the following methodological information regarding the results of their own sanitary-toxicological and biochemical studies to study groups of different surfactants [3-4].

The main provisions on the metabolism of surfactants in the body of warm-blooded animals are that detergents activate free-radical processes, oxidative modification of the protein, lipid peroxidation and lead to the accumulation in the body of active forms of oxygen, peroxides, hydroperoxides, hydroperoxide. Surfactants disrupt the structure of biological membranes, modulating the development of free radical

pathology in the body; which leads to depletion of the antioxidant system. These metabolic disorders for the real person are realized through numerous diseases of the liver, gastrointestinal tract, malignant, nervous and allergic diseases.

The main harmful factors for the organism working in industrial production are chemicals that are formed as a result of the destruction of surfactants: methanol, acetic aldehyde, ethylene oxide, formaldehyde, propylene oxide, acetone, monomethyl ether of ethylene glycol and others, whose concentrations are in production 2 to 10-12 times the maximum allowable concentrations.

When designing the questionnaires, the developers followed the following standardized methodological requirements. The objectives of the survey and the specificity of the respondents contingent were taken into account; used a simple *questionnaire structure* (preamble, general information about the respondent, characteristics of his health, questions for clarification); ensuring that the respondents interest in the questionnaire was maintained by adhering to the requirements for the number (no more than 40) and the quality of the proposed questions (which should be clear, concise, correct and understandable), which would ultimately allow respondents not to spend too much time filling out the questionnaire; avoiding direct questions as possible (such as "how does surfactants affect your health?"); given the subjectivity of the respondents answers, and partly, their secretiveness is to use "question-filters" to help identify the estimates; offer (if possible, a fixed number) specific answers (only one of which is chosen by the respondent), reflecting (if necessary, their ascending or descending hierarchy) possible variations of the parameters of the studied quantities (results, phenomena, processes).

The *General Respondent section* contains not only the basic demographic data of the respondents (gender, age, height, weight, marital status, family composition, education, type of activity, average monthly income per family member), but also the most important (taking into account the specifics of this study) the characteristics of the place (house, apartment, dormitory ...), conditions (remoteness of housing from industrial enterprises, landfills or other sources of environmental hazards; materials used to repair and decorate the premises ...) and their way of life (specifics of self

care, water and food consumption...). At the same time, the respondents should choose one, and if necessary - several answers. This forms the starting point for further isolation of the causal link between the respondent's personality and the impact of surfactants on his health.

The *Health Characteristics section* contains a list of the most common symptoms (pain, skin irritation, poor sleep / appetite, impaired memory / attention, weakness, fatigue...) that may be of concern to the respondents, and their evaluation is assessed by selecting only one of the respondents suggested answer options (never, almost never, sometimes, often, very often), thus specifying the significance of each. An indirect reflection of a respondents state of health is also his or her ability to withstand physical and psychological stress (easy, problematic, difficult, impossible). Confirmation of probable problems with one's own health is information on the number of clinical examinations and consultations of the respondents (never, once a year, 2-3 times a year, 4-5 times a year, more than 5 times a year), as well as the duration of one year in hospital and / or hospital treatment (never, up to 1 week, 1-2 weeks, 3-4 weeks, more than a month). The result of this section is the subjective judgment of the respondents about their general health (excellent, good, satisfactory, unsatisfactory, critical). In doing so, respondents should only choose one answer.

The questionnaires take into account an important circumstance when the existing problems with the respondent's well-being can be the result of a negative impact not of surfactants, but of completely other factors. It is for refinement / confirmation of probable doubt that the *section "Clarification Questions"* is used. These questions correspond with those that were not in the *General Information section* and do not duplicate them, and allow us to identify the impact of the Republic of surfactants on the respondents health.

After approval of the contents of the questionnaires and their printing (the circulation is determined by the size of the desired sample statistical population), a direct poll is carried out with observance of the following requirements: to carry out the survey to choose educational (schools, universities) and children treatment and preventive institutions; obtain permission from the heads of these institutions and parents of

minor children to conduct the survey; select respondents according to the specifics of the questionnaire; to conduct the survey voluntarily (respondents or their parents agree to participate in the survey) and anonymously; guarantee the complete confidentiality of the personal data of the respondents and explain the degree of responsibility of the researchers for non-compliance with this requirement; explain to the respondents: who and for what purpose conducts the survey (first of all, how the results of the survey will be used); to allow the respondents to indicate in the convenient way for them the selected (single) answer option (in the event of an error, to allow the respondents to cross out the wrong answer and to tick in the square that corresponds to the correct answer); not to limit the respondents' time spent choosing the options for answering the questions and submitting them to the questionnaire; allow parents of children up to 7 years old to complete the questionnaire independently (the latter is due to the fact that children (primarily because of their age) are unable to adequately answer the questions asked, while the rest of the respondents have to do it on their own; to provide for the possibility of avoiding any costs for the respondents (including the mailing of the questionnaires); to interview only specially trained staff, who should not give any advice on possible answers to the questions posed; collect all (filled and filled questionnaires).

All completed questionnaires are concentrated in one place (as an example, at the department conducting the research), where they check the correctness of the filling, sorted by contingent, and subsequently - subjected to initial processing of their contents. Taking into account the hierarchy of individual survey results, appropriate inversion of points ($E = 100$, $D = 75$, $C = 50$, $B = 25$, $A = 0$) is carried out, thus determining the degree of influence of the phenomenon under study (surfactants) on individual indicators and / or their groups (population health). In no way can the changes be completed in the completed questionnaire. The results of the survey should be entered in an appropriate electronic database, after which they shall be processed by correlation-regression analysis (if necessary, and other methods of medical statistics) and appropriate software (the level of confidence of the obtained results should be at least 95%). To simplify the analysis of the results obtained, they

are visualized in tabular and / or graphical form. In the following, the obtained indicators are compared (if any) with the norms, norms and results of other studies, and subsequently they formulate evidentiary conclusions. The final conclusion regarding the extent of the effect of surfactants is based on a creative assessment of the whole set of factors, taking into account their own knowledge of the problems of chemical structure of the surfactants, the results of destruction and transformation, toxicological characteristics of substances, pathways of metabolism and the development of clinical picture of possible pathology.

Conclusions

Conducting medico-social studies in the industrial metropolis is relevant. More likely results of medical and social studies will be obtained on the example of Kharkiv.

1. The following provisions have been used as a methodological basis for forming questions of standardized questionnaires: a) specifics of the questionnaire by appointment: for the adult population (profession; place of work; area of residence, etc.); for schoolgirls and female students (use of cosmetics, etc.); for parents of a child under 6 years (use of detergents when bathing the child, etc.); for parents of a sick child (possible contacts with surfactants when collecting retrograde medical history, etc.); b) information on the main harmful substances for the organism working in the industrial production resulting from the destruction of the surfactants; c) existing methodological requirements for standardized questionnaires: first of all, taking into account the purpose of the survey and the specifics of the contingent of respondents, and then taking into account the requirements by blocks of research: construction of the questionnaire; general information; health information collection and analysis of information received.

REFERENCES

1. Щербань М.Г., Жуков В.І., Капустник В.А., М'ясоєдов В.В. Спосіб діагностики шкідливого впливу на організм теплокровних поверхнево-активних речовин. Інформаційний лист. 2014. № 2.
2. Щербань М.Г., Фролова Т.В., Мельниченко О.А., Стенкова Н.Ф., Безродна А. І. Науковий твір «Опитувальник для батьків щодо дослідження впливу

шкідливих хімічних факторів на стан здоров'я хворої дитини» Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 84046. - Дата реєстрації 02.01.2019.

3. Щербань М.Г., Фролова Т.В., Мельниченко О.А., Стенкова Н.Ф., Безродна А. І. Науковий твір «Опитувальник для дослідження впливу шкідливих хімічних факторів на стан здоров'я дівчат-підлітків» Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 84047. *Дата реєстрації* 02.01.2019.

4. Щербань М.Г., Огнев В.А., Мельниченко О.А., Ємельянова Д.І., Безродна А. І. Науковий твір «Опитувальник для дорослого населення щодо дослідження впливу шкідливих хімічних факторів на стан здоров'я» Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 84071. *Дата реєстрації* 02.01.2019.

5. Мельниченко О.А. Опитування як спосіб виявлення впливу поверхнево-активних речовин на здоров'я населення: методологічний аспект. Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. уч., 24 жовтня 2018 р. Харків: ХНМУ, 2018. - С. 44–46.

ФЕРМИ – КОНСТРУКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АРХІТЕКТУРНОЇ ФОРМИ

Василишин Ярослав Васильович

кандидат технічних наук, доцент
професор кафедри архітектури та містобудування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: у статті наведено переваги та недоліки фермових конструкцій як конструктивних інструментів архітектурної форми. Подано класифікацію ферм за різними ознаками. Проаналізовано характерні особливості фермових конструкцій залежно від функціональних, конструктивних та архітектурних вимог.

Ключові слова: ферма, архітектурна форма, навантаження, силові взаємодії.

Ферми – це системи стержневих елементів, об'єднаних у вузлах в геометрично незмінні решітчаті прогонні конструкції, які відносяться до типу несучих систем, активних за вектором у плані взаємодії із зовнішнім силовим потоком [1]. Фермові конструкції набули широкого розповсюдження за рахунок цілої низки переваг: а) можливість перекриття великих прогонів; б) економічність; в) легкість організації конструктивної форми; г) можливість пропускання комунікацій у просторі між стержнями. Недоліком є значна будівельна висота і трудомісткість виготовлення.

Залежно від призначення, архітектурних вимог і схеми прикладення зусиль, ферми можуть мати найрізноманітнішу форму. Тому варто пригадати основні елементи стандартної ферми (рис. 1).

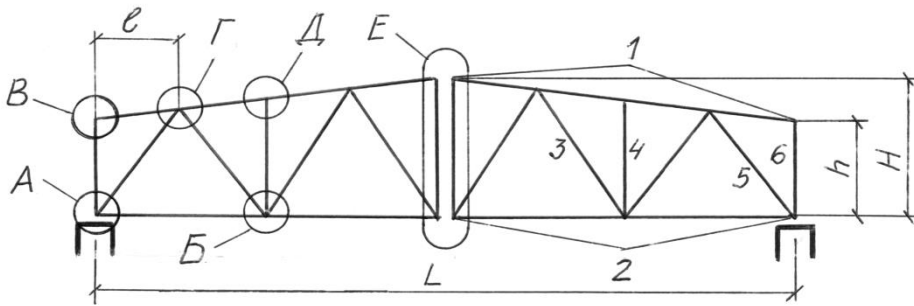

Рис.1. Елементи стандартної ферми: 1–верхній пояс; 2–нижній пояс; 3–розкіс; 4–стійка; 5–опорний розкіс; 6–опорна стійка.

Вузли: А–опорний; Б–проміжний нижнього пояса; В–крайній; Г–проміжний верхнього пояса; Д–приєднання стійки; Е–монтажний.

Ферми складаються з верхнього і нижнього поясів, а також решітчастої системи. Верхній пояс ферми сприймає стиск, а нижній – розтяг. Елементи решітчастої системи сприймають зусилля зсуву (рис. 2).

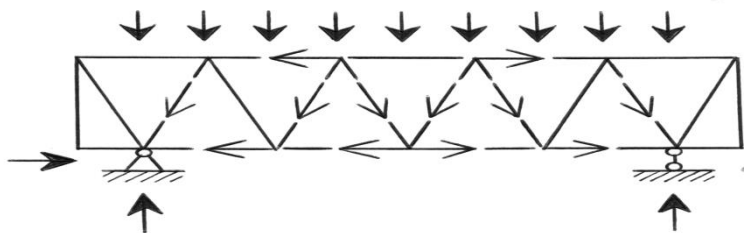

Рис. 2. Векторний розподіл зусиль у вузлах решітчатих систем (темними стрілками показано навантаження та реакції)

Завдяки решітчатій структурі ферми здатні перекривати значні прогони, залишаючись візуально легкими і залишаючи простір для інших підсистем будівлі.

Основними параметрами, які визначають фермову конструкцію, є (див. рис. 1): прогін – L ; будівельна висота – H ; висота в крайній опорі – h ; крок вузлів верхнього пояса – l . Ці параметри актуальні для ферм простих обрисів, для складніших – додаються інші параметри. Вибір основних розмірів ферми визначається не тільки її конструктивними та естетичними, але й

технологічними характеристиками. Висота окремих монтажних елементів ферми, яка поставляється з заводу, повинна бути не більше 3,85 м, а довжина – не перевищувати 15 м.

За топологією розрізняють плоскі та просторові фермові конструкції.

За зовнішньою конструктивною схемою переважно розрізняють балочні, рамні, арочні та вантові ферми (рис. 3). Зовнішній силовий потік ефективніше розподіляють рамні і арочні ферми. Вантові ферми найбільш наближені до активних за формою несучих систем, але у них є стиснуті елементи. У комбінованих системах найбільш яскраво виражено використання різних конструктивних принципів ферм.

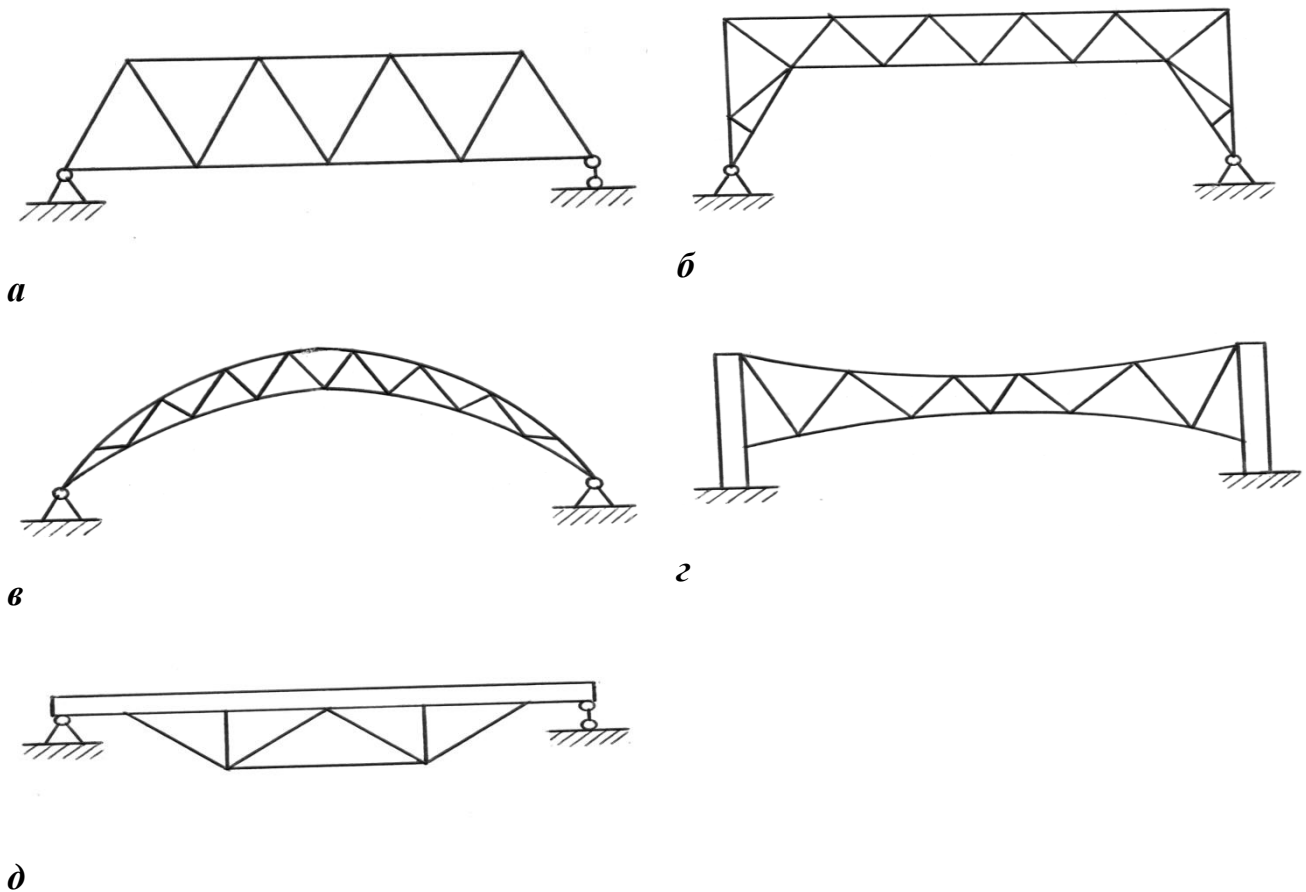

Рис. 3. Класифікація ферм за зовнішньою конструктивною схемою:

а) балочні; б) рамні; в) арочні; г) вантові; д) комбіновані

За внутрішньою конструктивною схемою розрізняють ферми з шарнірним і жорстким приєднанням елементів у вузлах.

Обриси поясів ферм можуть бути найрізноманітнішими залежно від функціональних, конструктивних та архітектурних вимог і значним чином визначають їх технологічність і сумісність з вирішенням інших конструкцій будівлі (рис. 4). При підвищених архітектурних вимогах можуть бути також застосовані криволінійні, перемінні та інші складніші обриси ферм.

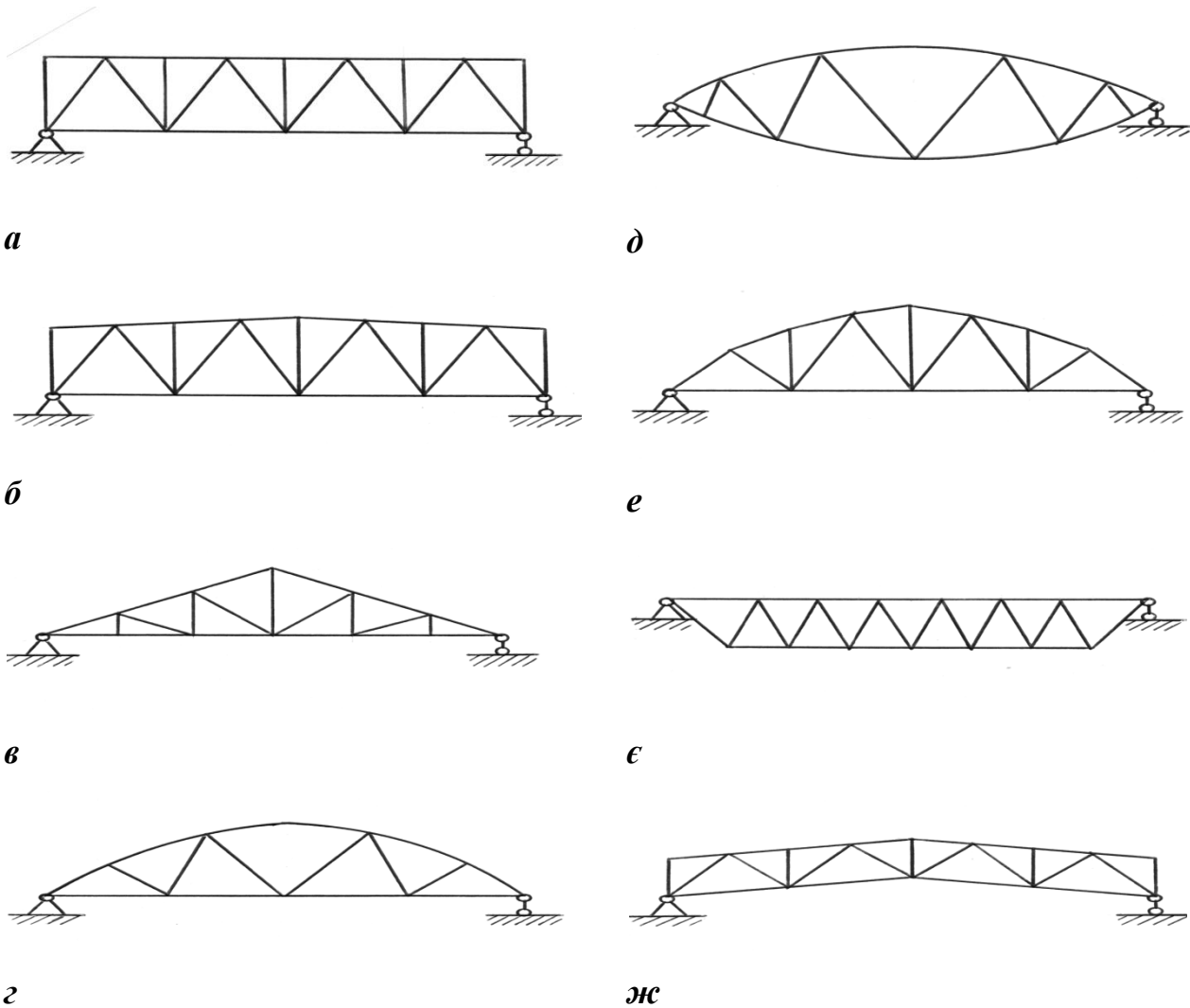

Рис. 4. Основні типи обрисів балочних ферм:

- а) з паралельними поясами; б) трапецієвидна; в) трикутна;**
- г) сегментна; д) лінзоподібна; е) полігональна; є) зворотна;**
- ж) ферма з будівельним підйомом**

Важливим моментом є вибір типу геометрії решітки ферм, який залежить від схеми прикладення навантаження, обрисів поясів, конструктивних і архітектурних вимог (рис. 5).

За способом з'єднання елементів у вузлах, ферми розрізняють на зварні (основні типи з'єднань елементів ферм у вузлах) та болтові (переважно застосовують у монтажних вузлах.)

Для перерізів елементів у фермах переважно застосовують парні кутники, труби чи гнутозварні квадратні і прямокутні профілі.

Оскільки ферми є конструкціями, активними за вектором, у них діють тільки поздовжні сили розтягу і стиску [2,3]. Тому елементи ферм з шарнірним приєднанням розраховують на стійкість при осьовому силовому потоці. Елементи ферм з жорстким приєднанням або при наявності нерозрізних поясів розраховуються також на моменти і поперечні зусилля.

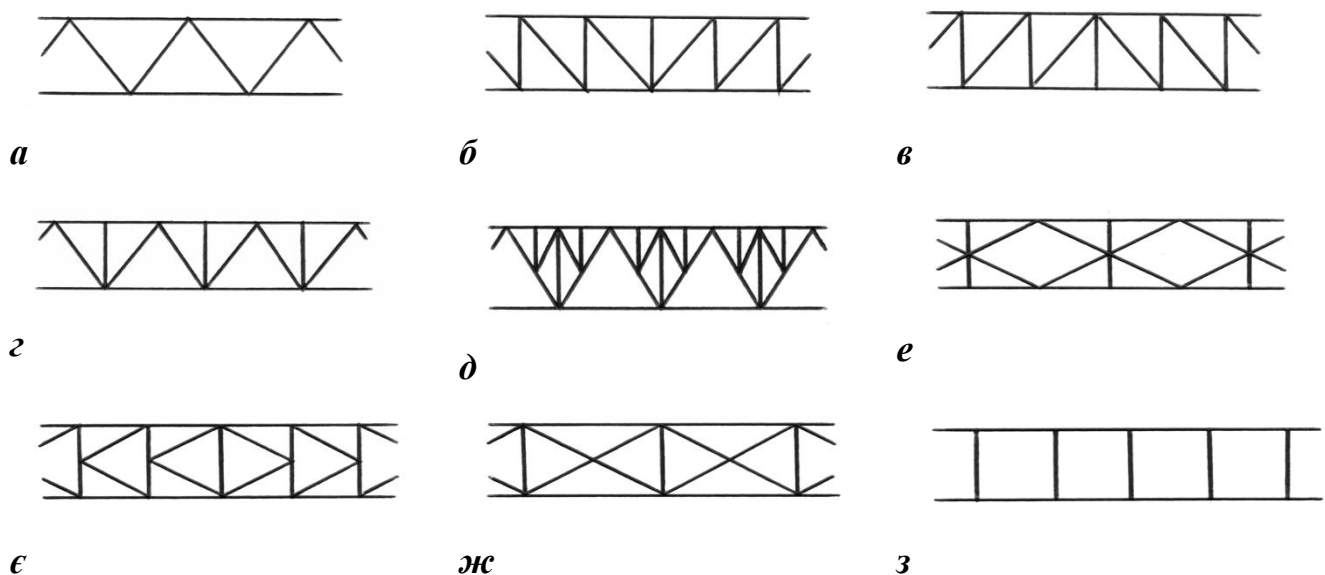

Рис. 5. Основні типи геометрії решітки балочних ферм:

а) трикутна; б,в) розкісна; г) трикутна зі стійками; д) шпренгельна;

е) ромбічна; є) напіврозкісна; ж) хрестова; з) безрозкісна

Ферми є архітектурно привабливими і часто беруть участь у формуванні внутрішнього середовища і зовнішнього вигляду будівлі. Ефективність і концентрація зусиль і фермах дозволяє виконувати з їх допомогою найскладніші несучі функції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Несущие системы / Хайно Энгель: предисл. Р.Рапсона; пер. с нем. Л.Андреевой. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 344 с.
2. ДСТУ-Н Б EN 1991-1-2:2010. Дії на конструкції. Частина 1-2. Загальні дії. Дії на конструкції під час пожежі.
3. ДБН В.1.2-2:2006. Навантаження і впливи. Норми проектування / Мінбудархітектури України. – К.: Сталь, 2006. – 59 с.

УДК 502.51 (285)

ГІДРОЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА СТАНУ ВОДИ БАСЕЙНУ РІКИ ВОРОНА ПОБЛИЗУ П ВИТОКУ

Стельмахович Галина Дмитрівна

Асистент

Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: Розглянуто основні джерела забруднення річки Ворона. Проведено дослідження води за основними гідрохімічними показниками, органолептичними на загальних нормативних показниках якості води. Наведено аналіз екологічного стану річки та запропоновано ряд заходів для уникнення подальшого забруднення р. Ворона.

Ключові слова: якість води, техногенне навантаження, мінералізація, природоохоронні заходи.

Annotation: In this work the main sources of water river Vorona pollution are considered. Water research on the main hydrochemical indicators for organoleptic common standard indicators of water quality were conducted. The analysis of the ecological state of the river and suggested measures to avoid further contamination river Vorona.

Keywords: water quality, anthropogenic impact, salinity, environmental measures

Актуальність проблеми. Стрімкий розвиток промисловості з кожним роком дає все більший і більший вплив на навколишнє природне середовище, змінюючи його первинну структуру, вигляд, склад. Такому навантаженню з боку антропогенної діяльності піддаються і водні об'єкти. На сьогодні основним забрудником р. Ворона є ВАТ «Нафтохімік Прикарпаття», яке

розташоване поблизу витока річки, а скиди стічних вод використаних у процесі виробництва, потрапляють у річку Ворона, також важливим показником забруднення є самовільний скид стічних вод і твердих побутових відходів на території басейну річки.

Річка Ворона є правою притокою Бистриці Надвірнянської, яка належить до басейну Дністра. Довжина річки становить 81 км, площа басейну 699 км², похил річки становить 3,9 м/км. Вона є гірською річкою північно-східного макросхилу Карпат, але уже у нижній течії набуває характерних ознак рівнинної ріки. [1, 2].

Бере початок річка на південному сході від міста Надвірна, в цьому ж напрямку тече до смт. Отинія, а потім повертає на північ і на північний захід починаючи з міста Тисмениця. Впадає у Бистрицю Надвірнянську поблизу с. Вовчинець.

Басейн р. Ворона знаходиться в межах флювіально - акумулятивного рельєфу Передкарпаття (нижня частина басейну), Передкарпатського низькогір'я та гірського рельєфу Скибової зони Карпат. Ріка протікає внутрішньою зоною Передкарпатського передового прогину, а за смт. Отинія – південно-західним краєм Східно - європейської платформи. Територія басейну ріки утворена породами кайнозою - солями, гіпсами, алевролітами, пісковиками, глинами, аргілітами, а також частково мезозою (біля гирла) - вапняками, мергелями, алевролітами. Ґрунти у межах басейну, в основному, дерново, середньо - та слабопідзолисті. На заплавах і нижніх терасах поширені дернові, лучні та чорноземно-лучні, які відрізняються перезволоженістю. Проте в останні роки зменшилася здатність ґрунтів до інфільтрації води внаслідок випасання домашніх тварин [3].

Р. Ворона протікає у межах 2 кліматичних районів Івано-Франківської області - Південно-східного та Передгірського, для яких характерна річна кількість опадів – 550 - 900 мм, залягання снігового покриву протягом 100 - 105 днів та середній його висоті 6 - 15 см [4].

Ворона належить до рік мішаного типу живлення з переважанням дощового. Хід її стоку протягом року - нерівномірний. Водність річки змінюється

протягом року. Живлення річки, тобто надходження води в русло, відбувається двома шляхами – поверхневим і підземним. Поверхнєве живлення – це стікання дощових, снігових вод у річку з поверхні ландшафтів. Підземне живлення – це надходження води з підземних джерел [5].

Важливу роль у формуванні річкового стоку відіграє рельєф, внаслідок зміни кількості опадів і випаровування, транспірації води на площі басейну. Його вплив виражається у значенні елементів мікрорельєфу на опади, температуру навколишнього середовища, випаровування [2]. Найповноводнішою річка є влітку, весною спостерігаються підвищення рівня води внаслідок танення снігу [6].

Максимальні річні рівні спостерігаються літом і досягають 0,5 - 0,9 м в звичайні роки, і 1,1 - 1,6 м – в багатоводні. Максимальна інтенсивність підйому 1,2 - 2,4 м/добу. Найвищий рівень підтримується від декількох годин до 2 днів. Спад проходить так же швидко. В літній період по річці в середньому проходить 2 - 4 паводки. Коливання рівня зимою, що досягає 0,5 - 0,7 м, іноді 1,5 м, обумовлені відлигами, коли температура повітря піднімається до 7 - 9°C. Під час катастрофічних паводків затоплюються пасовища і городи.

Запас фітомаси у межах верхівки басейну р. Ворона (до смт. Отинія) первинного біогеоценотичного покриву становить 2,2 тис га [7]. Угрупування первинного біогеоценотичного покриву характеризується значним поглинанням сонячної енергії, малим альбедо, високою ефективністю випаровування і фотосинтезу. Показники радіаційного балансу відбитої та поглинутої радіації прямо залежать від біогеоценотичного покриву. Середній показник відбитої радіації – 0,06 МДж-10¹¹-на рік, поглинутої радіації – 0,4 МДж-10¹¹-на рік

На гідрологічному режимі позначилися антропогенні зміни біогеоценотичного покриву зокрема, погіршенням здатності затримувати опади на кронах, інфільтрації їх у ґрунт та збільшенням поверхневого стоку, що загалом, спричинене в першу чергу зведенням лісу. Вплив на біоценотичний покрив антропогенного навантаження наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Частка деградованих територій у межах басейну

Басейн ріки	Деградація, % загальної площі полігоні			
	слабка	середня	сильна	дуже сильна
Верхів'я басейну р. Ворона	4,5	50,0	31,8	13,7

Загальна кількість стічних вод, які щорічно скидають у водойми Івано - Франківської області ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" (м Надвірна) – 4,414 млн м³, які містять шкідливі інгредієнти – завислі нафтопродукти, органічні сполуки та солі хрому, азот амонію. Тому очищення стічних вод є важливою проблемою, оскільки це призводить до глобального забруднення усіх водних ресурсів району, а відтак і області [8].

Систематичні дослідження за станом якості води р. Ворони не проводяться, існує всього один пост спостереження у смт. Отинія, де проводиться щорічний моніторинг вмісту хімічних забруднюючих речовин.

Мета і результати досліджень. Визначення гідроекологічного стану території басейну р. Ворона , що знаходиться поблизу с. Парище, виявлення основних проблем та розробка пропозицій щодо їх розв'язання.

Для характеристики якості води було використано показники: фізичні властивості води (каламутність, прозорість, вміст плаваючих домішок, температура), органолептичні (колір води, запах), хімічні (водневий показник рН, магнієва, кальцієва та загальна мінералізація).

Для дослідження екологічного стану поверхневих вод басейну р. Ворона, було обрано два місця для відбору проб:

№ 1 – 4, 1 км від витоку річки на початку населеного пункту с. Парище;

№ 2 – колодязь на початку с. Парище (на відстані 50 м від річки).

На основі нормативно-методичної документації було проведено гідрохімічну оцінку якості води та визначено органолептичні показники:

1 Вода в річці (поверхневі проби) є прохолодною, чистою, температура відповідає температурі навколишнього середовища і свідчить про відсутність теплового забруднення.

2 Присутня незначна кількість дрібнодисперсних речовин органічного і неорганічного походження, що характеризує каламутність води як слабкоопалесціючу.

3 Вода є прозорою, але при збовтуванні прозорість проби погіршувалась.

4 Плаваючі домішки, такі як плівка, піна, масляні і бензинові плямки, не були виявлені. Проте спостерігається забруднення побутовими відходами берегів ріки.

5 Колір води візуально не виявляється ні в стовпчику води 30 см, ні безпосередньо в ріці: в природі вода відзеркалює колір неба, у тіні спостерігається зеленуватий колір донної рослинності.

6 За показником кольоровості води не було виявлено забруднення хімічними речовинами.

7 Запах води у пробах мав природний характер, слабкий, і не перевищував за інтенсивністю 2 бали.

8 Водневий показник рН – слабо-лужний, не перевищує допустимих гігієнічних вимог до складу і властивостей води.

9 Загальна мінералізація води відповідає показникам, але не є придатною для пиття.

За результатами проведеної гідрохімічної та органолептичної оцінки побудовано таблицю 2

Таблиця 2

Результати визначення органолептичних показників

Показник	Пункт №	
	1	2
Каламутність	Опалесціюча	Слабкоопалесціюча
Прозорість, см	30	28
Плаваючі домішки	Відсутні	Відсутні

Продовження таблиці 2

Показник	Пункт №	
	1	2
Колір	Зеленуватий, за рахунок донної рослинності	Безбарвний
Інтенсивність запаху, бали	2	1
pH води	7,93	7,78
Загальна мінералізація, г/л	30	25

Визначення завислих речовин проводилось ваговим методом із розрахунком:

$$m = \frac{(m_2 - m_1) \times 1000}{V}, \text{мг/мл} \quad (1)$$

де m_1 - вага бюкса з висушеним паперовим фільтром, мг; m_2 - вага бюкса з фільтром і завислими речовинами після висушування, мг; V – об'єм профільтрованої води, мл.

У таблиці 3 наведено вміст завислих домішок, розрахованих за формулою 1.

Таблиця 3

Розрахований вміст завислих речовин (мутності) ваговим методом

Про- ба №	Місце відбору	Населени й пункт	Вага бюкса з висуше- ним паперо- вим фільт- ром, мг (m_1)	Вага бюкса з фільтром і завислими речовинами після висушування, мг; (m_2)	Об'єм профільтр ованої води (V), мл	Вміст завис- лих речовин (m), мг/мл
1	Створ ріки Ворона (4.1 км від витоку)	с. Парище	11,2	15,7	500	9
2	Колодязь	с. Парище	5,3	7,1	500	3,6

Забруднені домішки, що знаходяться у водоймищі, є мінерального, органічного походження. Із мінеральних домішок присутні: пісок, глина, які погіршують фізико-хімічні та органолептичні властивості води, сприяють замуленню водоймищ. Органічними забрудниками є різні речовини рослинного і тваринного походження (рештки рослин, овочів, плодів тощо).

Згідно Постанови Кабміну України № 465 від 25.03.99 р. нормативний вміст завислих речовин не повинен перевищувати 15мг/л.

Алювій є основним транспортером підземних ґрунтових вод, оскільки ґрунтові водоносні горизонти пов'язані із руслом ріки. Вони є одним із найважливіших джерел поповнення запасу водного об'єкта. У таблиці 4 наведено дані щодо

дослідженої якості води у пробах № 1 і № 2 та нормативні дані досліджуваних показників.

Таблиця 4

Результати гідрохімічних та органолептичних досліджень якості води у колодязі с. Парище та безпосередньо у річці і їх порівняння з вітчизняними та міжнародними стандартами для питної води

№	Назва показника	Одиниці вимірювання	Результати вимірювань		Стандарт	
			№1	№2	ГОСТ 2874-82 [14]	ДСанПі Н № 136/194 0 [13]
Органолептичні показники						
1	Запах	Бали	2	1	2	2
2	Прозорість	см	30	28	20	20 (35)
Показники, які впливають на органолептичні властивості води						
3	Водневий показник	pH	7,93	7,78	6,0-9,0	6,5-8,5
	БСК	мгО ₂ /л	2,4	2,8	3	3
	Азот амоній	мг/л	0,13	0,15	-	2
4	Твердість загальна	мг-екв/л	2,0	1,1	7,0	1,5-7,0
5	Кальцієва твердість	мг-екв/л	0,8	0,6	-	-
6	Магнієва твердість	мг-екв/л	1,2	0,5	-	0,1-8
7	Сухий залишок	мг/л	87,4	77,1	100	100-1000

Оскільки точно оцінити дію шкідливих речовин у воді неможливо, то було застосовано методику оцінки сумарного ефекту на санітарний стан водойми кількох забруднюючих речовин:

$$\frac{C_1}{ГДК_1} + \frac{C_2}{ГДК_2} + \dots + \frac{C_n}{ГДК_n} \leq 1 \quad (2)$$

де C_1, C_2, C_n – концентрація шкідливих речовин у воді водойми, мг/л;

$ГДК_1, ГДК_2, ГДК_n$ – відповідні гранично допустимі концентрації, мг/л

За таблицею 5 визначено ступінь забрудненості підземних ґрунтових вод, а також вплив даного забруднення на флору і фауну навколишнього біоценозу таблиця 6 та оцінки ефекту сумації шкідливих речовин у пробах відібраних на території басейну р. Ворона таблиця 7.

Таблиця 5

Рівень забруднення підземних ґрунтових вод

№ ч/ч	Коефіцієнт сумарного забруднення	Ступінь забруднення	Екологічний стан природного середовища
1	0-3	Умовно чисті	Сприятливий
2	3-10	Слабо забруднені	Задовільний
3	10-20	Середньо забруднені	Напружений
4	>20	Сильно забруднені	Складний

Таблиця 6

Класи небезпечності забруднюючих шкідливих речовин

Клас небезпеки			
I	II	III	IV
Hg, Be	Cd, Co, Pb, As, Se, Ba, Br, Li, Mo, Sr, F, SiO ₂ , Na, NO ₂	Cu, Cr, Zn, Mn, Ni, U, PO ₄ , NH ₄ , NO ₃	Fe, Al, SO ₄ , Cl, феноли, нафтопродукти

Таблиця 7

Екологічний стан води на основі використання методу оцінки ефекту сумачії шкідливих речовин у пробах відібраних на території басейну р. Ворона.

№ ч/ч	Показник сумарного забруднення		Ступінь забруднення	Екологічний стан природного середовища
	Проба №1	Проба №2		
1	1,88	1,005	Умовно чисті	Сприятливий
2	-	-	Слабо забруднені	Задовільний
3	-	-	Середньо забруднені	Напружений
4	-	-	Сильно забруднені	Складний

ВИСНОВКИ

1 На основі проведеного гідроекологічного аналізу створу р. Ворона у с. Парище загальний гідроекологічний стан річки можна оцінити як задовільний. Мінералізація води невисока – 20-30 г/л, переважно гідрокарбонатно-натрієвого або сульфатно-натрієвого типу. Із збільшенням замкненості мінералізація зростає до 200 г/л із зміною типу вод на хлоркальцієвий. Колір води має зеленувате забарвлення через наявність органічних домішок та донної рослинності, водневий показник знаходиться у дозволених межах.

2 Загалом, екологічний стан води ріки теж є умовно добрим. Вода є придатною для сільськогосподарського, побутового, технічно-виробничого використання, але не є придатною для пиття, оскільки вона потребує знезараженню та очищенню від завислих речовин, домішок, шкідливих речовин, а також має непридатну для пиття твердість.

3 На берегах річки можливий розвиток рекреації, туристичних зон та місць для відпочинку населення, але для цього спочатку потрібно розчистити їх від побутових відходів, сміття та укріпити для попередження розвитку ерозійних процесів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковальчук І., Михнович А. Водоносність річок Карпат // Ресурси природних вод Карпатського регіону. Львів: ЛВ ЦНТЕІ. 2002. С. 21—26.
2. Клименко В.Г. Гідрологія України: Навчальний посібник для студентів-географів. – Харків:ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010 . - 124 с.
3. Голояд Б. Я. Техногенний вплив на режим річкових систем в Українських Карпатах // Ресурси природних вод Карпатського регіону. Львів: ЛВ ЦНТЕІ. 2002. С. 16—20.
4. Соціально-економічний аналіз Івано-Франківської області у 2015 році. - [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.if.gov.ua/files/CEA.pdf>
5. Голубец М.А., Гончар М.Т., Комендар В.И., Кучерявый В.А., Одинак Я.П. Украинские Карпаты: Природа. – Киев, 1988. – 208 с.
6. Мережко О.І., Хімко Р.В. Річки Карпат - Київ.- 1999. –124 с.
7. М. А. Голубець, О. Г. Марискевич, М. П. Козловський. Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат.: - Львів, вид-во «Поллі», 2001. – 160 с.
8. Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами. Затверджені Постановою Кабінету Міністрів від 25.03.1999 р., № 465

УДК 004.9:612.741

КОМПЛЕКС ДЛЯ ЕЛЕКТРОСТИМУЛЯЦІЇ М'ЯЗИВ НА ОСНОВІ МІОГРАФІЧНИХ ДАНИХ

Прасол Ігор Вікторович

д.т.н., професор кафедри БМІ

Круковський Георгій Ігорович

старший викладач кафедри ФВС

Єрошенко Ольга Артурівна

аспірант кафедри БМІ

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Анотація: розглянуто можливості лабораторної діагностики та терапії як невід'ємної частини у підготовці та реабілітації спортсменів. Запропоновано біотехнічну систему, яка забезпечує можливість обліку індивідуальних особливостей пацієнтів і вибору форми і параметрів стимулюючих впливів з метою досягнення позитивного терапевтичного і тренувального ефекту.

Ключові слова: біотехнічна система, спорт, медико-біологічне дослідження, реабілітація, фізіотерапія, м'яза, електростимуляція.

Для підготовки спортсменів в різних видах спорту характерно неминуче зростанням інтенсивності тренувального процесу, що знаходиться на межі фізичних можливостей.

Як відомо, в спорті неможливо без підтримки медико-біологічного забезпечення, до якого входять лабораторно-діагностичні та функціональні процедури. Тому для спортсменів та їх тренерів лабораторна діагностика і терапія є невід'ємною частиною підготовки і реабілітації. Мета реабілітації полягає у відновленні працездатності, попередження розвитку патологічних процесів. Це допоможе спортсменам краще зрозуміти, як проводити

комплексний моніторинг фізіологічних змін, оскільки вони розробляють тренувальні цикли, які забезпечують максимальне поліпшення продуктивності при мінімізації ризику перетренованості і травм [1].

Для досягнення результату використовується засоби лікувально-діагностичного комплексу:

- фізіотерапія;
- медикаментозна терапія;
- фізичні вправи.

Мета дослідження полягає у відновлення працездатності спортсменів за допомогою портативної медичної техніки. Для більш швидкого відновлення пропонується використовувати портативні електромасажні апарати.

Сутність масажу полягає в нанесенні тілу пацієнта подразнень різної інтенсивності і сили. У механізмі фізіологічної дії масажу на організм головна роль належить нервовій системі. Механічне роздратування сприймають нервові рецептори, пов'язані нервовими волокнами з соматичною і вегетативною нервовою системою. Відбувається перетворення механічної енергії в енергію нервового імпульсу. Аналогічних ефектів можна домогтися за допомогою електростимуляції м'язів [2].

При електростимуляції відбувається роздратування м'яза або його нерва, що іннервує, за допомогою імпульсного струму, який приводить до м'язового скорочення.

Стимуляція м'язової тканини проводиться за допомогою спрямованого збудження і скорочення певної групи м'язів, причому здійснюється це одночасно, щоб посилити обмінно-трофічні процеси, які спрямовані на забезпечення роботи м'язів енергетичним запасом. В основі електростимуляції лежить електрична стимуляція нервів і м'язів, що здійснюється за допомогою передачі струму з заданими характеристиками від міостимулятора до тіла людини через електроди [2]. Стимулюються нервово-м'язові структури залежно від амплітуди сигналів і порога збудження, при цьому застосовують різні режими електростимуляції.

Для електромасажу слід використовувати пороговий режим, оскільки така процедура викликає фасцикулярні посмикування м'язових волокон, але весь м'яз не напружується і руху в суглобі не відбувається.

З метою підвищення ефективності терапевтичних процедур авторами запропонована така структура біотехнічної системи, яка наведена в джерелах [3, 4].

Тому схема проведення електромасажу на основі електроміографічних буде такою, як на на рис. 1.

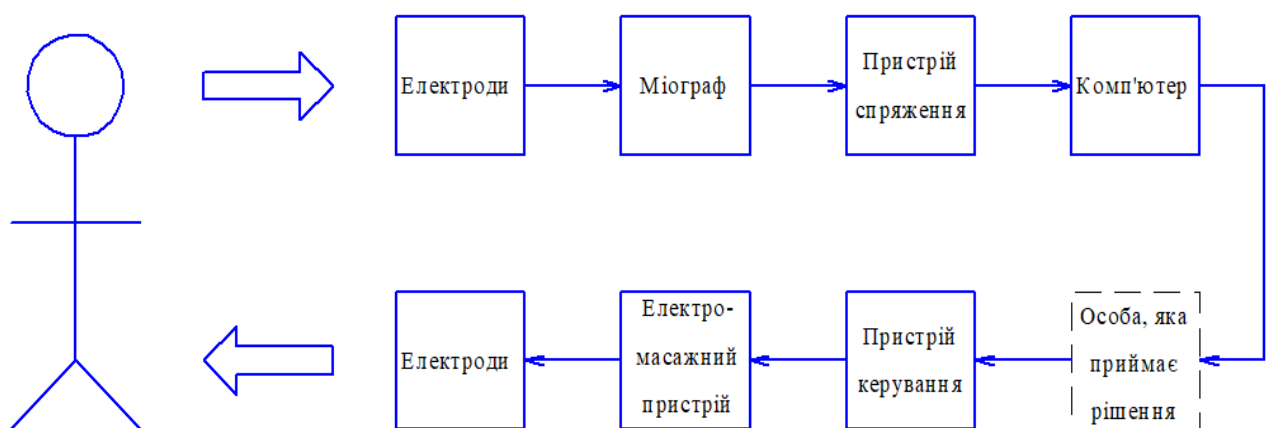

Рис. 1. Схема проведення електромасажу на основі електроміографічних даних

Для досягнення необхідного результату після ряду процедур потрібне додаткове зняття електроміографічного сигналу [5]. Таким чином, виникає зворотний зв'язок, пацієнт-міографія-лікар.

Необхідна структурна схема комплексу на основі електроміографа зображена на рис. 2.

Розроблений комплекс забезпечує можливість обліку індивідуальних особливостей пацієнтів і вибору форми і параметрів стимулюючих впливів із метою досягнення позитивного терапевтичного і тренувального ефекту.

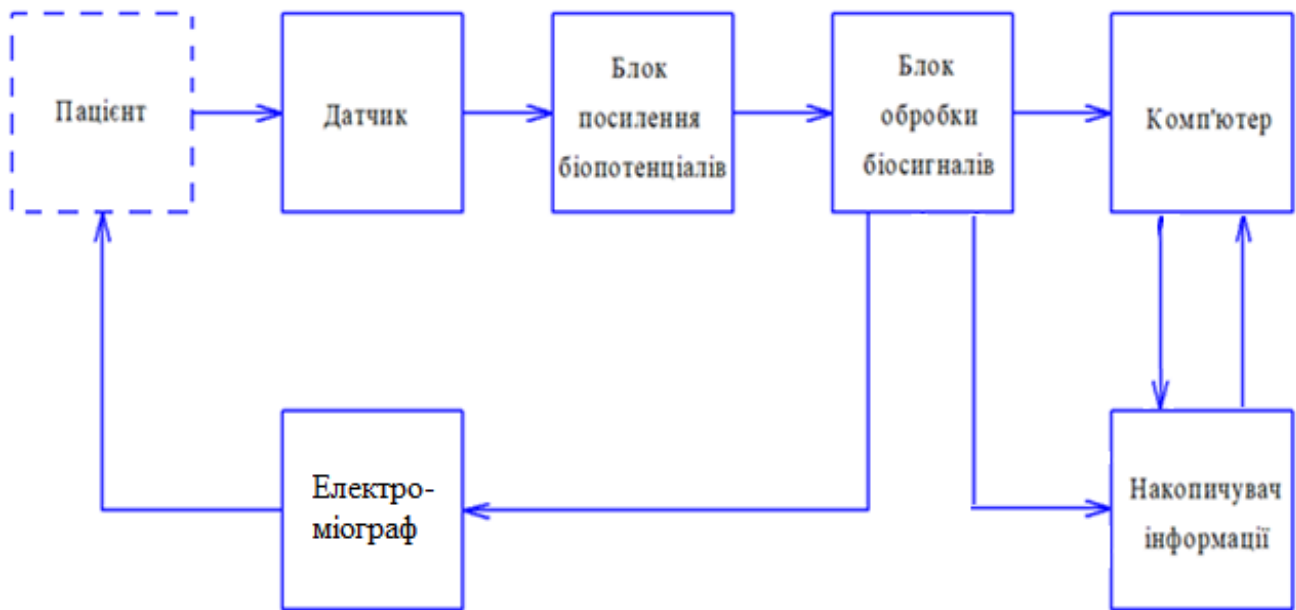

Рис. 2. Структурна схема комплексу для електростимуляції

Такі комплекси можуть знайти широке застосування в реабілітаційних центрах, в практиці підготовки спортсменів, для оздоровчих процедур.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Lee Elaine C. Biomarkers in sports and exercise: tracking health, performance, and recovery in athletes / Elaine C. Lee, Maren S. Fragala, Stavros A. Kavouras, Robin M. Queen, John Luke Pryor, Douglas J. Casa // *Journal of Strength and Conditioning Research*. – 2017. – Vol. 31(10). – P. 2920–293. doi: 10.1519/JSC.0000000000002122
2. Прасол І.В. Індивідуальний електромасажний терапевтичний апарат / І.В. Прасол, О.А. Єрошенко // 6-й Міжнародний радіоелектронний форум «Прикладна радіоелектроника. Состояние и перспективы развития», МРФ-2017. Конференція «Проблеми біомедичної інженерії. Наука і технології». Збірник наукових трудов. – Харків: АНПРЭ, ХНУРЭ, Видавництво «Точка», 2017. – С. 43-44.
3. Дацок О.М. Побудова біотехнічної системи м'язової електростимуляції / О.М. Дацок, І.В. Прасол, О.А. Єрошенко // *Вісник НТУ "ХПІ"*. Серія: Інформатика та моделювання. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2019. – № 13 (1338). – С. 165 – 175.

4. Прасол И.В. Техническая система терапии на основе информационной обработки электромиографических сигналов / И. В. Прасол, О. А. Ерошенко // Информационные системы и технологии: материалы 6-й Международ.науч.-техн. конф., посвященной 80-летию В.В. Свиридова, Коблево-Харьков, 11-16 сентября 2017 г.: тезисы докладов / [редкол.: А.Д. Тевяшев (отв. ред.) и др.]. – Х.: ХНУРЕ, 2017. – С. 222-223.
5. Ерошенко О.А. О построении системы мышечной электростимуляции для курсантов / О.А. Ерошенко, И.В. Прасол, В.В. Семенец // Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 14–15 бер. 2018 р. – Харків : 2018. – С. 120–122.

**INNOVATION AS A DRIVING FORCE OF THE ENTERPRISE
COMPETITIVENESS**

Dovbush Vita Ivanovna

PhD, Associate Professor

Kyiv National University of Technology and Design

Kiev, Ukraine

Summary. The basic stages of ensuring the competitiveness of the enterprise based on the use of its innovative capabilities are proposed. It is shown that only by developing existing and forming new competitive advantages will the company be able to achieve the desired state of competitiveness in today's realities.

Keywords: innovation, innovative activity, competitiveness of enterprises, competitive advantages, business model.

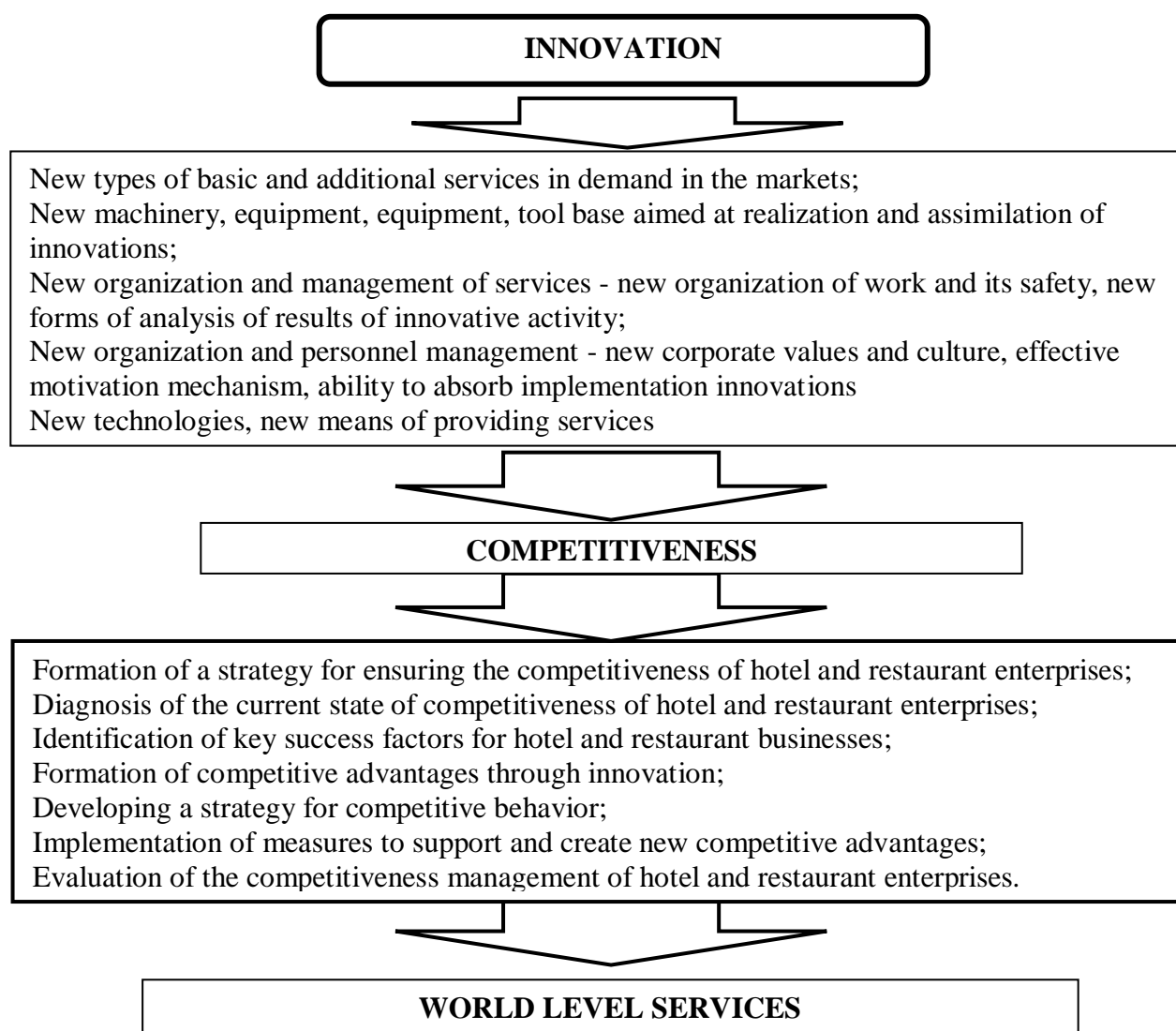
An important characteristic of competitive activity is innovative activity - purposeful support of high sensitivity of the enterprise staff to innovations by means of purposeful structures and management methods. It is from the scale of the introduction of modern approaches to the introduction of innovative technologies that further sustainable development will depend [1, p.102].

If in the nineteenth century the source of competitive advantage was the presence of factors of production, in the early twentieth century. the main source is the steady reduction of production costs, the constant improvement of quality, flexibility, creation and development of specific resources and key competences, and today the focus is on innovations that lead to the emergence of new or improved products on the market, the use of new or improvement of production processes and equipment.

Undoubtedly, any development is linked to innovative changes that have gradually turned into a competitive advantage for each entity. The prerequisite for innovation is the diversity of sources of scientific and technological knowledge, changes in the cost

or availability of raw materials, constant changes in consumer needs and tastes, which greatly facilitates the achievement of competitive advantages.

Ensuring the competitiveness of an enterprise is a system of integrated measures tailored to the conditions of activity of a particular enterprise: goals, values, resources, personnel, production, products and problems that confront the business entities and is based on stages. Innovation and competitiveness are interrelated. The advantage in competition is given to those market participants who take an active position in the use of innovation. The impact of innovation on the formation of competitiveness is shown in Fig. 1.

Suggested by the author

Fig. 1. Impact of innovation on competitiveness formation and the main stages of ensuring the competitiveness of hotel and restaurant enterprises

Based on the conditions of the external and internal environment, hotel and restaurant enterprises can choose one of two innovative strategies:

1. Adaptive, passive, protective.
2. Creative, active, offensive.

Most domestic companies understand the importance of innovation in the context of increasing competitiveness, but only do so in the replacement of outdated equipment with newer ones. Given the rapid “aging” of existing ones and the development of new technologies in most industries, this is not enough. In order to increase the level of competitiveness, businesses need to constantly monitor innovation and innovate, ahead of their competitors.

Therefore, innovation can be seen as the key to competitive advantage, and the hotel and restaurant business, if it is to be competitive in the market, must be innovation-oriented. Ensuring an enterprise's competitiveness should be based on developing an effective competitive strategy by making extensive use of innovative knowledge-based solutions.

LIST OF REFERENCES

1. Ямненко Г. Є. Інноваційні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2015. №1(69). Ч.1. С. 100-106.
2. Krakhmalova N. Evaluating the effectiveness of the use of integrated organizational structures of exhibition marketing as a factor of hotel and restaurant business development. Journal Management. Issue 24, 2016. pp.19-28.

УДК 622. 244.6 (477).

**THE TECHNICAL MEANS AND ONE OF THE TECHNOLOGY VARIANT
FOR TESTING THE GASONATED LAYERS IN THE TEST OPERATION
MODE**

Roy M.M.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University; Candidate of Technical
Sciences, Associate Professor, Ukraine

Solovyov V.V.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University; Doctor of Physical and
Chemical Sciences, Professor, Head of Physics Department, Ukraine

Usenko I.S.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University; Candidate of Technical
Sciences, Associate Professor, Ukraine

Usenko D.V.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University; PhD student, Ukraine

Abstract. To solve the problem of testing gas-saturated formations in the trial operation mode and in order to obtain significantly more information about gas-saturated formations, a technological approach is proposed based on the use of pumping compressor pipes as a product for discharge column. It goes down into the drill pipe and is sealed with the lower end in the packer.

An increase in the volume of information about the gas-hydrodynamic and productive qualities of the reservoir under investigation is aimed at determining and optimizing the search even at the stage of drilling the gas-hydrodynamic characteristics of the reservoirs for further disclosure of the studied well.

Keywords: formation tester, surface gas release, tubing, drill packer.

[3, c. 115].

The investigation of production wells is carried out in order to determine its gas-hydrodynamic parameters, production characteristics and adjust, if necessary, the

technological regime of its further operation. But doing this kind of work in exploratory wells, that is, in an open wellbore, is very difficult. This can lead to complications at best and accidents at worst. This means that the information that can be obtained in the production well becomes inaccessible to exploratory wells. However, successful cases of practical testing in an open wellbore are known, the bottom hole depth of which does not exceed 3500 m. Therefore, the question of the fundamental possibility of research in deeper wells and finding ways to achieve positive results is relevant. The goal is to discuss one of the possible technological areas of research in the process of drilling gas-saturated formations with the release of gas to the surface. It turned out that this problem was solved with a positive result when testing objects only at shallow depths. Domestic literary data for the last 20 years are missing. This indicates the complexity of the problem. Almost recently, it did not considered. Therefore, it requires its decision.

Based on the analysis and systematization of existing technological approaches and technical means to ensure them, a concept of an approach to solving the problem of investigating gas objects was developed not only at shallow depths but also at depths of 3,500-6,000 m. According to traditional technology, well research is carried out using 5-8 research modes. This technology may not be acceptable for the test mode of gas wells in trial operation. But now this is possible due to the fact that the technology for researching gas wells was created only in one actually tested mode, regardless of whether it is stationary [1] or non-stationary [2]. The methodological support of these methods was created thanks to the theoretical achievements of scientists and through its improvement through the use of complex parameters.

Based on the features of the process of researching gas wells in an open wellbore, which means in other words, the process of testing gas wells in trial operation mode, technical means were developed to ensure the implementation of this process in an open wellbore. These include a rotary shut-off flush valve, a circulation valve, a reamer packer. The shut-off and rotary valve allow parallel flushing of the well while recording the pressure recovery curve in the reservoir under investigation. This reduces the residence time of the test tool in the well and prevents it from seizing.

The circulation valve is responsible for the optimal flushing of the well. The expansion packer functions as a packer, that is, reliably isolating the sub-packer from the over-packer. In the event of emergency tacking, it allows you to quickly drill it and thereby eliminate tacking of the tool.

In contrast to existing technological approaches, a new approach is proposed. It consists in the use of tubing to divert products from the formation. This increases the reliability and success of the investigation of gas objects and allows to determine a larger number of its gas-hydrodynamic characteristics. They are important for determining the strategy for further drilling. In addition, this will eliminate the need to test these gas objects in cased-hole wells, and significantly reduce the cost of working in the well, since the process of research in the string is an expensive process.

In the long run, the prevailing depth of well drilling in the Dnieper-Donetsk Depression (DDD) in Ukraine, where the main forecast oil and gas reserves are concentrated, is the interval of 4000 - 7000 m. With increasing drilling depths, the difficulty in carrying out work and evaluating the oil and gas potential of oil and gas reservoirs.

The widespread use of reservoir testers for this is hampered by the imperfection of the research methodology for deep-seated reservoirs, which could ensure the determination of reliable filtration parameters of the reservoir and its production characteristics.

The equipment that is available does not ensure the reliability and safety of research on deep wells that are drilled with the release of gas to the surface. In addition, there are a number of promising areas with fractured-type reservoirs; at the initial moment after the stimulation of the inflow, they are quite active and work with a high initial flow rate, which decreases significantly over time. Stabilization of the gas flow rate in such wells is achieved for a long time; it is impossible to withstand the use of the test tool because of the danger of it becoming entrapped in the open bore or through gas fouling with flushing fluid in the annulus of the well. The reason for this is the inability to flush the well during the test. The investigation of such reservoirs in cased-hole wells is still labor-intensive and inefficient.

In this regard, the development of methods for assessing the oil and gas potential of the strata during the drilling of deep wells, ensuring the determination of all parameters of

the stratum and its production characteristics, which can be obtained only in wells cased with columns, is relevant.

Determining the value of the reservoir pressure and the filtration parameters of the reservoir will determine the optimal technology for drilling wells while providing storage conditions for the initial conditions of permeability of the bottom-hole formation zone. Investigating the state of the bottom-hole formation zone, which is characterized by the magnitude of the skin effect and the plugging coefficient of the formation together with the summary radius of the well, is fundamental in determining the quality of the formation opening during drilling in order to determine further effective measures for restoring the permeability of the layers after the production string is lowered. And the determination of the potential production capabilities of the discovered reservoirs will allow us to resolve the issue of the need to lower production casing into the studied wells.

One of the significant drawbacks of the generally accepted technology for testing wells by pipe formation testers during drilling is the inability to investigate deep-seated formations in stationary modes, including trial operation. This is caused by the crushing of the drill pipe flushing fluid column by the external pressure after the gas is displaced by the fluid previously poured into the pipe. When controlling backpressure in drill pipes by keeping a high pressure of the gas at the mouth, it is possible to gas out the flushing fluid in the annulus of the well by penetrating gas through the drill pipe tool joints and not be able to flush the well during the test.

Attempts to test gas-saturated formations through the use of a string of pipes of increased strength (with a safety margin of 1.3) ended successfully. But the disadvantage was the inability to flush the well during the test. This threatened to foul off the annulus and the sludge to fall on the packer during a longer test, which could cause the packer to pile up.

Another attempt to conduct tests with the release of gas to the surface, using rigid piping of the wellhead and a set of STT-146 test tools, was also successful, but for conditions of limiting the depth of the well of 2500 m and provided that the flushing fluid was not necessary.

The experience of other scientists and practitioners has shown that it is possible to apply tests with the release of gas to the surface through the use of tubing pipes lowered into the drill string using one or two packers lowered into the borehole on the drill pipes. In this case, the tubing was tied to a compressor and the drill pipe string to a measuring tank. A tubing was used to supply air while lowering the level in the drill pipes in order to cause inflow from the reservoir. Drill pipes were used as the product of the outlet string. The main disadvantage of this method was that for testing deep wells it is impossible to use drill pipes as a product of the discharge line due to the risk of crushing them. That is, the application of this method is possible only in shallow wells.

Also known in industrial practice is the method of lowering into a lifting column of small diameter tubes wound on a drum, with inert gas (nitrogen) being pumped through them. In the process of lowering the pipes, the fluid in the pipes is aerated and carried to the surface, causing this to flow from the formation. The disadvantage is the inability to use in deep wells through the collapse of drill pipes.

The determination of the filtration parameters of gas-saturated formations during drilling by the method of processing the pressure recovery curve (PRC) after stopping the well operation is carried out with some error since the calculation uses an unstabilized gas flow rate.

In [3, p. 178], the main condition for determining the formation filtration parameters with unsteady research methods is assumed to achieve a stable (stable) well production rate before shutting it down for recording PRC.

All this suggests that this task requires its solution.

Currently, it is possible to propose for testing deep gas-saturated formations in trial operation, a technology based on the use of tubing or tubing as a visible column, which can be lowered into the drill pipe and sealed to the packer.

The essence of this technology is explained in Fig. 1 and consists of the following.

A packer 9 with a supporting liner-filter 10 is lowered into the borehole on drill pipes 4 with radial holes 7 into the test zone. During descent through the lower holes 7, flushing fluid fills the cavity of the drill pipes. After the descent of the test tool is

completed, the packer is installed by unloading the drill pipes to the bottom of the well, isolating the test formation from the rest of the well. An adapter with a flange 12 is screwed into the upper sleeve of the drill string and then the drill string is installed using the elevator 3 on the rotor or suspended on air wedges. A crosspiece 13 is mounted on the flange 12, and tubing 5 with a flushing valve 6 and a circulation adapter 11 is lowered into the drill pipes.

The valve provides a combination of the inner cavity of the tubing with the drill pipe when creating excessive pressure inside the compressor string.

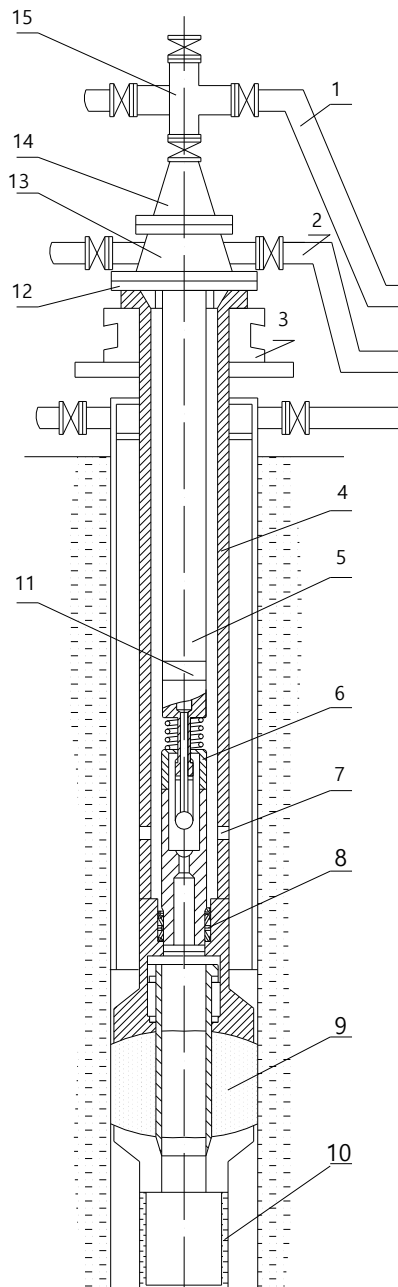

Fig. 1. Assembling the test tool

1,2,3-pipeline; 4-drill pipe; 5-oil-well tubing; 6- flushing valve; 7-lower holes; 8- seals; 9-packer; 10-shank filter; 11-circulation adapter; 12-flange; 13-cross 14- pedestal; 15-pipe head

Oil-well tubing 5 are suspended in a pedestal 14, which is connected by means of flanges to the cross 13. At the same time, the lower end of the compressor pipes is sealed in the packer 9 by means of a seal 8, which provides a tight connection of the

internal cavity of the tubing with the tested part of the well. A pipe head 15 is installed on the pedestal 14 and a pipe 1 with a compressor and a cementing unit is connected to a working foundation branch, and a pipe 2 with a drilling pump.

To create a depression on the formation and stimulate the inflow from the formation, the water-air mixture is first pumped through the pipe 1 into the tubing of the air-water mixture and the washing liquid is forced out of them through the valve into the annulus. Then, by smoothly discharging the excess pressure on the pipe head 15, the pressure in the test zone (under the packer) of the well is reduced, the flow from the formation is caused, and after the well is purged, the wells are tested in the mode.

In the process of exploring the well, gas from the reservoir through oil-well tubing 5 and pipe 1 enters the metering line and is burned through a torch. The flow rate measurements when operating in the mode are carried out using a gas flow meter, and the bottomhole pressure is measured with depth gauges that are installed in the support liner-filter or descend into the tubing through the lubricator.

Simultaneously with the inflow of gas through tubing, it is possible to carry out constant or periodic flushing. To this end, the flushing fluid through the manifold line 2 and the cross 13 is pumped into the annular space between the drill pipe 4 and the oil-well tubing 5 with the circulation through the lower holes 7 into the annulus between the drill string and the borehole. If there is gas in the flushing fluid leaving the well, it must be passed through a vacuum degasser. In addition, flushing the well during a long test prevents sludge and weighting agent from settling on the packer.

At the end of the well investigation, a rod is thrown into the tubing and, after opening the circulation adapter 11, the gas is removed by backwashing. In this case, flushing fluid with a closed preventer is pumped into the annulus between the drill and tubing, and the gas from the tubing is removed through the pipeline and burned through a torch.

After removing gas from the tubing and flushing the well until the flushing fluid is completely aligned, the tube head 15 and pedestal 14 are removed, and then the tubing is lifted from the well. Next, the cross 13 is dismantled and after removing the packer by tensioning the drill pipes, the pipes and the packer are lifted from the well.

Thus, the application of the described technology is able to provide testing of prospective gas or gas condensate horizons in an open wellbore immediately after opening these formations by drilling. This will provide the best conditions for inducing inflow from the reservoir, selection and investigation of reservoir fluid, determination of reservoir pressure and gas-hydrodynamic characteristics and production capabilities of the reservoirs.

Knowing the magnitude of the reservoir pressure and the filtration parameters of the reservoir will determine the optimal technology for drilling wells while providing storage conditions for the initial conditions of permeability of the bottom-hole formation zone. Investigating the state of the bottom-hole formation zone, which is characterized by the magnitude of the skin effect and the plugging coefficient of the formation together with the summary radius of the well, is fundamental in determining the quality of the formation opening during drilling in order to determine further effective measures for restoring the permeability of the layers after the production string is lowered. And the determination of the potential production capabilities of the discovered reservoirs will allow us to resolve the issue of the need to lower production casing into the studied wells.

REFERENCES

1. Пат. 51729 Україна. Спосіб дослідження газових свердловин: МПКЗ E21B 47/06. № U 200601237; заявник і патентовласник Матус Б.А. заявл. 01.04.99; опубл. 16.12.02, Бюл. №12. 8 с.
2. Пат. 121860 Україна. Спосіб дослідження високопродуктивних газових та газоконденсатних свердловин при нестационарному режимі фільтрації: МПК (2017.01) E21 B 47/00.; заявник і патентовласник Рой М.М.; заявл. 09.02.2017; опубл. 26.12.2017, Бюл. №24. 5 с.
3. Guidance on research of wells / [Gritsenko A.I., Alyev Z.C, Ermilov O.M.] . – М.: Nauka, 1995. – 523 p.

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Нікола Світлана Олегівна

к.е.н, доцент

Колеснікова Ольга Геннадіївна

студентка

Одеській Національній Університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Анотація: розкрито важливість фінансових відносин підприємств та розглянуто актуальні питання розвитку фінансів підприємства з урахуванням умов сучасної перехідної економіки. Узагальнено головні проблеми підприємництва в Україні та запропоновано шляхи їх вирішення. Та наведено пропозиції щодо подальшого розвитку фінансових відносин підприємств.

Ключові слова: розвиток фінансів підприємств, розвиток фінансових відносин, фінансові відносини підприємств, перехідна економіка, проблеми фінансів підприємств в Україні.

В сучасних умовах перехідної економіки основою успішного функціонування підприємств є стійкість їх фінансових відносин, які відображаються в різноманітних грошових потоках між державою і економічними суб'єктами, між регіонами та окремими державами. Кожне підприємство має забезпечувати достатній обсяг фінансових ресурсів та таке їх розміщення, за якого воно стабільно зберігало б здатність виконувати свої фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками. У зв'язку з цим об'єктивно необхідним є дослідження основних проблем і перспектив розвитку фінансових відносин підприємств в Україні. Саме стабільність у фінансовому секторі держави виступає важливою передумовою

економічного розвитку та зростання суспільного добробуту.

Питання розвитку та функціонування фінансових відносин підприємств беруться до уваги багатьма вітчизняними науковцями та економістами. Значний вклад у розвиток фундаментальних теоретичних та методологічних основ сучасної фінансової науки, внесли такі вчені, як: В. Л. Андрущенко, І. В. Бураковський, З. С. Варналій, О. Д. Василик, А. І. Даниленко, О. П. Кириленко, А. М. Соколовська, В. М. Суторміна, В. М. Федосов, С. І. Юрій та багато інших. Поняття «фінансові відносини підприємств» складаються з двох частин — фінанси підприємств та фінансові відносини. Фінанси підприємств як складова частина фінансової системи функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється національний дохід - основне джерело фінансових ресурсів. Фінанси підприємств пов'язані з рухом грошових коштів, а саме їх формуванням, розподілом і використанням у процесі господарської діяльності. Стан фінансів підприємства визначається насамперед станом факторів виробництва, що стимулює їх розвиток. Доцільне розміщення коштів, ефективне їх використання й пошук додаткових джерел фінансування значною мірою визначають конкурентоспроможність підприємств в умовах перехідної економіки.

Фінанси підприємств відображають процеси формування і розподілу різноманітних фондів підприємства, включаючи грошові, а також з їх допомогою розв'язуються питання їх раціонального використання. Підприємства є основним суб'єктом фінансових відносин, оскільки велика частина ВВП виробляється саме ними. Виробництво складає основу будь-якої економіки і сприяє створенню економічного продукту. Фінанси підприємств виникають в реальному грошовому обороті, а їх функціонування направлено на досягнення загальних цілей ефективного розвитку підприємств. Отже, можна стверджувати, що підприємства є основою економіки країни, а фінанси підприємств забезпечують можливість здійснення фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів [1, с. 161].

Що ж стосується другого поняття, то слід зауважити, що фінансові відносини

підприємств являють собою взаємозв'язок всіх елементів системи підприємства, що визначається поєднанням виробничих, матеріальних, трудових ресурсів. Фінансові відносини підприємств поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх відносяться: відносини між окремими структурними підрозділами та персоналом; відносини між засновниками підприємств. До зовнішніх можна віднести відносини: з державою; з фінансовими інститутами; з іншими господарюючими суб'єктами (продавцями й покупцями). Задля досягнення позитивних результатів діяльності підприємства необхідне упорядкування його фінансових відносин та здійснення ефективною фінансовою діяльністю [2, с. 65].

Також, розвиток фінансових відносин підприємств залежить від правильно побудованого механізму зовнішнього та внутрішнього регулювання. До зовнішнього регулювання відноситься державне та нормативно-правове, та ринковий механізм. До внутрішніх елементів регулювання відносять: вимоги статуту; організація фінансового та управлінського обліку, оперативної та статистичної звітності; відповідність системі фінансових важелів (ставки відсотка, ставки податкових платежів, норми амортизації і інші).

Додатково необхідно враховувати вплив кон'юнктури ринку на параметри фінансових відносин. Виходячи з цього, обґрунтування раціональних напрямів руху фінансових ресурсів потребує врахування очікувань кон'юнктурних змін, які визначають доцільність перегляду фінансових рішень, що знаходяться на стадії розробки чи реалізації. Тому оцінювання і аналіз кон'юнктури ринку також є необхідною умовою для забезпечення ефективного розвитку фінансовими відносинами підприємств [1, с. 161].

Сучасна економіка України є перехідною економікою реформаторсько-еволюційного типу, в межах якої відбуваються перехідні процеси від неринкових до ринкових господарських форм. Основні риси перехідної економіки зумовлюють специфічні закономірності її розвитку: з одного боку, інерційність - збереження у перехідній економіці старих економічних форм; з іншого - інтенсивність розвитку нових форм. Тобто, це перетворення всієї

системи економічних відносин, а не реформування її окремих елементів або коректування економічної політики.

Слід зазначити, що перехідні процеси становлення ринкової системи в Україні, обумовлені такими особливостями:

- історією ринкових реформ в Україні;
- стартовими умовами перетворень в Україні;
- впливом сучасних тенденцій розвитку світового господарства.

Розробка дієвих підходів до розвитку фінансових відносин підприємств в умовах перехідної економіки та створення умов для узгодженого управління матеріальними, фінансовими, інформаційними потоками, забезпечує достовірність, повноту, своєчасність фінансового обслуговування підприємницької діяльності, знижує рівень залежності від впливу факторів зовнішнього середовища. Наразі, фінансова система України перебуває у стані змін і удосконалення. Окремі ланки такої фінансової системи знаходяться на стадії формування (становлення і розвиток фінансового ринку та системи державного кредиту, порівняно невисокий розвиток фінансового посередництва, поява підприємств у постприватизаційний період).

В умовах сьогодення основними задачами для підприємства стають забезпечення безперервного процесу свого функціонування, збільшення обсягів виробництва, виплата заробітної плати працівникам, мінімальне підвищення рівня безробіття в країні, забезпечення реалізації продукції за цінами, що дозволяють одержувати хоча б мінімальний прибуток. На ефективність роботи підприємства і організацію фінансових відносин мають вплив різні чинники, які умовно можна розділити на: 1) внутрішні (залежать від діяльності самого підприємства, крім того, підприємство може впливати на них); 2) зовнішні (не залежать від діяльності підприємства і воно не може мати будь-який вплив на дані чинники). Як внутрішні, так і зовнішні чинники можуть мати позитивний або негативний вплив на діяльність підприємства.

До внутрішніх чинників можна віднести: виробництво; кадри; систему управління, що включає прогнозування, планування, оперативне управління і

контроль; продукцію; НТП; амортизаційну політику; інвестиційну політику та ін.

До зовнішніх чинників відносяться: політична ситуація в країні і за кордоном; світові інфляційні процеси; економічна політика держави; географічне положення та інші [1, с. 65].

Така ситуація пояснюється не повним використанням потенційних можливостей підприємств. Тому ефективне функціонування підприємств повинно опиратися на створення цілком певних передумов, а саме: – навчання кадрів; – формування механізмів ефективного сучасного керування підприємствами; – проведення організаційної, виробничої й фінансової реструктуризації підприємств; – залучення стратегічних інвесторів (національних або іноземних), здатних принести із собою не тільки капітал, але й управлінський досвід, а також допомогти вийти на нові ринки; – інвестиційне проектування; – створення необхідних структур і інститутів ефективного нагромадження й переливання капіталу (організаційних, правових, інвестиційних), тобто формування ринку капіталів; - уникання та своєчасне управління ризиками, вивчаючи усі можливі їх чинники при прийнятті управлінських рішень; - раціональне формування та використання наявних фінансових ресурсів, сукупність яких утворює ресурсний потенціал підприємства.

Зв'язок між фінансами підприємств і фінансовою системою держави реалізується, в основному, через наповнення податковими надходженнями дохідної частини бюджету. Основний напрямок збільшення бюджету через оподаткування стримує розвиток сучасної економіки, а тим паче вітчизняне виробництво. Чинна система оподаткування створює достатнє навантаження для підприємств, що повинні сплачувати частку прибутку до бюджету.

На сьогоднішній день оподаткування повинно стимулювати сучасне виробництво в Україні. Вітчизняні підприємці відчують на собі не тільки тягар існуючих ставок та кількість податків, а й адміністративне навантаження, пов'язане із нарахуванням податків і процедурою подання звітності, а також

часті зміни в податковому законодавстві. Усе це призводить до щорічного збільшення частки тіньової економіки, тому необхідно спростити систему справляння податків, зробити її більш прозорою та контрольованою, приділяючи увагу, що зростання податків повинно бути пропорційним зростанню ВВП. Адже, низька ставка податку стимулює зростання ділової активності підприємств. Зростання виробництва викликає зростання доходів підприємств, збільшення добробуту людей, а отже знижує витрати держави. З іншого боку, за рахунок зростання виробництва відбувається ріст надходжень в бюджет, тобто збільшення фінансових можливостей держави. Отже, податкова система є фактором, що чинить вплив на розвиток фінансів підприємств і, одночасно, формує фінансову систему України [4, с. 19]. Такий підхід дозволить врахувати особливості функціонування підприємств і роль фінансових потоків в управлінні фінансовими відносинами підприємств в умовах перехідної економіки.

В Україні існує ціла низка проблем щодо розвитку підприємництва, а необхідність їх вирішення є актуальним завданням органів державної влади та управління. Тому була розроблена «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року». Метою данної Стратегії є: пріоритетний розвиток середнього підприємництва як основного рушія національної економіки; часткове відновлення великого бізнесу внаслідок виходу України з рецесії; зростання зайнятості на підприємствах; збільшення частки прибуткових підприємств в усіх сегментах підприємництва та інші. [7].

Значна увага в Стратегії приділена стимулюванню розвитку малих і середніх підприємств та формуванню умов для започаткування нового бізнесу. Стратегія визначає загальні рамки суспільної політики сприяння розвитку підприємництва у тих сферах, де неспроможними є ринкові механізми саморегулювання, або для інтентифікації окремих процесів потрібне державне втручання. Таким чином, Стратегія передбачає раціональне поєднання ринкових і державних механізмів регулювання.

На можливість значного розвитку підприємств впливає багато чинників, які

можна розділити на системні та «фонові». Вплив системних чинників можна усунути або мінімізувати внаслідок реалізації Стратегії розвитку підприємництва. До цих чинників відносяться наступні: 1) надмірний податковий тиск; 2) низька доступність кредитів; 3) недостатній попит; 4) постійні зміни економічного законодавства; 5) надмірний регуляторний тиск; 6) негативне ставлення суспільства до підприємництва; 7) низька якість діалогу з органами публічної влади.

«Фонові» чинники характеризують вплив зовнішнього середовища на підприємництво, та включають наступні проблеми: 1) нестабільна політична ситуація; 2) інфляція; 3) корупція; 4) війна на Сході України; 5) нестабільність курсу національної валюти. [7].

Згідно Стратегії для вирішення усіх вищезазначених проблем необхідно вжити наступні заходи:

- створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва
- розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування;
- спрощення податкового адміністрування для малого і середнього підприємництва;
- популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок;
- сприяння експорту/інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва;
- підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва.[7].

Отже, дана Стратегія сприятиме розвитку підприємництва в Україні, створенню сприятливих умов для відкриття, ведення і зростанню малого і середнього підприємництва шляхом консолідації зусиль усіх заінтересованих сторін. А також, як наслідок сприятиме розвитку внутрішніх та зовнішніх фінансових відносин підприємств, що забезпечить соціально-економічний розвиток країни та підвищить рівень життя населення.

Таким чином, можна зробити висновок, що у сучасних умовах існує об'єктивна потреба зміцнення фінансових відносин підприємств, адже вони впливають на фінансову стійкість держави. В Україні існує багато проблем в секторі підприємництва, які потребують негайного вирішення. Про це свідчать збільшення кількості збиткових підприємств, падіння доходів і зниження рентабельності, зростання зовнішніх зобов'язань. Досвід країн з перехідною економікою дозволяє дійти висновку про те, що не стільки форма власності, скільки сучасні, професійні кадри, характер управління підприємствами та наявність конкурентного середовища визначають рівень їх економічної ефективності і темпи зростання виробництва

Виходом із ситуації, що склалась можуть бути наступні заходи: прийняття низки відповідних законів, здійснення практичних заходів та розробки науково обґрунтованих критеріїв функціонування фінансової системи держави з метою мінімізації можливих збитків від подальших фінансових криз для вітчизняної економіки. За умови впровадження перерахованих вище рекомендацій сучасна фінансова система України вийде на траєкторію стабільного економічного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Олена Сергіївна, Розвиток фінансів підприємств в умовах логістизації економіки. - 2017. - С.65-161.
2. Базецька Г. І., Суботовська Л. Г., Ткаченко Ю. В. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері: навчальний посібник . -2017. - С. 9.
3. Плитин Б. В. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства // Матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної конференції. - 2018. - С. 232.
4. Базілінська О.Я. Проблеми управління фінансами підприємств в умовах становлення фінансової системи країни // Проблемы материальной культуры – Экономические науки. - 2018. - С. 19.
5. Воробієнко П. П., Лозова Т. І., Олійник Г. Ю. Перехідна економіка: теорія

та практика: монографія, видання Одеської національної академії зв'язку. - 2018.
- С. 133.

6. Замасло О.Т. Вплив податкової політики держави на фінансову діяльність підприємства// ж. Фінанси України. – Київ: Міністерство Фінансів України. - 2017. - С. 104

7. «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/10/strategy_prn_new.pdf

УДК 616.314-051:378.046-021.64:004

**ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ
ДОДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА**

Копчак Оксана Вікторівна

д.мед.н., доцент

Азаров Олексій Вікторович

к.мед.н., доцент

Луговська Катерина Олегівна

Новіков Роман Анатолійович

Черняк Світлана Ярославівна

Асистенти кафедри терапевтичної стоматології

Приватного вищого навчального закладу

«Київський медичний університет»

Анотація: Інтерактивні методи навчання є одними із сучасних та актуальних методик роботи викладача як в лекційній аудиторії, так і у клінічному залі. Такий підхід дозволяє значно активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим і корисним для студентів, призводить до максимального засвоєння наданої інформації.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, освітній простір, вища медична освіта, лікарі-стоматологи.

Актуальність. Постійні зміни сучасного життя, глобалізація та інтенсифікація інформаційних процесів освітнього простору вимагають змін і в додипломному компоненті вищої медичної освіти [1, с.75]. Інтерактивні методи навчання є одними з сучасних та актуальних методик роботи викладача як в лекційній аудиторії, так і у клінічному залі. Інтерактивні методи, на відміну від традиційних методик останнього десятиріччя, базуються на активній взаємодії всіх учасників навчального процесу, широкому використанні всесвітнього

інформаційного простору. Такий підхід дозволяє значно активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим та корисним для студентів і призводить до максимального засвоєння наданої інформації. Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове двостороннє комунікативне навчання, в процесі якого здійснюється активна інформаційна взаємодія студента та викладача [2, с.117].

Мета. Провести аналіз якості засвоєння навчального матеріалу студентами 4-5 курсів стоматологічного факультету після впровадження інтерактивних методів навчання у викладацьку діяльність. Основою інтерактивного навчання студентів є, по перше, формування доброзичливої атмосфери в аудиторії, що сприяє кращому контакту та взаємодії між всіма учасниками навчального процесу, більш глибокому засвоєнню інформації [3, с.96]. Формування взаємопідтримки між студентами позитивно впливає на якість засвоєння інформації та формує необхідні комунікативні навички, які необхідні майбутньому лікарю в його повсяденній практиці. Під час проведення практичних та семінарських занять зорганізується як індивідуальна, так і колективна, групова робота, яка моделює сучасний лікарський прийом за участю не тільки лікаря-стоматолога, а і його помічника-асистента.

Матеріали та методи дослідження. Для оцінки якості засвоєння навчального матеріалу при впровадженні інтерактивних методів навчання було задіяно 100 студентів 4 та 5 курсів (47 – 4 курс та 53 – 5 курс.). Студенти були розподілені на 2 рандомізовані за статтю та віком групи (I-а – контрольна група (50 осіб), II-а – основна (50 осіб). Студентам I-ої групи викладання навчального матеріалу проводилось за традиційною методикою. Студентам II-ої групи викладання матеріалу проводилось із використанням інтерактивних методів [4, с.108]. Оцінка засвоєння пройденого матеріалу проводилась за допомогою комплексного опитування, що складалось з усного та письмового опитувань та тестувань.

Результати. Проведений аналіз комплексного опитування студентів I-ої та II-ої груп показав, що засвоєння викладеного матеріалу студентами II-ої (основної)

групи було краще на 30% у порівнянні з студентами I-ої групи. Отриманий результат можна пояснити тим, що застосування сучасних науково-дослідницьких процесів та методів, перехід від роботи з нормативними документами на паперових носіях до роботи на електронних носіях, збір та аналіз різноманітних джерел інформації, розв'язання ситуаційних завдань клінічного спрямування – це все якісно впливає на підготовку висококваліфікованого, конкурентноздатного лікаря-стоматолога. Використання сучасних інтерактивних методик докорінно змінює і роль викладача – він перестає бути домінуючою фігурою в освітньому процесі і лише корегує та направляє навчальний процес, займається його організацією, визначає основні напрямки, готує до заняття необхідні завдання, формулює ключові питання, контролює послідовність та час вирішення цих питань, надає консультативну допомогу у разі виникнення утруднень у студентів. Кращий рівень засвоєння навчального матеріалу студентами II-ої (основної) групи пояснюється також тим, що під час навчання викладачем можуть бути використанні різноманітні інтерактивні методики роботи зі студентами. Це і методика «мозкового штурму», під час якої вирішуються питання різного ступеня важкості за короткий проміжок часу, наприклад система «стоматологічний брейн-рінг», проведення «круглих столів» із залученням більш досвідчених колег (наприклад студентів 5 курсу для студентів 4 курсу або лікарів-інтернів для студентів 5 курсу), під час якого студенти можуть поставити запитання за темою заняття, обговорити власний досвід розв'язання цих клінічних питань, провести ситуаційний аналіз будь-якої клінічної ситуації, яка виникала під час проведення лікування профільних або тематичних хворих. При цьому викладач, використовуючи різні педагогічні прийоми, створює мотивацію для більш якісного виконання поставлених завдань як індивідуально, так і груповій роботі. Підсумком таких занять є формування у майбутнього лікаря-стоматолога низки комунікаційних навичок не тільки як лікаря, але й майбутнього керівника. Окрім цього, одним із сучасних інтерактивних методів підготовки майбутніх лікарів є участь студентів у

міжнародних чи внутрішньодержавних міжвузівських відеоконференціях за участю провідних фахівців в певних галузях стоматології. Використання сучасної техніки передачі інформації дозволяє наочно бачити виконання певних стоматологічних маніпуляцій або процес лікування в цілому. Під час таких занять студент має можливість не тільки побачити всі складові лікувального процесу, але і почути коментарі фахівців. Прикладом таких занять є ендодонтичне лікування зубів за допомогою стоматологічного мікроскопа, оснащеного відеокамерою, або виконання складного хірургічного втручання щелепно-лицьової ділянки, коли всі бажаючі не можуть зазирнути в окуляр мікроскопа чи бути присутні в операційній залі. Після закінчення лікування або оперативного втручання студенти мають можливість обговорити із лікарями всі етапи проведеного лікування, які, можливо, залишились поза увагою, або були незрозумілі в процесі перегляду.

Висновки. Впровадження інтерактивних методів навчання у викладацьку діяльність дозволяє покращити якість засвоєння матеріалу на 30%. Широке використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, ситуаційного аналізу, допомагає розвинути у майбутніх лікарів – стоматологів аналітичне та клінічне мислення, знаходження оптимальних шляхів вирішення проблем діагностики та лікування хвороб органів порожнини рота, комунікативні навички взаємодії із колегами та фахівцями інших медичних напрямків.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаповал М. І. Менеджмент якості: навчальний посібник /М.І. Шаповал. – Київ, 2007. – 471с.
2. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність: Монографія / Л.С. Нечепоренко. – Харків: Видавничий центр ХНУ, 2009. – 276с.
3. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко – Д., 2014. – 416с.
4. Іванов В.Ф. Сучасні комп'ютерні технології і засоби масової комунікації: аспекти застосування / В.Ф. Іванов, О.К. Мелещенко. – К. : ІЗМН, 2006. – 352с.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ

Удовенко Ірина Олександрівна

к. е.н., доцент

Мельник Маргарита Валеріївна

Студент

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

Анотація: В цій статті описаний теперішній стан землеустрою, а також можливі зміни в земельному законодавстві у зв'язку з майбутнім зняттям мораторію на продаж землі. Висвітлюються основні аспекти функціональних особливостей правового регулювання земельних відносин.

Ключові слова: земля, землеустрій, мораторій, регулювання, функції, децентралізація

Земля – основне національне багатство. Як об'єкт нерухомості, вона має особливий правовий статус та є об'єктом суспільно-економічних відносин. Землеустрій, в свою чергу, виконує важливі функції організації раціонального використання земельних ресурсів, їх охорони та захисту. Він є однією із функцій державного управління в сфері землекористування і поширюється на землі всіх форм власності.

З часом землеустрій почав пов'язуватися саме із вирішенням питань, які забезпечують організацію раціонального та ефективного використання земель, підвищенням культури землеробства та охорони земель.

На сучасному етапі землеустрій, окрім означених напрямів додалися ще деякі важливі питання. Мова йде саме про забезпечення в процесі проведення землеустрою дій, пов'язаних не тільки із забезпеченням раціонального та ефективного використання земельних ділянок, але й створення сприятливого

екологічного середовища та формування природних ландшафтів за межами ділянок, на яких проводиться землеустрій.

Загалом, функціональні особливості сучасного землеустрою можна представити наступними категоріями:

- політичні. Земля є основним засобом виробництва у сільському та лісовому господарстві та являється просторовим базисом усіх галузей виробництва, а також є інструментом для впровадження земельної політики держави. Також при зміні політичної ситуації в країні змінюється земельні відносини, а також встановлюються державні податки.

- організаційно-правові. До цієї категорії належить формування землеволодінь і землекористувань, відведення земельних ділянок, оцінка земель, складання проектів земельно-господарського устрою населених пунктів та робочих проектів з освоєння та поліпшення земельних угідь, дотримання чинного земельного законодавства, погодження й затвердження проектно-технічної документації.

- технічні. Проведення топографо-геодезичних, картографічних, ґрунтових та інших вимірювань та обстежень є основними роботами в землеустрої. До технічної категорії також можна віднести встановлення меж адміністративно-територіальних утворень, меж та розмірів землеволодінь та землекористувань, інвентаризація земель за категоріями, розмежування земель приватної, комунальної та державної власності.

- соціально-економічні. До цієї категорії належить розробка бізнес-планів, освоєння проектів землеустрою; поліпшення умов життя, праці та відпочинку громадян; одержання додаткового чистого прибутку; розміщення транспортної інфраструктури; виробництво валової продукції, рослинництва, тваринництва; розселення і розміщення трудових ресурсів; обґрунтування заходів щодо охорони земель і поліпшення угідь; вибір форм господарювання.

- екологічні. Розумний землекористувач не буде виснажувати землю заради економічної вигоди. Він буде перейматися екологічною придатністю земель, охороною ґрунтів від водної, вітрової ерозії, техногенного забруднення.

Держава, задля збереження земель встановлює обмеження та обтяження у використанні земель, а також сприяє створенню природоохоронних та заповідних фондів.

- естетичні. Щоб задовольнити естетичні потреби людей, організуються та формуються рекреаційні зони, санітарно-захисні території навколо виробничих об'єктів, оздоровчі території, культурні агроландшафти, а також організується використання історико-культурних територій.

- інформативні. Завдяки постійному науково-технічному прогресу, землевпорядні роботи значно спрощуються. Сюди можна віднести і створення банку геодезичних даних на територіях регіонів, наукове та методичне забезпечення землевпорядного виробництва з використанням новітніх комп'ютерних технологій, а також використання технологій ГІС при складанні прогнозів, проектів використання, охорони та поліпшення земельних угідь[1].

На нашу думку, землеустрій в Україні характерний ще й тим, що з ухваленням закону України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» почав діяти мораторій на продаж землі. Він встановлював тимчасову заборону на укладання угод щодо відчуження земельних часток (паїв), крім передавання їх у спадщину та під час викупу земельних ділянок для державних і громадських потреб.

До 2001 року більшість громадян України отримали паї. Тоді з'явилося дуже багато охочих продавати та купувати землю, однак не існувало реєстрів паїв та земельного кадастру. Так як держава не мала уявлення, як врегулювати цю проблему, було вирішено взяти паузу. Тож 2002 року, термін дії мораторію продовжили. Заборона мала терміни до 1 січня 2005 року, однак напередодні 2 туру президентських виборів в листопаді 2004 року, термін дії мораторію продовжили на два роки, а потім Верховна Рада відстрочила його до 1 січня 2007. Мораторій продовжувався ще 8 разів: у 2008, 2010, 2012, 2013, 2016, 2017, 2018, 2019. Термін дії теперішнього мораторію на продаж землі завершиться 1 січня 2020 року[2].

Зрозуміло, що мораторій має на увазі звід правил, підпорядкованих законодавством. Він дозволяє здавати пай в оренду, продати його неофіційно, залишити в спадщину або обміняти на іншу земельну ділянку. Проте діє заборона на легальний продаж земельної ділянки, зміну цільового призначення земельної ділянки, внесення права на пай до статутних капіталів господарських товариств та передачу паю у заставу.

Відомо, що близько 96% сільськогосподарських земель підпадають під дію мораторію, 68% земель знаходиться у власності селян-пайовиків.

Не секрет, що українській земельній реформі, фундаменту земельного законодавства – 28 років. Це світовий рекорд. До цього першість тримала Мексика[3].

Якщо законопроект про обіг земель ухвалить та підпишуть найближчим часом, він набере чинності майже через рік – з 1 жовтня 2020 року. Фермери, які є власниками землі, зможуть брати в банку кредити під її заставу. Орендарі отримають першочергове право викупити землю. Зросте рівень врожайності та й загалом ВВП збільшиться мінімум на один відсоток[4].

Проте є й мінуси. Наприклад, через обмеженість у фінансах, наші фермери, а також деякі великі господарства багато землі не куплять, і скоріше за все, землею володітимуть іноземці або спекулянти.

Зняття мораторію не допоможе вийти з кризи. Проте створення нових підприємств, розвиток нових ринків чи сфер господарювання або ж удосконалення старих підніме рівень економіки.

На даний час землевпорядкування на кордоні великих змін. Формування нових адміністративно-територіальних одиниць в межах децентралізації, зняття мораторію на продаж земель відіграють значну роль в сучасному землеустрої.

Завдяки процесу об'єднання сусідніх сіл та містечок створюється один населений пункт – об'єднана територіальна громада (ОТГ). Переважно, в регіонах дослухаються до думок громадян щодо того, які населені пункти потрібно об'єднувати, проте головним чинником є той важливий економічний

фактор, чи зможе громада себе забезпечити. Отже, утворюється спільний бюджет, який витрачається на потреби населеного пункту.

В землевпорядників з'явилась ще одна задача – ознайомитись з новими вимогами до земельного законодавства. В основному, землевпорядники проходять семінари, завдяки яким дізнаються про ефективнішу роботу землевпорядкування, а саме – основи геоінформаційних технологій та баз даних (це допоможе упорядкувати інформацію та полегшити її пошук), створювати різноманітні схеми та аграрний реєстр. Крім того, залишається ще одна важлива задача – вміння визначати межі на території ОТГ.

Я вважаю, що децентралізація позитивно впливає на розвиток невеликих населених пунктів, адже за рахунок податків, які залишаються в громаді, а не «йдуть вище», можливо відбудувати та підтримувати як і інфраструктуру, так і промислові об'єкти.

Наразі, найважливішою задачею на шляху формування сталих земельних відносин в Україні є розроблення законопроекту про внесення змін і доповнень до Закону України «Про землеустрій» та інших законодавчих актів щодо закріплення правових підстав проведення землеустрою, вилучення декларативних та непрацюючих правових положень, об'єднання та спрощення землевпорядних процедур, запровадження саморегулювання у сфері землеустрою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нова географія. Науковий журнал. URL : <http://www.novageografia.com/vogels-2326-1.html>
2. Mind.UA – [портал новин]. URL : <https://mind.ua/news/20191868-rada-prodovzhila-moratorij-na-prodazh-zemli>
3. Земельний ринок. URL : https://land-ukraine.com/news/yak_obkhodyat_moratorii_na_prodazh_zemli/
4. Судово-юридична газета. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/150635-tekst-zakonoproektu-pro-rinok-zemli-vklavsya-u-chotiri-storinki>

**ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ КАЙДАНОК ЯК
СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАСОБУ**

Усатенко Вікторія Вікторівна

курсант

Валєєв Руслан Гельманович

кандидат педагогічних наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Анотація. Розглянуто правові підстави та тактичні засади застосування кайданок як різновиду спеціальних засобів під час примусового поліцейського заходу. Здійснено аналіз судових рішень щодо правомірності застосування кайданок та виокремлено основні тенденції застосування відповідного спеціального засобу.

Ключові слова: кайданки, наручники, спеціальні засоби, поліцейські заходи примусу, тактико-спеціальна підготовка, нагрудні відеокамери

Складна криміногенна ситуація в Україні, збільшення незаконного обігу зброї та вибухівки, проникнення глобалізованої злочинності, радикалізація окремих верств населення вимагають від сучасного поліцейського рішучих та професійних дій у протистоянні зі злочинністю. При цьому, на відміну від західного поліцейського, вітчизняні правоохоронці обладнані скудним спектром спеціальних засобів, серед яких чи не центральне місце займають наручники. Крім того, сьгоднішні умови вимагають від поліцейського неухильного дотримання прав людини під час застосування превентивних і примусових поліцейських заходів, зокрема, використання кайданок.

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні доцільності використання такого засобу обмеження рухомості, як кайданки, у повсякденній діяльності поліцейського. Оскільки застосування цих засобів обмежує права та свободи

людей, їх можна визнати джерелами підвищеної небезпеки. Відповідно, їхнє застосування має чітко регламентуватися, а також повинен бути забезпечений належний рівень підготовки працівників поліції із знань правових, тактичних і психологічних основ застосування такого заходу примусу. Для розв'язання такої мети нами було здійснено аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів, судових рішень.

Питання застосування спеціальних засобів, зазвичай, окреслено у науковій літературі з тактико-спеціальної підготовки, щодо правових підстав це можуть бути праці і з кримінального права та процесу, адміністративного права та ін. Вартує зазначити прізвище дослідників, якими було окреслено певні аспекти застосування спеціальних засобів: О.С. Геращенко, Ю.Р. Йосипів, М.О. Лиса, О.В. Криволапчук та ін.

Пункт перший частини 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [6] встановлює п'ять правових підстав для застосування поліцейським кайданок та інших засобів обмеження рухомості: (1) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти; (2) під час затримання особи; (3) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого; (4) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим; (5) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі.

Основною метою застосування наручників є обмеження фізичних можливостей, зокрема, рухомості правопорушника. Їх надягають на кисті зведених за спиною рук, чим унеможливають використання затриманим фізичної сили або виконання інших небезпечних дій [2].

Західні фахівці [1] обґрунтовують наступні тактичні прийоми та рекомендації щодо використання наручників:

1) руки затриманого з натягнутими наручниками не повинні знаходитися в неприродному скрученому положенні, інакше їх можна серйозно травмувати;

- 2) замкові щілини наручників в надітому положенні повинні бути звернені вгору, що обмежує можливість їх самостійного відкривання;
- 3) наручники, надіті на руки за спиною (а не спереду) затриманого, значно знижують рівень його протидії;
- 4) більш ефективно і безпечно надягати наручники у взаємодії з напарником (завдання одного співробітника страхувати або створювати сприятливі умови напарнику, завдання іншого - безпосередньо виробляти надягання наручників);
- 5) у випадках, якщо наручники та інші спеціальні засоби обмеження рухливості відсутні, то використовуються будь-які підручні засоби зв'язування (поясний ремінь, шнурки, краватка, мотузка і ін.).

До того ж, слід звернути увагу, що якщо до застосування кайданків передбачено певні обмеження, зокрема поліцейському заборонено застосовувати кайданки більш ніж на дві години безперервного використання або без послаблення їх тиску, то щодо інших засобів обмеження рухомості таких правил не передбачено. У цьому контексті також звертає на себе увагу питання регламентації та фіксації факту послаблення тиску кайданків. Цей момент не має чіткої правової регламентації, що може призводити до зловживань з боку поліцейських та, як наслідок, завдання шкоди здоров'ю затриманих осіб [3, с. 138].

Для більш детального дослідження та вивчення цього питання нами було здійснено аналіз судових рішень за фактами застосування поліцейськими кайданок, коли затримані оскаржували дії поліцейських.

Так, Дарницьким районним судом м. Києва у лютому 2019 році було розглянуто кримінальне провадження від 21 серпня 2017 року №12017100020009083. За результатами розгляду справи встановлено, що при затриманні засудженої особи за злочини, передбачені ст. ч. 2 ст. 342 КК України, членом наряду «Форт 252», до складу якого входили інспектор роти № 2 батальйону № 4 УПП у м. Києві та т.в.о. заступника командира роти УПП у м. Києві, було застосовано засоби примусу – кайданки за таких обставин. перебувши на виклик по спецлінії «102», патрульні з'ясували, що заявниця

звинувачує свого співмешканця, що той влаштовує сімейну сварку, під час якої погрожує їй спричиненням тілесних ушкоджень. Після прибуття поліцейських співмешканець схопив кухонний ніж та почав погрожувати заявниці. Побачивши кухонний ніж у руках останнього, усвідомлюючи, що він своїми небезпечними діями може завдати їй шкоди, працівниками патрульної поліції було прийнято рішення про застосування до нього спеціальних засобів – кайданок.

Підозрюваний почав чинити активний фізичний опір, відштовхувався, спричинив фізичний біль інспектору роти та почав з ним боротися, хаотично пручався руками, перешкоджаючи застосуванню до нього спеціального засобу, тим самим активно перешкоджав законним діям працівників патрульної поліції під час виконання ними своїх службових обов'язків. Суд дійшов висновку, що дії засудженого, який здійснив опір працівникам правоохоронного органу під час виконання ними службових обов'язків, тобто скоїв злочин, вірно кваліфіковані за ч. 2 ст. 342 КК України та до нього обґрунтовано застосовано кайданки [5].

Наступним прикладом щодо застосування працівниками поліції спеціальних заходів при затриманні осіб, що вчиняють злочини слугує вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 1 березня 2019 року. Згідно, судового рішення [4], 22 січня 2018 року о 08:00 год. службовий автомобіль співробітників Управління патрульної поліції Дніпропетровської області, в якому знаходився екіпаж «Легіон-102», у складі двох інспекторів патрульної поліції, згідно з розстановкою сил та засобів батальйону № 2 Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області Департаменту патрульної поліції, знаходився на території Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпро з метою виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку.

У цей час між поліцейським та громадянином виник словесний конфлікт. Під час нього інспектор патрульної поліції реагуючи на дії цієї особи, виконуючи свої службові обов'язки, з метою припинення протиправних дій останнього,

враховуючи його агресивну поведінку, відповідно ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», прийняв рішення обмежити його та застосувати відносно нього спеціальний засіб «кайданки», при цьому повідомив його про намір і причини застосування такого засобу. Під час застосування спеціального засобу «кайданки», ця особа почала чинити активну фізичну протидію, а саме: здійснювати довільні рухи руками, не даючи таким чином працівникам поліції забезпечити нормальну законну діяльність по охороні громадського порядку.

Крім того, як зазначено в обвинувальному акті, в неї раптово виник злочинний умисел на заподіяння працівникові правоохоронного органу тілесних ушкоджень. Реалізуючи свій намір, він, усвідомлюючи, що перед ним є одягнений у формений одяг працівник поліції, який перебуває на службі та виконує свої службові обов'язки, умисно наніс останньому один удар кулаком правої руки в область носу, тим самим, завдавши фізичний біль.

Після цього, інспектор патрульної поліції, бажаючи припинити його протиправні дії, надягнув на нього спеціальний засіб «кайданки», застебнувши на правій руці останнього один із фіксаторів вказаного спеціального засобу. При цьому, в ході фіксації лівої руки громадянин, продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, лівою рукою схопив поліцейського за великий палець лівої руки та вивернув його, тим самим, завдавши працівнику поліції фізичний біль.

За обвинувальним актом зазначені діяння громадянина кваліфіковано за ч. 2 ст. 345 КК України як умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу легких тілесних ушкоджень, у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків.

Але у судовому засіданні цей громадянин заперечив в повному обсязі вчинення інкримінованих йому діянь та показав, що між ним та поліцейським виник конфлікт та неприязливі відносини вже тривалий час, про що він неодноразово писав скарги. Під час перегляду відеозаписів з натільних відеокамер поліцейських судом не було встановлено фактів, що підтверджують намагання втекти громадянина або його опір поліцейському, крім того, що він одного разу

замахнувся на патрульного. З урахуванням цього, враховуючи відсутність свідків опору, суд визнав громадянина невинуватим в пред'явленому обвинуваченні у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345 КК України, та виправдав його, оскільки не доведено, що в його діяннях є склад кримінального правопорушення.

Отже, ми привели лише два приклади судових рішень (негативний та позитивний), які підкреслюють загальні тенденції:

- 1) кайданки є ефективним спеціальним засобом та активно використовуються сучасними поліцейськими;
- 2) досить часто правомірність застосування кайданок в подальшому оскаржуються затриманими в суді;
- 3) на практиці найбільш суперечливою та оскаржуваною правовою підставою для застосування кайданок є перша – до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському;
- 4) суди активно використовують відеозаписи нагрудних камер (відеореєстраторів) поліцейських для визначення правових підстав застосування спецзасобів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Handcuffing. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://assets.lapdonline.org/assets/pdf/Handcuffing_Training_Bulletin.pdf. Дата звернення: 07.10.2019
2. Геращенко О.С. Деякі тактичні аспекти застосування працівниками поліції України спеціальних засобів під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки
3. Кушова А.С. Проблеми регламентації застосування кайданок та інших засобів обмеження рухомості / А.С. Кушова // Тези доповідей учасників науково-практ. конфер. курсантів, студентів та слухачів магістратури "Пріоритетні напрями діяльності Національної поліції України". – Дніпро: ДДУВС, 2018. – 272 с.

4. Постанова Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпро від 1 березня 2019 року у справі № 199/2151/18. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80182405>. Дата звернення: 10.10.2019.
5. Постанова Дарницького районного суду м. Києва від 26 лютого 2019 року у справі № 753/20028/17. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80086076>. Дата звернення: 10.10.2019.
6. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40-41, ст. 379. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. Дата звернення: 29.09.2019.

АДМІНІСТРАТИВНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Павлович-Сенета Ярина Павлівна

к.ю.н., доцент

Нікітіна Юлія Дмитрівна

здобувач вищої освіти

Львівський державний університет

внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Анотація: статтю присвячено аналізу науково-практичних поглядів, щодо адміністративної правосуб'єктності громадян України. Проаналізовано правоздатність, дієздатність та деліктоздатність громадян України. У статті висвітлюється громадянин як суб'єкт адміністративно-правових відносин.

Ключові слова: адміністративна дієздатність, адміністративна правоздатність, адміністративна правосуб'єктність, адміністративне право, громадянство, суб'єкт адміністративно-правових відносин.

Адміністративна правосуб'єктність як різновид правосуб'єктності посідає важливе місце в розвитку та механізмі реалізації адміністративних правовідносин .

Під адміністративною правосуб'єктністю необхідно розуміти потенційну здатність суб'єкта мати права та обов'язки (адміністративна правоздатність) у сфері державного управління і їх реалізовувати в зазначеній сфері (адміністративна дієздатність). Тобто правосуб'єктність означає здатність особи або організації бути суб'єктом права, а в нашому випадку адміністративного права.

Такі науковці як М. Цвік, О. Петришин та Л. Авраменко правосуб'єктність визначають, як можливість і здатність особи бути суб'єктом правовідносин з

усіма правовими наслідками. Вони вважають, що правосуб'єктність визначає становище людини в суспільстві, є умовою і гарантією стабільності її правового статусу. Правосуб'єктність фізичних та юридичних осіб визначається в їх правовому статусі, а правовий статус державних органів і організацій – в їх компетенції [1, с. 340, 342].

Суб'єктами адміністративно-правових відносин є носії передбачених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків, котрі здатні ці права реалізувати, а покладені на них обов'язки виконувати [2, с. 177]. Водночас одним із суб'єктів має бути наділений державно-владними повноваженнями.

Для реалізації деяких прав, свобод і виконання обов'язків важливе значення має громадянство – постійний правовий зв'язок особи та Української держави, що виявляється в їх взаємних правах і обов'язках. Право на громадянство є невід'ємним правом громадянина України, він не може бути позбавлений свого громадянства .

Отже, можна дати таку дефініцію суб'єкта адміністративного права – це юридична або фізична особа, яка є носієм прав та обов'язок у сфері публічного адміністрування, передбачених у адміністративно-правових нормах, та має здатність надані права реалізувати, а покладені обов'язки виконувати [3, с. 15].

Переважає більшість джерел вказує на виділення таких елементів правосуб'єктності, як правоздатність і дієздатність.

Під адміністративною правоздатністю розуміють здатність суб'єкта мати права й обов'язки у сфері публічного адміністрування. Правоздатність з'являється з моменту виникнення суб'єкта, тобто народження, створення та державної реєстрації, а припиняється – з моменту зникнення суб'єкта (з моменту ліквідації – щодо юридичної особи або смерті - фізичної особи). Вона підтверджується документом про громадянство – паспортом громадянина України, осіб до 16 – свідоцтвом про народження [3, с. 50].

Під адміністративною дієздатністю варто розуміти здатність суб'єкта самостійно реалізовувати надані йому права і виконувати покладені на нього обов'язки у сфері державного управління. Складовою дієздатності є

адміністративна деліктоздатність, тобто здатність суб'єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну відповідальність. Тобто вона означає, що фізична особа буде нести адміністративну відповідальність, а юридична буде нести відповідальність в адміністративному порядку, включаючи матеріальну [4, с. 180].

Адміністративна дієздатність в повному обсязі настає з досягненням 18-річного віку, а також і по досяганні 16-річного віку (наприклад, одержання паспорту). В деяких випадках і до досягнення 16-річного віку [5].

У системі суб'єктів адміністративного права особливе місце посідає громадянин. Мається на увазі громадянин, який не наділений владно-розпорядницькими функціями [6, с. 279].

Громадяни становлять найбільшу групу суб'єктів адміністративного права. Головною особливістю їх правового становища є те, що вони виступають як приватні особи, тобто реалізують свої особисті, загальногромадянські права та обов'язки у сфері державного управління, а не права та обов'язки виконавчо-розпорядчих органів, громадських організацій чи посадових осіб [7, с. 153].

Адміністративно-правовий статус громадян встановлюється Конституцією України, вона надає пріоритетність інтересам, правам і свободам громадян.

У статті 3 Конституції України вказано, що: «Людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку визнають в Україні найвищою соціальною цінністю. Права та обов'язки людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [8]. Ці конституційні положення є вихідними для адміністративного-статусу громадян, що визначаються нормами конституційного, адміністративного та інших галузей права шляхом надання громадянам прав, свобод і покладених на них обов'язків у сфері публічного адміністрування, а також встановлення відповідальності громадян перед державою. Також слід зазначити, що громадяни України рівні перед законом незалежно від походження, соціального та майнового становища, расової і національної приналежності, статі, освіти, мови, переконань, ставлення до релігії та інших обставин.

До змісту адміністративно-правового статусу громадян належать також обов'язки, які закріплені в Конституції України. Такі як: захищати незалежність і територіальну цілісність України, шанувати її державні символи, нести військову службу; не завдавати шкоди природі, культурній спадщині та відшкодовувати збитки, які завдані їм; подавати щорічно до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про особистий майновий стан і доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом, а також звіт щодо е-декларації за вимогами антикорупційного законодавства; сплачувати податки і збори. Кожен громадянин зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України, не посягати на права, свободи, честь і гідність інших людей (ст. 65-68 Конституції України) [8].

Отже, адміністративно-правовий статус громадянина можна визначити як сукупність наданих йому прав і покладених на нього обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується юридичними гарантіями. А також, громадяни як суб'єкти адміністративного права – це фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та біженці), які виступають носіями прав та обов'язків у сфері державної виконавчої влади, передбачених нормами адміністративного права, і володіють при цьому необхідною правосуб'єктністю (правоздатністю та дієздатністю).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин. – Харків: Право, 2011. – 342с.
2. Адміністративно-деліктні відносини: підручник / І. В. Коваль. – К., 1979 – 108 с.
3. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т. О. Коломоець. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 541 с.

4. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. / редкол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: Юридична думка, 2007. – Т. 1: Загальна частина. – 592 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Редакція від 27.09.2018 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Тихомиров Ю.А. Курс адміністративного права і процесу / Ю.А. Тихомиров. – М., 1998. – 279 с.
7. Колпаков В. К. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.:Юрінком Інтер, 2014. – 872 с.
8. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Павлович-Сенета Ярина Павлівна

к.ю.н., доцент

Сорводі Наталія Федорівна

здобувач вищої освіти

Львівський державний університет

внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Анотація: статтю присвячено аналізу науково-практичних поглядів, щодо притягнення неповнолітніх осіб до відповідальності в Україні. Проаналізовано причини неправомірної поведінки неповнолітніх. Запропоновано шляхи удосконалення правового регулювання цього інституту адміністративної відповідальності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, злочин, неповнолітній, примус, санкція, суб'єкт відповідальності.

Серед підлітків поширеною є думка, що до настання повноліття за їх правопорушення відповідають батьки. Проте, це твердження є помилковим. Законодавством передбачено конкретні випадки, коли адміністративна відповідальність неповнолітніх починається з 16 років, а за вчинення деяких кримінальних злочинів і з 14 років.

Багато неповнолітніх, вчиняючи правопорушення або злочини, не усвідомлюють, що вони вже повною мірою підлягають відповідальності за вчинені суспільно-небезпечні діяння, а якщо й розуміють це – то помилково вважають, що можуть уникнути покарання.

На думку науковців причинами неправомірної поведінки неповнолітніх найчастіше є неналежний догляд батьків або їхня відсутність. Загальне зниження рівня життя, неблагополуччя сімей, відсутність нормальних побутових умов, зниження якості та популярності освіти призводить до вчинення деліктів особами, що не досягли повноліття. Крім того, негативно впливає на неповнолітніх телебачення, що пропагує насильство і життя заради власного задоволення. Психологи стверджують, що психіка дітей зазнала за останнє десятиріччя незворотних змін: вони нічого не бояться, нічого не цінують, ні в що не вірять [1, с. 156].

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, яка полягає в застосуванні уповноваженими державою – публічними органами (їх посадовими особами) певного виду адміністративного примусу – адміністративного стягнення (адміністративної санкції) [2, с. 289].

Основними ознаками адміністративної відповідальності є наступні:

- 1) адміністративна відповідальність є засобом охорони встановленого державою правопорядку;
- 2) адміністративна відповідальність є нормативно визначена і полягає у застосуванні (реалізації) санкцій правових норм;
- 3) адміністративна відповідальність є наслідком винного антигромадського діяння;
- 4) адміністративна відповідальність супроводжується державним і громадським осудом правопорушника і вчиненого ним діяння;
- 5) адміністративна відповідальність пов'язана з примусом, з негативними для правопорушника наслідками (морального або матеріального характеру), яких він має зазнати;
- 6) адміністративна відповідальність реалізується у відповідних процесуальних формах [3, с.808].

Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок). До винних у вчиненні правопорушення

застосовуються адміністративні стягнення, передбачені ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП). Серед суб'єктів адміністративної відповідальності вирізняються так звані спеціальні суб'єкти, що несуть адміністративну відповідальність не на загальних підставах. До них належать: неповнолітні, іноземні громадяни, військовослужбовці, посадові особи, народні депутати, батьки або особи, що їх замінюють, тощо. Якщо адміністративне правопорушення вчинене неповнолітнім у віці з 16 до 18 років, то до нього застосовуються заходи впливу передбачені ст. 24-1 КУпАП [4].

Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [5]. Неповнолітні, які не досягли встановленого в законі віку (14 років згідно з Кримінальним кодексом України та 16 років згідно з КУпАП), є малолітніми і юридичній відповідальності, у тому числі адміністративній, не підлягають, оскільки визнаються нездатними усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними. До того ж адміністративна відповідальність неповнолітнього може настати тільки тоді, коли 16 років йому виповнилось на момент вчинення протиправного діяння, а не до вирішення питання про притягнення його до адміністративної відповідальності [6].

Отже, згідно з ст. 13 КпАП України до осіб віком 16-18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються відповідні заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП, а саме:

- зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим;
- попередження;
- догана або сувора догана;
- передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [7].

Заходи впливу до неповнолітніх мають виховний характер і можуть бути застосовані до осіб, які вчинили адміністративний проступок у віці 16-18 років, якщо орган адміністративної юрисдикції дійде висновку, що виправлення правопорушника можливе без застосування до нього суворішого

адміністративного стягнення. У сукупності ці заходи утворюють систему, що складена з урахуванням збільшення тяжкості примусових заходів – від менш суворих до суворіших [4].

Найменш суворим заходом є зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим. Цей захід орган адміністративної юрисдикції застосовує тоді, коли він дійшов висновку, що неповнолітній визнав неправомірність своєї поведінки, суспільну шкоду вчиненого діяння і покався в ньому. Публічність вибачення при цьому полягає у здійсненні його не тет-а-тет (тобто неповнолітній і потерпілий), а у присутності інших осіб [5].

Питання про форму публічного вибачення вирішує орган адміністративної юрисдикції з урахуванням усіх обставин справи і думки потерпілого.

Попередження – суворіший захід виховного впливу, що полягає в усному оголошенні органом адміністративної юрисдикції офіційного від імені держави осудження неповнолітнього правопорушника і його поведінки, яка виявилась у скоєнні адміністративного проступку, що не становить значної суспільної небезпеки .

Догана або сувора догана є заходами морально-психологічного впливу, які застосовуються до неповнолітніх правопорушників у разі систематичного невиконання ними встановлених правил поведінки і скоєння правопорушень, що свідчать про формування анти-суспільної установки. Вони є жорсткішими заходами стягнення, ніж попередження неповнолітнього, супроводжуються офіційним від імені держави суворим засудженням неповнолітнього правопорушника і скоєного ним діяння [6, с. 912].

Передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, що їх замінюють, складається з накладення на вказаних осіб органом адміністративної юрисдикції зобов'язання з посилення виховного впливу на неповнолітнього правопорушника: здійснення культурно-виховних заходів; роз'яснювальної роботи; систематичного контролю поведінки неповнолітнього та ін. Під особами, що замінюють батьків, розуміються усиновителі, опікуни і піклувальники. Передавати неповнолітнього правопорушника під нагляд

батькам або особам, що їх замінюють, доцільно лише в разі їх згоди і здатності забезпечувати нагляд і відповідний виховний вплив на неповнолітнього. Бажання і згода останнього при цьому не враховуються [7].

Передача неповнолітнього правопорушника під нагляд педагогічному або трудовому колективу означає накладення органом адміністративної юрисдикції на відповідний колектив з його (колективу) згоди зобов'язання здійснювати на неповнолітнього виховний вплив і контролювати його поведінку. По суті, це довіра педагогічному або трудовому колективу неповнолітнього, якого вони знають за спільною роботою або навчанням і за поведінку якого беруть на себе зобов'язання. Таким колективом може бути, наприклад, педагогічний колектив школи, де навчається неповнолітній, або трудовий колектив підприємства, де він працює. При цьому орган адміністративної юрисдикції, який розглядає справу про правопорушення неповнолітнього, повинен бути впевнений у можливостях позитивного впливу такого колективу на неповнолітнього правопорушника, що передається під нагляд колективу [8, с.592].

Варто зазначити, що вчинення адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, навичок правочинної поведінки, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень, ураховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення [9, с.13].

У разі вчинення особами віком 16-18 років окремих адміністративних правопорушень, таких як: незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин, дрібному викраденні чужого майна, не виконання водіями вимог про зупинку, тощо, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних

підставах. З урахуванням характеру вчиненого правопорушення до них можуть бути застосовані адміністративні стягнення визначені у ст. 24 КУпАП [4].

Згідно ст. 40 КУпАП, якщо у результаті вчинення неповнолітнім (у віці від 16 років) адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду громадянину, підприємству, установі або організації у розмірі не більше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, то орган, що розглядає справу про адміністративне правопорушення має право покласти на неповнолітнього відшкодування заподіяної шкоди або зобов'язати своєю працею усунути її за умови, якщо неповнолітній має самостійний заробіток. В інших випадках питання про відшкодування майнової шкоди неповнолітнім, заподіяної адміністративним правопорушенням, вирішується в порядку цивільного судочинства [4].

Згідно ч. 3 ст. 33 Цивільного кодексу України (ЦК України) неповнолітня особа несе відповідальність за шкоду, завдану нею іншій особі, відповідно до статті 1179 ЦК України .

Частиною 1 ст. 1179 ЦК України встановлено, що неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах [10].

Підсумовуючи вище сказане, ми розуміємо, що адміністративна відповідальність це один з інститутів адміністративного права, який є формою забезпечення одного із заходів адміністративного примусу (стягнення), різновидом юридичної (правової) відповідальності, ефективним засобом запобігання правопорушенням та забезпечення правопорядку. З огляду на теперішній час, неповнолітні як суб'єкти відповідальності повинні, з одного боку, знати і розуміти, що вони, як і всі громадяни, зобов'язані дотримуватись встановлених правил поведінки, поважати закони, тому що в разі їх порушення будуть відповідати згідно із законом. А з іншого боку, застосування адміністративного впливу до неповнолітніх повинно здійснюватись на засадах неухильного дотримання процесуальних норм, гуманного ставлення до їх духовного стану, забезпечення їх права на захист, справедливої оцінки скоєного

проступку і невідворотного застосування заходів відповідного адміністративного примусу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнатюк С. С. Проведення в справах про адміністративні проступки: проблемні питання структури: монографія. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 156 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. – 289 с.
3. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков та ін. – Київ: Юрінком Інтер, 2013. – 808 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Редакція від 27.09.2018 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Сімейний кодекс України: Кодекс від 10.01.2002 р. № 2947-III. Редакція від 28.08.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
6. Адміністративне деліктне законодавство: зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О.А. Банчук. – Київ: Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.
7. Про практику застосування судами примусових заходів виховного характеру: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06>
8. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. У двох томах: Том 1. Загальна частина / Редкол. В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: Юридична думка, 2007. – 592 с.
9. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості // Підприємство, господарство і право. – 2012. – № 3. – С. 13-19.
10. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2013р. №435-IV. Редакція від 17.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

**ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ МЕДИЦИНИ У
ПОЛТАВСЬКОМУ КРАЇ**

Оглезнева Ю.Г.

викладач вищої категорії

Могила В.І.

викладач вищої категорії

Опошнян С.І.

викладач вищої категорії

Полтавський базовий медичний коледж

м. Полтава, Україна

Анотація: У статті розповідається про історію створення Полтавського базового медичного коледжу. Це навчальний заклад з більш як 150-річною історією, який бере свій початок від чоловічої фельдшерської школи, заснованої у Полтаві Приказом громадського піклування у II половині XIX ст. На сьогодні офіційно прийнятою датою створення коледжу вважається 26 грудня 1871 року, але це доволі спірне питання.

Ключові слова: чоловіча фельдшерська школа, Приказ громадського піклування, фельдшер, земство, губернська земська лікарня, статут.

Постановка проблеми. Через історію Полтавської чоловічої фельдшерської школи прослідкувати етапи становлення сільської медицини у Полтавському краї.

Мета даної статті –

викликає інтерес історія створення спеціальних навчальних закладів – оприлюднення наявних відомостей про найстаріший навчальний заклад Полтави.

Виклад основного матеріалу. Започаткована в Україні медична реформа пріоритетним напрямком визначила розбудову сільської медицини. У зв'язку з

цим залишається актуальною підготовка кваліфікованих спеціалістів середньої ланки – фельдшерів та медсестер. І тим більше фельдшерських шкіл.

На початку XIX століття підготовка фельдшерів була покладена на міських та повітових лікарів. І тільки в середині XIX століття почали з'являтися фельдшерські школи.

В Полтаві теж існувала чоловіча фельдшерська школа, справу якої продовжує сьогодні Полтавський базовий медичний коледж – найстаріший навчальний заклад міста.

Вивчення історії – процес цікавий і захоплюючий, а коли вдається дійти істини, то приносить задоволення вдвічі. І навіть негативний результат ще більше спонукає до активних пошуків. З цим довелось стикнутися під час зборів матеріалу для відтворення історії Полтавського базового медичного коледжу.

Перш за все необхідно було знайти офіційні документи про заснування в Полтаві чоловічої фельдшерської школи.

На сьогодні офіційно прийнятою датою є 26 грудня 1871 року. Але це доволі спірне питання. Документи, що зберігаються в Державному архіві Полтавської області, свідчать, що вже у 1866 році вона в Полтаві існувала. Її створив Приказ громадського піклування. В школі навчалося 15 учнів, термін навчання становив 4 роки. Новоутворене губернське земство (орган місцевого самоврядування) прийняло школу у своє підпорядкування 29 червня 1867 року. А влітку 1868 року відбувся навіть випуск фельдшерів. Нескладні підрахунки дають можливість припустити, що фельдшерська школа в Полтаві була заснована у 1865 році. Звідки ж тоді виникла дата 26 грудня 1871 року?

Справа в тому, що спеціально для фельдшерських шкіл Статуту, що регламентував внутрішній устрій, прийом та обсяги викладання не було. Користувались Лікарським статутом, в якому пп. 629-639 стосувались фельдшерських шкіл. У звітах Полтавської губземуправи є відомості, що неодноразово піднімалось питання про необхідність затвердження нового Статуту, який, перш за все, змінив би вік вступників. Практика прийому з 12 років показувала, що після закінчення навчання випускники були занадто юні,

малоосвічені та й фізично не готові самостійно працювати фельдшерами, на що скаржились лікарі.

Було зрозуміло, що створити гарну сільську медицину без хороших фельдшерів не можливо. Тому розроблявся новий Статут, який би дозволив виховувати гарних помічників лікарів. Він був затверджений Міністерством внутрішніх справ 26 грудня 1871 року. Звідси й дата створення школи.

Згідно з новим Статутом прийом у перший клас вівся у віці з 16 до 18 років, термін навчання становив 4 роки, була значно розширена програма.

Навчання велось як за кошти земств (пансіонери), так і за власні кошти (так звані своєкошті).

Відразу ж після прийому у підпорядкування земства школі було виділено приміщення на території богоугодного закладу (з 1882 р. – губерньська земська лікарня, зараз Полтавська обласна клінічна лікарня ім.М.В.Скляфосовського). Власне, спеціально збудоване, приміщення школи отримала лише у 1899 році. Земство опікувалось санітарним станом школи, харчуванням учнів та їх дозвіллям, розширенням навчальної бази за рахунок придбання наочних посібників. Велика увага приділялася підвищенню загальноосвітнього рівня майбутніх фельдшерів та їх практичних навичок. Старшокласники чергували в палатах та приймальному покої, працювали в аптеці. У чоловічій фельдшерській школі навчалися хлопці різних станів (селяни, міщани, козаки, духовного звання) з усіх куточків Полтавської губернії.

Попит на середній медичний персонал був дуже великим, тому прийом та випуск постійно зростали. У 1878 році був навіть зафіксований конкурс: на 10 місць при вступі претендувало 22 хлопці. У 1885 році бажаючих вступити було вже 66, а прийнято лише 26, у 1893 році – відповідно 88-23, у 1894 році – 96-33, у 1899 році – 124-52, у 1903 році зі 175 бажаючих прийнято 36. І це не дивлячись на складні і напружені умови роботи фельдшерів.

Основна маса випускників працювала у сільській місцевості. Школа ж з самого початку свого існування була налаштована на забезпечення сільської земської медицини кваліфікованими кадрами. Згідно статистичних даних за 1911-1914

роки, у прилеглому до м. Полтави Полтавському повіті з населенням близько 300 тисяч чоловік функціонувало 11 лікарських дільниць. На них працювало 12 лікарів, 23 фельдшери та акушерки. У 1911 році фельдшери надавали допомогу амбулаторно і вдома 120780 разів, у 1913 році – 134628, у 1914 році – 159533 рази. В середньому це від 15 до 20 хворих в день. При цьому потрібно враховувати, що відстань від місця розташування амбулаторії до інших сіл дільниці іноді становила до 35 верст, а стан доріг бажав кращого.

Кількість предметів, що викладались у школі, постійно збільшувалась. Відомо, що у 1885 році їх число сягало вже 21, причому у молодших класах викладались в основному загальноосвітні предмети, а у старших – медичні. Згідно рекомендацій I З'їзду земських лікарів 15-24 вересня 1882 року у школі було посилено практичні заняття в палатах та приймальному покої, проводились навчання зі зберігання, точки та правки хірургічних інструментів, родовспоможення та віспопрививання.

Цікаво, що відомі на той час лікарі хірург М.Скліфосовський та лікар-психіатр О.Мальцев, які жили і працювали в Полтаві, теж долучились до виховання майбутніх помічників лікарів. Принаймні, лікар-психіатр О.Мальцев точно викладав у 1900 році психіатрію, а у 1910 – психіатрію та наркологію.

Випускникам видавались свідоцтва на звання фельдшера (відмінникам – старшого фельдшера). З 1913 року свідоцтво можна було отримати лише після обов'язкової річної практики. За отриману освіту необхідно було відслужити за направленням 6 років (по півтора року за кожен рік навчання), з 1882 року цей термін скорочено до 3-х років.

Є відомості, що з 1875 року випускникам почали дарувати «Повний підручник для фельдшерських учнів і фельдшерів» доктора Фішкіна, що був незамінним в роботі як постійна довідкова книжка, а з 1911 – кращим учням дарували фельдшерські набори інструментів.

Статут передбачав, що директором школи могли призначатися тільки старші лікарі губернської земської лікарні. Відомості, що збереглися, донесли до нас прізвища лише деяких з них: доктор медицини Петров В.О. (1900-1904 рр.),

доктор медицини Герлах В.Е. (1905-1918 рр.), Орловський О.М. (1918-1920 рр.). Паралельно вони викладали медичні предмети.

У 1882 році було встановлено посаду вихователя школи, в цьому ж році вперше згадується педагогічна рада як орган керування школою. З 1899 року введена посада інспектора (завуча), який став помічником директора по управлінню учбовим закладом.

Порядок призначення директором школи старшого лікаря губернської земської лікарні проіснував майже 50 років. Після смерті у 1920 році директора школи лікаря Орловського О.М. посаду обійняв не наступний лікар, а старший вихователь школи Іван Дмитрович Кулик.

Розповідь про цю людину заслуговує окремої уваги. Він закінчив школу у 1882 році, працював за фахом, а з 1887 року майже 40 років присвятив рідній школі спочатку на посаді вихователя, а з 1920 року по день смерті – директора. За роки його роботи школа випустила 1144 спеціалісти. Слава про Полтавську школу сягнула далеко за межі губернії. Враховуючи рівень підготовки, випускникам Полтавської школи віддавали перевагу перед випускниками інших шкіл.

Виховані І.Д.Куликом фельдшера користувались великим авторитетом і повагою своїх пацієнтів. Прибуття в село новопризначеного фельдшера часто перетворювалось на свято, його зустрічало все село з хлібом-сіллю.

Газета «Робітник», повідомляючи про похорон І.Д.Кулика 18 листопада 1926 року писала, що вдячні колишні вихованці несли труну на руках через все місто до кладовища. А у спогадах випускники називали його «батьком».

З 1933 по 1937 рік школою керував Юхим Іванович Воронянський. Людина трагічної долі, він був безпідставно репресований і розстріляний, а у жовтні 1957 року – реабілітований посмертно. Ще одна постать, відома як директор школи до 1941 року – Б.Шабелянський.

На жаль, буремні роки першої половини минулого століття не сприяли збереженню документальних скарбів нашого краю. Лише одна війна 1941-1945

років перетворила на попіл більш як три мільйона справ. Тому довоєнну історію школи довелося збирати по краплинах.

Інша справа – післявоєнний період. Документи ретельно зберігаються у сховищах архівів і можуть розповісти багато цікавого про історію учбового закладу, який попри численні зміни у назві (фельдшерська школа, фельдшерсько-акушерська школа, медичне училище, базовий медичний коледж) вже протягом півтора століття виконує свою основну функцію – готує кадри середнього медичного персоналу для установ охорони здоров'я.

Висновки та пропозиції. Становлення сільської медицини – процес тривалий, багатогранний і складний. Приклад цьому – сьогоднішня. І тому кожен етап цього процесу дає певний досвід.

Крім того, подальше вивчення та популяризація історії учбового закладу, що вже більш як півтора століття готує кадри медичних працівників середньої ланки, несе на собі і значний виховний вплив на студентську молодь.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Систематический свод постановлений и распоряжений Полтавского губернского земства за первые шесть трехлетья (с 1865 по 1882 г. вкл.). – Полтава: Типогр. насл. Пигуренко, 1886. – Вып. II. – С.860-872.
2. Адрес-календарь и справочная книжка Полтавской губернии на 1900 год / Сост. Д.А. Иваненко. – Полтава: Типо-Литография Губернского Правления, 1900.
3. Адресс-календарь и справочная книжка Полтавской губернии на 1903 год / Издание Полтавского Губернского Статистического Комитета. – Полтава: Типо-Литография Губернского Правления, 1903.
4. Отчет о состоянии Полтавской мужской фельдшерской школы за 1911 год. – Полтава: Электрическая Типо-Литография И.Л. Фришберга, 1912.
5. Отчеты о Полтавской губернской земской больнице, фельдшерской школе и оспенном телятнике за 1885, 1893, 1894, 1899, 1900 годы. – Полтава.
6. ДАПО, фр. – 8826, оп.1.

УДК: 343:1(043.2)

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ МЕТИ ПОКАРАННЯ

Варава Ірина Павлівна

старший викладач кафедри
кримінального права і процесу

Туренок Ельвіра Олегівна

Студентка II курсу
навчально-науковий юридичний факультет

Національний авіаційний університет

М.Київ, Україна

Анотація. У статті йдеться про мету покарання, розкривається його правовий та філософський аспект. На основі здійснених наукових розвідок відомих вчених галузі юриспруденції досліджується мета кримінального покарання. Висновок автора про мету покарання співзвучний думці Й. Г. Фіхте.

Ключові слова: покарання, мета покарання, свобода людини, права людини, кримінальне законодавство, злочин, засуджений, виправлення злочинця, функції покарання.

Саме поняття покарання завжди було і є донині найбільш принциповим питанням кримінального права. Але ще вагомішим є визначення мети покарання, адже від його вирішення залежить цілеспрямоване застосування самого кримінального законодавства.

В різні історичні періоди тема покарання, а відтак і мети покарання приваблювала відомих вчених галузі юриспруденції. А тому існують різні тлумачення цих понять. Більшість дослідників вважають, що мета покарання – це ідеальний, передбачуваний результат, до якого прагнуть суспільство і держава, обмежуючи на певний період права та свободи людини, яка вчинила злочин.

Про мету кримінального покарання дискутували здавна не лише у сфері кримінально-правової науки, воно часто було предметом роздумів філософів, теологів, соціологів. Якщо ми візьмемо до уваги той факт, що справжнє кримінальне право і юриспруденція взагалі починаються на межі права та життя, різноманітних галузей знання та управління, то стає очевидним філософський аспект кримінальної відповідальності. [1, с. 171].

Для того, щоб кримінальне покарання ефективно здійснювало свої функції, спробуємо спочатку відповісти на найголовніше питання — яку мету воно переслідує? Згідно чинного кримінального законодавства України (ст. 50 КК України) покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

З цього слідує, що метою покарання є: 1. Кара (як відплата за вчинений злочин). 2. Виправлення засудженого. 3. Запобігання вчиненню нових злочинів засудженими (спеціальна превенція). 4. Запобігання вчиненню злочинів з боку інших осіб (загальна превенція).

Але, ціль покарання полягає не в тому, щоб принести якусь користь чи задоволення, а тому, що його потребує сам розум. Винною у скоєнні певного злочину є людина, у якої був вибір і вона його зробила. Тобто, її дії відповідають вільній волі порушника закону.

Протягом багатьох століть тривають дискусії щодо вагомості тієї чи іншої мети покарання. І. Кант, наприклад, головною метою міри покарання вважав відплату «рівним за рівне» і доводив, що лише принцип рівності може бути відображенням справедливості. На його думку, повинна бути певна рівність між вчиненим злочином і покаранням. Щодо смертної кари, то вона має бути покаранням лише за вбивство, і в цьому випадку не може бути іншої відплати. Таким чином, за Кантом навіть найтяжче довічне позбавлення волі не може бути достатньою відплатою за вбивство [2, с. 295–296].

Й. Г. Фіхте вбачав у меті покарання дещо більше. Він вважав, що окрім мети залякування і відплати, воно має містити іншу практичну мету – виправлення

злочинця. Варто зазначити, що саме Й. Г. Фіхте поєднав в одній теорії цілі запобігання злочину та виправлення засудженого і далі доводив: «Доки в суспільстві не буде вирішено питання, що є справжньою метою: спокута, ізоляція, перевиховання чи знеохочення потенційних злочинців, - ми не досягнемо жодної з цих цілей, а отримаємо лише плутанину, у якій злочин породжує ще більший злочин» [3, с. 36].

Сьогодні світова спільнота, зокрема і українське суспільство переживає новий етап гуманізму. Нинішній час вимагає проведення заходів щодо гуманізації та декриміналізації нашого законодавства у сфері покарання. Ми з кожним днем все більше переконуємось у тому, що стримати зростання злочинності суворими санкціями малоефективно, тому запобігання злочинам будь-якою ціною не може бути принципом кримінальної політики нашої держави. У сучасній кримінально-правовій політиці, що стосується сфери покарань серед шести головних завдань постає на чільне місце завдання формування гуманної складової через створення та реалізацію механізму захисту особи, її гідності, прав і свобод (в статусі потерпілого чи злочинця), а також суспільства в цілому. Про гуманізацію покарання свідчить положення ст. 28 Основного Закону: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню».

Сьогодні ми маємо переакцентувати мету покарання з репресивної функції на функцію правовідновлювальну, бо саме вона розкриває сутність покарання.

Отже, виходячи з вище розглянутого, можна підсумувати, що сучасне кримінальне законодавство України містить ще чимало стереотипів старого репресивного мислення, успадкованого від радянсько-тоталітарного інституту покарань. Тому час зосередитись саме на правовідновлювальній функції покарання. Злочин – це те, що вже вчинено, і жодна кара його не анулює. Помста може ненадовго відволікти потерпілих через відчуття задоволення, але не вона не вирішить проблему скоєння злочинів у майбутньому. Інше ж почуття, яке може бути виховане у злочинців, це - каяття у вчиненому ним

злочині, примирення з потерпілим, почуття гідності. Воно є тією силою, котра зможе запобігти вчиненню злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О.І. Право покарання злочинців (філософсько-правовий аспект) / О.І. Бойко // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1(4). – С. 149-171.
2. Кант И. Метафизика нравов : в 2 ч. / И. Кант. – М. : Мысль, 1965. – Ч. 2. – 478 с.
3. Фуллер Лон. Л. Анатомія права / Лон. Л. Фуллер; пер. з англ. Н. Комарова. – К.: Сфера, 1999. – 144 с.

УДК 37.134:372.4

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ШКОЛІ І СТУПЕНЯ

Попова О.Л

кандидат історичних наук

в.о. завідувача кафедри технологій навчання

охорони праці та дизайну

м. Біла Церква, Україна

Анотація: обґрунтувати концептуальні основи професійної підготовки майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності в початковій школі.

Ключеві слова: Актуальність проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя до соціально-педагогічної

Вагомий внесок у науково-філософське осмислення професійної діяльності здійснили В. Андрущенко, В. Киричук, В. Кремень, Н. Ничкало, П. Саух та інші вчені. Педагогічну діяльність як особливий вид соціальної діяльності розглядають С. Гончаренко, Г. Васянович, І. Зязюн, О. Романовський, О. Пономарьов та ін.; теоретичні основи соціальнопедагогічної діяльності вивчають О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, В. Поліщук, Н. Сейко, З. Шевців. Відтак професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів до соціально-педагогічної діяльності в умовах сучасних суспільних трансформацій потребує окремого наукового дослідження. Мета статті – обґрунтувати концептуальні основи професійної підготовки майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності в початковій школі. Педагогічний зміст соціально-педагогічної діяльності передбачає синтез необхідних, усвідомлених і цілеспрямованих відносин, зумовлених метою створення соціально-виховного середовища навчального закладу та свідому оптимізацію суспільних виховувальних впливів. Соціально-педагогічна

діяльність є віддзеркаленням об'єктивних тенденцій суспільного розвитку, що потребують спеціально визначеного змісту й організаційних технологій у розгорнуту програму поетапного поступу до гармонійного розвитку особистості в соціумі. Тому професійну соціальнопедагогічну діяльність майбутнього вчителя розглядаємо у широкому соціальному та специфічно педагогічному дискурсі. Підготовку майбутнього вчителя до соціально-педагогічної діяльності трактуємо як цілеспрямований комплексний процес, що передбачає оволодіння ним систематизованими знаннями, вміннями, педагогічними цінностями і професійно значущими якостями задля набуття практичного досвіду цієї діяльності.

На концептуальному рівні результатом підготовки майбутнього вчителя до соціально-педагогічної діяльності вважаємо його особистісно-професійну готовність як інтегроване утворення, що синтезує в собі складові компоненти (когнітивний, мотиваційний, соціально-комунікативний, морально-естетичний, діяльнісно-технологічний), виокремлені відповідно до змісту цієї діяльності, особливостей і умов її здійснення в навчальновиховній практиці. Головну мету педагогічної освіти В. Сластьонін визначає як професійно-особистісний розвиток учителя [8, с. 79–81]. В умовах педагогічного університету особистісний розвиток студента здійснюється у процесі його навчальної та науково-дослідницької діяльності, що передбачає опанування професією. Особистісну готовність майбутнього фахівця вважаємо провідною стосовно готовності професійної, адже ефективність соціально-педагогічної діяльності детермінована високими духовними ідеалами, гуманістичною спрямованістю, креативністю, моральноестетичним ставленням до суб'єктів взаємодії. Методологічний підхід у статті розглядаємо як систему основних філософських положень, що сукупно становлять основу наукового дослідження, а теоретичний підхід – як низку соціально-педагогічних теорій, використання яких уможлиблює виявлення суперечностей, принципів і закономірностей перетворення предмета професійної діяльності. Розроблення концептуальних засад здійснено з орієнтацією на процес професійної підготовки майбутнього

вчителя як цілісної системи, що включає педагогічне цілепокладання, зміст освіти, методи, засоби, технології досягнення поставленої мети, а також студента як суб'єкта соціальнопедагогічного процесу та викладача як організатора цього процесу. У дослідженні виокремлюємо основні методологічні підходи: міждисциплінарний, соціосистемний, аксіологічний, культурологічний, структурно-функціональний, суб'єктно-діяльнісний, синергетичний, які слугують підґрунтям проєктованої концепції. У сучасній педагогічній науці пропагується інтегрування класичного (системного), некласичного (екзистенціального) та постнекласичного (наративного) підходів у аналізі та проєктуванні професійної діяльності. У цьому ракурсі в підготовці майбутнього вчителя до соціально-педагогічної діяльності вважаємо доцільним орієнтуватися на визначені методологічні та загальнодидактичні принципи. Принцип комплексності характеризує соціально-педагогічну діяльність як складну систему, що потребує міждисциплінарного вивчення й аналізу її складових і часто призводить до непередбачуваних результатів її дослідження та практичної реалізації. Це породжує необхідність —еклектичного підходу в моделюванні професійної спрямованості досліджуваного феномена. Такий підхід уможливорює поєднання наукової та ненаукової творчості, раціональних й інтермінаційних методів дослідження [7, с. 40]. З цим принципом професійна підготовка майбутнього вчителя до соціально-педагогічної діяльності в початковій школі передбачає опанування ним наукових теорій, законів, понять, методів і форм пізнання на міжпредметній основі шляхом інтегрування виокремлених знань і видів навчально-дослідної та соціально-позитивної діяльності. Принцип наукової стратегії передбачає науково-педагогічний пошук, вироблення оригінальних технологій реалізації функцій соціальнопедагогічної діяльності у практиці школи і підготовки майбутнього вчителя до її ефективного здійснення, тобто починаючи від визначення проблеми, її методологічного обґрунтування, оцінювання до створення її моделі з формуванням теоретичних засад, методики роботи та кінцевого результату. У сучасній вищій освіті гостро стоїть проблема

формування глибинних теоретико-методологічних знань майбутніх фахівців, стійких світоглядних позицій, на яких ґрунтується професійна діяльність у школі. Утім значна кількість учителів здебільшого схильні до стереотипно-практичної діяльності, що виключає систематичне наукове самовдосконалення, через небажання вивчати нововведення часто консервативно їм протидіють. Завдання наукової стратегії, передусім, у соціально-педагогічному ракурсі – це прогнозування можливих негативних чи позитивних явищ на інтуїтивному рівні, до яких може привести впровадження творчих пошуків у виховному процесі. У соціально-педагогічній діяльності, що ґрунтується на гуманістичних позиціях, у роботі з девіантними учнями, їхніми батьками, налагодженні консультування обдарованих дітей, здійсненні культурнодозвілєвої (анімаційної) діяльності тощо особливої значущості набуває сценарій реалізації наукової стратегії з глибинним прогнозуванням її результативності. Відтак принцип наукової стратегії у професійній підготовці вчителя передбачає відображення відповідності змісту вищої освіти суспільно-освітнім вимогам, сучасним науковим досягненням і реаліям навчально-виховної практики. У рамках класичної методології принцип системності – це спрямування професійної підготовки майбутнього вчителя до соціальнопедагогічної діяльності як складної системи, що містить певні впорядковані елементи, які взаємопов'язані між собою таким чином, що виключення чи введення нового елемента закономірно відображається на інших [4, с. 81]. Підготовка педагога початкової школи здійснюється як система загальнонаукових структурно-функціональних зв'язків з урахуванням наступності між етапами (роками) навчання та відповідними програмами в центрі багаторівневої педагогічної освіти. Формування науково-теоретичних та організаційно-технологічних засад професійної підготовки майбутніх фахівців передбачає: включення соціально-педагогічної проблематики до науково-дослідних програм університету; психолого-педагогічне діагностування студентів на предмет виявлення рівня їхньої професійної готовності за напрямками соціальнопедагогічної діяльності; проведення науково-практичних симпозіумів, конференцій, семінарів з

окресленої проблеми із залученням студентської молоді, вчителів базових шкіл і працівників соціальних служб; підвищення професійної кваліфікації викладачів із питань соціокультурного формування та розвитку майбутніх учителів; підготовку і видання наукових, навчально-методичних посібників з окресленої теми. Перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо в моделюванні соціокультурного простору навчальних закладів різних типів, просвітницькій діяльності в соціально-педагогічній сфері, дослідженні особливостей підготовки до соціально-педагогічної діяльності вчителів сільських малокомплектних шкіл, розробленні теоретико-методичного супроводу для використання соціально-виховних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. Раціогуманізм як форма гуманізму відповідна викликам сучасності / Г. Балл // Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. — Вип. XIV. — Ченстохова ; Київ, 2012. — С. 93—108.
2. Бех І. Д. Рефлексія / І. Д. Бех // Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. — 2-е видання / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. — Київ; Сімферополь : Універсум, 2013. — С. 368—371.
3. Гончаренко С. Фундаменталізація освіти як дидактичний принцип / С. Гончаренко // Шлях освіти. — 2008. — № 1 (47). — С. 2—6.
4. Гурова Р. Г. Социологические проблемы воспитания / Р. Г. Гурова. — М. : Педагогика, 1981. — 176 с.
5. Пальшкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи : практико-орієнтований підхід : автореф. д-ра пед. наук:13.00.04 / І. О. Пальшкова. — Одеса, 2009. — 45 с.
6. Пішак В. П. Роль теоретичної та практичної підготовки у становленні професійної ідентичності майбутнього медичного працівника / В. П. Пішак, А. С. Борисюк // Психологічна і педагогічна науки в Україні : зб. наук. праць :

УДК 336

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЛІДЕРСТВА СВІТОВОЇ РЕЗЕРВНОЇ ВАЛЮТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Нікола Світлана Олегівна

к.е.н, доцент

Широкова Аліса Олександрівна

студентка

Одеський національний Університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Анотація: У даній статті ставиться задача визначити, що розуміється під світовою резервною валютою, яка з валют провідних країн світу займає лідируючі позиції як резервна. Проаналізовано боротьбу трьох провідних валют світу: долара, євро та юаня. Досліджено здатність валют що входять до валютного кошика SDR зайняти провідні позиції у світовій економіці. Визначено та узагальнено основні тенденції у міжнародних валютних резервах.

Ключові слова: резервна валюта, долар, євро, курс валюти, ВВП, юань, кошик SDR.

У сучасній економічній системі під світовою валютою або глобальною валютою розуміється валюта за допомогою якої проводиться велика частина міжнародних платежів, і яка служить основною резервною валютою. На разі основними світовими та резервними валютами залишаються долар і євро з частками в резервах центральних банків (станом на кінець 2018 року) близько 62 % і 21 % відповідно. Варто зауважити, що останні декілька років спостерігається тенденція до зменшення частки долара у міжнародних валютних резервах, і навпаки, зростає частка євро. Однак, долар залишається провідною резервною світовою валютою.

Основна особливість «передової» валюти полягає в тому, що економічні агенти

приймають її як платіжний засіб, навіть якщо це не їхня національна валюта. Це означає, наприклад, що німецька автомобільна компанія приймає плату в доларах США за свої автомобілі, продані в Японії, навіть незважаючи на те, що вона повинна сплачувати своїм працівникам заробітну плату, ренту та податки в євро. Тим не менш, доларові доходи можна використовувати, наприклад, для придбання нафти у країн ОПЕК. Ці країни мають власну валюту, але вони також приймають долар США як платіжний засіб, оскільки вони можуть використовувати доларові надходження на імпорتنу продукцію з інших країн.

Це призводить до наступного робочого визначення: валюта може розглядатися як провідна валюта світової економіки, якщо вона використовується для фінансових операцій (середовище обміну), як грошовий показник вартості та як резервна валюта (запас вартості) не тільки вітчизняними економічними суб'єктами, але й багатьма чи майже всіма суб'єктами у всьому світі.

Необхідність даного дослідження зумовлена помилковими припущеннями про те, що долар є «світовою резервною валютою». Насправді ж, долар - це «основна резервна валюта світу». Будь-яка валюта може бути резервною валютою, адже не існує законів, які визначають в якій валюті тій чи іншій країні зберігати свої резерви. Немає жодних офіційних заяв, що змушують уряди країн утримувати основну частину своїх валютних резервів в доларах США, це лише результат індивідуальних рішень кожної країни.

Наскільки нам відомо, на долар припадає близько 62% резервів, євро - 21%, на інші валюти припадає 17% розподілених глобальних резервів (рис 1) [1]. То чому саме долар є основною резервною валютою у світі? Чому більшість країн прийняли рішення утримувати основну частину своїх резервів у доларах США? Долар зайняв лідируючі позиції серед інших валют завдяки низці критеріїв притаманних США, серед яких:

- наявність великих, ліквідних фінансових ринків, здатних залучати величезні інвестиції (в даний час принаймні 6,3 трлн - резерви у доларах США, і, імовірно, ця цифра наближається до 7,2 трлн \$);
- репутація безпеки та верховенства права, що зумовлює готовність інших

країн інвестувати мільярди та мільярди доларів у державні цінні папери цієї країни;

- готовність керувати дефіцитом поточного рахунку безстроково, оскільки це аналог надлишку капіталу[2].

Рис 1. Процент розподілених резервів

На даний момент, лише США відповідає усім трьом критеріям. Близькою до цих критеріїв є лише Японія, проте вона виявляє нульовий інтерес до того, щоб їхня валюта здобула статус основної резервної валюти, оскільки це спричиняє зростання курсу валюти, падіння експорту, зменшення темпів зростання та безробіття.

Із крахом Бреттон-Вудської валютної системи долар лише незначною мірою втратив свою роль на світовій арені. Він продовжує залишатися провідною резервною валютою.

Хелейнер та Кіршнер виокремлюють такі сильні сторони долара як провідної резервної валюти, як [3, с. 2]:

- розмір економіки США;
- інституційна забезпеченість;
- рівень розвитку ринків капіталу;
- темпи зростання економіки США;
- її життєздатність та прибутковість;

- політична стабільність США;
- фізична захищеність США.

За підрахунками МВФ, ВВП США у 2018 році становив близько 20,5 трлн доларів США. Це було еквівалентно приблизно 24% світового ВВП. Це означає, що США залишаються найбільшою економікою у світі, випереджаючи Китай (13,5 трлн доларів США, 16% світового ВВП) та Японію (5,1 трлн доларів США, 6,0% світового ВВП). Навіть євросона в цілому з ВВП близько 13,7 трлн доларів США має меншу економічну потужність, ніж США.

Іншими аргументами на користь долара США як провідної валюти є економічна та політична стабільність, статус відкритої ринкової економіки, конвертованість долара США та високорозвинена фінансова система.

Те, що долар США є провідною валютою світової економіки, відображається, серед іншого, на її важливості для транзакцій на світовому валютному ринку. Кожні три роки Банк міжнародних розрахунків публікує розрахунок частки окремих валют у світових валютних операціях. У доларах США на 2016 рік припадало 88% цих операцій, за ними йдуть євро (31%), японська ієна (22%) та британський фунт (13%). Тут слід зазначити, що валюти обмінюються між країнами на валютному ринку, так що в кожній біржі беруть участь дві валюти. Як результат, частки всіх валют у глобальних валютних операціях складають до 200%.

Домінування долара США відбивається і на офіційних резервних фондах центральних банків. МВФ публікує щоквартальне розбиття світових валютних резервів центральних банків. У третьому кварталі 2018 року трохи менше 62% усіх резервів центрального банку складала долари США. Приблизно 20,5% євро була другою за важливістю резервною валютою у світі. На китайську валюту припадало менше 2% світових резервів. Зважаючи на це видатне значення для фінансування глобальних економічних операцій, долар США є безперечною провідною валютою світової економіки. Що стосується економічної міцності, то для долара США існує лише дві можливі альтернативи: юань та євро.

Федеральна резервна система США (ФРС) завжди сприяла глобальному

домінуванню долара і забезпечувала йому достатню ліквідність. Не в останню чергу через це провідна роль американської валюти вже давно підтримується сама собою.

І саме ліквідність долара перетворила його в "тиху гавань" для інвесторів - зрештою, долар завжди можна знову продати. Іноді це може призвести до гротескних ситуацій: наприклад, якщо починає "пахнути смаженим", інвестори - серед них, зрозуміло, центральні банки і великі компанії - переводять активи в долари навіть тоді, коли саме США стають головним джерелом загроз для світової економіки. Так було і під час останньої фінансової кризи, і відбувається щоразу, коли в Конгресі США сперечаються про запровадження верхньої межі для американського держборгу.

Економіст Баррі Ейхенгрін називає це "непомірним привілеєм" США. І водночас навіть він альтернативи цьому не бачить. Оскільки у двох основних суперників долара є серйозні недоліки: євро Ейхенгрін називає валютою без держави, а китайський юань - валютою, де держави дуже багато. Іншими словами, у разі різкого ослаблення євро немає такого уряду, який би повністю взяв на себе завдання стабілізації валюти. Що стосується юаня, то він повністю контролюється політичним керівництвом Китаю, а не ринком [4].

Євро є «другою» резервною валютою, яка з'явилася всього лише 20 років тому. У безготівкових розрахунках євро було запроваджено з 1 січня 1999 року, в готівкових – з 1 січня 2002 року. Сьогодні євро – це «рідна» валюта для більш ніж 340 мільйонів громадян в 19 країнах євросони, що забезпечує суверенний економічний центр сили в Європі. В готівковому обігу наразі перебуває 951 млрд євро, що робить цю валюту найбільш "готівковою" у світі, випереджаючи за цим показником навіть долар США. Євро зберігає значення в світі як друга міжнародна резервна валюта після долара США - до євро прив'язані курси валют понад 20 держав світу, а його частка в міжнародних розрахунках становить близько 30%. Загалом євро – основна противага та конкурент світовому лідерству американського долара.

На сьогодні валютна пара "долар-євро" є одним зі "стовпів" світової фінансової

системи, адже в цій парі зійшлися дві найбільші економіки світу. Тому за паритетом цих двох валют дуже уважно слідкують усі економісти планети, визначаючи за ним міру економічної потужності і стабільності двох світів – Старого і Нового. У січні 1999 року, коли євро почали використовувати для безготівкових розрахунків поряд з національними валютами країн євросони, його курс становив 1,18 долара (іншими словами, економіка Європи виглядала більш здоровою і потужною, ніж американська). Проте згодом політикам та економістам обох півкуль довелося понервувати, коли курс євро почав стрімко падати. У жовтні 2000 року він досягнув рекордно низької позначки – за один євро давали лише 82 американських центи (означало, що США економічно “перемогли” Євросоюз). Максимальний курс 1,6 долара за 1 євро було зафіксовано у липні 2008 року, якраз напередодні світової фінансової кризи, що почалася з США. Сьогодні паритет євро-долар складає близько 1,3 (номінальний ВВП США – близько 17,4 трлн доларів, а Євросоюзу трохи більший – 18,5 трлн доларів).

За двадцять років євро пережив кілька випробувань, найважливіше – це криза суверенних боргів країн південної Європи, перш за все Греції. В 2015 році державний борг Греції сягнув 399 млрд євро, або 175% ВВП, країна допустила технічний дефолт. Рятуючи Грецію, Євросоюз, зокрема, вплив в її економіку близько 110 млрд євро та примусив греків до строгої економічної “дієти”. Таким чином європейські резерви дещо виснажились, а монетарна політика стала більш жорсткою. Через це європейські радикали й досі протестують, просуюючи ідею відмови від євро та повернення країн Євросоюзу до власних валют [5].

Конвертація євро в американський долар дозволяє визначити, скільки доларів в євро можна купити відповідно до його курсу. Він порівнює вартість євро зі значенням долара.

28 грудня 2018 року євро коштувало 1,14 долара. Це означало, що за євро можна придбати на 14 центів більше товарів і послуг, ніж за один долар. Це низький показник порівняно з його піком в 1,6 долара 22 квітня 2008 р. (рис. 2). Це

означає, що долар у 2018 році зміг «проникнути глибше» в Європейський Союз, ніж у 2008 році [6].

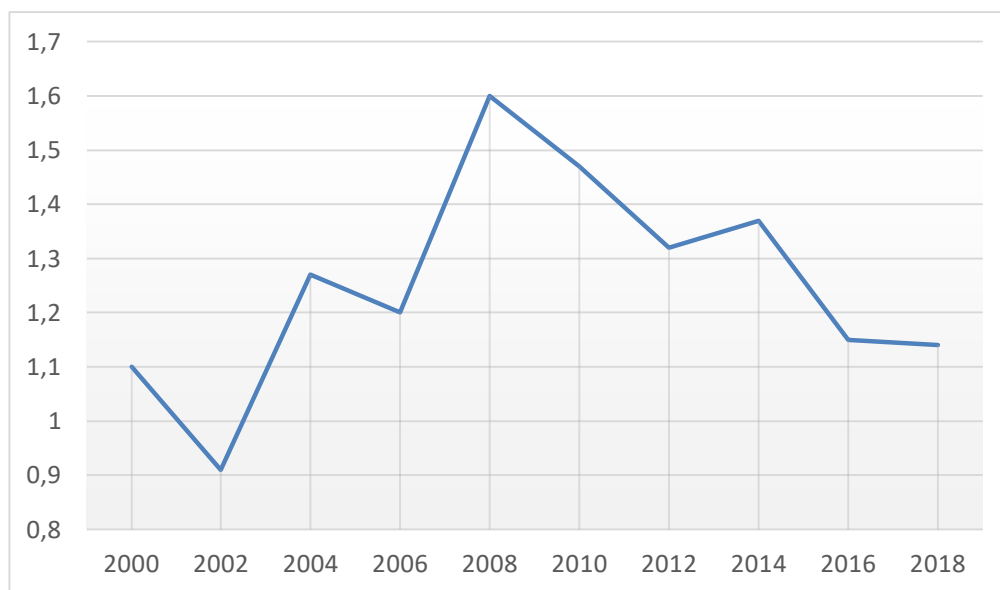

Рис 2. Динаміка співвідношення курсу євро до американського долару

Євро має гнучкий курс. Це означає, що його курс змінюється щодня. Це відбувається тому, що він є об'єктом торгівлі на валютному ринку. Вартість євро залежить від трьох факторів. Найважливішою є базова процентна ставка Європейського центрального банку. По-друге, інвестори враховують рівень заборгованості окремих країн, таких як Греція. Третє - сила європейської економіки.

Виходячи з цих факторів, форекс-трейдери прогнозують чи зросте валюта у вартості чи ні. Коли економічне зростання в Європі є сильним або коли процентні ставки зростають, торговці прогнозують збільшення вартості. Потім вони пропонують ціну. Інші торговці можуть проаналізувати ті самі дані і вирішити, що натомість вартість валют зменшиться. Ці торговці знижують ціну. Складна взаємодія цих факторів визначає ціну валюти в будь-який момент.

13 листопада 2015 року Виконавчою радою МВФ було прийнято рішення про включення китайського юаня до складу резервних валют. Офіційно юань поповнив склад кошика SDR з 1 жовтня 2015 р. Питома вага юаня склала 10,92%, що більше, ніж вага єни - 8,33%, і фунта стерлінгів - 8,09% (рис. 3).

Заява про те, що китайський юань увійде до складу резервних валют МВФ з

вагою 10,92% не стала несподіваною, оскільки історично одним з факторів, що визначають частку валюти в кошику SDR, є роль країни у світовій торгівлі. На сьогоднішній день Китай є найбільшим експортером у світі (12,3% світового експорту), і другим після США імпортером (10,3% світового імпорту).

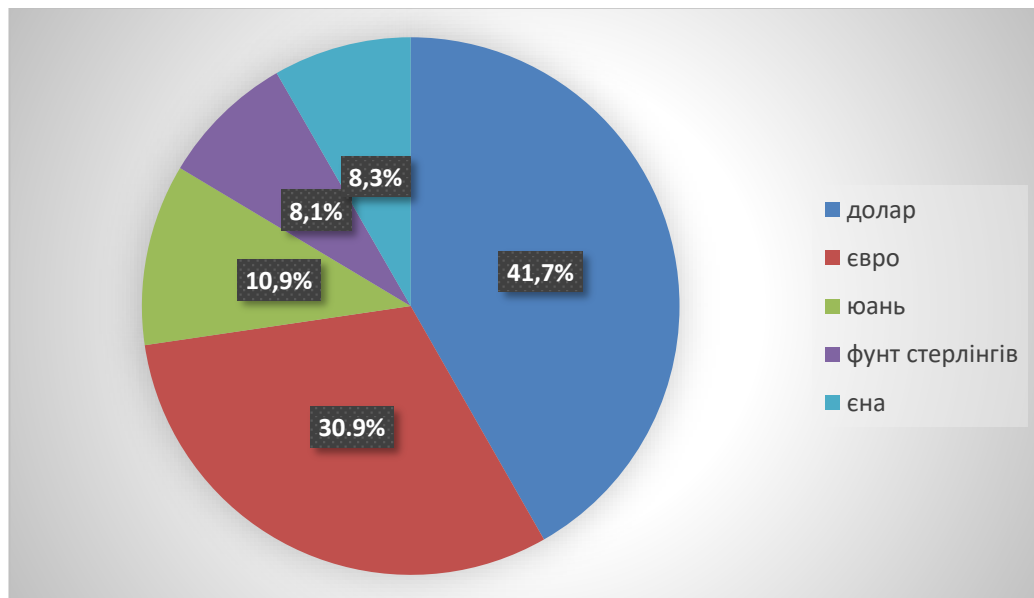

Рис 3. Структура кошика резервних валют МВФ з 1.10.2016 р [7]

У 2010 році американська сторона заблокувала включення юаня до складу резервних валют, аргументувавши своє рішення невідповідністю юаня критерію «вільного користування». Тоді курс євро становив понад \$ 1,4, а курс фунта стерлінгів трохи більше \$ 1,6. Це означало, що для прийняття «нового сусіда» посунутися довелося б долару. Наразі, коли курс євро, в порівнянні з 2011 роком, зменшився майже на 30%, а британський фунт переживає не найкращі часи (в зв'язку з рішенням Brexit), американська валюта зберегла свою частку в кошику SDR.

Включення юаня є важливою віхою в процесі інтеграції китайської економіки в світову фінансову систему. Той факт, що МВФ визнав юань вільно використовуваною валютою, відображає розширювану роль Китаю у світовій торгівлі, значне збільшення використання юаня в міжнародному масштабі і зростання операцій з ним. Він також служить віддзеркаленням прогресу, досягнутого в реформах грошово-кредитної, валютної і фінансової систем Китаю, і визнанням успіхів в лібералізації, інтеграції і вдосконалення

інфраструктури його фінансових ринків.

Очікується, що включення юаня до кошику СПЗ буде додатково розвивати вже запущений процес розширення використання юаня та операцій з ним у міжнародному масштабі. Крім того, хоч розкриття даних не є офіційним критерієм для включення валюти до кошику СПЗ, емітенти резервних валют, як правило, дотримуються високих стандартів у відношенні прозорості.

Офіційні органи Китаю зробили заслужуючі схвалення кроки по збільшенню відкриття даних і розширенню своїх зобов'язань по багатосторонніх ініціативах щодо подання даних про валютний склад резервів в МВФ. Крім того, офіційні органи Китаю продовжують роботу з Банком міжнародних розрахунків над поданням статистики про банківський сектор Китаю. Ці зрушення призведуть до більш широкого прийняття юаня серед офіційних власників валютних резервів [8].

Принаймні, поки що Китай не може вважатися провідною валютною країною, оскільки китайська валюта не відповідає критерію необмеженої конвертованості. Крім того, зважаючи на все ще досить сильне втручання держави в економіку та недостатню прозорість щодо фактичного обсягу державного та приватного боргу, виникають сумніви щодо довгострокової економічної стабільності, а отже, і щодо ефективності функціонування китайської валюти .

Таким чином, євро наближається до статусу (потенційної) основної валюти: рівень ВВП, ринкові економічні структури, рівень розвитку інститутів фінансового ринку, конвертованість - всі ці аспекти є аргументами на користь євро як світового лідера валюта. З часткою 20,5% євро є на сьогодні другою за важливістю резервною валютою у світі після долара США. Однак довіра до євро пригнічується бурхливими дискусіями щодо можливого виходу окремих країн-членів єврозони та досі невирішених боргових проблем країн-членів південної Європи - насамперед Греції, але наразі також Італії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Международный валютный фонд URL: <https://www.imf.org/external/Russian/index.htm>
2. What happens if the U.S. dollar loses its status as the world's major reserve currency? URL: <https://www.quora.com/What-happens-if-the-U-S-dollar-loses-its-status-as-the-worlds-major-reserve-currency>
3. Helleiner, Eric, and Jonathan Kirshner, eds. The future of the dollar. Cornell University Press, 2012, 249 p. / [Электронный ресурс] –URL: <https://books.google.com.ua/books?id=ClXFYgyp8i0C&pg=PA24&dq=Helleiner,+Eric,+and+Jonathan+Kirshner,+eds.+The+future+of+the+dollar&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwj1jtv89XjAhXksosKHZpNArMQ6AEILzAB#v=onepage&q=Helleiner%2C%20Eric%2C%20and%20Jonathan%20Kirshner%2C%20eds.%20The%20future%20of%20the%20dollar&f=false>
4. Чи похитнуться позиції долара, і хто загрожує американській валюті URL: <https://bit.ly/2SQghJ>
5. З ювілеєм, євро! URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2612479-z-uvileem-evro.html>
6. Архив валютных курсов URL: <https://index.minfin.com.ua/exchange/archive/>
7. Что означает присвоение юаню статуса резервной валюты URL: <https://www.capital.ua/ru/publication/75431-что-означаet-prisvoenie-yuanyu-statusa-rezervnoy-valyuty>
8. МВФ включает китайский юань в корзину специальных прав заимствования URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2016/09/29/AM16-NA093016IMF-Adds-Chinese-Renminbi-to-Special-Drawing-Rights-Basket#>

УДК 574.472

**ЕКОЛОГО-ТАКСОНОМІЧНІ СПЕКТРИ ВИДІВ ПОЛІРЕГІОНАЛЬНОЇ
ГРУПИ АРЕАЛІВ УГРУПОВАНЬ РОСЛИН ТЕХНОГЕННИХ ЕКОТОПІВ
КРИВОРІЖЖЯ**

Маленко Яна В'ячеславівна

к.б.н., завідувач кафедри ботаніки та екології

Волознев Анатолій Володимирович

студент

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: на основі використання основних положень теорії еколого-таксономічних спектрів визначено особливості складу видів полірегіональної групи ареалів рослинних угруповань відвалів Криворіжжя. Побудовані спектри таксонів, екоморф, таксономічного об'єму екоморф та екоморфічної ємності таксонів загальні для цієї групи ареалів та специфічні для певних ареалогічних груп, фракцій.

Ключові слова: рослинні угруповання, група ареалів, таксон, екоморфа, спектри, таксономічний об'єм екоморф, екоморфічна ємність таксонів, відвали.

Сучасний аналіз складу угруповань організмів – своєрідна призма, що відбиває численні пристосувальні особливості організмів до існування та виживання в певних умовах середовища. Він базується на таких фундаментальних принципах, як: багаторівневість організації живого; множинність систем; нелінійність та мультиспрямованість еволюції; субстанційність та функціональність єдності живого. Розробка теорії еколого-таксономічних спектрів стала суттєвим етапом розширення можливостей багатоцільового вивчення рослинних угруповань [8]. Застосування основних положень та принципів цієї теорії у поєднанні з хорологією дозволяє отримувати

різнопланові характеристики рослинних угруповань, як аспекти існування, розвитку та розподілу організмів різних таксонів, життєвих форм, фітохоріономічних (хорологічних чи ареалогічних) груп на фоні специфічних умов, простору та часу [2].

Дослідження особливостей складу певних груп ареалів серійних рослинних угруповань техногенно трансформованих екосистем Кривбасу майже відсутні. Це обумовлює актуальність їх проведення в межах комплексного аналізу з метою отримання додаткової географічної характеристики екології видів, з'ясування особливостей еколого-таксономічних спектрів представників різних ареалогічних груп, визначення певних аспектів специфіки сучасного розвитку рослинності техногенних екотопів.

Об'єкт дослідження – полірегіональна складова серійних рослинних угруповань відвалів. Дослідження проводилися в межах відвалів південно-західної зони Кривбасу і охоплювали відвали “Нульовий”, “2-3”, “Степовий” ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг”, відвали “Правобережний”, “Лівобережний” ПАТ “Південний гірничозбагачувальний комбінат”, “Шимановський”.

Вивчення складу полірегіональної групи ареалів угруповань рослинних організмів в ході польових маршрутних та напівстаціонарних досліджень проводилося протягом 1996-2019рр. із залученням класичних фундаментальних видань та сучасних конспектів флори. Геоботанічний опис та екологічний аналіз здійснювалися відповідно загальноприйнятим методикам. Географічна структура аналізувалася шляхом визначення приналежності ареалів видів до фітохоріонів, які були виділені А.Л. Тахтаджяном [7] та модифіковані В.В. Протопоповой [4]. Таксономічний та екологічний аналіз проведені з використанням основних положень теорії еколого-таксономічних спектрів В.І. Шанда [8, 9], Я.В. Маленко [1]. Господарська оцінка видів здійснена на основі фундаментальних видань та сучасних конспектів флори [3, 4, 5, 6], монографій та праць вчених. Результати досліджень статистично опрацьовані.

Дослідження рослинних угруповань відвалів південно-західної зони Кривбасу дозволили виявити 310 видів покритонасінних рослин, що належать до 215

родів та 55 родин. 72 види, що виростають в межах району дослідження є представниками полірегіональної групи ареалів. Ці види входять до складу 59 родів 21 родини. Провідними за кількістю видів та родів є такі 5 родин загального таксономічного спектру полірегіоналів (перша цифра – кількість видів, в дужках відсоток загальної кількості видів, друга – кількість родів): Айстрові (Складноцвіті (*Asteraceae (Compositae)*) – 18 (25,0), 14 (23,7); Тонконогові (Злакові (*Poaceae (Gramineae)*) – 14 (19,4), 11 (18,6); Капустяні (Хрестоцвіті (*Brassicaceae (Cruciferae)*) – 6 (8,3), 6 (10,1); Бобові (*Fabaceae (Leguminosae)*) – 4 (5,6), 3 (5,1); Лободові (*Chenopodiaceae*) – 4 (5,6), 2 (3,4). Перелічені родини охоплюють 63,9% таксономічного спектру видів полірегіональної групи ареалів (46 видів) та 60,9% таксономічного спектру родів (36 родів). З трьох видів кожна (4,1%) складаються такі родини: *Apiaceae (Umbelliferae)* – 3 (5,1), *Scrophulariaceae* – 2 (3,4), *Amarantaceae* – 1 (1,7). Чотири родини містять по 2 види (2,8%) кожна: *Polygonaceae* – 2 (3,4), *Solanaceae* – 2 (3,4), *Lamiaceae (Labiatae)* – 2 (3,4), *Convolvulaceae* – 2 (3,4). Дев'ять родин загального таксономічного спектру полірегіональної групи ареалів угруповань рослин відвалів зони дослідження наведені 1 видом 1 роду (відповідно кожна 1,4%, 1,7%). Таким чином, таксономічний спектр видів полірегіональної групи ареалів, як і загальний спектр видів рослинних угруповань обстеженого району, характеризується домінуванням за кількістю видів і родів небагатьох родин.

Спектри таксонів полірегіональної групи ареалів охоплюють таксономічні спектри таких ареалогічних груп: космополіти, гемікосмополіти, європейсько-американські види. Порівняння таксономічних спектрів ареалогічних груп свідчить, що: 1) найбільш ємні спектри таксонів властиві гемікосмополітам, що наведені 34 видами 32 родів 13 родин; 2) спектри таксонів європейсько-американських видів звужені і містять лише 7 видів 7 родів 4 родин; 3) таксономічні спектри космополітів поєднують 31 вид 26 родів 13 родин; 4) позиції провідних за кількістю видів та родів родин загального спектру таксонів полірегіональної групи ареалів суттєво варіюють у таксономічних спектрах

ареалогічних груп; 5) таксономічні спектри гемікосмополітів більш наближені до загального спектру таксонів полірегіональної групи ареалів; 6) лише родини *Asteraceae* та *Fabaceae* представлені в усіх визначених спектрах таксонів ареалогічних груп полірегіональної групи ареалів.

Аналіз поширення представників різних ареалогічних груп полірегіональної групи ареалів відбиває їх суттєву роль у формуванні та розвитку угруповань усіх зон (частин) відвалів південно-західної зони Кривбасу. Найвищі показники участі (за кількістю видів) представники цієї групи ареалів мають у складі рослинних угруповань схилових ділянок (29,1% загальної кількості видів) та платоподібних вершин (27,4%), а найнижчі – підніжжя (26,1%) та терасованих ділянок берм (23,5%).

Види полірегіональної групи ареалів відіграють суттєву роль в процесах відновлення рослинності відвалів. Вивчення особливостей складу серійних рослинних угруповань різних стадій та фаз самозаростання, обраних для досліджень відвалів, свідчить про високу долю полірегіональних видів у складі угруповань піонерної (бур'янової) (25% загальної кількості видів угруповань рудеральної стадії) і кореневищної (пирійної) (28,3% загальної кількості видів угруповань довгокореневищних злаків) стадій та поступове зменшення їх участі у складі угруповань медіальних і термінальних фаз перехідно-степової стадії нещільнокущових злаків.

Види полірегіональної групи ареалів (*Ambrosia artemisifolia* L., *Erigeron canadensis* L., *Grindelia squarrosa* (Pursh.) Dun., *Chenopodium album*., *Atriplex tatarica* L., *Xanthium strumarium* L.) є піонерами самозаростання, що в числі перших освоюють складні умови техногенних екотопів і формують угруповання ініціальних фаз рудеральної (бур'янової) стадії. Слідом за ними з'являються у складі початкових стадій відновлення рослинного покриву *Melilotus albus* Medik., *Sonchus arvensis* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski., *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka., *Amaranthus albus* L., *Polygonum aviculare* L., *Datura stramonium* L., *Daucus carota* L., *Rumex acetosella* L., *Amaranthus retroflexus* L., *Xanthium spinosum* L., *Lepidium ruderale* L., *Verbascum thapsus* L., *Convolvulus arvensis* L., *Descurainia Sophia* (L.) Webb ex Prantl.,

Melilotus officinalis (L.) Pall., *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik., *Cichorium intubus* L., *Anisantha tectorum* (L.) Nevski., *Poa annua* L., *Setaria glauca* (L.) P. Beauv., *Setaria verticillata* (L.) P. Beauv тощо.

Найчастіше в межах обстежених відвалів трапляються *Ambrosia artemisifolia* L., *Grindelia squarrosa* (Pursh.) Dun., *Elytrigia repens* (L.) Nevski., *Melilotus albus* Medik., *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka., *Lotus ucrainicus* Klok., *Poa annua* L. тощо.

Значне поширення в рослинних угрупованнях відвалів скельних щербенистих і змішаних субстратів *Ambrosia artemisifolia* L., *Erigeron canadensis* L., *Grindelia squarrosa* (Pursh.) Dun., *Melilotus albus* Medik., *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka є показником діагностичного індикаційного значення цих видів. Виявляючи експлерентні стратегії, більшість видів полірегіональної групи ареалів відіграють роль “реанімаційної допомоги” в складних умовах техногенних екотопів, створюючи умови для подальшого розвитку рослинності відвальних новоутворень та впливаючи на його напрями.

Екологічний аналіз представників полірегіональної групи ареалів угруповань району дослідження відбиває перевагу трав'янистих рослин, котрими є 69 видів (95,8% загального спектру видів полірегіональної групи ареалів. Спектри біоморф ареалогічних груп полірегіональної групи ареалів вказують, що: 1) однорічники суттєво переважають у спектрах біоморф космополітів; 2) участь деревних рослин найвища у спектрах біоморф європейсько-американських видів; 3) спектр гемікосмополітів формують виключно трав'янисті рослини, з яких численні багаторічники та дворічники.

Рудеранти чи бур'янові види превалюють у складі ценоморфічних спектрів полірегіональної групи ареалів та складаючих її ареалогічних груп. Спектри ценоморф космополітів відрізняє найвища участь рудерантів, спектри ценоморф гемікосмополітів – пратантів, а спектри ценоморф європейсько-американських видів – вагома участь сільвантів та рудеральних сільвантів (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Екоморфічна ємкість ареалогічних груп видів полірегіональної групи ареалів рослинних угруповань відвалів південно-західної зони Кривбасу

Екоморфи		Спектри екоморфічної ємкості різних ареалогічних груп видів полірегіональної групи ареалів							
		європейськ о- американськ кі		космополі ти		гемікосмопо літи		загальний	
		1	2	1	2	1	2	1	2
Ц Е Н О	Рудеранти	3	42,8	23	74,2	22	64,7	48	66,7
	Рудеральні	-	-	3	9,7	3	8,9	6	8,3
	Пратанти	1	14,3	1	3,2	6	17,6	8	11,1
	Рудеральні	-	-	3	9,7	2	5,9	5	7,0
	Рудеральні	1	14,3	-	-	1	2,9	2	2,8
	Сільванти	2	28,6	1	3,2	-	-	3	4,1
Г І Г Р О	Ксеромезофіти	2	28,6	17	54,8	19	55,9	38	52,8
	Мезоксерофіти	1	14,3	10	32,3	4	11,8	15	20,8
	Мезофіти	4	57,1	2	6,5	11	32,3	17	23,6
	Мезогігрофіти	-	-	1	3,2	-	-	1	1,4
	Гігрофіти	-	-	1	3,2	-	-	1	1,4
Ге лі о	Геліофіти	3	42,8	27	87,1	24	70,6	54	75,0
	Сціогеліофіти	4	57,2	3	9,7	9	26,5	16	22,2
	Геліосціофіти	-	-	1	3,2	1	2,9	2	2,8
К лі ма	Терофіти	1	14,3	25	80,7	18	52,9	44	61,1
	Гемікриптофіти	4	57,1	4	12,9	13	38,2	21	29,2
	Криптофіти	-	-	1	3,2	3	8,9	4	5,6
	Фанерофіти	2	28,6	1	3,2	-	-	3	4,1
Т ро фо	Мегатрофи	1	14,3	3	9,7	2	5,9	6	8,3
	Мезотрофи	6	85,7	22	71,0	24	70,6	52	72,2
	Оліготрофи	-	-	6	19,3	7	20,6	13	18,1
	Паразити	-	-	-	-	1	2,9	1	1,4
У підсумку		7	100,0	31	100,0	34	100,0	72	100,0
					0				

Примітки: 1- кількість видів, 2 – відсоток від загальної кількості видів певної ареалогічної групи або полірегіональної групи ареалів загалом.

Гігроморфічний спектр гемікосмополітів характеризує найвища участь ксеромезофітів, гігроморфічний спектр європейсько-американських видів –

мезофітів, а гігоморфічний спектр космополітів – мезоксерофітів, мезогірофітів, гірофітів. Спектр космополітів відрізняє найвища ємність за кількістю гігоморф.

Аналіз відношення рослин полірегіональної групи ареалів серійних угруповань району дослідження до умов освітлення вказує на абсолютну перевагу облігатних світлових видів. Домінування геліофітів властиве спектрам космополітів та гемікосмополітів.

Вивчення складу клімаморф видів полірегіональної групи ареалів дозволив виявити, що 44 види є терофітами, 21 вид – гемікриптофітами, 4 види – криптофітами, 3 види – фанерофітами. Спектру клімаморф космополітів притаманний найвищий вміст терофітів, спектру клімаморф гемікосмополітів – криптофітів, а клімаморфічному спектру європейсько-американських видів – гемікриптофітів та фанерофітів.

Більшість видів полірегіональної групи ареалів серійних рослинних угруповань відвалів пристосовані до мешкання в умовах середньої трофності субстратів. Мезотрофи домінують у спектрах усіх ареалогічних груп: європейсько-американських видів, космополітів, гемікосмополітів.

Дослідження потенційних можливостей самозаростання, що є відбитком прихованої (латентної) здатності рослинності до відновлення, свідчить, що 28,4% загальної кількості насіння рослин субстратів відвалів південно-західної зони Кривбасу належать видам полірегіональної групи ареалів. Крім здатності полірегіональних видів створювати ємні банки насіння, багатьом з них (багаторічним формам), завдяки здібності до вегетативного розмноження (кореневищами, кореневими паростками), властива й здатність формувати ємні фонди зачатків.

Оцінка господарського значення видів полірегіональної групи ареалів серійних рослинних угруповань відвалів свідчить, що багато з цих рослин мають корисні властивості: 38 видів (52,8%) – лікарські, 36 видів (50,0%) – кормові, 21 вид (29,2%) – харчові, 19 видів (26,4%) – вітамінні, 14 видів (19,4%) - медоносні, 14 видів (19,4%) – технічні, 12 видів (16,7%) – олійні, 11 видів (15,3%) –

декоративні, 8 видів (11,1%) – ефіроолійні, 7 видів (9,7%) – жиरोолійні, 6 видів (8,3%) – фарбувальні, 1 вид (1,4%) – дубільні. 66 видів (91,7%) полірегіональної групи ареалів серійних угруповань відвалів є бур'янами.

Узагальнення результатів дослідження свідчить, що представникам полірегіональної групи ареалів належить 23,2% видів таксономічних спектрів серійних рослинних угруповань відвалів. Ці види входять до складу 59 родів 21 родини. Таксономічні спектри видів та родів цієї групи ареалів відрізняються від загальних за провідним значенням родів та родин. Переважна більшість родів загального спектру полірегіональної групи ареалів монотипні. Найвищі показники участі (за кількістю видів) представники цієї групи ареалів мають у складі серійних угруповань: різних фаз піонерної та кореневищної стадій самозаростання; ділянок схилів та платоподібних вершин відвалів; відносно молодих та середніх за віком відвалів, або тих відсіпка яких продовжується. Це засвідчує їх важливу роль у процесах природного самозаростання та вказує на індикаційне значення деяких з них. Більшість видів полірегіональної групи ареалів здатні утворювати ємні банки (фонди) насіння. Значній кількості видів властиві експлерентні стратегії екологічно чи фітоценотично обумовлені. Перевагу мають трав'янисті однорічники, доля яких у біоморфічних спектрах зменшується в убуваючому ряду: космополіти - гемікосмополіти – європейсько-американські види. Найбільш численні рослини зі стрижневою кореневою системою. Домінуючими екоморфами спектрів екоморфічної ємності полірегіональної групи ареалів є рудеранти, ксеромезофіти, геліофіти, терофіти, мезотрофи. Превалюють види здатні до поліхорії, балісти, зоохори, антропохори, анемохори. 45 видів є адвентивними, з яких за часом занесення переважають кенофіти, за ступенем натуралізації - епекофіти, за походженням - північноамериканські, середземноморські та середземноморсько-ірано-туранські. Незважаючи на перевагу адвентивних рослин давньосередземноморського походження і більш тривале їх існування в умовах України, більшою пластичністю, адаптивністю, кількісною участю у складі угруповань

відзначаються північноамериканські рослини. Серед апофітів переважають евапофіти, вихідці мезофільних угруповань.

Порівняльний аналіз спектрів ареалогічних груп, які входять до складу полірегіональної групи ареалів угруповань району дослідження дозволяє визначити наступні особливості: 1) спектри європейсько-американських видів значно відрізняються від інших і характеризуються звуженим таксономічним об'ємом, перевагою трав'янистих багаторічників, високою участю сільвантів, рудеральних сільвантів, мезофітів, сціогеліофітів, гемікриптофітів та фанерофітів, поліхорів, антропохорів, гідрохорів, адвентивних видів північноамериканського походження; 2) високий показник участі у складі монотипних родів; 3) спектри космополітів характеризує висока участь у складі трав'янистих однорічників, рудеральних пратантів та рудеральних степантів на фоні домінування рудерантів, мезоксерофітів, мезогірофітів та гірофітів, геліофітів, терофітів, алохорів, зоохорів, антропохорів, анемохорів, кенофітів американського походження, евапофітів, заростевих апофітів; 4) гемікосмополіти мають найбільш ємний таксономічний спектр, їм властиві звужені спектри біоморф за загальним габітусом та тривалістю життєвого циклу, котрий вміщує виключно трав'янисті рослини, та гігроморф і клімаморф, розширені спектри біоморф за структурою корневих систем та трофоморф, високі показники участі дворічників, пратантів, криптофітів, оліготрофів; 5) екологічно чи фітоценотично обумовлені патієнтні та експлерентні стратегії значної кількості видів; 6) переважна більшість видів має корисні властивості, що визначають їх вагому утилітарну та екологічну цінність.

З метою розширення можливостей комплексного вивчення рослинних угруповань, як асени існування та розвитку різних таксонів і життєвих форм на фоні певних специфічних екологічних умов та особливостей просторово-часового розподілу, правомірно та доцільно, на наш погляд, проведення досліджень, що виявляють специфіку їх ареалогічних складових. Такий підхід сприяє баченню систем рослинних організмів не лише як таксономічних сукупностей, але й як множини різних типологічних систем та їх інтеграції, що

забезпечують саморух, саморозвиток, уможливають самоорганізаційні процеси в угрупованнях за змінних та плинних умов середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шанда В.І. Аналіз таксономічного складу угруповань рослинних організмів - першооснова їх багатоспрямованого вивчення / В.І. Шанда, Я.В. Маленко // Вісник Дніпропетровського державного ун-ту. Сер. біологія, екологія.- 2000.-вип.7.-С. 14-19.
2. Маленко Я.В. Специфіка спектрів видів полірегіональної групи ареалів угруповань рослин техногенних екотопів / Я.В. Маленко // Екологічний вісник Криворіжжя: збірник наукових та науково-методичних праць / головний редактор Е.О. Євтушенко Е.О. – Кривий Ріг: КДПУ, 2018. – Вип. 3. – С.8 - 23.
3. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли / А.Л. Тахтаджян. - Ленинград: Наука, 1978. - 247с.
4. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития / В.В. Протопопова - Киев: Наукова думка, 1991. - 204с.
5. Шанда В.І. Теоретичні проблеми екології та біогеоценології: монографія / В.І. Шанда. - Кривий Ріг: Вид-во Р.А.Козлов, 2013. – 247с.
6. Маленко Я.В. Особливості таксономічного та екологічного складу рослинних угруповань відвалів південно-західної зони Кривбасу: дис. к.б.н.: спец. 03.00.16: Екологія / Я. В. Маленко - Дніпропетровськ, 2001. – 357с.
7. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. - Киев: Наукова думка, 1987. - 548с.
8. Серебряков И.Г. Жизненные формы высших растений и их изучение / И.Г. Серебряков // Полевая геоботаника.-Москва; Ленинград: Наука,1964. - Т.3. - С.146-205.
9. Тарасов В.В. Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Судинні рослини. Біолого-екологічна характеристика видів: Монографія/В.В. Тарасов.- Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – 276с.

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В МАЛИХ ГРУПАХ ПРИ ВИВЧЕННІ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОГРАМУВАННЯ» У СТУДЕТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ІНФОРМАТИКА»**

Романишина Оксана Ярославівна

доктор педагогічних наук, доцент
доцент кафедри інформатики та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Анотація. У статті розглянуто питання організації роботи студентів у малих групах при вивченні навчальної дисципліни «Програмування». Подано основні принципи даної технології. З'ясовано підходи формування малих груп. Визначено, що для досягнення позитивного результату завдання треба побудувати таким чином, що кожен з учасників групи отримує для роботи лише частина матеріалу, визначити роль кожного учасника.

Ключові слова: малі групи, технологія, мова програмування, соціальна взаємодія, парадигма.

За вимогами сьогодення на ринку праці існує потреба у висококваліфікованих програмістах, що володіють мовами програмування. Але не багатьом вдається опанувати дану професію на належному рівні тому, що це потребує високо інтелекту та користуватися сучасними парадигмами програмування.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що окремим аспектам вивчення основ програмування у вищій школі присвячені роботи А. Гуржія, А. Єршова, М. Жалдака, А. Кушніренка, Г. Лебедева, М. Львова, О. Співаковського, С. Семерікова, та ін. Їх дослідження присвячені питанням навчання інформатики і програмуванню майбутніх вчителів інформатики.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Програмування» ми використовуємо роботу в малих групах.

Питання організації групової навчальної діяльності відображено у працях багатьох науковців. До прикладу даною проблемою займалися В. Дяченко, К. Нор, О. Павлова, О. Пошетун, Г. П'ятакова, С. Ратовська, В. Ягоднікова, О. Ярошенко та ін. Аналіз розвідок дослідників свідчить, що групова взаємодія покращує якість навчально-пізнавальної діяльності, сприяє формуванню вищої мотивації навчання та підвищує активність студентів на заняттях. Проте, питання застосування групових форм роботи для навчання студентів програмуванню ще не знайшло свого остаточного вирішення. Тому метою статті є докладніше розкрити важливість та специфіку використання групової роботи на заняттях з програмування у вищих навчальних закладах.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Програмування» є робота з мовою програмування Python. В курсі розглядаються загальні питання побудови програмного забезпечення, його проектування, створення та тестування. Головною метою при цьому є викладення практичних аспектів побудови базових алгоритмів та програм різного рівня складності.

Мета курсу – навчити студентів самостійно будувати програми різної складності мовою Python з використанням структурно-модульного методу програмування.

Основні завдання, які стоять перед студентами, що вивчають дисципліну, – це вивчення принципів використання мови Python. Та засвоєння практичних аспектів побудови базових алгоритмів та програм різного рівня складності.

Вирішенню поставлених завдань сприяє організація роботи в малих групах. Дану технологію розглядають як особливу навчальну стратегію, націлену на розвиток високопродуктивних навчальних команд та створення сприятливих умов для вирішення важливих навчальних завдань. Відмінними рисами команди є високий рівень особистої відповідальності за успіх групи та високий рівень довіри до членів групи. Якщо група стає командою, вона здатна мотивувати дуже високий рівень індивідуальних зусиль; працювати разом дуже

ефективно; успішно виконувати надскладні завдання [1, с. 8-12]. Такі команди допомагають індивідуальним членам краще зрозуміти матеріал і стають здатними вирішити надзвичайно складні проблеми, які не під силу розв'язати самотійно найкращим членам команди.

У порівнянні з традиційними формами ведення занять, у роботі малих груп змінюється взаємодія викладача і студента: активність викладача поступається місцем активності студентів, а завданням педагога стає створення умов для прояву їх ініціативи. Навчання в співпраці, тобто методика об'єднання студентів в мікрогрупи для спільного виконання завдання, стала сьогодні однією із популярних технологій в вищих навчальних закладах.

В основу технології навчання в малих групах покладено чотири основні принципи:

- соціальна взаємодія студентів,
- позитивна взаємозалежність,
- особиста відповідальність кожного учасника групи,
- рівна частка участі кожного [2].

Науковці з досвіду, отриманого в ході використання технології роботи в малих групах, запропонували наступні підходи їх формування:

- різнорідні групи за критерієм навчальних результатів – забезпечується баланс в кожній групі;
- однорідні групи за критеріями навчальних результатів – у випадку розв'язання завдань, диференційованих за ступенем складності;
- тематичні групи зі студентів з різними точками зору (у випадку обговорення теми) [1].

Успішне виконання роботи усієї групи залежить від результатів роботи кожного з учасників цієї групи (принцип позитивної взаємозалежності).

Більшою чи меншою мірою такої ситуації можна досягти в разі, якщо:

- завдання побудовано таким чином, що кожен з учасників групи отримує для роботи лише частина матеріалу;

- за кожним із учасників групи заздалегідь закріплена певна роль; - вся група повинна представити єдиний продукт своєї діяльності;
- успіх групи залежить від досягнення певної мети всіма учасниками групи; - учасники групи відчують себе частиною єдиного цілого – групи.

Таким чином робота в малих групах допомагає студентам через навчальні ситуації отримати досвід комплексного розв'язання професійних завдань; сформувані навички роботи в команді, дає можливість навчити студентів з різним рівнем теоретичної підготовки співпрацювати з метою вирішення виробничих завдань, підтвердити необхідність застосування теоретичних знань у практичній роботі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Fink L. D. Beyond Small Groups: Harnessing the Extraordinary Power of Learning Teams / L. Dee Fink // *Teambased Learning: A Transformative Use of Small Groups* / [ed. by L. K. Michaelsen, A. B. Knight, L. Dee Fink]. – Westport, CT: Praeger Publishers, 2002. – P. 3-26.
2. Горяча Л.О., Коломієць І.В., Прокопенко Т.С. Технологія роботи в малих групах: можливості і обмеження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/Технологія-роботи-в-малих-групах-можливості-і-обмеження.pdf> (20.10.2019).

УДК: 167.7

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА В АГРАРНЫХ НАУКАХ

Сонько Сергей Петрович

доктор географических наук, профессор
заведующий кафедрой экологии и безопасности жизнедеятельности
Национальный университет садоводства, г.Умань, Украина.

Современная интеграция украинской науки в мировое научное пространство постепенно подводит к поиску ответов на извечные вопросы об актуальности, предметной области и востребованности исследований отечественных ученых. Применяя сегодня привычные в цивилизованных странах объективные системы оценок (вроде индекса Гирша, импакт-фактора и др.) отечественные ученые поняли, что многолетняя изолированность на постсоветском пространстве отбросила их на много лет назад. В аграрных науках значение индекса Гирша у действующих аграриев не превышает 20[10]. Самые же высокие значения этого индекса в украинской науке приходится на физику и математику (126), науки о Земле (60), химию и биологию (около 59), - то есть, науки, преимущественно естественные и фундаментальные.

Учитывая, что аграрные вузы переданы в Министерство образования и науки, считаем, что пришло время адаптации методологии аграрных наук к наукам классическим. Не сделав это вовремя, аграрная наука (а, следовательно, и аграрное образование) подвергнется опасности постепенного понижения своего статуса в системе высшего образования Украины, что в условиях ее реформирования обязательно приведет к понижению уровня аккредитации с IV-го до III-го и даже до II-го. То есть, подготовки младших бакалавров и бакалавров.

По нашему глубокому убеждению, аграрная наука имела и имеет собственные мощные методологические традиции, которые позволяют ей конкурировать с другими науками именно в развитии мировоззренческих основ современного

естествознания и претендовать на статус фундаментальной. Известными аграриями-исследователями, в частности, были И.Овсинский, О.Енгельгардт, Н.Вавилов, Н.Шикула, которые заложили в фундамент современной науки философско-пытливое отношение к природе.

В последние годы произошло одно знаковое событие - Всемирный форум «Рио +20» (2012) по проблемам устойчивого развития который (уже в третий раз - после Рио-1992 и Йоханнесбурге-2002) отметил незаурядное значение экологического императива в развитии научной методологии, в частности, в аграрных науках. Методологии, в которую удачно «ложатся» как вечные попытки украинского крестьянина найти гармонию в постоянном диалоге с природой (в процессе сельскохозяйственного природопользования), так и необходимость тяжелым трудом накормить себя и свое государство.

Основой же методологии и, в первую очередь, инструментом для получения нового знания (через познание истины) всегда была философия, которая, к сожалению, еще с советских времен рассматривалась в подготовке кандидатов наук как обязательный, но несерьезный «прицеп» к кандидатскому диплому. Мол, «кто там сверху требует, вот мы и выполняем». Именно такое ложное понимание роли философии в подготовке кандидатов наук царит в отечественной аграрной науке и по сей день. Может, поэтому термин «доктор философии» у большинства аграриев старой школы вызывает скорее раздражение, чем восхищение. Мол, наука - это эксперимент, который (и только он!) Постоянно предоставляет факты для каких-либо выводов, а философия - это пустые беспредметные разговоры. Например, берем какую-то одну культуру, разрабатываем «схему опыта», следуя «повторяемости» и вносим на первом варианте N50P50K50, на втором N20P20K20, на третьем N0P0K0 (контроль), исследуем три года, рассчитываем НСР. В конце делаем выводы о том, что на первом варианте урожайность лучше. По сути очень похоже на известную сатирическую репризу: «Для того чтобы коровы меньше ели и давали больше молока, их надо меньше кормить и больше доить».

Будем рады ошибиться, но именно такие «эксперименты» и применяемая вместе с ними отвальная вспашка привели к большинству современных экологических проблем, которые сельское хозяйство «тянет» за собой уже на уровень всей биосферы. Так, согласно К.С.Лосеву, эмиссия главного парникового газа - CO₂ в атмосферу в мировом земледелии с 2000 года уже на 10% превышает его выбросы от сжигания всего ископаемого топлива планеты (угля, нефти, газа)[3]. Самое интересное, что переход на более высокий магистерский (кандидатский) уровень в таких работах происходит за счет либо увеличения времени наблюдения (обычно с 2-х до 3-х лет), или «разнообразия», например, добавлением варианта (N5P5K5), или какой-то другой культуры, то есть, количественно, а не качественно.

Наверное, немногочисленные сегодня аграрии – противники энергозатратного земледелия чувствуют себя «белыми воронами» на фоне безжалостной по отношению к почвам всеохватывающей экспансии агрохолдингов. Однако успешный опыт органического и безпашного земледелия, начатого в Украине Федором Моргуном и Николаем Шиколой и продолженный агроэкологом-практиком Семеном Антонцом не должен пропасть даром. Он важен прежде всего для методологии аграрной науки, в которой эксперимент всегда играл решающую роль, но научное содержание, заложенное в него иногда коренным образом отличалось.

К сожалению, начиная с 30-х годов XX века и до известной сессии ВАСХНИЛ (август 1948) состоялась постепенная потеря собственно естественных (фундаментальных) ориентиров в развитии аграрной науки. Стержневое место в ее научной методологии занял лысенковский эксперимент, «который все оправдывает» и благодаря которому отечественная аграрная наука постепенно превратилась в ремесло. Рыночная же экономика это ремесло сегодня решительно превратила в бизнес, успешное ведение которого даже и не предполагает пытливого и нравственного отношения к природе.

Вообще, научная методология всегда подпитывалась достижениями естественных наук, в развитии которой незаурядную роль сыграли выдающиеся

естествоиспытатели (Р. Декарт, И. Ньютон, Г.В.Лейбниц, А.Эйнштейн, Н. Бор, Е.Шредингер, Н.Винер, К. Поппер, И. Вернадский и др.). К сожалению, этот Пантеон в отечественной аграрной науке после В.В.Докучаева, В.Р.Вильямса, П.А.Костичева, Н.И.Вавилова, благодаря вкладу которых эта наука считалась когда-то фундаментальной, продолжить никем.

Подчеркивая насущную необходимость возвращения отечественной аграрной наукой своего фундаментального статуса автор попытается обозначить ее главные методологические ориентиры. Первым методологическим принципом научных исследований в современной аграрной науке в русле экологического императива должен стать принцип: «плодородие почвы - это не только условие развития сельского хозяйства, но и главный его результат». И более конкретно: почему, вследствие какого механизма на данном поле снизились показатели содержания гумуса за последние 30-50 лет? Именно такая постановка предлагается в противовес ложному представлению большинства современных почвоведов, которые считают, что если жестко придерживаться «научно обоснованных» схем удобрения, то содержание гумуса можно сохранить на должном уровне. На самом деле эта проблема принципиально не может быть постигнута с уровня одного поля (пусть мы его все окропили собственным потом), а имеет цивилизационный уровень осознания, поскольку темпы снижения содержания гумуса за последние 100 лет одинаково опасны в различных регионах мира [1,2, 3,6].

Прямо производными от обозначенного выше методологического принципа должны быть и другие аспекты сельскохозяйственного природопользования. В частности, в земледелии - это переход на нулевые технологии, основные положения которой разработал еще в середине XIX века наш соотечественник ученый-агроном Иван Овсинский, и которая решала целый комплекс задач: сохраняла плодородие черноземов, помогала справиться с засухами, избавиться от вредителей и сорняков. В нулевой технологии исповедуется главный методологический подход стратегии устойчивого развития: природа - это не объект преобразования человеком, а субъект с собственным поведением,

который развивается по своим законам. Сегодня нулевая технология - это отсутствие обработки (за исключением действия сеялки), воплощенная в хорошо отработанной системе No-till.

Еще один экологически толерантный подход связан с теорией биотической регуляции [1] и звучит как «Прочь от монокультуры». В частности, «заталкивание» культурных растений в правильную пространственную структуру полей севооборотов (ловушки для пространства, [7]) резко диссонирует с гомеостатической пестро-мозаичной структурой природного ландшафта. Кроме того, «растягивание» во времени геобиоценологических отношений, поддерживающих биоразнообразие в современных севооборотах, противоречит подобным отношениям в природных экосистемах, где жизненный цикл сообщества не растянут во времени (ловушки для времени) [4,7,8].

В продолжение представлений о биоразнообразии в агробиоценозах, полезными могут быть принципиально новые подходы к защите растений. Сегодня в результате применения сначала малых (а потом все больших и больших) доз ядохимикатов развивается явление под названием «беговая дорожка пестицидов» [2]. Суть этого явления заключается в том, что благодаря малому жизненному циклу «объектов» (насекомые, грибы, «сорняки») они путем мутаций очень быстро приспосабливаются к действующему веществу, выдавая в следующих генерациях уже обновленные поколения, резистентные к действию пестицидов. На смену современным «изысканным» средствам убийства (насекомых, личинок, яиц, «сорняков»), должно прийти представление о саморегулированности биосферы. На этом фоне «методологическим прорывом» могут стать исследования, во-первых, жизненных циклов как насекомых-вредителей, так и энтомофагов различных видов, и, во-вторых, углубленное исследование поликультуры и смешанного посева. Собственно, поиск системного единства агробиоценозов путем согласования жизненных циклов этих видов организмов и их сообществ

благодаря алелопатии, симбиозу и аменсализму позволит минимизировать применение сверхмощных ядов.

Еще очень важной представляется нам проблема структуры землепользования. Ее актуальность будет увеличиваться еще больше по мере приближения к дате старта открытого рынка земли в Украине. По нашему глубокому убеждению проблема землепользования насквозь пронизана экологическим содержанием. Как показывает опыт многих стран, в зависимости от того каков размер обрабатываемой площади и, главное, кто хозяин этой земли, зависит ее экологическое состояние через 10,20,30 лет. Обеспечить сохранение и увеличение естественного плодородия почвы (опять же из опыта развитых стран) может фермерская модель с небольшими площадями (от 5 до 100 га) и с правом пожизненной собственности на землю.

К главным выводам нашего исследования следует отнести:

1. Начиная с последней четверти XX века влияние человечества на окружающую среду обретает признаки «геологической силы» (В.И.Вернадский). В начале III-го тысячелетия главной составляющей этой геологической силы стало мировое сельское хозяйство, которое по эмиссии главного парникового газа - CO₂ опередило отрасли, сжигающие углеводородные накопления прежних геологических эпох. Прямым следствием этого является глобальное потепление климата, которое уже сегодня негативно влияет на развитие самого же сельского хозяйства.

2. Осознание опасности дальнейшего пагубного влияния сельского хозяйства на глобальные биосферные процессы требует применения более взвешенных методологических подходов в аграрных науках, подходов, приближенных к экологическому императиву, обозначенному в стратегии устойчивого развития. В частности, традиционные задачи аграрных наук, направленные на постоянное увеличение продукции, требуют критического пересмотра в контексте главных экологических законов. Это будет способствовать повышению фундаментального статуса аграрной науки и позволит более детально

конкретизировать национальную стратегию устойчивого развития Украины как аграрной страны.

3. В соответствии с изложенным, главным методологическим ориентиром аграрных наук должно сегодня стать максимальное приближение структуры и функций агроэкосистем к биосферным механизмам. В эколого-экономическом аспекте приближение структуры и функций агроэкосистем к биосферным механизмам означает максимальное соответствие специализации сельского хозяйства экологическим параметрам domestified растений и животных.

Для воплощения этого требования в жизнь на кафедре экологии и безопасности жизнедеятельности Уманского НУС ведутся исследования по производственной типологии сельского хозяйства, на выходе которых должны быть научно обоснованные ограничения в специализации хозяйств в различных агроклиматических зонах и районах [5,9].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Горшков В.Г. Физические и биологические основы устойчивости жизни / Отв.ред.К.С.Лосев / В.Г. Горшков. - М.: ВИНТИ, 1997. - 470 с.
2. Екологічні основи збалансованого природокористування у агросфері: навчальний посібник /За ред. С.П.Сонька та Н.В.Максименко. - Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – 568 с. (Навчально-наукова серія «Бібліотека еколога». Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (протокол №5 від 27.04.2015) / Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/375>].
3. Лосев К.С. Бюджет антропогенного углерода и роль экосистем в его эмиссии и стоке в глобальном и континентальном масштабах / К.С. Лосев // Страны и регионы на пути к сбалансированному развитию. Сборник научных трудов. - К.: Академперіодика, 2003. - С.36-41.
4. Созінов О.О. Агроекосистема. / Екологічна енциклопедія України: У 3 т. / Редколегія: А.В.Толстоухов (головний редактор) та ін. / Созінов О.О., Сонько

С.П. - К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. - Т.1. - С.14 /
Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/437>].

5. Сосько С.П. Виробнича типологія сільського господарства Харківської області: тридцять років потому / С.П. Сосько // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – Вип. 19 (2). – С. 30-39 / Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/898>].

6. Сосько С.П. Еволюція механічного обробітку ґрунту, як головний чинник планування агроландшафту (екологічні надії і розчарування) / С.П. Сосько, Н.В. Максименко / Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. № 1004. Серія «Екологія». – Х., 2012. – С. 7-22 / Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/352>].

7. Сосько С.П. Просторові і часові механізми екологічної експансії агроландшафту / С.П. Сосько, Н.В. Максименко // Людина та довкілля. - Вип. 2 (15). – Х.: Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 5-21 / Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/351>].,

8. Сосько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми: Монографія / С.П. Сосько. – К.: Ніка Центр, 2003. – 287 с. / Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/367>].

9. Сосько С.П. Сільськогосподарське районування – перший крок до збалансованого природокористування в агросфері / С.П. Сосько // Вісник Уманського національного університету садівництва. – Вип. 3. - 2015. - №1. – Умань: Ред-вид. відділ УНУС. - С.106-112 / Режим доступу: [<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/450>].

10. http://nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?familie=&ustanova=0&gorod=0&vidomstvo=%C2%F1% B3&napryam=1&napryam_google=0&order=Google

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ГАЗОПРОВОДІВ ТА
КОМПРЕСОРНИХ СТАНЦІЙ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРИЛЕГЛИХ
ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Делеган-Кокайко Світлана Василівна

к.х.н., доцент

Лукіта Еріка Михайлівна

Студент

Ужгородський національний університет

м. Ужгород, Україна

Анотація: В статті проводиться оцінка впливу газопроводів та компресорних станцій на екологічний стан територій Закарпатської області. Відмічається негативний вплив на навколишнє середовищу від діяльності КС, що проявляється в різних напрямках. Розглядається дослідження вмісту діоксиду Сульфуру та Нітрогену на КС Ужгород.

Ключові слова: Експлуатація газопроводів, екологічний стан, джерела забруднення.

Для забезпечення еколого-енергетичної безпеки України в умовах глобалізації світової економіки вкрай необхідним є розвиток екологічного контролю в індустрії використання природного газу. Перш за все – це запровадження системи екологічного моніторингу в галузі видобування і використання природного газу і, по-друге, – організація постійного екологічного контролю на об'єктах транспорту та використання газу. Газотранспортна система України включає 71 компресорну станцію із загальною кількістю газоперекачувальних агрегатів (ГПА) 692 одиниці, зокрема 438 з газотурбінним приводом, 158 з електроприводом та 96 газомотокомпресорів. Сучасна компресорна станція – це складний інженерний комплекс, який забезпечує основні технологічні процеси

з підготовки та транспортування природного газу. Компресорна станція (КС) як невід'ємна складова системи, що забезпечує транспортування газу за допомогою енергетичного обладнання, виступає керуючим елементом у комплексі споруд, які входять до магістрального газопроводу. Саме параметрами роботи КС визначається режим роботи газопроводу. Наявність КС дає змогу регулювати режим роботи газопроводу при коливаннях використання газу, максимально використовуючи при цьому акумулюючу здатність газопроводу. Шкода навколишньому середовищу від діяльності КС може проявлятися в різних напрямках.

Прямий вплив на ґрунтовий покрив пов'язаний з проведенням підготовчих земельних робіт виражаються в наступному:

- порушення сформованих форм природного рельєфу в результаті виконання різного роду земляних робіт (риття траншей та інших виїмок, відсипання насипів, планувальні роботи та ін);
- погіршення фізико-механічних і хіміко-біологічних властивостей ґрунтового шару;
- знищення і псування посівів сільськогосподарських культур і сіножатей;
- захаращення ґрунтів відходами будівельних матеріалів, порубкових залишків;
- техногенних порушеннях мікрорельєфу, викликаних багаторазовим проходженням важкої будівельної техніки.

До негативних впливів на земельні ресурси під час експлуатації газових об'єктів відносяться:

- прямі втрати земельного фонду, що вилучаються під розміщення постійних наземних споруд;
- незручності в землекористуванні через поділ сільськогосподарських угідь трасами інженерних комунікацій і автодоріг;
- скорочення сільськогосподарської продукції, пов'язане з довгостроковим вилученням орних земель і погіршення родючих властивостей ґрунту на тимчасово відведених землях [1].

Джерелом забруднення повітряного басейну при будівництві є:

- вихлопні гази будівельних машин і механізмів, автотранспорту, котелень та пересувних електростанцій на рідкому і газовому паливі;
- дим від двигунів, спалювання залишків деревини та будівельних матеріалів;
- вуглеводні від складів ПММ, автозаправних станцій, паливних баків;
- зварювальні аерозолі від трубозварювальних установок і ручного зварювання.

Джерелом забруднення водних об'єктів при будівництві є побутові, промислові та зливові стоки з майданчиків тимчасового житлового селища, тимчасових об'єктів, з майданчиків технологічних об'єктів [2].

Безумовним негативом є те, що будь-які пошкодження газотранспортних систем, а тим більше аварії, завдають значної шкоди навколишньому середовищу, і дуже прикро, що їхні наслідки знаходяться після економічних в ряді важливих.

Аналіз літературних джерел з даної тематики показує, що практично відсутні роботи з дослідження взаємозв'язку технічного стану об'єктів газотранспортної системи з вмістом забруднюючих речовин у відхідних газах та впливом на екологічний стан прилеглих територій цих об'єктів, що є необхідним для оперативного контролю і прогнозування вмісту забруднюючих речовин у атмосферному повітрі прилеглих територій та у відхідних газах.

Компресорна станція “Ужгород” розташована в с. Часлівці Ужгородського району Закарпатської області та входить до складу Закарпатського лінійного виробничого управління магістральних газопроводів “Прикарпаттрансгаз”, відомча приналежність - НАК “Нафтогаз України”. У 2009 році відповідно до 48 ст. Закону України “Про нафту і газ”, 19 ст. Закону України “Про трубопровідний транспорт” та Указу Президента України від 5 липня 2004 року № 741 “Про заходи щодо забезпечення додержання законодавства у сфері надрокористування” компресорна станція “Ужгород” ввійшла до переліку особливо важливих об'єктів нафтогазової галузі України. Будівництво станції було розпочато в 1968 році, головною мірою станція споруджувалась в процесі прокладання газопроводів “Долина- Ужгород-Державний кордон СРСР-ЧССР”

діаметром 820 мм, протяжністю 183,3 км, завдяки якому з надвірнянських і долинських родовищ України розпочався безперервний потік благородного палива на експорт.

На території промислового майданчику газокompресорної станції “Ужгород” розташовані 2 цехи: оснащені 13 агрегатами з них 6 ГПА 10-2 потужністю 60 МВт і 7 ГПА- Ц 6,3 загальною потужністю 44,1кВт. Основне завдання КС – збільшення енергії газу і перекачування його по лінійній частині газопроводу. Ужгородська КС включає: 1) блок очистки і підготовки газу, що встановлюється на вході в КС; 2) газоперекачувальні агрегати (ГПА), в яких відбувається збільшення тиску газу до величин, які визначаються міцністю труб і устаткування; 3) блок охолодження газу.

Основні показники режиму роботи КС: тиск газу на вході і виході, пропускна здатність КС. Параметри роботи КС визначаються режимом газотранспортної системи (дані не розголошуються) [3]. Дослідження проводилося для КС м. Ужгорода.

Рис. 1. Карта території КС м. Ужгород

Місця відбору проб повітря зазначають на карті (див. рис.1)

- 1.Центральний склад
2. Цех 2
3. КПП
4. Межа СЗ

5. Пилевловлювач

6. Холодильники масла

Таблиця 1

Результати дослідження вмісту діоксиду Сульфуру на КС Ужгород.

Місця відбору проб	Вміст діоксиду Сульфуру мг/м ³
1. Центральний склад	0.06
2. Цех 2	0.07
3. КПП	0.06
4. Межа СЗ	0.03
5. Пилевловлювач	0.09
6. Холодильники масла	0.08

Представлені дані в таблиці 1 щодо вмісту діоксиду Сульфуру в зразках повітря на обох КС свідчать про незначне перевищення ГДК середньодобового в деяких точках, але за межами СЗЗ значення цього показника є в межах допустимого. Що можна пояснити роботою пилевловлюючих пристроїв. Якщо ж одержані дані порівняти з ГДК максимально разовим та ГДК робочої зони, то бачимо, що всі результати знаходяться в межах допустимих значень.

Таблиця 2

Результати дослідження вмісту діоксиду Нітрогену на КС Ужгород.

Місця відбору проб	Вміст діоксиду Нітрогену мг/м ³
1. Центральний склад	0.12
2. Цех 2	0.07
3. КПП	0.16
4. Межа СЗ	0.04
5. Пилевловлювач	0.08
6. Холодильники масла	0.09

Аналізуючи дані, які представлені в таблиці 2, можна зробити висновок, що підвищеного вмісту діоксиду Нітрогену не спостерігається.

Результати визначення шумового навантаження КС Ужгород на навколишнє середовище, здійснювали при наступних метеорологічних умовах:

Температура – 10 С;

Тиск – 762 мм.рт.ст.;

Вологість – 67 %;

Вітер – 3 м/с.

Місце визначення - Ужгород, Цех 2

Значення рівня шуму, дБ - 92

Шумове навантаження на території КС м. Ужгорода згідно ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку» становить 92 дБА, що перевищує допустимий рівень на 12 дБА. Нормативне значення виробничого шуму – 80 дБА. Оскільки шуми інтенсивністю 30-80 дБ не наносять шкоди людському організму. Водночас шуми інтенсивністю 85 дБ і більше призводять до фізіологічних і психологічних негативних наслідків на нервову систему, сон, емоції, працездатність.

Аналізуючи кількісний та якісний склад викидів КС “Ужгород” можемо зробити висновок, що основними небезпечними чинниками в зоні дії КС, що впливають на природне, виробниче та соціальне середовище, є: хімічне забруднення атмосферного повітря внаслідок викидів шкідливих речовин технологічним обладнанням станцій; хімічне забруднення виробничого середовища (робочої зони) внаслідок неорганізованих витоків шкідливих речовин при пошкодженні технологічного обладнання; шумове забруднення навколишнього середовища, джерелом якого є газоперекачуючі агрегати різних типів; наявність вибухо- і пожежонебезпечних речовин, що можуть створити техногенну небезпеку при утворенні вибухопожежних газоповітряних сумішей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Семчук Я.М. Оцінка впливу компресорних станцій магістральних газопроводів на навколишнє середовище / Я.М. Семчук, Л.Б. Чабанович // Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ : Державний міжвід. наук.-техн. зб. – Сер.: Розробка та експлуатація нафтових і газових родовищ. – Івано-Франківськ. – 1996. – Вип. 33. – С. 141-145.
2. Адаменко Я. О. Оцінка впливів техногенно небезпечних об'єктів на навколишнє середовище: науково-теоретичні основи, практична реалізація : автореферат на здоб. наук. ст. д. техн. н. / Я. О. Адаменко. – Івано-Франківськ, 2006. – 21 с.
3. 40 років надійного транспорту газу / ідея та втілення Ф. В. Лукіта [та ін.] ; НАК "Нафтогаз України", ДК "Укртрансгаз", Закарпатське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів. - Ужгород , 2007. - 64 с.

UDC 621.891

**THE USE OF TITANIUM AS A DENODULARIZING ELEMENT IN
PREPARATION OF MAGNESIUM CAST IRON WITH VERMICULAR
GRAPHITE**

Kropivnyi Volodymyr Mykolayovych

PhD of Technical Sciences, Professor

Bosyi Mykola Viktorovych

Senior Lecturer

Kuzyk Oleksandr Volodymyrovych

Kropivna Alyona Volodymyrivna

PhD of Technical Sciences, Associate Professors

Central Ukrainian National Technical University

Kropyvnytskyi, Ukraine

Abstract: The article presents thermodynamic calculations and obtained dependence of Gibbs energy of reactions of formation of titanium oxide, titanium sulfide, titanium nitride and titanium carbide in the process of melting magnesium cast iron on their concentrations and melting temperature. It has been shown that titanium, regardless of its concentration in liquid iron, will firstly exert a deoxidizing effect by interacting with the oxygen present in the melt. Smaller negative values of Gibbs energies have the reactions of the interaction of titanium with sulfur with its concentration of 0,01%. That indicates a decrease in the likelihood of such a reaction. From the thermodynamic point of view, reactions of the formation of nitrides and carbides of titanium are less probable. Gibbs energy values of the reaction of the dissolved iron in titanium and sulfur, unlike other investigated reactions, are mostly dependent on the melting temperature, with the tendency of increasing negative Gibbs energy values with increasing temperature.

Key words: magnesium cast iron, vermicular graphite, desferoids, Gibbs energy

In Ukraine, as well as in other countries (Germany, Japan, USA), cast iron with vermicular graphite (CIVG) is made for castings of the dependable parts of marine internal combustion engines: cylinder heads, pistons, etc. [1]. Cast iron with vermicular graphite is an effective material that is used for machine parts that are subjected to sufficiently high static, shock and cyclic loads and operate under conditions of heat exchange. As a structural material, CIVG is the most promising and new type of cast iron. Among relatively new materials for mechanical engineering, CIVG has a reserve of enhancement of properties, which makes it possible to manufacture even loaded parts of machines and mechanisms from it [2]. Properties of high-strength cast iron are determined by the peculiarities of its structure formation, first of all, graphite inclusions and around-graphite matrices. The regularities of the formation of graphite inclusions and the reasons for the diversity of forms of graphite have not yet been clearly established.

The discovery of the mechanism of the processes of formation of vermicular graphite will facilitate opening many possibilities for managing the structure and properties of magnesium cast iron, which will allow developing effective technological processes for the production of cast products for various purposes.

According to papers [1,3-10], there is a large number of cast irons with vermicular graphite form by the methods of production. And the most common ones are the cast irons which were modified with magnesium melt stocks and the melt stocks that have rare earth metals (REM). But until now, the researchers do not have a single point of view on the mechanism of formation of inclusions of vermicular graphite. It should be noted that the conditions of heat transfer from the surfaces at the crystallization fronts (at which exothermic reactions take place: austenite crystallization and separation of graphite from a liquid or solid carbon solution in iron with heat release) play considerable role in the processes of formation of graphite while crystallization of cast iron [11].

Upon receipt of magnesium cast iron with vermicular graphite, desferoidizable elements are used that extend the area of formation of vermicular graphite. The most widespread for this purpose are the additives of Ti, Al and Zn, the action of which is

not connected with the degeneration of compact forms of graphite. The introduction of any desferoidizing element in cast iron changes the thermodynamic conditions of crystallization and the formation of vermicular graphite.

The introduction of the zirconium to the melt can be carried out using ferroalloys. Due to the high cost and low absorption (~ 50%), zirconium ferroalloys have not become widespread in metallurgy and such treatment does not seem promising for the use in the mass production of vermicular graphite iron. The melt treatment with aluminum, due to the considerable film formation and deterioration of the casting properties, can also not be accepted to stabilize the formation of vermicular graphite. More suitable for this purpose is the use of titanium, the introduction of which in the melt can be ensured, as additives ferrotitanium, and natural alloy titanium-containing cast iron. The feasibility of using titanium is additionally determined by its ability to bind sulfur into chemical compounds, reducing its harmful effects in non-sulfur-iron-carbon alloys.

The behavior of titanium in the melt was calculated taking into account the changes in the enthalpy, entropy, and Gibbs energy of the iron components, depending on their concentration.

According to the calculation method of enthalpy change, entropy change, Gibbs energy change, reactions of formation of titanium oxide, titanium sulfide, titanium nitride and titanium carbide in magnesium iron melt [12, 13] and based on the initial data [Table 1, 12] the characteristics of these reactions were calculated. In the thermodynamic calculations, the concentrations in the melt of magnesium iron were taken into account: titanium - 0.01%, 0.1%; oxygen - 0.01%; sulfur - 0.01%; nitrogen - 0,01%; carbon - 4,0% [13,14].

The thermodynamic calculations of Gibbs energy dependence of the reactions of the formation of titanium oxide, titanium sulfide, titanium nitride and titanium carbide in the magnesium cast iron melt on their concentrations and melt temperature are presented in Fig. 1.

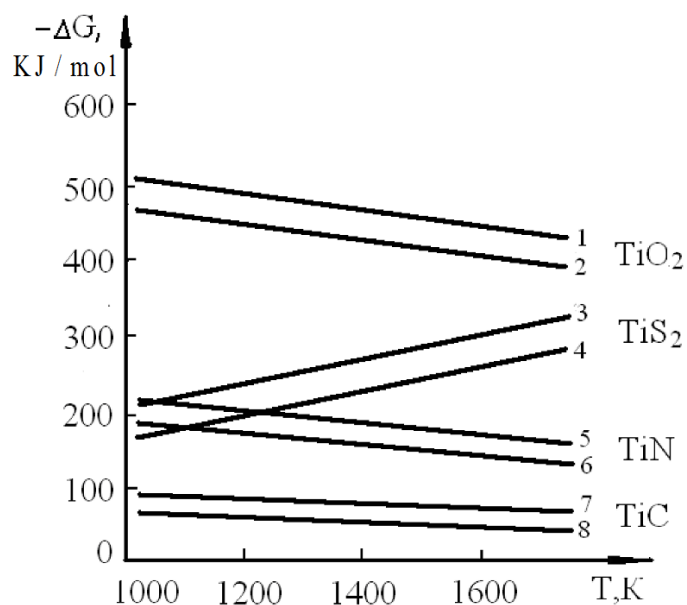

Fig. 1– Gibbs energy dependence of reactions of interaction of titanium with oxygen, sulfur, nitrogen and carbon in magnesium cast iron melt on their concentrations and melt temperature: 1,3,5,7 – [Ti] =0,1%; 2,4,6,8 – [Ti] = 0,01%; 1,2 – [O] =0,01%; 3,4 – [S] = 0,01 %; 5,6 – [N] =0,01%; 7,8 – [C] =4,0%

Thermodynamic calculations show that titanium, regardless of its concentration in liquid iron, will first and foremost exert its oxidizing effect by interacting with the oxygen present in the melt. The slightly smaller negative values of Gibbs energies are characterized by the reaction of the interaction of titanium with sulfur, at the concentration of the last 0.01%. The decrease in its concentration leads to an increase in Gibbs energy of desulfurization reactions by 1.7 times, which indicates a decrease in the likelihood of such a reaction. To a lesser extent, thermodynamic reactions of titanium nitride and carbide reactions are likely to occur. Gibbs energy values of the reaction of the interaction of dissolved in iron Ti and S, unlike other investigated reactions, are mostly dependent on the melting temperature, with a tendency of growth of negative values ΔG_T^0 with increasing temperature. For a more complete realization of the desulfurizing properties of titanium, it is advisable to introduce it into the cast iron during melting and overheating when the melting temperature reaches maximum values.

The influence of the titanium content in cast iron on the expansion of the area of formation of vermicular graphite during intra-modification with a melt stock mixtures

FSMg6 and FS30RZM30, as well as on the reduction of the sulfur damaging effect was determined on cast iron containing 0.035% S and pre-treated with 0.1% melt stock and FS30P3M30 which is shown in Figure 2.

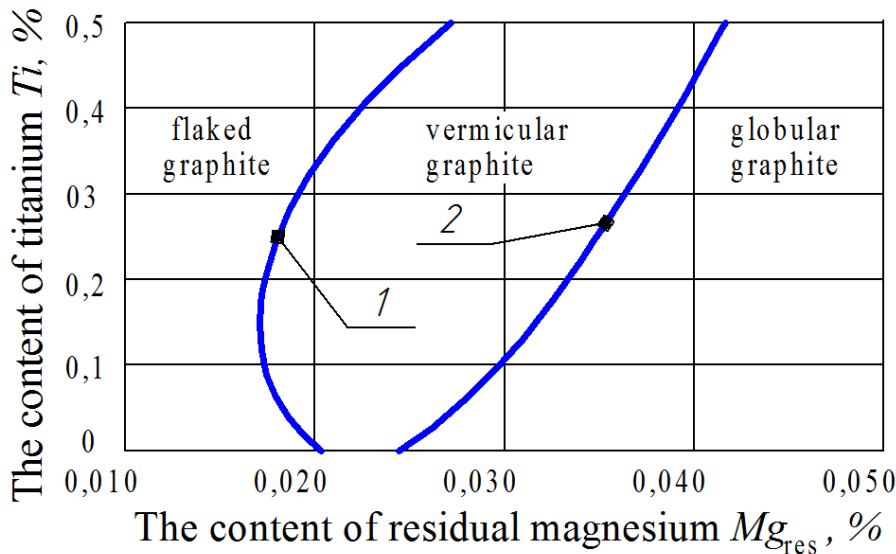

Fig. 2 – The x-dependance of the inclusion form of graphite in the cross-section of the cast slab with thickness 35 mm in cast iron, treated in a bucket of 0.1% FS30RZM30 melt stock on excess of magnesium and titanium: 1-90% of vermicular graphite; 2-60% vermicular graphite

Increasing the Ti content to 0.5% leads to a shift of the upper limit from 0.026 to 0.042% Mg_{res} . With the addition of titanium in the amount of up to 0.2%, there is also a shift of the lower boundary of the area of formation of vermicular graphite towards a smaller content of Mg_{res} . This increase in the efficiency of magnesium modifying action by titanium additives is explained by the partial binding of sulfur to titanium sulfides. Further increase of titanium content of more than 0.2% leads to a shift of the lower boundary of the formation of vermicular graphite already towards a higher content of Mg_{res} , reducing the effectiveness of magnesium with a less significant expansion of the area of formation of vermicular graphite.

The presence of titanium in the cast iron provides an effective graphitizing effect, and even at a content of 0.1% of those in sections of casting thickness of 5 mm stops the formation of the edge whitening, which is accompanied by an increase in the number of graphite inclusions. Titanium also has an effective ferritizing effect on the structure of the metal matrix, reducing the content of perlite in it to 10-15%. Despite

the high degree of ferritization, the strength of such cast irons is higher than that of titanium-free cast irons.

Microspectral examination with a point method showed that irrespective of the sulfur content of cast iron, magnesium is included in the composition of titanium-containing inclusions. The radiation intensity of $MgK_{\alpha 1}$ from these inclusions increases markedly with the increase in cast iron Mg_{res} . At the same time, the radiation intensity of $MgK_{\alpha 1}$ and, therefore, its concentration in graphite inclusions remains almost unchanged. This indicates that magnesium segregation in titanium inclusions promotes buffer stabilization at a certain level of magnesium concentration in the melt and crystallizing phases sufficient to form vermicular graphite.

In order to determine the optimal conditions for obtaining magnesium cast iron with vermicular graphite using as a desferoidizing element of titanium from melts containing 0.03-0.05% S, we determined the technological area using the methods of mathematical planning of the experiment. Thus, the optimal values of the dissolution factor of the FSMg6 melt stock for producing cast iron with vermicular graphite according to the developed technology are 0.045-0.055 $kg/cm^2 \cdot s$. The optimal content of titanium in the composition of cast iron with a content of 0.035% S, which is subjected to intra-modification, is 0.1%. At optimal values of the dissolution factor and titanium content, the value of the FS30RZM30 melt stock additive in the bucket should be within 0.05-0.10% by weight of metal.

REFERENCES

1. Korolev S.P., Panfilov E.V. Chugun s vermikulyarnym grafitom – konstruktsionnyy material sovremennogo mashinostroeniya. //Liteynoe proizvodstvo. Lite i metallurgiya, 2006, №2. – C. 91-93.
2. Kostina L.L. Chavun z vermykuliarnym hrafitom: deiaki zakonmirnosti strukturoutvorennia i pidvyschennia mitsnosti / L.L. Kostina // Vestnyk KhNADU. – 2011. – vyp.54. – C. 142-148.
3. Zaharchenko E.V., Levchenko Yu.N., Gorenko V.G., Varenik P.A. Otlivki iz chuguna s sharovidnyim i vermikulyarnym grafitom. Kiev.: Naukova dumka, 1986. – 248c.

4. Douson S., Panov A.G., Gurtovoy D.A., Anikin S.A. Tehnologiya stabilnogo polucheniya vermikulyarnogo grafita v otlivkah massovogo proizvodstva // Liteynoe proizvodstvo, 2018. – №4. – С.7-12.
5. Baranov D.A. O mehanizme formirovaniya vermikulyarnogo grafita pri zatverdevanii chuguna // Liteynoe proizvodstvo. – 2004. – № 10. – С. 2-3.
6. Sotsenko O.V. Osobennosti agregativnogo mehanizma formirovaniya strukturyi sharovidnogo i vermikulyarnogo grafita v modifitsirovannyih chugunah // Metall i lite Ukrainyi. №12 (235). 2012.-С.3-10.
7. Sotsenko O.V. Osobennosti massoperenosa ugleroda v protsesse formirovaniya grafita v VChShG // Izv. vuzov. Cher. Metallurgiya. – 1998. – № 11. – С.114-118.
8. Shebatinov M.P. Rol modifikatorov v protsesse formirovaniya vklyucheniya grafita sharovidnoy formy // Liteynoe proizvodstvo. – 1979. – № 1. – С.2.
9. Sotsenko O.V. Agregativniy mehanizm formirovaniya grafita v ChShG // Izv. vuzov. Cher. Metallurgiya. – 1990. – № 8. – С. 71-74.
10. Sotsenko O. V. Komp'yuternaya DLA-model formirovaniya sharovidnogo grafita v vyisokoprochnom chugune / O. V. Sotsenko // Metall i lite Ukrainyi. – 2009. – № 9. – С. 3–9.
11. Aulin V.V. Rol teplofizychnykh protsesiv formuvannia struktury vysokomitsnykh chavuniv / V.V. Aulin, V.M. Kropivnyi, O.V. Kuzyk, A.V. Kropivna, M.V. Bosyi // Visnyk inzhenernoi akademii Ukrainy. – 2017. – №3. – С.133-137.
12. Vladimirov L.P. Termodinamicheskie raschetyi ravnovesiya metallurgicheskikh reaktsiy. – Izd-vo «Metallurgiya». – 1970. – 528 с.
13. Kalner V.D., Zilberman A.G. Praktika mikrozonovyih metodov issledovaniya metallov i splavov. – M.: Metallurgiya, 1981. – 216 с.
14. Lukashevich-Duvanova Yu.T., Urazova V.A. Sulfidnyie vklyucheniya v stalyah s dobavkami titana. – Izvestiya AN SSSR. Metallurgiya i toplivo, 1960, № 2, с. 42-48.

УДК 633.16:631.527

**ЗАЛЕЖНІСТЬ ВМІСТУ БІЛКА В ЗЕРНОВИХ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ВІД
ГЕНОТИПУ ТА ГІДРОТЕРМІЧНИХ УМОВ**

Солонечна Ольга Володимирівна

Важеніна Ольга Євгенівна

к. с.-г. н., с.н.с.

Солонечний Павло Миколайович

к. с.-г. н, зав. лабораторії

Васько Наталія Іванівна

Наумов Олексій Германович

к. с.-г. н., провід. н.с.

Козаченко Михайло Романович

д. с.-г. н., голов. н.с.

Зимогляд Олексій Вікторович

аспірант, м.н.с.

Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН, м. Харків, Україна

Анотація: В Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва (Україна) в 2015–2018 рр. вивчено вплив умов вирощування та генотипу на вміст білка в 15 зернових сортів ячменю ярого різних екотипів та різновидностей, у тому числі голозерних. Установлено істотну тісну кореляцію між вмістом білка та генотипом ($r = 0,67$). Між вмістом білка та гідротермічними умовами у різні фази розвитку рослин ячменю істотної кореляції не встановлено.

Ключові слова: ячмінь ярий, сорт, вміст білка, гідротермічні умови, кореляція, ГТК (гідротермічний коефіцієнт Селянінова)

Надзвичайно важливе значення при годівлі худоби мають білки, їх неможливо замінити іншими речовинами. Тому однією із задач селекції є створення високобілкових сортів сільськогосподарських культур, у тому числі ячменю, як

однієї з найцінніших зернових культур для кормовиробництва. На вміст білка в зерні сильний вплив спричиняють як умови вирощування, так і генотип. Одним із чинників підвищення вмісту білка в зерні є концентрація доступного рослинам азоту в ґрунті. Але підвищений вміст білка, досягнутий за рахунок внесення азотних добрив, супроводжується підвищеним вмістом замісних амінокислот (глутамінова кислота, пролін, глутамін) і відносним зниженням незамінних (лізин, триптофан) [1].

За даними російських дослідників у посушливому 2012 р. встановлено найвищий вміст білка у досліджених зразків ячменю, у 2013 р. з достатнім вологозабезпеченням – найнижчий [2]. Дослідниками з Республіки Татарстан встановлено, що вміст білка в зерні 22 сортів ячменю різного еколого-географічного походження визначається більшою мірою температурою повітря, ніж сортовими особливостями [3]. Аналогічні висновки про вплив погодних умов на вміст білка в зерні ячменю зроблено В.В. Глуховцевим [4], а саме – на вміст білка найбільше впливає температура повітря в червні, у фазу наливу зерна [5].

Широкі дослідження зі створення сортів з підвищеним вмістом білка проводять в Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН. Так, у дослідженнях з 60 сортами ячменю ярого різного еколого-географічного походження було встановлено, що вміст білка в зерні залежить від умов вирощування (у тому числі від попередника) та від генотипу. Відмічено загальну тенденцію негативної залежності вмісту білка від вологозабезпеченості ($r = -0,06 - -0,51$) та залежність варіювання вмісту білка за роками від генотипу [6].

Впродовж шести років у Челябінському НПСГ вивчали 182 зразки ячменю ярого за вмістом білка в залежності від погодних умов. Виділено сорти, які в усі роки формували високий вміст білка на фоні високої врожайності, при цьому голозерні сорти відзначалися найвищим вмістом білка. Встановлено, що вміст білка визначається характером погодних умов, переважно температурним режимом у фазу кушіння–колосіння, при цьому сорти різного екологічного типу реагують на зміну погодних умов по-різному. Так, для сортів лісостепового та степового

екотипів відмічено позитивну середню кореляцію між вмістом білка та середньодобовою температурою у фазу колосіння–молочна стиглість, а у фазу молочна–воскова стиглість відмічено позитивну сильну кореляцію лише у сортів степового екотипу. Кореляція вмісту білка з кількістю опадів була негативною у всі фази, окрім колосіння–молочна стиглість (позитивна від слабкої до середньої) [7].

Ученими ВІР встановлено, що вміст білка в зерні ячменю визначається генотипом, незважаючи на широку фенотипову мінливість. Тому у визначенні вмісту білка важливе значення має походження зразків. Наприклад, голозерні ячмені Японії містять на 0,9 % білка більше, ніж півчасті, а голозерні ячмені Таджикистану – на 0,5–1,6 % менше. При цьому в межах кожної групи голозерного ячменю за походженням є зразки з підвищеним та зниженим вмістом білка [8, 9, 10, 11].

Таким чином, у селекції дуже широко проводять дослідження із залежності вмісту білка від умов вирощування та генотипу. Але результати цих досліджень різняться як за місцем проведення, так і за сортами. Тому продовження подібних дослідів не втрачає актуальності.

З метою встановлення залежності вмісту білка від умов вирощування та генотипу проведено дослідження в 2015–2018 рр. Вихідним матеріалом були 15 сортів ячменю ярого, серед них три голозерних – CDC Alamo, Ахіллес і Гатунок. Сорти вирощували в дослідах сортовипробування, площа ділянки 10 м². Істотність відмінностей між варіантами визначали за допомогою дисперсійного аналізу, апостеріорне порівняння – за однорідними групами по критерію Фішера за програмою STATISTICA 10. Вміст білка в зерні визначали на ІнфраЛЮМ ФТ-10М 09495.

Роки дослідження різнилися за погодними умовами. Так, 2016 рік був надмірно зволуженим (ГТК 1,44–5,36), з невисокими температурами (табл. 1), це викликало підвищену продуктивну куцистість та підвищення врожайності. В той же час на посівах ячменю відмічено вилягання та ураженість грибковими хворобами. Схожими були умови 2015 р., відрізнялися лише вищими

температурами. Таким чином, роки 2015 та 2016 були середніми за умовами для росту та розвитку рослин ячменю ярого. Рік 2017 був посушливим, опади, як правило, випадали нерівномірно впродовж вегетації, носили зливовий характер, тому не могли забезпечити потребу рослин ячменю щодо вологозабезпеченості, особливо на фоні високих температур. У фази кущіння і колосіння опади випадали, але під час наливу їх було дуже мало (4–28 % від норми), температура сягала 18,0–24,7 °С, що призвело до запалу та щуплості зерна. Рік 2018 теж був посушливим, що призвело до зниження всіх показників структури продуктивності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Гідротермічні умови в роки дослідження

Рік	Сходи-кущіння			Кущіння-колосіння			Колосіння-налив			Налив-дозрівання			ГТК за вегетаційний період
	Σ еф. t°	Σ опадів	ГТ К	Σ еф. t°	Σ опадів	ГТ К	Σ еф. t°	Σ опадів	ГТ К	Σ еф. t°	Σ опадів	ГТ К	
2015	291	46,4	1,59	162	7,0	0,43	350	30,0	0,86	665	117,1	1,76	1,14
2016	243	69,0	2,84	222	119,0	5,36	263	38,0	1,44	559	102,0	1,82	2,55
2017	327	28,0	0,86	277	33,0	1,19	541	15,0	0,28	693	42,0	0,61	0,64
2018	351	21,6	0,62	408	8,9	0,22	461	41,3	0,90	471	22,0	0,47	0,55

За результатами дисперсійного аналізу істотні відмінності за вмістом білка відмічено лише за генотипом, а за гідротермічними умовами істотні відмінності відсутні. Для встановлення залежності вмісту білка від гідротермічних умов

окремих фаз розвитку рослин ячменю було проведено кореляційний аналіз. У результаті було визначено істотну кореляцію між вмістом білка та генотипом та неістотну – з ГТК (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції між вмістом білка та гідротермічними умовами проходження окремих фаз розвитку ячменю, 2015–2018 рр.

Кореляція	Фаза розвитку рослин ячменю			
	Сходи- кущіння	Кущіння- колосіння	Колосіння- налив	Налив- дозрівання
Вміст білка / генотип	0,67 – істотна позитивна, тісний зв'язок			
Вміст білка / ГТК	-0,12	-0,11	0,02	-0,09
	Неістотна негативна та позитивна			

Це можна пояснити тим, що в досліджуваній вибірці присутні сорти різних екотипів та різновидностей – степового екотипу Модерн, Хорс, Резерв, лісостепового – Взірець, Бальзам, Грін, Троян, Інклюзив, Алегро, Аграрій, Подив, Виклик. До того ж, присутність у вибірці голозерних сортів CDC Alamo, Ахіллес, Гатунок дуже вплинула на встановлення залежності від генотипу.

Так, голозерні сорти за вмістом білка (14,95–15,70 %) істотно перевищували як середнє значення по досліді (13,27 %), так і всі плівчасті сорти (12,35–13,57 %) (табл. 3).

Таблиця 3

Вміст білка у сортів ячменю ярого

Сорт	Рік				Середнє
	2015	2016	2017	2018	
Взірець	13,20	12,97	11,48**	11,86**	12,38
Бальзам	13,24	11,99**	12,56	13,82	12,90
Грін	12,94	10,59**	12,34	13,74	12,40
Троян	11,67**	12,03	13,68	12,93	12,58

Модерн	11,72**	12,79	11,65**	13,22	12,35
Інклюзив	12,71	12,78	12,85	13,23	12,89
Алегро	12,98	12,46	12,32	11,96**	12,43
Аграрій	13,63	12,89	12,01	13,54	13,02
Хорс	12,90	12,76	12,53	13,08	12,82
Подив	13,14	12,79	12,37	13,60	12,98
Виклик	12,00	13,89	12,10	13,12	12,78
Резерв	14,52*	13,56	13,37	12,83	13,57
CDC Alamo	14,30	13,76	16,74*	16,38*	15,30*
Ахіллес	14,45*	15,22*	14,15	15,98*	14,95*
Гатунок	15,85*	15,38*	15,14*	16,43*	15,70*
Середнє	13,28	13,06	13,02	13,71	13,27
НІР ₀₅	–	–	–	–	1,19

Примітка. * – вміст білка істотно перевищує середнє по досліді (12,81 %), ** – вміст білка істотно нижчий середнього по досліді, $p < 0,05$.

Серед пливчастих відсутні сорти, в яких вміст білка був істотно вищим за середнє по досліді (13,27 %). Найвищим цей показник був у сорту Резерв (13,57 %) (див. табл. 3). Серед голозерних сортів найвищим був вміст білка у сорту Гатунок (15,46 %).

У результаті дисперсійного аналізу при апостеріорному порівнянні сорти розділились на три групи за вмістом білка (табл. 4).

Таблиця 4

Однорідні групи сортів ячменю за вмістом білка, 2015–2018 рр.

Сорт	Вміст білка, середнє, %	Група за вмістом білка		
		a	b	c
Модерн	12,35	****		
Взірець	12,38	****		
Грін	12,40	****	****	
Алегро	12,43	****	****	

Троян	12,58	****	****	
Виклик	12,78	****	****	
Хорс	12,82	****	****	
Інклюзив	12,89	****	****	
Бальзам	12,90	****	****	
Подив	12,98	****	****	
Аграрій	13,02	****	****	
Резерв	13,57		****	
Ахіллес	14,95			****
CDC Alamo	15,30			****
Гатунок	15,70			****

Примітка. * – різні групи означають істотні відмінності між сортами за вмістом білка при рівні значущості $p \leq 0,05$.

Так, усі пливчасті сорти не мають істотних відмінностей за вмістом білка і відносяться до груп **a**, **ab** та **b**. Лише при попарному порівнянні можна виділити як сорти з найнижчим вмістом білка Модерн (12,35 %) та Взірець (12,38 %), які відносяться до групи **a**. При цьому істотно перевищує цей показник у згаданих сортів лише сорт Резерв (група **b**). Усі інші пливчасті сорти відносяться до груп **ab** і не мають істотних відмінностей ні з групою **a**, ні з групою **b**. Голозерні сорти істотно відрізняються від усіх пливчастих за вмістом білка та відносяться до групи **c**.

Таким чином, у наших дослідженнях вміст білка в зернових сортів ячменю ярого залежить від генотипу, а не від гідротермічних умов вирощування. Це пояснюється тим, що в досліджуваній вибірці були присутніми сорти різних екотипів та різновидностей. Реакція цих сортів на погодні умови була дуже різною, що в середньому нівелювало відмінності за роками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рибалка О.І., Моргун Б.В., Поліщук С.С. Ячмінь як продукт функціонального харчування. – К.: Логос, – 2016. – С. 172, 517–574.
2. Колмаков Ю.В., Аниськов Н.И. Оценка и требования к качеству зерна голозерного крупяного ячменя // Аграрный вестник Юго-Востока. – 2009. – № 3. – С. 21–23.
3. Блохин В.И., Ланочкина М.А., Вильданова Г.В., Ганиева И.С., Шайтанов О.Л., Таланов И.П. Формирование белка в зерне сортов ячменя, возделываемых в Татарстане // Вестник Казанского ГАУ. – 2016. – № 1(39). – С. 10–15. DOI: 10.12737/19300.
4. Глуховцев В.В., Дровальева Н.В. Качественный состав белка зерна ярового ячменя в условиях Среднего Поволжья // Зерновое хозяйство России. – 2012. – № 2(20). – [www.zhros.ru/num23\(5\).../st07_02_2012_20_Gluxovcev.ht...](http://www.zhros.ru/num23(5).../st07_02_2012_20_Gluxovcev.ht...)
5. Linko R., Lapveteläinen A., Laakso P., Kallio H. Protein composition of a high-protein barley flour and barley grain // Cereal Chem. – 1989. – No 66(6). – P. 478–482.
6. Солонечний П.М., Козаченко М.Р., Васько Н.І., Наумов О.Г., Дмитренко П.П., Коваленко О.Л. Адаптивні особливості сортів ячменю ярого за урожайністю та вмістом білка в зерні // Вісник ЦНЗ АПВ Харківської області. – 2014. – Вип. 16. – С. 225–229.
7. Прядун Ю.П. Формирование белка в зерне коллекционных образцов ярового ячменя в условиях северной Лесостепи Челябинской области / Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции. Т. 171. Генетические ресурсы овса, ржи, ячменя. – 2013. – С. 69–72.
8. Трофимовская А.Я. Ячмень (эволюция, классификация, селекция). – Л.: Колос, – 1972. – 294 с.
9. Грязнов А.А. Ячмень Карабалыкский (корм, крупа, пиво). – Кустанай: Кустанайский печатный двор, – 1996. – 446 с.

10. Железнов А.В., Кукоева Т.В., Железнова Н.Б. Ячмень голозерный: происхождение, распространение и перспективы использования // Вавиловский журнал генетики и селекции. – 2013. – Т.17. – № 2. – С. 286–296.
11. Atanassov P., Zaharieva M., Merah O., Monneveux P. Genetic and environmental variation useful traits in a collection of naked barley. II. Yield components and water efficiency // Cereal Res. Commun. – 1999. – V. 27. – No 3. – P. 315–322.

УДК 658:174.4:330.112.2

ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ГУДВІЛ: НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

Верига Юстина Андріївна

к. е. н, професор

Коба Олена Вікторівна

к. т. н., доцент

Полтавський національний технічний університет

імені Юрія Кондратюка,

м. Полтава, Україна

Анотація. Одним з вирішальних чинників успіху є володіння інтелектуальними ресурсами та їх ефективне використання в господарській діяльності. Зміцненню конкурентоспроможності суб'єкта господарювання сприяє гудвіл, оскільки забезпечує додаткові переваги на ринках збуту, праці, капіталу, ресурсів тощо. Він впливає на вартість компанії і визначає її можливості в залученні коштів, пошуку стратегічних інвесторів та партнерів, побудові відносин із владою, формуванні попиту й лояльності споживачів. Проте, існує цілий ряд проблем теоретичного та практичного характеру, що стосуються його відображення в обліку, серед них тлумачення сутності гудвілу. У статті узагальнено підходи до трактування поняття «гудвіл», що подається у нормативно-законодавчих актах та в науковій літературі. З'ясовано, що як нормативні, так і у наукові джерела не містять єдиного твердження поняття «гудвіл». Визначено ознаки гудвіла з метою тлумачення даного поняття.

Ключові слова: гудвіл, визнання, оцінка, класифікація, нематеріальний актив, ділова репутація.

Нематеріальні активи, що останнім часом все частіше використовуються у господарській діяльності підприємства, є унікальними за своїми

характеристиками, складом, рівнем впливу на результати господарської діяльності об'єктами обліку.

Особливим видом нематеріальних активів, який виникає при продажу суб'єкта господарювання за ринковою ціною, є гудвіл. Гудвіл – це перевищення купівельної вартості суб'єкта господарювання над поточною вартістю всіх його активів. Гудвіл залежить від комплексу заходів, спрямованих на підвищення прибутковості компанії, таланту управлінців, кваліфікації та досвіду співробітників, стану ділових відносин компанії у світі бізнесу, її репутації на ринку, досягнутої, завдяки якості продукції (робіт, послуг, товарів), а також застосуванню новітніх технологій. З точки зору бухгалтерського обліку, гудвіл - це різниця між ринковою вартістю підприємства як цілісного майнового комплексу та його балансовою вартістю, що утворилася у зв'язку з отриманням вищого прибутку за рахунок використання ефективнішої системи управління, застосування нових технологій тощо.

У міжнародній практиці обліку питання відображення гудвілу є досить важливим. Методологію, рекомендовану для оцінки та організації обліку цього специфічного виду нематеріальних активів, відображено в МСФЗ 3 "Об'єднання бізнесу" [1], МСФЗ 22 "Об'єднання компаній" [2], П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [3]. Проте, у нормативних джерелах не існує єдиного трактування поняття «гудвіл» (таблиця 1).

Аналізуючи дані таблиці 1, виокремлюючи спільні ознаки в наведених трактуваннях, можна сформулювати наступне визначення гудвілу. Гудвіл – це перевищення ринкової вартості компанії над фактичною, що виникає внаслідок сформованої її інтелектуальним капіталом ділової репутації.

Можна виокремити такі основні ознаки гудвілу:

- невіддільний від підприємства і не може бути проданий окремо;
- виникає тільки за наявності надлишкових доходів;
- виступає у вигляді активу, що не амортизується.

Трактування поняття «гудвіл» за нормативними джерелами

Джерело	Визначення гудвілу
МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» [1]	Актив, який втілює у собі майбутні економічні вигоди, що виникають від інших активів, придбаних в об'єднанні бізнесу, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати.
П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [3]	Перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання.
МСФЗ 22 «Об'єднання компаній» [2], US GAAP, SFAS 142 «Гудвіл та інші нематеріальні активи» [4]	Перевищення вартості покупки над придбаним інтересом у справедливій вартості ідентифікованих придбаних активів і зобов'язань
Податковий кодекс України [5]	Нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.
Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Французької Республіки про взаємне сприяння та взаємний захист інвестицій» [6]	Комплекс заходів, спрямованих на зростання прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращих управлінських здібностей, лідерську позицію на ринку товарів (робіт, послуг), нові технології; вартість гудвілу визначається різницею між ціною придбання та звичайною ціною відповідних активів.

Зазначені характеристики є загально визнаними і дають змогу визначити сутність гудвілу. Проте, погляди науковців на визначення гудвілу різняться. Аналіз тлумачень категорії "гудвіл" в науковій літературі (таблиця 2) дозволяє зробити висновок, що вона має складний і багатогранний характер.

Узагальнюючи погляди науковців на трактування поняття «гудвіл», можна виділити кілька підходів:

- 1) гудвіл — активи, не відображені в балансі [7, 8];
- 2) гудвіл – це нематеріальний актив, який представляє собою вартісне відображення ділової репутації [9, 10];
- 3) гудвіл – це сукупність переваг підприємства, здатних приносити екстраординарний прибуток і виступати як ресурси [11, 12, 13].

Таблиця 2

Трактування поняття «гудвіл» у науковій літературі

Джерело	Визначення гудвілу
С. Ф. Легенчук [7]	Інтелектуальні активи підприємства, які не знайшли свого бухгалтерського відображення, а також вартість синергетичних ефектів, що виникли в результаті взаємодії складових інтелектуального капіталу.
Ридзевська А.В., Сало О.В. [8]	Елемент, що втілює у собі нематеріальні складові, цінність яких для підприємства дуже велика, незважаючи на те, що вони не визнаються активами в бухгалтерському обліку.
Є. Є. Іонін, М. О. Клепакова [9]	Нематеріальний актив, який представляє собою вартісне відображення ділової репутації, що визначається як різниця між вартістю придбання підприємства як цілісного майнового комплексу та вартістю його чистих активів на дату здійснення операцій
Сагова С. В. [10]	Позитивна чи негативна різниця між вартістю придбання підприємства в цілому і сукупною вартістю його чистих активів, кожен з яких на дату придбання оцінено за справедливою вартістю.

М. І. Бондар [11]	Переваги, які отримує покупець, купуючи вже існуюче і діюче підприємство.
Я. В. Соколов, Пятов М. Л. [12]	Сукупність нематеріальних чинників (активів), наявність яких забезпечує конкурентні переваги для підприємств і дає можливість отримувати додатковий дохід.
Сінько Г.С., Божко В.П. [13]	Сукупність невіддільних нематеріальних переваг підприємства, здатних приносити екстраординарний прибуток і виступати як ресурси, що використовуються у фінансово-господарській діяльності.

Згідно з першим підходом під гудвілом розуміється ділова репутація, тобто комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращих управлінських здібностей, домінуючу позицію на ринку продукції (робіт, послуг), нові технології тощо.

Відповідно до другого підходу гудвіл – це нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю, як цілісного майнового комплексу, що виникає внаслідок використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо.

Третій підхід дає змогу визначити гудвіл як сукупність тих елементів бізнесу, що стимулюють клієнтів продовжувати користуватися послугами даного підприємства і приносять йому надприбуток.

Проведений аналіз трактування гудвілу у різних аспектах свідчить, що гудвіл є активом, здатним приносити економічні вигоди підприємству. Трактування даного виду активів як переваг, наявних під час всієї діяльності підприємства, обумовлює необхідність його відображення не лише під час придбання чи об'єднання, а й під час безперервної діяльності підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 "Об'єднання бізнесу". URL: <https://zakon.help/article/mizhnarodnii-standart-finansovoi-zvitnosti-3/> (дата звернення 10.10.2019 р.).
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 22 "Об'єднання компаній». URL: <https://zakon.help/article/mizhnarodnii-standart-finansovoi-zvitnosti-3/> (дата звернення 10.10.2019 р.).
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств" : наказ Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 р. № 163 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99> (дата звернення 10.10.2019 р.).
4. General Accepted Accounting Principles, GAAP. URL: <http://www.gaap.in.ua/archives/3447> (дата звернення 10.10.2019 р.).
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99> (дата звернення 10.10.2019 р.).
6. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Французької Республіки про взаємне сприяння та взаємний захист інвестицій : Закон України від 02.06.95 р. N 202/95-ВР : Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/250_(дата звернення 10.10.2019 р.).
7. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу :автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09; Нац. аграр. ун-т. К., 2006. 21 с.
- 8 Ридзевська А.В., Сало О.В. Поняття гудвілу та характеристика його складових. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.* 2012. Вип. 22(2). С. 349-352.
9. Іонін Є. Є., Клепакова М. О. Гудвіл: підходи до визначення, класифікація та структура. *Агросвіт.* 2016. № 1-2. С. 27-31. URL: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/OIA/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%>

D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/agrosvit_2016_1-2_6.pdf (дата звернення 10.10.2019 р.).

10. Сагова С. В. Особливості обліку гудвілу. *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. праць. К.: КНЕУ, 2009. Вип. № 14. С. 291-298.

11. Бондар М.І. Визнання гудвілу при придбанні підприємства з метою його відображення в обліку. *Формування ринкової економіки: наук. зб.* К.: КНЕУ, 2010. Вип. 24. С. 528–536.

12. Соколов Я.В., Пятов М. Л. Гудвил: «новая» категория бухгалтерского учета. *Бухгалтерский учет.* 1997. № 2. С. 46—50.

13. Сінько Г.С., Божко В.П. Аналіз та оцінка ділової репутації підприємств машинобудівної галузі. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі.* 2009. № 4. С. 5–14.

ЛІСОРОСЛИННІ УМОВИ І ПРИРОДООХОРОННА РОБОТА МЕЗИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Наливайко Алла Євгеніївна

заступник начальника відділу еколого-освітньої роботи та рекреації

Мезинський НПП

Колодій Олег Олександрович

студент, Чернігівський національний технологічний університет

Анотація. Основними напрямками ведення лісового господарства на Чернігівщині (Україна) є створення стійких насаджень, які забезпечили б виконання захисних, санітарно-гігієнічних і естетичних функцій. Не останню роль тут відіграє створений в районі Мезинський національний природний парк, лісистість території якого складає 38 % від загальної площі (31,2 тис. га). Тож, частиною комплексу природоохоронних заходів, які проводяться на його території, є заходи щодо поліпшення якісного складу лісів, покращення їх санітарного стану, охорона лісів від пожеж та захист їх від шкідників і хвороб.

Ключові слова: Мезинський національний природний парк, рослинність, лісове господарство, лісокористування, природо-охоронна робота, природно-заповідна територія.

Згідно геоботанічного районування [1] територія Лівобережного Полісся, в межах якого знаходиться Мезинський національний природний парк (НПП), відноситься до Чернігово-Новгород-Сіверського (Східнополіському) округу, який розміщений на схід від Дніпра в межах Донецько-Дніпровської впадини і займає знижену південно-західну частину Середньоросійської височини. Рослинний покрив округу, відображаючи основні риси Українського Полісся, має свої особливості, пов'язані з розміщенням регіону на східній межі Українського Полісся. Округ характеризується високою заселеністю (35-40 %), невисокою заболоченістю (4,1 %), а також значною участю заплавних луків. В

зв'язку зі зростанням континентальності клімату, лівобережні поліські ліси за своїм складом дещо відрізняються від правобережних з *Carpinus betulus* L., який належить до західно-європейських видів, зустрічається в основному на заході Лівобережжя, на сході він заміщується *Tilla cordata* Mill. і *Acer platanoides* L.

Природна рослинність Мезинського НПП не зазнала значних змін в результаті діяльності людини. [6] Ценотична різноманітність становить понад 50 рослинних асоціацій. Лісистість території становить 38%, під луками зайнято 16 % території, болотами – 1 %, водоймами – 3 %. Вододільні простори розорані і зайняті під сільськогосподарські угіддя (35 %), під забудовами і дорогами знаходиться 7 % території.

У рослинному покриві Мезинського НПП серед корінних ценозів переважають дубові, липово-дубові та кленово-липово-дубові ліси. Корінні ценози розміщені в основному в центральній частині парку і займають 33 % площі, покритої лісами. За площею на території переважають похідні угруповання цих лісів (63 %), які зосереджені в північній і східній частинах парку.

Значну площу займають також штучні протиерозійні лісонасадження, в основному з переважанням *Robinia pseudoacacia* L., на крутих схилах правого берега р. Десни (4%). У блюдцеподібних зниженнях із торф'янистими ґрунтами трапляються невеликі болітця. Загальний характер розміщення рослинності визначається мезорельєфом території.

Територія східної частини парку від русла р. Десни більш заселена, тут переважають похідні ценози дубових лісів і протиерозійні насадження. Прируслову, центральну і притерасну частини заплави займають луки. Круті схили правого берега р. Десни, утворені змитими опідзоленими ґрунтами, зайняті протиерозійними культурами з участю *Robinia pseudoacacia* і *Quercus robur* L. Вище в рельєфі на рівнинних ділянках вузькими смугами розміщені похідні ценози дубових лісів, які облямовують контури верхньої частини ярів і балок. До них прилягають сільськогосподарські угіддя. У зниженнях рельєфу –

ярах і балках – поширені широколистяні, переважно дубові та кленово-липово-дубові ліси.

Головною лісоутворюючою породою парку є *Quercus robur*. [2,4] Висота дуба більша, ніж висота його супутників, він завжди формує перший ярус, у якому трапляються також *Fraxinus excelsior*, *Betula pendula*, *Populus iberica* L. Нижче поодинокі трапляються *Tilia cordata* та *Acer platanoides*. Метрично вони відповідають другому ярусу, який, як структурна одиниця, не формується. Крім ярусу деревостану, в дубових лісах добре розвинений ярус підліску й травостою. Густий (0,4-0,6) підлісок утворює *Corylus avellana* L. заввишки 5-6 м. Трапляються невисокі поодинокі кущі *Berberis vulgaris* L., *Euonymus verrucosa* Scop. Трав'яний покрив добре розвинений, рівномірно вкриває поверхню ґрунту (50-70 %, висота – 40-45 см.). Переважає в ньому і утворює однорідний аспект *Carex pilosa* Scop. (30-50%). З покриттям 5-40 % трапляються *Stellaria holostea* L., *Asarum europaeum* L., *Pulmonaria obscura* Dum.; поодинокі зростають *Lathyrus niger* (L.) Bernh., *L. vernus* (L.) Bernh., *Viola mirabilis* L., *Mercurialis perennis* L., *Carex digitata* L., *Polygonatum officinale* (L.) All., *Cystopteris filix-fragilis* (L.) Borb., *Aegopodium podagraria* L., *Convallaria majalis* L., *Epipactis latifolia* All. Моховий покрив невиявлений, наявні тільки окремі куртини *Atrichum undulatum* (Hedw.) P. B.

На території Мезинського НПП ліси формації *Querceta roboris* представлені трьома субформаціями: дубовою (*Querceta roboris*), липово-дубовою (*Tilieto-Querceta*) та кленово-липово-дубовою (*Acereto-Tilieto-Querceta*).

Лісова рослинність Мезинського НПП (рис.1) цікава тим, що в ній переважають нетипові для Полісся дубові, липово-дубові та кленово-липово-дубові ліси. [5] Серед дубових лісів переважають не ацидофільні, характерні для Українського Полісся, а нейтрофільні, що пояснюється багатством ґрунтів. Характерні для Полісся соснові та дубово-соснові ліси на території Парку не представлені, трапляються лише їх незначні площі штучного походження. В зв'язку з цим бореальні види, типові для широколистяних лісів Полісся, тут відсутні. Флора лісів відзначається багатством і різноманітністю. Тут зростають реліктовий

(*Matteuccia struthiopteris*) і рідкісний для Полісся вид – *Gymnocarpium dryopteris*. Крім них, виявлено ряд видів, занесених до Червоної книги України (*Lilium martagyn*, *Allium ursinum*, *Epipactis latifolia*, *E. atrirubens*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia*).

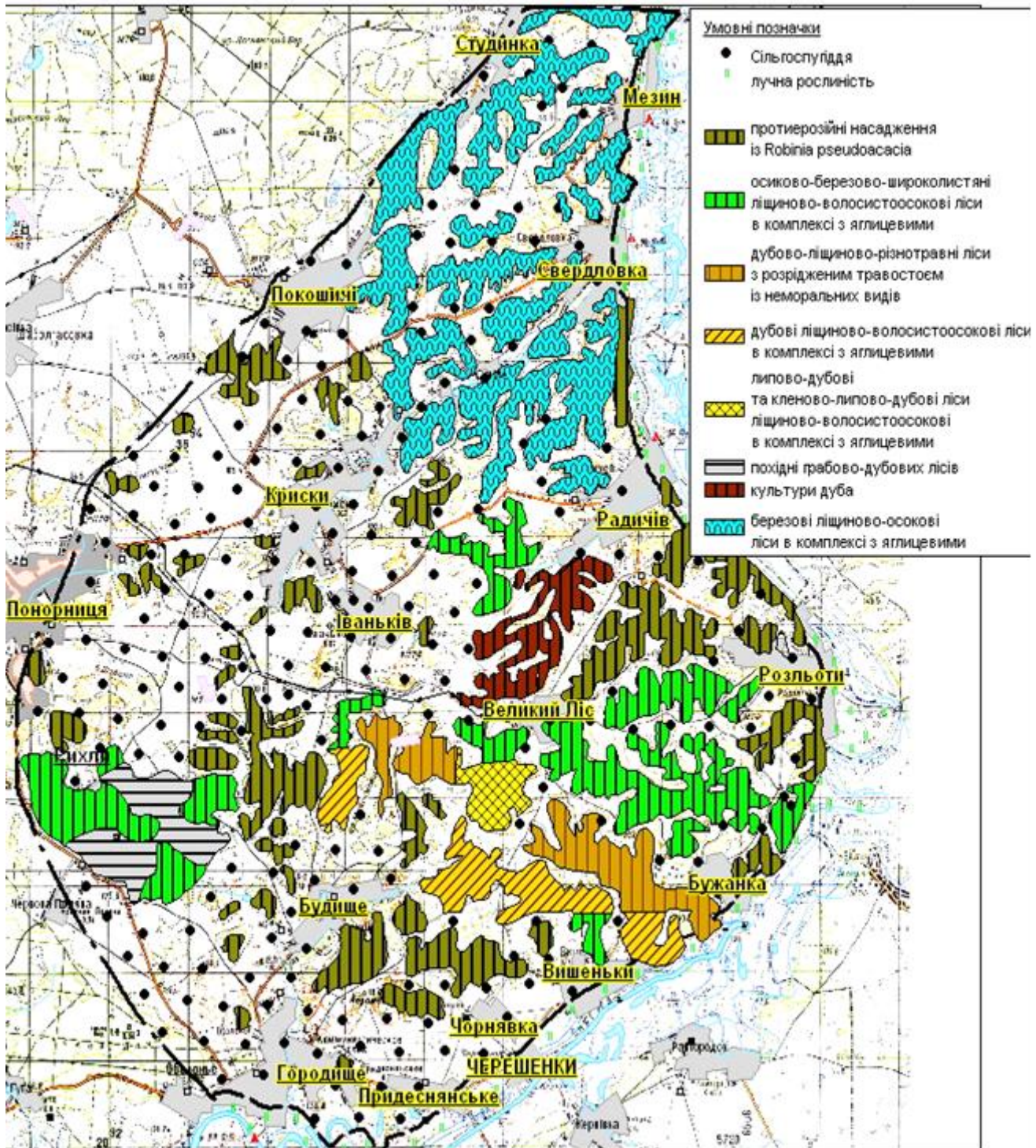

Рис.1 – Картосхема рослинного покриву Мезинського НПП

Лісові масиви центральної частини парку мало порушені, тому з метою збереження їх виділено у заповідну зону парку.

Відвідування природно-заповідних територій людьми, навіть у тих випадках, коли вони не здійснюють навмисних впливів на природу, є в цілому небажаним із суто природоохоронної точки зору. Разом із тим, забезпечення контакту між людиною і природою є одним із основних завдань природно-заповідних територій. При цьому важливим завданням природоохоронного впорядкування природно-заповідних територій є мінімізація негативних впливів з боку відвідувачів.

Одним із способів зменшення антропогенного впливу є зонування території, при якому виділяються території з різним ступенем рекреаційного навантаження.

Через велику кількість ярів та балок (понад 1 км/км²) природна рослинність Мезинського НПП не утворює великих масивів, а розкидана по ярах, балках, у заплаві, лісові насадження мають високу мозаїчність і складаються з 225 окремих ділянок, тому зонування було вільним, а не концентричним.

На підставі комплексної оцінки територіальних зв'язків природних ландшафтів, методичних рекомендацій, Положення про Мезинський національний природний парк [7], аналізу господарського використання земель та архітектурно-планувальної ситуації, що склалася на території НПП, виділені такі функціональні зони:

- заповідна зона – 2450,9 га;
- зона регульованої рекреації – 8443,3 га;
- зона стаціонарної рекреації – 137,0 га;
- господарська зона – 20 004,0 га.

Як видно з наведених показників, кожна з функціональних зон НПП займає територію, площа якої обумовлена природоохоронними, господарськими вимогами та необхідністю підтримання й збереження природно-ресурсного потенціалу Чернігівщини. Загальний принцип зонування – це незначне послаблення природоохоронних функцій у кожній із наступних за заповідною

зон та збільшення функцій короткочасної та стаціонарної рекреації. Функціональним зонуванням охоплені землі всіх землекористувачів, котрі увійшли в межі НПП.

З метою збереження лісових насаджень від руйнування, знищення, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, підвищення їх стійкості, запобігання розвитку патологічних процесів у лісі, зменшення шкоди, що завдається шкідниками, хворобами, стихійними явищами доцільним є проведення лісопатологічних обстежень. Під час обстеження слід звертати увагу на відсоток пошкоджених, сухостійних, всихаючих, сильно ослаблених дерев, а також наявність шкідників та хвороб. В насадженнях з незадовільним санітарним станом плануються санітарно-оздоровчі заходи.

Для своєчасного проведення заходів по попередженню виникнення лісових пожеж, забезпечення належної охорони лісів у пожежонебезпечний період важливим моментом є розробка комплексу протипожежних заходів. На дорогах, що ведуть в лісові насадження з 1-3 класами природної пожежної небезпеки, встановлюються шлагбауми та протипожежні аншлаги з інформацією про заборону в'їзду в ліс. Облаштовуються мінералізовані смуги. На ділянках зон і місць відпочинку необхідно місця для розведення вогнищ утримувати очищеними до мінерального шару ґрунту, обмежувати захисною смугою.

Крім суто територіального підходу, який реалізується у формі різних видів зонування територій природно-заповідного фонду, для ефективного здійснення природоохоронних заходів потрібною є розробка і реалізація планів охорони окремих типів природних об'єктів.

Одним із заходів щодо забезпечення режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду України є встановлення єдиних державних знаків та аншлагів на цих територіях – інформаційно-охоронних, межових охоронних знаків та інформаційних щитів. [9]

Оскільки діяльність людини призвела до трансформації природних екосистем і ландшафтів практично на всій території України, території та об'єкти ПЗФ, хоч і меншою мірою, але також антропогенно змінені.

Заходи по відновленню природних екосистем, ландшафтів та їх компонентів можуть бути дуже різноманітними. Відновлювальні заходи на території Мезинського НПП можна згрупувати в чотири основні напрямки (табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрямки відновлювальних заходів на території Мезинського НПП

Основний напрямок та спрямованість	Приклад
I. Покращення якості природних ділянок	
I.а. Проведення робіт, які призводять до довготривалих змін фізичного середовища	Відновлення природної морфології русел річок, зокрема – меандрів
I.б. Оптимізація внутрішньої просторової структури ландшафту	Ліквідація доріг, будівель та інших антропогенних елементів ландшафту
I.в. Адаптація режиму, в тому числі господарських заходів до потреб пріоритетних об'єктів охорони	Зміна методів ведення лісового господарства
II. Створення нових природних ділянок	
II.а. Зміна режиму, в тому числі господарського використання земель	Припинення використання орних земель
II.б. Сприяння занесенню видів, які мають бути в природних екосистемах	Штучне занесення насіння степових рослин, лісорозведення
III. Збільшення площі існуючих природних ділянок	
IV. Створення нових популяцій окремих видів або їх активне збільшення в існуючих екотопах	

Відновлення лісу є господарським заходом, який вже майже 100 років здійснюється у великих обсягах. Однією з форм відновлення лісової

рослинності, яка має значне поширення в Україні, є реконструкція лісових насаджень. Вона полягає у заміні малоцінних з певних позицій деревостанів на більш цінні шляхом створення лісових культур або проведення рубок. На території Мезинського НПП найбільш доцільними є реконструктивні заходи, спрямовані проти інтродуцентів та видів, що зростають у невласливих їм умовах. На територіях високого рівня охорони реконструкція лісу у більшості випадків небажана, а зменшення наслідків людської діяльності має відбуватися в основному шляхом спонтанного природного відновлення.

Таким чином, створення Мезинського національного природного парку дало унікальну можливість узгодити завдання охорони природи з потребами збалансованого використання природних ресурсів та відпочинком населення. Це підтверджується покращенням екологічної ситуації в районі, істотним скороченням браконьєрства, самовільних рубок, відновленням чисельності мисливської фауни, взятті під охорону оселищ рідкісних видів рослин, тварин, грибів та природних середовищ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андриенко Т. Л., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Растительный мир Украинского Полесья в аспекте его охраны. – К.: Наукова думка, 1983. – 216с.
2. Карпенко Ю.О. Судинні рослини Мезинського національного природного парку. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 100 с.: 8 с. іл..
3. Карпенко Ю.О. Графін М.В. Ценотичні особливості лісових дач південного сходу Новгород-Сіверського Полісся // Актуальні питання ботаніки та екології: Мат. конф. молодих вчених-ботаніків України. – Чернігів, 2000. – С.34-35.
4. Карпенко Ю.О. Раритетний генофонд Чернігівського Полісся та його охорона на територіях природно-заповідного фонду загальнодержавного значення // Збірник наукових праць ПДПУ імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки», випуск 4 (37). – Полтава, 2004. – С. 157-165.

5. Карпенко Ю.О., Графін М.В. Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Рихлівська дача». – Чернігів, 2007. – 56 с.
6. Літопис природи Мезинського НПП, Т XI. – Мезин, 2018. – 495 с..
7. Положення про Мезинський національний природний парк, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 150 від 30.03.2006 р.
8. Природно-заповідний фонд Чернігівської області – Чернігів: Десна-Поліграф, 2018. – 127с.
9. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів та об'єктів Мезинського НПП. – Харків, 2011, у IV томах, затверджений наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 07.02.2011р. № 39.

УДК 61-618

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
МЕДИЧНИХ ВУЗІВ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ**

Годлевська Наталія Аркадіївна

к.м.н., доцент

Старовер Анжеліка Вікторівна

к.м.н., доцент

кафедра акушерства та гінекології №1

Вінницького Національного
медичного університету ім.М.І.Пирогова

м.Вінниця, Україна

Анотація: проведена порівняльна оцінка можливостей практичної підготовки студентів медичних закладів України та університетських клінік м.Відня (Австрія) та м.Флоренція (Італія). Визначені особливості, переваги та недоліки в оволодінні практичними навичками в різних країнах.

Ключові слова: практичні навички, особливості навчання, медичний університет

Проблема практичної підготовки студентів медичних ВУЗів є досить актуальною для університетів будь якої країни світу що пов'язано з високими етичними та деонтологічними вимогами ставлення до пацієнтів. В результаті цього викладачі будь якого медичного ВУЗу мають цілий ряд проблем щодо навчання студентів та засвоєння ними практичних навичок на пацієнтах. Також обмежена можливість безпосереднього спілкування з хворими.[1, с.57]

При відвідуванні університетських клінік м.Відня (Австрія) та м.Флоренція (Італія) ми отримали досвід вирішення даної проблеми в країнах Європи. Студенти медичних ВУЗів під час навчання мають можливість лише спостерігати за проведенням опитування, фізикального обстеження,

різноманітних маніпуляцій та хірургічних втручань за умови згоди жінки без особистої участі. Особисте надбання та засвоєння практичних навичок, обстеження та лікування стає можливим лише під час проходження резидентури чи інтернатури, яка триває в цих країнах 5-6 років. Однак необхідно відмітити, що під час післядипломної освіти молоді лікарі мають вільний доступ до пацієнтів з можливістю засвоєння повного обсягу практичних навичок, проведення маніпуляцій, оперативних втручань, прийому та надання повної медичної допомоги під час пологів. Засвоєння практичних навичок проводиться під контролем досвідчених лікарів, які діляться своїм досвідом та навчають резидентів чи інтернів. Таким чином, на прикладі даних університетських клінік ми побачили, що переважно практичні навички та досвід лікування набувається після закінчення університету та кінцевого вибору медичної спеціалізації.

Вимоги щодо навчання в медичних ВУЗах України передбачають необхідність засвоєння практичних навичок опитування, фізикального обстеження, постановки діагнозу, складання плану обстеження та лікування з дисципліни акушерство та гінекологія, починаючи з 4-5 курсу навчання. Це обумовлено тим, що переважний напрямок спеціалізації українських студентів медиків - сімейна медицина. Лікар загальної практики має володіти основними навичками ведення фізіологічної вагітності, проведення профілактичних оглядів жінок та проводити диференційований відбір пацієнтів та їх направлення до фахівців вузької спеціалізації. Тому виникає необхідність оволодіння основними практичними навичками ще під час навчання в університеті.

Останнім часом викладання клінічних дисциплін в медичних ВУЗах України також має проблеми в обмеженні доступу до пацієнтів. Однак при згоді пацієнта українські студенти медицини мають можливість засвоєння навичок опитування, основних методик фізикального обстеження безпосередньо на пацієнтах що є безперечною перевагою навчання в Україні.

Альтернативним варіантом оволодіння та засвоєння практичних навичок, особливо маніпуляцій та малих хірургічних втручань з дисципліни акушерство та гінекологія є методи симуляційного навчання [2, с.45]. Наприклад, на базі Вінницького національного медичного університету ім.М.І.Пирогова створений симуляційний центр, де студенти мають можливість оволодіти навичками зовнішнього акушерського дослідження, дзеркального та вагінального обстеження вже починаючи з 4-5 курсів навчання. На 6 курсі, а також під час післядипломної освіти молоді лікарі можуть засвоїти алгоритми дій при невідкладних станах в акушерстві та гінекології (акушерські кровотечі, прееклампсія, еклампсія, анафілактичний шок, тощо), а також вивчити біомеханізм пологів та надання допомоги при патологічному їх перебігу (дистоція плечиків, вакуум екстракція, накладання акушерських щипців та інше) [3, с.235]. Таким чином засвоєння практичних навичок з дисципліни акушерство та гінекологія в Україні безпосередньо на пацієнтах та з застосуванням симуляційних методик починається під час навчання в університеті та удосконалюється на етапі післядипломної освіти, що є безперечною перевагою.

Порівнюючи практичне навчання в медичних ВУЗах Європи та України, робимо висновок, що акцент в даному напрямку в університетських клініках Європи ставиться на етапі резидентури після кінцевого обрання спеціалізації, в той час, як в Україні починається під час навчання в ВУЗі та удосконалюється на етапі післядипломної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коньков Д., Наумовець Г., Рябцева Н. Люди та манекени. Симуляційне навчання.//З турботою про жінку.-2014 -№9.- с.57
2. Годлевська Н.А., Малініна О.Б.,Маркевич Б.О. Стимуляційне навчання – успіх практичного засвоєння знань //Матеріали науково практичної конференції з мінародною участю “Медична симуляція- погляд у майбутнє”.- 2018.- с.45

3. Старовєр А.В., Годлевська Н.А. Методи симуляцій та моделювання- переваги та труднощі в навчанні.//Матеріали науково практичної конференції “Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр медичного університету в сучасних умовах”.- 2014.- с.235-236

УДК: 316.3

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПОЛЕ СОЦИУМА КАК ЧАСТЬ ЭВОЛЮЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Савич Анжелика Викторовна

старший преподаватель

Национальная металлургическая

г. Днепр, Украина

Целью данной статьи является попытка рассмотреть пути формирования информационной культуры неоднородных социумов и способы взаимодействия человека и информации. Дана краткая историография данной проблемы с хронологическим индексом, обозначена парадигма и модель информационного общества, выведены категории информационная цивилизация, информационное поле и информационная культура, экологизация культуры. Основным используемым методом является сравнительный анализ источников получения информации и ее адаптации к социокультурным процессам в обществе. В качестве выводов обозначены задачи по формированию информационной культуры и принципы, которым, она должна быть подчинена в процессе развития человеческой культуры.

Ключевые слова: информационная культура, социум, информационная цивилизация, трансляция, парадигма, урбанизация.

Постановка проблемы. В конце XX в. усилился интерес к проблемам культуры и цивилизации. Обострение интереса к этим проблемам всегда продиктовано определенной ситуацией.

В последней четверти XX в. человечество вступило в новую стадию своего развития в эпоху информационного общества со всеми его достижениями, противоречиями и конфликтами. Идею информационного общества предложил еще в середине 40-х гг. XX в. японский исследователь Й. Масуда, и тогда эта

идея не нашла особой поддержки. Но спустя несколько десятилетий человечество стало свидетелем информационной революции, естественным итогом которой стало формирование информационного общества и информационной культуры.

В 70-е гг. XX в. доктрина постиндустриального (информационного) общества стала одной из господствующих в западной социологии. Термин «информационное общество», введенный в начале 60-х гг., фиксирует одну из важнейших характеристик формирующегося общества как объединенного единой информационной сетью. Развитие информационных технологий стало в 80-е гг. и особенно в 90-е гг. определять экономический потенциал любого государства.

Основу теории информационного общества заложили Д. Белл, З.Бжезинский, Э. Тоффлер.

Нынешний период развития общества характеризуется кардинальными изменениями в сфере взаимодействия человека и информации. Впервые за всю историю человечества информация и знания заняли доминирующую позицию по отношению к таким важнейшим категориям, как материя и энергия. Тем самым был ознаменован переход от индустриальной к информационной цивилизации. Построение информационного общества, по праву, относится к числу приоритетных задач человечества. Развитие информационного общества, часто именуемого «обучающимся обществом», неразрывно связано с возрастанием потребности каждого гражданина в постоянном повышении квалификации, обновлении знаний, освоении новых видов деятельности.

Эта тенденция обусловила постановку вопроса об изменении самой парадигмы и модели информационного социума. Возникла необходимость обеспечить баланс между динамичными изменениями, происходящими в природе и обществе, всей окружающей человека среде, возросшим объемом информации, стремительно развившимися информационно-коммуникационными технологиями. На первый план выходит информация.

Цель работы – попытка рассмотреть пути формирования информационной культуры неоднородных социумов и способы взаимодействия человека и информации.

Изложение основного материала. Информатизация – организованный социально-экономический процесс создания оптимальных условий для удовлетворения информационных потребностей и реализации прав граждан и организаций на использование информационных ресурсов цивилизации с использованием новых информационных технологий. И именно он ведет к созданию информационного общества, новой постиндустриальной социально-экономической организации социума с высокоразвитыми информационно-телекоммуникационными инфраструктурами, обеспечивающими возможность эффективного использования интеллектуальных ресурсов для обеспечения устойчивого развития цивилизации.

Информационное общество – общество, уровень которого в решающей степени определяется количеством и качеством накопленной и используемой информации, ее свободой и доступностью. По сравнению с индустриальным обществом, где все направлено на производство и потребление товаров, в информационном обществе производятся и потребляются интеллект, знания, что приводит к увеличению доли умственного труда. Соответственно уменьшается доля физического труда и сокращается объем рутинного умственного труда. От человека требуется способность к творчеству, возрастает спрос на знания. В результате растет значение творческой составляющей в любом виде профессиональной деятельности и осуществляется принцип «человеку – человеческое, машине – машинное». Движущей силой развития общества становится производство информационного, а не материального продукта. Материальный же продукт становится более информационно-емким, что означает увеличение доли инноваций, дизайна и маркетинга в его стоимости. Отличительной особенностью информационного общества XXI века, по мнению специалистов, будет ориентация на преимущественное использование знаний и сетевых технологий.

Важнейшим показателем информационного общества является то, что каждый его член имеет равные права и возможности свободно производить и своевременно получать любую интересующую его информацию, кроме случаев, ограниченных законом. В основе этого процесса лежит информационная культура общества.

Термин «информационная культура» появился в первой половине 1970-х годов. Первыми этот термин стали использовать библиографоведы, библиотековеды, книговеды. В публикациях А.А. Виноградова, Э.П. Семенюка, А.Д. Урсула понятие «информационная культура» приобретает категориальный статус и используется в широком специально-научном и философском контексте.

К сожалению, в нашей стране в настоящее время отсутствует целостная государственная концепция информационного образования и формирования информационной культуры. Информационная культура в последнее время ассоциируется преимущественно с технико-технологическими аспектами информатизации, овладением навыками работы с персональным компьютером. Однако этот подход является узким и односторонним. Этот вопрос связан с развитием конкретного социума и его участников, т.е. речь идет об информационной культуре личности, которая является одной из составляющих общей культуры человека и совокупностью информационного мировоззрения и системы знаний и умений, обеспечивающих целенаправленную самостоятельную деятельность по оптимальному удовлетворению индивидуальных информационных потребностей с использованием как традиционных, так и информационно-коммуникационных технологий. Информационная культура является важнейшим фактором успешной профессиональной и непрофессиональной деятельности, а также социальной защищенности личности в информационном обществе.

Таким образом, основным объектом человеческой деятельности становится обмен информацией. Свободная циркуляция информации в обществе позволяет ей стать важнейшим фактором экономического, национального и личностного развития.

Формулируя основные принципы «кода» новой цивилизации, Э. Тоффлер противопоставляет их принципам индустриальной цивилизации (второй волны). Эти принципы, по мнению Тоффлера, следующие: дестандартизация, деспециализация, десинхронизация, деконцентрация, демаксимизация, децентрализация. Они характерны для всех сфер, на которые Тоффлер разделяет общество: техносферы, социосферы и инфосферы системы производства и распределения информации. Считая, что возникающая цивилизация противоречит старой традиционной индустриальной цивилизации, Тоффлер утверждает, что она является одновременно и высокотехничной и антииндустриальной цивилизацией. Информационное общество (третья волна) несет с собой новые институты, отношения, ценности, то, что Тоффлер называет новым строем жизни. Этот строй жизни основан на разнообразных возобновляемых источниках энергии; на методах производства, отрицающих большинство фабричных сборочных конвейеров; на новых не-нуклеарных семьях; на новой структуре, которую Тоффлер называет «электронным коттеджем»; на радикально измененных школах и объединениях будущего.

Информационная цивилизация радикально преобразует социокультурное пространство, формируя так называемую информационную культуру. Само это понятие достаточно многогранно и используется в самых различных значениях. Например, говорят об информационной культуре кого-то или чего-то, о культуре информации и т.д. Мы употребляем этот термин в широком смысле, подразумевая под ним культуру информационного общества.

Э. Тоффлер, анализируя культурологические проблемы этого общества, прежде всего, обращает внимание на демассификацию «массового сознания» в условиях третьей волны. Новые, демассифицированные средства информации ускоряют процесс движения общества к разнообразию. Новая культура характеризуется фрагментарными, временными образами, клипами, блицами. «По сути дела, мы живем в «клип-культуре». Естественно, что не все способны быстро адаптироваться в новых условиях, «вписаться» в новую культурную среду.

Некоторые ломаются, другие, напротив, постоянно растут и становятся более компетентными и грамотными людьми. По мере демассификации цивилизации демассифицируется и человек, люди становятся более индивидуализированными. Аналогичные идеи выдвигаются известными американскими футурологами Джоном Нэсбитт и Патрицией Эбурдин в книге «Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000» (М., 1992).

Прогнозируя мегатенденции развития современной цивилизации, они среди прочих называют «возрождение искусства» и «триумф личности». Информационная культура ставит человека в совершенно иные связи с внешним миром. Его жизнь становится менее детерминированной социально-экономическими условиями, а его свободная творческая деятельность во многом определяет социокультурную ситуацию.

По мнению Э. Тоффлера, новая инфосфера третьей волны создает новую интеллектуальную среду, благодаря быстрому распространению компьютерного интеллекта.

Неоднородность социума обусловлена в этой ситуации многими факторами, к числу которых относится – геополитическое местоположение, географическое местоположение, уровень социально-экономического развития, этнические, религиозные и другие характеристики, в том числе и уровень распространения и покрытия информационного блока.

Неоднородность информационного поля социума обусловлена одна из актуальных культурологических характеристик современности, а именно «экологизацией» культуры.

Экологизация культуры – это переход к экологически ориентированной культуре, дающей возможность человеку сохранить среду своего обитания и выжить физически и духовно. На первый план выдвигается антропологическое измерение культуры. Культура должна обеспечить целостность человека, его здоровье и счастье в условиях, когда немало факторов научно-технического и социального развития разрушают эту целостность, отрицательно влияют на здоровье человека, мешают достижению его счастья. Урбанизация,

искусственная среда обитания отрывают человека от природы; убыстряющийся ритм жизни нарушает его физическое и психическое равновесие. Можно считать, что сохранение природной среды и человека как части природы – одна из основных функций культуры. Эта функция тесно связана с другой, не менее важной функцией, которая возникает в процессе эволюции индустриального общества к информационному – функция адаптации к динамически изменяющейся информационной среде. Потоки информации утомляют человека, множественность контактов деформирует его эмоциональное развитие. В данном аспекте культура, призванная сохранить «экологию человека» как части природы, должна стать фактором воссоединения человека и природы, общества и природы, распространения новых знаний, ценностей и норм поведения. Экологически ориентированная культура – это прежде всего нравственно ориентированная культура.

Культуротворческое, этическое мировоззрение не позволяет человеку пассивно созерцать, как разрушается природная среда (да и культурная тоже). Человек становится «экологически активным». Нравственная и экологическая культура в своих сущностных характеристиках сближаются. Составляющие их подсистемы, их элементы, конечно, различны, но цели и задачи, в сущности, тождественны. Это особенно четко видно при анализе негативных последствий развития рыночных отношений, противоречивое, а иногда и уродливое становление которых нарушает природное равновесие и гармонию отношений «человек-природа».

Такое отношение лишено технофобии. Оно требует лишь более адекватного понимания природной среды, ясного представления о том, какие технологии, какую культуру нужно создать, чтобы не провоцировать экологического кризиса. Объективные процессы, происходящие в социуме, свидетельствуют о том, что именно культура способна стать решающим фактором экономической, политической стабилизации и тем самым смягчить некоторые негативные последствия развития современной информационной цивилизации.

Выводы. В процессе интеграции неоднородных социумов в качестве основных составляющих интенсификации информационных процессов выделяют неуклонное возрастание скорости передачи сообщений, увеличение объема передаваемой информации, ускорение обработки информации, все более полное использование обратных связей, увеличение объема добываемой новой информации и ускорение ее внедрения.

Результат процесса интеграции позволяет решить следующие задачи и определить пути формирования информационной культуры:

- 1) дать представление о вхождении мировой цивилизации в информационное общество;
- 2) сформировать представление о сложности и многообразии существующих информационных ресурсов;
- 3) вооружить алгоритмами поиска и аналитико-синтетической переработки, извлечения и оценки информации, преобразования найденной информации и получения на этой основе новых данных; научить технологии подготовки и оформления результатов самостоятельной работы.

Таким образом, информационная культура и ее формирование должны быть подчинены следующим принципам:

- принципу культурологического подхода;
- принципу системного подхода;
- принципу интегративности;
- принципу деятельного подхода;
- принципу технологического подхода;
- принципу непрерывности.

И тогда информационная культура станет информационной компонентой человеческой культуры.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Атоян А.М. Информационная культура личности в условиях информатизации общества. – М., 2004. – 280 с.
2. Еляков А.Д. Информационный тип социального неравенства. – СОЦИС, 2004, № 8. – с. 14-29.
3. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М., 1999. – 259 с.
4. Информатика: Достижения, перспективы, возможности. / Семенюк Э.П., Урсул А.Д. – Наука, 1988. – 176 с.
5. Тоффлер Э. Третья волна. – М., 1999. – 277 с.
6. Шереветов В.И. Определение свойств виртуального // Виртуальное пространство культуры. – СПб., 2000. – С. 56-58.

УДК 616.314.13/.14-085.46(048.8)

**ВЫБОР КОМПОЗИТНОГО МАТЕРИАЛА ПРИ ЛЕЧЕНИИ
ЗАБОЛЕВАНИЙ ТВЕРДЫХ ТКАНЕЙ ЗУБОВ
(ОБЗОР)**

Копчак Оксана Викторовна

доцент, д.мед.н.

зав.кафедры терапевтической стоматологии

Забродина Евгения Владимировна

Дмитрашко Вячеслав Владиславович

Пономарь Яна Руслановна

Кулиш Алёна Станиславовна

ассистенты кафедры терапевтической стоматологии

ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

г. Киев, Украина

Аннотация: в статье рассмотрены вопросы повышения эффективности лечения заболеваний твердых тканей зубов путем использования материалов на основе S-PRG-технологий (гиомеры).

Ключевые слова: композит, гиомер, эстетические реставрации.

Вопрос повышения эффективности лечения заболеваний твердых тканей зубов остается актуальным [5,6,7]. Обусловлено это высокой распространенностью кариеса в разных возрастных группах населения Украины и качеством восстановления зубов.

На сегодняшний день основные требования к пломбирочным материалам - высокая адгезия материалов к твердым тканям зубов, биосовместимость, хорошая полируемость и эстетичность выполненных реставраций [8,9]. По

своим техническим характеристикам композитные светоотверждаемые материалы занимают передовые позиции среди реставрационных пломбировочных материалов.

Светоотверждаемые композиты - это материалы, состоящие из полимерной матрицы, укрепленной включением наполнителя, соединенного с матрицей благодаря обработке специальным агентом - силаном. Как полимерную матрицу наиболее часто используют мономеры BIS-GMA (бисфенол-глицидилметакрилат), UDMA (уретандиметилметакрилат), DGMA (декандиолдиметакрилат), TEGDMA (триэтиленгликольдиметакрилат). Мономер BIS-GMA вместе с такими положительными свойствами, как биологическая совместимость с тканями зуба, химическая стабильность, устойчивость цвета, отсутствие запаха и быстрая полимеризация, имеет значительную вязкость, что препятствует введению необходимого количества наполнителя и сказывается на усадке, а также прочности материала. Для улучшения свойств композитов к BIS-GMA стали добавлять низковязкие эфиры метакриловой кислоты: UDMA, DGMA, TEGDMA [1,2,3].

В композитных материалах наполнитель используется для обеспечения прочности, уменьшения пространственных изменений при нагревании и охлаждении, уменьшения усадки при затвердевании, обеспечения рентгенконтрастности, улучшения эстетических свойств и повышения удобства в работе, благодаря хорошей пакуемости материала. Существует множество различных неорганических наполнителей, в том числе, тонко диспергированное стекло, содержащее барий, стронций и другие силикаты, или циркониево-кремниевые наполнители, получаемые путем химического синтеза (золь-гель синтез)[1].

Наиболее часто используемым силановым агентом для соединения наполнителя с полимерной матрицей является метакрилоксипропилтриметоксилан [1,2,3].

В последние годы разработано много композитных пломбировочных материалов различных по составу органической матрицы, дисперсности наполнителя и назначению. Основными недостатками пломбировочных светоотверждаемых композитов остаются высокая полимеризационная усадка (от 2 до 4% объема), изменение цвета реставраций, преждевременный износ пломбировочного материала, наличие пор и нарушение краевого прилегания пломб [4,5,10]. По данным отечественных и зарубежных авторов уже через полгода несостоятельными становятся 30% пломб, через год - более 50%, а через 2 года 70% реставраций не соответствуют предъявляемым требованиям [9]. Частота осложнений через 2 года после проведения реставраций по данным Е.В. Боровского (2001) составляет 53%, по данным G. Freedman., F., Goldstep T Seif (2000) в сроки до 3-х лет частота нарушения краевого прилегания составляет 31,5%, частота рецидивирующего кариеса – 46,12%. Сегодня каждая пятая пломба накладывается второй раз. Что указывает на необходимость совершенствования известных и разработки новых пломбировочных материалов с целью улучшения их технологических характеристик.

В 1996 году были созданы композитные материалы, которые по своим свойствам удовлетворяют многим требованиям современной эстетической стоматологии. Особенностью этой группы материалов является наличие наполнителя, который покрыт слоем полупрореагированных стеклоиономерных частиц (S-PRG), что позволяет композиту выделять и накапливать фтор и другие ионы, которые способствуют процессам реминерализации твердых тканей зуба, нейтрализации кислотности ротовой жидкости и предотвращают образование зубной бляшки.

PRG (первичная реакция склоиномера) определяется как технология формирования стабильной фазы стеклоиономера за счет первичной реакции фторсодержащего активированного кислотой стекла и поликислоты под воздействием воды. Более точное определение - это технология по созданию стабильной фазы стеклоиономера за счет реакции стеклоиономера между

алюмосиликатным стеклом, содержащим фтор, и раствором полиакриловой кислоты.

Инновация PRG (первичной реакции стеклоиономера) делится на две технологии: технология S-PRG (поверхностная первичная реакция), в результате которой создается фаза стеклоиономера только на поверхности частиц стекла, и технология F-PRG (комплексная реакция), в результате которой создается фаза стеклоиономера целиком на всех частицах стекла. Технология PRG, включающая стабильную фазу стеклоиономера, обладает не только функцией выделения фтора, но и функцией накопления фтора. Более того, пломбирочный материал на основе технологии PRG обеспечивает концентрацию фтора в полости рта и регулирует выделение и дальнейшее накопление фтора, таким образом это работает как батарейка для накопления фтора.

Современный уровень научных изысканий в материаловедении позволил создать высокого уровня гибрид, обладающий отличными свойствами стеклоиономерного цемента и композита под названием GIOMER. Термин GIOMER был разработан для обозначения продукта, включающего технологию PRG (первичная реакция стеклоиономера).

Одним из представителей гиомеров является светоотверждаемый материал Beautifil II, который предназначен для реставрации зубов I – VI классов, некариозных поражений твердых тканей зубов, а также кариеса корня у взрослых и детей. Beautifil II выпускается 13-ти цветов: (10 цветов, соответствующих системе VITA Lumin и керамике Vintage Halo) A1, A2, A3, A3,5, A4, B1, B2, B3, C2, C3, для режущего края, белый, опакный A3 (A3O) и A2. Beautifil II обладает флюоресцентностью, близкой к естественной структуре зуба. Это позволяет устранить оптическое влияние окружения, например, влияние цвета фона, освещения в помещении и т.д. Рентгенконтрастность этого гиомера в два раза выше, чем у эмали и в три раза выше, чем у дентина, что обеспечивает проведение точной диагностики благодаря четкому изображению на радиографах. Наряду с PRG-наполнителями в Beautifil II добавлены

нанонаполнители с размером частиц 10-20 μm . Доля наполнителей в Beautifil II составляет 83,3% от веса, за счет этого материал прекрасно полируется. Полученный блеск сохраняется в течение очень длительного времени. Средний размер частиц 0,08 μm .

С момента появления первых публикаций о композитных материалах на основе S-PRG-технологий был проведен целый ряд клинических исследований, целью которых было дать оценку рабочих свойств этих материалов.

Согласно полученным данным (д-р Тагами, Токио, 2016, д-р Мишель Сунико, Филиппины, 2005,)[12,13] были сделаны предварительные выводы:

1. Серьезных воспалительных реакций пульпы, таких как некроз или абсцесс в ходе исследований не наблюдалось.
2. На протяжении 6 месяцев реставрации кариозных полостей V класса по Блэку имели 100% показатель ретенции. И по всем клиническим параметрам были обнаружены высокие показатели.
3. В ходе двухлетних наблюдений не было обнаружено каких-либо заметных ухудшений в функциональных характеристиках реставраций.

Проведенный анализ литературных данных позволяет рекомендовать применение гиомеров в практической деятельности врача-стоматолога с целью достижения длительной реабилитации пациентов с поражением твердых тканей зубов.

Повышение эффективности лечения кариеса путем использования композитных материалов на основе S-PRG технологий методом прямой реставрации и разработка рекомендаций к использованию на основании клинической и лабораторной оценки их основных свойств - новое решение актуальных задач современной одонтологии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Білоклицька Г.Ф. Сучасні пломбувальні матеріали та методи їх використання в терапевтичній стоматології / Г.Ф. Білоклицька, О.В. Ашаренкова, О.В. Копчак . - К.: Видавничий дім «Асканія», 2013. - 144с.

- 2.Борисенко А.В. Композиционные пломбировочные и облицовочные материалы в стоматологии / А.В. Борисенко, В.П. Неспрядько. – К.: Книга плюс, 2001. – 200с.
- 3.Борисенко А.В. Секреты лечения кариеса и реставрации зубов / А.В.Борисенко. - Киев: Книга плюс, 2002. – 544 с.
- 4.Иоффе Е.М. Коричневые линии вокруг реставрации // Новое в стоматологии. - 1996. -№ 1. - С. 11-13.
- 5.Максимовский Ю.М. Терапевтическая стоматология / Ю.М. Максимовский, Л.Н. Максимовская, Л.Ю. Орехова. - М.: Медицина, 2002. – 640 с.
- 6.Максимовский Ю.М.Клиническая оценка пломбирования кариозных полостей по I классу с использованием различных технологий / Ю.М. Максимовский, А.В.Митронин, Е.А. Апарина, А.В. Малахов // Стоматология для всех. – 2006. - №3. – С. 24 - 26.
- 7.Максимовский Ю.М. Современные пломбировочные материалы в клинической стоматологии / Ю.М. Максимовский, Т.В.Ульянова, Н.В. Заболоцкая. - М.: МЕДпресс-информ, 2008. – 48 с.
- 8.Мейер Г. Способствуют ли композитные пломбировочные материалы развитию кариеса? // Маэстро стоматологии. - 2000. - №3. – С. 80-84.
- 9.Николаев А.И., Цепов Л.М. Практическая терапевтическая стоматология. // М. «МЕД-пресс-информ».- 2003.- 547 с.
- 10.Салова А.В. Экспресс энциклопедия пломбировочных материалов / А.В. Салова, В.М. Рехачев . - СПб.: Человек, 2005. – 144 с.
- 11.Радлинская В.Н., Радлинский С.В. Современные технологии реставрации зубов. Полтава, 2002. - 59 с.
12. Alsayed EZ, Hariri I, Nakashima S, Shimada Y, Bakhsh T, Tagami J, et al. Effects of coating materials on nanoindentation hardness of enamel and adjacent areas. Dent Mater. 2016;32:807–816.
13. Suniko MC, Shinkai K, Katoh Y. Two year clinical performance of occlusal I and cervica I giomer restorations. Open Dent 2005;30(3):282-289.

УДК : 32.012.5

**SOCIAL MEDIA MANIPULATION AND DISINFORMATION:
POLITICAL INFLUENCE AND COMBATING**

Vasylenko Yaroslava Ihorivna

Pulvas Yelizaveta

students

Institute of International Relations

of the Kyiv National University

named after Taras Shevchenko

Kyiv, Ukraine

Abstract: The authors deals with the problem of social media manipulation since fake news and disinformation incidents are becoming increasingly common during election campaigns around the world, emerging as a critical threat to public life. It is noted that media manipulators in social media use the vulnerability of media environment and distrust to mass media. The authors offer recommendations for major media companies to combat such disinformation and manipulation.

Keywords: mass media, social media, disinformation, media manipulation, fake news, to combat disinformation.

No one yet knows the full impact of far-right media manipulation and spread of disinformation. However, we can expect the continuation of some current trends: an increase in misinformation; continued radicalization; and decreased trust in mainstream media. “Fake news” is the term that refers to a wide range of disinformation and misinformation circulating online and in the media. Regardless of how the issue is labeled, the spread of false or misleading information is having real and negative effects on the public consumption of news. Even when misinformation is debunked, it may continue to shape people’s attitudes.

As such, it is important to parse out the types of misinformation that exist and explore the motivations for their creation and dissemination. There are sites explicitly created and designed to deceive people, publishing provably false claims. These sites are generally designed to look like reputable news sources, in some cases even impersonating specific outlets. They posted sensational, partisan stories specifically to increase readership and make money. Other outlets may spread information that falls on a continuum between true and false. In both cases, the news stories were a combination of facts and misinformation.

So, we live in a world in which the means of manipulation have gone forth and multiplied through dark ads, psy-ops, hacks, bots, deep fakes, fake news, trolls, etc. Unfortunately, fake news and disinformation incidents are becoming increasingly common during election campaigns around the world, emerging as a critical threat to public life. As there is said in the publication by *Data & Society*: "The spread of false or misleading information is having real and negative effects on the public consumption of news... Online communities are increasingly turning to conspiracy-driven news sources, whose sensationalist claims are then covered by the mainstream media, which exposes more of the public to these ideas" [1, p. 44].

Around the world, government agencies and political parties are exploiting social media platforms to spread junk news and disinformation, exercise censorship and control, and undermine trust in media, public institutions and science. According to *Freedom on the Net* annual report, in 2017 online manipulation and disinformation tactics played vital role in general elections of 18 countries, including the USA [2]. Disinformation disguised from the USA, French, Kenyan and German elections in 2016 and 2017 is just the tip of the iceberg of a great many information challenges to societies – although perhaps with greatest potential consequence. [3, p. 71]

Reports revealed that Cambridge Analytica – the social media monitoring firm that bragged it helped put Trump in the White House – had gained access before the election to the data of 87 million Facebook users through highly questionable means. Cambridge Analytica was shown as a tool of psychological warfare to manipulate

and influence voters` opinion with targeted Facebook ads and social media campaigns.

According to this problem researches Marwick A. and Lewis R., a number of subcultural groups who organize online have made a concerted effort to manipulate the existing media infrastructure to promote populist far-right messages. These messages spread through memes shared on blogs and Facebook, through Twitter bots, through YouTube channels, and have been propagated by a far-right hyper-partisan press rooted in conspiracy theories and disinformation. Taking advantage of the opportunity the internet presents for collaboration, communication, and peer production, these groups target vulnerabilities in the news media ecosystem to increase the visibility of and audience for their messages [1].

Thus, the questions about the role of Facebook and other social media sites in spreading manipulative information have become increasingly serious and can influence politics in general. A report “Disinformation and the 2020 Election: How the Social Media Should Prepare” published by New York University (NYU) argues that fake videos and other misleading or false information could be deployed by domestic and foreign sources in efforts influence the US 2020 presidential election campaign. It is predicted that for next year's election, so-called "deep-fake" videos will be unleashed across the media landscape "to portray candidates saying and doing things they never said or did" and, as a result, "unwitting Americans could be manipulated into participating in real-world rallies and protests. [4, p. 3]

Media manipulators in social media use the vulnerability of media environment. In this context, people`s distrust to mass media is a key problem. For example, a Gallup poll released in September 2016 found that Americans` trust in the mass media “to report the news fully, accurately and fairly” was, at 32%, the lowest in the organization`s polling history. [5] While confidence has been falling relatively steadily throughout the 21st century, the number fell a steep eight percentage points from 2015, marking the trend as particularly prevalent in the past years. A *Data & Society* report found that most teens express distrust of the news and assume much of it is biased.

Overall, media distrust has significant impacts. People who do not trust the media are less likely to access accurate information, which has civic and political ramifications. They are more likely to vote along partisan lines rather than considering current national conditions. Overall, low levels of trust in media weakens the political knowledge of citizens, inhibits its watchdog function, and may impede the full exercise of democracy.

Local media are disappearing as the most effective ones are getting absorbed by large media groups, and less the successful ones are simply closing down. Consequently, the number of small local media outlets that could inform the public about current local problems is shrinking. Without such local media coverage that provide the society with informing function, the society becomes less aware of the problems that affect it, which results in total uncertainty about the current agenda. Local communities also lose an opportunity to be represented, since local media have long been an effective way of bringing attention of larger media or government institutions to local issues.

Using the power of network collaboration and the influence that opinion leaders have, manipulators are able to bring a particular story into the trends, using the media. To perform this, the eye-catching story should be provided to local outlet, which does not have an appropriate fact-checking base or other resources to verify its origin. If the story is welcomed by the audience, it will also be covered by medium-sized and even national media, no matter what purpose: to support it or to debunk it. [1, p. 38] That is how, the initial information will be extended and covered beyond its original scope.

For manipulators, it doesn't matter if the media is reporting on a story in order to debunk or dismiss it; the important thing is getting it covered in the first place. The amount of media coverage devoted to specific issues influences the presumed importance of these issues to the public. [6]

This phenomenon, called agenda setting, means that the media is remarkably influential in determining what people think about. The media agenda affects the

public agenda. In this sense, by getting the media to cover certain stories, even by debunking them, media manipulators are able to influence the public agenda.

To combat disinformation from all sources, the NYU report offers nine recommendations for major social media companies to combat such disinformation, namely:

- Detect and remove deep-fake videos: Realistic but fraudulent videos have the potential to undermine political candidates and exacerbate voter cynicism.
- Remove provably false content in general: The platforms already remove hate speech, voter suppression, and other categories of content; we recommend that they add one more.
- Hire a senior content overseer: Each company needs an executive with clout to supervise the process of guarding against disinformation.
- Attend to Instagram's disinformation problem: The photo-posting platform needs the concerted attention of its parent, Facebook.
- Limit the reach of WhatsApp: Users should be restricted to forwarding content to one chat group at a time.
- Defend against for-profit disinformation: The companies must prepare for false content generated by hired-gun firms.
- Back legislation regulating political ads and punishing voter suppression: Narrowly tailored bills pending on Congress could help curb some forms of disruption.
- Improve industry-wide collaboration on disinformation: For example, when one platform takes down abusive accounts, others should do the same with affiliated accounts.
- Teach social media literacy in a more direct, sustained way: Users have to take responsibility for recognizing false content, but they need more help to do it. [4, p. 20-22]

UNESCO in its report *“Journalism, ‘Fake News’ & Disinformation”* offers to combat disinformation through media and information literacy in particular; human rights literacy; news literacy; advertising literacy; computer literacy; intercultural

literacy; privacy literacy, etc. [3]. All these ways are used by UNESCO to stress the inter-relatedness of competencies regarding information broadly, and media, in particular.

Thus, we may conclude, that in conditions when a variety of different movements, moments, and developments have coincided to shape the contemporary media landscape, it is important to examine the relationship between internet subcultures and narratives put forward by various media organizations, namely: who is involved, their motivations, and where they operate online, and how to combat their activity.

REFERENCES

1. Marwick A., Lewis R. Media manipulation and disinformation online // Data & Society Research Institute. – 2017. – 106 p. URL: https://datasociety.net/pubs/oh/DataAndSociety_MediaManipulation.pdf
2. Truong M., White J., Funk A. Freedom on the Net 2018. – 2018. – 32 p. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN_2018_FinalBooklet.pdf.
3. Ireton C., Posetti J. Journalism, ‘Fake News’ & Disinformation // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. – 2018. – 122 p. URL: https://en.unesco.org/sites/default/files/journalism_fake_news_disinformation.pdf
4. Barret P. *Disinformation and the 2020 Election: How the Social Media Should Prepare.* – 2018. – 28 p. URL: https://issuu.com/nyusterncenterforbusinessandhumanri/docs/nyu_election_2020_report?fr=sY2QzYzI0MjMwMA
5. Swift A., Americans’ Trust in Mass Media Sinks to New Low // Gallup. - 2016. URL: <http://www.gallup.com/poll/195542/americans-trust-mass-media-sinks-new-low.aspx>
6. Maxwell E. McCombs and Shaw D., The Agenda-Setting Function of Mass Media // The Public Opinion Quarterly 36, no., 2. - 1972. - 176–187p.

УДК 615.322:582.683.2:615.243:001.891.5

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕМБРАНОПРОТЕКТОРНОЇ АКТИВНОСТІ СУХОГО ЕКСТРАКТУ КАПУСТИ ГОРОДНЬОЇ

Кононенко Надія Миколаївна

д.мед.н., професор

Мірзалієв Мірзахан Темірланович

аспірант кафедри патологічної фізіології

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: досліджено мембранопротекторну активність сухого екстракту капусти городньої на моделі спонтанного гемолізу. Встановлено, що сухий екстракт капусти городньої має мембранопротекторну дію на рівні 56%, яка за вираженістю перевищувала дію препарату порівняння альтан (44%). Мембраностабілізуюча активність сухого екстракту капусти городньої ймовірно обумовлена комплексом біологічно активних речовин, який включає флавоноїди, дубильні речовини, вітаміни. Поліфенольні сполуки виявляють мембранопротекторну активність, що пов'язана зі здатністю проявляти антиоксидантну дію на мембрани за рахунок стабілізації фосфоліпідного шару.

Ключові слова: мембранопротекторна активність, сухий екстракт капусти городньої.

Протягом останніх десятиріч у сфері інтенсивних наукових досліджень знаходяться патології органів травлення, серед яких домінує виразкова хвороба шлунка. Виразковий процес в шлунку є кінцевим етапом складного захворювання, в патогенез якого залучені процеси нейрогуморальної і ендокринної регуляції, біогенні аміни та поліпептиди травної системи. Крім того, в механізмах утворення виразки приймають участь місцеві агресивні фактори, які порушують мембрани клітин слизової оболонки.

Біологічні мембрани - це спеціальні утворення, які ізолюють вміст клітини від навколишнього середовища. Бар'єрна функція мембран забезпечується її гідрофобними компонентами - ліпідами та деякими білками. Мембрани є високоактивними у метаболічному відношенні клітинними структурами. За їх участю відбуваються такі життєво важливі процеси, як транспорт сполук усередину та назовні клітини, рецепція гормонів та інших біологічно активних речовин, сигнальна трансдукція тощо.

Незважаючи на зроблений за останнє десятиріччя дійсний "прорив" у розумінні тонких молекулярних механізмів виразкової хвороби шлунка, істотного прогресу в лікуванні цієї хвороби досягти не вдалось. Застосування сучасних засобів лікування не дає бажаних результатів, у зв'язку з цим хвороба набуває затяжного характеру. Останнім часом помітно активізувалися дослідження, які спрямовані на розробку нових противиразкових препаратів природного походження [1, с. 164-165.].

Одним із перспективних напрямків є вивчення лікарських засобів, отриманих із біологічно активних речовин капусти городньої, яка широко застосовується в народній медицині для профілактики і лікування онкологічних, серцево-судинних захворювань, захворювань шлунково-кишкового тракту, порушень обміну речовин, подагри та ін. Наявність у складі цієї рослини сукупності біологічно активних речовин (флавоноїди, органічні кислоти, полісахариди, сірковмісні глікозиди – глікобрасидін, неоглікобрасидін, вітаміни С, Р, РР, В₁, В₂, В₆, К, D, Е и U, каротин, пантотенова і фолієва кислоти, індол-3-карбінол, лізоцим, мікроелементи – калій, кальцій, натрій, магній, фосфор та ін.), обумовлює велику кількість її фармакологічних ефектів.

Фармакодинаміка та фармакокінетика деяких лікарських препаратів здійснюється на рівні клітинних мембран, тому метою роботи стало вивчення мембранопротекторної дії сухого екстракту капусти городньої.

Для підтвердження мембраностабілізуючої дії сухого екстракту капусти городньої було вивчення його впливу на процес спонтанної перекисної деструкції мембран еритроцитів на моделі спонтанного гемолізу за F.C. Jager

[22, с. 15-223.]. Метод заснований на фотоелектроколометричному визначенні позаеритроцитарного гемоглобіну, що надходить у середовище внаслідок спонтанного лізису мембран еритроцитів, викликаного перекисним окисненням ліпідів у присутності кисню повітря.

Досліди проводили на білих нелінійних щурах вагою 180-190 г. Тварини були розподілені на 3 групи: перша – контрольна; друга – тварини, яким внутрішньошлунково вводили сухий екстракт капусти городньої в дозі 50 мг/кг; третя – тварини, яким вводили внутрішньошлунково препарат порівняння альтан у дозі 1 мг/кг. Тварини експериментальних груп щодня протягом 3-х діб внутрішньошлунково отримували досліджувані засоби. Контрольні тварини отримували еквівалентну їх масі кількість води. На 4-ту добу у тварин брали кров із хвостової вени і за ступенем гемолізу робили висновки про стан антиокисних систем клітин. Якщо засіб знижував ступінь гемолізу, це свідчило про його мембраностабілізуючу й антиоксидантну дію. Встановлено, що сухий екстракт капусти городньої має мембранопротекторну дію на рівні 56%, яка за вираженістю перевищувала дію препарату порівняння альтан (44%).

Мембраностабілізуюча активність сухого екстракту капусти городньої ймовірно обумовлена комплексом біологічно активних речовин, який включає флавоноїди, дубильні речовини, вітаміни. Згідно з даними літератури, поліфенольні сполуки виявляють мембранопротекторну активність, що пов'язана зі здатністю проявляти антиоксидантну дію на мембрани за рахунок стабілізації фосфоліпідного шару [3, с. 1053-1059].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цыремпилова А.Ч., Цыремпилов С.В. Растительные лекарственные средства в профилактике язвенной болезни желудка и двенадцатиперстной кишки //Бюллетень ВСНЦ СО РАМН. – 2012. – № 4 (86), часть 1. – С. 164-165.
2. Jager F.C. Determination of vitamin E requirement in rats by means of spontaneous haemolysis in vivo // Nutr. Diet. – 1968. – Vol. 10, № 3. – P. 215-223.

3. Бурлакова Е.Б., Мазалецкая Л.И., Шелудченко Н.И., Шишкина Л.Н.
Ингибирующее действие смесей природных антиоксидантов и
фосфатидилхолина // Изв. РАН. Серия хим. – 1995. – № 6. – С. 1053-1059.

УДК 658.53:[622.013:553.04]

НОРМУВАННЯ, МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ І ОЦІНКА ВТРАТ ПРИ ВИДОБУТКУ БАЛАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ЗАПАСІВ НАДР

Шолох Микола Васильович

к. т. н., доцент

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: Досліджено, проаналізовано і доведено, що мінливість відбитих, обурених і підготовлених до буріння вибуховими свердловинами запасів, носить стрибкоподібний характер з періодом інтервалу часу між суміжними розпушеннями масиву залізистих кварцитів. Розглянуто особливості комплексного використання балансово-промислових запасів і можливості одержання ефекту від вилучення супутніх корисних копалин.

Ключові слова: запаси, нормування, методи визначення, видобувна одиниця, оцінка втрат.

Опираючись на класифікацію балансово-промислових запасів за ступенем підготовленості до видобування, відповідно до якої готові до видобування промислові запаси є сума відбитих, обурених і підготовлених до буріння вибуховими свердловинами (або зачищених), розглядаємо динаміку і мінливості у часі кожної із цих трьох груп промислових запасів однієї видобувної одиниці, а потім готових до видобування балансово-промислових запасів по кар'єру в цілому. Для аналізу приймаємо будь-який інтервал часу, що має слідуєчі складові: початковий момент часу; період часу до першого розпушення масиву залізистих кварцитів; число масових вибухів для розпушення масиву балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці за відповідний час; тривалість j -го інтервалу часу між розпушеннями масиву балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці; інтервал часу

після k -го розпушення. Відбиті балансово-промислові запаси, які забезпечують продуктивність видобувної одиниці в період між розпушеннями масиву залізистих кварцитів і у процесі видобувних робіт зменшуються доти, поки не будуть повністю відвантажені або не досягнуть певного рівня [1, с. 73].

Мінливості відбитих балансово-промислових запасів у забоях окремих видобувних одиниць і на кар'єрі в цілому відбуваються стрибкоподібно з періодом, який дорівнює інтервалу між суміжними розпушеннями масиву залізистих кварцитів і з амплітудою, що дорівнює обсягу розпушеної залізорудної маси. Кількість відбитих балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці на момент часу t визначаємо у такий спосіб: кількість відбитих балансово-промислових запасів у забої i -ї видобувної одиниці у початковий момент розглянутого періоду часу t_0 ; кількість розпушеної залізорудної маси, яку відвантажують i -ю видобувною одиницею за інтервал часу Δt_0 ; кількість балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які відбиваються від масиву в j -й вибух; продуктивність i -ї видобувної одиниці в інтервалі між розпушеннями масиву залізистих кварцитів; кількість розпушеної залізорудної маси, яку відвантажують i -ю видобувною одиницею за інтервал часу Δt ; середня кількість відбитих балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці в інтервалі між розпушеннями масиву залізистих кварцитів і середня продуктивність i -ї видобувної одиниці в інтервалі між розпушеннями масиву залізистих кварцитів балансово-промислових запасів [3, с. 290].

Схема мінливості відбитих балансово-промислових запасів у забої видобувної одиниці наведена на рис. 1,а. Мінливість балансово-промислових запасів видобувної одиниці обурених вибуховими свердловинами, як і відбитих, носить стрибкоподібний характер з періодом, що дорівнює інтервалу часу між суміжними розпушеннями масиву залізистих кварцитів. Кількість балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, обурених вибуховими свердловинами на момент часу t , визначаємо з урахуванням: балансово-

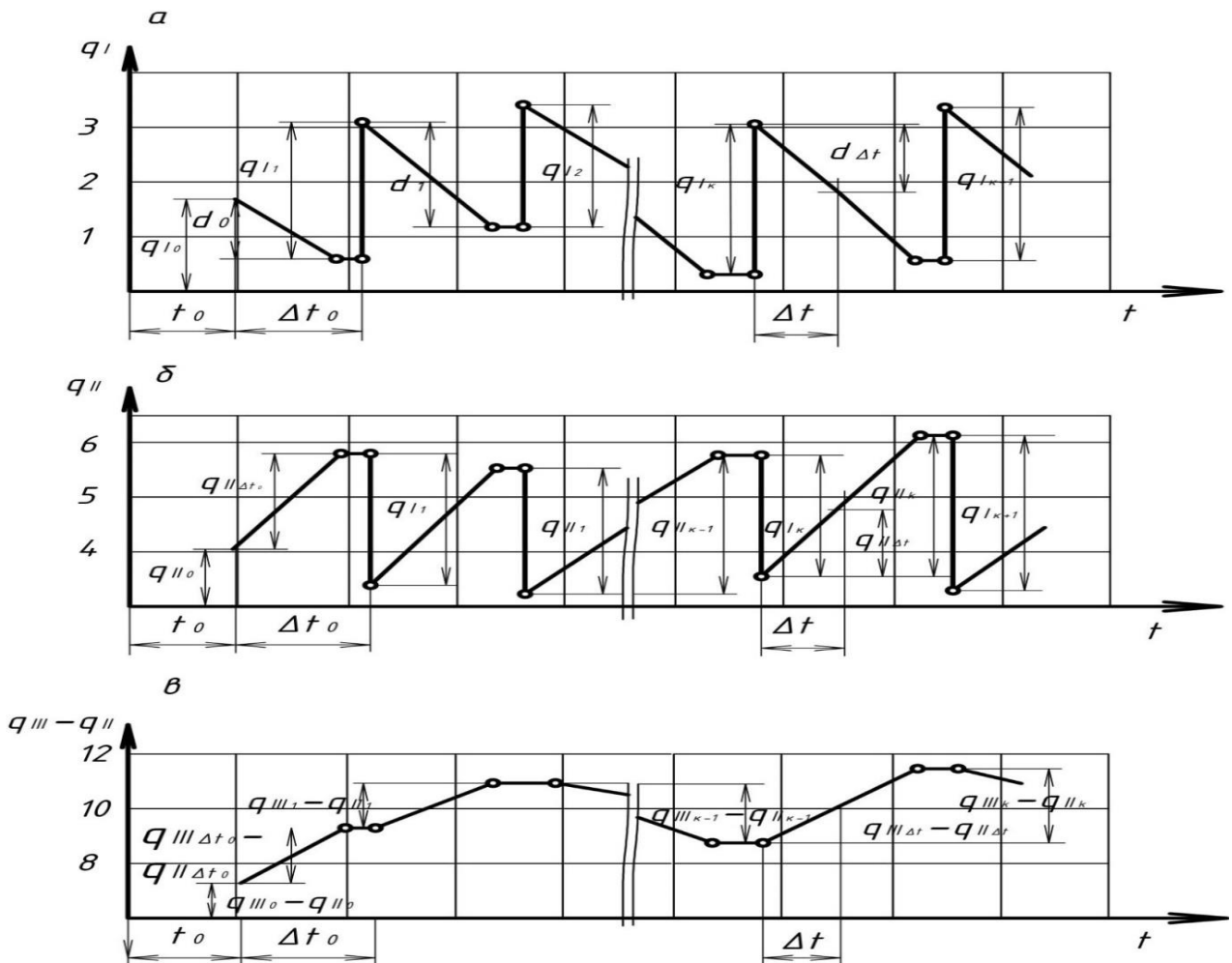

Рис. 1. Схема мінливості балансово-промислових запасів видобувної одиниці: а – відбиті; б – обурені і в – підготовленні до буріння свердловин

промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин і наявні в момент часу t_0 ; балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин в i -й інтервал між розпушеннями масиву залізистих кварцитів; середньої величини балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин в інтервалі між розпушеннями масиву залізистих кварцитів і балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин за інтервал часу Δt .
 Схема мінливості балансово-промислових запасів видобувної одиниці, обурених вибуховими свердловинами, наведена на рис. 1,б. Аналогічно на момент часу t кількість балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці

підготовлених до буріння вибухових свердловин буде залежати від: балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин і наявні в момент часу t_0 ; балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин в j -й інтервал між розпушеннями масиву залізистих кварцитів; середня величина балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин в інтервалі між розпушеннями масиву залізистих кварцитів і балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці, які підготовлені до буріння вибухових свердловин за інтервал часу Δt . Схема мінливості балансово-промислових запасів видобувної одиниці, підготовлених до буріння вибухових свердловин, наведена на рис. 1,в. Балансово-промислові запаси готові до видобування корисних копалин i -ї видобувної одиниці в момент часу t становлять величину, яка дорівнює сумі «перехідних» балансово-промислових запасів, що забезпечують фронт бурових робіт після розпушення масиву залізистих кварцитів у забої i -ї видобувної одиниці і балансово-промислових запасів, які підготовлені до буріння вибухових свердловин за час t_0 . Враховуючи це, отримуємо величину готових до видобування балансово-промислових запасів i -ї видобувної одиниці з урахуванням середнього інтервалу часу між розпушеннями масиву і середнього квадратичного відхилення.

Розглянувши мінливість формування у часі готових до видобування балансово-промислових запасів однієї видобувної одиниці і кар'єру в цілому, яка складається з початкового моменту часу, періоду часу до першого розпушення масиву залізистих кварцитів, числа масових вибухів для розпушення залізородної маси видобувної одиниці, тривалість інтервалу часу між розпушеннями масиву залізистих кварцитів видобувної одиниці та інтервалу часу після розпушення, робимо висновок, що мінливість балансово-промислових запасів видобувної одиниці обурених вибуховими свердловинами, носить стрибкоподібний характер з періодом, який дорівнює інтервалу часу між суміжними розпушеннями масиву залізистих кварцитів.

Основними показниками використання готових до видобування балансово-промислових запасів однієї видобувної одиниці і кар'єру в цілому є втрати балансово-промислових запасів і засмічення (збіднення, розубоження) вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин у товарній залізородній масі. Показники використання балансових запасів по визначенню, нормуванні, обліку, економічній оцінці втрат балансово-промислових запасів при видобутку затверджені в [2, с. 12].

Для правильного визначення економічних наслідків втрат балансово-промислових запасів і засмічення (збіднення, розубоження) вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин у розпушеній залізородній масі, так само як і показників видобутку балансово-промислових запасів і мінливості вмісту якісно-технологічних показників корисних компонентів у товарній залізородній масі, велике значення має вибір методу, який відповідає тому або іншому виду корисних копалин. Необхідні для розв'язку економічних завдань показники втрат балансово-промислових запасів і засмічення (збіднення, розубоження) вмісту якісно-технологічних показників корисних компонентів у розпушеній залізородній масі враховують не тільки вміст якісно-технологічних показників корисних копалин, які втрачають і засмічуючих вміст якісно-технологічних показників корисних копалин порід, але і де, на якому етапі технологічного процесу гірничих робіт ці корисні копалини втрачають і засмічують. Облік, оцінка і нормування економічних наслідків втрат балансово-промислових запасів і засмічення (збіднення, розубоження) вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин у розпушеній залізородній масі з деталізацією особливостей розробки дільниць рудного тіла і покладу родовища залістистих кварцитів розглядаємо з урахуванням комплексності використання.

Класифікація втрат балансово-промислових запасів, побудована на основі поділу по процесах і місцях, де ці втрати балансово-промислових запасів відбуваються [4, с. 27]. Ухвалюючи її за основу, розглянемо види економічних наслідків втрат балансово-промислових запасів і засмічення (збіднення, розубоження) вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин у

розпушеній залізорудній масі стосовно до умов розробки ділянок рудних тіл і покладів родовищ залізистих кварцитів.

Якщо при мінливості втрат балансово-промислових запасів зберігається річне погашення балансових запасів при певному річному видобутку балансово-промислових запасів, то економічні наслідки від втрат балансово-промислових запасів за експлуатаційними витратами (грн/т) визначаємо згідно з різницею прибутку, що приходить на 1 т балансових запасів, які погашають, при варіантах розробки, які забезпечують різний рівень втрат балансово-промислових запасів: втрати балансово-промислових запасів та засмічення (збіднення, розубоження) за вмістом якісно-технологічних показників корисних копалин при варіантах відповідно з меншими і більшими втратами балансово-промислових запасів, частки одиниць; цінність, яку вилучають з корисних копалин, що видобуті при першому і другому варіантах розробки, грн/т; витрати на погашення геологорозвідувальних робіт; амортизацію основних засобів; підготовчо-нарізні роботи; відбійку, кріплення та погашення виробленого простору при варіанті з меншими втратами балансово-промислових запасів, грн/т; витрати на наступні процеси: випуск, навантаження, доставка, підйом, сортування, усереднення вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин, транспортування до гірничо-збагачувальної фабрики, переробка товарної залізорудної маси на гірничо-збагачувальній фабриці або металургійному заводі, грн/т; витрати на гірничопідготовчі і нарізні роботи та на відбійку і кріплення при варіанті з більшими втратами балансово-промислових запасів, грн/т. При постійній виробничій потужності підприємства і незмінному річному погашенні балансово-промислових запасів приймаємо величину на відбійку, кріплення та погашення виробленого простору при варіанті з меншими втратами балансово-промислових запасів, практично однаковою при обох варіантах і не залежною від втрат балансово-промислових запасів. При обох варіантах приймаємо однаковими витрати на погашення геологорозвідувальних робіт, а також витрати на амортизацію основних засобів (якщо варіанти не відрізняються за

величиною капітальних витрат). Якщо засмічення (збіднення, розубоження) за вмістом якісно-технологічних показників корисних копалин у товарній залізорудній масі однакове при варіантах, то рівні і цінності, які вилучають.

Визначаємо збиток підприємства від втрат балансово-промислових запасів тільки за експлуатаційними витратами. При зниженні втрат балансово-промислових запасів більше експлуатуються розкриті та підготовлені запаси. Відповідно до зниження втрат балансово-промислових запасів зменшуються питомі капітальні витрати на проходку розкривних і підготовчих виробок, при цьому пізніше виникає необхідність нових капіталовкладень на розкриття та підготовку нових горизонтів до експлуатації. Питомі капітальні витрати на розкриття та підготовку нових горизонтів є відношення величин річної суми капітальних витрат на розкриття та підготовку нових горизонтів до річної виробничої потужності за вмістом якісно-технологічних показників корисних копалин у розпушеній залізорудній масі у розрахунку на 1 т залізистих кварцитів балансово-промислових запасів.

Без врахування засмічення (збіднення, розубоження) за вмістом якісно-технологічних показників корисних копалин різниця при двох варіантах, які відрізняються, втрати балансово-промислових запасів, що складають збиток від втрат балансово-промислових запасів для підприємства за капітальними витратами. Якщо при зниженні втрат балансово-промислових запасів зменшується або збільшується виробнича потужність підприємства по видобутку балансово-промислових запасів і переробці вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин у товарній залізорудній масі, то збиток від втрат балансово-промислових запасів визначаємо відношенням виробничої потужності підприємства за видобутком балансово-промислових запасів і переробкою вмісту якісно-технологічних показників корисних копалин у товарній залізорудній масі відповідно при першому та другому варіанті розробки. Якщо варіант із меншими втратами балансово-промислових запасів, забезпечує зменшену виробничу потужність підприємства за видобутком балансово-промислових запасів, то це впливає на розмір не тільки прямих

витрат, але й постійних, які приходяться на одиницю видобутку. Збільшення витрат при зниженні виробничої потужності підприємства можуть бути значними. Так на залізорудних підприємствах, згідно з нормами технологічного проектування [2, с. 23], ухвалюється, виробнича потужність підприємства, яка за гірничими можливостями знижується на 25–35 %. Відповідно до норм технологічного проектування підприємства річне зниження гірничих робіт приймаємо на 15–25 % менше. При цьому буде меншою і обумовлена по гірничим можливостям виробнича потужність підприємства. Враховуючи, що залежно від річного видобутку балансово-промислових запасів умовно-постійні витрати становлять у собівартості видобутку від 40 до 80 %, а з урахуванням гірничо-збагачувального виробництва ще більше, можемо стверджувати, що тільки за рахунок зменшення масштабів видобутку собівартість видобутих балансово-промислових запасів збільшиться в середньому не менш ніж на 10–20 %. Визначення збитків від втрат балансово-промислових запасів, які не враховують цього фактору, приводить до значного завищення результату. Економічні наслідки від втрат балансово-промислових запасів за експлуатаційними витратами (у грн/т) визначаємо за формулою

$$Y_{\text{пв}} = \frac{A_1}{A_2} \left[u_{\text{д1}} - c_{\text{д1}} \left(1 + \varphi \frac{A_2 - A_1}{A_2} \right) \right] - (u_{\text{д2}} - c_{\text{д2}}), \quad (1)$$

де $c_{\text{д1}}$ і $c_{\text{д2}}$ – втрати балансово-промислових запасів та засмічення (збіднення, розубоження) за вмістом якісно-технологічних показників корисних копалин при варіантах відповідно з меншими і більшими втратами балансово-промислових запасів, частки одиниць; $u_{\text{д1}}$ і $u_{\text{д2}}$ – цінність, яку вилучають, з корисних копалин, що видобуті при першому і другому варіантах розробки, грн/т; вираз $\varphi(A_2 - A_1)/A_2$ означає збільшення умовно-постійних витрат при зниженні виробничої потужності на $(A_2 - A_1)$, т/рік.

Що стосується капітальних витрат на розкриття та підготовку нових горизонтів, то у цьому випадку можливий і значно більший збиток, ніж при постійній виробничій потужності підприємства, але і економія [5, с. 323]. За капітальними витратами наслідки при цьому визначаємо (у грн/т) за формулою

$$Y_{нк} = A_2 K_{num} \frac{1}{(1 - \Pi_2)} - A_1 K_{num} \frac{1}{(1 - \Pi_1)} = \frac{K_{num}}{A_2} \left(\frac{A_2}{(1 - \Pi_2)} - \frac{A_1}{(1 - \Pi_1)} \right). \quad (2)$$

Якщо зниження втрат балансово-промислових запасів дозволить збільшити виробничу потужність підприємства за видобутком і переробкою, при переході на польову підготовку горизонтів і блоків замість залізорудної при розробці малопотужних ділянок родовища, збиток від втрат балансово-промислових запасів для підприємства за експлуатаційними витратами визначаємо за формулою

$$Y_{пв} = \frac{A_1}{A_2} \left[u_{д1} - c_{д1} \left(1 + \varphi \frac{A_2 - A_1}{A_2} \right) \right] - (u_{д2} - c_{д2}). \quad (3)$$

У формулі (3) величина $\varphi(A_2 - A_1)/A_2$ характеризує зниження умовно-постійних витрат при збільшенні виробничої потужності підприємства на $(A_1 - A_2)$, т/рік. Що стосується розкриття і підготовки нових горизонтів збитку від втрат балансово-промислових запасів за капітальними витратами може не бути (вони дорівнюють нулю, коли виробнича потужність підприємства збільшується на частку зниження втрат балансово-промислових запасів), і тоді $A_2/(1 - \Pi_2) = A_1/(1 - \Pi_1)$. Якщо виробнича потужність підприємства збільшиться меншою мірою, ніж знизяться втрати балансово-промислових запасів, то збиток за капітальними витратами визначаємо за формулою

$$y_{нк} = \frac{K_{ншт}}{A_2} \left(\frac{A_2}{(1-\Pi_2)} - \frac{A_1}{(1-\Pi_1)} \right). \quad (4)$$

Таким чином, освоєння надр вимагає застосування нормування, відповідних методів визначення і оцінки втрат балансово-промислових запасів, які враховують особливості комплексності і повноти використання балансових і забалансових запасів та корисних копалин, а також інших можливостей одержання того або іншого ефекту від видобутку з балансово-промислових запасів супутніх корисних копалин. Збиток з позицій комплексного освоєння надр і природних ресурсів складається із втрат балансово-промислових запасів у контурах розвіданих балансових запасів, забалансових за вмістом якісно-технологічних показників корисних копалин запасів, які залучають при розробці родовища залізистих кварцитів, відходів, що придатні для використання сьогодні або в недалекому майбутньому, родючості зайнятих гірничим відводом і його господарством земель, водних ресурсів, тваринного світу і інше.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сборник руководящих материалов по охране недр. (1987). – М., Недра, 1987. – 591 с.
2. Типовая методика определения экономической эффективности капитальных вложений. (1982). – В кн.: Методы и практика определения эффективности капитальных вложений и новой техники. Вып. 33. – М., Наука, 1982, с. 12–48.
3. Шолох Н.В. (2002). Программный модуль оптимизации промышленных запасов на глубоких железорудных карьерах. // Качество минерального сырья. – Кривой Рог. – 2002. – С. 290–293.
4. Sholokh M. V. (2018). Determination and research of norms of the ferrous quartzites prepared to booty. / M. V. Sholokh /. pp. 25–52. Development of scientific foundations of resource-saving technologies of mineral mining and processing. Multi-authored monograph. – Sofia: Publishing House «St. Ivan Rilski», 2018. – 264 p.

5. Шолох М.В. (2019). Маркшейдерське забезпечення робіт для підвищення ефективності повноти і якісно-технологічних показників видобутку балансово-промислових запасів. / М.В. Шолох /. – С. 323–334. Зб. наукових робіт. Матеріали УІІ-ої міжнародної наукової конференції «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions» (12 липня 2019 р., м. Київ, м. Штутгарт). 2019. – 338 р. ISBN 978-3-944375-22-9.

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ МЕДИКО-
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
(ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД)**

Міщик Людмила Іванівна

д. пед. н., завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
м. Глухів, Україна

Анотація: У статті проаналізовано особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до використання технологій медико-соціальної роботи в професійній діяльності на основі вітчизняного досвіду.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, медико-соціальна робота, медико-соціальні заклади, соціальна допомога, практика соціальної роботи.

Порівняно незначний досвід діяльності вищих навчальних закладів з підготовки соціальних працівників в Україні (з 1991 року) свідчить про низку суперечностей і проблем. Зокрема це питання визначення галузі знань, до якої належить соціальна робота. Неоднозначність його розуміння призвела до того, що близько 20 років навчання соціальних працівників відбувалося за напрямом 0402 «Соціологія» (Постанова Кабінету Міністрів України №507 від 24 травня 1997 року «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями»). У зв'язку з цим вищими навчальними закладами у зміст підготовки соціальних працівників були введені такі спеціальні дисципліни: «Загальна соціологічна теорія», «Історія соціологічних теорій і вчень»,

«Методологія і методи соціологічних досліджень» та низка галузевих соціологій («Соціологія праці», «Соціологія шлюбу і родини», «Соціологія масових комунікацій» та ін.). Такий зміст навчальних планів передбачав ґрунтовну «соціологічну» підготовку фахівців і не відповідав потребі суспільства у кваліфікованих соціальних працівниках. [2].

У 2007 році затверджено перелік напрямів підготовки фахівців у закладах вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (Постанова Кабінету Міністрів України №1193 від 3 жовтня 2007 року) [3], у якому напрям підготовки «Соціальна робота» було внесено до розділу 1301 «Соціальне забезпечення». Постановою Кабінету Міністрів України №266 від 29 квітня 2015 року Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти затверджено новий перелік напрямів і спеціальностей, у якому «Соціальна робота» виокремлена в окрему галузь знань, а підготовка фахівців здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста і магістра. [4].

Надзвичайно важливою проблемою підготовки майбутніх соціальних працівників є розробка стандартів вищої освіти за цим напрямом, освітньо-професійних рограмм, освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців тощо. Відповідно до цього, Міністерством освіти і науки України було затверджено галузевий стандарт вищої освіти України підготовки бакалаврів «Соціальна робота». Згідно з цим стандартом чітко визначено перелік дисциплін нормативної частини навчальних планів підготовки фахівців, а наповнення варіативної частини відбувається з урахуванням можливостей навчального закладу та найбільш актуальних сьогодні напрямів соціальної роботи:

- класична допомога тим верствам та програм населення, які неспроможні самостійно забезпечити себе необхідними соціально-економічними ресурсами. До цієї категорії належать багатодітні сім'ї, діти-сироти, людям з особливими потребами, самотні пенсіонери тощо;
- соціально-психологічна підтримка тих, хто за різних обставин не зміг адаптуватися до соціальних змін чи опинився в маргінальному стані. До цієї

категорії належать безробітні, діти з відхиленнями в соціальній поведінці, люди, які страждають на наркоманію та алкоголізм тощо. Ми вважаємо, що соціальні працівники, озброєні відповідними знаннями та навичками сучасних медико-соціальних, педагогічних та ін. технологій, мають допомогти людям у вирішенні цих складних проблем. [1, с.73].

Університетський рівень фахової підготовки слід спрямовувати на навчання соціальних працівників, які будуть спроможні ефективно працювати за кожним із зазначених напрямків, а одним із результативних компонентів навчання повинна стати готовність випускників до використання медико-соціальних технологій у професійній діяльності.

Розглянемо вітчизняний досвід підготовки соціальних працівників до застосування медико-соціальної роботи.

Для забезпечення медико-соціальної складової підготовки майбутніх соціальних працівників у навчальний план включені такі дисципліни: «ВІЛ/СНІД: політика, профілактика, догляд» (3 кредити), «Соціальна робота з ВІЛ/СНІД особами» (2,5 кредити), «Соціальна робота з наркозалежними» (2,5 кредити), «Соціальна психіатрія» (3 кредити), «Соціальна робота в охороні здоров'я» (2,5 кредити). Задля поглиблення практичних умінь та навичок майбутні соціальні працівники проходять практику в соціальних закладах і службах, де мають можливість ознайомитися з конкретними прикладами застосування технологій медико-соціальної роботи.

Аналіз змісту навчальних планів, робочих програм дисциплін свідчить, що вони спрямовані на підготовку соціальних працівників широкого профілю, а підготовка до використання медико-соціальних технологій у майбутній професійній діяльності має несистемний, вибіркового характеру. Про це свідчить надмірна увага до проблеми ВІЛ/СНІД у, наркоманії та психіатрії і відсутність навчальних дисциплін, у яких би студенти знайомилися зі специфікою медико-соціальної програм іншими категоріями осіб (інвалідами, невиліковно хворими, людьми похилого віку та ін.).

Підготовка соціальних працівників у Національному університеті «Львівська політехніка» скерована на привнесення професійних знань та умінь у політику

соціального забезпечення та практику соціальної роботи для здійснення соціальних змін, спрямованих на реформування соціальних послуг та покращення соціального та економічного добробуту населення України.

Програма професійного навчання за спеціальністю Соціальна робота розроблена для підготовки генералістичних соціальних працівників, тобто фахівців загальної практики соціальної роботи. Ця програма ґрунтується на визначенні генералістичної діяльності як прикладного застосування бази еkleктичних знань, професійних цінностей та широкого спектра умінь та навичок з метою здійснення впливу в мікро-, мезо- та макросистемах заради змін у контексті чотирьох основних процесів: прийняття широкого діапазону професійних ролей; використання незалежного, критичного мислення; дотримання програм запланованих змін; наголосу на підтриманні клієнта.

При тому, що генералістична орієнтація є важливою і допомагає підготувати соціальних працівників до практичної діяльності у різноманітних сферах, в умовах бакалаврату існують також можливості й для спеціалізації. Наприклад, студенти вивчають спеціалізовані дисципліни, що зосереджуються на роботі з дітьми і сім'ями, домашньому насильству, роботі з програм та розвитку громади. Що стосується професійної підготовки соціальних працівників до медико-соціальної роботи, то навчальним планом передбачені такі курси: «Валеологія» (1,5 кредити), «Анатомія та фізіологія людини» (1,5 кредити), «Технології збереження здоров'я в соціальній сфері» (1 кредит). У межах спеціалізації «Соціальні технології» пропонується курс «Соціальна робота в закладах охорони здоров'я» (2 кредити).

Особлива увага в процесі професійної підготовки приділяється практиці – студенти мають можливість її проходження в таких медико-соціальних закладах м. Львова як міський центр статевого виховання дітей та підлітків; центр медико-соціальної допомоги дітям та молоді «Клініка, дружня до молоді»; хоспіс; Львівське обласне добровільне товариство дітей-інвалідів, хворих на дитячий церебральний параліч; навчально-реабілітаційний центр для дітей, хворих на дитячий церебральний параліч «Джерело»; центр соціального захисту та реабілітації інвалідів «Созарін»;

Львівський обласний клінічний наркологічний диспансер; центр з профілактики та боротьби зі СНІДом та ін.

Отже, випускник навчальної програми – генераліст, який уміє працювати з різними категоріями клієнтів (як окремих осіб, родин, так і громад), часто координуючи зусилля спеціалістів у процесі піклування, а також виконувати свої функції у різних сферах практичної соціальної роботи, частково й медико-соціальної.

У Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка проводиться певна робота щодо створення власної моделі підготовки соціального працівника, розробки відповідних технологій навчального 555рограмм, організаційного науково-методичного забезпечення. При цьому викладачі університету намагаються виходити як із суті діяльності соціального працівника, так і необхідності підняття статусу й престижу цієї професії. [4, с. 82-83].

Основними складовими навчальної програми в галузі соціальної роботи є соціальна політика, професійна практика та практичні вміння і навички, дослідження, а також знання особливостей практичної соціальної роботи в її різноманітних сферах з категоріями населення у стані ризику. Відповідно навчальні дисципліни об'єднуються в такі групи: підготовка до соціальної роботи (фундаментальні навчальні дисципліни); навчальні 555рограм практичної соціальної роботи; політика соціального забезпечення; соціальні дослідження; спеціалізовані сфери практичної соціальної роботи; настанови з питань проходження практики.

Підготовка соціальних працівників до медико-соціальної роботи здійснюється в процесі вивчення таких навчальних дисциплін: «Валеологія» (3 кредити), «Основи соціально-медичної роботи» (3 кредити), «Здоров'язбережувальні технології» (2 кредити) або «Менеджмент здоров'я» (2 кредити) – на вибір. Під час вивчення дисциплін «Технології соціальної роботи» (7 кредитів) і «Соціальна робота з різними програм» (5 кредитів) робочими навчальними планами передбачені окремі теми, що розкривають зміст і технології роботи соціального працівника у сфері медико-соціальної роботи: це «Соціальна робота із узалежненими», «Соціальна робота з інвалідами», «Соціальна робота з хворими на ВІЛ/СНІД», «Технології

медикосоціальної роботи» та ін. Навчальною програмою передбачається практична підготовка студентів.

Практики соціальної роботи організуються як неперервний пізнавальний навчальний процес, що здійснюється в закладах соціальної служби протягом декількох тижнів. Це, у свою чергу, сприяє зануренню студента у зміст практичної діяльності та більш глибокому осмисленню особливостей виконання різних ролей соціального працівника.

У цілому, базова навчальна програма в галузі соціальної роботи забезпечує фундаментальну професійну підготовку фахівців, що доповнюється гуманітарною університетською освітою. Випускники програми професійної підготовки соціальних працівників вирізняються здатністю демонструвати комплексний підхід до практичної соціальної роботи у різних її сферах.

Підготовка соціальних працівників у Луганському національному університеті здійснюється за двома рівнями – бакалавр (4 роки) і магістр (1 рік) і має професійне спрямування «Соціальне забезпечення». Навчальні програми враховують: освітні та кваліфікаційні вимоги до випускників вищих навчальних закладів у вигляді переліку здатностей та умінь вирішувати завдання діяльності; вимоги до атестації якості освітньої та професійної підготовки бакалаврів із соціальної роботи; професійне призначення і умови використання випускників вищих навчальних закладів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» з напрямку «Соціальна робота» у вигляді переліку первинних посад, виробничих функцій та типових задач діяльності.

Підготовка соціальних працівників до використання технологій медикосоціальної роботи відбувається в процесі вивчення таких дисциплін: «Основи медичних знань» (4,5 кредити), «Технології соціальної роботи» (7,5 кредитів). Деякі теми, що стосуються медико-соціальної допомоги різним категоріям клієнтів включені до окремих фахових дисциплін: «Соціально-педагогічний патронаж» (3 кредити) – «Поняття про технології, що застосовуються в роботі патронажних служб», «Технології соціального патронажу в роботі з ВІЛ-інфікованими та особами, які мають алкогольні та наркотичні проблеми»; «Теорія соціальної роботи» (9

кредитів) – «Соціальна турбота про побут інвалідів», «Соціальна робота та система охорони здоров'я»; «Соціальна робота з різними групами клієнтів» (3 кредити) – «Соціальна допомога та підтримка осіб з обмеженими можливостями», «Система надання соціальної допомоги людям похилого віку та самотнім», «Соціальна робота з особами, які мають алкогольні та наркотичні проблеми», «Особливості соціальної програм ВІЛінфікованими та хворими на СНІД», «Соціальна робота з сім'ями, що мають дітей з особливими потребами» та ін. На рівні магістратури студенти слухають курс «Соціальна реабілітація людей з обмеженими можливостями» (2 кредити).

З елементами медико-соціальної роботи студенти мають можливість ознайомитися в процесі практик: ознайомчої (1 курс, 1 семестр, 2 тижні), соціально-обслуговуючої (1 курс, 2 семестр, тижні), профілактично-попереджувальної (3 курс, 5 семестр, 2 тижні), корекційно-реабілітаційної (3 курс, 6 семестр, 2 тижні), соціально-підтримуючої (4 курс, 7 семестр, 2 тижні), консультативної (3 курс, 5 семестр, 2 тижні). [6, с. 19-20].

Отже, аналіз навчальних програм підготовки соціальних працівників у деяких ВНЗ України свідчить, що вони спрямовані на формування широко освіченого фахівця, який має фундаментальні знання, вміння та навички необхідні для професійної діяльності в різних галузях соціальної роботи. Що стосується підготовки до використання технологій медико-соціальної роботи, то кожен ВНЗ організовує її, зважаючи на власні можливості та ресурси – у деяких закладах з цією метою впроваджено низку спеціальних дисциплін медико-соціального спрямування; в інших – медико-соціальні питання є складовими фахових дисциплін із соціальної роботи.

Проблемною є також практична підготовка: студентам пропонується широкий перелік баз практик, однак закладів, які мають медико-соціальний профіль діяльності є недостатньо. У зв'язку з цим ознайомитися з елементами технологій медико-соціальної роботи може лише частина студентів (на бази практики зазвичай приймають не більше 3-ох практикантів). Інші проблеми практики студентів – це відсутність єдиного стандарту у вітчизняних закладах вищої освіти до її організації,

питання нормативного врегулювання волонтерської практики, не завжди злагоджена співпраця з базами практик та ін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міщик Л.І. Підготовка соціального працівника до медико-соціальної роботи: стратегії і досвід : монографія / Л.І. Міщик. – Суми : видавничий дім «Ельдорадо», 2019. – 232 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України №507 від 24 травня 1997 року «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями».
3. Постанова Кабінету Міністрів України №1193 від 3 жовтня 2007 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».
4. Постанова Кабінету Міністрів України №266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».
5. Романишина Л. М. Підготовка фахівців із соціальної роботи як соціально-педагогічна проблема. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка» гол. ред Г. Терещук; редкол.: Л. Вознюк, В. Кравець, В. Мадзігон та ін. Тернопіль, 2011. № 5. С. 85-90.
6. Тищенко В. М. Тенденції розвитку європейської системи професійної освіти соціальних працівників. Соціальна педагогіка: теорія та практика. Луганськ: Вид-во ЛНПУ ім. Т. Шевченка «Альма- матер». 2012. № 1. С. 99-103.

УДК 78.01

**ФІЛОСОФІЯ МУЗИКИ У ПОШУКУ МЕТОДОЛОГІЧНИХ
ПІДХОДІВ: МІЖ ТРАНСМУЗИЧНИМ ДИСКУРСОМ ТА
ТРАДИЦІЙНИМ МУЗИКОЗНАВСТВОМ**

Ольга Катрич

кандидат мистецтвознавства, професор

Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка

м. Львів, Україна

Анотація. У статті осмислюється методологічний ресурс міждисциплінарного підходу, акумульованого у трансмузичному дискурсі та доповненого традиційним музикознавчим аналізом у формуванні смислової парадигми Філософії музики. Особливого значення надається музично-виконавському мистецтву в інтонаційній площині якого реалізується універсальна природа музики.

Ключові слова: музика, композитор, трансмузичний дискурс, філософія музики, музичне виконавство.

Важливу роль у розвитку сучасної науки відіграють міждисциплінарні інформаційні інвазії, що ефективно розширюють горизонти інтелектуального життя, сприяють оновленню наукової методології у різних сферах науки та формують системний пізнавальний здобуток, актуальний для наукового знання в цілому.

У понятійному полі сучасних соціогуманітарних досліджень можна окреслити дві важливі тенденції - “тенденцію опосередкованого присвоєння значень шляхом запозичення термінології з інодисциплінарних вокабулярів і зумовлену нею тенденцію створення власної території змісту” [1, с. 108]. Слід відзначити, що голос сучасного українського музикознавства у інтердисциплінарному науковому полілозі звучить щораз виразніше, апелюючи

до теоретичних здобутків психології, соціології, літературознавства та теорії перекладу, театрознавства, культурної антропології, філософії, лінгвістики, богослов'я, теорії образотворчих мистецтв і т.д. та навіть біології, фізики, генетики, медицини.

Актуальним є і зворотній процес. Це підтверджує факт тривалої історії існування дискурсу, який можна було би назвати “трансмюзичним”. Слід зазначити, що розвиток трансмузичного дискурсу формує одну з важливих теоретичних підпор наукової дисципліни “Філософія музики”, яка викладається у музичних вишах у програмі докторантських студій. Точкою відліку формування трансмузичного дискурсу є закон Піфагора про консонансні інтервали (перший в історії науковий закон взагалі), що упродовж віків застосовувався у різних галузях наукового знання, а справжній розквіт цього дискурсу припадає на ХІХ століття. В епоху Романтизму філософська думка максималізує значення *музики* та категорії *музичного* як пізнавальної оптики для осмислення загальних законів світобудови. Згадати хоча б Артура Шопенгауера, який вважав, що навіть якби цього світу не існувало, музика звучала б розлита у Всесвіті чи Фрідріха Шлегеля з його ідеєю музики як інструмента аналізу літературних та математичних форм. І вже справжнім гімном музиці як метамистецтву і породжуючій стихії всього сущого звучать слова Фрідріха Ніцше: “... світову символіку музики аж ніяк не схопиш вичерпно із допомогою мови, бо перша [музика] символічно вказує на прасуперечність і прабіль у серці Праєдиного і тим самим передує будь-якому явищу. Що більше, стосовно неї будь-яке явище є лише алегорією ... /.../ ... поняття містять у собі лише найперші абстраговані зі споглядання форми, ніби зняту зовнішню оболонку речей, тож є, власне, цілковитими абстрактами; натомість музика дає найглибинніше, що передує будь-якому оформленню, ядро або серце всіх речей” [2, с. 98].

У новомодерний час не втрачається динаміка формування дискурсу, який умовно називаємо *трансмюзичним*. На цьому етапі можна виокремити три ідейні вектори. Перший пов'язаний з філософсько-теоретичним усвідомленням

природи музики як прамови всіх мистецтв. Таку позицію ілюструють думки Теодора Адорно, висловлені у “Фрагменті про музику та мову” та есе “Про деякі відносини музики і живопису”, де він постулює ідею музики як “універсальної мови”, що є привілейованою стосовно всіх мистецтв, оскільки уникає однозначності, перебуваючи “по той бік мислячої мови”.

Другий вектор ілюструє явище образних та жанрових “ін’єкцій музичного” у процес творення іномистецьких феноменів. Показовими у цьому плані є міркування Томаса Манна про роман як симфонію, де музичні мотиви подібні до ключових ідей. Українська поетична традиція ХХ століття також містить чимало індикаторів музичного. Це і аллюзії клавірності у Лесі Українки, і кларнетизм Павла Тичини, і ритмічно-пульсуючий фонізм бубабістів і т. д.

Третій вектор, що постає у наукових теоріях суміжних мистецтв як реакція на виклики структуралізму та саму ідею “надраціонального” (за Клодом Леві Строссом), накреслює територію понятійних та термінологічних запозичень зі сфери музичного, що здійснюються з метою забезпечити максимальну прецезійність аналітичних операцій. Звідси ціла плеяда різнонаукових термінів з музичною генезою: “партитура роману”, “образний контрапункт спектаклю”, “лейттема скульптурної композиції”, “ритмофоніка картини” тощо.

У чому ж привабливість для інших мистецтв самої ідеї про можливість *якось по-своєму стати музикою?* Відповідь знайдемо у площині універсальності, а одночасно і загальнозрозумілості музичної мови, що здатна відтворювати не лише видимий, але і невидимий світ душевних порухів і найпотаємніших думок. Такий характер мови обумовлює складність принципів організації її внутрішніх структур, що, у свою чергу, ініціює розвиток понятійно-категоріального апарату музикознавства.

Музика “живе” лише у триєдиності композиторського, виконавського і слухачького начал. Проте, ключова роль у реалізації її комунікативного потенціалу покладена на виконавця, чиє мистецтво не лише в генетичному, але

й в онтологічному плані є первинним з огляду на прадавній синкретизм. Універсальну природу музики, яка інспірує трансмузичний дискурс, оприявнює власне музично-виконавське мовлення як явище “інтонованого смислу”. Борис Асаф’єв зазначає, що музика завжди інтонаційна, а інакше не чутна. Саме у творчості виконавця у живому інтонаційному становленні відбувається декодування графічної структури нотного тексту композитора, а до цього моменту музичний твір німує. Абстрактний характер музичної інтонації необмежено розширює коло образних асоціацій і робить музичну мову доступною для розуміння, демаркуючи кордони культурних, національних, епохально-темпоральних зон. Здатність музичного виконавства у невербальний та невізуальний спосіб доносити до рецепієнтів множинність смислів художньої образності робить його феноменом і мистецьким, і соціальним водночас.

У нинішній час комп’ютерних технологій, коли за допомогою відповідних програм ми можемо “озвучити” нотний текст композитора і “на слух” познайомитись з музичним твором, інтерес до “живого” виконання не тільки не послаблюється, але і, у зв’язку з постійним розростанням тезауруса виконавських інтерпретацій, зростає.

Осягнути “таїну” творчості музиканта-виконавця для музикознавця-дослідника у гносеологічному аспекті є непростим завданням. Тому методологія подібних досліджень, як правило, орієнтується на широкозакрошений науковий дискурс з виразним домінування філософської складової. До таких здобутків українського музикознавства можна віднести роботи Олени Маркової, присвячені теоретичним вимірам музично-виконавського мистецтва, де висловлюється ідея про його деміургічну природу. Зазначимо, що саме вихід за межі суто музичної науки дозволяє вченій з позицій власного інтелектуального тезаурусу вказати на сутнісні, генетично обмовлені особливості музичного виконавства, які попередньо не потрапляли в поле зору дослідників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маценка С. Метамистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури і музики. - Львів: Априорі, 2017. - 118 с.
2. Ницше Ф. В. Сумерки идолов. Рождение трагедии. - М.: Изд-во “Э”, 2017. - 352 с.

УДК 785.1

**ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ
МИКОЛИ КОЛЕССИ**

Горбаль Ярослав Миколайович

Заслужений діяч мистецтв України

професор, полковник

Національна академія сухопутних військ

імені Гетьмана Петра Сагайдачного

м. Львів, Україна

Анотація: У статті розглядаються основні етапи формування диригентської особистості Миколи Колесси. Особлива увага приділяється празькому періоду. Визначається роль вражень від концертного та оперного життя столиці Чехії як вирішальних для розвитку митця.

Ключові слова: Микола Колесса, диригент, становлення, особистість, Прага, концертне життя.

Творча постать Миколи Філаретовича Колесси (1993-2006) є унікальною в українській культурі. Понад півстоліття він блискуче поєднував різноманітні види мистецької діяльності: багатогранну композиторську творчість, натхненну виконавську практику диригента, плідну працю високоерудованого педагога, мистецтвознавця, науковця та громадського діяча.

Жага до диригування прийшла до М. Колесси ще з дитячих років. Змалечку він чув у виконанні домашнього хору і українські народні пісні, і професійну музику. Перший досвід диригентури пов'язаний з керівництвом учнівським хором у гімназійні роки. Втім, справжнє усвідомлення важливості диригентського фаху прийшло до молодого митця в часі активного відвідування концертів аматорських колективів, зокрема «Боянів», адже фаховості їм на той час, на жаль, дуже бракувало.

Виїхавши у 1924 році на навчання до Праги, поряд з іншими, М. Колесса опановує і цю царину музичної науки. Диригування у чеській столиці митець вивчав у педагогів-представників різних шкіл, що мало добрий вплив для його подальшого формування як диригента.

Розпочав свої диригентські студії юний музикант у Педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова, який відвідував, паралельно навчаючись у Карловому університеті на філософському факультеті. Його наставницею була Платоніда Щуровська – асистентка Олександра Кошиця у його хорі. Вона досконала знала його систему та ретельно дотримувалась її у своїй педагогічній праці.

Викладачем М. Колесси у Празькій консерваторії був автор відомої ритмічної системи Метода Долежіль. Його курс називався «Інтонія і ритміка» і в нього входили тільки окремі елементи диригування. Педагог більше уваги приділяв теорії та прагнув продемонструвати студентам різні технічні прийоми та способи диригування. Під час навчання педагогом М. Колесси був також Павел Дедечко. На випускному курсі молодий маестро студіював диригентське мистецтво Отакара Острчіла, що свого часу був учнем Зденека Фібіха – відомого в Чехії диригента і композитора. Він був головним диригентом Національної чеської опери. Під його керівництвом М. Колесса опанував практичні навички роботи з оркестровим колективом та почав диригувати серйозними симфонічними партитурами. Серед них, зокрема, «Незакінчена симфонія» Ф. Шуберта.

Окрім чеських студій, на становлення М. Колесси-диригента мало вплив також і надзвичайно активне музичне життя столиці. На той час у Празі функціонувало два оперних театри – чеський та німецький. В останньому головним диригентом був Г. Штайнберг, колишній акомпаніатор Модеста Менцинського. Скориставшись протекцією земляка, молодий М. Колесса отримав дозвіл відвідувати всі репетиції та спектаклі у театрі. Відтак, весь вільний від навчання час він проводив там, знайомлячись «з середини» з шедеврами світової оперної класики.

Філармонійні враження М. Колесса отримував, регулярно відвідуючи концерти чеської філармонії, не дивлячись на доволі скрутне матеріальне становище. Диригували в той час В. Таліх та Ф. Ступка.

Прага була центром культурного життя і часто приймала всесвітньовідомих виконавців та диригентів. М. Колесса мав можливість побувати на концертах А. Тосканіні, Ф. Буша, Б. Вальтера, В. Фуртвенгера, Р. Штрауса, О. Клемперера, Е. Кляйбера, О. Цемлінського. «Враження посилювались тим, що під час концерту я стояв біля виконавця партії літавр і міг спокійно спостерігати за роботою диригента, слідкувати за кожним жестом великого маестро, напружено ловити кожний нюанс його звукотворчої волі» [1, с. 7] – згадує М. Колесса про виконання Дев'ятої симфонії Л. ван Бетховена під батуту Ф. Вайнгартнера, яке надзвичайно його вразило.

Також М. Колесса мав можливість відвідувати репетиції М. Малька, австрійців Ф. Шалька, К. Крауса, француза В. д'Енді, італійців Б. Молінаї та О. Респігі, швейцарця А. Ансерме, поляка Г. Фітельберга, росіян Ф. Шаляпіна та С. Рахманінова.

Завершивши свої чеські студії, М. Колесса повертається до рідного Львова у 1931 році, де присвячує себе диригентській та педагогічній праці.

Становлення М. Колесси як диригента продовжується у львівському середовищі аматорських колективів. Митець в різний час був диригентом Станіславського, Стрийського та Львівського «Боянів», керував хором «Просвіти», колективом «Бандурист». Однак, повна енергії та мотивації натура М. Колесси постійно прагнула досконалості, змін та новацій. Відтак, маестро спричинився до заснування двох професійних хороших колективів, що раніше не мали аналогів у Львові – це дитячий хор при Вищому музичному інституті імені М. В. Лисенка та камерний «Студіо-хор».

Подальше зростання М. Колесси відбувалося у середовищі професійних колективів. Митець працював диригентом симфонічного оркестру Львівської філармонії, головним диригентом капели «Трембіта», диригентом Львівського театру опери та балету.

Репертуар М. Колесси надзвичайно строкатий. Під його батую виконувались симфонічні твори та оперні партитури Л. ван Бетховена, В. А. Моцарта, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Й. Брамса, С. Монюшка, Б. Сметани, Й. Сука, М. Глінки, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, П. Чайковського, М. Лисенка, С. Гулака-Артемівського, В. Барвінського, Б. Лятошинського, М. Вериківського, Л. Ревуцького, В. Косенка тощо. Важливою сторінкою диригентської діяльності М. Колесси є неперевершені інтерпретації симфонічних творів С. Людкевича, а особливо його симфонії-кантати «Кавказ». Серед солістів, з ким доводилось виступати М. Колесі – С. Ріхтер, М. Грінберг, Л. Коган, Д. Ойстах, Р. Лисенко, О. Криштальський, М. Крушельницька, Ю. Крих тощо.

На завершення зазначимо: М. Колесса не лише сам прекрасно диригував і записав славу сторінку в історії концертного життя Львова. Що не менш важливо для нащадків – він створив власну диригентську школу, причому без перебільшення можна сказати, що вона стала гордістю українського мистецтва, і зазвучала далеко за межами нашої країни. Диригентська школа М. Колесси подарувала Україні та світу С. Турчака, Ю. Луціва, І. Гамкала, Є. Вахняка, М. Микитківа, І. Юзюка, Я. Скібінського, Т. Микитку, Р. Дорожівського, Я. Колессу та багатьох інших.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобер Л., Юзюк І. Життєвий шлях // Микола Колесса – композитор, диригент, педагог: Збірка статей. – Львів, 1997. – С. 5-20.
2. Кияновська Л. Син сторіччя: Сім новел з життя артиста. – Львів: Видвництво НТШ, 2003. – 378 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ЗРІЛОСТІ ФЕЛІКСА МЕНДЕЛЬСОНА

Антоніна Чубак

кандидат мистецтвознавства

Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка

м. Львів, Україна

Анотація. У статті осмислюється феномен творчої зрілості видатного композитора-романтика Фелікса Мендельсона. На прикладі Увертюри до «Сну літньої ночі» (1826) та музику до комедії В. Шекспіра «Сон літньої ночі» (1943) виявляються питомі риси зрілого стилю композитора та доводиться його сталість і стабільність.

Ключові слова: Фелікс Мендельсон, зрілий стиль, композиторська творчість, увертюра, музика до комедії, Вільям Шекспір.

Постать Ф. Мендельсона є вельми показовою в контексті міркувань про незмінність та стабільність індивідуального композиторського стилю, яка багато в чому пов'язана з феноменом вундеркінда та стрімким досягненням вершин творчого професіоналізму. Почавши писати музику в надзвичайно ніжному віці, в юнацтві він здійснив чимало доволі вдалих композиторських спроб (11 симфоній для камерного оркестру, опера «Весілля Камачо», фортепіанні сонати, симфонія № 1 тощо), а вже у 17-річному віці створив свій перший повністю зрілий опус — увертюру до «Сну літньої ночі». Досягнувши цієї вершини, стиль композитора впродовж усього життя практично не змінюється. Не можливо у випадку Ф. Мендельсона говорити і про жанрові домінанти, які відповідали б тому чи іншому етапу життєтворчого шляху.

Відтак, для того, аби виявити питомі риси зрілого стилю Ф. Мендельсона та довести його сталість, проаналізуємо твори, написані в різний час — згадану

раніше увертюру (1826) та музику до комедії В. Шекспіра «Сон в літню ніч» (1943).

Мабуть, вже хрестоматійним стало висловлювання Р. Шумана про увертюру «Сон літньої ночі» Ф. Мендельсона: «Цвіт молодості розлитий у ній, як, напевно, в жодному іншому творі композитора. Зрілий майстер у щасливу хвилину здійснив свій перший могутній зліт» [2, с. 218]. Увійшовши цим твором в історію європейської музики як творець нового жанру концертної програмної симфонічної увертюри, Ф. Мендельсон винайшов у ній свою самотню, впізнавану та неповторну форму музичного висловлювання. В цьому жанрі органічно поєдналися характерні стремління епохи та особливості його індивідуального творчого почерку. Значення цього жанру максимально точно означив Р. Шуман, який писав, що «своїми концертними увертюрами, в який він (Ф. Мендельсон — *А. Ч.*) стиснув ідею симфонії і уклав її в тісніше коло, митець завоював собі корону та скіпетр, воцарившись таким чином над усіма інструментальними композиторами свого часу» [3, с.198]. В цьому висловлюванні Р. Шуман визначив найбільш суттєві риси творчого обличчя Ф. Мендельсона в контексті стремлень композиторів-романтиків. «Недосяжність» бетховенського симфонізму була стимулом активних пошуків нових шляхів в царині симфонізму. І шлях, віднайдений Ф. Мендельсоном, — це шлях до своєрідної «камерності» симфонічної дії, що неначе компенсується надзвичайною натхненністю музичних образів та їх витонченим та філігранним втіленням.

Концертна увертюра «Сон літньої ночі» стала частиною музичного оформлення до комедії В. Шекспіра лише через 16 років після свого створення. Значна часова дистанція, а головне — власне симфонічна специфіка початкового задуму дозволяють розглядати концертну увертюру і музику до вистави як два рівноправних опуси Ф. Мендельсона, хоча музичний матеріал першої і є основою для другого.

Ф. Мендельсон у цьому творі знаходить свою специфічну звукову мову, що виразилась у максимально концентрованому вигляді. Одним зі стимулів, що

зумовили формування цієї мови, є стійка тенденція Ф. Мендельсона до втілення специфічних казково-фантастичних образів, тісно пов'язаних з опоетизованими стихіями. В увертюрі «Сон літньої ночі» в строкатому сусідстві контрастних образних сфер на перший план виступає таємничий, ірреальний образ ельфів, натхненний, безумовно, не лише поезією В. Шекспіра, але й традиційно романтичним інтересом до середньовічної міфології.

Вступний мотив увертюри, що складається з чотирьох акордів дерев'яних духових та валторн, отримав у музикознавчій літературі стійке визначення «акордів чарівності». Цей лаконічний вступ виконує своєрідну функцію підняття театральної завіси, за якою приховується щось таємниче та незвичайне. Вільно збудоване сонатне *allegro* увертюри — своєрідна галерея портретів діючих осіб, де в яскравих музичних замальовках показаний точний характер кожного. Головна партія (e-moll) — польотно-скерцозна, втілює танок ельфів, тут вражає ідеальна збалансованість максимально облегшеної (*divisi* перших та других скрипок *pp*, окремі репліки альтів *pizzicato*) та вельми подієво насиченої фактури. Кожен голос мелодично насичений, гармонія змінюється що вісімки. Створюється враження глибокого занурення в таємниче, ефемерне царство. Фанфарна тема сполучної партії, навпаки, відмічена звучанням *tutti* на *ff*. Вона виписана крупним штрихом, не обтяжена деталями і не втрачає польотності, будучи в буквальному сенсі зв'язуючою ланкою між фантастичним та реальним світами. Яскравий контраст до головної партії вносять дві побічні (H-dur): перша — лірична тема вокальної природи, насичена «людською» артикуляцією; друга — енергійна та дещо незграбна. Але обидві побічні теми не відіграють провідної ролі в розробці, адже тут домінує витончений розвиток елементів головної, константними ознаками яких є *divisi* перших та других скрипок, тенденція до перманентної пульсації вісімками *staccato*, до частого використання *pizzicato*, що забезпечує трепетність та ефірність оркестрової фактури. В репризі не відбувається якихось кардинальних змін. Завершується увертюра кодою: в заповільненому вигляді ніжно та лагідно звучить тема

сполучної партії. Поступово все завмирає. Настає тиша, чарівне царство поринуло в обійми сну.

П. Чайковський писав щодо долі увертюри «Сон літньої ночі»: «Дивною є доля цього чудового мистецького твору! Він був написаний сімнадцятирічним школярем, що отримав з часом всевітнє визнання, але ніколи вже не створив нічого, що могло би йти в рівень з найкращим першим опусом» [1, с. 156]. В силу обраного нами контексту, дозволимо собі непогодитись зі словами композитора, адже досягнувши у такому ранньому віці вершини власного стилю та професійної майстерності, Ф. Мендельсон розвивався і далі, тільки розвиток цей був не цілеспрямовано висхідний, а радше нагадував собою розлоге плато. Це ми і прагнемо довести, проаналізувавши наступний опус митця.

Хоч музика до комедії В. Шекспіра «Сон літньої ночі» ор.61 була написана набагато пізніше після згаданої увертюри, злагодженість та єдність стилю обох творів вражає, важко повірити, що між цими опусами німецького романтика прірва у цілих 16 років. Увертюра була створена зовсім юними 17-річним безтурботним молодиком, натомість музика до комедії — зрілим 33-річним керівником Гевандхауса.

Музику до комедії «Сон літньої ночі» складає послідовність увертюри та 12 номерів — інструментальних та хорових, а також драматичних діалогів (мелодрам) з оркестровим супроводом. Нерідко увертюра та 4 найбільш яскраві та контрастні між собою симфонічні номери («Скерцо», «Інтермеццо», «Ноктюрн», «Весільний марш») виконуються у вигляді оркестрової сюїти. Проаналізуємо деякі найбільш яскраві з них.

У «Скерцо» змальовується чарівний повітряний світ ельфів, які розважаються у таємничому нічному лісі. Цей номер вирізняється особливою оригінальністю, блиском, романтичною поетичністю, грайливістю та витонченою лірикою. Воно, неначе вихор, раптово здіймається і раптово зникає, ніби розчиняючись у повітрі.

Композиція «Скерцо» надзвичайно струнка і представляє класичну форму

рондо-сонати. Тема головної партії (тема-рефрен) — основа всього «Скерцо». Її грайливо-танцювальна образність задає емоційний тонус усьому твору. Повітряності та легкості їй надають staccato дерев'яних духових інструментів у високому регістрі на рр. Форма теми — класичний квадратний модулюючий період. Мають місце два контрастні елементи. Перший базується на русі по звуках тонічного тризвука з оспівуванням головних ступеней. Цей елемент є визначальним у встановленні пульсації всього «Скерцо» і представляє його ритмоформулу, завдяки перманентному звучанню якої об'єднуються обидві теми. Важливою є також її формотворча функція, адже ритміка теми побічної партії в подальшому утвориться як її похідна. Другий елемент творять витримані синкоповані звуки у духових на фоні повторюваного мотиву струнних; цей елемент стане своєрідною схемою побудови розробки, її зерном. І все ж, обидва елементи теми сприймаються як єдине ціле. Цьому сприяє опора на автентичні звороти, звучання квінти у супроводі як данина народним танцям. Яскраво-«мендельсонівською» є оркестровка, адже кожен елемент вправно передається іншому інструменту: fl – cl – ob – fag. Калейдоскопічно збагачуючи тему темброво, композитор щоразу надає їй нового забарвлення. Побічна партія (B-dur) знаходиться під впливом головної та повністю виростає з неї. Вони не є контрастні між собою. Тема має самостійну оркестрову характеристику, що пов'язана практично повністю з групою струнних інструментів. У розробці «Скерцо» відбувається різка зміна настрою, згущення фарб. Весела безтурботність експозиції переривається тривогою та навіть драматизмом. Можна виділити три хвили розробки. У першій тривожний фон творить звучання тр скрипок та безперервне повторення першого елемента головної партії у низьких струнних, підкреслення ритмічної пульсації. В той же час у духових звучить хроматизований висхідний рух витриманими нотами, що додає колосальної напруги. Вона посилюється також і появою тембру тромбона, який до цього ще не звучав у «Скерцо». Напруга створюється також і за рахунок домінантовому органному пункту та утвореними внаслідок цього дисонуючими звучностями. Аж раптом з'являється мажор, знаменуючи тимчасову розрядку.

Друга майже точно повторює першу, проте хвилювання посилюється гулом литавр. Впродовж третьої хвили напруга надзвичайно зростає, спрямовуючись до кульмінації. Показовим є тональний план: c-Es-As-B-Es, що охоплює тональності як 1, так і 2 ступеня спорідненості. За рахунок введення ритмічної пульсації валторн та труби на фоні тремоло литавр збагачується оркестровка. Цікавою знахідкою Ф. Мендельсона є неправдива реприза. Тема головної партії звучить у духових непевно та збентежено та раптом переривається мотивами побічної у струнних. Таким чином, виникає своєрідний діалог, що завершується одночасним звучанням усіх елементів «Скерцо»: мотиви сполучної партії на фоні бігу шістнадцяток (похідне від побічної партії), оформлені у ритмічну формулу головної теми. Після цього, неначе вихор, проноситься хроматична гама через усю оркестрову тканину: від низьких звуків віолончелей до високих у скрипок, що знаменує собою появу справжньої репризи. Реприза майже точно повторює звучання експозиції, єдиною зміною є звучання побічної партії у тональності G-dur (однойменна), що є характерною рисою форми. Соло fl знаменує собою початок коди, в якій звучання першого елемента головної партії поступово розчиняється у повітрі.

Своїм «Ноктюрном» композитор демонструє класичний підхід до жанру: ліричний, подекуди експресивний, характер та відсутність значних контрастів органічно укладається в межі складної тричастинної форми з невеликою постлюдією, яка є своєрідною зв'язкою зі сценічною дією у комедії.

Перша частина змальовує атмосферу спокою, безтурботності, гармонії та краси та написана у простій двочастинній репризній формі (a - a1 - в - a2). Мимоволі виникають аналогії до «Фрайшютца» К. М. Вебера. Помірний темп, розмірений метро-ритм, негучна динаміка, акордова фактура та тонічний органний пункт, - все це створює відчуття особливого спокою та статичності, просвітлення і тихого споглядання. В гармонічній мові домінує сфера S (септакорди та тризвуки II, IV та VI ступенів), що створює певну ладову мінливість та вносить особливо м'які барви у її звучання. Відсутність будь-якої активності переконливо нагадують про особливий стан сну. У середній частині

різко змінюється характер звучання: він стає експресивним та тривожним. Контраст посилюється за посередництвом зміни тональності (cis-moll), оркестровки (мелодія передається струнній групі); зростає динаміка, мелодичний рух стає поривчасто-хвилеподібним, з'являється відчуття напруженості — у акомпанементі тривожна пульсація, фрази завершуються нестійкими ступенями, особливої ваги набуває ліричний запитальний секундовий мотив. Середня частина побудована за принципом зростання напруги впродовж трьох хвиль розвитку. Кульмінацією є остання хвиля, де досягнення схвильованого стану здійснюється за допомогою зростання динаміки до *f*, напруженого звучання зменшених септакордів, охоплення широкого діапазону, посилення звучання теми тембрами гобоїв та віолончелей. Проте, рух до кульмінації щоразу відтягується, а ріст експресії з кожною хвилею «гаситься». Кожна схвильована фраза завершується просвітленим мажорним звучанням низхідних терцій у високому регістрі *c1* на *p*, у коливальному остинатному русі яких є щось заколисує. Після третьої хвилі розвитку така розрядка емоційного стану стає ще тривалішою та більш просвітленою за рахунок звучання флейт у високому регістрі вже без бентежного супроводу струнних. Два останніх намагання розгорнути нові хвилі зовсім непевні, сумнівні — уриваються на перших же тактах. Поступово відновлюється звучання головної тональності (E-dur), що свідчить про швидку появу наступного розділу. Реприза є динамізованою, музика стає більш експресивною. Основна тема втрачає свій попередній стан абсолютного спокою, з'являються зміни у динаміці та оркестровці — цього разу звучить оркестрове tutti. Останніми мотивами теми у партіях валторн та фаготів завершується «Ноктюрн». Невеличка постлюдія слугує зв'язкою зі сценічною дією: за сюжетом тут з'являється Титанія, Моток, ельфи та Оберон.

«Весільний марш» являє собою кардинально нове трактування цього жанру, відмічене ліризацією та навіть появою танцювальних рис. Частина написана у формі п'ятичастинного рондо з кодою. Основне смислове навантаження несе на собі рефрен — урочисто-піднесена тема, написана у

простій тричастинній формі (А В А1). Вона підкреслює важливість та урочистість подій, яким присвячений марш. Рефрен розпочинається фанфарами труб у тріольному ритмі. Для нього є характерними чітка ритміка, акордова фактура, широкий діапазон та оркестрове tutti, типова для маршу ритміка. Середній розділ не вносить контрасту та утверджує головну тональність (С-dur). Надзвичайно важливим засобом, що творить маршеву образність є оркестровка. Особливі тембри труб, тромбонів, введеного офіклеїду, підкреслюють велич та блиск звучання. Дублювання мелодії струнних мідною групою підкреслюють тріумфальний характер музики. Перший епізод дещо пом'якшує звучання маршу. Другий — це лірична кульмінація частини. Ознаки жанру тут практично зникають, їм на зміну приходить відчуття танцювальності. Змінюється фактура: замість акордового викладу чітко виділяється мелодія та супровід. Основна тема — кантиленна, насичена ліричними секундовими та секстовими інтонаціями, плавним голосоведенням, плагальністю гармонічних послідовностей. М'які тембри струнних та дерев'яних духових підкреслюють її нехарактерне для маршу звучання. Особлива ліричність, затактовий початок, двошарова фактура, - все це надає темі рис танцювальності. Останнє проведення рефрену різко контрастує з другим епізодом. За драматургією вистави саме в цей момент піднімається завіса і з'являється весільна хода. Тому, подібно до початку номеру, рефрен звучить у розгорнутому вигляді, створюючи арку, що цементує композицію. Цей рефрен є смисловою кульмінацією маршу, він звучить піднесено й тріумфально. Ця досягається передусім оркестровими засобами. Зокрема, tutti підсилюється ударами тарілок (раніше цього не було), ускладнюється партія мідних, додаються пасажі, тремоло практично у всіх інструментальних партіях. Всі ці засоби додають ефектності та урочистості звучанню. «Весільний марш» завершується невеликою кодою, в основу котрої покладені фанфарні урочисті мотиви.

Вищенаведений аналіз переконливо свідчить про стильову єдність творів Ф. Мендельсона на різних етапах життєтворчості. Як в увертюрі, так і в музиці до комедії «Сон літньої ночі» виявились типові для творчості композитора

риси. Не будучи схильним до радикалізму у своїх художніх переконаннях, він тяжів до стриманості та помірності у всьому. Творчий метод Ф. Мендельсона базується на органічному поєднанні класицистичних та романтичних рис. Подібний тип стильового синтезу розвивався впродовж усього еволюційного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чайковский П. И. Полное собрание сочинений. Том VI: Литературные произведения и переписка. – М.: Музгиз, 1961. – 426 с.
2. Шуман Р. Избранные статьи о музыке. - М.: РМИ, 1956. - 400с.
3. Шуман Р. О музыке и музыкантах. Собрание статей в двух томах. - М.: Музыка, 1975. - Том I. - 408 с.

**ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛ ХМАРНОСТІ НА
АТМОСФЕРНИХ ФРОНТАХ РІЗНОГО ТИПУ В УКРАЇНІ**

Т.М. Заблоцька

к. с.-г. н., доцент

В.М. Підгурська

старший викладач

Полтавська державна аграрна академія

М. Полтава, Україна

В.М. Підгурська

Анотація Визначено просторовий розподіл хмар різних форм відносно приземної лінії фронту за даними літакового зондування атмосфери. Виконано аналіз близько 2000 хмарних систем, які спостерігали на атмосферних фронтах, що характерні для території України: теплому, холодному, оклюзії, холодному з хвилями та вторинному холодному.

Ключові слова Вивчення хмарного покриву актуальне як для оцінки змін клімату, побудови моделей загальної циркуляції атмосфери.

У практиці міжнародного користування прийнята морфологічна (за зовнішнім виглядом) класифікація хмар, яка включає 10 головних форм, більшу частину яких ділять на види та різновидності. Ця класифікація певною мірою відображає й генетику хмар, тобто умови їх утворення.

Загалом виділяють три основні класи хмар: а) шаруватоподібні, які мають вид однорідної пелени чи суцільного покриву – Ns (шарувато- дощові), As (високо-шаруваті), Ci (перисті), Cs (перисто-шаруваті); б) хвилеподібні, поверхня яких неоднорідна й має вигляд хвиль, валів, плит – St (шаруваті), Sc (шарувато-купчасті), As (високо-купчасті), Cc (перисто-купчасті). Шаруваті хмари відносять до цього класу через умови утворення та хвильову структуру, яка

помітна за спостереженнями зверху; довжина хвиль велика; в) конвективні, що мають вигляд відокремлених утворень – Сu (купчасті), Сb (купчасто-дошові).

Шаруватоподібні хмари виникають унаслідок упорядкованих висхідних рухів повітря, що охоплюють великі простори.

Найчастіше це буває в зоні атмосферних фронтів, інколи за натіканням вологого повітря на пологі схили гір.

Хвилеподібні хмари утворюються в результаті турбулентного перемішування, що призводить до перерозподілу тепла та водяної пари, хвильових процесів на затримних поверхнях (інверсії) або на хвилях Кельвіна-Гельмгольца, що сприяють розвитку висхідних рухів. Цілком імовірно, хвилеподібні хмари можуть виникати й через висхідний плин уздовж дуже пологих фронтальних поверхонь (нахил 1:1000). Раніше вирішальну роль в утворенні та еволюції хвилеподібних хмар відводили радіаційним факторам, але останнім часом дослідження свідчать, що головними причинами є турбулентний обмін і висхідні рухи, а не радіаційні притоки тепла .

Конвективні хмари формуються внаслідок розвитку конвекції (вертикальних рухів повітря).

Саму конвекцію може зумовлювати плавучість нестійко стратифікованих повітряних мас і нерівномірне нагрівання підстильної поверхні (термічна конвекція) або динамічні чинники:

а) конвергенція потоків біля лінії фронту;

б) розвиток

вертикальних рухів на межі поверхонь з різною шорсткістю;

в) спонукальний підйом повітря в горах.

Матеріали та метод дослідження

На початку ХХ ст. метеорологи Норвезької школи розробили основні положення про атмосферні фронти та визначили, що з усіх процесів утворення хмар найбільш вагомим є фронтальний [3, 5]. На той час, за даними наземних спостережень, було створено умовні схеми розподілу хмар на двох типах фронтів: теплому й холодному, які відображають лише головні риси розподілу

хмарності, що утворюється в результаті зіткнення різних за характеристиками типів повітряних мас.

Оскільки головними чинниками утворення хмар є наявність висхідних рухів, нестійкість атмосфери та вологовміст повітряних мас, то на їх формування впливає підстильна поверхня, наявність гірських масивів, морів. Україна невелика за площею (у синоптичному масштабі), проте на фронтогенез на її території впливає, насамперед, близькість Середземноморської планетарної висотної фронтальної зони, активність якої змінна, наявність Карпатських гір (частково впливають і Кавказькі гори), Чорного та Азовського морів. Крім того, для практичного використання, наприклад розроблення чисельних моделей хмаро- та опадоутворення, необхідні дані розподілу хмар на всіх типах фронтів, що переміщуються територією України, а саме: теплому, холодному, холодному з хвилями, оклюзії та вторинному холодному.

Зважаючи також на те, що хмари в тропосфері розміщуються на різних висотах (ярусах), а, зазвичай, фронтальні закривають весь небосхил, наземні спостереження не дають можливості оцінити ступінь закриття небосхилу хмарами різних ярусів через взаємне перекриття. Тому найбільш репрезентативною інформацією щодо просторового розподілу хмар різних форм є дані літакового зондування атмосфери.

Щоб визначити просторовий розподіл хмар на фронтах різного типу, було використано дані літакового зондування атмосфери над експериментальним метеорологічним полігоном Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту (центральні райони України) у холодний період (листопад-березень) з 1960 до 1990 р. У цей час майже щодня виконували вертикальні зондування хмар.

Крім того, у холодну пору значно більше зміщується фронтів. Якщо в середньому за рік через територію України проходить близько 125 фронтів, то в зимовий і перехідні сезони – близько 100. Проаналізовано кожний випадок зондування хмар різних форм, зумовлених дією атмосферних фронтів. Залежно від часу зондування та швидкості руху фронту було розраховано відстань

хмарної системи перпендикулярно до приземної лінії фронту. Зондування хмар виконано на всіх типах фронтів. Загалом було проаналізовано дані зондувань близько 2000 хмарних систем.

Результати досліджень та їх аналіз

Незалежно від типу фронту за його зміщенням можна було фіксувати будь-які форми хмар, але співвідношення було різним: на теплих фронтах, холодних із хвилями та оклюзії шаруватоподібні хмари (Ns-As, As, Ci, Cs) мали повторюваність близько 60-65%, хвилеподібні (St, Sc, Ac) – 35-40%, на холодних і вторинних холодних відповідно близько 40 і 60%. Купчасті хмари (Cu) на всіх фронтах спостерігали рідко, у межах 1-4%.

Якщо порівнювати повторюваність суто фронтальних шарувато- дощових хмар та їх систем (Ns, Ns-As) з шаруватими (St) та шарувато- купчастими хмарами (Sc), тобто хмарами нижнього ярусу, які мають найбільший покрив, то на фронтах теплому, оклюзії та холодному із хвилями спостерігали 35-40% випадків Ns і Ns-As; St і Sc – у межах 10- 15%, причому фронт оклюзії майже однаково супроводжують і St, і Sc (~10%).

На теплому фронті частіше бувають Sc (15%), а на холодному із хвилями – St (15%). На холодному і вторинному холодному фронтах шарувато-дощових хмар фіксували ~20% випадків, а шаруватих та шарувато-купчастих – ~ 45%, але є і відмінність: для холодних фронтів більш характерні St (25%), а для вторинних холодних – Sc (~30%)

Розподіл хмарності на теплому фронті відносно його приземної лінії такий: у зоні фронту (± 50 км) переважають Ns, As, Ci, Cs (~80%); St, Sc, Ac, Cu – ~20%. Далі від лінії фронту (51-100 км, але перед фронтом) це співвідношення становить 65-70 і 30-35%, на відстані 101-200 км – ~60 і 40%, 201-300 км – ~45 і 55%, 301-400 км – 20-25 і 75-80%.

Ширина хмарного покриву на холодному фронті із хвилями, де виконували зондування атмосфери, у середньому була 600 км (300 км перед фронтом і 300 км за ним). У передній частині фронту (до 200 км) переважали шаруватоподібні хмари: у зоні фронту – 65-70%, до 100 км – ~65%, від 100 до 200 км – ~60%, а на

відстані 200-300 км шаруватоподібних та хвилеподібних хмар було зафіксовано порівну (50%). Поза фронтом на відстані до 100 км Ns, As, Ci, Cs було відмічено 60-65% випадків, далі від лінії фронту їх повторюваність зменшувалась і на відстані 200-300 км становила 35-40%.

Холодні фронти в середньому мали ширину хмарного покриву близько 500 км (200 км перед фронтом і 300 км за ним). У зоні фронту спостерігали 55-60% випадків шаруватоподібних хмар, перед фронтом на відстані до 200 км – 30%. За фронтом їх повторюваність значно знижувалась: на відстані до 100 км – 35-40%, 101-200 км – 15%, 201-300 км – 5%, тобто холодним фронтам більш характерні хвилеподібні хмари.

Досить висока повторюваність шаруватоподібних хмар у зоні фронту та частково в передній його частині зумовлена своєрідністю фронтогенезу над Україною. На її територію виходить переважно уже сформована система фронтів, тобто майже завжди існує теплий сектор, в якому через наявність «теплої несучої смуги» перед холодним фронтом є умови для утворення шаруватоподібних хмар [4].

Вторинний холодний фронт мав досліджувану хмарну систему завширшки ~300 км (100 км перед фронтом і 200 км за ним). Тільки в зоні фронту (± 50 км) повторюваність шаруватоподібних хмар становила 40-45%, а далі від лінії фронту як у передній частині, так і в тилівій таких хмар було зафіксовано значно менше (15-30%)

Представлені дані розподілу хмарності на фронтах різного типу усереднені, але вони відображають просторову картину, бо побудовані за даними повної фіксації хмар у вертикальному просторі тропосфери.

Зондування хмарності на малорухомому теплому фронті було виконано в передній його частині на відстані 300 км від лінії фронту. Швидкість руху фронту становила 10-15 км/год. Фронту перешкоджав зміщуватися антициклон, у полі дії якого перебували східні райони України. Два зондування хмар було здійснено над експериментальним метеорологічним полігоном (с. Жовтневе Дніпропетровської обл.) о 13 і 16 год і одне – поблизу м. Дніпропетровськ о 20

год 30 хв. Вертикальне зондування хмар виконано за однаковою методикою; просторові та часові зміни параметрів хмар заради наочності розглянуто у трьох частинах хмарної системи: нижній, середній і верхній. Зондування хмарної системи Ns-As о 13 і 16 год було виконано в одному й тому самому пункті, тому їх порівняння вказує на зміни хмарності у просторі на малорухомому теплому фронті. Врахувавши напрям і швидкість руху, можна було вважати, що порівняння зондувань о 13 і 20 год 30 хв свідчить про зміни в часі одної й тої самої хмарної маси по відношенню до лінії фронту.

Порівняння зондувань о 13 і 16 год указує на просторові зміни фронтального хмарного покриву: видно, що хмарна система розпадається.

Наведені дані свідчать про певні зміни циркуляційних процесів на території України. Можливою гіпотезою можна назвати послаблення циклонічної діяльності, частіше встановлення баричного поля. Щоб детальніше визначити причину значущих змін кількості хмар, необхідно дослідити мінливість циркуляційних процесів і виконати статистичну оцінку змін розподілу хмар різних форм.

Висновки

У холодний період року територією України переміщуються атмосферні фронти п'яти типів: теплий, холодний, оклюзії, холодний із хвилями та вторинний холодний. Повторюваність холодного і холодного із хвилями фронтів рівноцінна.

На всіх типах фронтів спостерігали як шаруватоподібні, так і хвилеподібні хмари, але їх співвідношення було різним: на теплих фронтах, холодних із хвилями та фронтах оклюзії повторюваність шаруватоподібних хмар становила близько 60-65%, хвилеподібних – 35- 40%, на холодних і вторинних холодних – відповідно близько 40 і 60%.

Відносно висока повторюваність шаруватоподібних хмар перед холодним фронтом напевно зумовлена впливом «теплої несучої смуги», що утворюється поблизу лінії фронту в теплому секторі. На кожному типі фронту Ns, As, Cs спостерігали в межах усього досліджуваного хмарного покриву, проте

найбільша їх повторюваність була поблизу лінії фронту (± 100 км), тільки на вторинному холодному фронті – (± 50 км).

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Матвеев Л.Т. О причинах образования облаков // Метеорология и гидрология . – 1978 – №8. – С. 25-31.
- 2 Руководство по краткосрочным прогнозам погоды. Часть 11 Вып. 1 – Л.: Гидрометеиздат, 1987 – 298 с.
- 3 Хромов С.П. Синоптическая метеорология. – М.: Гидрометеиздат, 1940 – 497 с.
- 4 Шакина Н.П. Динамика атмосферных фронтов и циклонов. – Л.: Гидрометеиздат, 1985 – 263 с.
- 5 Bergeron T. On the physics of fronts // Bull. Amer. Meteorol. Soc. – 1937 –

УДК 339.16.012.23

КРЕАТИВНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ СКЛАДОВІ НОВОГО ВЕКТОРА В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Кліпкова Оксана Ігорівна

здобувач кафедри економічної теорії

Львівська комерційна академія

Анотація: Актуальність статті полягає у необхідності формування креативного потенціалу підприємства

Ключові слова: креативність, творчість інновації, креативний потенціал, креативна індустрія, креативне середовище.

Думка про те, що майбутнє підприємств, організацій та окремих індивідів залежить від можливості реалізації та впровадження креативних інноваційних ідей, є базовою при дослідженні перспектив розвитку як окремих економічних систем, так і окремих держав. Основним завданням всіх комерційних підприємств є забезпечення конкурентоспроможності, а одними основних причин економічної кризи в бізнесі є технологічне старіння та відсутність креативних ідей розвитку бізнесу, формування такого товарного портфеля, який не сприймається ринком.

Постановка проблеми. Швидкість реагування на зростаючі вимоги клієнтів та коригування своїх пропозицій щодо їхніх потреб є визначальною рисою розвинутого ринкового середовища. Досягнення таких характеристик можливо за рахунок використання креативного потенціалу підприємства та комерціалізації інновацій. Креативність працівників та впроваджені інновації є необхідними умовами для досягнення більших конкурентних переваг і формування основи для розвитку підприємств.

Створення та впровадження нових ідей тісно пов'язане креативним (творчим) потенціалом.

Важливо розкрити значення понять креативності та інновацій у функціонуванні сучасних підприємств, які в динамічному режимі повинні відповісти на виклики ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дж. Гілфорд, К. Тейлор, Г. Грубер, Я. Пономарьов, Е. Торренс ототожнюють поняття «творчі здібності» та «креативність» і, як результат, виникає бачення креативності як властивості, яка не залежить від інтелекту. Д. Векслер, Р. Уайсберг, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стенберг вважають, що креативність особистості є наслідком її високого інтелектуального розвитку, можливостей до самозростання та самовдосконалення.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження етимології понять інноваційності та креативності, визначення принципів відмінностей, та їх впливу на управління підприємством в аспекті формування нового вектора розвитку економічних систем.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інновації дуже широка категорія, що має багато трактувань. В першому визначенні, сформованому Дж. А. Шумпетером, термін «інновації» розуміється як виробництво нового продукту або маркетинг товарів з новими властивостями, впровадження нових або вдосконалених методів виробництва, відкриття нового ринку, залучення нових джерел сировини чи напівфабрикатів, проведення нової форми організації ринку, наприклад, створення монополії або її ліквідації [1].

У більш широкому сенсі, інновації можна розглядати як фундаментальні або радикальні зміни, в тому числі трансформації нових ідей або вихід на ринок продукту, запровадження технологічного процесу, застосування науки і техніки в новий спосіб, забезпечення комерційного успіху, перший комерційний запуск нового продукту чи процесу, системи або пристрою, перше застосування винаходу.

Отже, інновації – це введення нових або значно вдосконалених продуктів чи процесів, використання нових або значно покращених маркетингових,

організаційних та технологічних рішень. Організації, які можуть створювати, поглинати і отримувати нові продукти (послуги), характеризуються здатністю постійно передбачати і приймати зміни у навколишньому середовищі. Введення нових продуктів або послуг, які будуть прийняті клієнтами, може в майбутньому відобразитися збільшенням доходів. Для деталізації впливу інноваційно-спрямованих рішень на економічну систему використовують поняття креативності.

Категорії інновації і креативність подібні, але не тотожні. Між ними спостерігається зв'язок, хоча кожна категорія є цілісна сама по собі.

Реорганізація думки на цю тему зроблена з метою отримати нове, більш глибоке розуміння їх природи. Т. Річардс визначає креативність як «втечу від застою думки», підкреслюючи роль творчого мислення в процесі прийняття рішень і вирішення проблем. Поняття творчого мислення та креативності пов'язано з працями Е де Боно. Згідно з дослідженням О. Пивоварової, творчий процес за Е. де Боно, пов'язаний з вирішенням проблеми, що є результатом взаємозв'язку мислення та інтелекту [2].

Абрахам Маслоу визначає креативність як творчу спрямованість, властиву всім, але яка втрачається більшістю під впливом сформованої системи виховання, освіти і соціальної практики. Ці визначення формують уявлення про креативні ідеї як радикальні думки, твердження та висновки, які є наслідком діяльності індивіда та можуть бути реалізовані у вигляді нововведень та в майбутньому комерціалізовані у товар.

Сьогодні часто стверджується, що креативний сектор є двигуном економічного зростання.

Для прикладу, в Європі він є Одним з найбільших роботодавців, а обіг у цій сфері перевищує швидкість обігу в секторі машинобудування. Одним із важливих факторів впливу на інновації та креативний процес є несприйнятність творчого мислення в аспекті надлишкового тиску на досягнення кращого результату з меншими зусиллями і вірою в те, що люди з креативною

складовою просто виникають і не потребують жодної стимуляції своїх здібностей.

Творчість не слід розглядати як складову певної окремо взятої галузі промисловості. Креативна поведінка може виявлятися в будь-якій життєвій сфері, соціальній та економічній [5].

За Джильдом Веєсбурдом, для креативних людей властивими є такі ознаки характеру, як:

- гнучкість (можливість вийти за рамки очевидного);
- ліквідність (можливість генерування множини ідей для вирішення проблеми),
- деталізація (здатність проникати в деталі завдання);
- толерантність до двозначності (стриманість та доброзичливість в конфліктних ситуаціях);
- здатність бачити все (системний підхід);
- цікавість (ознайомлення з багатьма сферами);
- чутливість до інтересів інших (розуміти потреби інших);
- незалежність мислення;
- рефлексивність (можливість думати про речі, які вони бачать і про те, що вони чують);
- орієнтація на дії (можливість виходу за рамки простого акту мислення);
- здатність зосередитися (робота систематична);
- стійкість (відстоювання думки, незважаючи на перешкоди);
- участь у вирішенні проблеми;
- почуття гумору (можливість прийняти деяку істину на певній відстані від реальності).

Численні дослідження показали, що креативні досягнення відображають не тільки залежність від особистісних здібностей, але й в більшій мірі від бажань, що порушують звички, стереотипи та конвенції в повсякденному житті і здатності дивитися на проблеми в різних їх аспектах [6]. Дослідження розгляду питання про взаємозалежність рівня IQ та креативних ідей дозволить сформулювати так званий творчий потенціал.

Позитивний кореляційний зв'язок між показниками креативності та інтелекту існує тільки для людей з IQ не вище 120. Виходячи з цього, не можна зробити висновок, що креативність вимагає мінімум інтелекту, за ним творчість залежить від не тільки від інтелекту, від таких факторів, як когнітивний стиль, індивідуальність та мотивація [7].

Факторами, що впливають на креативне становлення співробітників, є:

1. Підтримка оточення. Працівник у своїй творчій діяльності потребує позитивного психологічного клімату для творчості в компанії, оцінки творчих ініціатив керівництвом.
2. Робоча атмосфера, що повинна сприяти спільній роботі. Кожен працівник вносить вклад в обговорення та утворення творчих ідей.
3. Стиль керівництва повинен сприяти розвитку креативності на підприємстві, розвивати впевненість у собі та незалежність працівників, формувати можливість їх самореалізації.
4. Вибір потрібних людей для вирішення конкретних ситуацій, наголос на особливості їх ролі та місця в організації.
5. Ясність обов'язків, ролей і очікувань співробітників.
6. Вибір відповідних навичок, інтересів та видів покладених обов'язків в залежності від характеру особистостей.
7. Конструктивна критика.

Забезпечуючи співробітників з чіткими вказівками, отримується очікувана поведінка, а поряд з нею відповідне передбачення реалізації цілей організації.

Реалізація інноваційних проектів є важливим чинником у розвитку і придбанні бізнесу та формуванні конкурентних переваг.

У контексті умов економічної кризи, застосування інновацій і креативності є хорошим і ефективним способом, для виживання та подолання недоліків підприємництва. Вони також дозволяють сформуванню фінансової підтримки для розвитку підприємств, є пріоритетами для всіх видів програм зі сприяння розвитку підприємництва розроблених Європейським Союзом.

В епоху інтенсивного розвитку сучасних технологічних компаній повинно зростати задоволення зростаючих потреб споживачів. Відмова від формування пропозиції продуктів або послуг та конкуренції, у багатьох випадках, може призвести до втрати існуючих клієнтів. Це сталося, наприклад, у випадку компанії Nokia, яка занадто пізно зуміла сформувати свою пропозицію на швидко зростаючому ринку смартфонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й Шумпетер. – М.: «Прогресс», 1982 – С. 53
- 2 Новікова О. В. Проблема розвитку творчого мислення в системі Едварда де Боно: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 / Олена Володимирівна Новікова; АПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2008 – 20 с.
- 3 Маслоу А. Мотивация и личность [Текст] / А. Маслоу . – [3-е изд.] – СПб.: Питер, 2006 – 352 с.
- 4 Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи // Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – випуск 3 (50). – Полтава, 2006 – С. 215-219.
- 5 Бушуев С. Д. Креативные технологии в управлении проектами и программами / С. Д. Бушуев, Н. С. Бушуева, И. А. Бабаев и др. – К.: Саммит книга, 2010 – 768 с.
- 6 Литвин І. В. Особливості пошуку інноваційних ідей у системі креативного менеджменту / І. В. Литвин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011 – Вип. 21.7. – С. 360-364.

УДК 173.7

**ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУТА СЕМЬИ НА ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ
УКРАИНЫ В ДУХЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ. ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ**

Щербакова Н.В.

к.ф.н.

старший преподаватель кафедры
общественно-гуманитарных наук
Таврический государственный
агротехнологический университет
имени Дмитрия Моторного

Abstract: It can be argued that life priorities of young people, including student ones, are not yet well established, therefore, have a certain ability to transformation. In turn, the family has a huge influence on the processes of changes in the value system of young people, in addition, the institution of the family has an impact on shaping the personality of almost every representative of the younger generation. Within this research there is no opportunity to show integration of a family of all spiritual norms by institute into morals of youth. In philosophical aspect, we want to present only such category as "love", more precisely, love for the neighbor. As it is specified earlier, it is a basis of the tolerant relations.

Key words: value orientations of young people, the institution of the family, the value system of the consciousness of the young generation, transformation, contradictions, spiritual standards, tolerant relations.

Молодое поколение – это особая социальная общность, у которой активно трансформируется система ценностных норм, входящая в индивидуальное сознание. Цель данного научного исследования – провести анализ одной из основных причин трансформаций, происходящих в ценностных установках

индивидуального сознания современной украинской молодежи в философском аспекте.

Объект исследования – мысленная модель системы ценностей сознания, сформированная в настоящее время у представителей молодежи Украины.

Предмет исследования – основные детерминанты трансформаций морали украинской молодежи в условиях информационного общества.

Активные процессы преобразований, происходящие в украинском социуме, обуславливают необходимость дальнейших исследований изменения морали молодежи, так как молодое поколение является активным участником общественной жизни. Мировоззрение молодежи, особенно сильно подвержено влиянию следствий метаморфоз, которые имеют место в экономической и политической жизни Украины, поскольку у нее отсутствует необходимый жизненный опыт, высокая профессиональная подготовка, устойчивые ценностные установки [5, с.37].

В современном украинском обществе активно проявляется тенденция замены духовных норм материальными, при этом данный процесс присущ, как общественному сознанию в целом, так и морали молодого поколения в частности [6, с.199].

Достаточно существенным обстоятельством является то, что трансформации, имеющие место в обеих ценностных системах, не отстоят друг от друга, а взаимозависимы и взаимообусловлены. В свою очередь, это негативно влияет и на построение отношений в обществе, так как в их основу закладываются такие нормы, как индивидуализм, эгоизм, корысть и т.д. [5, с.38].

Поэтому вполне логично, что в данном случае, в отношениях проявилась такая негативная тенденция, как отсутствие толерантности. В свою очередь, она еще больше усугубляет дробление социума, в итоге, он становится неспособным обеспечить решение главной задачи, стоящей перед ним: воспроизводство Человека.

Следует указать, что толерантность (от лат. *tolerantia* – терпимость) – качество, которое характеризует определенные отношения в социуме, в основу которых

положен следующий категорический императив: каждый человек обязан уважительно относиться к личности другого. При этом толерантность предполагает наличие у индивида желания найти диалог с другими, а также стремления к взаимопониманию. В работах многих философов, например, Б. Спиноза, Дж. Локк, Д. Дидро, Вольтер, Г. Лессинг и др., активно рассматривался вопрос толерантности. Несколько отдельно необходимо отметить очень важное обстоятельство: такие ученые, как М. де Лопиталь, Я. Бёме, С. Кастелион и др. пришли к заключению, что в основу толерантности должна быть положена любовь к ближнему.

Полагаем, что процесс преобразования морали нашего общества, с целью превалирования духовной компоненты, а также восстановления толерантных отношений, необходимо начинать, трансформируя соответствующим образом, систему ценностей сознания молодежи. В качестве инструмента можно эффективно использовать институт семьи, ибо она, по определению А. Дугина, является моделью общества. Таким образом, возвращению духовности и, как следствие, толерантности в отношениях, в украинский социум должно способствовать возрождение, отношений в семье. Теперь рассмотрим семейные отношения, имеющие место в нашем обществе, которые, как известно, принадлежат к его социальной сфере. В настоящее время, многие родители заняты поисками работы и заработка, вследствие различных объективных и субъективных причин. Поэтому у них отсутствует возможность уделять достаточное количество внимания молодому поколению. При этом одни перекладывают заботу на наемных работников (няни), другие – на государственные образовательные учреждения, а третьи просто предоставляют детей самим себе. Кроме того, именно отсутствие этого внимания, родители пытаются компенсировать приобретением материальных ценностей и «погружением» ребенка в виртуальный мир компьютерных игр. Как следствие, проявляется следующая негативная тенденция: молодежь воспитывается в духовном вакууме, при этом она не только не знает истинной мощи духовных норм, но и сама не способна генерировать и руководствоваться ими. Однако не

стоит забывать, что только молодое поколение, для которого духовность будет не только простым словом, но мерилем всех деяний, сможет привести общество к прогрессу. Поэтому, пытаясь изложить определенную стратегию оптимизации процесса, возрождения духовной компоненты морали нашего социума и молодого поколения, а также толерантных отношений, будем исходить из тезиса индийского философа М. Ганди: «Если мы хотим достичь настоящего мира во всем мире, то начинать нужно с детей».

В рамках данного исследования нет возможности показать интеграцию институтом семьи всех духовных норм в мораль молодежи. В философском аспекте, мы хотим представить только такую категорию как «любовь», точнее, любовь к ближнему. Как указано ранее, именно она является основой толерантных отношений. Следует указать, что современные философы Н. Горлач, В. Афанасенко, О. Данильян, А. Дзевань, К. Паюсов, С. Шефель, П. Квиткин, именно любовь отнесли к высшим ценностям, имеющим общечеловеческое значение. При этом они прямо указывают на то, что данная норма непосредственно влияет на формирование и развитие отношений в обществе, является одной из определяющих в экзистенции индивида. Поэтому рассматривая процесс интеграции такой нормы, как любовь к ближнему, в философском аспекте, имеется возможность более полно выявить каузальные и коррелятивные связи между системой ценностей семьи и моралью молодого поколения.

Воспользуемся принципом историзма, для того, чтобы определить сущность такой категории, как любовь. В литературных источниках имеет место многообразие точек зрения в отношении данной категории, ибо ее исследованием занимались многие философы, такие, как Ф. Бэкон, Дж. Локк, Р. Декарт, И. Кант, Г. В. Ф. Гегель, Г. Лейбниц, З. Фрейд, Г. Маркузе и др. С темой данного исследования соотносится определение, данное Конфуцием: «Любовь – это начало и конец нашего существования. Без любви нет жизни».

[2]

Теперь рассмотрим вопрос, каким образом можно «привить» любовь к ближнему в систему ценностей сознания молодежи? Многие ученые, работавшие над решением данного вопроса, прямо указывают: только родители, достаточно эффективно способны открыть в молодом поколении «источник любви», проявляя к нему соответствующие чувства. Ибо «любовь начинается с любви» – это тезис, который изложил французский моралист Ж. Лабрюйер. Необходимо указать, что данный тезис коррелирует с другим: любовь прививается только любовью.[4]

С точки зрения швейцарского педагога И. Г. Песталоцци, родительская любовь способна развить в молодом поколении ростки любви, и, прежде всего, к самим родителям, а в дальнейшем, это чувство трансформируется в любовь ко всем окружающим людям. При этом ученый указывал, что родители должны служить любви ребенка, а не его эгоизму, который по-животному возбуждается и поддерживается.

С мнением И. Г. Песталоцци солидарны такие ученые, как Б. Рассел и А. Платонов. С точки зрения английского философа Б. Рассела, именно родители могут пробудить у молодого поколения «любовь к ближнему». В свою очередь, А. Платонов указывал на то, что родительская любовь позволяет пробудить в молодом человеке «источник» любви, сначала, непосредственно, к отцу и матери, а в дальнейшем, это «неутомляемое чувство» распространяется и в отношении других членов общества.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что институт семьи, используя в качестве инструмента родительскую любовь, способен успешно интегрировать данную норму в мораль молодежи. Это обусловлено тем, что только путем проявления любви родители пробуждают в молодом поколении это сильнейшее созидательное чувство, которое, в дальнейшем, будет иметь место не только в отношении к близким, но и к другим людям. Человек, познавший родительскую любовь, способен активно противостоять негативному воздействию обществу потребления («матрице»), так как любовь, генерируемая им, будет трансформировать определенным образом его отношения с другими,

вследствие чего они не будут основаны на эгоизме, корысти, зависти. Одновременно, любовь к ближнему будет способствовать развитию толерантных отношений в социуме в целом.

Возникает закономерный вопрос: как же быть с процессом воспитания, соотносится ли он с проявлением любви родителей к молодому поколению?

Б. Рассел пришел к выводу, что воспитание, инструментом которого будет любовь, способно сделать ребенка счастливым и мужественным. Если же родители, путем проявления любви, смогут сделать детей счастливыми и свободными, молодое поколение будет строить толерантные отношения с окружающими.

По мнению В. Белинского, именно разумная любовь должна быть положена в основу отношений между детьми и родителями. При этом главное условие этой любви – владение полным доверием детей. Поэтому любовь должна стать инструментом воспитания. Следует отметить, что в процессе своих исследований, ученый пришел к следующему выводу: все родители «должны быть уважаемы своими детьми», при этом оно «должно проистекать из любви, быть ее результатом, как свободная дань их превосходству, без требования получаемая». [1]

Таким образом, любовь – это главный инструмент, который следует использовать для осуществления воспитательного процесса.

Следует указать, что любовь родителей к детям должна проявляться только ради самой любви. Именно в этом случае, родительская любовь пробудит «источник любви» в молодом поколении, а ответные чувства, которые оно станет проявлять, будут естественными, свободными ото лжи и фальши. В частности, на это указывал в своих работах В. Стоюнин, при этом он писал следующее: «Бескорыстная любовь может явиться только тогда, когда в любимом ребенке видят прежде всего человека, рожденного не для чьей-либо потехи, а для самого себя, для собственного счастья, для возможного полного выражения идеи человеческой жизни, человека, которому принадлежит будущее, но который в настоящем требует помощи, чтобы подняться, твердо

стать на ноги и устроить свою судьбу согласно со своим человеческим назначением». [3,с.249]

Таким образом, можно сделать следующий вывод: проявлением своей любви, родители способствуют тому, что доброта, отзывчивость, сострадание, способность сочувствовать и сопереживать прочно закрепляются в морали молодежи. Проявление родительской любви очень важно и необходимо для того, чтобы сформировалась личность, имеющая превалирующую духовную компоненту, в своей системе ценностей сознания. Воспитывая молодое поколение без проявления любви, используя только наказание и принуждение, родители интегрируют в его сознание чувство страха. В итоге, это выступает в качестве главной причины зарождения в морали индивида эгоизма, зла, жадности, лживости, зависти, коварства, лени и т. д.

Возникает закономерный вопрос: что в итоге будет иметь общество, использующее любовь родителей для направленного трансформирования морали молодого поколения, а также применяющее институт семьи для интегрирования такой ценности, как любовь в нее?

Полагаем, что на него следует ответить следующим образом: проявление родительской любви позволяет получить личность, в системе ценностей которой превалируют духовные нормы, которые, в свою очередь, являются «моральным иммунитетом против зла».[4] В итоге, это предоставляет обществу возможность включить в себя духовно развитую личность, способную толерантно строить отношения в нем, т.е. Человека.[4] Именно этот Человек налаживает отношения с иными членами социума, основываясь на уважении, любви к ближнему, доброте, отзывчивости, правдивости и сострадании. Другими словами, он их строит толерантными.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1.Белинский В. Г. О детских книгах. [Текст]/В.Г.Белинский // Избр. пед. соч. М., 1982 с. 73-78
- 2.Переломов Л. С. Конфуций. Лунь юй. Исследование; перевод с древнекитайского, комментарии. [Текст]/Л.С.Переломов// Факсимильный текст Лунь юй с комментариями Чжу Си". — М.: Наука,1998. —590 с.
- 3.Стоюнин В.Я. Луч света в педагогических потемках [Текст]/В.Я.Стоюнин// Избр.пед.соч.: - М., 1954. – 317 с.- С.249.
4. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина [Текст]/В.А. Сухомлинский // Избр.пед.соч.: В 3т. Т.3.- М., 1979.
5. Щербакова Н.В. Особенности формирования ценностных ориентаций украинской молодежи в условиях трансформирующегося общества. Философский аспект / Н.В.Щербакова // Теория и практика актуальных исследований: Материалы IV Международной научно-практической конференции. 15 мая 2013 г. : Сборник научных трудов. – Краснодар, 2013. – 304 с. – С. 37-39.
6. Щербакова Н.В. Трансформационные процессы, происходящие в ценностном базисе украинской молодежи под влиянием культуры: философский аспект / Н.В. Щербакова // Культурологічний вісник : науково-теоретичний вісник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя : Просвіта, 2014. – Вип. 32. – 225 с. – С. 196-200.

УДК 811.161.2'367.332

ФУНКЦІОНУВАННЯ УЗГОДЖЕНОГО ОЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Черкашин С.

кандидат исторических наук

доцент кафедри педагогіки вищої школи і суспільних дисциплін
Тернопольського національного медичного університету

Предметом дослідження стали семантико-синтаксичні відношення між компонентами у реченні, зокрема атрибутивні, джерельною базою – твори І. Роздобудько, С. Жадана, Л. Денисенко. Увагу приділено атрибутивним конструкціям на основі яких формуються образи художнього твору, проаналізовано основні моделі та функції цих елементів.

Ключові слова: синтаксична категорія, словосполучення, другорядні члени, граматичний зв'язок, узгоджене означення.

Провідну роль в організації речення відіграють члени речення. Саме вони, на думку В. Виноградова, є своєрідними синтаксичними категоріями, що виникають на основі форм словосполучень і відбивають відношення між структурними компонентами речення [3, с. 149].

Між словами в реченні (словосполученні) встановлюються семантико-синтаксичні відношення, у яких втілено діалектичну взаємодію явищ об'єктивної дійсності, через які й забезпечено процес формування лінійної структури висловлення.

Традиційне вчення про другорядні члени речення спирається на їхні формально-синтаксичні ознаки набагато менше, ніж учення про головні члени речення. І. Вихованець зауважує, що у визначеннях класів другорядних членів речення дослідники зазвичай беруть до уваги ознаки різної природи, формальні та значеннєві критерії було поєднано в неоднакових співвідношеннях, що й

зумовило наявність проблемних питань [4, с. 83]. З огляду на це фіксуємо велику розбіжність у кваліфікації диференційних ознак класів другорядних членів і суперечки навколо принципів їх класифікації.

А. Загнітко звертає увагу на диференційні ознаки другорядних членів речення, зокрема означення:

- 1) виражає означальні семантико-синтаксичні відношення;
- 2) входить до формально-граматичної структури речення як його другорядний член;
- 3) у характерних випадках виражений прикметником;
- 4) у характерному вияві стоїть перед опорним словом;
- 5) поєднаний з опорним словом підрядним прислівним синтаксичним зв'язком узгодження або кореляції;
- 6) не виявляє позиційної закріпленості за актуального членування речення;
- 7) співвіднесений з позицією атрибута в семантико-синтаксичній структурі речення [6, с. 162].

Основними засобами вираження означення в реченні, безперечно, є прикметник, що зазвичай і позиціонує себе морфологізованим означенням, а також інші узгоджувані слова (дієприкметники, порядкові числівники, співвідносні з прикметниками займенники). Більшість мовознавців (С. Бевзенко [1], І. Вихованець [4], Б. Кулик [2], Л. Латвин [2], І. Попова [12], Г. Семеренко [2] та ін.) залежно від синтаксичного зв'язку з пояснюваним словом розрізняють означення узгоджені й неузгоджені, окремим різновидом означення є прикладка (апозиція). М. Каранська трактує означення як формально-синтаксичну підкатегорію другорядного члена речення, що має трирівневу формальну площину: центральну ланку становить означення прикметникового (дієприкметникового) типу, периферійну – неузгоджене означення, означення-прикладка, найпериферійнішу – означення у формі інфінітива [7, с. 58]. Дослідниця наголошує, що всі форми означень функціонують у реченні і становлять похідні величини реченнєвотвірних процесів, зумовлюваних розширенням структурних моделей речення,

спрямованих на ускладнення; ускладнення вихідної (первинної) моделі зумовлено віддаленням другорядного члена речення від граматичного ядра і регульовано іншими категорійними аспектами речення, серед них – семантико-граматичною категорією напівпредикативності [7, с. 58].

Об'єктом нашої уваги стали семантико-синтаксичні відношення між компонентами в реченні. Предметом запропонованої наукової розвідки є узгоджені означення як виразники атрибутивних синтаксичних відношень у структурі речення. У статті ставимо за мету системно проаналізувати основні типи атрибутивних синтаксичних словосполучень у семантикосинтаксичній структурі речення.

Завдання дослідження: вивчити площину означення як складника формально-граматичної структури речення, описати основні моделі синтаксичних словосполучень з атрибутивними відношеннями, проаналізувати основні функції означення в сучасному українському художньому мовленні. В основі атрибутивних синтаксичних словосполучень лежать атрибутивні (означальні) синтаксичні відношення.

Атрибутивні синтаксичні відношення між статичною ознакою предмета й самим предметом спостерігаємо в словосполученнях з іменником (або його функційним еквівалентом) у ролі опорного слова та прикметником, дієприкметником, порядковим числівником, рідше – займенником прикметникового типу, іменником, прислівником, інфінітивом у позиції залежного компонента: зимовий вечір, дніпровське метро, кам'яний будинок, згасле вогнище, непередбачуваний випадок, опротестоване рішення, другий поверх, п'ятий рік, моя пропозиція, конспект студента, автомобіль брата, обід по-студентськи, команда рушати, пропозиція підтримати.

Позицію залежного компонента в атрибутивному словосполученні можуть займати аналітичні назви різних властивостей предмета, названого базовим словом. Це можуть бути властивості за ознаками візуального сприйняття, темпоральними, слуховими, тактильними (дотиковими), смаковими, ольфакторними, параметричними характеристиками тощо. У реченні такі

залежні (пояснювальні) компоненти виконують роль неузгоджених означень: будинок на 5 поверхів, вулиця шириною 10 метрів, озеро глибиною (завглибшки) метр, споруда заввишки 15 метрів, шлях довжиною 5 років, колодязь глибиною (завглибшки) 12 метрів, річка завширшки 20 метрів, письменники епохи Відродження, поле площею 100 га, тверда на дотик річ, гірка на смак ягода, костюм в клітинку, чоботи на виріст, кінь у сірих яблуках. Особливим різновидом атрибутивних словосполучень є іменні конструкції з підсилювальними частками аж, хоч або порівняльними (з підсилювальним відтінком) сполучниками як, мов, наче, ніби перед другим компонентом: міцний як дуб, злий мов собака, сірий наче земля, гострий як ніж, мокрий ніби плющ, мокрий хоч викрути, худий аж світиться, радий аж підстрибує.

Такі словосполучення звичайно є відтворюваними в мові й наближаються до фразеологізмів. Типи граматичного зв'язку, що встановлюються між компонентами атрибутивного словосполучення – узгодження (основний), керування та прилягання: щедре літо, батьків лист, міська бібліотека, університетський корпус, лісове озеро, залізничний вокзал, команда з хокею, пора осені, група підтримки, людина високого зросту, кінь у сірих яблуках, порада заспокоїтися, настрій працювати, кава по-варшавськи. Нормативним для узгодженого означення є суміжне препозиційне його розташування біля пояснюваного слова.

Найпродуктивнішою в класі атрибутивних словосполучень є модель: іменник + узгоджений з ним прикметник (дієприкметник): рясний дощ, спекотний день, рейсовий автобус, прочитана повість, зів'яле листя.

Вторинність атрибутивних функцій ступеньованих прикметникових форм, зміна лексичного значення порівняно з твірним якісним прикметником також не дають змоги, на думку Л. Островської, зарахувати їх до ядра атрибутивних форм, бо у формально-граматичному плані ступеньовані прикметники в атрибутивній функції мають усі ознаки ад'єктива й виражають його категорійне значення – значення ознаки предмета, що конкретизується як ознака міри якості в ньому

Отже, у функції залежних слів зреалізовано всі види прикметників, наприклад: якісні прикметники: чорний олівець, ніжний промінчик, велике ліжко; відносні прикметники: водійські курси, зайві клопоти, металеві двері; присвійні прикметники: сестрин чоловік, сусідчині діти, бабина онучка тощо. Модель Num1-7N1-7 найчастіше вербалізовано формою родового, знахідного та орудного відмінків, інші відмінкові форми менш продуктивні: Num1N1: Тому ніколи одна чаша терезів не повинна переважити іншу – усе має бути на одному рівні. – Отже, я – перший піддослідний кролик? А ця дрібничка, за яку ви мені так вдячні, – не перший мій вчинок, хоча я їх не лічу (І. Роздобудько); Num2N2: Вже з шостого класу весь час сидів за анатомічним атласом, мріючи про вступ до медичного інституту.

Після мурашника черга доходить до ще одного захоплення – ловити бабок та метеликів (І. Роздобудько); Num4N4: Звичайно ж, вона добре пам'ятала перше враження від його чорних зіниць-тунелів, але чи треба ось так одразу зізнаватися в цьому? Льоля була задоволена – цього року Міккі закінчує одинадцятий клас, має вступати 68 (І. Роздобудько); Num5N5: Її колежанка, із якою вона сиділа за одною партою, безкінечно теревенила, поки вони разом ішли до тролейбусної зупинки.

А потім вони вечеряли разом, за одним столом! Вона зітхнула з полегшенням, коли підійшов офіціант із другою зміною блюд і це дозволило Дмитрові підвестися (І. Роздобудько); Num6N6: Із кімнати на третьому поверсі на неї з подивом дивилися подруги. Міка вчиться у восьмому класі. А якщо бути відвертою із собою: їй просто страшно при одній згадці про голос і погрози (І. Роздобудько).

Привертає увагу ще одна підгрупа словосполучень, у якій залежним компонентом виступає дієприкметник: Part11-7N1-7. У словосполученнях, що не є зв'язаними з атрибутивними семантико-синтаксичними відношеннями, дієприкметник виконує звичайно роль узгодженого означення (в реченні), а іменник (як стрижневий компонент) може бути будь-яким членом речення. Наприклад: За зачиненими дверима квартири голосно ревів хлопчик, син

небіжчиці. Темний довгий коридор, дві кімнати з розстеленими ліжками (І. Роздобудько). PartI2N2: Можливо, це зовсім не жарти, не залякування покинутого чоловіка, а щось набагато серйозніше? (І. Роздобудько); PartI4N4: Цей момент я заковтую в себе як нерозбавлений спирт – досі обпікає (І. Роздобудько); PartI5N5: Непевним жестом піднесла апаратик до вуха, натисла потрібну кнопку з намальованою на ній слухавкою (І. Роздобудько); PartI6N6: Поки Марта тряслася у зворотньому напрямі в тому ж напіврозваленому автобусі, вона весь час думала про те, які довірливі ті, кого називають «простими людьми» (І. Роздобудько).

Пронімінально-субстантивні структури, унаочнені моделлю Pron1-7N1-7, у художньому мовленні послідовно репрезентовані всіма відмінковими формами: 69 Pron1N1: Знаєш, так буває, коли читаєш гарну книгу або дивишся на геніальну картину старого майстра – якоїсь миті усі твої почуття набувають якоїсь тваринної чуттєвості, усе сприймається на рівні інстинкту (І. Роздобудько); Pron2N2: Гадаю, що пошуки вашої колишньої нареченої – ваша справа (І. Роздобудько); Pron3N3:

Повірила тому покидьку, мовляв, не кине, одружиться, вивезе ледь не до Голлівуду – народила! – У томуто й річ! – зраділа такому повороту Марта (І. Роздобудько); Pron4N4: Чому ви, чоловіки, любляете перекладати свої проблеми на наші тендітні плечі? (І. Роздобудько); Pron5N5: Треба з цим покінчити, подивитися на світ іншими очима, виповзти зі свого кокона (І. Роздобудько); Pron6N6:

Я давно живу в цьому божевільному ритмі. Але тоді навіщо в такому стані заходити до крамниці? Це необов'язково у таких випадках (І. Роздобудько). Модель N1Pron1 зреалізовано поодинокими прикладами, у яких залежне слово презентоване присвійним, означальним, заперечним, вказівним займенниками. Наприклад: Щоправда, фільм цей більше чомусь не крутили. Займенники прикметникової форми в структурі речення виконують типову формально-синтаксичну функцію атрибутивного компонента. Семантично такі займенники зазначають велику кількість різнорідних ознак предмета, не називаючи їх [10, с.

б]. Отже, атрибутивна конструкція зазвичай є основною поетичною фігурою, за допомогою якої сформовано образи художнього твору.

Атрибутивні сполуки використовують для точного опису різних об'єктів і явищ дійсності, для надання оцінної семантики або художнього змалювання дійсності.

Саме прикметник з його потужними асоціативними зв'язками та функційною полісемією надає атрибутивній конструкції особливого звучання як поняттєво-змістовного, так і образноестетичного плану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Структура складного речення в українській 70 мові. Київ, 1987. 80 с.
2. Бевзенко С. П., Латвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
3. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова. Київ, 1972. 586 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ, 1993. 368 с.
5. Гандзюк О. М. Орудний прийменниковий відмінок як атрибутивна синтаксема. Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. Донецьк, 2005. Вип. 13. С. 146–149.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис. Донецьк, 2001. 662 с.
7. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ : Либідь, 1995. 399 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ

Одарченко В.І.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Анотація: Досліджуються питання створення умов формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів. В експерименті прийняли участь 156 учнів віком від 6 до 17 років. Встановлено, що характерною особливістю фізичного стану здоров'я учнів є не тільки результат тривалого несприятливого впливу соціально-економічних і екологічних чинників, а й ряд педагогічних чинників. Висловлюється думка, що пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу в школі, спрямованих на гуманізацію освіти забезпечить створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації востей, збереження та зміцнення здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, спосіб, життя, компоненти, форми, формування, учні.

Проблема збереження здоров'я має давні традиції в історії розвитку людства. Лише зплинністю часу з'являються все нові й нові фактори, що сприяють руйнації найбільшої цінності людського буття. Добре відомо, що збереження здоров'я в його первинному вигляді практично не можливе (через ряд зовнішніх і внутрішніх чинників та самого фізіологічного процесу старіння людини). На сучасному етапі існування людства на Землі з'явилося безліч нових факторів, які призводять до різноманітних руйнаційних процесів в організмі людини.

В ході дослідження ми зробили висновок, що близько 31-35% дітей приходять в 1-ий клас з тими чи іншими відхиленнями у стані здоров'я, а наприкінці навчання в школі вже більше 80% не можна назвати абсолютно здоровими. Напрошується висновок, що освітні установи здоров'я дітям не додають, а

навіть навпаки. Звичайно, проблема охорони здоров'я дітей та підлітків – проблема комплексна, і зводити всі аспекти її тільки до навчального закладу було б неправильно. Але в той же час аналіз структури захворюваності учнів переконливо показує, що в міру навчання в школі зростає кількість хвороб дихальних шляхів, патологій органів травлення, порушення постави, захворювань очей, нервово-психічних розладів.

Зазначимо, що за даними Міністерства охорони здоров'я України в останні десять років зареєстровано підвищення рівня захворюваності й поширення серед мог до організації навчального процесу;

- недостатня кваліфікація педагогів у питаннях розвитку та охорони здоров'я дитини;
- масова безграмотність батьків у питаннях збереження здоров'я дітей;
- істотні недоліки в системі фізичного виховання і в роботі медичних служб.

Такі темпи руйнації здоров'я викликають ряд питань, які потребують негайного вирішення. Актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу в школі, спрямованих на гуманізацію освіти, що забезпечить створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

У зв'язку з цим одним з пріоритетних завдань системи освіти має стати створення умов для збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування у них ставлення до здоров'я як до головної людської цінності.

Основними напрямками охорони і зміцнення здоров'я учнів є:

- формування цінності здоров'я і здорового способу життя у діяльності освітньої установи;
- нормалізація навчального навантаження;
- розробка та впровадження інноваційних програм, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я дітей, їх повноцінний розвиток;
- створення адаптивності освітнього середовища для дітей, що мають обмежені можливості здоров'я і проблеми у розвитку;

- створення системи та механізмів спільної діяльності школи та сім'ї з формування культури здорового способу життя учнів, їх батьків, педагогів.

Отже, на сьогодні важливим і перспективним є завдання збереження, зміцнення здоров'я учнів, як за допомогою організації і здійснення особистісно орієнтованого педагогічного процесу з урахуванням основних валеологічних принципів, так і виховання відповідального ставлення до власного здоров'я як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності [2].

Робота виконана за планом НДР Харківської гуманітарно-педагогічної академії. Метою статті є розгляд педагогічних теорій формування здорового способу життя сучасних учнів.

Результати дослідження.

Розуміння проблеми здорового способу життя в Україні полягає у подальшому розвитку національних традицій та їх взаємозумовленості з гуманістичним й демократичними досягненнями світового співтовариства. Тому, запорукою досягнення високих показників ефективності формування здорового способу життя є правильна організація просвітницької діяльності і врахування психолого-педагогічних і фізичних особливостей учнів.

Теорія соціального впливу стверджує, що діти (підлітки) практикують ризиковані моделі поведінки (ранні статеві стосунки, куріння), оскільки на них «тисне» оточення. Тому найкраще розповісти підлітку якомога раніше, з якими формами тиску він зіткнеться, і допомогти виробити вміння їм протистояти. Звідси випливає, що просте інформування про негативні наслідки шкідливих для здоров'я навичок не дає очікуваного результату, необхідно радше вчити розпізнавати самі ситуації ризику і вміти опиратися втягненню в таку ситуацію. Теорія когнітивного вирішення проблем доводить, що формування навичок розв'язання проблем з най-молодшого віку сприяє більш плідному спілкуванню дітей, умінню тримати емоції під контролем, захистити себе від негативних впливів, не втрачаючи зв'язку з однолітками.

Теорія опору (гнучкості) називає джерела захисту особи від ризику та подолання шкідливих звичок. До внутрішніх джерел захисту відносяться

самоповага та впевненість у собі, схильність брати на себе відповідальність за свої вчинки та наявність мети у житті.

До зовнішніх джерел захисту відносяться: родина, яка дотримується певних цінностей, але не карає дитину, невживання алкоголю членами родини підлітка та сильна прив'язаність до спільноти ровесників. Через специфічність формування здорового способу життя спеціалісти рекомендують для навчання так звані інтерактивні методи. Теорія соціального навчання теоретично обґрунтовує особливості методики активного навчання.

Зокрема, важко не погодитися з тим, що діти вчаться як із запланованого навчального матеріалу, так і зі спостереження за своїм оточенням. Тому процес навчання певної практичної навички повинен відтворювати природний для дитини процес навчання: діти спочатку засвоюють певні норми, а згодом – коригують свою поведінку залежно від наслідків власних дій та реакції на їх поведінку інших людей. Поведінка посилюється позитивними чи негативними наслідками, які учень безпосередньо бачить або відчуває. Краще запам'ятовуються такі моделі поведінки, коли люди подумки або в реальній практиці використовують змодельовані зразки поведінки.

Отже, виховання є ефективним, якщо не суперечить позитивній реакції оточення щодо дитини, тобто коли дитина бачить у житті те, що не суперечить інформації, отриманій у школі [5].

Спеціалістами виділено ряд навичок, які необхідно формувати, щоб досягти позитивних результатів в формуванні бережливого ставлення до свого здоров'я. Існують різні підходи та визначення щодо групування ключових навичок за категоріями. Незважаючи на розподіл навичок за категоріями, більшість з них взаємозв'язані, а деякі навіть можна формувати одно-часно в процесі навчання.

Висновки.

Наведенні навички є базовими у досягненні позитивної мотивації учнів на здоровий спосіб життя. Слід пам'ятати, що основне новоутворення цього віку, на думку Л.С. Виготського, – почуття дорослості, потребує свого достойного

вирішення. Педагог, в сучасному суспільстві, часто має більшу можливість впливати на дитину, ніж батьки.

Це зумовлено зайнятістю батьків, обмеженість у спілкуванні через брак вільного часу, відсутністю спеціальних знань. Таким чином, все більше й більше вчителі стають відповідальними за здоров'я дітей [4]. Тому, перед педагогами стоїть завдання формування позитивного ставлення в учнів до занять спортом, прогнозування схильностей учнів через спілкування з ними, ознайомлення з умовами життя дитини, з'ясування особливостей сімейного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1 Жабокрицька О.В. Гуманізація освіти і виховання основ здорового способу життя підлітків. Наукові записки. Випуск 38 Серія. Педагогічні науки. Засоби реалізації сучасних технологій навчання. Кіровоград, 2001, С. 66-69.

2 Закопайло С.А. Мотивація старшокласників до оздоровчих занять. Наука і сучасність. Зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. К., 2002 Т.

3 Кожевникова Л.К. Физическое воспитание как средство формирования здорового образа жизни и культуры досуга студенческой молодежи. Физическое воспитание студентов. Научный журнал. Харьков, 2010, №3, С. 140-145.

4 Охрімчук С.Ю. Рухова активність як основний компонент соціально здорового способу життя. Соціологічна наука і освіта в Україні. К., 2000, Вип.1, С. 13-17.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПОД ВЛИЯНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ: СУЩНОСТЬ, ФОРМЫ, ВЕКТОРЫ

Голубь Дарья Анатольевна

доктор педагогічних наук, доцент
доцент кафедри інформатики та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

В статье дается понятие государственному управлению, трансформации, определяется сущность трансформации государственного управления. Исследуются формы трансформации государственного управления под влиянием информационных технологий в их взаимосвязи, определяются пути построения электронного государства. В статье задаются векторы трансформации государственного управления на основе электронных технологий.

Ключевые слова: государственное управление, информационные технологии, электронные технологии, трансформация государственного управления, электронное государство, электронное правительство, электронный парламент, технологии электронного администрирования.

Процесс перехода постиндустриального общества на новую ступень развития общественных отношений, а именно на стадию информационного общества, характеризуется не только преобразованиями в системе органов и структур государственной власти в соответствии с требованиями века информационных технологий, но и формированием новой системы ценностей и приоритетов развития общественных отношений, регулированием государственными органами системы общественных отношений со стороны информационно-

аналитических подразделений и на основании технологий электронного администрирования.

Для начала исследования трансформации государственного управления необходимо дать толкование самому термину «государственное управление».

Так, понятие «государственное управление понимается в широком и узком смыслах. В широком смысле, государственное управление – это деятельность законодательных, исполнительных и судебных органов власти всех уровней по руководству различными сферами общественной жизни. В более узком смысле, под государственным управлением понимают лишь исполнительно-распорядительную деятельность государства, его органов, должностных лиц. В основном, это деятельность исполнительной власти в пределах ее компетенции по регулированию и обеспечению стабильности, законности, общественного порядка, обороны, борьбы с бедностью и т.д. В этом случае происходит более четкое разделение политического и государственного управления, что свойственно демократическим режимам.

Государственное управление – это целенаправленная и скоординированная деятельность в сфере общественных дел органов исполнительной власти, являющаяся частью политического процесса в обществе, связанная с разработкой и выполнением государственной политики, на которую большое влияние оказывают социальные группы и индивиды, использующие собственные методы и средства, отличающиеся от тех, которые применяются в частном секторе [6].

Государственное управление – это осуществление государственного руководства определенными сферами жизни государства и объектами со стороны органов исполнительной власти [2].

Государственное управление – деятельность государственных органов исполнительно-распорядительного характера, содержанием которой является проведение в жизнь законов и подзаконных актов посредством реализации необходимых юридически властных полномочий; это вид государственной

деятельности, в рамках которого практически реализуется исполнительная власть [11].

В данной статье государственное управление понимается в широком смысле. Государственное управление – это упорядоченная и организованная деятельность исполнительных, законодательных и судебных органов власти, в процессе которой обеспечивается стабильность и непрерывность функционирования государства.

Государственное управление в настоящее время переживает новый виток своего развития, так называемую трансформацию. Это обусловлено бурным развитием информационных технологий, появлением новых электронных форм взаимодействия и повсеместным распространением информационно-телекоммуникационной сети «Интернет».

Термин трансформация многими учеными трактуется по-разному. Согласно Александровой З.Е., трансформация – это преобразование, превращение, отображение, видоизменение, модификация, вариация, вариант, версия; превращение, ревизия, переворот, перемена, ломка, перерождение, метаморфоза, перевоплощение, перелом, перестройка, перелицовка, пересмотр, пертурбация, модифицирование, трансформирование, перемена декораций, преображение, обращение, перерастание, претворение, переход [3].

Трансформация – перемена вида, формы чего-нибудь, преобразование, превращение [13].

Трансформация (лат. *transformatio* - изменение) – это преобразование структур, форм и способов, изменение целевой направленности деятельности [10].

Общий научный подход к трансформации государственного управления в эпоху глобальной информатизации общества состоит в том, что государственное управление претерпевает значительные изменения. Благодаря информационным технологиям возникает публичное государственно-частное партнерство, открываются новые возможности для повышения качества оказания государственных услуг, происходит глубокий синтез общества и

государства, где граждане становятся главным действующим звеном государственной информационной системы.

Поскольку процесс активной информатизации государственных органов начался сравнительно недавно, примерно в 2000 году, то научных трудов в исследуемой области всё еще незначительное количество.

В рамках данной статьи трансформация государственного управления рассматривается с точки зрения внедрения технологий электронного администрирования в процесс управления государством. Трансформация государственного управления под влиянием электронных технологий – это процесс преобразования сущности и формы государственного управления, затрагивающий все сферы жизни общества, направленный на открытое и беспрепятственное взаимодействие с гражданами, качественное и быстрое предоставление государственных услуг, итогом которого должно стать цифровое (электронное) государство.

Сущность трансформации государственного управления, происходящей под влиянием информационных технологий, заключается в том, что государственное управление в традиционном его понимании претерпевает кардинальные изменения: в разы увеличивается скорость обратной связи между государственными органами и гражданами, сокращаются число государственных служащих и финансовые издержки на содержание аппарата государственных служащих (поскольку роль человека в реализации государственных процессов заменяет автоматизированная система), исчезает бумажная волокита (появились электронные документы, защищенные электронной цифровой подписью), участие в государственных делах становится доступно лицам с ограниченными физическими возможностями (благодаря применению электронных технологий) и так далее.

Под влиянием технологий электронного администрирования государственное управление преобразовывается, становится более открытым для граждан, качество управления выходит на принципиально иной уровень. Нельзя не согласиться с доводами Т. Игнатовой о том, что скачок в развитии

информационных технологий на современном этапе влечет за собой переосмысление роли и значения государства [9].

Рассмотрим формы трансформации государственного управления, которые она может принимать под влиянием электронных технологий (рисунок 1). Данные формы выявлены на основе проведенного исследования зарубежного и отечественного опыта использования технологий электронного администрирования в процессе государственного управления.

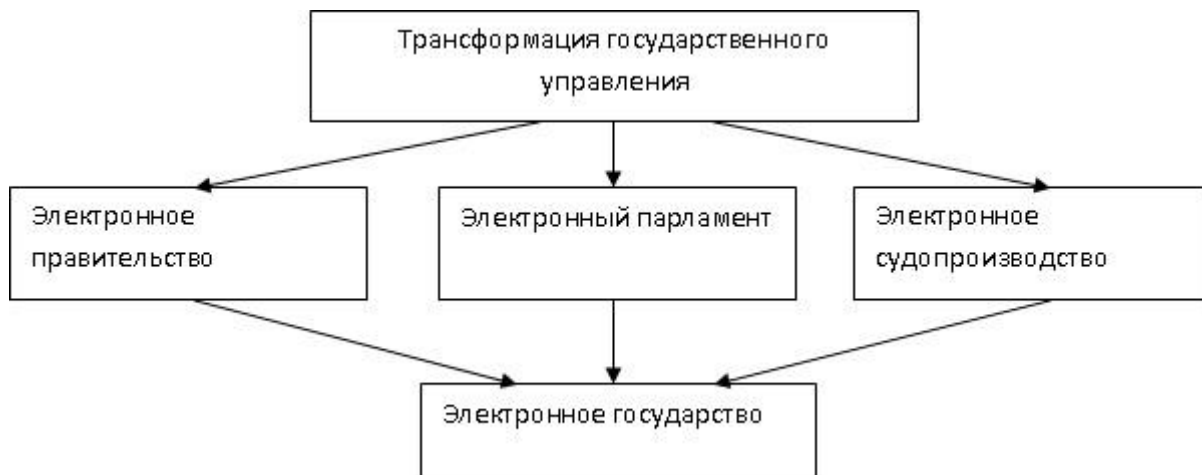

Рисунок 1 - Формы электронной трансформации государственного управления.

Одной из форм такой трансформации можно выделить создание электронного правительства. Внедрение электронного правительства на федеральном и региональном уровне приводит к преодолению отчуждения населения от решения общественно значимых вопросов и способствует активному проявлению гражданской позиции. В современной России одним из актуальных вопросов государственного управления является вопрос формирования электронного правительства, создание которого во многом облегчит для граждан процесс поиска и получения информации о деятельности органов исполнительной власти в РФ, сформирует дополнительный инструмент обратной связи между гражданином и государством, а также создаст эффективный механизм участия граждан в деятельности государства.

Внедрение и использование новейших информационных технологий позволяет не только перейти к полной открытости и прозрачности работы

государственных органов, но и дает возможность влиять на информационное настроение в обществе.

Кроме создания электронного правительства, трансформация государственного управления может принимать форму электронной демократии, а именно создание электронного парламента. Доступ к информационному ресурсу органов законодательной власти способен эффективно повлиять на взаимодействие граждан с государством в целом, содействовать открытости в процедуре обсуждения накопившихся проблем в виде диалога власти с гражданами, а впоследствии достичь плюрализма мнений для выбора лучших путей решения насущных проблем.

Свободный доступ к официальной информации, которой располагают законодательные органы власти, наглядно показывает обществу об их открытости, желании работать гласно и стремлении к демократической процедуре принятия решений.

Что касается судебной ветви власти, то и здесь электронные технологии активно используются и упрощают работу судебной системы. Форма трансформации государственного управления в данной сфере называется электронное правосудие или электронное судопроизводство. Портал электронного правосудия позволяет производить обмен документами в электронном виде между судами различных уровней, получать информацию о движении дел в режиме реального времени и получать доступ к другим функциям электронного документооборота.

Система электронного судопроизводства позволяет решить одну из важных проблем технической поддержки деятельности суда – автоматизировать процесс прохождения судебного дела и создать полнотекстовый электронный банк судебных актов, принимаемых судом определенного уровня. Создание банка судебных актов в системе происходит автоматизировано в процессе судебного делопроизводства, не требуя ни дополнительных ресурсов, ни финансовых затрат. При таком подходе обработка и хранение судебных актов сосредоточены на едином сервере, что позволяет обеспечить централизованное

управление автоматизированной системой, требуемую производительность, надежность хранения информации, эффективность обработки данных и защиту от несанкционированного доступа. В России данная форма трансформации государственного управления только проходит этап становления.

Л. Сморгунув утверждает, что в настоящее время движение идет в направлении более широкого понимания возможностей информационно-коммуникационных технологий и выражается в переходе от концепции электронного правительства (e-Government) к концепции электронного управления (e-Governance). В центре концепции электронного правительства лежат понятия открытости правительственной информации и предоставление публичных онлайн-услуг, а подход «e-Governance» предусматривает сотрудничество, участие, координацию, электронную демократию в виде расширения формы и сферы влияния граждан на процесс принятия и реализации политических решений [12].

Действительно, понятие электронное управление гораздо шире понятий электронное правительство и электронный парламент; оно включает в себя эти сферы государственного управления, а ключевую роль в электронном управлении играют граждане как непосредственные участники электронной демократии.

Фундаментом для заявленных коренных преобразований может стать смена концептуальных подходов и широкое внедрение технологий электронного администрирования в деятельность государственного аппарата, контроль за исполнением нормативных правовых актов, касающихся сроков проведения модернизации в работе государственных органов, вовлечение граждан и бизнес-структур в процесс электронного принятия общественно значимых решений.

Итогом прохождения всех форм трансформации государственного управления должно стать формирование электронного государства, в котором ключевую роль будут играть информационные технологии, именно электронное

взаимодействие придет на смену человеческому фактору и бюрократическому аппарату.

Рассмотрев возможные формы трансформации государственного управления, перейдем к анализу информационной структуры преобразований, происходящих в системе государственного управления под влиянием электронных технологий, и векторов трансформационных процессов.

Информационная структура государственного управления является важной составляющей технологических преобразований управления и одновременно значится одной из острых проблем современного государственного управления.

Являясь основой системы государственного управления, информационная система оказывает существенное влияние на объект и субъект государственного управления, реализацию государственных функций, взаимодействие государства и общества. Информационная структура задает вектор развития всех процессов государственного управления.

Выделим шесть основных векторов трансформации государственного управления (рисунок 2).

Рисунок 2 - Векторы трансформации государственного управления

Рассмотрим более подробно каждый из выделенных векторов трансформации государственного управления.

Формализация информации о некотором объекте – это ее отражение в определенной форме, сведение содержания к форме.

Формализация государственного управления строилась в основном на реформах законодательной базы, а также на административной реформе. Однако в период бурного развития информационных технологий формализация государственного управления приобретает новые черты и формы. Так, технологии электронного администрирования позволяют формализовать

государственное управление гораздо быстрее и эффективнее, нежели путем проведения масштабных и затратных административных реформ. Используя информационные технологии, государственное управление может достичь того уровня функционирования, которое от него ожидают граждане.

Информационной интеграции всех органов государственной власти, в том числе и органами различного уровня, возможно достичь только при условии широкого внедрения технологий электронного администрирования. Использование электронных технологий позволит достигнуть принципиально более высокого уровня интеграции между всеми государственными органами.

Реализация концепции удаленного государственного управления предполагает выведение государственного управления на такой уровень, что государственный служащий в любой момент времени и в любом месте, имеющем доступ к сети «Интернет», сможет качественно исполнять свои служебные обязанности. В зарубежных странах уже созданы мобильные приложения для государственного аппарата, с помощью которых чиновники в режиме реального времени могут отслеживать государственные процессы, быть в курсе происходящих государственных процессы, оперативно отвечать на запросы граждан, получать электронные документы. В России такая концепция удаленного государственного управления не получила широкого распространения, однако в случае повсеместного внедрения электронных технологий, в скором будущем данная концепция может быть реализована и в России.

Существенную трансформацию претерпевает и характер взаимодействия государства с обществом – гражданами и бизнес-структурами, основной формой которого является оказание государственных услуг. Переход к оказанию государственных услуг в электронном виде предполагает не только их информатизацию, но и реинжиниринг всего процесса оказания услуг.

Стадии полного перехода государственных услуг в электронный вид предшествует процесс их всестороннего анализа на предмет эффективности

предоставления в электронном виде. Этот процесс и называется «реинжиниринг государственных услуг». Реинжиниринг ставит своей целью выявление таких государственных услуг, предоставление которых именно в электронном виде будет способствовать сокращению человеческих, финансовых, временных или иных затрат. Если отказаться от реинжиниринга государственных услуг, то эффект от внедрения электронных технологий в этой области может оказаться близким к нулю. В этом случае реализация электронного правительства не даст положительного результата, поскольку дорогостоящие технологические решения еще больше увеличат финансовую нагрузку на органы власти, а значит, в конечном счете, и на рядовых налогоплательщиков.

Создание электронного государства – еще один из основных векторов трансформации государственного управления, предполагающий замену основных бумажных документов (ИНН, СНИЛС, паспорт, водительское удостоверение, страховой полис и т.д.) на электронные носители информации.

Основная идея электронного государства состоит в организации информационного взаимодействия органов государственной власти и общества с использованием информационно-коммуникативных технологий [8].

Согласимся с мнением А. Данилина, который полагает, что электронное государство – «это не состояние, это процесс». Страны находятся на разных стадиях данного процесса [7].

В научной литературе отмечается, что для построения и функционирования электронного государства необходимо киберпространство («информационное сверхсообщение», «инфосфера») – среда виртуального взаимодействия, включающая «как людей всех стран, культур, языков, возрастов, профессий, так и всемирную сеть компьютеров, взаимосвязанных средствами коммуникативных инфраструктур, которые обеспечивают цифровую обработку и передачу информации» [4].

Основные задачи электронного государства – это упрощение государственных процедур, сокращение затрат на содержание государственного аппарата, обеспечение прозрачности деятельности государственных органов.

Формирование электронного правительства требует проведения скоординированных организационно-технологических мероприятий и согласованных действий органов государственной власти в рамках единой государственной политики [1].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Распоряжение Правительства РФ от 06.05.2008 № 632-р (ред. от 10.03.2009) «О Концепции формирования в Российской Федерации электронного правительства до 2010 года» /Собрание законодательства РФ. - 19.05.2008. - № 20. - ст. 2372.
2. Авакьян С.А. Конституционное право. Энциклопедический словарь.- М. - Норма. - 2001.
3. Александрова З.Е.. Словарь синонимов русского языка. Практический справочник. - М. - Русский язык. - 2011.
4. Антонос Г. А. Международные изменения права киберпространства// Право и информатизация общества. - М. - 2002. – С. 174–175.
5. Гришин С.Е. Независимая информационная экспертиза в электронном государстве: понятие и методика проведения: монография / под. ред. проф. С.А. Овчинникова. - Саратов: Изд-во Саратовского государственного социально-экономического университета. - 2010.
6. Гуреев С.А., Парамонов А.Р., Лобанов В.В. Введение в государственное управление: В 3-х томах / Под ред. В.Я. Афанасьева. -М. - 1997. - Т.1.
7. Данилин А. Электронное правительство – инструмент модернизации государства // [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.e-rus.ru> (дата обращения: 15.12.2015).
8. Егорова А. Электронное правительство для электронной демократии. Поле чудес в нашей стране // Банковские технологии. - 2001. - № 3. - С.

**NEUROMYELITIS OPTICS AND HERPES VIRUSES: VIRAL TRIGGERS
FOR AUTO-ANTIBODIES AQUAPORIN-4?**

Davydova Tetiana

PhD., Sc.D., senior researcher
of laboratory and clinical department of molecular immunopharmacology
Mechnicov institute of microbiology and immunology
National academy of medical sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT: Neuromyelitis Optica is an autoimmune condition that predominantly targets optic nerves and spinal cord. New definition and diagnostic criteria for NMO spectrum diseases (NMOSD) as discovery of NMO-IgG and its target aquaporin-4 (AQP4) a marker of NMO, have been proposed. In a subgroup of patients with NMOSD, a parainfectious pathogenesis may play a central role. Fifteen patients with NMO were examined for persistent herpes virus infection. Herpes infection may trigger AQP4-Ab positive LETM. The long term prognosis in these patients with infection triggered NMOSD is yet to be ascertained by future studies.

KEY WORDS: neuromyelitis optica, herpes virus, AQP4 protein, infectious myelitis, autoimmunity

Neuromyelitis optica (NMO) is a severe inflammatory demyelinating disease of the central nervous system characterized by longitudinally extensive transverse myelitis and optic neuritis [1]. Whereas older diagnostic criteria defined NMO and NMOSD separately based on clinical criteria, the newest diagnostic criteria define a single diagnosis under the term NMOSD [2]. The etiology of neuromyelitis optica spectrum disorder (NMOSD) is still under debate [1-3]. Serological and cerebrospinal fluid (CSF) analysis of patients with NMOSD has implicated infectious agents as triggers for the development of the disease [2, 4, 5]. Viral agents are also known to be

associated with the onset of autoimmune diseases like multiple sclerosis [3, 4]. We examined the association of various herpes viruses with NMO, focusing on Herpes simplex virus 1, 2 (HSV 1, 2), Varicella Zoster virus (VZV) and Epstein-Barr virus (EBV). In these papers presented studies results of viral load in peripheral blood mononuclear cell (PBMCs) and the serological study herpes viruses of 15 patients with NMO and judged positive for anti-AQP4 IgG antibody in a cell based assay, were included as patients with «NMO-related conditions» [4].

NMO pathogenesis

In NMO, disease-specific NMO–IgG (primarily of the IgG1 subclass) is a biomarker. The predominant NMO-associated antibody specificity is for the water channel AQP4 [4, 6]. AQP4 is densely localized in membranes of ependymal cells and astrocytes, to form the glia limitans of blood–brain barrier (BBB) and the CSF–parenchymal barrier [4, 6]. NMO–IgG/AQP4–IgG is thought to mediate pathogenesis by binding selectively to AQP4 on CNS astrocytes, causing complement fixation, generation of chemotactic signals (e.g., C3a, C5a), immune cell infiltration, and subsequent loss of AQP4 and glial fibrillary acidic protein (GFAP) on the astrocytes [2]. Lesions in NMO are frequently found in the optic nerve and the spinal cord central gray matter as optic neuritis and transverse myelitis; however, brain lesions are also found at other sites of high AQP4 expression, such as the circumventricular organs [7].

NMO–IgG is pathogenic only when reaching the CNS parenchyma as demonstrated in experimental animal studies where direct administration of NMO–IgG into the CNS or into the blood in mice with pre-established CNS inflammation-induced NMO-like histopathology, whereas peripheral administration into naïve animals had no effect [7]. In line with this observation, AQP4–IgG may exist for years after the first NMO attack without a relapse [8]. Inflammation in NMO includes neutrophils, eosinophils, and mononuclear cells [9]. These infiltrating cells, in particular macrophages, are implicated in Type II hypersensitivity through antibody-dependent cell-mediated cytotoxicity (ADCC). Other studies showed that administration of a neutrophil protease inhibitor decreased the loss of AQP4 and myelin [10].

Eosinophils and neutrophils infiltrated NMO lesions in mice, after continuous infusion of patient autoantibodies [7, 9]. These granulocytes correlated to increased lesion size and both ADCC and complement-dependent cell-mediated cytotoxicity (CDCC) were involved [8, 10]. In addition, inhibition of eosinophil degranulation protected against ADCC and CDCC [1, 6]. Organotypic slice cultures were used to analyze synergy between antibody and leukocytes in induction of pathology. These transwell-based vibratome tissue slices from spinal cord, optic nerve, or hippocampus allowed analysis of an intact neuronal–glial network *in vitro*, and of effects of complement or leukocytes independently of infiltrating blood-derived cells or mediators. Pathology was complement dependent and under circumstances of suboptimal NMO–IgG, could be enhanced by addition of leukocytes, or pro-inflammatory cytokines, or eosinophils or their granule toxins [10]. These studies also indicated that granulocytes play a role in formation of NMO lesions through both ADCC and CDCC. Addition of macrophages to slice cultures exacerbated pathology, dependent on complement, whereas natural killer (NK) cells caused loss of GFAP, AQP4, and myelin loss independent of complement [11]. However, no evidence was found to support a role for NK cells in pathology in biopsy material from either MS or NMO patients (69), and granulocytes are the more likely effector cell [8-10].

Mechanism of action of pathogenic IgG in conjunction with leukocytes, or ADCC, involves Fc receptors (FcR). These are membrane glycoproteins expressed by leukocytes that have specific affinity for the Fc portions of immunoglobulin molecules, and thus link leukocytes via IgG to specific targets while signaling via the FcR [11]. These are essential for a wide spectrum of biological activities, including transport of antibodies across cell membranes, induction of phagocytosis, and regulation of leukocyte function. Cross-linked FcR-bound antibody can initiate a signal transduction cascade that induces immune cell activation, resulting in cytokine production, immune cell proliferation, and degranulation of neutrophils, eosinophils, and mast cells [12]. All of the effector mechanisms thus far described are components of the peripheral immune response. There is thus interest in the extent to which antibody entry from blood contributes to demyelinating pathology.

Inflammation during disease activity in NMO is frequently associated with BBB (Blood–Brain Barrier) leakage, suggesting infiltration of the brain by inflammatory cells, immunoglobulin or viruses entering the CNS from the circulation [7-9]. Studies of lesion pathology suggest that inflammation drives demyelination and neurodegeneration in MS patients [11]. The BBB disruption in MS is primarily caused by infiltration of T cells responding to augmented expression chemokines and adhesion molecules at the luminal vascular endothelium, leading to migration of macrophages and dendritic cells, further increase of BBB permeability and leakage of inflammatory cytokines in the CNS to amplify the cascade of events [10]. Complement components generated via the complement cascade are implicated in altered BBB permeability, further promoting inflammatory cell recruitment and Ig extravasation. Importantly, there can also be a role for antibody and viruses in BBB breakdown [2, 10].

Most of the data linking NMO to virus(es) has been generated by studying either the presence of part of a virus, such as DNA, RNA or proteins, in the body fluids or tissue or the immune response to a virus. The immune response to viruses includes mainly studies of antibodies in serum or CSF in patients with MS compared to findings from those in appropriate control groups. The BBB may be impaired before the occurrence of demyelinating foci and T-cell infiltration around small vessels [4]. Disturbance of the BBB can be visualized by magnetic resonance imaging (MRI) through leakage of the magnetic marker gadolinium (Gd) diethylenetriamine pentaacetic acid (contrast enhancement) (79–81). An abnormal intra-BBB IgG synthesis rate was reported to correlate to the total area of MRI abnormality in the cerebrum [8]. Elevated CSF/serum albumin ratio is evidence of BBB damage [9-11]. A chronic viral infection of the CNS can cause disease and demyelination, including herpes viruses persistence. Molecular mimicry, when some of the pathogen proteins have homologous amino acid sequences with self proteins, has been suggested to be a possible mechanism for viral-induced autoimmunity [8, 12]. The severity of the viral infection depends on many different factors. Possibly most important is the interplay between virus and host immune mechanisms. Host immune mechanisms, like all

traits, are influenced by genetics and may sometimes have an impact on the development of symptomatic disease as a response to infectious agents. As our knowledge of common microbial flora has grown, it has become clear that we have not only a common flora of bacteria but also a common flora of viruses, called the virome [12]. Our virome consists of common viruses such as endogenous retroviruses and herpesviruses. The role of commensal bacteria as part of human physiology is well established, but the role of the virome in human physiology and pathophysiology is poorly understood. It is known that microbes are needed to challenge and shape the immune system and more recently the role of ubiquitous viruses has been suggested to play a role in this process [12].

Patients and methods

Fifteen patients with neurological deficits (median age, 24; range, 16–65; male/female, 1/13), all of whom judged positive for anti-AQP4 IgG antibody in a cell based assay [2], were included as patients with “NMO-related conditions.” Their clinical diagnoses were as follows: NMOSD fulfilling proposed diagnostic criteria [2, 4] (N=14), monophasic (N=1). Five (30%) of the 15 patients with NMO-related conditions had been treated with interferon β -1b (N=1) or oral low dose prednisolone (N=4) to prevent the recurrence of neurological deficit at the time of sampling, whereas the other 10 received neither immunosuppression nor immunomodulation therapies.

Serum samples were taken within one month after the onset or recurrence of the disease in 11 of the 15 patients, all of the 11 patients did not receive the treatments for the acute attack (high dose steroid or plasmapheresis) before blood sampling. Ten volunteers (2 males and 8 females; median age 25; range, 19–55) were recruited as controls, who were receiving neither immunosuppression nor immunomodulation drugs, were those with neurodegenerative, metabolic, or vertebral diseases. Informed consent was provided by all participants for serological analyses.

Infectious serology

Serum antibodies or antigen for 3 viral and bacterial infections were screened using the following methods: virus-specific IgM and IgG antibodies HSV 1, 2, VZV, EBV

(early antigen EA, against viral capsid antigen VCA, EBV nuclear antigen EBNA) by commercial enzyme-linked immunosorbent assay (ELISA) and viral load in PBMCs by direct immunofluorescence (DIF) (Table 1)

Data analysis

Differences in frequency of infections between the groups were analyzed using the Fisher exact test. Differences in medians were examined by the Mann–Whitney U test. All statistical analyses were performed using SPSS 12.0 J software. Differences were considered significant for 2-sided P values less than 0.05.

Results

Statistical analysis of the research data showed a more frequent detection of herpes viruses in patients with NMO than in the control group, both serological and viral load. IgM to herpes simplex virus was found in a small number of patients in all groups. IgM for VZV and VEB in the group of patients with NMO, especially in the relapse period, were significantly higher than in the control group (Table 1).

IgG HSV1, 2 and VZV were slightly higher in the group with NMO, especially in the acute phase, but close to the values of the control group (Table 1). But EBNA and EA were 4.6 and 7.5 times higher in NMO group, respectively (Table 1).

Table 1

Infectious serology and viral load in the patients with neuromyelitis optica (NMOSD) related conditions

Agents	Methods	Total (N=15)	Acute phase (N=11)	Controls (N=10)
<i>Herpes simplex virus 1</i>	ELISA (IgM)	1 (6.7%)	2 (18.2%)	1 (10.0%)
<i>Herpes simplex virus 1</i>	ELISA (IgG)	14 (93,3%)	11 (100%)	9 (90%)
<i>Herpes simplex virus 1</i>	DIF	1.47	1.64	1.12
<i>Herpes simplex virus 2</i>	ELISA (IgM)	0	1 (9.1%)	0
<i>Herpes simplex virus 2</i>	ELISA (IgG)	8 (53.3%)	8 (72.7%)	5 (50%)
<i>Herpes simplex virus 2</i>	DIF	1,2	1,28	1.01

<i>Varicella-zoster virus</i>	ELISA (IgM)	3 (19.9%)	3 (24.3%)	0
<i>Varicella-zoster virus</i>	ELISA (IgG)	15 (100%)	11 (100%)	9 (90%)
<i>Varicella-zoster virus</i>	DIF	1,49	1.72	0.9
<i>Epstein–Barr virus</i>	ELISA (VCA-IgM)	7 (46.6%)	7 (63.6%)	1 (10.0%)
<i>Epstein–Barr virus</i>	ELISA (EA)	10 (66.7%)	9 (81.8%)	1 (10%)
<i>Epstein–Barr virus</i>	ELISA (EBNA)	14 (93.3%)	11 (100%)	2 (20%)
<i>Epstein–Barr virus</i>	DIF	1.63	1.79	1.11

p<0.05

The viral load in PBMCs more clearly reflecting the process of virus persistence was clearly correlated with the presence of myelitis than serology. Especially high indicators of viral load were in patients with NMO for HSV1, VZV and VEB: acute phase 52%, 73%, 68% and total 35%, 51%, 52%, respectively (Table 1). Statistical analysis did not identify HSV2 was significantly more common in the group of patients with NMO-related conditions compared to the control group (Table 1).

Discussion

Results revealed evidence of action herpes viral infections, especially by viral load, in most of the patients with anti-AQP4 antibody detected during an acute phase of a neurological attack. There were several patients in whom recent infection was not identified, and they commonly met the neurological and radiological criteria of NMO, and had long disease histories. These findings indicate that acute viral infections could be associated with the development of NMO during all stages of the illness. Various infectious agents, including EBV, have been suggested as triggers of the onset of MS, but there has not been enough evidence to draw conclusions. The difficulty in collecting sufficient evidence may be due to infrequent antecedent infectious symptoms, complex pathogenesis including both genetic and

environmental etiologies, and, in particular, the fact that MS is a heterogeneous disorder. In contrast, the high prevalence of serum anti-AQP4 IgG antibody indicates that NMO and its related conditions are relatively homogenous disorders, urging us to examine the possible contribution of specific infectious agents to the development of the disease. In the present study, immunosuppression/modulation therapies were given only in 5 (30%) of the 15 patients with NMO-related conditions before the serum sampling. Therefore, the close association of NMO-related conditions with acute virus infections does not appear to be due to the preceding therapies.

REFERENCES

1. Marignier R, Cobo Calvo A, Vukusic S. Neuromyelitis optica and neuromyelitis optica spectrum disorders. *Curr Opin Neurol*. 2017 Jun; 30(3): 208-215. doi: 10.1097/WCO.0000000000000455. Review. [PubMed]
2. Bruscolini A, Sacchetti M, La Cava M, et al. Diagnosis and management of neuromyelitis optica spectrum disorders - An update. *Autoimmun Rev*. 2018 Mar; 17(3): 195-200. doi: 10.1016/j.autrev.2018.01.001. Epub 2018 Jan 13. Review. [PubMed]
3. Wu Y, Zhong L, Geng J. Neuromyelitis optica spectrum disorder: Pathogenesis, treatment, and experimental models. *Mult Scler Relat Disord*. 2019 Jan; 27:412-418. doi: 10.1016/j.msard.2018.12.002. Epub 2018 Dec 3. Review. [PubMed]
4. Alves Do Rego C, Collongues N. Neuromyelitis optica spectrum disorders: Features of aquaporin-4, myelin oligodendrocyte glycoprotein and double-seronegative-mediated subtypes. *Rev Neurol (Paris)*. 2018 Jun; 174(6): 458-470. doi: 10.1016/j.neurol.2018.02.084. Review. [PubMed]
5. Shahmohammadi S, Doosti R, Shahmohammadi A, et al. Autoimmune diseases associated with Neuromyelitis Optica Spectrum Disorders: A literature review. *Mult Scler Relat Disord*. 2019 Jan; 27:350-363. doi: 10.1016/j.msard.2018.11.008. Epub 2018 Nov 16. Review. [PubMed]
6. Asgari N, Khoroshi R, Lillevang ST, Owens T. Complement-dependent pathogenicity of brain-specific antibodies in cerebrospinal fluid. *J Neuroimmunol*

(2013) 254:76–82.10.1016/j.jneuroim.2012.09.010 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

7. Asgari N, Skejoe HP, Lennon VA. Evolution of longitudinally extensive transverse myelitis in an aquaporin-4 IgG-positive patient. *Neurology* (2013) 81:95–6.10.1212/WNL.0b013e318297ef07 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

8. Kim HJ, Paul F, Lana-Peixoto MA, Tenenbaum S, Asgari N, Palace J, et al. MRI characteristics of neuromyelitis optica spectrum disorder: an international update. *Neurology* (2015) 84:1165–73.10.1212/WNL.0000000000001367 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

9. Pittock SJ, Lucchinetti CF. Neuromyelitis optica and the evolving spectrum of autoimmune aquaporin-4 channelopathies: a decade later. *Ann N Y Acad Sci* (2015).10.1111/nyas.12794 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

10. Bradl M, Lassmann H. Experimental models of neuromyelitis optica. *Brain Pathol* (2014) 24:74–82.10.1111/bpa.12098 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

11. Abbas AK, Lichtman AH, Pillai S. *Cellular and Molecular Immunology*. 8th ed Philadelphia: Saunders Elsevier; (2014). [Google Scholar]

12. Raphael I, Webb J, Stuve O, Haskins W, Forsthuber T. Body fluid biomarkers in multiple sclerosis: how far we have come and how they could affect the clinic now and in the future. *Expert Rev Clin Immunol* (2015) 11:69–91.10.1586/1744666X.2015.991315 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]